INVALIDOVNA

Praha - Karlín

STANDARDNÍ STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM

2. etapa

ODDĚLENÍ VÝZKUMŮ A PRŮZKUMŮ

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV - GENERÁLNÍ ŘEDITELSTVÍ

detašované pracoviště: Liliová 219/5, Praha 1 - Staré Město

AUTORSKÝ KOLEKTIV

JAN BERÁNEK (garant)
PETR MACEK
FRANTIŠEK IŠA
MICHAL PATRNÝ
LUCIE BERÁNKOVÁ
JANA PAŘÍZKOVÁ ČEVONOVÁ
MAREK PAŘÍZEK

2020

O B S A H

	Obsah	
	Identifikační údaje	
1.	Úvod	1 - 4
2.	Dějiny objektu	5 - 125
3.	Popis objektu	126 - 203
4.	Dendrochronologie	204 - 215
5.	Stavební historie	216 - 223
6.	Hodnocení objektu	224 - 232
7.	Náměty pro potřeby památkové péče	233 - 254
	A) Hodnoty, hodnotné prvky a jejich soubory	233
	B) Závady	238
	C) Náměty pro obnovu	242
8.	Náměty na další průzkumy	255 - 257
9.	Ikonografie	258 - 425
10.	Fotodokumentace	426 – 738
	A) exteriéry	426
	B) interiéry	485
	C) krovy	594
11.	Seznam grafických příloh	739 - 744
	Grafické přílohy	82 listů

Obsah

Příloha 1: Petr Macek, Výběr z historické plánové dokumentace. Popis a analýzy.

Příloha 2: Petr Macek, Ideové předstupně, východiska a analogická řešení. Orientační přehled.

I D E N T I F I K A Č N Í Ú D A J E

- Název objektu: **Invalidovna**
- Rejstříkové číslo památky: **25978/4-3374**
- Kraj: **Hlavní město Praha**
- Obec: **Praha 8**
- Část obce: **Karlín**
- Katastrální území: **Karlín**
- Ulice a číslo orientační: **Sokolovská 136**
- Číslo popisné: **24**
- Parcelní číslo: **695**
- Souřadnice GPS: **50.0949453N, 14.4617153E**
- Vlastnické právo: **Česká republika**
- Příslušnost hospodařit s majetkem státu: **Národní památkový ústav, Valdštejnské náměstí 162/3, Malá Strana, 11800 Praha 1**
- Zhotovitel průzkumu: **NPÚ-GnŘ, oddělení výzkumů a průzkumů, det. pracoviště Liliová 219/5, Praha 1 - Staré Město**
- Autorský tým: **Jan Beránek (hlavní garant), Petr Macek, František Iša, Michal Patrný, Lucie Beránková, Jana Pařízková Čevonová, Marek Pařízek**
- Typ průzkumu: **standardní stavebněhistorický průzkum, 2. etapa**
- Datum dokončení: **2020**

1. ÚVOD

Předložený elaborát je druhou fází stavebněhistorického průzkumu (dále SHP), zpracovaný především pro účely obnovy a následné prezentace Pražské invalidovny (případně ve zkratce označené jako *Invalidovna* jako objekt jednoznačně identifikující tuto pražskou stavbu), zejména jako výchozího podkladu pro tzv. interpretační studii/plán. Elaborát byl oproti předchozí verzi doplněn o části spojené s vyhodnocením stavebního vývoje a dále o kapitolu s vyhodnocením stáří krovů (viz dále). Zpracovávání a vyhodnocování archivních pramenů stále probíhá, podobně jako samostatně zpracovávaná inventarizační část, nicméně elaborát má takovou podobu, která splňuje požadavky dle metodiky SHP a je možné jej plně využít jako podklad pro různé dílčí expertní posudky, včetně přípravy projektu obnovy objektu. Finální výstup standardního SHP bude odevzdán do poloviny tohoto kalendářního roku.

Struktura předloženého elaborátu má již v nynější podobě veškeré náležitosti, doporučené platnou certifikovanou metodikou SHP, vydanou NPÚ v roce 2015. Za titulní list je přiřazen obsah a samostatně rovněž nezbytné identifikační údaje, obsahující informace o objektu a také informace o zpracovatelích.

V této verzi elaborátu je zcela zásadní posun v kapitole Dějiny objektu, dopracované do podoby, kterou lze za stávajících podmínek nedosažitelnosti některých nezpracovaných fondů považovat za dokončenou, byť do konečné verze elaborátu dozná text některých dílčích změn a doplňků. Pro snazší přehlednost byla vypracována časová osa, na které jsou přehledně prezentovány stavební změny, které v průběhu času zásadním způsobem ovlivnily proměňující se podobu Invalidovny.

Před dokončením je rovněž kapitola Popis objektu, která bude ještě doplněna o další zjištění, zejména pokud se týká bezprostředního okolí Invalidovny, tj. parcely obklopující stavbu po východní, jižní a západní straně. Zde se v ploše dnešní zahrady nachází řada reliktů historického oplocení a patrně další, dnes nad úrovní terénu zaniklé relikty. V této souvislosti je třeba zmínit skutečnost, že k dispozici není aktuální geodetické zaměření okolí Invalidovny, míněno v rozsahu zahrad, které ji obklopují. Počítáme s doplněním plánové dokumentace právě o plány, které zachytí bezprostřední okolí, především pro účely poznání

archeologizovaných situací. Vyměření okolí budeme provádět ručním oměřením, za pomoci map dostupných přes webové rozhraní ČÚZK.

Nově byla zařazena kapitola Dendrochronologie, která prezentuje v tabulkové formě výsledky dendrochronologické analýzy, kterou na podzim roku 2019 externě provedl ing. Tomáš Kyncl (DendroLab Brno). Výsledky jsou dále interpretovány a vztaženy k poznatkům z archivní rešerše. Součástí textu je rovněž rozbor stáří prvků stávajícího krovu, neboť obsahuje velké množství prvků původního barokního krovu. Odhad v zastoupení ukazuje, že podíl prvků původního krovu procentuálně dokonce převažuje. Kapitola je doplněna o grafické vyhodnocení, vložení do textového editoru. Rastrové obrázky jsou nyní ve fázi převodu do vektorové podoby a budou zařazeny do grafických příloh finálního elaborátu.

Před zamýšlenou rekonstrukcí objektu má zcela zásadní význam kapitola Hodnocení objektu, která je s ohledem na složitou významovou a funkční vrstevnatost Pražské invalidovny koncipována tak, aby definovala pokud možno všechny klíčové všechny aspekty hodnocení objektu. Poznání významu včetně dnes i zcela potlačených kvalit je pro účely obnovy a předcházející přípravu projektu jedním z nejdůležitějších výchozích podkladů. Za nezbytné jsme považovali definovat a interpretovat relativně odlehlou, spíše teoretickou oblast širších vztahů zařazující Invalidovnu do okruhu nejvýznamnějších evropských staveb, souvisejících nejen s jejich primární funkcí, ale také po stránce typologické. Právě toto zařazení Invalidovny je určeno řadou sofistikovaných idejí a citací. Z těchto dvou oblastí byly čerpány podněty a inspirace vycházející ze samotných základů evropské kultury. Řada z nich je v pražském objektu prozatím skryta, či přítomna jen na barokních plánech. Přesto náleží k tomu nejhodnotnějšímu, co může zkoumaný objekt nabídnout. Kapitola je rozsáhlá a doplňují ji dvě samostatné přílohy s analýzou historických plánů Invalidovny a rozbor ideových a typologických předstupňů v evropském i mimoevropském kontextu (jako samostatný appendix elaborátu SHP).

Klíčový význam pro potřeby památkové péče rovněž má kapitola Náměty (náměty k průzkumu a náměty k obnově), které by měly sloužit jako návodný podklad pro potřeby památkové péče v procesu hledání optimální funkční náplně a následné stavební obnovy významného, ale současně značně narušeného objektu.

Kapitola Náměty vychází ze specifikace hodnot objektu, zahrnující jednak obecné hodnoty, jednak výčet konkrétních konstrukcí, prvků či souborů těchto prvků (kapitola Hodnoty, hodné prvky a jejich soubory).

Naproti tomu kapitola Závady shrnuje negativní projevy poškozující především hmotnou podstatu památky. Jde o různá narušení či poškození, od statických problémů až po ryze památkové závady.

Na závěr elaborátu je zařazen obligátní Seznam plánových příloh, který je nezbytnou součástí každého elaborátu SHP a shrnuje zde zastoupené mapové a plánové podklady. Jejich součástí je konvolut plánů zachycujících současný stav Invalidovny a další konvolut s klíčovými plány grafického výstupu památkového hodnocení. Součástí přílohy jsou také mapy zachycující širší urbanistickou situaci ať již stávajícího stavu, nebo v dílčích historických údobích.

Elaborát byl doplněn o **dvě samostatné obsáhlé přílohy**, které jdou nad rámec struktury elaborátu SHP, jak je uvedena v platné metodice SHP z roku 2015. První[1] obsahuje podrobnou analýzu dochovaných historických plánů, které umožňují až nezvykle podrobný vhled nejen do prvotních představ o vzhledu areálu, nýbrž osvětlují i další důležité etapy jeho proměn. Plány navíc mohou sloužit jako výchozí materiály pro zamýšlenou rekonstrukci, či volnější navázání na proměňující se historické etapy objektu. Jejich uvedení a interpretace proto nejsou samoúčelné, čistě badatelské, nýbrž mají zásadní praktický význam v procesu připravované památkové obnovy. Druhá[2] příloha obsahuje srovnávací analýzu ideových a typologických předstupňů pražské invalidovny v evropském i mimoevropském kontextu.

Standardní stavebněhistorický průzkum má pochopitelně i své limity. Jedním z omezení je i zažitá představa, že elaborát SHP odhalí a pojmenuje zejména výše zmíněné uměleckohistorické a kulturně historické kvality. Metoda SHP se principielně soustřeďuje především na stavební vývoj zkoumané stavby a památkové hodnoty, související zejména s její materiální stránkou. Nepomíjí sice ani kulturně historický kontext (tím méně

[1] Nelze zveřejnit z důvodu přítomnosti materiálů třetích stran.
[2] Nelze zveřejnit z důvodu přítomnosti materiálů třetích stran.

uměleckohistorický), ovšem jen do míry, která v minulosti ovlivnila nebo se promítla do vzhledu památky především prostřednictvím funkčních změn. Mnohé tyto dílčí zásahy utvářely a přetvářely hmotnou podobu stavby, mnohdy je však nejsme schopni interpretovat, zejména při absenci písemných či obrazových pramenů. Navíc některé z nich v průběhu vývoje stavby zanikaly, ať již v důsledku stavebních úprav nebo destrukčních procesů (v případě pražské invalidovny to byly tři velké povodně v letech 1845, 1890, 2002). V neposlední řadě je třeba zmínit značný rozsah archivních pramenů vážících se k pražské invalidovně, porůznu roztroušených v řadě archivních fondů v ČR i zahraničí, jejichž kompletní průzkum a interpretace by si nepochybně vyžádaly několik let studia. Přitom některé z těchto fondů nejsou přístupné z toho důvodu, že nejsou zpracovány.

- **Tato práce vznikla tvůrčím zpracováním výsledků stavebněhistorického výzkumu autorů jako zaměstnanecké dílo zaměstnanců Národního památkového ústavu (dále též jen „NPÚ“) pro potřeby NPÚ a je chráněna autorským právem podle zákona č. 121/2000 Sb. Ve smyslu autorského zákona jsou chráněny i jednotlivé části této práce jako např. skici, náčrty, závěry apod. Části práce nebo práci celou lze uveřejnit pouze se souhlasem NPÚ. Výňatky z jiných děl a drobná díla (především historická zobrazení) jsou užity pouze v nezbytné a odůvodněné míře pro účely odborného posouzení zkoumané stavby v souladu s §31 autorského zákona a není je možné bez souhlasu jejich autorů a vlastníků šířit, uveřejňovat ani publikovat.**
- **Stavebněhistorický průzkum nenahrazuje závazná vyjádření příslušných památkových orgánů a organizací ve smyslu zákona č. 20/1987 Sb.**

2. DĚJINY OBJEKTU

Kapitola shrnuje a kriticky interpretuje výběr známých i nově nalezených písemných zpráv a zmínek, které se vztahují ke stavební historii pražské Invalidovny a jejího areálu v současném rozsahu Národní kulturní památky Invalidovna, tj. vlastní budovy Invalidovny čp. 24/136 s nádvořím osazeným kašnou (vše st. parcela č. 695) a prostorem zahrady, která vlastní Invalidovnu obklopuje z V, J a Z strany (poz. parcela č. 696). Výzkum přihlížel také k zásadním úpravám plochy parku před průčelím Invalidovny (poz. parcela č. 690), která sice není součástí současného NKP (a NPÚ není vlastníkem), ale historicky i urbanisticky tvoří s budovou Invalidovny jeden celek. To podtrhují i dvě solitérní kulturní památky umístěné v ose parku před hlavním vstupem do Invalidovny – pomník zakladatele nadace vojenských invalidů Petra Strozziho a žulový obelisk na zákopníky (ženisty), kteří utonuli při demontáži pontonového mostu před Invalidovnou za povodně v roce 1890.[1]

K tomu je třeba rovnou dodat, že původní areál Invalidovny, který obsahoval celou řadu dalších okanalbjektů a provozů nutných k fungování Invalidovny (např. pivovar, mlýn, řeznická porážka, hřbitov, sklady, cvičiště, střelnici atp.) měl v minulosti mnohonásobně větší územní rozsah než plocha současné NKP. Od druhé poloviny 18. století, kdy byl vývoj širšího areálu pražské Invalidovny v podstatě ukončen, až v podstatě do začátku 20. století se paleta těchto objektu měnila a s hlavní správní a obytnou budovou Invalidovny je vázaly četné hospodářské a komunikační vazby. Přestože jsme si vědomi důležitosti těchto souvislostí a v části práce věnované stavbě Invalidovny a vzniku jejího areálu uvádíme základní přehled těchto objektů a provozů (viz také kapitola IK), nebylo v silách našeho výzkumu sledovat jejich historický a stavební vývoj ani jejich osudy po ztrátě majetkové vazby na vlastní Invalidovnu. Absenci těchto informací však nevnímáme jako překážku zpracování SHP NKP Invalidovny v současném územním vymezení. Hlubší poznání historického a urbanistického vývoje původního areálu pražské Invalidovny, které by měl v podstatě charakter plošného průzkumu, však vnímáme jako jeden z důležitých úkolů budoucnosti k plnému docenění zkoumané stavby v kontextu doby a místa.

Vedle vymezení předmětu a území zájmu zasluhují zmínku také specifika výzkumu pražské Invalidovny, která nepopiratelně svým posláním i plánovaným provedením

[1] <https://www.pamatkovykatalog.cz/invalidovna-12755138>.

v mnoha ohledech vybočuje ze soudobé stavební produkce v českých zemích. V navazující části této úvodní stati se tak pokusíme v základních rysech charakterizovat předmět výzkumu po jeho účelové stránce včetně vazeb k dalším úřadům a institucím, k jiným objektům a provozům v areálu Invalidovny, k ostatnímu nadačnímu majetku a konečně i k velitelům invalidovny, jejich pobočníkům, lékařům, duchovním, služebníkům a v neposlední řadě také početně nejvíce zastoupeným chovancům – invalidním a přestárlým vojákům. Díky těmto vztahům a mnohovrstevnatému charakteru zkoumané stavby vzniklo v průběhu třistaletého trvání Invalidovny nezanedbatelné množství listinného materiálu značné různorodosti, který akcentuje tu vojenskou, tu hospodářskou a jindy (v neposlední řadě) zase duchovní stránku života v Invalidovně. Objem a různorodost relevantních písemností v archivech a dalších paměťových institucích u nás i v zahraničí tak ovlivnily i zvolené metody historické práce, výběr archivních fondů prozkoumaných ve vymezeném čase i samotný přístup k výběru a interpretaci důležitějších archiválií. Toto uvědomění si prolínání vojenské, vrchnostenské a církevní správy s počátky lékařské i sociální péče a individuálními osudy chovanců i jejich opatrovatelů a správců ve zdech jedné zdánlivě jednotné instituce se odrazilo také v tom, jakou váhu jsme přikládali získaným informacím a jakým způsobem jsme s nimi mohli nakládat.

Podobně jako nevede čistě deskriptivní způsob práce a pozitivistické hromadění všech zjištěných informací k úspěšnému popsání stavebních dějin menšího města (což je rozsah srovnatelný s areálem invalidovny), nechtěli jsme se ani my, aby se uživatel průzkumu ztrácel v záplavě jednotlivostí a izolovaných zjištění, které se váží tu k první, tu dvěstětřinácté místnosti invalidovny. O hospodářsky souvisejících objektech v jejím okolí ani nemluvě. Zkrátka, aby mezi množstvím podružných jednotlivostí nezanikala důležitá fakta z minulosti zkoumaného objektu. Přestože se jednotlivá dílčí zjištění skládají do celkového obrazu minulosti konstruovaného a vykládaného stavebním historikem, nebo alespoň slouží jako důležité ověřovací identifikátory historikových více i méně pravděpodobných výkladů, není možné je všechny v textu uvést a do detailů rozpracovávat. V tomto ohledu předpokládáme od uživatelů průzkumu určitou profesní důvěru v to, že námi uvedeným zjištěním významně neodporují jednotlivá izolovaná zjištění nashromážděn v průběhu archivního bádání a uvedený výklad považujeme za nejpravděpodobnější (nebo uvádíme více možných variant).

2. Dějiny objektu

S ohledem k vymezenému času pro výzkum a zpracování archiválií,[2] velikosti zkoumané stavby, důležitým vazbám Invalidovny k dalším objektům v blízkém okolí i již zmíněné prolínání písemností vojenské, vrchnostenské a duchovní správy bylo vedle zájmového území (viz výše) nutné nastavit také určitou hranici podrobnosti historického průzkumu stavebních dějin Invalidovny. Pozornost jsme tak mohli soustředit především na stavební události, méně již na změny správy a obecně historické události jako války, požáry, povodně, politické změny atp., které mohly mít a často i měly vliv na podobu stavby, její adaptace nebo funkční využití některých prostor. S přihlédnutím ke srozumitelnosti výsledků historického zkoumání jsme (z hlediska historického bádání) většinou rezignovali na sledování dočasných adaptací jednotlivých ubytovacích jednotek malého rozsahu, výměny jednotlivých oken a běžné údržbové práce (ostatně nejednou se jednalo o prostory lokalizované pouze jmény obyvatel). Pozornost jsme naopak zaměřili na období přípravy a výstavby Invalidovny (především základním zpracování tří kartonů mezerovitě dochovaných stavebních účtů) a poznání rozsáhlejších stavebních akcí, stavebních plánů zahrnujících větší části Invalidovny k jednomu okamžiku i výraznější stavební zásahy do provozně i kulturně nejdůležitějších prostor objektu (kaple, S křídlo, kanalizace, neobytné prostory, vchody atp.). Při aplikaci tohoto přístupu považujeme za nutné upozornit uživatele průzkumu i naše případné pokračovatele, že uvedené informace zdaleka nepředstavují všechna zjištění, která se nacházejí v našich i zahraničních archivech. V případě prací zaměřených na konkrétní prostoru nebo část objektu invalidovny (a ještě více některého z hospodářských objektů v jejím okolí) by bylo vhodné pokusit se rozšířit předložený výběr základních stavebněhistorických milníků celého objektu dnešní invalidovny ještě o další zjištění, která se do našeho výběru informací nedostala, nebo jsme na ně v paměťových institucích při svém časově omezeném bádání nenarazili. Doufáme však, že naše práce bude vhodným vodítkem a výchozím bodem k takové pokračovací práci.

[2] Průzkum probíhal od dubna 2018 v souběhu s dalšími odbornými, publikačními a operativními úkoly oddělení. První dva měsíce se na něm podíleli také manželé Pařízkovi, kteří zpracovali výchozí seznam literatury a dílčí výtah zmínek ve vybrané literatuře k dějinám objektu v 19. a 20. století. Svoji účast završili článkem o restaurování sochařské výzdoby atik Invalidovny za I. světové války a na počátku první republiky (PAŘÍZKOVI 2019). Průzkum archivních fondů a jiných historických sbírek i následné zpracování vybraných písemností pak v následujících měsících prováděl František Iša, který se (vedle pracovníků jiných archivů a paměťových institucí) cítí zavázán především Dr. Pavlovi Heřmánkovi, paní Aleně Jiráskové i dalším pracovníkům VHA za zpřístupňováním archiválií vojenské správy do roku 1918 i cenné konzultace některých specializovaných otázek.

2. Dějiny objektu

Ještě méně jsme mohli reflektovat na interakce invalidů a vojenské správy invalidovny objekty jiných vlastníků (špitál u kostela Obrácení sv. Pavla, hostinec „Na posledním penízi“, vinohrady a zahrady na úbočí Vítkova, karlínská kasárna, obec Karlín, zájezdní hostinec Myší díra později nazývaný Štrasburg, viničná usedlost (zámeček) Sluncová Voříkovských z Kunratic atp.). Zkoumání dějin invalidovny v jejich úplnosti by znamenalo nahlížet na dějiny areálu, jeho obyvatel, i nadačního panství z mnoha úhlů pohledu. V tomto ohledu pouze naznačujeme některé možné cesty výzkumu. Stále tak zbývá mnoho prostoru pro další bádání, menší ve stavební historii, výrazně větší v „nestavebních“ oblastech zkoumání minulosti.

Dějiny každodennosti, hospodářské a vojenské dějiny jsme vedle stavební historie akcentovali jen ve zcela nezbytné míře. Kulturním dějinám, dějinám lékařství a v neposlední řadě i osudům významných osobností, jejichž život je spojen s pražskou invalidovnou (např. fotograf Josef Sudek, významní vojenští lékaři, důstojníci a vojáci), jsme nemohli věnovat žádnou pozornost a tyto nestavební fenomény ponecháváme do plánované publikace a k dalšímu badání. Obecně řečeno uvědomění si předmětu historického zájmu nám snad umožnilo komplexní uchopení zkoumaného objektu v takové podobě, která bude odborně správná a zároveň přístupná a snadno použitelná uživateli průzkumu. Z tohoto důvodu uvádíme také na samém začátku textu také Časovou osu zachycující na několika málo stranách výtah těch nejdůležitějších stavebních správních dějin pražské Invalidovny, která by měla pomoci především v rychlé orientaci.

Výběrovost níže historických zjištění a zaměření naší práce pouze na objekt invalidovny v dnešním rozsahu nám dovolilo přistoupit k popisu zásadních okamžiků z dějin zkoumaného objektu jako celku a v jedné chronologické řadě. Četné provozní vazby ústřední budovy k širšímu okolí, kulturní a každodenní přesahy tak přirozeně mohly být jen naznačeny. Ač to nebývá v historických pracích příliš obvyklé, užíváme v textu přírodovědecké (archeologické) formy citací literatury přímo v textu a důsledně uplatňujeme zkratky institucí, hesel a slov podle přiloženého seznamu bez upozornění u prvního výskytu. Dobové texty byly zpravidla transliterovány, případně přeloženy, přičemž byly přepisy upraveny podle současného úzu. Například sjednoceno psaní U – V – W ve funkci U podle dnešního úzu (Baw > Bau) a podobně. Ojediněle tam, kde se to zdálo nutné

pro zachování podoby originálu (nápisy, termíny atp.), bylo použito přesnější ale hůře srozumitelné transliterace (prostého přepisu za pomoci současné sady grafických znaků). Vyjma úvodu jsou veškeré historické záznamy o stavební minulosti Invalidovny řazeny v jedné chronologické řadě, která se dělí na šest podkapitol. Záznamy, které se objektu a jeho areálu přímo netýkají, ale uvádějí důležitý místní nebo dějinný kontext mají dataci uvedenu v kulatých závorkách. Údaje doplněné autorem (např. do citovaného původního textu) jsou uvedeny v hranatých závorkách např. datace [asi 1895], údaje škrtnuté již pisateli značí špičaté závorky <škrtnutý text>. Všeobecně známé a jasné zkratky v citovaných textech byly většinou rozvedeny bez upozornění. Vazby mezi jednotlivými událostmi a mezi kapitolou Historie objektu (HI) a kapitolou Ikonografie (IK) označují jednoduché odkazy, které se řídí datací příslušného písemného pramene nebo historického zobrazení (byť třeba pracovní). Například odkaz (viz HI/1805, 15. březen) odkazuje k historické události s tímto datem. Podobně je odkazováno také na ikonografii – např. odkaz (IK/1769) odkazuje na vojenské plány (zaměření) aktuálního stavu Invalidovny po prvních stavebních úpravách zhotovené v roce 1769.

V této souvislosti je třeba upozornit také na to, že pokud text písemných pramenů přímo odkazuje na jinou písemnost pomocí její datace popřípadě čísla jednacího atp., tak tam, kde by docházelo k hromadění duplicitních informací bývá zápis zjednodušován (například text s odkazem *„… zahrada překračuje výměru pevně stanovenou reskriptem Dvorské válečné rady z 15. září 1807 (viz HI/1807, 15. září) o …*“ je upraven a případně na: *„… zahrada překračuje výměru pevně stanovenou reskriptem Dvorské válečné rady (HI/1807, 15. září) o …*“). Tomuto způsobu jsme se vyhýbali u přímých citací z pramenů, o to častěji jsme ji však aplikovali u částí pouze parafrázovaných a převyprávěných (i forem výtahu a volného překladu) podle původního znění pramene. Ty se totiž nemusí striktně držet původní gramatické struktury a drobná zjednodušení ve prospěch lepší srozumitelnosti textu nejsou na škodu.

Podkapitoly vyjma prvních dvou korespondují s fázemi vyhodnocení stavebního vývoje Invalidovny (viz stavební část průzkumu) a zachovávají i jejich časové rozsahy. První podkapitola se stručně věnuje vývoji území přes započetím stavby Invalidovny a vzniku Strozziho nadace, která nesla hlavní tíhu finančních nákladů na její vybudování. Druhá podkapitola se zabývá celým obdobím výstavby hlavní obytné budovy a v základních

obrysech také dalších částí celého areálu pražské Invalidovny. Zahrnuje v sobě tedy obě barokní fáze rozlišované ve vyhodnocení stavebního vývoje. Dělítko těchto fází, které spočívalo především v existenci velmi cenných plánů rozestavěné Invalidovny a následném rozhodnutí nedostavět budovu podle původního projektu a provést jen nutné adaptace, se z historického hlediska nejevilo účelné. Protože zkoumaná stavba po velkou část své existence sloužila k zaopatření invalidních a přestárlých vojáků (civilní invalidé museli péči hledat jinde) nebo jiných potřeb armády a státu (lazarety, provizorní úřadovny, archiv atp.), odráží zvolené názvy podkapitol spíše zásadní politické a společenské milníky v dějinách habsburské monarchie a nástupnických států, než výrazné předěly v životě zdejších invalidů a využití budovy. Vyjma dočasných řešení v dobách válek, epidemií a revolucí totiž takové zásadní předěly existují pouze dva. Prvním je změna způsobu péče o vojenské invalidy po první světové válce, kdy vyšší zapojení invalidů do běžného života a navrácení do rodin uvolnilo prostory v Invalidovně pro vojenské i civilní úřady, organizace a spolky. Stále však budovu vlastnila a spravovala armáda, byť většina zbývajících invalidů našla nový domov v nové hořické invalidovně nebo postupně dožila. Další podobně zásadní změna nastala v důsledku ničivé povodně, která budovu Invalidovny zasáhla v srpnu 2002. V následujících letech zdejší prostory vyklidilo Národní technické muzeum a po dokončení nových prostor v Ruzyni také Vojenský ústřední archiv (2014). Armáda, respektive ministerstvo obrany, nevyužitý objekt předala Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, který po několika neúspěšných pokusech o prodej památky převedl v květnu 2018 Invalidovnu do vlastnictví Národního památkového ústavu. Tento předěl, kdy budova neslouží péči o vojenské invalidy a pominula i vazba na armádu, lze vnímat jako druhý výrazný předěl v životě obyvatel Invalidovny a jejího funkčního využití. Po takřka třech staletích se předmětem zájmu stala sama architektonická a kulturní hodnota objektu i jinakost, jakou svým návštěvníkům zprostředkovává.

Všechny podkapitoly jsou zakončeny stručným shrnutím událostí z pohledu vybraných historických zpráv a text archivní rešerše se člení na tyto podkapitoly:

I. PŘED STAVBOU PRAŽSKÉ INVALIDOVNY (do 1728)
II. PŘÍPRAVA, STAVBA A ADAPTACE INVALIDOVNY (1728-1769)
III. OD OSVÍCENTVÍ DO POTLAČENÍ REVOLUCE (1770-1849)

IV. OD NEOABSOLUTISMU DO ZÁNIKU MONARCHIE (1850-1918)

V. OD VYHLÁŠENÍ REPUBLIKY PO ÚNOROVÝ PUČ (1918-1948)

VI. OD PŘEVZETÍ ARMÁDOU DO SOUČASNOSTI (1948-2018)

MÍSTNÍ KONTEXT

Z hlediska místního kontextu je třeba zmínit především skutečnost, že pražská invalidovna vznikala v 30. letech 18. století jako samostatná sídelní, správní, územní i hospodářská jednotka (viz také kapitola Ikonografie). Tedy nikoliv při okraji zástavby jako běžné městské špitály či pozdější nemocnice. Ač organizačně podléhala vojenských úřadům, od svých začátků byla vybavena vlastní jurisdikcí i poměrně rozsáhlým pozemkovým vlastnictvím. Jednalo se nejen o zmíněný areál Invalidovny ve východní části Špitálska a pozdějšího Karlína, ale především nadační panství Hořice s přivtělenými statky, další nemovitosti i finanční kapitál. Tím se kvalitativně odlišovala od většiny staveb (například příměstských letohrádků a viničných usedlostí), které v raném novověku vznikaly na městských nebo zemskodeskových pozemcích v bezprostředním okolí pražského souměstí. Po určitém váhání byl pro stavbu invalidovny a objektů jejího zázemí vybrán poměrně rozsáhlý pás do té doby jen zemědělsky využívané vltavské nivy východně od Nového Města pražského. Toto rovinaté a téměř neobydlené území v bezprostřední blízkosti řeky se rozkládalo při královské silnici mezi nedávno dokončeným bastionovým opevněním pražských měst s navazujícími pozemky špitálního řádu Křižovníků s červenou hvězdou a Libní, správním centrem stejnojmenného panství ve vlastnictví Starého Města pražského. Ze severu areál vymezovala řeka Vltava, z jihu pak prudké a vinicemi porostlé svahy táhlého vrchu Vítkova ve správě pražského perkmistra hor viničných. Jak již bylo řečeno, takto vymezený pozemkový komplex v minulosti obsahoval nejen dodnes stojící ubytovací a správní budovu Invalidovny, ale i řadu s ní úzce souvisejících staveb a objektů. V textu toto území Invalidovny a jejího zázemí obvykle označujeme jako areál pražské invalidovny. Jeho rozsah se postupně zmenšoval až do dnešní podoby, kdy zaujímá v podstatě jen samotnou budovu a okolní zahradu.

Hned zpočátku také cítíme za potřebné odmítnout velmi oblíbenou charakteristiku Invalidovny jako „města ve městě“, tak ji totiž můžeme vnímat až v několika posledních desetiletích. Zkoumaný objekt totiž v 30. letech 1. století vznikl „na zeleném drnu“, tedy na

nivních lukách opodál významné královské cesty vedoucí od Špitálské (Poříčské) brány přes zelinářská políčka a louky do Libně a dále do středních i severovýchodních Čech. Vlastní invalidovna se nacházela přibližně v polovině této cesty (cca 2 km od pražské fortifikace) a teprve v průběhu 20. století, kdy v několika fázích zanikl pozemkový i kapitálový majetek invalidovny (viz níže), dosáhla okolní zástavba až do bezprostřední blízkosti zkoumaného objektu a v druhé polovině 20. století jej pohltila (ostatně ještě dnes dochází k zahušťování zástavby v jejím okolí). Toto pohlcení dnes může navozovat iluzi, že invalidovna tvořila od nepaměti integrální součást městské zástavby, ale není tomu tak. S ohledem k velmi specifickému poslání budovy, která sloužila především jako víceméně soběstačné zaopatřovací zařízení pro vojenské invalidy a jejich rodinné příslušníky, tak invalidovna v mnoha ohledech tvořila svět sám pro sebe. A to nejen v 18. a 19. století, ale i dlouho do 20. století. V jistém ovšem významově posunutém smyslu (invalidé ani vojenské úřady zde již nesídlí) je takovým prostorem dodnes.

V areálu invalidovny se dostávalo všeobecného zaopatření, tedy stravy, ubytování i základní lékařské a duchovní péče, přibližně tisícovce[3] invalidních či přestárlých vojáků i jejich rodinným příslušníkům. Poskytování těchto společensky a sociálně potřebných služeb však každoročně stálo nemalé peníze. Dlouhodobý provoz ústavu tak (obdobě jako u klášterů a dalších zbožných nadací této doby) tak zajišťovalo především hospodárné a ekonomicky aktivní nakládání s vlastním pozemkovým vlastnictvím a dalšími finančními zdroji. K budově invalidovny tak od počátku nepatřil jen výše zmíněný areál rozkládající se východně od pražského souměstí, ale také středně veliké východočeské panství Hořice s několika přivtělenými statky. Jádro tohoto majetkového komplexu vzniklo zbožným odkazem polního podmaršálka Petra hraběte Strozziho a jeho manželky-vdovy Marie Kateřiny, kteří své hořické panství po své smrti odkázali potřebám péče o vojenské invalidy.

[3] Počty vojenských invalidů a jejich rodinných příslušníků zpravidla prudce vzrostly v období válek a v následujících dobách míru zase postupně klesaly s tím, jak váleční invalidé umírali. Až do první republiky, kdy došlo k výrazné změně pojetí invalidní péče (jejich zapojení do civilního života místo ústavní péče), se tak kapacita invalidovny pohybovala v rozmezí cca 500 až více jak 1000 osob, jak o tom svědčí obsáhlé výkazy stavů (např. pro léta 1750-1820 viz OESTA-KA, Personalunterlagen, Musterlisten und Standetabellen der k. k. Armee I, Invalidenhäuser, sig. AT-OeStA/KA Pers MLST I InvH Prag 9677-9762). Přičemž několik desítek až stovek osob, zvláště invalidních důstojníků, nacházelo své zaopatření také na pobočkách pražské invalidovny v Polabí – především na komorních zámcích Brandýs nad Labem, Poděbrady a Pardubice. Lehčí invalidé pak vykonávali strážní a pomocné služby na Pražském Hradě, v zemských pevnostech a u některých vojenských útvarů i státních úřadů (ostraha hranic, prevence dezerce, obsluha celnic atp.).

2. Dějiny objektu

V průběhu doby však byla k této tzv. Strozziho nadaci, svěřené do správy pražského arcibiskupa, připojena celá řada menších nadací a zbožných odkazů.

Finanční i naturální výnosy nadačního panství do značné míry kolísaly v závislosti na počasí, válkách a dalších faktorech, relativně stabilnější příjmy tak představovaly zisky z nájmů pozemků a úroky z půjčeného kapitálu. K tomu přistupovaly ještě občasné zbožné odkazy mecenášů i některých vlastních chovanců ve prospěch invalidů a Invalidovny. Doplňkový charakter měly i některé dočasně propůjčené výnosy z poplatků. Například zemská stavovská obec propůjčila na stavbu invalidovny výnosy z výběru tzv. závěrného u pražských bran. Na provoz invalidovna přispívala i samotná armáda, ale v dobách válek upřednostňovala bojové jednotky. Po reorganizaci invalidní péče v polovině 18. století pak finanční toky ve prospěch invalidů řídil 1750 přímo stát. Zmíněné hospodářské aktivity vytvářely bezpodmínečnou finanční protiváhu k veskrze pasivnímu charakteru nákladů na péči o invalidní chovance a provoz hlavní budovy.

Je třeba také říci, že invalidovna i přes svůj bohulibý účel od samého začátku patřila mezi vojenské objekty. Nikoliv mezi ty bojové, ale mezi objekty vojskem využívané a vojenským způsobem organizované. To ostatně pramení již z podmínek Strozziho testamentu a podmínek pro přijetí do péče v invalidovně – zaopatření se zde vedle jiných podmínek mohli dočkat pouze invalidní vojáci císařské armády katolického vyznání a jejich (nezaopatření) rodinní příslušníci. Nevojenským invalidům, slepcům a postiženým byly určeny jiné (všeobecné) špitály a chudobince. Areál i objekt invalidovny tedy sloužil služby neschopným a zestárlým vojákům i jejich rodinám jako obrovitý vojenský špitál[4] (v původním slova smyslu), specializovaná kasárna i stálý vojenský tábor. Svým velkým i malým obyvatelům zajišťoval jak hmotné a duchovní zaopatření, tak i základní „občanskou vybavenost“. V areálu invalidovny se nenacházely jen vojenské ubikace, důstojnické byty, kuchyně, úřední místnosti, sklady potraviny, topiva či vojenského materiálu a vojenská cvičiště na okolních pláních, ale také další provozy a objekty, díky kterým areál získával do značné míry soběstačný charakter. Přímo v invalidovně se nacházela kaple, škola, lékárna, obchod s potravinami (tzv. markytánství, později kantýna a tabák) a v jejím bezprostředním okolí také prádelna, porážka jatečních zvířat, vojenský hřbitov s kaplí či třeba vlastní pivovar invalidovny. Celý invalidní areál v době svého vzniku představoval z hlediska lidnatosti

[4] Tak ostatně objekt invalidovny označuje převážná většina písemných pramenů z období její výstavby .

(přibližně 1000 obyvatel, úředníků a služebníků) i uvedených služeb důstojný ekvivalent menšího vrchnostenského městečka. Uvedené přirovnání ještě lépe vynikne, pokud si každou ubytovací jednotku o více jak třech desítkách obyvatel představíme jako jeden velký měšťanský dům. Pro čistě rámcovou představu o lidnatosti areálu v době vzniku bychom rádi uvedli ještě jedno ilustrativní srovnání. Na počet obyvatel představoval areál invalidovny celou třetinu obyvatel poměrně významného královského města Plzeň, kde počátkem 18. století žilo na 3000 obyvatel v 279 domech (BAHLCKE/EBERHARD/POLÍVKA 2001, 422).

VELENÍ INVALIDOVNY – TAKÉ JAKO VRCHNOST

Vojenský velitel invalidovny i jemu podřízení důstojníci a úředníci neměli na starosti jen udržování kázně, pořádku a každodenního chodu v hlavní obytné budově Invalidovny, ale sídlila zde také hospodářská správa Strozziho vojenské nadace, k níž byly postupně přivtělovány i další vojenské nadace a finanční zdroje. Vůči poddaným, měšťanům i úředníkům nadačního panství vystupovali velitelé a úředníci pražské Invalidovny také v roli tradiční pozemkové vrchnosti. Prováděli kontroly hospodaření, vedli úřední knihy, vykonávali patronát nad kostely či školami a v neposlední řadě vykonávali také vrchnostenská práva a soudy nad měšťany i poddanými nadačního panství (např. jejich propouštění z poddanství atp.). Nad hejtmanem a úředníky hořického panství, kteří sídlili v hořickém zámku, tak bděla vrchní správa sídlící v kancelářských prostorách ve vstupním křídle pražské Invalidovny, která měla na starosti i řadu dalších úkonů spojených s hospodářským chodem celého ústavu.

Vedle vrchnostenské správy se při správě Invalidovny a celého areálu prolínaly především vlivy armády, státu a církve, byť se jejich síly a poměry v průběhu téměř tří staletí exsntece Invalidovny měnily. Zkoumaná budova sice od svého vzniku byla vojenskou stavbou s vlastní vojenskou správou podřízenou pražskému generálnímu velitelství, ale nikoliv tradiční fortifikační či kasárenskou budovou. Sloužila jako zaopatřovací ústav v pro invalidní a přestárlé vojáky a důstojníky císařské armády i jejich manželky a nezaopatřené děti. V dobách vzniku měla všeobecným charakterem poskytované péče nejblíže ke špitálům a chudobincům, než k vojenské nemocnici. Nezanedbatelnou roli v areálu sehrávala také církevní správa, pražský arcibiskup totiž byl až do poloviny 18. století administrátorem Strozziho nadace. Tedy ve velice důležité době výstavby, což vysvětluje i skutečnost, že

stavební účty z prvních let stavby Invalidovny se dochovaly právě v Archovu pražského arcibiskupství a arcibiskupské statky v povodí Vltavy (Rožmitál a Týn nad Labem) se na dodávkách pro stavbu poměrně výrazně podílely. Od počátků do poloviny 20. století se také o duchovní zaopatření chovanců Invalidovny i obyvatel z okolí aktivně starali duchovní správci z rytířského Řádu křižovníků s červenou hvězdou, kteří sloužili pravidelné mše, pohřby a další církevní úkony ve zdejší kapli i u lůžek invalidů. Pečovali také o školu pro děti invalidů a obyvatel z okolí, která byla první na území pozdějšího Karlína. Protože pozemky Nového Města pražského, úřadu perkmistra hor viničných a staroměstského panství Libeň obklopovaly celý areál Invalidovny, zasahovaly skrze komunikační, personální i trochu problematické hospodářské vztahy (např. problematické šenkování piva v blízkosti zemské silnice) se do života obyvatel areálu invalidovny také významnější události v pražských městech. Od připojení Libně (1901) a Karlína (1922) k tzv. Velké Praze začal areál invalidovny osudy hlavního města Prahy přímo sdílet a podílet se na nich.

Výše uvedený urbanistický a hospodářský charakter areálu invalidovny, potřeba správy nemalého nadačního majetku i mnohaleté souběžné působení vlivů armády, státu a církve se přirozeně odrazily také v množství a různorodosti dochovaného kmenového archivního materiálu správy invalidovny jako původce, který je doslova rozeset ve velkém počtu archivních fondů a sbírek na různých místech naší republiky (Vojenský historický archiv, Národní archiv a Archiv hlavního města Prahy) i za jejími hranicemi (především vybrané vojenské fondy ve Válečném archivu ve Vídni, jako oddělení Rakouského státního archivu). To je situace v mnohém odlišná od většiny zámků, klášterů, měšťanských domů či venkovských stavení, jejichž jádro stavebně zajímavé dokumentace se zpravidla nachází v jednom územně příslušném velkostatkovém, řádovém nebo městském archivu a ostatní fondy tyto poznatky spíše doplňují.

Díky naznačené různorodosti kmenových archivních fondů, neexistenci průzkumů objektu SÚRPMO (s přihlédnutím k vojenské funkci objektu logické), existenci pouze dílčích průzkumů objektu[5] a minimu odborné literatury týkající se přímo pražské Invalidovny a

[5] Vyjma několika fotek jsou k dispozici víceméně jen dílčí průzkumy a posudky vzniklé po zásahu Invalidovny ničivou povodní v srpnu 2002, které jsou uloženy v NPÚ ÚOPP, DFK. Z nich zvláštní zmínky zaslouží především obsáhlejší práce VALTR 2003 (soupis hodnotných prvků v přízemí), KYNCL 2009 (dendrochronologické datování vybraných dřevěných konstrukcí krovu S křídla) a KOLEKTIV 2016 (podklad pro prohlášení Invalidovny NKP). Podrobný seznam dokumentace uložené v NPÚ ÚOPP, DFK viz KOLEKTIV 2016, s. 83-85.

jejího stavebního vývoje[6] natož fenoménu invalidoven jako celku, probíhá v podstatě základní výzkum. S ohledem k časovým limitům pro zpracování archivní rešerše, které určovala především plánovaná rekonstrukce současného areálu Invalidovny a její projektová příprava jsme byli nuceni korigovat průběh prací v archivech i volit adekvátní obsah a formu vlastní archivní rešerše (viz výše). Největší pozornost jsme věnovali spíše stěžejním fondům v českých archivech do roku 1918, neboť novější dějiny v (pro tuto chvíli) dostatečné míře shrnuje dosavadní literatura (HEŘMÁNEK 2015) a průzkumy (VALTR 2003, KOLEKTIV 2016). V případě zahraničních archivních fondů k dějinám Invalidovny jsme se pokusili provést alespoň průzkum plánové dokumentace a několik sond do materiálu v přelomových letech z počátků existence Invalidovny. Ostatní fondy jsme vytěžili převážně jen v odůvodněných případech (zmínky v literatuře, odkazy z kmenových fondů, intuice). Přesto jsme získali tolik historického materiálu, že jeho důsledné zpracování představuje práci na několik let (např. zprávy o stavu invalidovny o desítkách stran, několik kartonů stavebních účtů a doslova tisíce stran o drobných i závažnějších stavebních úpravách, podrobnostech invalidní péče nebo vykazování změn počtu invalidů a jejich hmotného zaopatření). Zdaleka tedy nemohlo být ve vymezeném čase vyčerpáno všech možností, které archivní bádání nabízí. U předloženého textu tak došlo k vědomému upřednostnění zběžnějšího zpracování základních zjištění z široké palety nashromážděné dokumentace před minuciózním a vyčerpávajícím zpracováním pouhého zlomku získané dokumentace.

/CHARAKTERISTIKA ARCHIVNÍCH FONDŮ A JEJICH POTENCIÁLU/

Nečetnou literární produkci zaměřenou přímo na zkoumaný areál Invalidovny jsme již zmiňovali výše. Nyní se ještě jmenovitě zmíníme o stěžejních archivních fondech a sbírkách, v kterých jsme archivní výzkum prováděli. Zcela základní význam mají fondy Vojenského historického archivu, který je součástí obecného Ústředního vojenského archivu. Zvláště velmi obsáhlý, ale částečně nezpracovaný fond Generální velitelství Praha (1723-1882), který však až na pár výjimek postrádá archiválie z 18. století. Dále sdružený fond Vojenské stavební úřady I. + II. (1769-1918), Sbírka plánů opevnění a jiných vojenských objektů v Praze a okolí (1680-1954) a neuspořádaný fond Vojenská invalidovna Praha-Hořice (1803-

[6] Pomineme-li beletrii a encyklopedická hesla, můžeme z prací zabývajících se vážněji dějinami pražské Invalidovny zmínit spíše jen práce: odbornou brožuru MÜLLEROVÁ/NOVÁK 1948, článek KOTALÍK 1987 a nedávno vyšlou knihu HEŘMÁNEK 2015, která se však nezaměřuje na dějiny stavby, ale především zkoumá osudy Invalidovny a jejích obyvatel na sklonku 19. a v první polovině 20. století.

1939) ojediněle i další. Vyzdvihnout je třeba i velkou osobní zainteresovanost zdejších archivářů, zvláště Dr. Pavla Heřmánka, paní Aleny Jiráskové a Martina Flosmana, kteří v prostorách Invalidovny osobně pracovali a mají k ní velmi pevné osobní pouto.

V Národním archivu pak především Archiv pražského arcibiskupství s cennými stavebními účty z prvních let výstavby Invalidovny a spisů týkajících se Strozziho nadace, dále Archiv generalátu a konventu křižovníků s červenou hvězdou v Praze (1233-1872) s důležitými materiály ohledně prodeje pozemků pro stavbu Invalidovny a její duchovní správu. Vedle toho ještě další fondy jako Stará manipulace, Fundační komise, České gubernium, Zemský stavovský výbor a v neposlední řadě také z podstatné části stále neuspořádaná Mapová sbírka. Některé cenné jednotliviny a zlomky fondů vzniklých z činnosti pražské Invalidovny se nacházejí také Archivu hlavního města Prahy, zvláště ve Sbírce rukopisů, Sbírce papírových listin a dalších sbírkových fondech. Některé spisy z 20. století se nacházejí také ve spisovně Stavebního úřadu Prahy 8, jsou ovšem poznamenány tím, že vojenské budovy pracovaly v jiném režimu, a tak se zde nacházejí spíše jen spisy týkající se exteriéru budovy.

Ze zahraničních archivů mají zásadní význam především některé fondy Válečného archivu ve Vídni, které však dosahují takových rozsahů listinného materiálu, že je při dvou týdenních návštěvách na jaře 2019 nebylo možné detailně zmapovat, ale pouze učinit sondy do těch nejzajímavějších z nich. Jako zvlášť důležité se jeví písemnosti Dvorské válečné rady, Dvorské komise pro invalidy a Hlavního úřadu pro invalidy, fondová skupina vojenských invalidoven a série mustrovacích, assentních a transportních listů pražské Invalidovny od roku 1750 dále. Cenné jednotlivosti obsahuje také známá Sbírka map a plánů.

Cenná plánová a ikonografická dokumentace se nachází v také v Archivu architektury Národního technického muzea, velmi cenné fotokopie některých vídeňských plánů Invalidovny obsahuje Sbírka plánů, stavebněhistorických průzkumů a restaurátorských zpráv Generálního ředitelství Národního památkového ústavu, restaurátorské zprávy, průzkumy a fotografie pak oddělení dokumentačních fondů a knihovny pražského pracoviště NPÚ. Zcela zásadní se ukazuje bohatství Sbírky grafiky a kresby uložené v Ústavu dějin umění, kde kolega Macek objevil dlouho nezvěstný originál Dientzenhoferova plánu Invalidovny před jeho redukcí i velmi cenné plány vojenského zaměření z roku 1769 a plány (nerealizované) dostavby Invalidovny z let 1818-1819. Uvedený výčet není zcela

vyčerpávající, ale naznačuje, kde leží největší kvanta historického materiálu i možné cesty dalšího bádání.

TERMINOLOGIE, VOJENSKÁ SPRÁVA:

Při interpretaci písemností vojenských úřadů jsme se v průběhu psaní poměrně často potýkali s poměrně specifickou vojenskou terminologií. Zvláště písemnosti vojenských úřadů 19. století někdy obsahovaly obraty, jejichž zcela správná interpretace a překlad by si vyžádaly širšího srovnávacího studia (na něž jsme neměli čas), neboť běžně dostupné slovníky tuto terminologii odrážejí jen nedostatečně nebo s významovými posuny směrem k běžné mluvě. Samostatnou kapitolu představují překlady dobového **označení vojenských hodností** a názvů vojenských úřadů, ke kterým v mnoha případech neexistují české dobové ekvivalenty nebo se jedná o výrazy z dnešního pohledu archaické (Feuerwerker – ohněstrůjce) nebo posunem významu nevhodné (Hauptmann – překládaný nevhodně jako kapitán, ti však byli jen u námořnictva; vhodnější je překlad setník). Hodnosti jsme tedy překládali podle přehledového článku Lubomíra Uhlíře (UHLÍŘ 2003) a Malého slovníku starého vojenského názvosloví (VOGELTANZ 2008), ale ojediněle bylo nutné vycházet přímo z řeči dobových pramenů. V důležitých nebo nejasných případech jsme tak původní výraz uváděli v závorce. U názvů vojenských úřadů a organizací jsme nejčastěji volili zažitý nebo doslovný překlad.

Zmínku zaslouží také podoby označení zkoumané budovy a jejich významové a proměny. Prameny 18. století, a to zvláště ty místní provenience, ji označovaly nejčastěji jako **vojenský špitál (hospitál)**. Tak například reskript císaře Karla VI. o volbě Dientzenhoferova plánu navrženou stavbu označoval jako špitál pro invalidní vojáky (*Invaliden Soldaten Spital*; viz HI/1731, 16. březen) a desítky sešitů stavebních účtů z let 1731-1734 hovoří o pracích na stavbě nového vojenského špitálu v Království českém „*Arbeith bey Neü Inval1iden Hospitals Gebeü im Königreich Böheimb*“.[7] Naproti tomu císařská instrukce o zaopatření zdejších invalidů (HI/1739, 24. červenec) již progresivně hovoří o zdejším domě invalidů, čili Invalidovně (*allhießige Invaliden Hauß*).

V době výstavby a ještě několik málo desetiletí poté tedy byla Invalidovna vnímána a označována převážně v ještě v duchu hluboce zakořeněné středověké a raně novověké tradice špitálů jako nespecializovaných zaopatřovacích zařízení. Tedy útulků, kde se

[7] NA, APA, kt. 2847-2849.

v duchu křesťanského milosrdenství dostávalo základního zaopatření a péče chudým, nemocným, sirotkům, hendikepovaným a zestárlým lidem. Přičemž nemoc zpravidla nebyla důvodem k přijetí, spíše průvodním jevem vysokého věku, chudoby nebo neschopnosti se o sebe postarat. Tradiční špitály tak byly především sociálními ústavy než předchůdci pozdějších nemocnic (SVOBODNÝ/HLAVÁČKOVÁ 1999, 7-8). Až v průběhu 2. poloviny 18. století proběhla **závažná významová proměna výrazu špitál** směrem k dnešnímu chápání, tedy jako nemocničního zařízení s lékařskou pomocí nemocným. A to zvláště v souvislosti s osvícenskými reformami zdravotní péče a vznikem zcela nových ústavů nemocničního typu – mezi prvními z nich se objevily také vojenské nemocnice (SVOBODNÝ/HLAVÁČKOVÁ 1999, 25-28). Teprve od této doby lze špitálem v Invalidovně chápat pouze oddělení určené výhradně k léčbě nemocných invalidů, nikoliv ústav jako celek.

Terminologické obtíže přináší také správné označení **ubytovací jednotky** pro invalidní mužstvo (*Invalide Mannschaft*), tedy obyčejné vojíny a poddůstojníky ve vedlejších křídlech Invalidovny. Důstojníci totiž bydleli jinak – měli v severním křídle samostatné byty s vlastními kuchyněmi a menšími místnostmi pro sluhu. **Každá taková ubytovací jednotka** pro běžné invalidy sestávala z prostorné **společné světnice** s postranními galeriemi přístupnými po točitých schodištích, malé **místnosti** v mezipatře **pro poddůstojníky** přístupné z jedné z galerií **a poloviny společné kuchyně**, která se nacházela za stěnou pod místností poddůstojníků. Kuchyně byla přístupná pouze přes chodbu vně pokoje a topilo se z ní v kamnech umístěných ve společných světnicích za stěnou kuchyně (pod galerií vedoucí k místnosti poddůstojníků). Společné místnosti byly původně zděnými příčkami rozčleněny na menší oddělené komůrky (*abgesänderte Cammerle*), které obývali čtyři invalidé spící na dvou dvoupostelích. Velmi záhy po obsazení budovy se však toto řešení ukázalo jako nefunkční a tyto oddělovací příčky byly vybourány (srov. IK/1769 a průzkumná část SHP). Podle instrukce císaře Karla VI. měla každou ubytovací jednotku obývat četa 32 invalidních vojínů a 3 poddůstojníků, celkem tedy 35 invalidů (HI/1739/ 24. červenec).

Ilustrativní perspektivní pohled do ubytovací místnosti pro invalidní mužstvo (MÜLLEROVÁ/NOVÁK 1948)

Prameny z poloviny 18. století společnou místnost pro ubytování řadových invalidů nazývají nejednotně. Zjevně již v této době měli autoři problém přesně vyjádřit nevšední řešení a účel této prostory. Nejčastěji se tak vyskytují následující označení: světnice pro vojíny (*Stuben vor den Gemeinen Mann*), pokoj (*Zimmer*), ložnice (*Schlafsaal*) či francouzský výraz pro velkou prostornou místnost určenou ke společnému obývání (*chambrée*, od toho *chambrieren* tj. spolu bydleti).[8] Výrazně menší místnosti poddůstojníků, které se nacházely v úrovni galerie společné světnice nad kuchyní, pak instrukce z roku 1739 označuje za samostatné komůrky (*besondere einschichtigen Cammerle;* HI/1739, 24. červenec) a plány z počátku 19. století výraz pokojík čili kabinet (*Cabinette;* viz IK/1818-1819). Proto je z terminologického hlediska vhodné mluvit o společném pokoji, místnosti i světnici pro invalidní mužstvo. Mluvíme-li to této prostoře jako o útvaru definovaném z architektonického, provozního nebo technického hlediska, můžeme o ní samozřejmě mluvit jako o ubytovací jednotce pro mužstvo. V takovém případě by však striktně vzato měla každá taková jednotka obsahovat také polovinu sdílené sousední kuchyně a příslušný z pokojů poddůstojníků v mezipatře nad kuchyní. Nedoporučujeme ani výraz ložnice,

[8] ÚDU, Sb. grafiky a kresby, inv. č. 05101, sig. W-D-IX/1670; NA, APA I., kt. 2732, Inv. č. 4105, sig. D151/1, sl. 3, instrukce pro chovance pražské Invalidovny, opis, před 24. červencem 1739 (*Zimmer*); OESTA-KA, sig. AT-OeStA/KA Pers MLST I InvH Prag 9649, mustrovací listy vojáků pražské invalidovny, 1752-1753; STERZINGER 1916-1935, 598.

protože místnost nesloužila pouze ke spánku. Jako nevhodný termín pak vnímáme výraz „ubikace“, který naznačuje dočasný charakter konstrukce, což zcela odporuje skutečnosti.

Malinko jiným problémem (v drtivé většině německých) pramenů 18. a 19. století je fakt, že zcela běžně užívají výrazu **Haus** a jeho složenin (Haustischler atp.) **ve smyslu zkráceniny slova Invalidenhaus**. Proto jej v tomto kontextu bez upozornění překládáme jako Invalidovna a nikoliv doslovně jako dům. V pokročilém 19. století se pro Invalidovnu používalo také nepříliš rozšířeného a v jádru v podstatě nesprávného označení „*c. k. vysloužírna*“ (např. HEŘMÁNEK 2015, 57), které spíše odkazovalo k vojenským vysloužilcům tj. veteránům (viz dále) než k invalidům.

Obdobně pokud dobové prameny hovoří pouze o plukovníkovi Invalidovny a neudávají jeho služební funkci, pak mívají většinou na mysli velitele Invalidovny. Post velitele totiž zpravidla zastávali výhradně důstojníci v hodnosti plukovníka (*Oberst*). Obdobně tomu bylo i s hodností podplukovníka (*Oberst-Lieutenant*) či majora (*Major, Obristwachtmeister, Oberstwachtmeister*), kterou je třeba v řeči dobových pramenů chápat rovněž jako označení funkce zástupce velitele Invalidovny. Nejvyšší důstojnické **hodnosti** tak nejednou měly **zároveň význam funkce služební**. Mluví-li se tak o zahradě pana plukovníka, pak je jí (není-li uvedeno jinak) myšlena zahrada velitele Invalidovny.

Obdobně se jako téměř synonymní se jeví označení **komise Invalidovny** (například „*Kayserl. Königl. subdelegirte prager Militärinvalidenhauskommission*“ dle SCHEMBO 1798, 145) a **štáb pražské invalidovny** (např. „*K. K. Prager Invalidenhaus … von Seite des Staabs*“, dle SCHEMBO 1807, IV 33-34). Tyto pojmy označovaly okruh osob z řad důstojníků a vojenských úředníků (i bez vojenské hodnosti), které se jako celek nebo jednotlivci podíleli na správě Invalidovny, jejího majetku i spěřenců. O něco užší okruh osob, tedy bez úředních osob postrádajících důstojnickou hodnost (např. válečného komisaře), pak zahrnoval pojem vojenské **velitelství Invalidovny** (např. *„Kayß. König. Militair Invaliden Hauß Commando“*).[9] Zmíněnou komisi působící přímo v Invalidovně (*K. K. militär Invalidenhauses Comission*) překládáme jako „komise Invalidovny“ také proto, aby nemohla být zaměňována s invalidní komisí, která působila na zemské úrovni (jako komise místodržitelství) a rozhodovala o záležitostech invalidů v celých Čechách (tedy nejen v Invalidovně a jejích pobočkách). Obdobné komise v zemích habsburské monarchie podléhaly dvorské invalidní komisi

[9] VHA, GK Prag, kt. 443, sig. R50/362, žádost barona von Wiedersperg, 7. duben 1845.

(respektive Hlavnímu invalidnímu úřadu) ve Vídni, která (od reformy invalidní péče v roce 1750) sestávala ze zástupců Direktoria pro veřejné a finanční záležitosti, Dvorské válečné rady, Uherské dvorské kanceláře a Generálního válečného komisariátu. Od konce ledna 1803 pak se pak Dvorská invalidní komise stala „oddělením L" Dvorské válečné rady.[10]

Zmiňme se ve stručnosti ještě o **správním ukotvení pražské Invalidovny** a jejího velitelství v rámci armády habsburské monarchie v době její výstavby a postupného uvedení do provozu. Po třicetileté válce bylo roku 1649 rozhodnuto o tom, že nedojde k úplnému rozpuštění armády, jak to bylo obvyklé dříve, ale k ponechání 19 pluků. Tím vznikla stálá armáda. Její počty v průběhu let rostly a souběžně s tím se zvyšovaly také finanční náklady na její vydržování i problémy spojené se získáváním nových vojáků. To až do roku 1781 probíhalo tzv. verbováním, pokud možno svobodným (k tomu podrobně PATÁK 2018) a vojáci sloužili doživotně (SANDER 2008, 235-319).

Vrchol vojenské správy habsburské monarchie zaujímala Dvorská válečná rada sídlící ve Vídni, což bylo vícečlenné kolegium v čele s prezidentem, do jeho kompetencí spadal základní vojenskopolitické otázky a rozhodnutí. Dvorské válečné radě a Dvorské komoře podléhal Generální válečný komisariát, který zajišťoval především správu válečné poklady a měl obecně kontrolní a dohledovou funkci v armádě na hmotné a materiálního zajištění jejího chodu. Odtud také pochází označení válečného komisaře v Invalidovně jako dohlížejícího za Dvorskou válečnou radu ve schematismech a písemných pramenech 18. i první poloviny 19. století. Vojenskou správu v provinciích zajišťovala generální velitelství, která na svěřeném území z pověření dvorské válečné rady vykonávala vojenskou, ekonomickou, zásobovací i soudní správu všech vojenských útvarů a ústavů včetně vojenských lékáren, lázní a invalidoven. Velitel pražské invalidovny tak podléhal generálnímu velitelství v Praze (SANDER 2008, 235-319). V průběhu 19. a 20. století samozřejmě docházel k dalším změnám, ale my si pro tuto chvíli vystačíme se základním rámcem v době vzniku Invalidovny.

Osobní jména jsme s výjimkou vysloveně českých jmen obvykle ponechávali v původní (vesměs německé) podobě. Jejich scházející části jsme doplňovali pomocí vojenských a úředních schematismů z daného období. S ohledem na důležitou roli štábu respektive

[10] Popis fondu Dvorské invalidní komise viz <http://www.archivinformationssystem.at/detail.aspx?ID=4786>.

komise Invalidovny by bylo v budoucnu velmi vhodné sestavit ucelený přehled členů tohoto správního orgánu pro 18. a 19. století, neboť má podobný význam jako přehled majitelů u civilních staveb. S ohledem na počet členů komise a vymezený čas jsme však museli na sestavení takového přehledu pro potřeby SHP rezignovat. Je třeba také dodat, že s ohledem na velké finanční a materiální toky v Invalidovně bývali někteří členové komise jmenováni i dočasně na překlenutí období mezi úmrtím jednoho a definitivním jmenováním nového důstojníka (a) nebo úředníka. Tyto dočasně jmenované osoby bychom však ve schematismech a podobných dobových příručkách hledali marně.

INVALIDÉ, POŠKOZENCI A VETERÁNI:

Zmiňme se krátce ještě o několika výrazech označujících samotné obyvatele zkoumané budovy. Po celou dobu, kdy pražská invalidovna zajišťovala zaopatření svým obyvatelům, platila jako základní (avšak nikoliv jediná) podmínka pro přijetí do ústavu aktivní vojenská služba přijímaného jedince. Invalidovna tedy mohla sloužit pouze invalidům s prokazatelnou vojenskou minulostí, jejich manželkám, nezaopatřeným dětem nebo vojenským sirotkům. Z tohoto důvodu o přijetí do ústavu nemohli žádat žádní civilní invalidé, žebráci a další osoby neschopné vlastní obživy. Logicky tak bývá pražská invalidovna v pramenech i literatuře pro přesnější vyjádření této skutečnosti označována jako „vojenská Invalidovna“ a její obyvatelé analogicky jako „**vojenští invalidé**“. V naší práci toto upřesňující adjektivum většinou z praktických důvodů neužíváme, ovšem při vědomí jeho všeobecné platnosti.

Podle Strozziho závěti, která dala vzniknout bohaté nadaci použité k výstavbě a následnému provozu pražské invalidovny, do ní mohli být přijati pouze zestárlí chudí důstojníci a vojáci římsko-katolického vyznání, kteří byli zmrzačeni ve vojenských službách rakouského arcidomu (HEŘMÁNEK 2015, 19). Vojenští invalidé, kteří tyto dvě základní podmínky nesplňovali, však měli ještě další možnosti (přinejmenším do reorganizace invalidní péče v polovině 18. století). První možností bylo využít služeb jiných vojenských invalidoven v monarchii – například v uherské Pešti, kde vedle invalidů z uherských zemí měli také pobývat nekatolíci a cizinci bojující v císařských službách (viz HI/1728, 19. srpen). Druhou možnost představovalo přijetí do pražské Invalidovny pomocí jiné z vojenských nadací nebo na útraty zemských úřadů. Od počátku totiž Strozziho nadace zdaleka nebyla jedinou nadací podílející se na provozu invalidovny (byť byla základní a finančně zdaleka

nejsilnější). Každá nadace či jiný přispěvovatel si totiž mohly definovat trochu odlišné podmínky pro přiznání podpory, protože často cílily na pomoc pouze konkrétním skupinám invalidů (např. pouze na důstojníky, na vojenské sirotky atp.). Podle výše svého základního jmění si mohly dovolit vydržovat pouze určitý počet tzv. nadačních míst (nominálně se výše příspěvků na zaopatření vojáků, poddůstojníků a důstojníků lišily). Tyto skutečnosti se mj. odrážely také v tom, že podle instrukce Karla VI. pro přijímání a zaopatřování invalidů do pražské Invalidovny (HI/1739, 24. červenec) museli její chovanci nosit na oblečení rozlišovací znaky svého nadačního místa. Podle instrukce měli invalidé vydržovaní ze Strozziho nadace nosit hraběcí erb rodu Strozzi, ti podporovaní jinými mecenáši jejich znak a všichni ostatní zaopatření z vlastního hospodářství Invalidovny, uspořeného kapitálu nebo jiných zemských fondů měli nosit český zemský znak se lvy.

V písemných pramenech i literatuře se lze již o 18. století setkat také s výrazem **patentální invalida**. Tak se označovali invalidé nezaopatření pobytem a péčí v invalidovně či její pobočce, kteří ale pobírali pomoc v podobě přiznané renty (např. HEŘMÁNEK 2015, 68).

Vedle obecně užívaného výrazu (vojenský) invalida, který označuje (vojenskou) osobu s lehčím či těžším omezením pracovní schopnosti, pohybu nebo jiné kvality života, se po I. světové válce hojně rozšířil také výraz „**válečný poškozenec**“. Pod tímto termínem se však nerozuměli jen sami invalidní vojáci, ale výrazně širší skupina osob poškozených a existenčně ohrožených válkou. Válečnými poškozenci (např. pro přiznání státního příspěvku nebo nároku na trafiku) tak byli také vdovy, sirotci či rodiče pozůstalí po padlých nebo nezvěstných vojácích, pokud jimi byli vyživovaní (RŮŽIČKA 2011, 134). Zákon o organizaci péče o válečné poškozence z 8. dubna 1919 definoval válečné poškozence následovně:

„§1: Válečnými poškozenci podle tohoto zákona jsou:

a) invalidé, t.j. státní občané Československé republiky, jichž pracovní schopnost byla dočasně nebo trvale snížena, nebo kteří jí úplně pozbyli a to pro poranění nebo nemoc získanou nebo zhoršenou

1. ve službě vojenské;

2. při vojenských úkonech, k nimž byli povoláni podle zákona ze dne 12. prosince 1912, z. ř. č. 236, anebo jako železniční zřízenci;

3. v zajetí;

b) příslušníci osob, uvedených pod lit. a), na jejichž výživu jsou tyto osoby po zákonu povinny přispívati;

c) pozůstalí po zemřelých nebo nezvěstných osobách, uvedených pod lit. a), na jejichž výživu tyto osoby za života byly po zákonu povinny přispívati."[11]

Poslední skupinou vojenských osob, která se výrazněji objevuje v písemnostech spojených s Invalidovnou, jsou tzv. **abdankovaní vojáci**. Tak prameny 18. označovaly vojáky, kteří byli z různých důvodů propuštěni od svých útvarů. Až do roku 1781, kdy byl zaveden konskripční systém odvodu branců, probíhal nábor tzv. verbováním (pokud možno dobrovolným, ale byly i výjimky, od 1771 v pevně vymezených verbovacích kantonech). Zároveň platila doživotní vojenská služba, která byla pro nadměrné dezerce až v roce 1802 omezena na 10 let (SANDER 2008, 247). Proto se v případě abdankovaných vojáků zpravidla jednalo o vojáky propuštěné z důvodů invalidity, vysokého věku, nepotřebnosti nebo naopak za zásluhy jako zvláštní milost. Pokud se v důsledku vojenské služby nebo válečného zranění stali vojáci invalidní a nemohli se pro svá omezení, nemoci nebo vysoký věk uživit a postarat o sebe samé, tak měli jistou šanci na přijetí do Invalidovny.

V 19. století se pak z vojny propuštění vojáci obecně nazývali nejčastěji **veteráni** (německojazyčné texty) nebo českým patrně obrozeneckým novotvarem **vysloužilci**. V této době začínají masově vznikat spolky vzájemné pomoci veteránů, které se staraly o důstojný pohřeb a sociální pomoc veteránům. Zdaleka ne všichni veteráni však byli invalidní, spíše naopak. Proto je principiálně zavádějící mluvit o Invalidovně jako o vysloužírně jinak, než jako citování dobového názvu z období hledání českých ekvivalentů k primárně německým vojenským výrazům.

O míře invalidity a potřebě přijetí do zaopatření v Invalidovně rozhodovala komise složená z lékařů a zástupců vojenské správy, tento akt se (přinejmenším od konce 18. stol.) nazýval jako tzv. **superarbitrace**. Výsledkem bylo osvědčení, tzv. Superarbitrierungs lista, na základě kterého bylo možné požádat o umístění v Invalidovně nebo finanční příspěvek odstupňovaný podle míry invalidity při ponechání v místě bydliště (tzv. patentální invalidé). Podmínky pro přijetí se měnily především podle finančních možností a počtu volných míst v Invalidovnách. Zvláště po dlouhých a krvavých válkách bývalo v Invalidovně a jejích filiálkách přeplněno (např. po napoleonských válkách, kdy se znovu uvažovalo o přístavbě

[11] Zákon č. 199/1919 Sb., o organisaci péče o válečné poškozence, § 1.

Invalidovny, viz IK/1818-1819). V těchto okamžicích se podmínky pro přijetí logicky posuzovaly přísněji. Čas od času docházelo také k přezkoumávání přijatých invalidů, tzv. **resuperarbitraci**, a invalidé s menším postižením schopní vykonávat lehčí vojenské služby byli odveleni vykonávat strážní služby u hraničních kordonů, jako strážci v pevnostech, poslové nebo jako vojenští sluhové či někteří vzdělanější i úředníci.

POUŽITÉ ZKRATKY:

Některé historicky zažité zkratky byly ponechány ve formě podle současného úzu (např. GK Praha – Generální velitelství Praha (General Kommando Prag).

AMP – Archiv hlavního města Prahy

APA – Archiv pražského arcibiskupství (není-li uvedeno jinak, tak I. nejstarší část tohoto fondu)

BV – brigádní velitelství (mezistupeň mezi GV a velitelstvím INV)

č. – číslo

čj. – číslo jednací

čp. – číslo popisné

DFK – oddělení dokumentačních fondů a knihovny (součást NPÚ ÚOPP)

DP – Documenta Pragensia (sborník Archivu hlavního města Prahy)

graf. – grafický, grafické

GD Praha – Fortifikační místní ředitelství Praha (fond VHA)

GK Praha – generální velitelství Praha (fond VHA)

GV – generální velitelství

HI – kapitola Historie objektu (archivní rešerše jako součást SHP)

inv. č – inventární číslo

IK – kapitola Ikonografie (součást SHP)

INV – invalidovna (pražská)

JMC – Jeho Milost Císař

kn. – kniha

kolor. – kolorovaný, kolorování

kr – krejcar, krejcarů

kt. – karton

MHMP – Magistrát hlavního města Prahy

MNO – Ministerstvo národní obrany

MS – Mapová sbírka I. oddělení NA

NA – Národní archiv

nedat. – nedatovaný

nepubl. – nepublikovaný, nepublikovaná

nerealiz. – nerealizováno

nestr. – nestránkováno

NKP – národní kulturní památka

NPÚ – Národní památkový ústav

NPÚ-Gř – Národní památkový ústav – generální ředitelství

NPÚ ÚOPP – Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Praze

NTM – Národní technické muzeum

OESTA-KA – Rakouský státní archiv, oddělení Válečný archiv (Vídeň)

obr. – obrazové, obrazový

okr. – okresní

odd. – oddělení

poř. č. – pořadové číslo

poz. – pozemková

příl. – příloha, přílohy

přír. č. – přírustkové číslo

PÚ – Památkový úřad

rkp. – rukopis, rukopisný

s. – strana, stran, strany

Sb. – sbírka

Sb. PSR – Sbírka plánů, stavebněhistorických průzkumů a restaurátorských zpráv generálního ředitelství Národního památkového ústavu

SHP – stavebněhistorický průzkum

SM – Stará manipulace (fond v NA)

SMP – Sbírka mapa a plánů (fond v NA)

srov. – srovnej

st. – stavební

SÚ – stavební úřad

SÚ P8 – stavební úřad Prahy 8

SÚRPMO – (bývalý) Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů

sv. – svazek, svazky

ÚDU – Ústav dějin umění Akademie věd ČR, v. v. i.

VHA – Vojenský historický archiv (součást Vojenského ústředního archivu)

VHÚ – Vojenský historický ústav

voj. – vojenský

zejm. – zejména

zl – zlatý, zlatých

ZSV – Zemský stavovský výbor

ZKRATKY ORIENTAČNÍ:

J – jih

JV – jihovýchod

JZ - jihozápad

S – sever

SV – severovýchod

SZ – severozápad

V – východ

Z – západ

ČASOVÁ OSA HISTORIE INVALIDOVNY:

Z praktických ohledů tato podkapitola obsahuje stručný výtah nejdůležitějších událostí, které se týkají vzniku, stavby a stavebních úprav pražské Invalidovny i zásadní okamžiky života v ní.

I. PŘED STAVBOU PRAŽSKÉ INVALIDOVNY (do 1728):

1658: poslední vůle Petra hr. Strozziho – **vznik nadace** v případě bezdětnosti, správcem pražský arcibiskup

1664: Petr hr. Strozzi umírá v Uhrách

1714: umírá vdova Marie Kateřina hr. Strozzi – faktický začátek existence nadace obohacené o další statky)

(1716:) počátek stavby pešťské invalidovny

(1728, duben-květen:) ministerskou radou i císařem schváleny Martinelliho plány dostavby pešťské invalidovny

II. PŘÍPRAVA, STAVBA A ADAPTACE INVALIDOVNY (1728-1769):

19. srpen 1728: Karel VI. nařizuje zřízení tří invalidoven v habsburské monarchii (v Pešti pro Uhra a cizince, ve Vídni pro rakouské země a Čechách pro české země (konkrétní místo ještě nebylo známo).

1729: od Řádu křižovníků s čer. hvězdou a jiných zakoupeny **pozemky** za Špitálskou branou pro výstavbu inv. areálu

(podzim 1729:) do SZ nároží pešťské INV se stěhuje prvních 300 invalidů

1730 : přípravné práce, tj. otevírání lomů, tvorba zásob lomového kamene a dřeva pro stavbu

[1730-1731]: vznik Dientzenhoferova ideového plánu pražské invalidovny o 3x3 dvorech

1731, 16. březen: reskript Karla VI. o rozhodnutí mezi plány vídeňského stavitele Antona Martinelliho a pražského dvorského stavitele Kiliána Ignáce Dientzenhoffera (jež byl **vypracován podle pokynů Vrchní (arcibiskupské) inspekce správy Strozziho nadace a Karlem VI. jmenované místodržitelské komise** nad stavbou invalidovny). Oba plány zřejmě vycházely z obecných požadavků Dvorské válečné rady (analogicky k postupu v případě pešťské invalidovny). **Císař zvolil Dientzenhoferovu variantu, do které zanesl některé vlastní úpravy (na kostele a jinde) a doporučil inspirovat se při stavbě Martinelliho řešením hospodářského zázemí invalidovy.** Mimo to nařídil, aby se stavba nacházela 400

praž. loktů [cca 240 m] od hranice křižovnických pozemků, měla prostranný čestný dvůr, zachovávala volný průchod kolem celé budovy (nebyla příliš daleko od Vltavy a nezasahovala do vrchu Žižkov) a stavba neměla zruinovat nadační statky. Císař stanovil také řadu detailů řešení dispozice (pokoje pro až 34 osob, lůžka po dvou osobách, kanalizační systém pod invalidovnou proplachovaný blízkou vodotečí). Stavitel má vypracovat další plány (pohledy, řezy, jednotlivá patra)

1731, duben: na místě stavby se scházejí komise, 4. května také architekt Dientzenhofer (právě přijel z Vídně)

1731, 7-12. květen: první stavebními účty doložené zednické práce – faktické započetí stavby

1731, květen až 1733, leden a 1733, prosinec až 1734, červenec: pro tato dvě období existují **podrobné stavební účty**. Na stavbě pracuje v sezóně (obvykle květen - prosinec) cca 100-120 řemeslníků, dělníků, nádeníků a invalidů. Správcem stavby Albert Bardtoni, zednickým polírem Caspar Mayer, tesařským polírem Andreas Seitz, kamenickým mistrem Andreas Kranner.

1731, září: vyměření vodoteče, která má protékat **kanalizací pod Invalidovnou**

zima 1731/1732: do provozu uvedena vlastní cihlářská pec v blízkosti stavby

1732, červen: na dva trámy vyřezán nápis o 130 literách. V krovu nad V křídlem se do dnešní doby se dochovalo počátečních cca 60 % nápisu (75-76 zcela nebo z části dochovaných znaků ze 130) ve znění: „ERGO VIVAT CELSISSIMVS DANIEL [ARCHIEPISCOP]VS PRAGENSIS, STROZZIANA FVNDATIONIS ADMINI[STRATOR] [...]“.

1732, 15. srpen: slavnostní položení základního kamene za osobní účasti císaře Karla VI. (LIT)

1732, září: první část stavby (patrně SV nároží) kryta pálenou krytinou (nápisy na trámech, výpal prejzů, účet pokrývače)

[1732-1736] stavba pokračuje směrem SV nároží > V > J > Z > záp. část S křídla. Přičemž nejnovější část S křídla se stýká s nejstarší (východní) částí S křídla u záp. stěny průjezdu S křídla a v patře mezi 9 a 10 okenní osou od V.

1734 jaro: dokončování druhého [V nebo J] křídla INV(doslova „druhé čtvrti prvního čtverce“) – **pod střechou, ale ne klenby**

1735, únor: pokrývání (hrubé stavby) třetí části prvního čtverce INV – patrně J křídlo nebo JZ část kolem nároží

1735: do SV části invalidovny se stěhuje prvních 200 invalidů (do SV nároží a přilehlých pokojů V křídla)

(1735, 23. říjen:) vysvěcen (ještě nedokončený) kostel pešťské invalidovny

1737: rozhodnuto dokončit pouze první dvůr a v předimenzované stavbě dále nepokračovat (LIT)

1738, září: zpráva hovoří o **dokončení prvního čtverce (tj. dvora) INV, dokončování pokojů, omítek, osazování oken a dveří a adaptaci refektáře na způsob kaple**. Pokud se zajistí vnitřní vybavení, budou se moci na podzim přijmout další invalidé.

1739: Karel VI. vydává instrukci pro chovance pražské invalidovny a její správu.

(1740-1741:) utichá stavební ruch na pešťské INV – nedokončena podle Martinelliho plánů

1742: v INV uloženo až 5000 nemocných franc. vojáků, stavební úpravy (vybourány dělící příčky?)

9. duben: **požár několika trámů v INV** – nepozorný zednický tovaryš si založil oheň pro zahřátí

1751: reorganizace invalidní péče – o invalidy propuštěné od pluků po roce 1736 nově pečuje stát prostřednictvím vojenských invalidoven

(1752:) ve štýrském Pettau (dnes Ptuj v Chorvatsku) probíhá stavba (čtvrté) invalidovny habsburské monarchie

1756: v INV provizorně umístěni nemocní vojáci, část invalidů dočasně přesunuta do lazaretu na Újezdě

1757: Prusové při obléhání Prahy zapojili INV do polního opevnění. **Nejspíše zbudovali průjezdové bašty a vstup. strážnici**

1769: vzniká Rennerův plán (zaměření) Invalidovny – zachycuje stav po dostavbě, válkách a zabydlení

III. OD OSVÍCENTVÍ DO POTLAČENÍ REVOLUCE (1770-1849):

1807: přidělení zahrádek kolem INV jednotlivým důstojníkům – možné drobné vnější úpravy

1808-1810: úpravy bytu velitele – zlepšení vytápění

1811: důsledkem státního bankrotu klesl výnos stavovských dluhopisů a hodnota jmění INV > **fin. problém**y

1813-1814: zpráva o opravách (1813) a rozšíření (1814) **kanalizace v INV**, náklady na **zřízení žumpy** resp. jámy na hnůj mimo INV

1814: dočasné propůjčení INV pro ubytování raněných a nemocných vojáků spojeneckých armád (napoleonské války)

1814: zřízen Všeobecný invalidní fond (od 1819 Ústřední invalidní fond), který pohltil Strozziho nadaci

1815: **zřízení (znovuobnovení?) lékárny v INV**, nedostatek místa pro ubytování invalidů, hledání dalších prostor

1816: zprávy o existenci **nemocnice v INV**, zřízení **vězení v INV**, **plánované rozšíření kapacity INV přístavbou**

1817: počet školních dětí v INV se zvýšil ze 70 až 80 na 120 – odraz většího počtu invalidů po napoleon. válkách

1818: nutnost stavby ubikací pro invalidy – INV i pobočky přeplněné – plány na dostavbu INV na 2x2 dvory

1822: zpráva, že přístavba nového křídla se realizovat nebude, ale mají se dokončit st. úpravy stávající budovy

1824: nad všemi křídly **údajně postaven nový valbový krov** s výrazně nižší výškou než původní (**zpochybňováno, dendrochronologie nepotvrzuje** LIT).

1825: užívání luk jako voj. cvičišť, dary peněz na zřízení dřevěného altánu při INV, sazenic akátů a písku na úpravu cest, **oprava tichého odbíjení hodin INV**, do INV přiděleno **24 osvětlovacích lamp**

1826: **opravy hromosvodů** v INV

(1828:) bourání zchátralých skladů sena, slámy a krmiva u INV – objekty jižně od INV

1831: stavební úpravy v zadním (J) traktu INV v souvislosti se zřízením nemocnice pro nemocné cholerou (epidemie)

1832: dotaz na dokončení **úpravy záchodů č.** 4 v INV

1836, 13. září: stavovská slavnost královské korunovace Ferdinanda V. na lukách u INV

1838: zpráva - **nutnost opravy střechy INV**

1844: **požadavek zavést vodovod do INV – dosud používána voda z řeky**

1845: opravy INV po povodni: oplocení zahrad, údržba střešní krytiny.

1847: zřízení prádelny (na břehu Vltavy u porážky) a zavedení vodovodu v INV

1848: Invalidovna opěrným bodem vojenské posádky a jejího zásobování za revolučních událostí

IV. OD NEOABSOLUTISMU DO ZÁNIKU MONARCHIE (1850-1918):

1857: plán na zazdění arkád V a J křídla (realizováno asi postupně), úpravy kaple a provedení teracových podlah (LIT)

1863: **vydlážděn dvůr,** na kterém se dosud nacházely říční valouny nevhodné pro invalidy, **vysázeny kaštany**

1868: st. úpravy v lokále – škole: zřízení příčných stěn, úprava oken

1869: zrušena dvoutřídní škola v INV (LIT)

1882: definitivně **obnovena samostatnost Strozziho nadace** vydělením ze Všeobecného invalidního fondu

1881-1883: **dendrochronologická datace nových dřevěných prvků krovu** nad S křídlem, 1883 patrně nový krov.

1893: patrně došlo k **zazdění zbývajících arkád S křídla** INV (LIT)

1900-1901: na nádvoří **osazena empírová kašna** pocházející pův. z nároží Vodičkovy a Jungmannovy ulice (LIT)

1911: do invalidovny **zavedena elektřina**, na nádvořích a v sadech před INV zřízeno **elektrické osvětlení** (LIT)

V. OD VYHLÁŠENÍ REPUBLIKY PO ÚNOROVÝ PUČ (1918-1948):

1918, 5. listopad: **spáleny téměř veškeré obrazy a busty zdobící prostory v INV** (několik stovek předmětů)

1919: v INV umístěna část sbírek Vojenského muzea, I. patro S křídla získal Zemský úřad pro péči o vál. poškozence, který se staral o invalidy R-U armády X Ministerstvo obrany o invalidní legionáře – spory (LIT)

1920-1926: Prováděny st. úpravy související s umístěním Zemského úřadu pro válečné poškozence v S křídle: **zřízení kanceláří v chodbě I. patra S křídla**, úprava příček předsíní některých pův. důstojnických pokojů, zřízení světlíků (středová chodba I. patra), **elektrifikace**, **přístavba schodiště s výtahem**. Nástavba mansardového patra (projekt Vejrych 1919-1920) nerealizována pro odpor odborné veřejnosti (LIT)

1921: patrně zrušeno vězení o 12 celách v přízemí Z křídla (LIT)

1923: opraveny **fasády, užitá <u>barevnost: okr a cihlová červeň</u>**

1935: přesun zbývajících invalidů **do nové invalidovny v Hořicích** (1930-1935), několik jich zůstává v Praze.

1935: **obnova kaple vč. vitrají** (LIT)

1941: do INV umístěny **sbírky Českého technického muzea + adaptace** vnitřních prostor – vybourání příček, **úpravy bytu správce INV, zavedení vody do bytů** zbývajících invalidů

1941-1942: **příprava generální opravy objektu** pro potřeby muzeí a německé armády: Augusta Müllerová zpracovala plány objektu i parku kolem něj. Rozpočtované práce na opravy krovů a střech se za války z většiny nerealizovaly (LIT). **Realizovány patrně jen úpravy bytu správce, adaptace sklepení S křídla na protiletecké kryty a nezbytná protiletecká opatření (přívod vody do krovů).**

1942: **šetření stavu soch na atikách** S křídla (části padají > komise), stavba **protileteckého krytu v suterénu invalidovny**

1942: Strozziho nadace zaniká a jejího majetku se ujímá německý Úřad pro podporu osídlenců v Čechách a na Moravě

1945: obnovena Strozziho nadace, v objektu Vojenský historický archiv a fondy odd. architektury NTM. (LIT)

VI. OD PŘEVZETÍ ARMÁDOU DO SOUČASNOSTI (1948-2018):

1952: napojení kanalizace INV na uliční stoku, **zrušení Strozziho nadace a převzetí INV vojenskou správou MNO**

1976: obyvatelé protestují proti ostnatému drátu na plotě INV – instalován kvůli vandalům

1985: **S fasáda obehnána bezpečnostním oplocením – pády omítky a výzdoby, tesařské lešení v průjezdu**

1997: plánována celková instalace ústředního topení – patrně nerealizováno

2002: objekt silně zasažen povodní, zasaženo celé přízemí +2002-2003 následné úpravy přízemí objektu

2009: generální oprava fasády S křídla + osazení oken (LIT)

2014: Vojenský historický archiv se stěhuje do nové budovy v Ruzyni, odváží zbylý mobiliář,

2015: INV přebírá ÚZSVM

2016: neúspěšné snahy o prodej INV na hotel, návrh k prohlášení INV za NKP

2017: INV zapsána na seznam Národních kulturních památek České republiky

2018, květen: INV přebírá NPÚ a v provizorním režimu zpřístupňuje veřejnosti

I. PŘED STAVBOU PRAŽSKÉ INVALIDOVNY (do 1728)

(993:) Zakládací listina břevnovského kláštera zmiňuje desátek z knížecích polí náležejících ke vsi Poříčí u Vltavy. Později břevnovští benediktini získali celou ves Poříčí, která sloužila př v osadu německých kupců (MÜLLEROVÁ/NOVÁK 1948, 3).

(1215:) Král Přemysl Otakar I. vykoupil kostel sv. Petra, dvůr i polnosti a věnoval je řádu německých rytířů (MÜLLEROVÁ/NOVÁK 1948, 3).

(1233:) Anežka, dcera Přemysla Otakara I., založila v těsném sousedství mužského a ženského minoritského kláštera na Starém Městě pražském (Anežský klášter, Na Františku) také špitální bratrstvo sv. Františka při kostele sv. Haštala, v němž vedle laických bratří rychle rostl i počet kněží (do roku 1292 využíval i služeb laických sester). Majetkově jej zajistila Anežčina matka královna-vdova Konstancie, která vykoupila od Řádu německých rytířů kostel sv. Petra na Poříčí se dvorcem, vsi Rybníky, Hloubětín a Borotice. Tento majetek 6. února věnovala špitálnímu bratrstvu, aby se mohlo starat o nemocné, zestárlé, chudé a opuštěné osoby. Roku 1235 bratrstvo získalo ještě ves Ďáblice a své špitální aktivity přestěhovalo do dvorce u kostela sv. Petra (BUBEN 2002, 137-138; VLČEK/SOMMER/FOLTÝN 1998, s. 483). Hradby Většího (později Starého) Města pražského, které vznikly někdy v průběhu 1. poloviny 13. století však rozdělily dosavadní zástavbu pražského pravobřeží na město a jeho předměstí. Křižovnické majetky na Poříčí jako kostel sv. Petra, špitál, dvorec Hradišťko (později Biskupský dvůr), mlýny na Vltavě, městiště a zahrady s poddanými se tak společně s osadou německých kupců ocitly vně městských hradeb (KNEIDL 1923, 12).

(1237:) Na Anežčinu žádost přeměnil papež Řehoř IX. bratrstvo v samostatný Rytířský řád křižovníků s červenou hvězdou, jež užíval řehole sv. Augustina a řady práv a imunit. Od kláštera na Františku byl nový řád oddělen následujícího roku. Vznikl tak jediný církevní rytířský řád založený v českých zemích, který vždy měl své centrum v Praze. V roce 1252 byla zahájena stavba nového řádového centra a špitálu na staroměstské straně tehdejšího Juditina mostu, kam řád přesunul těžiště své působnosti a setrval zde až do současnosti. Téhož roku získal řád také rozlišovací znamení v podobě červené hvězdy pod křížem, čímž se jeho založení v hlavních rysech uzavřelo (BUBEN 2002, 137-138).

(po 1348:) Po založení Nového Města pražského se ves Rybník, kostel sv. Petra na Poříčí, křižovnický dvůr a západní část řádových pozemků ocitla uvnitř novoměstských hradeb. Řád

je postoupil výměnou za duchovní správu při nových farních kostelech sv. Štěpána a sv. Jindřicha. Východněji položené křižovnické pozemky za hradbami řádu zůstaly a nazývaly se „Špitálské pole“ či „Špitálsko“ (BUBEN 2002, 139; VLČEK/SOMMER/FOLTÝN 1998, s. 483, 519-523; MÜLLEROVÁ/NOVÁK 1948, 4). Křižovnické majetky na Poříčí tak byly novými hradbami rozděleny. Část z nich, včetně kostela sv. Petra, dvora Hradišťko a některých zahrada a poddanských usedlostí, se ocitly v Novém Městě pražském (KNEIDL 1923, 12-13). (15-16. století:) Za husitských válek zanikla řada řádových špitálů i komend a pozemkový majetek byl mimo některých západočeských statků rozchvácen. Přesto se do prvních desetiletí 16. století podařilo řádu (asi jako jediné významnější církevní instituci) většinu svých předhusitských statků vykoupit a dobře spravovat a řád se tím stal finančně nezávislým. To umožnilo v roce 1561 obnovu pražského arcibiskupství na ten způsob, že **pražský arcibiskup byl zároveň postulován řádovým velmistrem**. Provoz arcibiskupství tak financovaly příjmy z křižovnických statků. Tato prestižní symbióza z nouze fungovala pouze **v období 1561-1668 a 1675-1694**. Přinášela prestiž a výhody v pastoraci (řád spravoval více než 140 far), ale ohrožovala samu podstatu řádu (BUBEN 2002, 139-140).

(1502-1504:) Z Nového Města vedla ke Špitálskému poli Poříčská neboli Špitálská brána, která se nacházela v ose dnešní Petrské ulice (stejnojmenná brána v pozdějším bastionovém opevnění Prahy se nacházela o něco jižněji v ose ulice Na Poříčí). Branou procházela frekventovaná tzv. brandýská cesta, která zároveň tvořila předěl mezi pozemky staroměstskými (pobřeží s ostrovy) a křižovnickými (mezi cestou a táhlým vrchem Vítkova). Aby Pražané mohli roku 1502 důstojně přivítat krále Vladislava, přestěhovali (dočasně) veškeré boudy na prodej ryb z Rybího rynku (nacházel se v ústí Staroměstského rynku do Dlouhé ulice) do míst za Špitálskou branou. Když v téže době propukla v Čechách epidemie syfilis, shromáždila staroměstská rada nemocné právě na Špitálském poli a prozatím je ubytovala v opuštěných boudách na prodej ryb. Velmi záhy zde vystavěla také zděné příbytky pro syfilitiky a další nemocné, a tím **vznikl špitál svatého Pavla. Na protilehlé (křižovnické) straně silnice byl postaven ještě kostel Nejsvětější Trojice a Obrácení sv. Pavla** obklopený hřbitovem, který byl vysvěcen 20. srpna 1504. Díky četným odkazům špitál vzkvétal a až do třicetileté války tvořil jádro zdejší rozptýlené zástavby (KATOVSKÁ 2008, 25-26).

(1635, 19. květen:) Významný italský šlechtic Jakub (Giacomo) Strozzi ze Schrattenthalu, otec zakladatele Strozziho nadace, komoří císaře Ferdinanda II. a polní podmaršálek, obdržel za své dlouholeté vojenské služby od císaře střední východočeské panství Hořice a statek Třebovětice, které byly nedlouho před tím konfiskovány zavražděnému Albrechtovi z Valdštejna. Český inkolát Jakub obdržel měsíc před touto transakcí (LOCH 2004, 19 a 22). Jakub Strozzi příslušel ke staré italské patricijské rodině pocházející z Florencie (it. Firenze), která se zde připomíná již ve 13. století. Příslušníci tohoto rodu se prosadili jako významní obchodníci, finančníci, diplomaté, církevní hodnostáři a vojáci. Několikanásobně byli spříznění také s mocným rodem Medici, který v Toskánsku vládl (LOCH 2004, 7).

(1639:) Před očekávaným útokem Švédů vedených Bannérem císařské vojsko z obranných důvodů srovnalo veškerou zástavbu Špitálska před hradbami (šlo o cca 30 usedlostí) se zemí. Předpolí hradeb nesmělo posloužit nepříteli jako obranné a přibližovací základny. Špitál u kostela sv. Pavla byl opuštěn a jeho chovanci přesunuti do jiného staroměstského špitálu v tzv. Templu, kde pro ně byly zřízeny nové prostory. Špitál a kostel byly pobořeny až v roce 1646. Oba špitály jako právnické osoby i jejich chovanci poté sdíleli stejný osud a jejich majetky byly roku 1663 spojeny i formálně (KNEIDL 1923, 189, 201; KATOVSKÁ 2008, 26-27).

(1648:) Co na Špitálsku nebylo zničeno v roce 1639 nebo se v mezi čase obnovilo, dokonale poničilo preventivní stržení a zapálení veškeré zástavby předpolí hradeb před švédským obléháním Starého a Nového Města na samém sklonku třicetileté války. Bombardování měst i líté boje dokonaly úplné likvidaci zástavby v celé oblasti, jen na předměstí Křižovníci přišli o 46 poddanských usedlostí (KNEIDL 1923, 202-205, 209, 211-213).

(1657:) Započato se stavební obnovou kostela sv. Pavla za Poříčskou branou. Špitál byl patrně také obnoven, ale pro nedostatek prostředků patrně v mnohem prostší podobě, jak dokládá několik zpráv o přijetí do špitálu z 2. poloviny 17. století. Na hřbitově u sv. Petra se pohřbívalo až do 18. století, kdy byl Josefem II. zrušen (KATOVSKÁ 2008, 26-27). Duchovní správu kostela vedl nejprve prosecký farář, později křižovníci od sv. Petra na Poříčí (KNEIDL 1923, 211). Po válečném „restartu“ osídlení se život pomalu vracel do starých kolejí. Špitálsko však ještě dlouho bylo především zemědělskou oblastí zelinářských zahrad, luk a vinic na úbočí Vítkova.

1658: 3. srpna: Když se Jakubův neméně slavný syn **Petr hrabě Strozzi ze Schrattenthalu (1626-1664)**, významný voják, diplomat a velitel tělesné stráže císaře Leopolda I., léčil z vážného zranění, které předchozího roku utržil na severoitalském bojišti, sepsal závěť. V ní mj. **ustanovil vznik nadace pečující o zraněné a zestárlé vojáky a důstojníky katolického vyznání, kteří sloužili v císařském vojsku.** Nadace (v hodnotě celého panství po vyrovnání nemalých dluhů) měla vzniknou pouze za podmínky, že zemře bezdětný a jeho manželka se znovu nevdá. **Správcem nadačního jmění určil úřadujícího pražského arcibiskupa** (HEŘMÁNEK 2015, 18-19).

1664, 6. června: Zasažen zbloudilou kulkou při přehlídce mužstva po úspěšném boji **Petr hrabě Strozzi umírá** bezdětný. **Správu panství po dohodě s pražským arcibiskupem** Arnoštem Vojtěchem z Harrachu **přebírá manželka-vdova Marie Kateřina** hraběnka Strozzi rozená Khevenhüllerová z Frankenbergu, která se znovu nevdala a během dlouhých 50 let panství hospodářsky stabilizovala a rozšířila o několik menších statků. V korespondenci byl Petr hrabě Strozzi před svou smrtí titulován jako rada dvorské válečné rady, komorník a hejtman tělesné stráže JMC, polní podmaršál a nařízený plukovník.[12]

(1692:) Uherský primas a ostřihomský arcibiskup Jiří Szecsényi svěřil Řádu křižovníků s červenou hvězdou špitály v Pozsony (Bratislavě) a Pešti, což odráží prestiž řádu tehdy ještě v personální vazbě s pražským arcibiskupstvím. V Bratislavě vznikla roku 1723 také řádová komenda (BUBEN 2002, 140-141).

1714: Vdova Marie Kateřina umírá bezdětná a nic tedy nebrání, aby se aktivoval článek o vzniku nadace ze závěti Petra Strozziho. **Tím de facto vzniká Strozziho nadace** spravovaná úřadujícím pražským arcibiskupem a počínají se spřádat první plány, jak s ní naložit. [13]

1714-1732: Již před postavením invalidovny vyplácelo Pražské arcibiskupství z výnosů Strozziho nadace penze několika desítkám invalidních vojáků a důstojníků.[14] Většina prostředků je však shromažďována pro očekávané stavební náklady.

(1716: počátek stavby pešťské Invalidovny, její stavba se však záhy zastavila.)

1720-1731: kapitán inženýr **Johann Ferdinand Tadeáš de Oliva** byl arcibiskupstvím zplnomocněn k výkupu Globicovského dvora nad Smíchovem pro potřeby budoucí Invalidovny (na to nedošlo) a **projekční a kartografické práce (plány a pohledy na stavbu,**

[12] NA, APA, kt. 2355.
[13] NA, APA, kt. 2355.
[14] NA, APA, kt. 2732, sl. 4.

tzv. malé plány) související se zřízením Invalidovny na Újezdě. Zaplacení provedených prací a vypracovaných plánů se protáhlo až do roku 1731.[15] **Zdá se, že projekční práce kapitána Olivy se váží pouze k oblasti na Újezdě a není jisté zda a v jaké podobě byly využity na nově zvoleném místě za Špitálskou branou.**

(1724: přísežný zemský měřič Johann Jacob **Knittel vyměřil pozemky pro stavbu Invalidovny mezi Újezdeckou branou a vsí Zlíchov** a zhotovil dvě kopie plně barevné mapy (9. červenec 1725 se upomíná o zaplacení práce).[16]

1724-1725: **pokus přenést Strozziho nadaci do Uher na stavbu Pešťské invalidovn**y (general von. Althan) – Česká dvorská kancelář protestovala proti přesunu s tím, že přípravné práce na stavbě pražské invalidovny již probíhají.[17] To je **impulzem pro uspíšení přípravných prací ke stavbě Invalidovny.**

1727, 3. leden: císař **Karel VI. nařizuje pražskému arcibiskupu, že si přeje, aby prostředky Strozziho nadace** nebyly jen shromažďovány, ale **posloužily (byly fruktifikovány) na obecné zemské výdaje [na péči o invalidy]** (aktuálně žádá o jednorázovou sumu 15 000 zl z nadace)**, na schválené penze [pro jednotlivé důstojníky a vojáky], jakož i následně na postavení Invalidovy [snad myšleno v Praze].**[18]

(1728, duben-květen: ministerskou radou i císařem schváleny Martinelliho plány dostavby pešťské invalidovny)

[15] NA, APA, kt. 2732, sl. 3.
[16] NA, APA, kt. 2732, sl. 1; plán viz NA, SMP, ič. 1942.
[17] APA, kt. 2732, sl. 1; OESTA/ InvA Akten 1, 1724/1.
[18] APA, kt. 2732, sl. 1.

II. PŘÍPRAVA, STAVBA A ADAPTACE INVALIDOVNY (1728-1769)

1728, 19. srpen: Císař **Karel VI. nařídil** řešit neutěšenou situaci propuštěných (abdankovaných) a invalidních vojáků v monarchii **výstavbou tří invalidoven v Pešti (pro vojáky pocházející z uherských zemí, cizince a nekatolíky), Vídni (pro vojáky z rakouských zemí) a na dosud neurčeném místě v Čechách (vojáci pocházející z českých zemí).** Literatura uvádí, že rozhodnutí padlo již 27. května 1728 (HEŘMÁNEK 2015, 24)

1729, 3. leden: Zřízena místodržitelská komise nad Strozziho nadací a stavbou Invalidovny.[19]

1729, 29. červenec: Námitky APA proti návrhu místodržitelské komise umístit budoucí INV za Poříčskou branou – vyjmenovává nedostatky proti původnímu umístění za Újezdeckou branou.[20]

[1729-1731?]: Někdy v rozmezí let 1729 až 1731 vznikal Dientzenhoferův ideový plán Invalidovny, podle kterého se nakonec císař Karel VI. rozhodl stavbu realizovat (viz HI/1731, 16. březen). Plán je dokladem monumentality, velkorysosti a mimořádné architektonické kvality původního řešení o 3x3 dvorech s centrálně umístěným kostelem (došlo však pouze na realizaci SV dvora). Plán byl bohužel v 19. století **necitlivě oříznut a podlepen, a tak na něm chybí podpis autora, datace** i případné další informace. **Z hlediska** současného umístění budovy nese plán špatně orientovanou směrovou růžici (sever je o cca 75° posunut doleva), což naznačuje (nikoliv dokládá) jeho vznik v první polovině roku 1729 (viz IK/před 1731, 16. březen).

1729, 12. září: Řád křižovníků s červenou hvězdou prodává Strozziho nadačnímu invalidnímu ústavu pozemky za Poříčskou (=Špitálskou) branou.[21] Nově tak vedle vrchnosti Staroměstské (Vltava, ostrovy a břeh) a Křižovnické (pozemky mezi silnicí a vrchem Vítkovem) vznikla i vrchnostenská správa území náležejícího k Invalidovně (KNEIDL 1923, 14).

(1729 podzim:) do SZ části pešťské Invalidovny se stěhuje prvních 300 invalidů.

1729 podzim: řeší se výkup dalších pozemků od drobných vlastníků a úřadu perkmistra hor viničných.[22]

[19] NA, APA, kt. 2732, sl. 3.
[20] NA, APA, kt. 2732, sl. 2.
[21] NA, APA, ič. 2639, listina z 12. září 1729.
[22] NA, APA, kt. 2732, sl. 3.

1729, 14. prosinec: **Rozhodnutí Karla VI. přesunout plánovanou stavbu Invalidovny** z prostoru za Újezdeckou branou **do prostoru za Špitálskou branou**, především pro vysokou výkupní cenu pozemků a voluptární (volnočasové a společenské) úpravy majitelů + dobrá dostupnost po vodě a umístění po proudu pod městem kvůli epidemiím.[23]

1729, prosinec: Požadováno **vytvoření zásob lomového kamene a dřeva pro stavbu INV.**[24]

1730, duben: korespondence ohledně úhrady **1000 zl za nástroje nutné ke zřízení lomu na kámen pro stavbu INV**. Pro budoucí stavbu se chystá zásoba lomového kamene.[25]

1730, 29. duben: Od tohoto dne funguje **kamenolom pro lámání tvrdého kamene na úbočí vrchu Žižkov, kde se láme kámen do zásoby pro budoucí stavbu.**[26]

1731, 13. únor: Místodržitelská komise má zajistit finance v řádu tisíců zlatých **za přípravu zásob dřeva, prken a latí nejen na započetí stavby INV, ale tak na stavbu cihelné hutě v místě stavby**.[27]

1731, 16. březen: RESKRIPT KARLA VI. O VÝBĚRU MEZI PLÁNY KE STAVBĚ INVALIDOVNY. Úvodem svého reskriptu Karel VI. potvrdil českým místodržícím, že v pořádku obdržel jejich zprávu ze 17. února i s vypracovanými **plány** (Ryßen) již se blížící **stavby špitálu pro invalidní vojáky** (*Invaliden Soldaten Spital*). **První** z těchto dodaných plánů **navržený** zdejším (tj. vídeňským) stavitelem **Antonem Martinellim, druhý** však **vyhotovený dvorským stavitelem Kiliánem (Ignácem) Dientzenhoferem** (IK/[1731, před 16. březnem]) **podle pokynů Vrchní inspekce správy nadace hraběte Strozziho a císařem zřízené komise nad stavbou Invalidovny. Ze skutečně dobrých příčin, které podle ohlášení řečené komise uvádí zpráva místodržitelství, připadla volba na zhotovení zmíněného Dientzenhoferova plánu, k čemuž se panovník milostivě zavázal a Dientzenhoferův plán po několika vlastních úpravách** (*von Uns [Carl VI.] ... befunden Abänderungen*) **na plánovaném kostele i jinde aproboval.**[28]

Po místodržitelském sekretáři Gotfriedovi Josephovi z Martinsbergu, který byl s plány povolán k císaři (do Vídně)**, zaslal císař schválený plán zpět, aby** jej doručil místodržitelské komisi (nad stavbou invalidovny), aby **mohla započít se skutečnou stavbou podle tohoto**

[23] NA, APA, kt. 2732, sl. 3.
[24] NA, APA, kt. 2732, sl. 3
[25] NA, APA, kt. 2732, sl. 3.
[26] NA, APA, kt. 2847.
[27] NA, APA, kt. 2732, sl. 3.
[28] Reskript bohužel neuvádí, zda šlo o čistě formální úpravy či o nějaké konceptní zásahy vážnějšího charakteru. Této otázce by se v budoucnu měla věnovat další pozornost.

plánu na nejpříhodnější části budovy (*zum Anfang dieses Gebäues am bequemist findenden Theil*) **a to bezodkladně prostřednictvím stavitele Dientzenhofera. A sice ve vzdálenosti 400 pražských loktů**[29] **od pozemků, které zůstaly ve vlastnictví Řádu křižovníků s červenou hvězdou, jež jsou v Knittelově mapě označeny literou I. Dodržujíce přitom nanejvýš poslušně od Nás 18. října 1729 nařízený prostranný čestný dvůr** (*des von Uns ... angeordneten geraumen Vorhofs*)**, aby však z toho důvodu nebyla stavba zasazena příliš daleko od Vltavy nazpět proti hoře (Vítkov) a aby byl zachován volný průchod kolem této budovy (***und um dieses auch der freye umbgang***). Započít se (se stavbou) se mělo, jak jen to prostředky dovolí, aniž by tím bylo jakkoliv zadluženo nebo dotčeno panství Hořice a inkorporované statky.** Závěrem hlavní části textu reskriptu císař ještě vyjádřil všemožnou podporu **při skutečném započetí tohoto bohulibého díla** (*bei ... Handlegung an dieses gottgefällige Werk*) a přání přijmout co nejdříve několik invalidů**, kteří by po dvou v jedné posteli spali v pokojích č. 5 zařízených pro 34 mužů** (pokoj č. 5 byl patrně zmíněn jako zástupce typizovaného řešení, přesto na plánu IK/před 1731, 16. březen skutečně existuje – jedná se společnou světnici v JV nároží přízemí, tj. č. 1.26). Aby mohli na postelích spát trochu odděleně, měla se každému invalidovi vydat samostatná deka nebo houně a polštář pod hlavu.

V následující části textu císař stanovil, že na stavbu má dohlížet věrný stavební písař nebo jiný dozorce, který by vedl evidenci přivážených stavebních materiálů, vyplácení pracovník a nádeníků, aby touto cestou nedocházelo ke krácení invalidního fondu. Komise nad stavbou Invalidovny měl často dohlížen na průběh stavby i vedení účetnictví a přibližně jednou týdně nechat stavbu prohlédnout někým nezávislým. Komise měla **K. I. Dientzenhoferovi dát na vědomí, aby nyní co možná nejdříve navrhl a ve dvou vyhotoveních nakreslil také podzemí, průčelí, řez a každé patro zvlášť** (*denn Dinzenhoffer aber zubedeütten habe, daß dieser nun auch das Subterraneum, die Facciada, dann das Profil und einen Jeden Stock des Gebäues Separatim sobald möglich in duplo entwerffen;* pohledové plány hlavního a vedlejšího průčelí z tohoto souboru plánů viz IK/asi 1731-1734). Dále císař reskriptem nařizoval, že k výstavbě v podzemí **navrhovaného vodovodu** (*Wasserleitung*)**,** který schválený plán uvádí pod čísly 133 a 136, se **má přibrat osoba zkušená v hydraulice,** aby se v něm udržoval stálý vtok i odtok vody v létě i zimě. Kromě

[29] Tj. přibližně 240 m (dle HOFMANN 1984, 71).

toho **hlavní i vedlejší kanály,** kterými odtéká veškerá **přebytečná voda svedená z kuchyní** i dalších provozů a musí odnášet **nečistoty ze záchodů**, měla být **v nezbytných případech průchozí pro čištění** a vést v dostatečné výšce a šířce pod průjezdy, **aby se vyhýbala všem důležitým průrazům do studní/nádrží na vodu, do sklepů i základů budovy nebo také kostelů (!)** (*umb allen besorglichen einbruch*[e] *in die Brünne, Keller und Fundamenta des Gebäues, oder auch der Kirchen zuvermeiden*). **Císař očekával, že zmíněné Dientzenhoferovy plány podzemí, průčelí, řezy a každého patra mu místodržitelství zašle k podpisu a nahlédnutí** se svojí zprávou, do které mělo případně uvést další připomínky.

Císař si také přál, aby z Martinelliho (neúspěšného) plánu bylo převzato řešení hospodářského zázemí, kdy na jedné straně se nacházel hospodářský dvůr a na druhé pivovar, řeznická porážka a pekárna. Tyto provozy však neměly být připojené k (hlavní) budově, ale podle shledání komise se měly nacházet v proporcionálně přiměřené vzdálenosti.

Na základě zprávy a dobrozdání komise z 25. dubna císař také povolil, aby se k teritoriu Invalidovny přikoupil také nedaleký Riedlovský mlýn a řada menších i větších zahrad, polí, vinic (specifikovány jmény majitelů a označením v Knittelově mapě). **Pozemky** zakoupené v hotovosti od Řádu křižovníků s červenou hvězdou**, které neměly být nutně potřeba pro stavbu špitálu a jeho příslušenství jako cihelny, budovy hospodářského dvora, pivovaru, porážky a pekárny, se měly pronajmout nebo jinak hospodářsky využít**, aby přinášely užitek a neležely bez užitku ladem. Císař komisi ponechal volno ruku v jejím návrhu, aby k určitým pracím (na stavbě) využívala také práce schopné abdankované vojáky s přiznaným zaopatřením (např. ve špitálech) a zvláště jejich často ještě silné a zdravé ženy. Odměnou jim měl být příplatek k jim vyměřené podpoře. V samém závěru císař vyjádřil přání, aby dostával o průběhu stavby pravidelné informace, a tak si vyžádal, aby místodržitelství měsíčně zasílalo k rukám české dvorské kanceláře zprávy, jak stavba pokračuje kupředu.[30]

[?1731-1734]: Vznikají nedatované plány (pohledy) na S a V fasády INV v původním rozsahu (Viz IK/1731-1734).[31]

[30] NA, APA, kt. 4469, iv. č. 5326; Vyňaté pasáže z textu zprávy publikoval již Antonín Podhlaha, avšak s vynecháním řady pasáží (vodovod, kanalizace, požadavky na plány atp.), které jsou z hlediska SHP nezbytné (PODLAHA 1902, 228).
[31] NA, MS, ič. 1198b a ič. 1198c.

1731, 7. duben: V 9:00 ráno se koná schůzka místodržitelské komise na místě budoucí stavby.[32]

1731, 24. duben: Má proběhnout **projednání nárysu stavby do Knittelovy mapy invalidních pozemků.**[33]

1731, 26. duben: Arcibiskupství píše místodržitelské komisi, že příští pondělí [**tj. 30. dubna**] v 9:00 se má na místě budoucí stavby konat **jednání komise nad schváleným plánem (rys) stavby o 400 pražských loktech** zanesené do Knittelovy mapy někdejších křižovnických pozemků.**[34]**

(**1731, 30. duben:)** Jan Kryštof Riedl, staroměstský měšťan a dozorce nad zbožím v Ungeltě, prodává místodržitelské komisi svůj mlýn za Špitálskou branou pro potřeby Invalidovny.**[35]**

1731, 4. květen: Od tohoto data **invalidé ze Staroměstského špitálu (lazaretu) hlídají zásoby dřeva a prken určené pro stavbu invalidovny.**[36]

1731, 7-12. květen: V tomto období proběhly první stavebními účty doložené zednické práce na stavbě invalidovny, které (pomineme-li přípravu stavby a stavebního materiálu) považujeme za vlastní začátek stavby. Dílčí výkaz práce políra a zedníků, vložený a zaúčtovaný do stavebního účtu za období 2-7. července 1731, **v tomto případě podepsal sám stavitel Kilián Ignác Dientzenhofer,** což se později stávalo jen výjimečně.**[37]**

1731, 17-19. květen: Začíná **zpočátku kontinuální řada stavebních účtů invalidovny** (mimo zimu zpravidla týdenních), které se však **dochovaly pouze pro cca 1/3 období výstavby** (účty pokrývají pouze období květen 1731 až leden 1733, [hiát: 1. únor až 13. prosince 1733], prosinec 1733 až červenec 1734). Ke stavebním pracím **od pondělí 12. července 1734 dále se stavební účty nedochovaly**. Zajímavé je, že řemeslníci pravidelně dostávali zaplaceno vždy o něco méně než částku, kterou za svoji práci vyúčtovali. To skutečně nebývalo běžné.**[38]**

1731, květen- září: Zpočátku převažují náklady na základní stavební materiály. Tedy za lámání kamene, jeho dovážení z lomu ke stavbě, za cihly ze Staroměstské cihelny, za vápenec z Bráníka dováženy na lodích a za prámy dřeva připlavené z Berounska po Vltavě.

32 NA, APA, kt. 2732, sl. 3.
33 NA, APA, kt. 2732, sl. 3.
34 NA, APA, kt. 2732, sl. 3.
35 AMP, Sb. PPL, sig. PPL-I-466/3.
36 NA, APA, kt. 2847.
37 NA, APA, kt. 2847.
38 NA, APA, kt. 2847-2849.

Tvrdý kámen se láme střelným prachem na Žižkově, měkký na libeňském panství u Proseka. Postupně poste podíl výdajů na řemeslné práce (bečvářské, kovářské, truhlářské ...) a další materiály a vybavení stavby (např. hřebíky, železo, kolečka a káry, šindel). **Zajímavé je, že na stavbě pracují také práce schopní invalidé z pražských špitálů (muži i ženy). Většinou pomáhají s lámáním a vrstvením kamene či jako strážci zásob dřeva a prken pro stavbu invalidovny.** Vedle těchto hlídačů z řad schopnějších invalidů však na staveniště dohlíží patně i vojáci pražské posádky, pokud to lze odvodit zr stavby závor a ubikací pro vojenskou hlídku. Vrchní dohled (inspekce) nad invalidy provádí asi 85letý invalidní velitel Jindřich Myška ze Žlunic, správu stavby má na starosti Albert Bardtoni a stavební účty vede Johann Adam Össer, přísežný účetní Rektifikační komise. **Denně** (mimo nedělí – alespoň oficiálně) **na stavbě invalidovny pracovalo obvykle kolem 100-120 nádeníků i osob všech profesí.**

Stavební účty jsou vedeny způsobem v této dob obvyklým. Do průběžně vedených účtů, jejichž jádro tvoří především evidence zednické, tesařské, kamenické (v lomech), povoznické a pomocnické práce, účetní čas od času vkládá také účty specializovaných řemeslníků (kamenosochařů, cihlářů, kovářů, truhlářů atp.), specialistů (zemský měřič, osoby podílející se na správě stavby) i zvláštní vydání schválená místodržitelskou komisí, které se však obvykle vztahují k pracím za delší časový úsek (kvartální, půlroční účty atp.) nebo odkazují na práce provedené hlouběji v minulosti.[39]

1731, 24-29. září: Místodržitelská komise schválila vydání 200 zlatých za provedenou práci zemského měřiče Knittela, který zhotovil 6 exemplářů map invalidních pozemků a také **vyměření trasy vodoteče, která má z někdejší Zatočilské hory (vinice) protékat pod Invalidovnou [na proplachování kanalizačního systému – vtok patrný na plánu přízemí INV (IK/1769).**[40]

1731, říjen-prosinec: Stavba invalidovny nadále pokračuje ve výše naznačených kolejích a přibližně stejném tempu až do konce roku, respektive do Vánoc (od 23. prosince do 1. ledna 1732 se drží svátek a – alespoň oficiálně – se na stavbě nepracuje).[41]

[39] NA, APA, kt. 2847; o Myškovi viz NA, APA, kt. 2732, sl. 4.
[40] NA, APA, kt. 2849.
[41] NA, APA, kt. 2848.

1731, 8-13. říjen: K hlavnímu účtu za toto období je **poprvé přiložena stvrzenka za kamenické práce Andrease Krannera**, jehož dílna na stavbě pracovala i později.[42]

1731, 12-17. listopad: Stvrzenka za **šindel na novou cihelnou huť u invalidovny** signalizuje, že cihlářské zboží již nebude třeba dovážet z cihelen v okolí, ale bude je cihlář pálit přímo v blízkosti stavby. **Poprvé se v účtech vyskytují prejzy, patrně v téže souvislosti**.[43]

1731, 17-22. prosinec: První účet za vypálení cihlářského zboží v nově postavené cihelně u invalidovny. Protože cihlář neumí psát, stvrzuje účet jako svědek sám stavitel Kilián Ignác Dintzenhofer. **Ve stejné době se nově objevuje také účet za zámečnické práce.**[44]

1732, leden-duben: V zimních a jarních měsících stavebních prací dramaticky ubylo, což se odrazilo nejen v obsahu účtů (převažují zde práce na přípravě materiálů), ale i v tom, že se z týdenních účtů staly dočasně měsíční (o přibližně stejném rozsahu). Efektivní bylo i hospodaření s pozemky, které aktuálně stavba nezabírala nebo nevyužívala. Ty byly (patrně již předchozího roku) pronajaty řezníkovi ke spasení.[45]

1732, 29. březen: Poprvé se objevuje účet za provaznické zboží odebrané v roce 1732, konkrétně šlo o **80 sáhů dlouhé [tj. cca 142 m dle HOFMANN 1984, 83] lano z nejlepšího konopí určené pro tesařské mistry.**[46]

1732, 12. květen: Další dodávka provaznického zboží pro tesařské mistry obsahovala **150 sáhů dlouhé tažné lano [tj. cca 266,5 m; dle HOFMANN 1984, 83], dále 32 sáhů dlouhé a ze čtyř provazů složené lano nazývané „*Schwanzseil*“ [tj. cca 57 m]** a také dva spojovací provazy. **S trochou opatrnosti můžeme z nákupů provaznického zboží vyvodit, že stavba se začala dostávat nad úroveň země.**[47]

1732, květen-srpen: Stavební účty tohoto období ve svém celku nevybočují z již naznačených kolejí předchozího roku. **Znatelně se mění pouze dodávky cihel, které již vznikají v přímo v cihelně poblíž stavby. V posledním srpnovém týdnu proběhl již 12. výpal v objemu 33 000 ks zdících i klenebních cihel.** Výrobce sít dodal 21. června dvě drátěná síta (*Tratene gatter*) s rámem a 16. srpna pak přímo polírovi Casparovi Mayerovi **dvě síta na štuk** (*Trattene stuck sieb*). Poslední červnový týden zase dodalo osm vesnických

[42] NA, APA, kt. 2848.
[43] NA, APA, kt. 2848.
[44] NA, APA, kt. 2848.
[45] NA, APA, kt. 2848.
[46] NA, APA, kt. 2848.
[47] NA, APA, kt. 2848.

kovářů z arcibiskupského panství Rožmitál (pod Třemšínem) celkem 420 vah želených mříží (Gatter) a rámovek (Rahmeisen).[48]

1732, 21. červen: Malostranský měšťan a **sochař Ferdinand Leiner** vystavil účet v hodnotě 4 zlaté (před pokrácení účetním 4 zl 36 kr) za **vysekání 130 písmen na dva trámy podle pokynu pana z Martinsbergu** (*Ich Auf Angeben … Herr Herr von Martinsberg von bildhauer Arbeith gemacht habe in Valiten Hauß … Auf Zwey Tramen bustaben gehauen 130 …*).[49] Sochař Leiner tedy vysekal nápis podle návrhu sekretáře českého místodržitelství Gottfrieda Josefa z Martinsbergu, (a člena místodržitelské komise pro stavbu Invalidovny), kterého to můžeme označit za autora textu nápisu. Poté byl nápis ještě vymalován a napuštěn (viz HI/1732, 29. prosinec).

Tuto cennou **zprávu můžeme téměř jistě spojit s dosud z části dochovaným nápisem**, který se nachází na dvou druhotně osazených prvcích nádvorní části krovu nad V křídlem. Tyto trámy nesoucí na sebe navazující části nápisu před opravou a přestavbou krovu v 80. letech 19. století tvořily jeden vazný trám z období výstavby Invalidovny. Tedy první ze dvou vazných trámů, které nápis nesly**. Písmo nápisu je majuskulní kapitála odpovídající době svého vzniku.** Do dnešní doby se bohužel dochovala pouze první polovina nápisu ve znění: **„ERGO VIVAT CELSISSIMVS DANIEL [ARCHIEPISCOP]VS PRAGENSIS, STROZZIANA FVNDATIONIS ADMINI[STRATOR] [...].“** Volně bychom mohli dochovanou část přeložit jako **„Nechť žije knížecí Milost**[50] **Daniel arcibiskup pražský, administrátor Strozziho nadace […]“.** Zbývající polovinu nápisu však kvůli provedeným úpravám krovu neznáme. Jedná se o **oslavný nápis na úřadujícího pražského arcibiskupa** Daniela Josefa Mayera z Mayernu, pod jehož kuratelou byla z prostředků Strozziho nadace a dalších finančních zdrojů Invalidovna započata stavba Invalidovny. Zvážíme-li, že **celý nápis měl 130 liter a nacházel se na dvou (vazných) trámech, pak dochovaných 76 (vč. čárky 77) liter představuje přibližně polovinu nápisu – tedy text na prvním z trámů**. To zcela odpovídá písemnými prameny doloženému rozsahu nápisu. Druhotné uložení trámů (písmo je nelogicky vzhůru, text rozdělen na dvě části) v krovu V křídla sice neposkytuje takovou jistotu jako konstrukce v původním uložení, nicméně s přihlédnutím k velikosti a kubatuře

[48] NA, APA, kt. 2848.
[49] NA, APA, kt. 2848.
[50] Titul Celsissimus (doslova „nejvýsostnější“) se užíval pro duchovní knížata, duchovní kurfiřty a okněžené opaty a abatyše, pokud sami nepocházeli z knížecího rodu. V habsburské monarchii se překládá jako „knížecí Milost“.

krovů Invalidovny se přesuny částí starého krovu na větší vzdálenosti jeví jako dosti nepravděpodobné. Z toho lze odvodit, že **některá blízká část Invalidovny (nejspíše SV nebo V) již v létě 1732 dostoupala do výšky současného krovu a ve vizuálně působivé poloze** (např. v poloze viditelné od schodiště?) **byl do dvou trámů vyřezán oslavný nápis. /**NA, APA, kt. 2848/.

1732, 28. červenec – 2. srpen: Zvonař Zachariáš Dietrich **odlil pro stavbu Invalidovny jeden kolík(?) ke studni/kašně (*Einen Brunnen Stiffer gegossen*) v ceně 14 zl, 6 mosazných kladek/disků ke zdviži/tahu/pumpě** (*6 Mesingen Scheiben Zu Dem Zug*) vážících 63 lotů [tj. cca 1 kg dle HOFMANN 1984, 73] za 40 zl 57 kt a také jeden **vodovodní kohout** v ceně 5 zl 15 kr. **Zdá se, že všechny tyto drobnější kovolitecké práce se týkaly nějaké provozní instalace vody v areálu stavby, jistotu však několik variant překladu nedává. Oněch 6 mosazných terčů mohlo být nejen kladkami ke zdviži, ale také disky k těsnění pumpy na vodu. /**NA, APA, kt. 2848/

1732, září-1733 leden: Práce pokračují v naznačených kolejích a intenzitě. Zdá se jen, že **vzrostla spotřeba dřeva i cihlářského zboří (roste podíl dlažby, háků i prejzů), což může celkově indikovat, že větší část stavby se dostala nad úroveň země, případně že se pracovalo souběžně na větší ploše stavby.** Běžné kovářské práce a ostření nástrojů pro potřeby stavby i kamenolomů prováděl Ignác Friedrich, kovář u nedalekého hostince Na posledním penízi, kolářské práce (opravy vozů, kárek a koleček) zase blízký Johann Hospodský, kolář u Špitálské brány a zámečnické práce po celou dobu stavby pak staroměstský zámečnický mistr Mathias Bucher (jejich detailní analýza může ukázat na další detaily).[51]

1732, 12. srpen: Císařský dvorský měditepec zhotovil do invalidovny novou měděnou pánev na drcení? (*Pöch Pfannen*).[52]

1732, 15. srpen: <u>slavnostní položení základního komane Invalidovny za osobní účasti císaře Karla VI.</u> (HEŘMÁNEK 2015, 26) Nejednalo se o slavnostní založení stavby v dnešním chápání, ale slavnost uspořádanou v průběhu stavby při příležitosti návštěvy českých zemí císařem Karlem VI. Pokud byl svěcen nějaký konkrétní stavební prvek, pak se patrně nacházel nebo dosud nachází nad úrovní země.

[51] NA, APA, kt. 2849
[52] NA, APA, kt. 2849.

1732, 7. září: Pokrývačský mistr a měšťan Johann Hrubý účtuje 30 zl za **blíže nespecifikované pokrývačské práce** provedené na stavbě invalidovny. **Podpořeni předcházejícími informacemi o vytvoření nápisu do dvou trámů v krovu a s přihlédnutím k tomu, že i cihlářský mistr při posledním výpalu nově účtoval (6. září 1732) také 1420 háků a 5820 prejzů, můžeme se odvážit tvrzení, že první část stavby (asi S nebo V) se v této době nejspíše ocitla pod střechou z pálené krytiny.**[53]

1732, 29. prosinec: Měšťan a sochař Antonio Hampisch kvitancí stvrdil, že mu správce stavby zaplatil 2 zl **za vymalování a napuštění jistého nápisu na dvou dlouhých hlavních (tj. vazných) trámech v Invalidovně** (...*wegen ausmahl- und einlassung einer gewissen Schrifft in Zwey Lange Haubt-Tram in dem Grossen Invaliden Soldaten Spittal bey Prag*).**[54]** Informace se nepochybně váže k oslavnému nápisu na arcibiskupa Daniela Mayera z Mayerna, který jiný sochař vytesal na dva trámy na začátku léta. Na dodnes částečně dochovaném nápise (viz 1732, 21. červen) je patrné zvýraznění liter tmavou barvou (černá?).

(1733:) Císař Karel VI. u nově budovaného chrámu sv. Karla Boromejského ve Vídni (Karlskirche, dle plánů Johanna Bernharda Fischera z Erlachu budován 1715-1739 jako poděkování Karla VI. za odvrácení morové epidemie**[55]**) zřídil komendu, do které povolal křižovníky s červenou hvězdou. Ti zde později postavili i špitál a působí zde dodnes. Tato komenda jako jediná přežila komunistickou likvidaci řádového života v Československu a až do roku 1989 de fakto suplovala práci pražského centra, mj. pomocí emigrantům z Československa (BUBEN 2002, 141-142).**[56]** Budoucí bádání by mělo prověřit, zda toto povolání řádu k prestižní chrámové stavbě Karla VI. nějak nesouviselo s nuceným prodejem řádových pozemků na Špitálských polích u Prahy (např. jako kompenzace).

1733, 31. leden: Pokrývačský mistr Georg Hrubý účtuje dalších 41 zl 14 kr 4,5 denárů za blíže **nespecifikované pokrývačské práce**, které provedl od zářijového vyúčtování.**[57]** Nejspíš šlo o **pokrytí další dokončené části stavby před příchodem zimy**.

1733, 6. červen: Antonín Hampisch (sochař a malíř – viz výše) pro správce stavby Invalidovny [pana Adalberta Bartoni] **zhotovil dřevěný model představující jednu část**

53 NA, APA, kt. 2849.
54 NA, APA, kt. 2849.
55 <https://www.geschichtewiki.wien.gv.at/Karlskirche>
56 <http://www.pfarre-karlskirche.at/>
57 NA, APA, kt. 2849.

budovy Invalidovny, jejíž interiéry i exteriéry dovedně v barvách zachytil. Za tuto práci obdržel 12 zl.[58]

1733, 19. červenec: Poté, co pražská města po téměř století výstavby obkroužil pás nové bastionové fortifikace, a **Praha se stala jednou ze zemských pevností** (i když s mnoha ale..). Zavedl císař Karel VI. u pražských bran a Podskalského přívozu vedoucího mimo městskou pevnost vybírání **nového poplatku za večerní projití nebo projetí „přivřenou" branou,** tzv. závěrné, dobově sperrkreutzer či šper-krejcar. Za projití nebo projetí jakýmkoliv směrem se vybíralo po 1 kr za pěšího a 3 kr za koně (s několika málo výjimkami např. poštovní kurýry) a to pouze v době tzv. „přivření brány", tedy přibližně mezi soumrakem v podvečer a úplným zavřením bran pevnosti v noci (pevně stanovené hodiny se v průběhu roku měnily přibližně podle délky dne). Výnos poplatku císař propůjčil zemským stavům na pomoc nákladné stavby Invalidovny. **Celé ¾ výnosu plynuly na stavbu Invalidovny**, zbylá ¼ připadla pražské vojenské posádce za asistenci při vybírání poplatku a strážení vstupů do pražské pevnosti. (VOGELTANZ/FELÍŘ 2011, 137; IŠA 2020).

1733, 1. únor až 13. prosinec: Stavební **účty Invalidovny pro stavební sezónu roku 1733 schází**.[59]

1733 prosinec-červenec 1734: Další soubor stavebních účtů zachycuje až první polovinu roku 1734, tedy po téměř roční proluce. Na získávání základního stavebního materiálu se mnoho nezměnilo, ten ostatně nebylo možné pro tak rozsáhlou stavbu dovážet z velké vzdálenosti. **Zajímavou změna proti roku 1732 naznačují ovšem dodávky prken, stavebního řeziva a především železa a některých kovářských výrobků. V mnoha případech totiž pocházejí z poměrně vzdáleného arcibiskupského panství Rožmitál (pod Třemšínem), připlouvají na vorech a lodích po Vltavě a bývají účtovány s určitým zpožděním** (např. kvitance za dodávky prken a železa z panství Rožmitál z poloviny roku 1733 se do stavebních účtů dostávají až na sklonku roku)**.** Cihlář na začátku ledna 1734 účtoval již 41. výpal, jehož obsahem bylo 28 000 cihel ke zdění a klenutí. **Kamenické práce v rozsahu 200-300 zl měsíčně nadále dodává Andreas Kranner**, kterému bylo 8. února 1734 vyplaceno dalších 300 zl za kamenické práce přesahující dosud vyúčtovaných 2200 zl.

[58] NA, APA, kt. 2849.
[59] NA, APA, kt. 2849.

Drobné kovářské a truhlářské práce a opravy pro stavbu, povozy a kamenolomy nadále provádějí kovář a kolář z hostince Na Posledním penízi.

Celé jaro roste intenzita produkce cihelny (účtuje téměř každý týden) **na jaře se produkují výhradně cihly ke zdění a klenutí** (obvykle cca 25 -35 000 cihel na výpal). **Háky a prejzy cihelna začíná produkovat (vedle stabilních cca 25 000 cihel/výpal) až s příchodem června** (6. června cihlář účtuje vedle cihel i 8700 prejzů, 12. června 4600 háků a 9700 prejzů, 3. července 5700 háků a 8600 prejzů a 10. července 5000 háků a 8600 prejzů – o pozdější produkci se nám účty již nedochovaly)**. Také účty za pokrývačské práce se objevují častěji**. To naznačuje, že se stavba běží „naplno" a **dochází k dokončování druhého křídla invalidovny (**zpočátku patrně ze zimních zásob pálené krytiny?**)**.[60]

1734, 8. únor (datum prezentace): **(Pozměňovací) stavební plán: pohled a půdorys portálu v Z křídle INV. Dvorní stavitel Kilián Ignác Dientzenhofer** (viz IK/před 1734, 8. únor).[61]

1734, 6. březen: Pokrývačský mistr Johanes Hrubý 20 zl na další pokrývačské práce při **pokrytí druhé čtvrti prvního čtverce invalidovny** (*zu ein deckung des Zweyten Viertels von Ersten Quadro*)**. Vše naznačuje tomu, že onou druhou čtvrtí je J křídlo, neboť řada výše uvedených signálů ukazuje na to, že stavba probíhala od SV nároží ve směru hodinových ručiček (trámy s nápisem, oddělené sklepy S křídla i pozdější zprávy** (viz IK/zima 1736/1737]a, b). Další blíže nespecifikované pokrývačské práce za 20 zl týž pokrývač účtoval také 24. dubna 1734 **a k 8., 15. květnu 1734 účtoval další pokrývačské práce na pokrytí druhé čtvrti prvního čtverce invalidovny v ceně 20 zl a 30 zl.**[62]

1734, 10. červen: Provaznický mistr Franz Schmier dodal zedníkům 30 sáhů [tj. cca 53 m HOFMANN 1984, 83] dlouhý provaz na točení? (*Schwanz Sayl*) a šest kratších (3 až 10 sáhů) spojovacích provazů.[63]

1734, 10. srpen: Až na jednu drobnou výjimku (viz HI/1735, 11. únor) **tímto datem (sobota) končí stavební účty Invalidovny, a tak až do provizorního dokončení stavby koncem 30. let 18. století nemáme k dispozici žádný účetní materiál odrážející další průběh výstavby INV. /**NA, APA, kt. 2849/.

[60] NA, APA, kt. 2849.
[61] NA, MS, ič. 1198a.
[62] NA, APA, kt. 2849.
[63] NA, APA, kt. 2849.

1735, 11. únor: Pokrývač Johanes Hrubý stvrdil přijetí 11 zl 36 kr a 2 ¾ denáru za vykonané **pokrývačské práce na třetí části prvního tzv. čtverce (tj. patrně na Z křídle) invalidovny** (*gethanene Ziegel-Döcker Arbeit auf dem dritten Theil, deß Ersten so genannten Quadris*). Dále udává, že do té doby vykonal pokrývačské práce za 130 zl. [64]Tato zpráva patrně značí **dokončení hrubé stavby Z křídla včetně dodatečně navržené úpravy průjezdového portálu** (srov. IK/před 1734, 8. únor).

1735: Do invalidovny se nastěhovalo prvních 200 vojenských invalidů (a jejich rodinných příslušníků; BAŤKOVÁ 2012, 620)**.** Ti to první obyvatelé Invalidovny pravděpodobně obsadili volné a dokončené místnosti v SV nároží a přilehlé pokoje V křídla (srov. stav dokončení pokojů o rok později viz IK/[zima 1736-1737]a, b).

(1735, 23. říjen): Vysvěcen (ještě nedokončený) kostel pešťské invalidovny.

[1731-1736]: Stavba probíhala ve směru SV nároží > V > J > Z > záp. část S křídla. Přičemž nejnovější (západní) část S křídla se stýká s nejstarší (východní) částí S křídla u západní stěny průjezdu S křídla a v patře mezi 9 a 10 okenní osou od V. **Míru dokončení jednotlivých částí Invalidovny velmi detailně zachycují a popisují dva plány rozestavěné budovy** ze zimy na přelomu let 1736 a 1737 (viz IK/**zima 1736/1737]a, b**).

1737: rozhodnuto provizorně dokončit pouze první dvůr a ve výstavbě dalších dvorů předimenzované stavby aktuálně nepokračovat. Do roku 1737 se prostavělo se necelých 170 000 zlatých (HEŘMÁNEK 2015, 26-27)**.**

1738, 12. září: Místodržitelství informuje arcibiskupa o **dokončení prvního čtverce** (*das erste qvadro*) **Invalidovny, který je pod střechou, dále že bylo v uplynulém roce zaklenuto a zcela dokončeno 10 pokojů a nedávno zaklenuto dalších 10 pokojů, rovněž všechny chodby a také omítnuta fasáda. Také všechny dveře a okna byly osazeny a refektář uprostřed adaptován na způsob kaple pro sloužení mší. Protože se s přicházejícím podzimem bude moci přijmout určitý počet invalidů, musí se nechat obstarat také nezbytné vnitřní vybavení jako postele, matrace, židle, stoly, lavice, kotle, a další drobnosti. Což se při současných válečných taženích musí učinit nanejvýš šetrně z invalidních peněz, trochy peněz kapitálu a výnosu závěrného u zdejších bran, neboť z hořického panství přišlo vloni jen málo a letos nic.**[65]

[64] NA, APA, kt. 2849.
[65] NA, APA, kt. 2732, sl. 3.

1739, 24. července: císař Karel VI. vydal instrukci o přijímání a zaopatření vojenských invalidů v pražské INV, kterou lze vnímat jako určitý **ideál fungování Invalidovny před polovinou 18. století.** Pražský arcibiskup ji jako administrátor Strozziho nadace obdržel na vědomí v příloze přípisu českého místodržitelství z 25. září téhož roku. **Instrukce ve 14 bodech upravovala zacházení s invalidními abdankovanými** [tj. z vojny propuštěnými]) **vojáky přijímanými v této době do pražské Invalidovny**. Řešila především **zaopatření invalidů stravou, oděvy a organizaci vnitřního chodu instituce**. Instrukce Karla VI. tak upravovala, sjednocovala a kodifikovala dosavadní praxi při přijímání invalidů **na základě obsazení dvou právě dokončených pokojů**. Ve výtahu instrukce obsahuje následující ustanovení:

S přijímáním invalidních abdankovaných vojáků (*invaliden abgedankten Soldaten*) do zdejší Invalidovny se má pole instrukce začít tak, aby se **do každého pokoje** (*Zimmer*) **přijímalo po 35 invalidech**, **z nichž má být 32 invalidních vojínů s prostými porcemi a 3 poddůstojníci s většími porcemi** (pokojem instrukce míní v podstatě celou ubytovací jednotku pro mužstvo – viz úvod)**.** Jako poddůstojníci mají být přijímáni pouze vojáci v hodnosti šikovatele (*Feldtwäbel*) nebo desátníka (*Corporal*), kteří by mohli velet (celé četě invalidů daného pokoje).

1) Do každého pokoje se má přijímat 32 vojínů a 3 poddůstojníci, **všichni však musí být invalidé**. Vojíni mají být v těch dvou připravených pokojích **ubytováni po čtyřech v oddělených komůrkách** (*in abgesänderten Cammerle*), v níž **vždy dva invalidé mají společně jednu postel**. Poddůstojníci mají být ubytováni v samostatné komůrce (*besondere einschichtigen Cammerle*) vybavené samostatnými postelemi.

2) Při příjmu invalidů mají být přítomni nařízení správci (ti tři poddůstojníci), kteří ve svěřeném pokoji drží dohled nad invalidy. Ve dne i v noci se mají střídat tak, aby svojí přítomností zajistili dodržování disciplíny a pořádku. Z poddůstojníků má být jeden šikovatel (*Feldwäbel*; u pěchoty) nebo strážmistr (*Wachtmeister*; u jízdy) a dále desátník (*Corporal;* u pěchoty) nebo svobodník bez rozlišení (druhu vojska), kteří sloužili u pěchoty nebo jízdy. Podle sepsaného inventáře se má poddůstojníkům předat do dalšího opatrování **pro každé dva vojíny jedna dostatečně dlouhá a široká postel** vybavená dvěma zásuvkami a matrací vyplněnou koňskými žíněmi, polštáře pod hlavu, jedna deka, dvě prostěradla a jeden slamník pro každou komůrku (*von Cammerl zu Cammerl*; tj. pro každé oddělení pro 4

vojíny). Poddůstojníci mají převzít podobné, avšak samostatné postele s odpovídajícím příslušenstvím, stůl, židle, lavice a další movité vybavení.

3) Poddůstojníci zajišťující dozor v každém pokoji mají také převzít veškeré **kuchyňské nádobí** a to v množství přiměřeném velikosti mužstva invalidů (*Invalide Mannschaft*) a jejich soužití na pokoji. Poddůstojníci mají usilovat o to, aby invalidé nádobí neodnášeli a záměrně neničili. Ten, **kdo nějakou škodu způsobí nebo se k ní propůjčí, bude přes svůj nesouhlas donucen k náhradě škody tím, že se mu odepře denní stravné a bude potrestán.** Především mají poddůstojníci dbát na opatrné přenášení ohně i světla i řádné uklízení a čistotu v pokoji, na chodbách i celé budově.

4) Při svém příjmu mají invalidní abdankovaní vojáci dostat kabát, kamizolu, jedny kalhoty, klobouk, jeden pár punčoch (kamaší), pár bot, dvě košile a dva buď červené nebo černé šátky, případně místo něj nákrčník (*Halsbündl*).

5) **Oblečení neboli mundůr** (*Kleydung, oder Mundur*) má být jednotné a má se skládat z kabátu, kamizoly a kalhot přecházejících do uniformy. Vše má být **v obvyklých zemských barvách**, tedy bílé s červeným vykládáním (ausgeschlagen). Poddůstojníci se mají od vojínů odlišovat stříbrným lemováním klobouků. Pouze šikovatelé mají nosit červené kamizoly, šikovatelé i desátníci mají mít kabátce vyložené na obou stranách hrudi červeně**. Chovanci Invalidovny mají být odlišeni znakem připevněným na svém kabátě**. Ti vydržovaní **ze Strozziho nadace mají nosit strozziovský hraběcí erb, ti podporovaní jinými mecenáši jejich znak**. Všichni **ostatní,** tedy zaopatření z vlastního hospodářství Invalidovny, uspořeného kapitálu nebo jiných zemských fondů, **mají nosit český zemský znak se lvy**. Také pokoje mají být zřetelně a srozumitelně označeny.

6) Kabát, kamizola a klobouk mají invalidům vydržet nejméně tři roky. Oproti tomu „malý mundůr“, tedy kalhoty, košile, punčochy, boty a šátky mohou během těch tří let dostat ještě jednou.

7) Aby mundůry co nejdéle vydržely, mají invalidé na léto dostat místo kabátu a kamizoly haleny z cvilinkového plátna, která se jim má na zimu zase odebrat.

8) O **zaopatření invalidů**. Bude-li na každého invalidu věnována jistina 1000 zlatých, bude roční výnos při 5% úroku činit 50 zlatých. **Každý vojín-invalida z nich bude dostávat denně 6 krejcarů, svobodník 8 krejcarů, desátník 10 krejcarů a šikovatel nebo strážmistr jízdy 10 krejcarů**. Vychází-li na stravu vojína ročně (365 x 6 kr) 36 zlatých 30 krejcarů, pak se ze

zbývajících 13 zlatých 30 krejcarů má opatřit dřevo k topení a vaření i další výdaje. Pokud by kdokoliv a jakéhokoliv stavu chtěl zřídit nadaci, pak platí: V případě **nadace** na věčné časy má složit kapitál 1000 zlatých. V případě nadace dočasné (pro tempore) nebo na předem vymezený čas má takový mecenáš složit 60 zlatých ročně. Za toto dobrodiní obdrží modlitby (příslušného chovance).

9) **Aby vojín vystačil s 6 krejcary stravného denně, mají invalidé vařit a žít pospolu ve skupinách** (*Cammeradschaffts-weyß*) **po 8 nebo alespoň 4 mužích**. Pokud by nějaký invalida měl ženu nebo dítě uvnitř nebo vně teritoria Invalidovny a svoji obživu si s nimi mohl zařídit jiným způsobem, bude také jemu samotnému povoleno (užívání kuchyně?), avšak nikomu jinému, kdo nežije a není zaopatřen v Invalidovně.

10) Všem, **kteří se potulují kolem Invalidovny** i ve městě, má být **bráněno v přístupu do Invalidovny**. Také se má zaměstnat jeden **markytán**, u kterého by si mohli invalidé nakupovat nejen **chléb, maso a pivo či pálenku**, ale také různé **příkrmy** jako mouku, hrách, čočku, kroupy, jáhly (*Hriesch*), sůl, máslo, omastek, sýr, koření i **zeleninu** jako petržel, křen, řepy, zelí, cibuli jako i jiné nezbytné potřeby na přípravu postních jídel. Má se klást důraz na to, aby vše měl v dobré a požívatelné kvalitě za mírné ceny. Každé čtvrtletí nebo častěji, bude-li to nutné, se má provést a odevzdat ocenění (*Tax*) prodávaných potravin (aby se zjistilo, zda markytán nekrade). Pokud by nějaký invalida vyžadoval dodání něčeho jiného (mimo stálou nabídku markytánství), nemůže k tomu být markytán nucen.

11) V Invalidovně bude **zaměstnán správce, který jako bývalý poručík dočasně povede velitelství (Invalidovny)** a bude **dohlížet na vydávání stravného a dbát na dodržování dobré kázně mužstva.** Správce má každý týden sepsat zprávu vysoce slavné [invalidní] komisi o všech událostech i případných obtížích.

Každou sobotu má správce také na nadcházející týden sestavit týdenní ceduli peněz a porcí přijímaných z kasy, kterou má uzpůsobit podle výkazu porcí z jednotlivých pokojů. Tedy kolik a jakých porcí se nachází v každém pokoji na každý den. Dále má poddůstojníkům pověřeným dozorem na pokojích rozdělovat z ruky do ruky peníze na vícedenní stravné pro podřízené invalidy. Poddůstojníky podepsanou a stvrzenou týdenní ceduli má následující sobotu odvést zpět do pokladny a zde přijmout další peníze na stravu pro následující týden. Takto má pokračovat týden co týden. Má mít celou zodpovědnost a přehled o tom, jak by mohli být invalidní vojáci zaopatřeni dobrými a požívatelnými potravinami.

12) **Invalidé mají být vedeni k boží bázni a zbožnosti**, a tak je jejich povinností denně vyslechnout svatou mši a přitom se střídavě modlit růženec i jiné modlitby. Předně za Jeho císařský a královský majestát a nejjasnější arcidům rakouský, dále za zakladatele a mecenáše (tj. hraběte Strozziho a další zřizovatele nadačních míst). Stejně jako v nešporní čas mají se zvučným hlasem modlit: litanii k nejsvětějšímu sladkému jménu Ježíš, k naší milé dědičným hříchem neposkvrněné Panně Marii a všem svatým. Ráno, večer, před i po jídle se mají řádně modlit a o všech nedělích a svátcích se mají časně před kázáním i odpoledne účastnit křesťanské nauky a katechismu.

13) Invalidní vojáci, **kteří jsou ještě schopni nějaké práce**, mají zajišťovat denně se střídající hlídky i jiné práce. Podle svých sil a možností se mají věnovat vyčesávání (*Gramplung*) nebo spřádání vlny, případně dělat to, k čemu jinému budou schopní a vhodní. Od takových prací mohou být za mírný poplatek zproštěni. Za odvedenou práci mají obdržet příspěvek na lepší výživu (*Subsistanz*) nebo nějaký příjem.

14) Protože instrukce nemůže ošetřit všechny otázky (života v Invalidovně), bude moci být podle budoucích okolností a praxe kdykoliv upravena nebo obohacena o nová nařízení. Do té doby se jí má ustanovený správce i přijímaní invalidní abdankovaní vojáci řídit a znát ji.[66] Nezapomeňme však, že **popsané obsazení a vybavení pokojů představuje jakýsi ideál** a bude třeba ještě zjistit, nakolik realita za touto normou pokulhávala a jak dlouho se takto nastavená organizace péče v Invalidovně udržela.

1739, 1. srpen: Invalidé z Hořic měli být přesunuti od INV a **náklady na upravení kaple v INV** se měly uhradit ze solní pokladny.[67]

[závěr roku 1739]: Od roku 1731 do 10. listopadu 1739 padlo na stavbu invalidovny více jak 205 000 zlatých, z toho více jak 120 000 zl pocházelo ze Strozziho nadačního panství Hořice, a bezmála 85 000 z jiných prostředků [patrně myšleny další nadace, závěrné, příspěvky zemského stavovskoho výboru a jiné zdroje].[68]

(1740, 20. říjen:) Ve Vídni umírá fundátor Invalidovny císař Karel VI. a vládu nad monarchií podle tzv. pragmatické sankce převzala jeho dcera Marie Terezie. Ta však již záhy musela čelit útoku Prusů na Slezsko, kterým začala válka o rakouské dědictví.

[66] NA, APA, kt. 2732, sl. 3, opis instrukce císaře Karla o přijímání a zaopatření invalidů v pražské Invalidovně, 24. červenec 1739.
[67] NA, APA, kt. 2732, sl. 2.
[68] NA, APA, kt. 2732, sl. 3.

1740, 3. červen: Místodržitelství žádá pražského arcibiskupa, **aby vyhledal místo, kde by se dal zřídit hřbitov pro vojenské invalidy**.[69]

1740, 15. prosinec: Krátce poté, co ze Slezska do Prahy dorazila zpráva o útoku pruského krále Friedricha II. na Slezsko, **odpochodovalo z Invalidovny 300 mužů zemské hotovosti a invalidů do hraniční pevnosti Cheb**. Jednalo se o chvatně sesbíranou provizorní formaci zemské milice a schopnějších z invalidů. Koncem měsíce je následovaly hlavní oddíly Karla Lotrinského k Plzni a **čtyři kompanie invalidů z Prahy odmašírovalo do Kladska a Erfurtu** (VOGELTANZ/FELÍŘ 2011, 175 a 397)**.** Protože se invalidé v Invalidovně dělili do čtyř kompanií, tak se zdá méně pravděpodobné, že v tomto příůadě šlo o běžné vojáky shromážděné u INV. Zpráva dokládá, že **v této sloužila také ke shromažďování provizorních oddílů vojska** (přesněji zemské hotovosti)**, které se mj. rekrutovalo také ze zdejších invalidů.** Většina invalidů patrně Invalidovnu opustila, aby se jako sice hendikepovaní, ale zkušení vojáci podíleli na obraně pevností.

(1740-1745:) Probíhá první fáze války o rakouské dědictví, v rámci které v Čechách i celé střední Evropě měřily síly císařská vojska s Prusy, Francouzi, Bavory a Sasy. V rámci ní proběhla první (1740-1742) a druhá (1744-1745) slezská válka s Pruskem.

(1740-1741:) utichá stavební ruch na pešťské INV – dostavována podle Martinelliho plánů, ale taktéž nebyla dokončena v celém rozsahu.

(1741, 26. listopad: **Pražská pevnost byla dobyta a obsazena** společným nočním útokem saských, francouzských a bavorských vojsk. Francouzská posádka v následujících měsících vylepšovala opevnění pražské pevnosti)

1742, leden: K 30. lednu si pražským měšťan František Václav Felíř zapsal do svých pamětí, že po srážkách francouzských oddílů s císařskými husary a pandury u Písku se v pražských špitálech a seminářích nacházely stovky až tisíce nemocných a zraněných. Z obavy, aby se nejmenovanou nemocí nenakazili také obyvatelé pražských měst, byla **Invalidovna jednomyslně prohlášena za hlavní lazaret francouzských vojsk.** Doslova „*pak když ty nemoce nebezpečné čím dále, tím více se mezi nimi* [tj. francouzskými vojáky] *rozmáhaly a strach byl, aby se města Pražská nenakazily, tak s jednomyslným snešením Invalidův za Poříčskou branou ležící za hlavní lazaret neb špitál vykázán byl*“ (VOGELTANZ/FELÍŘ 2011, 205). V Invalidovně se tedy v době okupace léčili nemocní a zranění francouzští vojáci.

[69] NA, APA, kt. 2732, sl. 3.

Zda s touto kapitolou jejích dějin souvisí vznik průjezdových bašt a strážnice u hlavního vchodu (viz IK/1769) je dost možné, ale trochu tomu odporuje tomu otevřenost východní průjezdové bašty ve směru od Libně. Na druhou stranu před vchodem je na mapách vojenských operací roku 1742, kdy na táhlém vrcholu Žižkova operovalo císařské dělostřelectvo, doložen **malý ravelin polního opevnění před hlavním vchodem** Invalidovny (IK/1742). Teoreticky tedy nelze vyloučit, že strážnice se stěnou u hlavního vchodu a možná i průjezdové bašty vznikly již v této době. Pravděpodobněji však vznikly v souvislosti s obsazením INV Prusy a obléháním Prahy v roce 1757, kdy Invalidovnu zapojily do systému svých polních opevnění (IK/1757).

1742, 9. duben: **požár několika trámů v INV**, vznikl nepozorností zednického tovaryše, který si jej založil pro zahřátí[70] Zpráva dokládá jakési **blíže nespecifikované stavební úpravy probíhající v Invalidovně v době francouzské okupace**.

1742, červen: Protože se k Praze blížily uherské oddíly císařské armády, bylo podle Felířových pamětí **kolem 15. června přesunuto více jak 5000 nemocných francouzských vojáků z lazaretu v Invalidovně** (a patrně i špitálu sv. Pavla) **do pražských špitálů**, kolejí, klášterů a domů. Doslova: „*Francouzové své nemocné (z invalidův stavení neb lazaretu za Poříčskou branou než špitálskou ležícího) vyzdvihnouti přinuceni byli a ty nemocné přes 5000 mužův…vložili*“ (VOGELTANZ/FELÍŘ 2011, 211). Někteří velmi těžce ranění a nemocní patrně byli v Invalidovně ponecháni a později zajmuti blížícími se císařskými oddíly (HI/1743, 27. březen). Uvážíme-li, že obsazenost Invalidovny se běžně pohybovala na cca 500-1000 (max. 1400) invalidů, pak je uvedený počet nemocných francouzských vojáků opravdu vysoký. A to i při vědomí, že část nemocných pojmul blízký špitál nebo provizorní přístřešky v okolí Invalidovny (stany, sklady atp.). **Potřeba umístit vysoký počet nemocných vojáků se zdá** (vedle předpokládané nepraktičnosti řešení) **jako nejpravděpodobnější důvod k vybourání zděných příček ve společných světnicích mužstva,** které bezpečně proběhlo před rokem 1769 (IK/1769). Jedině tak bylo možné **s minimálními náklady razantně navýšit ubytovací kapacitu budovy.**

(1742, červen) Od konce června obléhala císařská vojska francouzskou posádku v Praze, obyvatelům pražským měst i francouzským vojákům postupně začaly docházet potraviny.

[70] NA, SM, kt. 1050, inv. č. 1572, sig. J54/4.

1743, 1-3. leden: Po více jak půlročním oblehání, které mělo pro nedostatek císařských oddílů a délku fortifikace spíš charakter blokády, kapitulovala dohodou zbylá francouzská posádka. **Císařská armáda vstoupila do vyhladovělé Prahy**. Dne **2. ledna** musela Prahu **opustit také zbývající francouzská posádka** v počtu asi 3000 mužů, ale **kolem 5000 zraněných a nemocných Francouzů bylo zatím ponecháno v Invalidovně,** než se uzdraví *„nemocní pak v Invalidův domu asi okolo 5000 tisíc mužův, ty zatím tu zůstali až k jejich lepšímu uzdravení.“* (VOGELTANZ/FELÍŘ 2011, 241)**.** Připomeňme jen, že toto o nezanedbatelné množství nemocných osob bylo nutné pečovat, krmit a zajišťovat mu dřevo na otop i vaření – vydrželi zde až do jara.

1743, konec března: Podle Felířových pamětí bylo 27. března **z Invalidovny odvezeno několik set zajatých francouzských vojáků a důstojníků**, kteří se se již trochu uzdravili. Část byla přes pražská města odvezena do Chebu, kde byli zařazeni do císařského vojska (*zransírováni neb proměněni*), většina dalších byla dodána po Dunaji na pevnosti v Uhrách (patrně jako jejich stráže). Další Francouzi procházeli Prahou v doprovodu jízdy ještě 30. března, kdy také byli **z Invalidovny převezeni všichni zbylí francouzští nemocní do Královského dvora** u Mince. Tím Felíř myslel mincovnu v Celetné ulici (VOGELTANZ/FELÍŘ 2011, 246 a 406).

(1744-1745:) Pruský král se obával, že stabilizací poměrů opět ztratí bohaté Slezsko, a tak opět pozvedl zbraně a vpadl do Čech – začala tzv. druhá slezská válka.

(1744, 31. srpen:) Poté, co pruský král v srpnu vpadl do Čech, osobně přitáhl od Vysočan ku Praze. Prusové provedli průzkum terénu v okolí Žižkova, ale byli odraženi. **Pruské vojsko se rozložilo na návrší od Žižkova po Vysočany** (VOGELTANZ/FELÍŘ 2011, 272, 410).

1744, 1. září: Felířovy paměti udávají, že **Prusové se zmocnili Invalidovny a obsadili ji svými husary** (VOGELTANZ/FELÍŘ 2011, 272)**.** Poté, co **Prusové** záměrně bombardovali civilní budovy pražských měst bombami a zápalnými koši, vynutili si kapitulaci posádky a **17. září obsadili pražská města** (VOGELTANZ/FELÍŘ 2011, 272-275). Zda v této době došlo na vznik průjezdových bašt a strážnice u hlavního vchodu je možné, ale mnohem pravděpodobněji k tomu došlo až při následujícím pruském obléhání v roce 1757, které bylo mnohem delší a Prusové byli nuceni budovat rozsáhlý systém polních opevnění (HI, 1757, květen až červen, IK/1757a, b),

1744, 27. říjen: Podle Felířových pamětí Prusům rychle přibývali ranění a řádila v jejich vojsku **úplavice** (červená nemoc neb běhavka), na kterou mnozí umírali. Vykázané špitály jim nestačily, a tak jich mnoho set umístili i do dalších domů a dvorů ve městech. **Mrtvé odváželi pod vrch Žižkov za Invalidovnu, kde byli pohřbeni** (patrně ve společných hrobech) katolíci i kalvíni společně (VOGELTANZ/FELÍŘ 2011, 280, 411).

1745: snaha Starého Města pražského umístit do INV rekruty byla odmítnuta s tím, že budova není k tomuto účelu určena. Rekruti měli být co nejdříve odesláni k plukům a jistý Dörfel, který se svévolně prohlásil komisařem v INV, měl být nalezen a potrestán.[71]

1748, 8. červenec: Podle Felířových pamětí byl **před Invalidovnou postaven šífový (tj. pontonový) most přes Vltavu**, aby po něm mohla projet zavazadla a nemocní ruských oddílů**.** Ty tehdy českými zeměmi směřovali do Říše na pomoc zájmům Anglie a Nizozemí, které je platily. Mezi 9. a 12. září se zase přes Prahu vraceli, protože byla uzavřena předběžná mírová dohoda (VOGELTANZ/FELÍŘ 2011, 324-326, 418).

1748 prosinec – leden 1749: zařízení malostranských kasáren, zvláště ložní potřeby byly převezeny do invalidovny.[72]

1751: reorganizace invalidní péče v monarchii. **O invalidy propuštěné od pluků před rokem 1736 pečují zemské stavy, po roce 1736 stát. Do invalidoven mohou být umístěni pouze invalidé v péči státu.** Kraje byly reprezentací a komorou instruovány, aby se snažily zabránit přílivu invalidů do Prahy. /NA, ZSV, ič. 16178/

(1752:) ve štýrském Pettau (dnes Ptuj v Chorvatsku) probíhá stavba (čtvrté) invalidovny habsburské monarchie.

1754: zpráva o stavebních pracích na pivovaře a vinopalně u INV (dělníci zproštěni placení závěrného).[73]

1754, 27. srpen: Když **panovnice Marie Terezie** s manželem císařem Františkem Štěpánem Lotrinským navštívila Prahu (přijeli 23. srpna), tak se při zpáteční cestě z hostiny na zámku ve Vinoři **zastavila u Invalidovny a prohlédla si ji** *„27. Její Královská Milost byla traktýrována ve Vinoři … Při navracování do měst pražských Invalidův dům prohlížeti ráčily*“ (VOGELTANZ/FELÍŘ 2011, 366).

[71] NA, ZSV, ič. 11276. č. 95
[72] NA, ZSV, ič. 14404, 14476, 14495.
[73] NA, ZSV, ič. 18480.

1755: Podle pozdějších šetření v letech 1798 a především 1845 v tomto roce zhotovil zemský přísežný měřič Johann Glocksperger podrobnou mapu areálu Invalidovny, který zachycoval a popisoval **tři zahrady přiléhající k budově Invalidovny** a patrně i další reality patřící invalidovně v blízkém okolí. Mapa se nedochovala (viz IK/1755, HI/1798 a /1845). Podle šetření ze závěru 18. století tyto tři zahrady užívali velitel INV (na V straně), účetní (na J) a válečný komisař (na Z).[74] Tyto pozdější zmínky o obsahu dnes neznámé mapy, která nebyla v INV k nalezení již v roce 1845, představují **první věrohodné svědectví o existenci zahrad členů komise INV (štábu) u Invalidovny**. Zdá se pravděpodobné, že **mapa pravděpodobně vznikla v souvislosti s vyměřením zahrad.**

Pozdější šetření vzniku zahrad (viz HI/1807, 2. září), které proběhlo v létě 1807, sice nenašlo jednoznačný doklad o vzniku zahrad, ale **na základě stáří ovocných stromů a kamenitého charakteru volných ploch u INV**, které tehdy ještě nebyly přeměněny v zahrady, **došlo k závěru, že** zahrady vznikly krátce po obsazení budovy invalidy. Podle něj se **v místech zahrad podél budovy původně nacházely jámy, do kterých se skládal štěrk a kámen při výstavbě Invalidovny** (a po zastavení stavby zde patrně část materiálu zůstala). Zakladatelé zahrad tak museli vynaložit nemalé prostředky na odvezení kamení a přivezení dobré zeminy.[75]

(1756-1763:) probíhá sedmiletá válka, kdy Prusové opět operovali v Čechách.

1756: do Invalidovny uloženi nemocní vojáci, dvě kompanie invalidů byly přesunuty do (provizorních?) baráků postavených při lazaretu u brány na Újezdě. Úpravy se měly hradit z prostředků Invalidovny.[76]

(**1757, květen a červen:** Od porážky císařských u Štěrbohol (6. května 1757) až do vítězné bitvy u Kolína (18. června 1757) **Prusové obléhali pražská města** a ostřelováním kostelů i civilních budov z okolních vrchů (mj. Žižkova) chtěli dosáhnout otevření bran pražské pevnosti jako v roce 1744 (což se nezdařilo). Pražská města však za toto vítězství zaplatila vysokou cenu. Během tří týdnů nepřetržitého ostřelování na pražská města dopadlo na 60 000 dělových koulí, 22 000 granátů a přes 500 zápalných střel. Masivní bombardování (a následné požár) mj. zničilo nebo silně poškodilo na 880 měšťanských domů. Neméně

[74] VHA, GK Praha, kt. 443, sig. R50/171, /362.
[75] VHA, GK Praha, kt. 443, sig. R50/362, zpráva GV > DVR z 2. září 1807 (ověřený opis z roku 1845); Tamtéž, přednesení komise INV, 17. květen 1845.
[76] NA, ZSV, ič. 19625, 19756, 20392.

žalostně dopadly také usedlosti, zahrady a vinice v blízkém okolí Prahy (LEDVINKA/PEŠEK 2000, 397).

Jak vyplývá z několika plánů, tak se Prusové **i při tomto obléhání zmocnili Invalidovny** (podobně jako v roce 1744), která ležela ve značné vzdálenosti od bastionového opevnění pražské pevnosti a její obrana pražskou posádkou by byla jen těžko myslitelná. Tentokrát však **Prusové Invalidovnu začlenili do systému svých polních opevnění**, aby se tím chránili proti rychlým výpadům rovinatým územím Špitálska. **Mnoho plánů** pruského obléhání Prahy tak **zachytilo táhlý zemní příkop a val** (IK/1757b udává přímo příkop s palisádou a předprsní) **obrácený směrem střelby ku Praze, který ze severní i jižní strany navazuje na V křídlo Invalidovny.** Jako celek tak přehrazuje rovinaté pozemky mezi Vltavou a vrchem Žižkovem s dalšími liniemi pruského polního opevnění a z Invalidovny tak činí předsunutou pevnůstku svého opevnění (viz IK/1757a,b).

S pruským opanováním Invalidovny a jejím zapojením do systému pruského polního opevnění velmi pravděpodobně souvisí vznik strážnice s krycí stěnou u hlavního vchodu do budovy a průjezdových bašt jak jsou patrné na Rennerově plánu (IK/1769). Nahrává tomu mj. **celková provizornost řešení, orientace střílen směrem ku Praze a otevřenost průjezdové bašty V křídla**, která dovolovala vstupovat do Invalidovny z prostoru za linií polního opevnění, které přehradilo celé údolí až po úbočí Vítkova.

1760: do INV stále přiváženi nemocní a ranění vojáci (medici polního štábu byli zproštěni placení závěrného, dokud se bude v INV nacházet lazaret pro vojsko).[77]

1761: pivovar INV má v nájmu Žid Simon Franckl (žádá o snížení extraordinaria).[78]

1762-1764: V důsledku války o rakouské dědictví a slezských válek roste počet invalidů. Zemský stavovský výbor nemá prostředky na jejich zaopatření, roste tlak na jejich umísťování do invalidoven a zaměstnávání schopnějších u sedláků i řemeslníků.[79]

1766: nařízení krajským pokladníkům, že od srpna nebude invalidům vyplácen žádný příspěvek na stravu, protože **služby schopní invalidé budou zařazeni do pluků nebo využiti pro osídlení temešvárského Banátu. Služby neschopní budou přemístěni do pražské invalidovny.**[80]

[77] NA, ZSV, ič. 22058.
[78] NA, ZSV, ič. 22920.
[79] NA, ZSV, ič. 23534, 24372, 24882.
[80] NA, ZSV, ič. 25900.

1769: Vojenský inženýr Friedrich Renner zhotovil soubor kótovaných plánů (zaměření) Invalidovny, který detailně **zachycuje všechna podlaží** budovy (sklepy, přízemí, první i druhé patro) a částečně zachycuje i přilehlé zahrady a kanalizační síť**. Cenné je především to, že soubor vznikl poměrně krátce po dokončení stavby a provedení prvních adaptací** vyplývajících z redukce původního záměru i praktických postřehů při rutinním provozu budovy. Díky tomu i mnoha poznámkám o aktuálním funkčním využití tak **plán představuje výtečný výchozí bod k posuzování následného stavebního vývoje Invalidovny (IK/1769).** Z nejdůležitějších změn, které patrně proběhly některé za **válek** o rakouské dědictví (1740-1748) a o Slezsko (1756-1763), tak můžeme konstatovat **vybourání příček v ubytovacích světnicích pro mužstvo** a **přístavbu strážnice** u hlavního vchodu **i průjezdových bašt** ve středech všech ostatních křídel).

III. OD OSVÍCENTVÍ DO POTLAČENÍ REVOLUCE (1770-1849)

1773-1774: Buriánek žádá císařovnu Marii Terezii o povolení šenku piva přímo v INV.[81]

1774: nájemcem markytánství v INV je František Buriánek /AMP, PPL, sig. PPL-I-555/4/

1781: Podle šetření v roce 1807 byly **všechny pozemky v nivě Invalidovny pronajaty**. Z větší části **pražské posádce jako cvičiště** (*Exerzier Plätzen*) za 794 zl 23 kr ročně z vojenské kasy a **zbylá část za** 88 zl 23 kr ročně **zásobovacímu oddělení** (*V*[erpfle]gs *Branche*) **pro kůlny na píci a sklad dřeva** (*Fourageschupfen und Holtzlager*)**, kde se také nacházejí skladiště pontonů** (*Pontons Depositorien*; viz HI/1807, 2. září).[82]

1782: Podle pozdější zprávy bylo tohoto roku rozhodnuto, že **louky kolem Invalidovny mají být pronajaty (pražskému) generálnímu velitelství** za přibližně 900 zl ročně **a využívány jako vojenská cvičiště** (*Exercierwiesen*). Rovinaté a rozlehlé louky východně a západně od Invalidovny se k tomuto účelu vysloveně hodily, což potvrzuje jejich dlouhodobé využití k tomuto účelu v dalších desetiletích. Najímání luk k výcviku a přehlídkám vojska patrně dalo vzniknout označení luk jako Malé a Velké invalidní louky, které označovaly louky na západ respektive na východ od pásu území s vlastní Invalidovnou a vojenskými sklady za ní.[83]

(**1783:)** jako velitel pražské Invalidovny zmiňován původně anglický šlechtic Robert Smith svobodný pán z Balroe.[84]

1784: spor židovského nájemce INV pivovaru s Řádem křižovníků s červenou hvězdou, protože čepuje pivo na emfyteutických pozemcích řádu, zejména na Puttovské vinici a v zahradním domku před Špitálskou branou.[85]

(1787:) Kostel sv. Petra se špitálem a hřbitovem, nacházející se u Špitálské brány, byl zrušen v rámci rušení přebytečných klášterů, kostelů a církevních institucí. Odsvěcený kostel, hřbitov a přilehlé pozemky koupil pražský knihtiskař Jan Ferdinand ze Schönfeldu, který zde zřídil zábavní park zvaný Rosenthal (Růžodol) pro výletující Pražany. Kostel sloužil jako sklad zahradního náčiní a v roce 1861 byl zbourán (KATOVSKÁ 2008, 27).

[81] AMP, PPL, sig. PPL-I-555.
[82] VHA, GK Praha, kt. 443, sig. R50/362, ověřený opis zprávy z roku 1845.
[83] VHA, GK Praha, kt. 21, sig. 7/2. Informaci zmiňuje protokol ke zřízení cesty k novému lomu na úbočí Vítkova z roku 1802.
[84] S manželkou tohoto roku prodal statek Klenová v JZ Čechách c. k. rytmistru Janovi Karlovi Henigárovi z Eberka (SEDLÁČEK 1996, 162).
[85] NA, Česká finanční prokratura, sig. 1/369.

1798, 30. červen: Ve spise z roku 1845 se mj. nachází ověřený opis konceptu velice důležité zprávy z 30. června 1798, která popisuje komisionální přeměření zdejších zahrad důstojníků a úředníků Invalidovny. Na příkaz Hlavního úřadu pro invalidy tehdy zdejší komise[86] provedla **kontrolu hranic a výměr tří zahrad přiléhajících k budově Invalidovny**, které v té době **užívali k vlastnímu užitku velitel Invalidovny, válečný komisař a účetní Invalidovny**. Podle starší Glockspergerovy mapy okolí Invalidovny z roku 1755, která obsahovala i obšírný popis a výměry zahrad (viz IK/1755), členové komise provedli přeměření hranic zahrad. Konstatovali, že i v roce 1798 si zahrady v zásadě zachovávají výměry a hranice uvedené na této mapě. Zjistili, že zahrada velitele Invalidovny (na V straně) měří na délku 63 a na šířku jen 17 namísto mapou uváděných 17 a 1/16 dolnorakouských sáhů (*N. O. Klafter*).[87] Zahrada válečného komisaře (při Z křídle) měla délku 37 a 4/8 a šířku mezi 12 (u budovy – apendixu S křídla) a 11 dolnorakouskými sáhy (v jižní části). Ke zmenšení zahrady došlo **při stavbě kůlny pro skladování pontonů** (*Pontons-Schupfen*), která tedy vznikla někdy před rokem 1798 (a po roce 1755). **Komise konstatovala, že zahrady velitele i válečného komisaře nebyly rozšířeny, ale naopak mírně redukovány.** Jako poslední přezkoumala komise zahradu účetního v hodnosti setníka (u J křídla), u které naměřila na délku 20 a na šířku 11 dolnorakouských sáhů. V souladu s dobovou praxí při obnově hranic komise na příkaz Hlavního úřadu pro invalidy **opatřila všech šest kamenných mezníků zmíněných tří zahrad letopočtem „1798“**. Soudě podle Rennerova plánu přízemí (IK/1769), který části zahrad poblíž budovy zachycuje, však každou zahradu nejspíše vymezoval jiný počet kamenů (dle pořadí popisu zahrad asi 3, 2 a 1 mezník). O povedení příkazu a jeho výsledcích podala komise 30. června 1798 zprávu Hlavnímu úřadu pro invalidy (*Militair Invalidenhaus-Amt*). Zároveň požádala úřad o svolení, aby mohla náklady na vyměření šesti mezníků ve výši 7 zl 30 kr uhradit z kasy Invalidovny.[88] Zpráva **představuje patrně nejstarší záznam o výměrách, umístění a přidělení zahrad vybraným členům zdejší invalidní**

[86] Komisi k obnově hranic lze podle osob podepsaných pod zprávou ztotožnit s komisí pražské Invalidovny. Pracovala v následujícím složení (doplněno dle SCHEMBO 1798): velitel a předseda komise zdejší Invalidovny plukovník Lucius d´Albertini, zástupce velitele major Anton de Mondo, válečný komisař Wilhelm Geiling, velitel ubytovacích místností (*Chambreekommandant*) setník Franz von Swoboda a účetní setník Josef Paul.

[87] Jeden vídeňský sáh podle dolnorakouské měrné soustavy měl délku cca 189,65 cm (HOFMANN 1984, 83-84).

[88] VHA, GK Praha, kt. 443, sig. R50/171, /362 (zde zpráva ve formě ověřeného opisu konceptu).

komise. Zjištěný stav zahrad můžeme díky souladu s obsahem mapy z roku 1755 vztáhnout i hlouběji do minulosti.

1801: Správa invalidovny odstoupila 480 čtverečních sáhů své půdy na rozšíření vojenského hřbitova s kaplí a kostnicí, který se nacházel pod Vítkovem v JZ koutě (MÜLLEROVÁ/NOVÁK 1948, 22).

1802: Tohoto roku začal velitel najímat svoji zahradu jednomu ze zdejších invalidů, aby zásobil jeho kuchyň zeleninou a výnosy z ovoce hradil náklady na údržbu zahrady (viz HI/1807, 2. září).[89]

(1802-1803:) Mezi generálním velitelstvím a českým guberniem (respektive jemu podřízeným ředitelstvím pro stavbu silnic) se jednalo o využití cesty vedoucí kolem Invalidovny ke skladům až k úpatí Vítkova pro odvážení kamene z nově otevíraného kamenolomu na úbočí Vítkova ke stavbě císařské silnice za Libní. Pro jednání o kompenzacích za škody na cestě a okolních pozemcích Invalidovny vznikla cenná situační skica (IK/[1803, 29. duben]), která podrobně zachytila areál vojenských skladů za Invalidovnou a další detaily v blízkosti uvažované cesty. [90]

1806: Podle zprávy komise INV zaslané 6. května 1815 GV velitel obytných místností **setník Sebastian Malleschitz** (SCHEMBO 1815, IV. 14) v roce 1806 s povolením tehdejšího velitele d´ Albertini **založil na pustém místě vedle zahrady účetního** (u západní části J křídla) **malou zahrádku o velikosti 10 x 10 sáhů**. [91] Protože rozsáhlé šetření následujícího roku (HI/1807, 2. září) o této zahrádce a její výměře mlčí, **je pravděpodobné, že vznikla až o něco později** v období 1808-1815.

1807: Počátkem léta rytmistr Theodor Herrmann von Rudolph (SCHEMBO 1807) zastávající v Invalidovně funkci auditora (soudce) a správce pozemkové knihy požádal prostřednictvím inspektorátu nadačního panství Hořice Dvorskou válečnou radu ve Vídni o to, aby i on obdržel příděl pozemku k založení zeleninové zahrady. Skutečnost, že **plukovník (tj. velitel INV), major (zástupce INV), válečný komisař, účetní a dokonce i pekař zaopatřovacího skladu** (*Verpflegsbäcker*) **využívají přidělených zahrad (dle auditora bez povolení)** a on nikoliv vnímal jako nespravedlivou. Tímto krokem inicioval značný zájem vídeňské Dvorské válečné rady o zahrady u pražské Invalidovny. Všimněme si, že **proti stavu před pouhými**

[89] VHA, GK Praha, kt. 443, sig. R50/362.
[90] ÚDU, Sb. grafiky a kresby, [bez inv. č.], sig. W-C-7/150.
[91] VHA, GK Praha, kt.451, sig. R50/138, protokol o komisi konané 30. srpna 1845.

devíti lety, kdy úřední komise konstatovala existenci pouhých tří zahrad velitele, válečného komisaře a účetního (HI/1798, 30. červen), tak **nově přibyly zahrady zástupce velitele a pekaře zásobovacího skladu.**

1807, 11. červenec: DVR nařídila generálnímu velitelství v Praze, aby celou záležitost kolem držby těchto zahrad prošetřilo a o výsledcích podalo obšírnou zprávu. DVR zajímalo především jakým způsobem a od jaké doby tyto osoby zahrady užívaly a zda se tak dělo s vědomím generálního velitelství. Ke svému rozkazu DVR poznamenala, že i kdyby si osoby s vědomím GV pouze pěstovaly na sobě zrytém pozemku trochu zeleniny pro vlastní potřebu, přesto se to nemůže nechat zajít tak daleko, aby velitel svoji údajně přes jitro[92] velikou zahradu pronajímal za peníze, a tedy patrně na úkor invalidního fondu. Pro vyvrácení tohoto podezření (z defraudace) mělo GV zjistit podrobnosti tohoto nájmu. Dále mělo GV informovat, zda a jaká půda by se mohla v budoucnu bez újmy invalidního fondu takovým osobám podle spravedlnosti a vyměřeného rozdělení přenechat, nebo je současný pozemek pouze neoprávněně užíván několika osobami. V takovém případě měl být okamžitě zabaven a nadále pronajat nebo jinak užíván k užitku invalidního fondu.[93]

1807, 22. červenec: GV přikázalo komisi pražské Invalidovny, aby předložila zprávu o tom, od jaké doby a s koho povolením užívá velitel, jeho zástupce, válečný komisař a účetní zahrady u Invalidovny. Mimo to i jak byla či by v budoucnu mohla být tato půda využívána ve prospěch invalidního fondu. Ke zprávě měla komise připojit také dvě vyjádření. Velitel měl sdělit jak dlouho, komu, za kolik sobě přidělenou zahradu pronajímal a zda při tom měl i nějaké náklady. Auditor měl jako správce pozemkové knihy Invalidovny podat informace o tom, který z pozemků u INV, v kterém roce a s koho povolením byl přenechán zaopatřovacímu oddělení (*Verpflegs Branche*), pod nějž spadal pekař v areálu vojenských skladů jižně od INV. Auditor měl také sdělit, zda nedošlo k svévolnému rozšíření pozemku, případně kdy, v jaké plošné výměře a jakým způsobem nastalo. Mimo to měl GV osvětlit, jaké a jak početné skupiny osob (*Parthey*) přísluší k jím vedené pozemkové knize i to, jaké povolené poplatky (*Accidentien*; myšleny za zápisy do pozemkové knihy) a při jakých

[92] Jitro jako plošná míra dolnorakouské soustavy měla cca 0,5755 ha (HOFFMAN 1984, 61).
[93] VHA, GK Praha, kt. 68, sig. R7/116, příkaz DVR (původně přiložená auditorova žádost schází – asi v OESTA).

příležitostech jako správce knihy měl vybírat.[94] Komise Invalidovny příkaz projednala 31. července, ale protože se jí již dříve nepodařilo ve zdejším archivu nalézt ověřené opisy nařízení Hlavního invalidního úřadu v této věci, obrátila se s dotazem na vídeňskou invalidovnu.

1807, 2. září: Zprávu komise Invalidovny ani dílčí osvědčení velitele a auditora se (zatím) nepodařilo nalézt, neboť je GV jako přílohy své výsledné zprávy zaslalo DVR v září 1807 do Vídně.[95] Výsledky celého šetření však shrnuje obšírná zpráva, kterou muselo GV podat DVR podle příkazu z 11. července. Sepsána byla **2. září** a obsahuje celou řadu cenných zjištění ke genezi vzniku zahrad i tehdejšímu stavu bezprostředního okolí Invalidovny.

Předně **GV mělo za správné, že plukovník (velitel INV), major (zástupce velitel), polní komisař, účetní i pekařský mistr zaměstnaný při skladech ovsa, sena a slámy drží ovocné a zeleninové zahrady.** Zahrady se nacházely pouze při všech vedlejších křídlech INV (výslovně ne před hlavním průčelím), pouze **pekařský mistr měl zahradu na pozemku za INV, kde stály boudy na píci a pontony** (*Fourage und Pontons-Hütten*).

Zpráva uvádí zavádějící informaci o vyznačení tří zahrad mezníky v roce 1798 a zákazu jejich rozšiřování. Ve skutečnosti došlo pouze k označení starších mezníků letopočtem „1798“ (viz HI/ 1798, 30. červen) a zákaz není v dostupných pramenech doložen (je však pravděpodobný). V rámci šetření pak byly **zjištěny aktuální výměry zahrad**: pana plukovníka (velitele) 1081, zahrada válečného komisaře 360, s ní sousedící zahrádka majora (zástupce velitele) 92 a zahrada účetního 209 čtverečních sáhů. **Zahrady tedy mají přibližně stejné výměry jako v roce 1798** (viz HI/1798, 30. červen), pouze v případě zahrady válečného komisaře zpráva konstatuje, že tehdejší **vrchní válečný komisař Carl Edler von Bundschuh odstoupil (někdy před rokem 1807) majorovi Antonovi de Mondo menší kus své zahrady** (jejich součet souhlasí s plochou vypočtenou z rozměrů naměřených v roce 1798)**. Cestou dělení tedy ze zahrady válečného komisaře tak vznikla nová zahrada zástupce velitele.**

[94] VHA, GK Praha, kt. 68, sig. R7/116, koncept příkazu GV; Tamtéž, kt. 443, sig. R50/362, výpis č. 1570 z podacího protokolu komise INV pro rok 1807 (vyřízeno podacím číslem O181 – viz dále), válečným komisařem Rößlerem ověřený výpis ze 17. května 1845.

[95] Zde patrně všechny přílohy zprávy GV zůstaly a nejspíš se ve spisech DVR nacházejí dodnes. To potvrzuje i pozdější zpráva brigádního velitelství z 3. června 1845, která konstatuje, že zpráva komise INV není k nalezení. Viz VHA, GK Prag, kt. 443, sig. R50/171.

Šetřením se nepodařilo zjistit, kdo zahrady založil ani kdo k tomu vydal povolení. Na základě stáří ovocných stromů v zahradách a kamenitého charakteru pustého pozemku sousedícího se zahradou účetního (snad se nacházel V směrem k zahradě velitele v místech, kde původně mělo V křídlo pokračovat J směrem) však GV dospělo k závěru, že **ke vzniku zahrad pravděpodobně došlo krátce po obsazení budovy invalidy** (tedy před polovinou 18. století, viz IK/1755) **a místa zahrad bývala původně jámami, do kterých se skládal štěrk a kámen při výstavbě Invalidovny** (*blos Gruben waren, wo Schotter und Stein bei Aufführung des Invalidenhauses hinterlegt worden*). To dokládá právě zmíněný pozemek vedle zahrady účetního, na kterém se ještě v době šetření nacházel jen štěrk a kamení.

Podle šetření **zakladatelé zahrad nepochybně nesli velké náklady spojené s odvážením štěrku a přivážením dobré zeminy.** Z toho pramenila i zavedená praxe, že následovník v hodnosti (respektive funkci) musel po smrti svého předchůdce **vyplatit pozůstalé vdovy a sirotky nejen ze zahradního nářadí, ale také z nově vysázených stromů**. A tak šetření GV, které se nepochybně do velké míry opíralo o (dnes nedostupnou) zprávu komise Invalidovny, **dospělo k závěru, že invalidnímu fondu ze zahrad nikdy neplynul žádný užitek**, protože to vylučuje jejich původně kamenitý charakter, současný stav i umístění bezprostředně u invalidní budovy.

Zpráva GV naštěstí shrnuje i obsah dnes nedostupného **velitelova vyjádření k otázkám týkajícím se najímání jeho zahrady**. Ten uvedl, že svoji zahradu najímal od roku 1802 a to vždy jednomu invalidovi bydlícímu v Invalidovně. **Ten neměl žádné jiné povinnosti než zásobit kuchyň velitele zeleninou**. **Za ovoce, pokud se urodilo, měl platit 30-50 zlatých**, aby se dosáhlo nějaké úhrady vynaložených peněžitých nákladů.

Podle šetření nemohly zahrady invalidnímu fondu přinášet užitek také proto, že **všechny pozemky v nivě Invalidovny byly od roku 1781 pronajaty**. Z větší části **pražské posádce jako cvičiště** (*Exerzier Plätzen*) za 794 zl 23 kr ročně z vojenské kasy a **zbylá část za** 88 zl 23 kr ročně **zásobovacímu oddělení** (*V*[erpfle]gs *Branche*) **pro kůlny na píci a sklad dřeva** (*Fourageschupfen und Holtzlager*)**, kde se také nacházejí skladiště pontonů** (*Pontons Depositorien*).

S ohledem na složení komise INV, předmět šetření (zahrady v držení některých členů komise) i vyšetřující osoby (zástupci GV) jistě nepřekvapí, že v celé obšírné zprávě je invalidům z řad mužstva, jichž byla drtivá většina, věnována takřka nulová pozornost.

Pomineme-li výjimku v podobě nájemce velitelovy zahrady (byl spíše jen sluhou), tak **běžní invalidé nejspíše nemohli využívat žádnou ze zahrad kolem INV**. Vcelku výmluvně to dokládá i argument GV pro zachování dosavadního systému držby zahrad, neboť podle GV byly **zahrady určeny (toliko) pro potěšení oka** (*ergöhende Augenweide*) **invalidů bydlících v Invalidovně.**

Přesto **bychom neměli o zahradách obklopujících budovu Invalidovny hovořit jako o důstojnických zahradách**, ale maximálně o zahradách štábních nebo opisně o zahradách členů komise Invalidovny. To potvrzuje jak text zprávy, tak i další prameny této doby, které neužívají pro tyto zahrady žádné přivlastňovací adjektivum, ale v souladu s rozdíly mezi okruhem osob štábu (komise INV) a o něco menší skupinou důstojníků velitelství INV nanejvýš užívají opisného označení zahrady štábních důstojníků a (jiných) štábních osob (*Staabs Offizieren und Staabs Partheyen*).[96]

Na základě výše uvedených argumentů se GV domnívalo, **že současní držitelé si smí své zahrady bezplatně ponechat, když tím eráru nevzniká žádná újma. Při převzetí zahrady by však měli provést platby svým předchůdcům nebo jejich dědicům.** V té souvislosti zpráva udává, že je obecně známo, že **u zahrad peněžité výdaje většinou převyšují jejich užitek** (*Nutznießung*).

Ve věci žádosti auditora INV rytmistra Rudolfa, aby i jemu byla přidělena zahrada k pěstování zeleniny, došlo GV k závěru, že (při podmínce nerozšiřovat zahrady) **záleží na vůli velitele, zda mu bude chtít přiřknout část své zahrady**, která se nachází uvnitř jeho zahrady u zadní části budovy Invalidovny a sousedí se zahradou účetního (**z toho by vyplývalo, že již v roce 1807 byla velitelova zahrada rozšířena až k zahradě účetního**).

O zahradě pekařského mistra zpráva uvádí, že se nachází **na pozemku najímaném** od roku 1781 zásobovacím oddělením GV **pro sklady píce** (*Fourage-Depositorium*) a že **pozemek je ohrazen plaňkovým plotem** a nijak nepřekáží vozům, které přivážejí nebo odvážejí zásoby. Podle provedeného šetření tuto **zahradu založil pekařský mistr Siebert, který byl po dlouhou řadu let zaměstnán při skladech píce za Invalidovnou.** Pravděpodobně s povolením tehdejšího zásobovacího úřadu. A tímto způsobem zahrada přešla na současného pekařského mistra. Tato zahrada, situovaná v areálu dnešní ZŠ Petra Strozziho,

[96] Např. viz VHA, GK Praha, kt. 443, sig. R50/362, žádost účetního J, Konlechnera, 24. duben 1845.

tedy vznikla někdy v rozmezí let 1781-1807. Období Siebertova působení však není blíže známo.[97]

Zpráva GV ještě dodává, že Invalidnímu fondu existencí této zahrady tedy žádný příjem neuniká a pokud by neexistovala, pak by pozemek zůstal pustý. Ani zásobovací fond nic netratí, protože vozy, které přivážejí a odvážejí píci, jezdí i přes tento kus země. GV navrhovalo DVR, že nemá-li být tato zahrada ponechána současnému pekařskému mistrovi, pak by měla být určena k pěstování zeleniny pro **nemocnici v Invalidovně** (*Invalidenhaus-Spital*).[98] K tomu však nedošlo.

Za okolností osvětlených uvedenou zprávou GV vydala DVR **15. září** reskript, kterým dovolila, aby **stávající držitelé zahrad** u INV**, kteří z nich získávají nezbytné zeleninové přílohy, byli ponecháni v jejich držbě. Ovšem pod podmínkou, že výměra zahrad nebude rozšiřována**. Žádost auditora Invalidovny (*Haus-Auditor*) o přidělení podobné zahrady se DVR vyhověla jen formálně. **Dovolila totiž, že velitel INV může podle svého rozhodnutí a bez závazku** (*freiwillig und ohne Prejudiz*) **pro své následovníky odstoupit auditorovi část zahrady** ve vlastním držení.[99] Tím měl být zákaz rozšiřování zahrad důstojníků a úředníků u Invalidovny jen podtržen. Obsah sdělení s dovětkem, že tím je vyřízena i žádost auditora o přidělení zahrady, sdělilo GV svým intimátem z 22. září komisi INV, která jej na svém zasedání 2. října přijala. Auditorovi vydala ověřený opis reskriptu, aby bylo zřejmé, že případné odstoupení části velitelovy zahrady se může stát pouze dobrovolně a bez platnosti pro velitelovy následovníky.[100] Z vyšetřování provedením v roce 1845 však plyne, že **velitel auditorovi žádnou část své zahrady nikdy nepostoupil**.[101]

1808-1810: úpravy bytu velitele – zlepšení vytápění.[102]

---

[97] Drobnou stopu pro budoucí bádání ukazuje např. policejní evidence pražského obyvatelstva, kde ještě v roce 1834 figurovala jistá Theresie Siebert (* 1782 v Opavě), vdova po pekařském mistru zaopatřovacího oddělení u Invalidovny. Viz AMP, MHMP I., Soupis pražského obyvatelstva 1830-1910, krabice č. 275, poč. č. 354. Náhodně zvolený schematismus z roku 1798 ukazuje (SCHEMBO 1798), že schematismy pekařské mistry nezachycují.

[98] VHA, GK Praha, kt. 443, sig. R50/362, ověřený opis zprávy ze 7. července 1845; Jména osob doplněna dle SCHEMBO 1807, IV. 21, 33-34.

[99] VHA, GK Praha, kt. 68, sig. R7/116; Tamtéž, kt. 443, sig. R50/362, ověřený opis ze 7. července 1845.

[100] VHA, GK Praha, kt. 68, sig. R7/116, koncept intimátu R8940; Tamtéž, kt. 443, R50/362, výpis č. 181 z podacího protokolu komise INV pro rok 1807, válečným komisařem Rößlerem ověřený výpis ze 17. května 1845.

[101] VHA, GK Prag, kt. 443, sig. R50/171, zpráva BV z 3. června 1845.

[102] VHA, GK Praha, kt. 84, sig. R12/51.

1811: Po krachu klesl výnos stavovských dluhopisů, v nichž uložen majetek nadace, na 2 %. Vyplácen byl v znehodnocené měně, která brzy klesla na 40 % hodnoty kovové měny (MÜLLEROVÁ/NOVÁK 1948, 20).

1813-1814: zpráva o **opravách** (1813) a **rozšíření kanalizace INV (1814), náklady na zříz. žumpy** resp. jámy na hnůj mimo INV.[103]

1814: dočasné propůjčení INV pro ubytování raněných a nemocných vojáků spojeneckých armád (napoleonské války).[104]

1814: Zřízen ústřední Všeobecný invalidní fond, kterým formálně zanikla původní Strozziho nadace (KOTALÍK 1987, 177; BAŤKOVÁ 2012, 620).

1814, 4. srpna: Nejvyšším rozkazem odevzdány nemovitosti nadace do správy státních statků v Čechách. Důvodem byly nedostatečné finanční možnosti nadace, která již nemohla plnit vytčené cíle. Předcházelo převedení jmění nadace do všeobecného státního invalidního fondu (MÜLLEROVÁ/NOVÁK 1948, 20).

1815: (Znovu) zřízení lékárny v INV, nedostatek místa pro ubytování invalidů, hledání dalších prostor.[105]

1815, 6. květen: Komise Invalidovny informovala GV o tom, že **v roce 1806** setník Sebastian **Malleschitz založil** s povolením tehdejšího velitele INV plukovníka d´ Albertini **na jednom pustém pozemku vedle zahrady účetního** (při západní části J křídla) **zahrádku** o velikosti 10 x 10 sáhů. Malleschitz ji před svou smrtí odkázal setníkovi Johannovi Tůmovi, který tak jako on v INV sloužil jako velitel obytných místností (*Offizier bey den Chambreen*; SCHEMBO 1815, IV. 14)**. S nárokem na zahradu vystoupil auditor Invalidovny**,[106] který o přidělení zahrádky (ve výsledku neúspěšně) žádal již v roce 1807 (HI/1807, 11. červen), čímž inicioval rozsáhlé šetření výměr zahrad (HI/1807, 2. září). Protože tehdejší šetření o Malleschitzově zahrádce mlčí, vznikla pravděpodobně až o něco později.

1815, 22. květen: Velící generál GV v Čechách, Johann Karel hrabě Kolovrat, rozhodl spor o nástupnictví v držbě nové malé zahrady u Invalidovny mezi auditorem INV rytmistrem Theodorem Herrmanem von Rudolph a setníkem Johannem Tůmou. **Zahrádku předtím založil setník Sebastian Malleschitz** (*Malleschütz*)**, když na ni přeměnil na své náklady**

[103] VHA, GK Praha, kt. 135, sig. R8/94.
[104] VHA, GK Praha, kt. 141, sig. R5/21.
[105] VHA, GK Praha, kt. 149, sig. R1/6.
[106] VHA, GK Praha, kt.451, sig. R50/138, protokol o komisi konané 30. srpna 1845.

jedno pusté a k ničemu jinému se nehodící místo. Ještě za svého života ji darovací smlouvou přenechal setníkovi Johannovi Tůmovi. Generál Kolovrat rozhodl, že zahrádka má Tůmovi zůstat do konce života a poté má být přiznána auditorovi INV.[107] **K založení toto zahrádky tedy muselo dojít někdy mezi lety 1807 a 1815. Ač zahradu založil setník a velitel ubytovacích místností pro mužstvo a pomocí darovací smlouvy se pokusil zachovat nástupnictví pro důstojníky svého postavení, stejně se zahrada měla o něco později** (po úmrtí setníka Tůmy) **stát zahradou trvale rezervovanou pro auditory INV.** Níže postavení velitelé ubytovacích místností tak opět přišli zkrátka.

1816: zprávy o existenci **nemocnice v INV**, zřízení **vězení v INV**, **plánované rozšíření kapacity INV přístavbou.**[108]

1817: Založeno nové pražské předměstí Karlín (KOTALÍK 1987, 179). 12. června, původně nazýváno Růžodol (MÜLLEROVÁ/NOVÁK 1948, 24).

1817: počet školních dětí v INV se zvýšil ze 70-80 na 120 – odraz většího počtu invalidů po napoleonských válkách.[109]

1818: nutnost stavby ubikací pro invalidy – INV i pobočky přeplněné.[110]

1818, 31. říjen: Major Josef Hopfern von Aichelburg byl nařízením GV R9233 (úplný obsah neznáme) přeložen do stavu služby neschopných (tj. mezi invalidní nebo vysloužilé důstojníky neschopné činné služby), ale užívání jeho bytu a zahrady příslušné zástupci velitele mu byly ponechány. A tak zástupce velitel Adolf von Rosmini neužíval od roku 1819 (do 1834) žádné zahrady tak jako jiní členové komise INV.[111] Toto lidsky pochopitelné rozhodnutí následně způsobilo zbytečné pnutí ve štábu Invalidovny, neboť jeho nástupce (Adolf von Rosmini) na pozici zástupce velitele neměl k dispozici žádnou zahradu a byl tak znevýhodněn hmotně i společensky (zahrádku vlastnili i níže postavení důstojníci a úředníci INV).

1819, 2. červen: Krvavé napoleonské války zapříčinily výrazný vzrůst počtu vojenských invalidů v zemi, což se záhy odrazilo v přeplnění pražské Invalidovny i jejích poboček. Tím

[107] VHA, GK Praha, kt. 443, sig. R50/362, příkaz GV > velitelství INV, opis [1845], 22. květen 1815.
[108] VHA, GK Praha, kt. 164, sig. R4/389.
[109] VHA, GK Praha, kt. 168, sig. R4/22.
[110] VHA, GK Praha, kt. 171, sig. R1/54.
[111] VHA, GK Praha, kt.451, sig. R50/138, protokol o komisi konané 30. srpna 1845; Obsah zmíněn také v TAMTÉŽ, kt. 329, sig. R3/64, přímluva velitele INV za žádost svého zástupce, 1. březen 1834.

se rapidně zhoršovaly zdejší hygienické podmínky, zvláště na společných pokojích pro mužstvo. V důsledku toho se zdejší vojenské úřady začaly vážně zabývat otázkou rozšíření a stavebních úprav pražské Invalidovny. **2. června 1819 podalo pražské generální velitelství návrh dvorské válečné radě na přístavbu jednoho křídla Invalidovny a další stavební úpravy budovy**, které měly pomoci odstranit špatnou hygienickou situaci přeplněných společných pokojů pro mužstvo (*Chambréen*). **Do Vídně vedle zprávy s návrhem řešení téměř jistě putoval také soubor plánů, který k této příležitosti vznikl.** Jeho torzo v podobně několika příčných řezů a pohledu na hlavní fasádu se dochovalo (viz IK/1818-1819). Další zprávu v této záležitosti (patrně urgenci) pražské generální velitelství zaslalo 10. ledna 1821.[112]

1822, 11. únor: Dvorská válečná rada informuje pražské generální velitelství, že **návrh na stavební úpravy pražské Invalidovny** se svými poznámkami **předložila císaři**. Ten **rozhodl, že projektovaná přístavba jednoho křídla ke stávající Invalidovně se neuskuteční. Avšak ostatní navrhované opravy** (*Verbesserungen*) [stávající budovy] **se jako velmi naléhavé musí uskutečnit,** pokud už mezitím nebyly částečně odstraněny. Generální velitelství mělo nejpozději do konce dubna tohoto roku předložit Dvorské válečné radě nově zhotovený plán s předběžnými mírami a rozpočtem nákladů k dalšímu rozhodnutí.[113]

1824: nad všemi křídly **postaven nový valbový krov** s výrazně nižší výškou než původní (**zpochybňováno,** LIT).v vylučuje dendro (odkaz)

1824: Literatura mylně uvádí stavbu nového krovu: nad všemi křídly nový valbový krov s výrazně sníženým hřebenem (KOTALÍK 1987, 177); nový krov nad hlavní budovou (BAŤKOVÁ 2012, 620); Na průčelní trakt postaven nový valbový krov Rankovy soustavy, nižší oproti původnímu (MÜLLEROVÁ/NOVÁK 1948, 17). Stáří krovu zpochybňuje na základě rozboru ikonografie a dendrochronologického průzkumu krovu S křídka (KOLEKTIV 2016, 38 dle KYNCL 2009). Mylnost informace definitivně potvrzuje poslední dendrochronologický průzkum. kdy byly odebrány vzoky ze všech křídel (KYNCL 2019).

1824: do štítu rizalitu instaloval Josef Brožek hodiny (MÜLLEROVÁ/NOVÁK 1948, 17 - BAŤKOVÁ 2012, 620), který se jako věhlasný konstruktér zabýval mimo jiné mechanikou protéz.

[112] VHA, GK Praha, kt. 182, sig. R1/103 zmiňuje zprávy ze 2. června 1819 pod sig. R4434 a z 10. ledna 1821 pod sig. R324.
[113] VHA, GK Praha, kt. 182, sig. R1/103.

1825: dary peněz na zřízení dřevěného altánu při INV, sazenic akátů a písku na úpravu cest, **oprava tichého odbíjení hodin INV**, do INV přiděleno **24 osvětlovacích lamp.**[114]

1826: **opravy hromosvodů** v INV.[115]

(1828: bourání zchátralých skladů slámy a krmiva [pro koně] na jízdárně (**rejdišti, Tummelplatz)** u INV.[116]

1831: stav. úpravy v zadním (=J?) traktu INV v souvislosti se zřízením nemocnice pro nemocné cholerou (epidemie).[117]

(1833:) Řád křižovníků s červenou hvězdou založil v rychle se rozvíjejícím Karlíně dětskou opatrovnu, první svého druhu v Čechách (BUBEN 2002, 141).

1833: V roce 1845 velitel INV Rubendunst vypověděl, že **když se podplukovník von Rosmini stal jeho zástupcem** (patrně v roce 1833, neboť se poprvé objevuje v SCHEMBO 1834, V. 98) a neměl ani kousek vlastní zahrady (starý major Josef Hopfern von Eichelburg užíval zahradu určenou pro zástupce velitele i po svém odchodu z aktivní služby viz HI/1818, 31. říjen) **odstoupil mu malý kus své zahrady až k plaňkovému plotu účetního** a dovolil, aby měl **vlastní vchod z jeho zahrady a aby vztyčil plot** ze starých prken koupených v licitaci. **Musel tedy v této době již disponovat rozšířenou plochou své zahrady až za ohyb u JV nároží.**

Také velitel vypověděl, že když v roce 1833 zemřel účetní setník Hrdlička, údajně se domluvila vdova po Hrdličkovi s manželkou podplukovníka Rosmini, aniž by však o takovém ujednání informovaly velitele, že převezme šest nevelkých švestek vysázených pouhé 2 palce od plotu účetního **a nechala posunout tento plot o 2 stopy za tyto švestky do hloubi zahrady účetního.** Pár dní poté prý dorazil brigádní velitel generál baron D´Asprée, aby vyšetřil příčinu svévolného posunu plotu a dotázal se von Rosminiho, kdo mu k tomu dal právo. Poté se údajně velitel INV dozvěděl od mnoha starých obyvatel Invalidovny, že za plukovníka hraběte Ignáce Winanského (či Wininavského, SCHEMMI 1818, 559) mělo k zahradě velitele ještě příslušet nejen území až za zmíněnými šesti švestkami, nýbrž území 2 sáhy za nádrž na vodu. A tak toto svědectví nechal velitel vojáka Breuera právoplatně zapsat do protokolu (odkaz na přílohu č. 1), získal osvědčení od tehdejšího dohlížejícího

[114] VHA, GK Praha, kt.212, sig. R1/314; Tamtéž, kt. R2/189; Tamtéž, kt. 223, R11/11.
[115] VHA, GK Praha, kt. 239, sig. R7/61.
[116] AMP, spisovna B, kt. 1052, sig. B64; Tamtéž, PPL, sig PPL-I-941/1.
[117] VHA, GK Praha, kt. 284, sig. R9/37-59, R9/37-66.

válečného komisaře Carla Edlera von Bundschuh (odkaz na přílohu č. 2) a nato došly oba rozkazy nevyššího prezidia č. 60 a 88 (odkaz na přílohy č. 3 a 4). Když tyto informace velitel v roce 1845 uvedl ve své zprávě (HI/1845/29. květen) žádal brigádní velitelství, kterému zprávu adresoval, o vrácení těchto příloh po jejich prohlédnutí. Podle kancelářské poznámky k tomu skutečně došlo (17. července 1845), ovšem s tím, že **přílohy byly shledány jako neprávoplatné** (*unlegal*; blíže viz HI/1845/29. květen).[118] Historku se švestkami a především svědectvím starých osob tak bez opory v dalších pramenech této doby nemůžeme chápat jako věrohodnou.

1834, 20. únor: Po úmrtí účetního setníka Hrdličky se na velitele INV obrátili štábní lékař Dr. Franz Zumsande i zástupce velitele Adolf von Rosmini s písemnými **žádostmi o přidělení uvolněné zahrady využívané tradičně účetním** ústavu a požádali jej o předání GV k rozhodnutí. Již 74 let starý Dr. Zumsande argumentoval dostatečností své hodnosti, pozicí vrchního lékaře ve zdejším špitále (*Chefarzt in locospital*), neustálým vdechováním škodlivých výparů při své práci, a tím i potřebou odpočinku na čerstvém vzduchu. Zástupce velitele podplukovník von Rosmini zase uvedl, že ač je zástupcem velitele (od 1819) nebylo mu dosud dopřáno polepšení v podobě zahrady jako jiným štábním osobám bydlícím v Invalidovně. Na rážel tím na skutečnost, že nepříliš prozíravým rozhodnutím GV (HI/1818, 31. říjen) byla zahrada zástupce velitele s bytem ponechány jeho předchůdci majorovi Hopfernovi i po jeho odchodu z aktivní služby a pro Rosminiho se tak stala do smrti majora nedosažitelnou. Z tohoto důvodu nepovažoval Rosmini svoji žádost za marnou a požádal velitele o přímluvu a předložení žádosti GV. [119]

1834, 1. březen: Přestože velitel Invalidovny plukovník Anton Rubendunst von Ritters měl podle dosavadní praxe předat uvolněnou zahradu novému účetnímu Invalidovny, předal obě žádosti GV a přimluvil se za kladné vyřízení žádosti svého zástupce. Vedle zmíněné nemožnosti využívat dosud neuprázdněnou zahradu zástupce velitele argumentoval také tím, že Rosmini svojí hodnotí a pravomocemi (*Rang und Wirkungskreis*) převyšuje ostatní osoby štábu INV. Toto řešení se veliteli zdálo vhodné tím více, že zahrada zástupce velitele

[118] Zmíněno v VHA, GK Praha, kt. 443, sig. R50/362, zpráva velitele INV, 29. květen 1845.
[119] VHA, GK Praha, kt.329, sig. R3/64, žádosti Dr. Zumsande a von Rosminiho o přidělení zahrady účetního, 20. únor 1834; TAMTÉŽ, č. 971 přímluva velitele INV, 1. březen 1834 (praes. na GV 5. březen 1834).

by po opuštění majorem Hopfernem mohl být přidělena taktéž žádajícímu štábnímu lékaři (HI/1834, 20. únor) nebo nyní přijímanému účetnímu.[120]

Nesystémové rozhodnutí GV z roku 1818 tak dláždilo cestu dalším nesystémovým krokům v předávání zahrad, které ještě podporovaly nepopiratelné zásluhy žadatelů. V roce 1834 se tak **poprvé setkáváme s požadavkem štábního lékaře na přidělení vlastní zahrady**.

1834, 13. březen: GV ve své odpovědi připomnělo zprávu GV pro DVR (HI/1807, 2. září), která udává, že **držitelé zahrad** u Invalidovny je užívají patrně již od obsazení budovy a **vždy postupují svým nástupcům v dané hodnosti (či úřadu)** na jehož základě DVR vydala 15. září 1807 reskript, kterým ponechala držitelům jejich zahrady. Ostatně **bez vydání nějakého nařízení, které by měnilo dosud pozorované zvyklosti** (*Beobachten*). Tj. nedbat při jednáních toho, že čas od času po odchodu dotčené osoby vystoupí proti těmto zvyklostem někdo bez pozemku (z dalšího jednání vyplývá, že jsou tím myšleny snahy zástupce velitele von Rosmini o přidělení zahrady účetního, protože zahradu pro zástupce velitele dosud drží jeho již služby neschopný předchůdce). Z toho důvodu má zahradní pozemek užívaný zesnulým účetním Hrdličkou odebrat (a rezervovat) nástupci, který jej bude určitě střídat v jeho hodnosti. Ostatně **jakmile se uvolní zahrada užívaná v INV žijícím majorem Hopfernem, má se přidělit zástupci velitele INV** (tj. von Rosminimu).[121]

1834, 22. duben a 13. květen: Šetření v roce 1845 zmiňuje také příkazy nejvyššího prezidia GV č. 60 z **22. dubna** a č. 88 z **13. května 1834,** které **přísně zakázaly všechna rozšiřování zahrad (nad původní výměry) bez svolení GV,**[122] **avšak svévolné rozšíření Rosminimu propůjčené části velitelovy zahrady o 1 sáh široký pás zahrady účetního**, který nebyl oplocený a skládal se zde hnůj atp., **ponechaly bez zákroku** (příkaz č. 60).[123]

(1836, 13. září): stavovská slavnost královské korunovace Ferdinanda V. na lukách u INV – možné úpravy.

1844: **požadavek zavést vodovod do INV – dosud používána voda z řeky, invalidé padají do řeky** a zraňují se o kameny**.**[124]

[120] VHA, GK Praha, kt.329, sig. R3/64, č. 971 přímluva velitele INV, 1. březen 1834 (praes. na GV 5. březen 1834).
[121] VHA, GK Praha, kt. 443, sig. R50/362, rozkaz GV R1581 z 13. března 1834, opis z roku 1845; Koncept rozkazu viz TAMTÉŽ, kt. 329, sig. R3/64, koncept rozkazu GV R1581 z 13. března 1834.
[122] Zmiňuje VHA, GK Praha, kt. 443, sig. R50/171, zpráva BV z 3. června 1845.
[123] Zmiňuje VHA, GK Praha, kt. 451, sig. R50/138, protokol o komisi konané 30. srpna 1845.
[124] VHA, GK Praha, kt. 430, sig. R50/160, /264, /282.

1845: Na konci března zasáhla Invalidovnu silná jarní povodeň, která mimo jiné **z větší části strhla či odnesla plaňkové oplocení** (*Planken*) **zahrad u Invalidovny, které užívají členové komise Invalidovny.** Vodní živel nepochybně poničil (a bahnem zanesl) také vlastní plochy zahrad. Při přípravě nezbytné obnovy oplocení hranic jednotlivých zahrad vypluly na povrch starší spory o hranice mezi držiteli zahrad, a tak pražské Generální velitelství a vyšetřováním pověřený brigádní velitel generálmajor Friedrich kníže Thurn-Taxis záhy přikročili k rozsáhlému šetření historického vzniku zahrad a přeměření jejich současných hranic. **Živelná pohroma a spory mezi držiteli zahrad se tak staly příležitostí k celkové revizi plošných výměr jednotlivých zahrad i systému jejich přidělování** členům komise Invalidovny**.**[125] Ve spisovnách Invalidovny, GV i jemu podřízených vojenských úřadů byly vyhledávány písemnosti týkající této záležitosti, sešlo se několik komisí a vzniklo dokonce i několik různých plánů zahrad (viz IK/1845, 28. duben, /3. červen a IK/1846, 9. únor). **Výsledkem veškerého snažení roku 1845 se pak stalo nové přerozdělení a vyměření zahrad v zimě 1845/1846, které pak v podstatě přetrvalo až do 20. století. Vnější hranice zahrad stanovená v roce 1845 tak přetrvala až do dnešní doby jako katastrální hranice současného areálu Invalidovny** (oplocené travní plochy kolem dnešní INV mají přibližně rozsah zahrad vyměřených roku 1845).

Náročné šetření v podstatě shrnulo historický vývoj zahrad u Invalidovny do roku 1845 a to za pomoci celé řady dnes již neexistujících nebo nedostupných písemných i obrazových pramenů (viz také IK/1755 HI/1755, /1798, /1807, /1815 a /1834). Vzniklé spisy k této záležitosti obsahují i celou řadu detailních informací o historickém vzniku, využití a předávání těchto zahrad mezi držiteli. Detailně tak osvětlují nejen jejich územní růst a rostoucí počet jejich držitelů z řad členů komise Invalidovny, ale i **význam těchto zahrad pro chod Invalidovny a zdejší invalidy (zásobení kuchyní jednotlivých důstojníků zeleninou, ovocem, vajíčky a případně masem domácích zvířat; pro běžné invalidy jen stínem a „potěchou oka“**). Ze stavebněhistorického hlediska je pak zkoumání území zahrad kolem Invalidovny důležité nejen tím, že pás zahrad těsně přiléhající k budově představuje v současnosti jediný zbytek z původně mnohonásobně většího areálu kolem Invalidovny (a je tak i zájmovým územím SHP – viz vymezení v úvodu), ale také tím, že z budovy do zahrad pronikaly různé trvalé stavební konstrukce (průjezdové bašty, nádrže na vodu, márnice

[125] VHA, GK Praha, kt. 443, sig. R50/171.

atp.) a především do nich ústily různé vedlejší a soukromé vstupy, které osvětlují skutečné komunikační řešení celého areálu a jeho vývoj do roku 1845.

1845, 7. duben: Krátce po ničivé povodni se rytmistr Karel baron Wiedersperg[126] rozhodl vzdát malé zahrádky, kterou užíval po několik posledních let, a vrátit ji původnímu majiteli (šlo o úzký pozemek mezi zahradou účetního a velitele označený na IK/1845, 28. duben literou „c"). Své písemné rozhodnutí adresoval velitelství Invalidovny s dovětkem, aby nebylo opominuto. Konkrétní pohnutky svého rozhodnutí (o málo pozdější žádost účetního z 24. dubna hovoří o vysokém věku) ani jméno původního majitele pozemku (účetního) výslovně neuvedl. Buď v tom sám neměl jasno, nebo se mu to nezdálo taktní vůči veliteli, který si pozemek nárokoval.[127] Snad se cítil příliš starý na odklízení bahna a škod nebo chtěl ulevit svému svědomí (povodeň mohl vnímat jako boží trest). Každopádně baronův list je prvním dokladem řešení územních sporů mezi držiteli zahrad (o dalších víme z dalších části spisu – viz níže), které povodeň stržením většiny oplocení odstartovala. Ty záhy vyústily v rozsáhlé šetření výměr a spravedlivého rozdělení zahrad.

1845, 15. duben: Počátkem dubna pověřilo GV válečného komisaře Aloise Rößlera, aby dočasně v Invalidovně zajišťoval kontrolní a dohledovou činnost (*zur Versehung Controlle und Respizierungs Geschäftes*) namísto dosavadního komisaře Fortunata Korrena (SCHEMBO 1844, 127-128). Rößler se této služby ujal 9. dubna a tím mu byl (formálně) přiznán také užitek ze zeleninové a ovocné zahrady válečného komisaře při Z křídle Invalidovny. Na **jihu zahrada hraničila s podobnou zahradou zástupce velitele, kterou oddělovala prkenná stěna** (*Bretterwand*). Nový komisař do Invalidovny pouze dojížděl a jako osoba zvenčí požíval značné nezávislosti na poměrech v Invalidovně a jejím velitelství.

Když válečný komisař Rößler přijel **15. dubna** v 8 hodin ráno za prací do Invalidovny, nalezl prkennou stěnu přesunutou do hloubi sobě svěřené zahrady, a tak došlo k záboru cca 50 čtverečních sáhů ve prospěch sousední zahrady. Její držitel, zástupce velitele podplukovník Adolf von Rosmini přesun stěny nařídil a osobně na něj dohlížel bez předchozího upozornění válečného komisaře. Učinil tak i přesto, že povodeň stěnu neposunula ani výrazněji nepoškodila. Na přímý doraz Rosmini odpověděl, že jím připojený díl zahrady

[126] K roku 1834 je baron Wiedersperg uváděn jako velitel ubytovacích místností viz SCHEMBO 1834, 99.
[127] VHA, GK Praha, kt. 443, R50/362, rozhodnutí barona W. ze 7. dubna jako příloha G. zprávy ze 17. května 1845; Tamtéž, zpráva velitele INV, 29. květen 1845.

komisaře náležel dříve k jím držené zahradě a že o tom bude oznámeno nadřízenému místu.

Takové svévolné porušení běžných postupů a práv zdejších válečných komisařů nemohl dozorující komisař Rößler tolerovat, a tak když nedosáhl nápravy u Rosminiho, jež tehdy prozatímně řídil velitelství INV (v době velitelovy nemoci), zaslal ještě týž den stížnost k brigádnímu veliteli generálmajorovi knížeti Friedrichovi knížeti Thurn-Taxis s tím, že je připraven oznámit celou záležitost přímo GV. Ve smyslu své zdejší služby totiž hodlal bránit svévolnému narušování práv obyvatel INV a u domnělých územních nároků vyčkat rozhodnutí nadřízených míst.[128] Záležitost přestala být interní záležitostí komise Invalidovny…

1845, **17. duben:** Na generálmajora Friedricha knížete Thurn-Taxis obrátil také podplukovník von Rosmini (patrně na výzvu), aby obhájil posun hranice své zahrady zástupce velitele do zahrady válečného komisaře zaměstnaného v INV dohledem (hovoří o posunu jednoduchého plaňkového plotu). Rosmini tvrdil, že zahrada přináležející zástupci velitele dříve bývala mnohem větší. Pro svá tvrzení uvedl řadu argumentů různé průkaznosti, z nichž některé **zmiňují i řadu důležitých detailů o tehdejší podobě a provozu Z křídla Invalidovny**. Zdá se, že byl skutečně přesvědčený, že je v právu a pouze obnovuje zahradu v původní výměře.

Od několika již nežijících obyvatel INV se údajně dozvěděl o tom, že za majora Frantze Carla rytíře von Frankenbusch, tedy někdy ke konci 20. let 19. století (např. SCHEMMI 1827, 428; SCHEMMI 1829, 428), došlo ke zmenšení jeho zahrady zástupce velitele ve prospěch zahrady válečného komisaře (toto tvrzení později vyšetřování vyvrátilo). Vedle těžko ověřitelných výpovědí nebožtíků uvedl také řadu stavebních a provozních detailů, které podle něj svědčily o tom, že k jeho zahradě původně náležela i jím zabraná část zahrady válečného komisaře:

a) dveře **malého zděného zahradního domečku** (*kleinen gemauerten Gartenhäusleins*) nestojí na straně do zahrady válečného komisaře, ale na straně do pisatelovy zahrady.

[128] VHA, GK Praha, kt. 443, R50/362, stížnost válečného komisaře brigádnímu veliteli, 15. duben 1845 (praes. 16. dubna).

b) vchod, který dříve do zahrady válečného komisaře **vedl** (přímo) **z chodby, se nacházel hned vedle řeznického pultu** (*Fleischbank*). To bylo údajně patrné ještě v Rosminiho současnosti.

c) sám Rosmini si musel nechat udělat **vchod do své zahrady z truhlářství, protože původní vchod do této nevýznamné malé zahrady vedl z malé louky** (*von der kleinen Wiese*). Patrně myšlena Malá invalidní louka.

d) argument uvedený v bodu b) má podle Rosminiho větší váhu než to, že **u bytu válečného komisaře začíná schodiště do jeho zahrady a že ještě nyní stojí vedle tohoto schodiště malá dvířka** (*Thürl*)**.**

Rosminiho v jeho argumentaci silně podporovala i **poněkud nelogická skutečnost, že jako zástupce velitele drží tu nejmenší zahradu ze všech důstojníků Invalidovny**, tedy i svých podřízených. Vcelku logicky tak poukazoval na to, že **zahrada válečného komisaře**, která byla po celou dobu užívána jen málo nebo vůbec a **vypadá jako divočina** (*Wildniß gleichsieht*), zůstává (i po provedeném posunu hranice) ještě stále nadměrně velká. Závěrem své promyšlené argumentace Rosmini požádal nadřízené brigádní velitelství o posouzení a rozhodnutí celé záležitosti.[129] Toto **hlášení válečného komisaře přeneslo problém sporů o zahrady mimo štáb Invalidovny a iniciovalo vyšetřování nadřízenými vojenskými úřady.**[130]

Následně **22. dubna** vydalo brigádní velitelství rozkaz č. 31 týkající se zahrad u INV (obsah neznáme).[131]

1845, 24. duben: V návaznosti na to, že se starý baron Wiedersperg 7. dubna vzdal své zahrádky ve prospěch původního majitele, požádal **24. dubna** účetní INV podporučík Josef Konlechner komisi Invalidovny o opětovné zaknihování tohoto malého pozemku (zahrádky) s jemu přidělenou zahradou do pozemkové knihy Invalidovny. Svoji žádost podpořil řadou argumentů, které mj. přibližují i **některé důležité stavební a provozní detaily J křídla Invalidovny**. Účetní tvrdil, že:

1) Podle ujištění podplukovníka von Rosmini, rytmistra Wiedersberga, poručíka Löbela i dalších starších obyvatel Invalidovny dříve zahrádkou (ovšem v bídnějším stavu) disponoval

[129] VHA, GK Praha, kt. 443, R50/362, zpráva zastupujícího velitele von Rosmini, 17. duben 1845 (praes. 19. duben).
[130] Potvrzují to i pozdější zmínky viz VHA, GK Praha, kt. 443, sig. R50/193, zpráva BV > GV, 24. červen 1845.
[131] Rozkaz zmiňuje VHA, GK Praha, kt. 443, R50/362, přednesení komise INV, 17. květen 1845.

Konlechnerův předchůdce účetní setník Ludvík Hrdlička (SCHEMBO 1834, V 98-99), který ji nechal ohradit (*einschlieseßen*), užíval ji **jako dvůr pro slepice** a měl zde postavit i **prasečí chlívek**.

Při přijetí von Rosminiho do Invalidovny zůstávala zahrada zástupce velitele ještě v držení majora Josefa Hopfern von Aichelburg (SCHEMBO 1815, IV 13), a tak Rosmini převzal tuto zahrádku a údajně se souhlasem účetního Hrdličky jí rozšířil svoji zahradu (sousední část velitelovy zahrady u JV nároží přidělené dočasně zástupci velitele). Tím bylo **několik dosud stojících švestek** vysázených Hrdličkou připojeno k této zahrádce. Po smrti majora von Hopfern (konečně) převzal von Rosmini zahradu pro zástupce velitele. Zahrádka, o níž je řeč, pak byla přenechána rytmistru Wiederspergerovi, neboť se již tehdy mělo za pochybné znovu přidělit tuto zahrádku tehdy ještě svobodnému účetnímu poručíkovi Vančurovi (což může žadatel dosvědčit písemným sdělením). Konlechner tedy dovozoval, že **zř**íká-li se Wiedersperg zahrádky ve prospěch původního vlastníka, pak by měla být zaknihována jemu jako současnému účetnímu Invalidovny, protože z jeho zahrady byla i oddělena.

2) Nárok účetního na tuto zahrádku podporují také přirozené hranice jeho zahrady, neboť v době založení této zahrady dosahovala zahrada velitele pouze k východnímu rohu výběžku budovy (*bis zu dem östlichen Ecke … Gebäude Vorsprungs*; myšleno v JV nároží INV) a terén ležící mezi zahradami (tj. velitele a účetního v původní velikosti) pravděpodobně náležel k výcvikové louce (*Exercierwiese*). Z toho vyplývá, že hranice zahrady účetního dosahovala až k západnímu rohu výběžku Invalidovny (v JV nároží). A to tím více, že **zděná nádrž na vodu** (*Wasserbehälter*) přiléhá ze zahrady účetního na zmíněný roh. Tato nádrž nestála z poloviny mimo zahradu a také nemohla být pro svoji nevhodnost určena pro dva uživatele (jako nyní), protože pan plukovník má ve své zahradě dvě takové nádrže. Ostatně ani zahrada účetního již nemá původní délku, naproti tomu plukovníkova zahrada je výrazně větší než dříve.

3) Pro příslušnost zahrádky k zahradě účetního hovoří ještě ta okolnost, že **vstup do ní dříve musel vést středovými dveřmi z chodby** (*durch die mittlere Gangthür*) a **pak dveřmi v plaňkovém plotě** (*durch eine Plankenthür*). Zde vskutku cesta nemohla vést přes zahradu velitele, jelikož **současný boční vstup z chodby se podle čerstvého zdiva okolo zárubně dveří** (*Thürstock*) **zdá být prolomený až v novější době**.

Závěrem podporučík Konlechner požádal komisi INV, aby uvážila uvedené důvody a dovolila mu opětovné připojení zahrádky k jeho zahradě. Zvláště proto, aby jeho nástupci nebyli kráceni ve svých nárocích. Presentatum dokládá, že již následující den žádost četl zastupující velitel von Rosmini.[132]

1845, **28. duben:** Sešla se komise Invalidovny, aby (podle rozkazu brigádního velitele) provedla **komisionální vyměření zahrad štábních důstojníků a dalších štábních osob** (např. úředníků; *Staabs Offizieren und Staabs Partheyen*). Vyjma nemocného velitele Invalidovny plukovníka Antona Rubendunsta von Ritters se komise účastnili téměř všichni členové komise Invalidovny, neboť protokol o konání komise podepsali: zástupce velitele podplukovník Adolf von Rosmini, (dočasně pověřený) dohlížející válečný komisař Alois Rößler, účetní poručík Josef Konlechner, auditor a sekretář setník Carl Ernst a dvě další osoby, které se nepodařilo bezpečně identifikovat (jedním z nich jistý Hutel?). Jádro protokolu tvoří **slovní popis aktuálního stavu zahrad doplněný situačním plánem,** v kterých jsou jednotlivé zahrady (a jejich části) průběžně označeny literami a) až h) a obsahují naměřené míry, majitele a základní popisy zahrad**.** Protože slovní popis je v podstatě rozšířenou legendou plánu, uvádíme tuto ústřední část protokolu v kapitole Ikonografie. (viz IK/1845, 28. duben). Zajímavá je také informace o tom, že **z šesti mezníků** hranic zahrad, které byly roku 1798 opatřeny letopočtem (HI/1798, 30. červen), komise nalezla pouze jediný v zahradě velitele a ještě povalený (*frei auf der Erdoberfläche liegend*). Těžko říci, zda jej povalila povodeň, nebo jako nepohodlného svědka některý z velitelů při rozšiřování zahrady.[133]

Brigádního velitelství **15. května** vydalo komisi INV rozkaz č. 48 týkající se zahrad u INV (obsah neznáme). [134]

1845, 17. květen: Komise Invalidovny[135] sepsala s ohledem na rozkazy z 22. dubna a 15. května **obšírnou zprávu** (přesněji tzv. přednesení) **o stavu zahrad u Invalidovny**, které adresovala brigádnímu veliteli generálmajorovi Friedrichovi knížeti Thurn-Taxis. Ve zprávě

[132] VHA, GK Praha, kt. 443, sig. R50/362, žádost účetního J, Konlechnera o opětovné připojení zahrádky po baronovi Wiederspergovi k jeho zahradě, 24. duben 1845 (praes. 25. duben von Rosmini).
[133] VHA, GK Praha, kt. 443, sig. R50/362, protokol a plán komise k vyměření zahrad, 28. dubne 1845; Tamtéž, přednesení komise INV, 17. květen 1845.
[134] Rozkaz zmiňuje VHA, GK Praha, kt. 443, R50/362, přednesení komise INV, 17. květen 1845.
[135] Přednesení podepsal velitel INV Anton Rubendunst von Ritters, jeho zástupce Adoph von Rosmini, válečný komisař Rößler, účetní poručík Joseph Konlechner a blíže neurčený Hutel (?).

komise v **podstatě shrnula dosavadní zjištění i spory** podle sedmi připojených příloh označených A až G.

A) Zprávou o komisionální obnově hranic zahrad (HI/1798, 30. červen) komise doložila, že se tehdy u INV nacházely pouze 3 zahrady (velitele, válečného komisaře a účetního) a zmínila jejich tehdejší rozměry i skutečnost, že mapa zobrazující zahrady z roku 1755 není v písemnostech Invalidovny k nalezení (viz HI a IK/1755).

B) Výtahy z podacího protokolu z roku 1807 (původní spisy opět nebyly k nalezení) komise dokladovala vyšetřování oprávněnosti k užívání zahrad, jež vyvrcholilo reskriptem Dvorské válečné rady, kterým je ponechala jejich držitelům, ale zakázala jejich další rozšiřování (HI/1807).

Komise konstatovala, že vedle zmíněných tří zahrad se (**v současnosti) u INV nacházejí ještě dvě další zahrady**. Zprávy o jejich vzniku se však ve spisech najít nepodařilo. Hovoří o nich alespoň dílčí zprávy, které **dokládají přiznání těchto zahrad zástupcům konkrétních povolání v Invalidovně**:

C) První takovou zahradu [u jižního konce Z křídla] z nich užíval major Hopfern zaměstnaný v INV jako zástupce velitele. Po jeho smrti pak byla podle rozhodnutí GV (HI/1834, 13. březen) **přidělena současnému zástupci velitele** von Rosminimu.

D) Druhá taková zahrada [u západní části J křídla] pak byla podle rozhodnutí GV (HI/1815, 22. květen) **přiznána auditorovi** Invalidovny (až po úmrtí setníka Tůmy).

E) Podle rozkazu brigádního velitele komise INV přesně změřila všech pět zahrad a výsledky byly zaneseny do protokolu (HI/1845, 28. duben). Zjištěno, že **současná velitelova zahrada se zdá o 271 čtverečních sáhů větší** než původní rozsah vytyčený mezníkem**. Zahrada válečného komisaře** se zdá rozšířena **o 45 čtverečních sáhů.** Aniž by se však dalo zjistit s koho prospěchem a na koho povolení se takové rozšíření stalo. **Toto rozšíření zahrady válečného komisaře**, které je v protokole (a přiloženém plánu) označené jako g) **již nárokoval a ke své zahradě připojil zástupce velitele** von Rosmini. O tom si však měl pod touto zprávou spolupodepsaný válečný komisař vyžádat (písemné) ujištění (*Bedeckung*) k vlastnímu jištění a zachování práv svého nástupce.

F) Naproti tomu u **zahrady účetního konstatovala komise ve srovnání s léty 1798 a 1807 nevýznamně menší délku.** Důvody proč si účetní nárokuje **dvůr a zadní prostor zahrady**, který je v komisionálním protokolu a plánu (z 28. dubna 1845) zanesen pod označením c) a

proč měl vzniknout z části jeho zahrady, pak přibližuje přiložená žádost účetního (HI/1845, 24. duben)

G) Tohoto prostoru zahrady se pak týká i vysvětlení rytmistra barona Wiedersperg, jeho dosavadního uživatele (c), který se jej nyní dobrovolně vzdal (ve prospěch původního, ale nejmenovaného majitele). **Podepsaný plukovník a velitel Invalidovny pokládal právo na tento díl zahrady za odůvodněné a prokázané, a tak se jej již ujal**. V této záležitosti se však **hodlal poslušně podrobit posouzení brigádního velitelství** s ohledem na rozhodnutí vyšších míst.[136]

Touto souhrnnou zprávou se uzavřela první fáze sporů o jednotlivé zahrady a do jejich vyšetřování se vložila vyšší místa.

1845, 23. květen: Brigádní velitelství vydalo výnos č. 54 týkající se zahrad u INV

1845, 29. květen: Na výnos č. 54 Brigádního velitelství č. 54 (obsah neznáme),[137] který se týkal zahrad u INV, odpověděl velitel INV plukovník Anton Rubendunst von Ritters vlastní zprávou. Úvodem zmínil, že s převzetím velení Invalidovny od svého předchůdce plukovníka Thomase Rewitzky von Revisnye (jinde Rewißnie atp.) zároveň převzal i příslušnou zahradu. **Podrobněji se rozepsal o událostech roku 1833, protože se snažil dokázat, že malou zahrádku patřící donedávna baronovi Wiederspergovi připojil ke své zahradě právoplatně.**

Nejprve zmínil, jak svému zástupci Adolfovi von Rosmini dočasně postoupil malou část své zahrady až k plaňkovému plotu účetního (což je pravda. Poté o dohodě (bez vědomí velitele) mezi jeho Rosminiho ženou a vdovou po účetním Hrdličkovi o posunu plotu do hloubi zahrady kvůli šesti vysazeným švestkám. V další části své zprávy argumentoval velitel svědectvím nežijících osob, která se údajně objevila při vyšetřování posunu plotu kvůli švestkám a jež přiložil jako přílohy. Svědectví měla dokládat, že k velitelově zahradě náleží pozemek do vzdálenosti dvou sáhů od nádrže na vodu směrem do zahrady účetního (k roku 1833 viz podrobněji HI/1833)**.** Brigádní velitelství tyto přiložené doklady 17. černa vrátilo jako neprávoplatné (*unlegal*), což vyvolává velkou otázku o věrohodnosti informace. Obsah příloh nepřímo zmiňuje až následná zpráva brigádního velitelství (HI/1845, 3. červen).

[136] VHA, GK Praha, kt. 443, R50/362, přednesení komise INV č. 1955/2341, 17. květen 1845 (praes. 21. května).
[137] Výnos zmiňuje VHA, GK Praha, kt. 443, R50/362, zpráva velitele INV, 29. květen 1845.

Velitelova zpráva dále uvádí, že když major (*Oberwachtmeister*) Josef Hopfern von Eichelburg (SCHEMBO 1815, IV 13) zemřel a podplukovník von Rosmini převzal jeho zahradu, tak pisatel přenechal tento pozemek (*Terrain*) rytmistrovi baronovi Wiedersperg. Když teď **potopa** *(Wasserfluth)* **odplavila velitelem postavený plot pryč a žádný jiný již nebyl znovu vztyčen, tak se rytmistr zřekl ponechání poskytnutého pozemku** (HI/1845, 7. duben).[138]

1845, 3 červen: Brigádní velitelství zastoupené generálmajorem knížetem Thurn-Taxis0 sepsalo **zprávu pro nadřízené generální velitelství, kterou jej informovalo o dosavadním průběhu vyšetřování sporů o zahrady u Invalidovny.** Obsahově zpráva rekapituluje dosavadní zjištění o historickém vývoji zahrad a jejich držby podle nedávné souhrnné zprávy a komise INV (HI/1845, 17. květen) a z části i samostatné zprávy velitele INV plukovníka Rubendunsta (HI/1845, 29. květen), z kterých obsahově vychází. K těmto v podstatě opakovaným informacím pak brigádní velitelství přidávalo své závěry a postřehy, o kterých se v následujícím odstavci zmíníme podrobněji. **Součástí zprávy je i kolorovaný situační plán současného stavu zahrad a jeho slovní popis**. Plán sice obsahově vychází z rukopisného plánu komise INV (IK/1845, 28. duben), ale v detailech se liší obsahově i číslováním v rozsahu a) až h). Namísto průběžného číslování ve směru V > J > Z **užívá číslování podle pořadí, jak jsou zahrady a jejich díly popisovány v textu této zprávy** (plán i jeho slovní popis (legenda) uvedeny v IK/1845, 3. červen).

Povodeň a následnou obnovu oplocení zahrad u INV **vnímalo brigádní velitelství jako příležitost k nápravě rozdělení zahrad.** Protože si žádosti jejich držitelů protiřečily, nechalo si velitelství předložit všechna existující nařízení o zahradách, aby na jejich základě provedlo **konečnou regulaci zahrad a předešlo tak opakujícím se sporům**. Dosavadní jednání s komisí INV zatím nepřinesla zcela přesvědčivé důkazy, a tak velitelství podalo Generálnímu velitelství alespoň následující zprávu:

Nejstarší zpráva o zahradách se váže k roku 1798, kdy proběhlo přeměření hranic tří existujících zahrad velitele **(a)** válečného komisaře **(b)** a účetního **(c)** podle mapy z roku 1755 (viz HI/1798, 30. červen). Z toho, že mapu nepodařilo v písemnostech INV najít, BV odvozuje, že byla často potřebná. Znovu se o zahradách jednalo v roce 1807. Avšak zpráva komise INV, na jejímž základě (prostřednictvím GV) následně DVR rozhodla ponechat držitelům jejich zahrady (nebudou-li rozšiřovány), rovněž není k nalezení. Žádost auditora

[138] VHA, GK Praha, kt. 443, R50/362, zpráva velitele INV, 29. květen 1845 (praes. 31. květen 1845).

o přidělení vlastní zahrady, byla vyřízena možností, aby mu velitel přidělil část své zahrady (viz HI/1807). Zpráva BV však dodává, že k tomu nikdy nedošlo.

Zpráva dále konstatuje, že **v roce 1834 již byla zahrada velitele proti ploše z let 1798 a 1807 rozšířena o plochu 9 x 29 sáhů**, tedy o 261 čtverečních sáhů **u JV nároží (d) a (e) aniž by velitel mohl prokázat právo k takovému rozšíření**. K tomu došlo **pravděpodobně mezi léty 1807 a 1817**, což hodlá plukovník Rubendunst prokázat osvědčením zesnulého válečného komisaře Carla Edlera von Bundschuh a výpovědí jednoho invalidy zaměstnaného jako zahradníka. Takto tedy zpráva BV alespoň zprostředkovaně zmiňuje obsah prvních dvou příloh poslední velitelovy zprávy (HI/29. květen), které záhy velitelovi jako neprávoplatné (*unlegal*) vrátilo. **Z této rozšířené plochy své zahrady velitel dočasně odstoupil pozemek 10 x 10 sáhů** u zahrady účetního **svému zástupci** Adolfovi von Rosminimu **(e).** Když Rosmini získal zahradu zesnulého majora Hopferna (o ní jako nově zřízené hovoří zpráva BV níže), **opět získal velitel tento pozemek**.

Zpráva BV uvádí, že **velitel Invalidovny předstíral** (*vorgab*), **že prostřednictvím koupě má právo na rozšíření zahrady** (propůjčené dočasně Rosminimu) **na úkor zahrady účetního**, stěžoval si na to a nyní se odvolával také na rozkazy nejvyššího prezidia č. 60 z 22. dubna a č. 88 z 13 května 1834**, neboť se domníval, že má právo zakládat nové zahrady mimo ty tři dříve již existující**, jejichž počet by měl souhlasit s nejstarším stavebním plánem INV (zpráva nespecifikuje jaký). Přitom tyto prezidiální rozkazy přísně zakázaly jakékoliv rozšiřování zahrad bez povolení GV, tedy i veliteli nebo jeho zástupci.

O čtvrté **zahradě zástupce velitele (g)** zpráva uvádí, že se o jejím pozdějším vzniku nic určitého neví. Zpráva tedy opomíjí informace uvedené ve zprávě GV z roku 1807, tedy že vznikla mezi léty 1798 a 1807 vydělením ze zahrady válečného komisaře (viz HI/1807, 2. září). Patrně je tím myšleno to, že se nepodařilo najít zápis o oficiálním povolení k jejímu založení. Dále zpráva BV uvádí, že je známo jen to, že se roku 1834 nacházela v držení majora von Hopfern a po jeho smrti jako zahrada určená pro zástupce velitele přešla podle nařízení z 13. března 1834 na podplukovníka Adolfa von Rosmini. Také zpráva zmiňuje, že si **Rosmini v současnosti nárokoval i 5 sáhů a 2 stopy dlouhou část ze sousední zahrady válečného komisaře**, která je skutečně o tuto plochu větší než výměra z roku 1798 (blíže viz HI/1845, 15. duben).

Zpráva BV zmiňuje i vznik páté zahrady nacházející se na jižní straně INV **(h)** vedle zahrady účetního. Založil ji setník Sebastian Maleschütz (naposledy je zmiňován k roku 1815 viz SCHEMBO 1815, IV 14) a má délku 13 sáhů 3 stopy a šířku 11 sáhů. Od něj přešla darovací listinou na setníka Tůmu (*Thuma*) a po jehož smrti podle nařízení z 22. března 1815 **na auditora INV** (viz HI/1815, 22. květen).

Závěrem zpráva BV shrnuje zásadní majetkové přesuny současnosti a udává, zda k nim (alespoň pokud se to při šetření podařilo zjistit) mají majitelé oprávnění. **U zahrady velitele (a)** šetření konstatovalo rozšíření o plochu 10 x 29 sáhů **(d, e)** a plac dlouhý 10 sáhů a široký 3 sáhy 1 stopu **(f)**. U **zahrady válečného komisaře (b)** zpráva konstatuje rozšíření o 5 sáhů 2 stopy **(severní část g)**, kterého se však již ujal podplukovník von Rosmini. **Zahrada účetního (c) byla zmenšena o onen plac (f)** o délce 10 sáhů a šířce 3 sáhy a 1 stopu (oproti tomu slovní popis plánu hovoří o zkrácení pouze o 1 sáh – viz IK/1845, 3. červen). Jeho část, **kterou několik let užíval rytmistr baron Wiedersperg** a nyní jej odstoupil původnímu vlastníkovi, přijal do držby velitel (neboť se považoval za jejího původního vlastníka).

Zpráva BV následně konstatuje, že **zmíněný pás patřící k zahradě účetního (f) i část zahrady přijatá von Rosminim (severní část e) mohou být formálně přiděleny, neboť všechny zmíněné osoby** (*alle Partheyen*) **s výjimkou velitele jsou oprávněny k držbě oněch dílů** podle zmiňovaných nařízení (historických dokladů). A tak v podstatě **zbývalo vyřešit pouze povolení veliteli k významnému rozšíření** (**d, e**) jeho zahrady (**a**). Aby mohla být konečně ukotvena i tato závadná výměra, k čemuž brigádnímu velitelství chyběla přesná znalost právních nároků i zmocnění ze strany GV (ve smyslu prezidiálního nařízení z 22. dubna a 13. května 1834 mohlo jen GV rozhodovat o změnách pozemků), **požádalo brigádní velitelství GV o dodání dalších podkladů**. Konkrétně žádalo GV **o ujednání a rozkazy týkající se zahrad** u INV podle jeho uvážení, která nejsou BV známa, aby konečně mohlo být provedeno jejich ohraničení.

Pro lepší přehlednost připojilo BV ke své zprávě také nákres Invalidovny a k ní přiléhajících zahrad s popisem (marginálně značka přílohy, plán i text popisu viz IK/1845, 3. červen). V úplném závěru zprávy **BV navrhlo GV, jak naložit s plochou rozšiřující původní velitelovu zahradu**. Navrhlo, aby v případě, že velitel přesvědčivě nedoloží rozšíření své zahrady a GV mu nebude chtít tuto plochu formálně přidělit, tak **aby se tato plocha o 261 čtverečních sázích přidělila štábnímu polnímu lékaři** nacházejícímu se v Invalidovně. A to

proto, že štábní lékař je jediný člen štábu Invalidovny ve služebním postavení (*Dienststande*), **který není zaopatřen žádným zahradním dílem.**[139]

1845, 16. červen: Na zprávu reagovalo GV přípisem BV válečného komisaře Aloise Rößlera, který rovněž dočasně vykonával dohled v Invalidovně. Komisař sděloval, že pro definitivní rozhodnutí o nárocích na části zahrad u INV (zvláště jejich rozšíření po roce 1807) **bude nutné nechat provést komisionální šetření dotčených pozemků a jejich stavu před povodní**. K zahájení tohoto šetření si GV vyžádalo dodání všech podání komise INV o zahradách, která zmiňuje zpráva BV (HI/1845, 3. červen), protože komise bude vyzvána k dodatečnému předložení připomínky (*Errinerug*). Závěrem GV nabádalo BV, aby **až do konečného rozhodnutí neprobíhaly vůbec žádné svévolné změny v držbě zahrad**.[140]

1845, 24. červen: BV následně zaslalo GV vyžádané důkazy o užívání zahrad u INV (celkem 13 ks) k doplnění své zprávy (HI/1845, 3. červen). Konkrétně šlo o a) hlášení komise INV se 7 přílohami, b) hlášení polního komisaře, které (celé) jednání podnítilo, c) hlášení pana podplukovníka von Rosmini o jemu příslušejícím dílu zahrady a d) vyjádření pana plukovníka von Rubendunsta jako důkazu jeho práv na provedené rozšíření jeho zahrady s 2 přílohami, které si týž vyprošuje vrátit. Zároveň BV ujistilo nadřízené, že **změny zahradních dílů byly komisi INV nejen zakázány, ale dodržování tohoto nařízení bude i přísně kontrolováno**.[141]

1845, 3. červenec: GV (Alois Rößler) se obrátilo svým nařízením na tři adresáty: na brigádní velitelství (1), Fortifikační místní ředitelství v Praze (2) a válečného komisaře Josefa Pichlera jako zástupce ekonomického oddělení GV (3) (SCHEMMI 1845, 478). **GV se na základě mnohačetných námitek totiž rozhodlo projednat a definitivně stanovit hranice zahrad u INV**, jejichž oplocení částečně strhla letošní povodeň. **Za podmínky, že taková úprava nebude na újmu eráru** a zvláště obou sousedních luk ke cvičení (*Exercierwiesen*, tj. malé a velké invalidní louky), **nařídilo GV** brigádnímu veliteli generálmajorovi knížeti Thurn-Taxis se spoluúčastí Fortifikačního místního ředitelství v Praze a válečného komisaře Josefa Pichlera jako zástupce ekonomického oddělení GV **důkladné komisionální projednání této záležitosti. Jako základ pro toto jednání měla posloužit zpráva GV (HI/1807, 2. září) i následné rozhodnutí DVR (HI/1807, 15. září) z roku 1807** (přípisem GV zaslalo jejich

[139] VHA, GK Praha, kt. 443, sig. R50/171, zpráva brigádního velitelství > GV, 3. červen 1845 (podepsáno generálmajorem Friedrichem knížetem Thurn-Taxis 12. června (velitel divize byl na dovolené), expedováno 19. června).
[140] VHA, GK Praha, kt. 443, R50/171, koncept přípisu GV > BV z 16. června 1845 (expedováno 19. června)
[141] VHA, GK Praha, kt. 443, sig. R50/193, průvodní zpráva BV > GV, 24. červen 1845.

ověřené opisy) a **případně se měly využít mapy a plány nacházející se v archivu Fortifikačního místního ředitelství**. Současně GV vrátilo BV podání zaslaná 24. června (výčet viz HI/1845, 24. červen) pro potřebu a zvážení při chystaném projednávání. Zároveň GV předběžně **poznamenalo, že tato podání dokládají významné rozšíření zahrad obou štábních důstojníků (tj. velitele a jeho zástupce) v rozporu s reskriptem DVR (HI/1807, 15. září)**. Zahrada velitele se tak GV jeví posunuta do zahrady účetního, o čemž (účetním) dodaná vysvětlení a odůvodnění znamenají více, než ty neprávoplatné (*nicht legal*) domněle prokazatelné dokumenty předložené plukovníkem Rubendunstem. Ve zjevném rozporu s uvedeným nařízením se GV zdálo i podání podplukovníka von Rosmini, když jemu původně dohlížejícím válečným komisařem dobrovolně odstoupený díl má výměru pouze 92 čtverečních sáhů. Ostatně **finální posunutí oplocení zahrad, které bude nařízeno při definitivním vyřízením této záležitosti, bude konečné** a mělo by být provedeno **na náklady viníků**. GV má být **o výsledku šetření a jednání** v brzké době předložen **komisionální protokol s propůjčenými spisy** (viz HI/1845, 30. srpen)**, plánem rozdělení zahrad** (viz IK/1845, 30. srpen) **a dobrozdáním vyšetřovací komise** podle vlastního uvážení (zahrnuto do textu protokolu)**, které se má vyjádřit zvláště k návrhu BV na přidělení jednoho zahradního dílu současnému štábnímu lékaři Invalidovny.** Čas vykonání šetření mělo určit BV.[142]

1845, 14. červenec: Rozkazem č. 95 (nedochován?) uložilo BV veliteli INV plukovníkovi Antonovi Rubendunstovi von Ritters a jeho zástupci podplukovníkovi Adolfovi von Rosmini, aby právoplatnými důkazy (*legal Beweisen*) prokázali právo k rozšíření své zahrady přes výměru povolenou v roce 1807. [143]

1845, 19. červenec: Zástupce velitele INV Adolf von Rosmini ve své zprávě brigádnímu veliteli generálmajorovi knížeti Friedrichovi Thurn-Taxis odpověděl, že drží pouze výměru, která byla původně zástupci velitele přidělena. A protože jeho zahrada sousedí pouze se zahradou válečného komisaře, mohlo se rozšíření udát pouze tímto směrem. Domníval se, že komisionální šetření ukáže, že pouze zahrada válečného komisaře má předepsanou výměru 360 čtverečních sáhů (k roku 1807). Z toho podle Rosminiho vyplývá, že část této

[142] VHA, GK Praha, kt. 443, sig. R50/193, koncept nařízení GV více adresátům, 3. červenec 1845 (expedováno 7. července 1845 s 15 ks příloh).
[143] VHA, GK Praha, kt. 443, sig. R50/362, zpráva von Rosminiho > BV, 19. červenec 1845 (praes. na BV 21. července 1845).

zahrady, kterou si po povodni nárokoval je nesprávně součástí zahrady válečného komisaře a místním šetřením to vyjde najevo. Závěrem odkázal na odůvodnění uvedená ve své předchozí zprávě BV (HI/1845, 17. duben) a s odkazem na to, že tuto zahradu (v rozšířeném rozsahu) drželi i jeho předchůdci, žádal o dopomožení k právu a spravedlnosti.[144]

1845, 20. červenec: Následující den sepsal podobnou zprávu také velitel INV. Uvedl, že si nemůže vzpomenout na nic dalšího ohledně jím vlastněné zahrady u INV, která byla před jemu neznámými lety (*durch nicht erinnerliche Jahren*) přidělena tehdejšímu plukovníkovi a veliteli INV nejvyššími místy. Dále odkázal na svoji předchozí zprávu (HI/1845, 29. květen) a její přílohy: zápis soudního protokolu (s výpovědí invalidy Breuera zaměstnaného jako zahradníka[145]) a osvědčení nyní již penzionovaného válečného komisaře Carla Edlera von Bundschuh, jejichž vrácení bude požadovat.[146]

1845, 30. srpen: Sepsáním protokolu ukončena GV nařízená komise (dle HI/1845, 3. červenec), která měla projednat a vyšetřit případy rozšíření zahrad nad výměru stanovenou v roce 1807. Komisionální šetření provedli válečný komisař Josef Pichler, brigádní velitel generálmajor Friedrich kníže Thurn-Taxis a nadporučík inženýrského sboru Ferdinand Bauer. **Protokol o průběhu vyšetřování a závěrech komise v podstatě shrnuje veškeré dosud zjištěné informace o historickém vývoji zahrad** za účelem provedení nového a spravedlivého rozdělení zahrad mezi členy komise INV, které navrhuje a předkládá k rozhodnutí GV. V době konání komise prokazatelně vznikl také plán zahrad od nadporučíka Bauera, který nejspíš zachycoval jak původní i nově navrhované hranice zahrad (IK/1845, 30. srpen). **O několik týdnů později vznikla také pracovní koncept plánu nového rozčlenění zahrad** (IK/1845, [po 6. listopadu]), který po určitých úpravách dospěl **počátkem následujícího roku do podoby finálního plánu nového rozčlenění zahrad** (IK/1846, 9. únor). **Ten byl k protokolu z 30. srpna dodatečně přiložen na jaře 1846,** když brigádní velitelství s předáním čtyř vyhotovení těchto finálních plánů vracelo GV také písemnosti zapůjčené pro vyšetřování a úpravu zahrad (HI/1846, 4. květen). Protože řada informací již zazněla v průběhu předchozího vyšetřování, uvádíme s ohledem k obsáhlosti protokolu „pouze“ pokud možno úplný **výtah obsahu protokolu**:

[144] VHA, GK Praha, kt. 443, sig. R50/362, zpráva von Rosminiho > BV, 19. červenec 1845 (praes. na BV 21. července 1845).
[145] Zmíněno v VHA, GK Praha, kt. 443, sig. R50/171, zpráva brigádního velitelství > GV, 3. červen 1845.
[146] VHA, GK Praha, kt. 443, sig. R50/362, zpráva velitele INV > BV, 20. červenec 1845 (praes. na BV 21. července 1845).

Předmět komise:

Na základě četných pochyb o výměře zahrad přiléhajících ke zdejší INV, které mezi jejich uživateli z řad štábních osob (*Partheyen*) vyvstaly poté, co letošní povodeň částečně strhla jejich oplocení, **pověřilo GV komisi důkladným prošetřením této záležitosti, aby mohly být pochyby definitivně odstraněny.** Rovněž se při této příležitosti měla projednat odhalená rozšíření zahrad nad výměry schválené DVR v roce 1807 (viz HI/1807, 2. a 15. září). A to tak, aby se to tak mohlo stát nyní i v budoucnu **být bez újmy eráru** s přihlédnutím na obě těsně přiléhající louky na cvičení (*Exercierwiesen*). **Podle nařízení GV měla komise brát za základ zprávu GV (HI/1807, 2. září) a následný reskript DVR (HI/1807, 15. září)**. Nadto měla komise využít dosavadních podání v této věci i mapy a plány z archivu Fortifikačního místního ředitelství. Jmenovitě tato podání: dohlížejícího válečného komisaře z 15. dubna, podplukovníka von Rosmini jako dočasného velitele INV ze 17. dubna, komise INV ze 17. května a plukovníka Rubendunsta jako velitele INV z 29. května tohoto roku. GV předalo tato podání s předběžnou poznámkou, že se podle nich zda jí zahradní díly obou pánů štábních důstojníků (tj. velitele a jeho zástupce) zřetelně rozšířeny a díl účetního umenšen proti znění řečenému reskriptu DVR z roku 1807. O čemž má být komisí předloženo objasnění a odůvodnění.

Nález komise:

S cílem vyhovět těmto příkazům, usilovala komise především o to, aby se seznámila se všemi svobodnými ujednáními se vztahem k této záležitosti a nechala si předložit dostupné mapy a plány Invalidovny i jejího nejbližšího okolí. Bez ohledu na veškeré úsilí se však **nepodařilo zjistit nic bližšího a určitějšího, než již bylo zmíněno ve zprávě BV (HI/1845, 3. červen).** To byla pravda jen z části. Sice nebyly nalezeny nějaké zlomové dokumenty, ale došlo k dílčím posunům v rovině jejich interpretace.

Komise seznala, že **nejstarší služební jednání o zahradách u INV představuje zpráva komise INV z 30. června 1798** pro Invalidní úřad (HI/1798, 30. červen). Z té plyne, že **tehdy existovaly pouze tři zahrady:**

1) Zahrada **velitele INV** o délce 63 dolnorakouských sáhů[147] podél celé východní délky budovy a průměrné šířce 17 sáhů.

[147] U všech sáhových mír uvedených v roce 1798 se jednalo o dolnorakouské sáhy.

2) Zahrada dohlížejícího **válečného komisaře** na západní straně (*Flanke*) o délce 37 4/8 sáhů a šířce přibližně 11 4/8 sáhu.

3) Zahrada **účetního** na jižní straně 20 sáhů dlouhá a 11 sáhů široká.

Kopie mapy (z roku 1755) zaslané (v roce 1798) s touto zprávou a obšírný popis těchto zahrad se však ve spisech INV nenašly (blíže viz HI/1798, 30. červen a IK/1755).

Komise konstatovala, že záležitost byla projednávána znovu v roce **1807 z důvodu žádosti auditora a správce pozemkové knihy Invalidovny rytmistra Rudolfa o přidělení místa k založení zeleninové zahrady,** která došla s reskriptem DVR (HI/1807/11. červenec). Výsledky šetření obsahuje zpráva GV (HI/1807, 2. září), která **zmiňuje existenci čtyř zahrad** v držení plukovníka (tj. velitele INV), majora (tj. zástupce velitele INV), válečného komisaře a účetního. Avšak **již tehdy si nikdo nepamatoval v jaké době a s koho povolením byly zahrady založeny**. Mělo se však za pravděpodobné vysvětlení, že zahrady byly založeny krátce **po obsazení budovy** Invalidovny a dále že tato místa přeměněná v zahrady byla původně pouhými jámami (*blos Gruben*), a tedy že z nich Invalidnímu fondu nikdy neplynul žádný užitek. Zpráva udává následující plošné **výměry zahrad: velitelova 1081, válečného komisaře 360, s ní sousedící zahrádka majora 92 a konečně zahrada účetního 209 čtverečních sáhů**. Po tomto vyšetřování **následně DVR dovolila** reskriptem (HI/1807, 15. září), **aby si držitelé zahrady ponechali, avšak bez jejich rozšiřování.** Žádost auditora (která celé šetření iniciovala) byla tehdy vyřízena udělením svolení k tomu, aby mu velitel INV mohl dobrovolně a bez závazků pro své následovníky odstoupit část své zahrady (což se však nestalo).

Jako další vyšetřovací komise zmínila zprávu komise INV z roku **1815** (HI/1815, 6. květen), podle které setník Sebastian Malleschitz s povolením velitele d´ Albertiniho **založil v roce 1806** (**údajně,** pravděpodobně o něco později) malou **zahrádku 10x10 sáhů na pustém pozemku vedle zahrady účetního**. Odkázal ji setníkovi Tůmovi**,** ale po jeho smrti ji nárokoval také auditor INV rytmistr Rudolf, protože reskriptem (HI/1807, 15. září) přislíbeného nároku na zahradu mu velitel nic ze své zahrady nepostoupil. GV tehdy rozhodlo (HI/1815, 22. květen), že na náklady setníka Malleschitze založená zahrada má zůstat setníkovi Tůmovi do konce jeho života, a až poté má být přidělena auditorovi INV. **Takto později dosáhl auditor INV držby této zahrady, kterou (aktuální držitel tohoto úřadu) drží dodnes**.

Dále komise konstatovala, že v roce **1834 po smrti účetního setníka Hrdličky nárokoval jeho zahradu tehdejší zástupce velitele INV** podplukovník Adolf von Rosmini, který tehdy žádnou zahradou nedisponoval, protože zahradu určenou zástupci velitele ještě užíval jeho předchůdce major Hopfern. Ten byl totiž roku 1818 (HI/1818, 31. říjen) přeložen do stavu služby neschopných, ale jeho byt i zahrada zástupce velitele mu byly ponechány. **Nárok von Rosminiho GV odmítlo** (HI/1834, 13. březen), zahradu rezervovalo nástupci účetního a Rosminiho odkázalo na postoupení zahrady bývalým majorem Hopfernem. **Mezitím však velitel INV dočasně postoupil von Rosminimu část své zahrady, která sousedila se zahradou účetního** (u JV nároží). K tomuto dočasně propůjčenému dílu si tehdy **Rosmini přemístěním plaňkového plotu přisvojil ještě bezprostředně sousedící přibližně 1 sáh široký pás území příslušející k zahradě účetního**, který nikdy nebyl oplocený a sloužil pro ukládání hnoje a podobné činnosti. Když na toto svévolné rozšíření přišla řeč a tehdejší brigádní velitel generálmajor Konstantin svobodný pán d´ Asprée (SCHEMBO 1834, 93) jej vznesl na GV, (poněkud překvapivě) **ponechalo sice GV** presidiálním nařízením č. 60 (HI/1834, 22. duben) **při dosaženém stavu (a tedy při svévolném záboru), ale zároveň zakázalo jakékoliv rozšiřování zahrad (bez svolení GV).** Po smrti majora Hopferna (konečně) získal podplukovník Rosmini držby jemu (jako zástupci velitele) určené zahrady hned vedle zahrady válečného komisaře. Jím **dočasně držený díl zahrady velitele** (**svévolně rozšířený o 1 sáh** na úkor účetního) **připadl zpět plukovníkovi a veliteli INV.**

Komise také konstatovala, **že již v této době (1834) byla zahrada velitele významně rozšířená za hranice z let 1798 a 1807**. Jak k tomuto rozšíření došlo, nevyplývá ze spisů INV ani dostupných map a plánů. **Pravděpodobně k tomuto rozšíření došlo již za dřívějších velitelů INV postupným kultivováním pustých míst ležících za Invalidovnou** (*durch Cultivirung der hinter dem Invalidenhause gelegenen öden Plätze nach und nach*). **V takovém stavu pak přešla zahrada na současného velitele INV** plukovníka Antona Rubendunsta. Tak to potvrzují jeho opakovaná vyjádření a přiložené osvědčení válečného komisaře Bundschuha i protokolární výpověď invalidního vojína Breuera (invalidy zaměstnaného v zahradě velitele jako zahradníka[148]).

Z map a plánů komise našla v archivu Invalidovny starý půdorysný plán přízemního podlaží Invalidovny, který roku 1769 zakreslil inženýr setník Friedrich Renner (IK/1769). Tento

[148] Zmíněno ve VHA, GK Praha, kt. 443, sig. R50/171, zpráva brigádního velitelství > GV, 3. červen 1845.

půdorys však nemohl posloužit pro stanovení žádných vyhovujících záchytných bodů, protože zahrady jsou na něm vyznačeny neúplně a pouze obecně bez udání držitelů. Naproti tomu v archivu zdejšího Fortifikačního místního ředitelství se našel **plán přízemního podlaží Invalidovny, který v dubnu 1818 korigoval a zakreslil inženýr setník Josef Fohmann** a kontrasignoval pan plukovník baron Waidenthal (nedochovaný půdorys byl původně součástí souboru IK/1818-1819). Na tomto plánu se jeví zahrady polního komisaře s č. 61, majora (tj. zástupce velitele) s č. 62 ½ a účetního č. 63 vykresleny v úplnosti a zahrada plukovníka (tj. velitele INV) s č. 64 jen z části.

Komise shledala za **nutné nechat zhotovit nové vyměření a zakreslení** (*Ausmeßung und Aufnahme*) všech zahrad příslušejících k Invalidovně, které bylo **provedeno spolupodepsaným inženýrem důstojníkem (**nadporučík Ferdinand Bauer). Dále komise uvedla, že **výsledný přesný půdorys** (IK/1845, 30. srpen) **bude přílohou k protokolu**.

[**Nález:**] Na základě předchozích písemných ujednání o zahradách Invalidovny a vyměření současného stavu těchto zahrad si podepsaná **komise dovolila odůvodnit následující nález** (vymezení zahrad **až na několik odchylek odkazuje k literám v plánu** IK/1846, 9. únor):

Zahrada válečného komisaře v jejím současném stavu s ohraničením **a), b), c), d)** zahrnuje plochu 417° [sáhů] 2´[stop] a 8" [palců] čtverečních, počítajíc v to i spornou část **c), d), e), f)** pak činí 455 sáhů 4 stopy čtvereční. V tomto (širším a, b, e, f) ohraničení tato zahrada naprosto jednoznačně souhlasí se zahradou zakreslenou na zmíněném plánu zhotoveném v dubnu 1818 inženýrem setníkem Fohmannem (IK/1818-1819), na kterém je zakreslena pod č. 61. Ten v současnosti **sporný díl c), d), e), f)** je sice i na tomto plánu nakreslen odděleně, avšak pod týmž číslem (61) připsaný válečnému komisaři. **Není tedy žádné pochyby o tom, že tento zahradní díl již tehdy náležel k zahradě válečného komisaře** a že poté byl podplukovníkem von Rosmini neoprávněně připojen k jeho zahradnímu dílu. A jak vyplývá z podání dohlížejícího válečného komisaře z 15. dubna 1845, byl (tento díl) po letošní povodni připojen přesazením plaňkového plotu nazpět (směrem do zahrady polního komisaře). Právo držby na tento díl zahrady pan podplukovník neprokázal a údaje obsažené v jeho odůvodnění z 19. dubna 1845, tedy že po smrti dřívějšího zástupce velitele (*ad latus*) Invalidovny majora Frankenbusche nechal tehdejší válečný komisař přesadit ploty nazpět o významný úsek, stojí v protikladu s plánem inženýra setníka Fohmanna. Podle toho tedy tento zahradní díl již v roce 1818 náležel válečnému komisaři. Stejně tak málo jsou

relevantní (*geeignet*) i ostatní okolnosti uvedené ve zmíněném odůvodnění podplukovníka von Rosmini, které měly tuto věc rozhodnout v jeho prospěch.

Na druhou stranu však přistupuje i ohled na to, že zahrada válečného komisaře podle její současné plošné výměry zaujímá 455 sáhů 4 stopy čtvereční, a tak **překračuje o 95 sáhů 4 stopy čtvereční tu v roce 1807 existující a reskriptem DVR (HI/1807, 15. září) pevně stanovenou a nepřekročitelnou výměru.** Jakým způsobem se toto překročení událo je po uplynutí tak mnoha let naprosto nemožné zjistit.

Zahrada druhého štábního důstojníka (tj. zástupce velitele Invalidovny) **e), f), g), h)** nyní v držbě podplukovníka von Rosmini obsahovala v roce 1807 podle té DVR povolené výměry 92 čtverečních sáhů. Nyní však obnáší 110 sáhů 8 stop a 10 palců čtverečních, a tak překračuje původní výměru o 18 sáhů 5 stop a 10 palců čtverečních. Včetně té části, kterou si nyní podplukovník přisvojil ze zahrady polního komisaře o 38 sázích 1 stopě a 4 palcích čtverečních, by pak výměra této zahrady činila 149 sáhů, 1 stopu a 2 palce čtvereční. Je zjevné, že ohledně zahrad **stojí druhý štábní důstojník Invalidovny v nevýhodném postavení vůči válečnému komisaři a dokonce i proti účetnímu** (ač služebně výše, má výrazně menší výměru zahrady). Z tohoto důvodu podepsaná komise shledala za spravedlivé n**avrhnout v tomto případě přijatelné vyrovnání prostorem označeným v pořízeném plánu** (*Aufnahmsplane*) **písmeny g), k), l), m)**, který sousedí se zahradou pana podplukovníka a je v současnosti nevyužitý. **Kdyby byl tento prázdný prostor oplocen plaňkovým plotem a přenechán panu podplukovníkovi k užívání a k založení zahrady**, pak by se ani v nejmenším **nedal splést** *(beirrt werden)* **ani příchod k zaopatřovacím kůlnám (***Verpflegs Schupfe*) nacházejícím se za INV ani **zadní spojnice s velkou cvičební loukou** (*rückwärtige Communication mit großen Exerzirwiese*). Tato prázdná plocha činí 131 sáhů, 4 stopy a 2 palce čtvereční, a tak by bylo dosaženo přiměřeného zvětšení a vyrovnání druhého štábního důstojníka s ostatními. K tomu to návrhu se komise přikláněla **tím více, že by oplocení řečeného území nezpůsobilo jen scelení** (*Arrondierung*) zahrad obklopujících Invalidovnu**, ale také by přineslo i velmi důležitou výhodu pro udržování pořádku a dozoru v Invalidovně**. A to tak, že by **tím byl uzavřen volný vstup nacházející se u litery h), který z vnější strany užíval truhlář INV.** Takový **volný vstup pro civilní osoby do INV je každopádně podivný a neslučitelný s disciplínou v INV**. Z tohoto důvodu **komise**

každopádně navrhla přiměřené uzavření zmíněného vchodu a to i v případě, že by navrhované zvětšení tohoto zahradního dílu nemělo být uskutečněno. U bodu **m)** je **vchod do umrlčí komory** (*Todtenkammer*), který každopádně musí být zachován, avšak **měl by být zabezpečen dveřmi osazenými** u **l)**, **n)**.

Dále komise konstatovala, že **zahrada auditora n), o), p), q)** zaujímá plošnou výměru 168 sáhů 4 stopy 6 palců čtverečních a v současné době je zcela bez námitek.

K **zahradě účetního** uvedla, že je nyní vymezena písmeny **p), q), r), s)** a obsahuje plošnou výměru 231 sáhů, 1 stopu a 6 palců čtverečních. Podle výměry stanovené v roce 1807 obsahovala tato zahrada 209 čtverečních sáhů, takže vykazuje překročení o 22 sáhů 1 stopu a 6 palců čtverečních. Jak takové překročení vzniklo, se po uplynutí tak mnoha let již nedá zjistit. **Mezi touto zahradou a zahradou plukovníka a velitele INV leží ta sporná část r), s), t), u), kterou má pan plukovník v úmyslu připojit ke své zahradě a k tomuto záměru také posadil nazpět (do hloubi zahrady účetního) laťkové ploty u r), s), t).** Tento sporný díl zaujímá plošnou výměru 28 čtverečních sáhů a **zjevně přísluší k zahradě účetního**, jak to zjevně vyplývá ze srovnání s plánem vyhotoveným v dubnu 1818 inženýrem setníkem Fohmannem (IK/1818-1819). Že je **v tomto zahradním díle znovu zahrnutý i kus (tohoto sporného dílu)** naprosto souhlasí s vyjádřením účetního podporučíka Konlechnera, podle kterého **bývalý účetní Hrdlička nechal toto místo oplotit** (*einschließen*)**, aby jej mohl využívat jako dvůr pro drůbež a chlívky pro prasata** (*Schweinstelle*). Tento díl je ten, který, jak již bylo výše zmíněno, podplukovník von Rosmini již v roce 1834 připojil k té části zahrady velitele, kterou mu k dočasnému užívání přidělil pan plukovník (a velitel INV) a kterého se pak týkalo prezidiální nařízení č. 60 (HI//1834, 22. duben). Když však pan podplukovník von Rosmini převzal jemu (jako zástupci velitele INV) určenou zahradu vedle zahrady válečného komisaře, připadl posledně řečený díl patřící k zahradě účetního zase zpátky na posledně řečeného (tj. velitele) a **účetní Vančura** (*Wanschura*) **přenechal tento díl i s jedním dalším malým dílem své zahrady k užívání svému tchánovi rytmistrovi baronovi Wiederspergovi. Proto však tento rytmistr již tuto zahrádku vrátil.** Takže **je nesporné, že tento (zahradní díl) má připadnout k zahradě účetního** a ne k zahradě pana plukovníka, ke které nikdy nenáležel. Také je nesporné, že si pan plukovník přemístěním prkenných plotů nazpět k **r), s), t)** tento zahradní díl neoprávněně přivlastnil. Při zahrnutí

tohoto dílu by pak zahrada účetního činila 259 sáhů 2 stopy a 2 palce čtvereční, a tedy by o 50 čtverečních sáhů překračovala výměru z roku 1807.

Dále komise konstatovala, že **zahrada pana plukovníka a velitele INV** nyní činí při[149] započítání posledně zmiňovaného sporného dílu, který se nyní nachází de facto v jeho držbě, podle současné výměry 1363 sáhů 5 stop a 8 palců čtverečních. A tak tato zahrada **o 282 sáhů 5 stop a 8 palců čtverečních překračuje výměru z roku 1807**. Jak se toto překročení událo, se po uběhnutí tak mnoha let již (podle komise) nedá zjistit. V tomto případě se zdá, že tato zahrada měla toto překročení již před rokem 1818 z toho důvodu, že na plánu setníka Fohmanna (IK/1818-1819) zhotoveném v dubnu 1818 je již tato zahrada (velitele) zachycena v současné výměře. Naproti tomu **podle dřívějšího starého půdorysného plánu, který se nachází ve vlastnictví Invalidovny** (IK/1769)**, existovala tato zahrada jen ve východním prodloužení (budovy) Invalidovny [!]**[150] podle strany **x), z)** (na IK/1846, 9. únor odpovídají bodům **x) z´)**). A tak se komisi **zahradní díl ve směru k u), v) zdál býti připojen zkultivováním pustých pozemků, které se v těchto místech nacházely.** Z tohoto důvodu by mohl být současný velitel INV plukovník von Rubendunst ponechán a uznán v zákonné držbě této zahrady.

Komise ponechala na **zvážení GV, zda** se má, když někdy v budoucnu nastane změna ve vedení Invalidovny (tj. postu velitele**), z této nesporně převeliké zahrady oddělit jeden přibližně 240 až 280 čtverečních sáhů velký díl, aby se jím** podle nařízení GV (HI/1845, 3. červenec) přiměřeně a spravedlivě **podělil štábní lékař** zaměstnaný v Invalidovně, který dosud není podělen žádnou zahradou. Stejně tak musela komise ponechat na rozhodnutí GV, zda **by tato zahrada štábního lékaře měla být oddělena na východní [! tj. severní]**[151] **straně v místech x), w)**, **nebo u jižního průčelí při u), o)[! tj. v]**[152] (na IK/1846, 9. únor odpovídá bodům **u), v)** Komise však měla za to, že se posledně uvedená **(jižní) strana**

[149] Původně text chybně uváděl slovo „bez“, které bylo později tužkou přepsáno na logice věci odpovídající „s“. Tedy „*beträgt <~~ohne~~> mit Hinzurechnung*“).

[150] Toto tvrzení komise **není až tak pravdivé, neboť na** IK/1769 **se ve skutečnosti nachází poměrně výrazné prodloužení velitelovy zahrady** jižním směrem!

[151] Tato chyba dokládá, že původní Bauerův plán (IK/1845, 30. srpen) zhotovený společně s protokolem měl chybně popsanou směrovou růžici (zjevně došlo k mechanickému překreslení z ideového plánu INV, které mělo Fortifikační místní ředitelství v této době stále k dispozici – viz IK/1731, před 16. březen), stejně jako z něj obsahově vycházející, ale později vzniklý koncept (IK/1845, [po 6. listopadu]) a čistopis (IK/1846, 9. únor) plánu nového rozdělení zahrad.

[152] Pisatel se přehlédl a „v)“ omylem zaměnil za blízkou cifru „0“, jak je patrné také na pozdějším plánu IK/1845, [po 6. listopadu])**.**

nachází v lépe zkultivovaném stavu, a tak by mohl být nástupce pana velitele odnětím této lepší části znevýhodněn vůči svým předchůdcům.

Protože komise měla výsledky svého šetření postoupit Generálnímu velitelství ke konečnému rozhodnutí, dovolila si jej požádat o informace o přijatém rozhodnutí**. To proto, aby vyšetřovací komise mohla podle tohoto resultátu zhotovit přesný situační plán všech zahrad INV a opatřit jej přesným vyznačením a popisem hranic i plošných výměr zahrad** a předložit jej váženému k. k. Generálnímu velitelství k potvrzení (tak se i následně stalo – viz koncept IK/1845, [po 6. listopadu] a čistopis plánu nového rozdělení zahrad IK/ 1846, 9. únor). To proto, **aby tak byl ve všech budoucích dobách k dispozici při všech pochybách a sporech**. [153]

Okamžikem, kdy členové vyšetřovací komise na konci srpna vlastnoručně podepsali několikastránkový vyšetřovací protokol**, uzavřela se i celá zjišťovací fáze tehdejšího zkoumání historické geneze zahrad před zásahem povodně**. V následujících měsících již neprobíhala další podobná šetření, ale až do úplného vyřízení této záležitosti v květnu 1846 (viz HI/1846, 12. květen) probíhala jednání o výsledné podobě nové úpravy zahrad a jejich rozdělení mezi členy komise Invalidovny. Tyto práce možná zdržela i výměna na postu velitele INV na počátku roku 1846 (HI/1846, 5. leden), ale nejvíce času jistě zabrala výstavba zděných pilířů vnějšího oplocení i vnitřního rozdělení zahrad (HI/1846, 12. květen).

1845, 5. září: Vyšetřováním pověřený brigádní velitel generálmajor kníže Friedrich Thurn-Taxis sepsal průvodní zprávu a pečetí BV uzavřený **protokol** zaslal Generálnímu velitelství. Současně s ním jako jeho přílohy vrátil GV pro potřeby konečného vyjádření také všechny BV doručené doklady (*Communicate*) vztahující se k rozkazu na zřízení vyšetřovací komise (HI/1845, 3. červenec). Celkem se jednalo o **9 ks příloh**. Vedle již dobře známých práv a výpovědí se **mezi přílohami protokolu nacházely i tři plány, s kterými komise pracovala**. Vedle téměř sto let starého Rennerova plánu Invalidovny (IK/1769) BV předalo také **kopii Fohmannova plánu přízemí Invalidovny** z roku 1818 (originál i tato kopie jsou nezvěstné – viz IK/1818-1819) **i nově zhotovený plán zahrad od vojenského inženýra poručíka Ferdinanda Bauera** (IK/1845, 30. srpen), který v komisi zastupoval Fortifikační místní ředitelství a zajišťoval zeměměřičské a kartografické práce. [154]

[153] VHA, GK Praha, kt. 451, sig. R50/138, protokol o komisi konané 30. srpna 1845.

[154] Přílohy komisionálního protokolu z 30. srpna 1845: 1) zpráva GV > DVR (HI/1807, 2. září), 2) reskript DVR (HI/1807, 15. září), 3) zpráva válečného komisaře (*Kommissariatbericht*; HI/1845, 15. duben), 4)

1845, 19. září: Kdyby vyšetřování sporů o zahrady u INV skončilo prostou nápravou jejich hranic podle výměr schválených DVR v roce 1807 (HI/1807, 15. září), pak by se záležitost dala vyřešit na úrovni Generálního velitelství pro Čechy. Protože však komise navrhovala **navýšení celkové plochy zahrad a úpravu hranic za účelem spravedlivějšího rozdělení zahrad mezi držiteli, přidělení zahrady štábnímu lékaři a z bezpečnostního hlediska i uzavření prstence zahrad kolem všech vedlejších křídel Invalidovny,** musela být záležitost schválena Dvorskou válečnou radou ve Vídni. Jinak by totiž situace mohla být chápána jako neuposlechnutí staršího příkazu DVR nerozšiřovat zahrady (HI/1807, 15. září) a snaha o krácení příjmů Invalidního fondu. Za velmi podrobným šetřením v předchozích měsících i opatrnou formulací průvodní zprávy tak lze vytušit určité obavy z reakce DVR. A tak **19. září** sepsal válečný komisař Alois Rösler za GV zprávu DVR, přiložil k ní protokol vyšetřovací komise (HI/1845, 30. srpen) i další dvě nespecifikované přílohy (téměř jistě byl jedním z nich Bauerův plán IK/1845, 30. srpen) a vše zaslal k posouzení a rozhodnutí do Vídně. Tím původně poměrně malicherné spory mezi držiteli zahrádek u Invalidovny dospěly na nejvyšší úroveň vojenské úřední správy rakouského císařství.

Úvodem své zprávy GV shrnulo dosavadní vývoj. Nejprve připomnělo DVR její svolení z roku 1807, podle kterého členové komise pražské INV smějí bezplatně užívat stanovené plochy zahrad kolem Invalidovny. Stručně také zmínilo, že poničení prkenného oplocení zahrad jarní povodní způsobilo četné pochybnosti jejich držitelů o hranicích a rozsahu jednotlivých zahrad. A tak **aby rozhodnutím DVR mohlo být dosaženo úplné (a definitivní) nápravy** těchto závad, provedlo nejprve příslušné brigádní velitelství na příkaz GV **důkladné komisionální šetření,** do jaké míry **se rozšíření zahrad nad výměru schválenou DVR** v roce 1807 opírala o povolení vyšších míst a zda se tak s ohledem na sousední louky pro vojenská cvičení dělo nebo nadále děje **bez újmy pro erár**. A to s přihlédnutím k nutnosti zapojit do vyšetřování i zástupce Vrchního válečného komisariátu zde zaměstnaného válečného komisaře Pichlera a zdejší Fortifikační místní ředitelství. Dále GV upozorňovalo DVR na to, že z přiloženého protokolu může DVR snadno vyčíst, že dotčené **zahradní díly se celkově**

dvě oznámení podplukovníka von Rosmini (HI/1845, 17. květen a 19. červenec), 5) zpráva komise INV (HI/1845, 17. květen) se sedmi přílohami, 6) dvě zprávy velitele INV Rubendunsta (HI/1845, 29. květen a 20. červen), 7) Rennerův plán Invalidovny z roku 1769 (IK/1769), 8) kopie jednoho Fohmannova plánu Invalidovny z roku 1818 (IK/1818-1819) a 9) plán zahrad u Invalidovny od nadporučíka Bauera (IK/1845, 30. srpen). Viz VHA, GK Praha, kt. 451, sig. R50/138, protokol o komisi konané 30. srpna 1845; TAMTÉŽ, kt. 443, sig. R50/288, průvodní zpráva BV k předání protokolu a 9 příloh, 5. září 1845.

jeví rozšířené nad výměry stanovené v roce 1807, avšak toto rozšíření může být **bez zásadní újmy eráru**, tedy bez omezení odpovídajícího užívání obou luk obklopujících INV pro vojenská cvičení. GV tak konstatovalo, že **příčina a doba vzniku těchto rozšířených zahradních dílů se však již v současnosti nedá zjistit.**

GV také uvedlo, že **komisionální protokol obsahuje i zdůvodněnou žádost o přiměřené rozdělení dotčených zahradních pozemků** mezi členy komise INV (tedy ono požadované dobrozdání). **Toho mělo být dosaženo** pokud možno spravedlivým **zachováním dřívějších hranic** zahrad, na spravedlnosti založeném **podělení štábního lékaře v INV jedním takovým zahradním dílem a rozšířením zahrady zástupce velitele. Nejprve se měly navrhované úpravy provést na úkor převeliké zahrady velitele INV**, která o 282 čtverečních sáhů překračovala původní výměru, a to **při příležitosti nejbližší výměny osoby velitele**. **Dále** pak **připojením jednoho zcela neužitečného místa, které se beztak nachází uvnitř přirozeného pásu ohraničení a zaokrouhlení** (*Arrondierung*) těchto zahrad, čímž se mělo **současně docílit bezpečného uzavření INV bez újmy pro erár.**

Konkrétně tím bylo myšleno přidělení jižní části zahrady velitele štábnímu lékaři a přeměna poslední pro zahrady nevyužité plochy u JZ nároží na rozšíření nesmyslně malé zahrady zástupce velitele, čímž by se dosáhlo uzavření a zmíněné arondizace pásu zahrad kolem všech vedlejších křídel Invalidovny a uzavření respektive mnohem lepší kontrola zadního vstupu do Invalidovny.

GV se navržené řešení zdálo zcela přípustné a prospěšné, a tak se zcela ztotožnilo s návrhy brigádního velitelství obsaženými ve vyšetřovacím protokole. Proto záležitost předložilo DVR k posouzení a rozhodnutí. Zároveň **GV požádalo DVR o povolení k tomu, aby smělo** nařízeným způsobem a rovněž s ohledem na blížící se výměnu na velitelství této INV zařídit a **přesným popsáním a označením stanovit ohraničení a přidělení řečených zahradních dílů** u zdejší Invalidovny. A to **proto, aby se zabránilo dalším pochybám a přehmatům**.[155]

1845, 21. říjen: Dvorská válečná rada přenechala svým reskriptem úpravu a stanovení zahradních dílů členů komise INV i přidělení jednoho dílu štábnímu lékaři zaměstnanému v

[155] VHA, GK Praha, kt. 443, sig. R50/288, koncept průvodní zprávy GV > DVR k protokolu, 19. září 1845 (expedováno 24. září s 2 +1 ks příloh – jednou z nich byl komisionální protokol HI/1845, 30. srpen).

INV **na GV** p**odle návrhů obsažených ve zprávě** (HI/1845,19. září).[156] Tím bylo GV pověřeno provedením navržených změn.

1845, 6. listopad: Po příznivém přijetí návrhů ve Vídni **nařídilo GV brigádnímu veliteli** generálmajorovi Friedrichovi knížeti Thurn-Taxis **a Fortifikačnímu místnímu ředitelství** v Praze**, aby byla provedena úprava a stanovení zahradních dílů členům komise INV a přidělení jednoho takového dílu štábnímu lékaři INV**. A to podle reskriptu DVR (HI/1845, 21. říjen) a návrhu vyšetřovací komise pod vedením BV podle nařízení GV (HI/1845, 3. červenec). Dále GV přikázalo veliteli BV generálmajorovi knížeti Thurn-Taxis, aby s ohledem na zprávu GV (HI/1845, 5. září) a příslušný závěr komisionálního protokolu (HI/1845, 30. srpen) i plány provedl navrženým způsobem a **jménem GV** úpravu a přidělení řečených zahradních dílů za podmínky jejich přesného označení. Tuto práci mělo BV provést s přispěním (*mit Intervenierung*) Fortifikačního místního ředitelství a pana válečného komisaře Josefa Pichlera jako zástupce Vrchního válečného komisariátu (SchemMi 1845, 478). **A to tak, že štábnímu lékaři zaměstnanému v Invalidovně bude přidělen onen díl ze zahrady nového pana plukovníka a velitele INV u jižního průčelí začínající od konce budovy Invalidovny – podle plánu litera „J.“**[157]**), za nímž (jižním průčelím) se tato zahrada jeví svévolně rozšířená**. **Po úspěšné úpravě** podle závěru komisionálního protokolu (HI/1845, 30. srpen) **očekávalo GV předložení přesného vyznačení a popisu hranic s plošnými výměrami**. Dále GV očekávalo předložení **přesného situačního plánu ve čtyřech vyhotoveních** (*genauern Situations Planen vierfach*; viz IK/1846, 9. únor), aby se mohlo časem oznámit, že se jedno paré má uchovávat na GV, druhé pak předat komisi Invalidovny, třetí uložit na Fortifikačním místním ředitelství a poslední čtvrté předložit DVR. Závěrem GV pověřilo velitele BV, aby bude-li toho potřeba činil ve shodě se jmenovanými členy komise (Pichler, Fortifikační míst. ředit.) odpovídající opatření. Fortifikačnímu míst, ředitelství pak GV ještě sdělilo, že k příslušné spolupráci (finálnímu vyměření a zhotovení plánů) bude teprve vyzváno. [158]

[156] VHA, GK Praha, kt. 443, sig. R50/362, reskript DVR D3593, 21. říjen 1845 (DVR zastoupena prvním viceprezidentem princem Gustavem Hohenlohe-Langenburg (SCHEMMI 1845, 7), praes. na GV 29. října 1845).

[157] V této době stále byly majuskulní litery J a I zaměňovány. Zmíněná litera tedy nevylučuje odkazování na plán označovaný jako IK/1845, 30. srpen

[158] VHA, GK Praha, kt. 443, sig. R50/362, R 5972 koncept nařízení GV > BV a Fortifikačnímu místnímu ředitelství, 6. listopad 1845 (expedováno 16. listopadu 1845).

1845, 25. prosinec: Úpravy zahradních dílů a jejich přidělení členům komise Invalidovny se podle nařízení GV (HI/1845, 6. listopad) zdály definitivně určeny. Přesto **brigádní velitel generálmajor kníže Friedrich Thurn-Taxis GV navrhl, aby se štábnímu lékaři Invalidovny namísto GV výslovně určené jižní části příliš veliké velitelovi zahrady** (část o 280 čtverečních sázích přesahující povolenou výměru) **přidělila stejně veliká zahrada v severní části jeho zahrady.** Tento návrh podpořil několika argumenty. V prvé řadě generálmajor **poukázal na to, že právě tato jižní část zahrady**, jak již uvedl v komisionálním protokolu (HU/1845, 30. srpen), **je nyní nejvíce zkultivovaná, osázená ušlechtilými ovocnými druhy a celkově již na náklady několika velitelů pečlivě pěstěná** (*das cultivirteste, mit edlen Obstarten bepflanzte, und überhaupt bereits von mehreren Commandanten nicht ohne Kostenaufwand am sorgsamsten gepflegte …*). **Generálmajor Taxis se tedy domníval**, aniž by tím však chtěl předjímat rozhodnutí GV, **že zmíněný zahradní díly by mohl zůstat ponechán i budoucím velitelům Invalidovny**. Dále se domníval, že **štábnímu lékaři INV**, který dosud nedržel vůbec žádný zahradní díl, **by mohl být přidělen pozemek o stejné plošné výměře na severovýchodním konci současné velitelovy zahrady**. Tento pozemek se totiž nacházel **přímo pod okny bytu štábního lékaře** a jeho vzrůstající porost (*steigende Cultur*) si nový držitel může sám sobě nechat levně založit.[159]

1846, 5. leden: Na návrh velitele BV generálmajora Thurn-Taxis (HI/1845, 25. prosinec) Generální velitelství odpovědělo, že u předběžného výběru zahradního dílu, který byl štábnímu lékaři INV přidělen ze zahrady velitele přesahující původní výměru, **záleží především na vlastním mínění a uvážení nového velitele Invalidovny plukovníka Antona Böhma** (SCHEMMI 1846, 473). **S rozhodnutím zda nový velitel dá přednost odstoupení** dotčeného dílu v pevně stanovené výměře **ze severní nebo jižní strany** (své zahrady) se mělo **vyčkat až do jeho příchodu**. Podle GV se oddělení této zahrady mohlo bez překážky provést až během úpravy ostatních zahrad podle nařízení GV (HI/1845, 6. listopad).[160]

1846, 9. únor: Nadporučík Andreas Tunkler von Treuimfeld (SCHEMMI 1845, 399) a kadet Pohanka zhotovili jako pracovníci Fortifikačního místního ředitelství v Praze přesný **situační plán a výkaz plošných výměr nové (finální) úpravy hranic a rozdělení zahrad u Invalidovny**

[159] VHA, GK Praha, kt. 451, sig. R50/11, zpráva velitele BV > GV, 25. prosinec 1845 (podepsána 28. prosince, expedována 30. prosince 1845).
[160] VHA, GK Praha, kt. 451, sig. R50/11, č. 95: koncept příkazu GV > BV a odpověď na zprávu BV z 25. prosince, 5. leden 1846 (expedováno 11. ledna 1846).

(IK/1846, 9. únor). Plán zhotovili ve čtyřech vyhotoveních pro různé úřady, které měly zajistit „věčnost“ této úpravy (HI/1845, 6. listopad).

1846, 14. duben: GV přikázalo brigádnímu veliteli generálmajorovi Thurn-Taxis, aby bez prodlení podal GV hlášení o výsledku (*Erfolg*) úpravy zahradních dílů u INV s podmínkou předložení přesného popisu a označení hranic i přesného situačního plánu ve čtyřech vyhotoveních, jak k tomu byl pověřen nařízením GV (HI1845, 6. listopad). [161]

1846, 22. duben: Na urgenci GV sdělil velitel BV kníže Thurn-Taxis, že podle vyžádaného hlášení komise Invalidovny z 9. dubna 1846 byla **nově nařízená úprava oplocení (*Verplankung*) zahrad Invalidovny již uskutečněna.** Dále GV informoval, že sepsání finální zprávy čeká jen na dodání **vyúčtování nákladů na oplocení**, které je již nějaký čas složené u zdejšího Fortifikačního místního ředitelství k předepsané kontrole (*Prüfung*).[162]

1846, 4. květen: BV sepsalo pro GV **výslednou zprávu o provedení úprav zahradních pozemků** u INV podle komisionálního protokolu (HI/1845, 30. srpen) a nařízení GV (HI/1845, 6. listopad). **Zahradní pozemky byly znovu přesně vyměřeny, upraveny** (*reguliert*) **a přiděleny dosavadním uživatelům i BV navrženému štábnímu lékaři v INV. A to takto:**

1) Pan plukovník a velitel INV výměru 1058° 5' 22"□ (tj. čtverečních).

2) Druhý štábní důstojník v INV (tj. zástupce velitele) 242 ° 4' 0"□.

3) Dohlížející polní komisař 455 ° 4' 0"□.

4) Účetní 259° 2' 2"□.

5) Auditor INV 168 ° 4' 6"□

6) Štábní lékař 277 ° 0' 3"□.

Celkem 2462 ° 3' 3"□.

A sice s tím, že posledně jmenovaný **štábní lékař přenechal přidělený pozemek podle nařízení GV** (HI/1846, 5. leden) **veliteli INV výměnou za stejnou výměru na přední (tj. severní) straně** velitelovy zahrady.

Brigádní velitelství ke zprávě přiložilo přílohy: nařízené **4 ks přesně vyznačeného a *„en detail“* popsaného situačního plánu** (IK/1846, 2. únor) a vracelo i komisionální protokol

[161] VHA, GK Praha, kt. 443, sig. R50/362, koncept příkazu GV > BV, 14. duben 1846 (expedováno 18. dubna 1846).

[162] VHA, GK Praha, kt. 451, sig. R50/118, č. 34 zpráva BV > GV, 21. duben 1846 (praes. na GV 23. dubna 1846).

(HI/1845, 30. srpen) pro předpokládané potřeby GV. Nová úprava pozemků si vyžádala **zřízení nezbytného oplocení (***Verplankung***).** Fortifikačním místním ředitelstvím upravený **výkaz vynaložených nákladů** (*adjustirten Kostenaufwand*) **ve výši 379 zl 40** kr přiložilo BV ke zprávě jako další přílohu (5 ks) a požádalo GV o jejich schválení (*Passirung*).[163]

1846, 12. květen: GV po přijetí výsledné zprávy brigádního velitelství **informovalo** komisi pražské Invalidovny, Fortifikační místní ředitelství i Dvorskou válečnou radu, že **úprava a stanovení** zahrad členů komise INV i štábnímu lékaři byly již řádně provedeny. **Všem adresátům GV zaslalo jeden situační plán** s přesně označenými a popsanými díly zahrad k náležitému uschování. Pouze komisi Invalidovny pak ještě **GV připomenulo, že se její členové mají zdržet jakkoliv odchylky od určení zahrad** (konkrétním profesím) a jejich výměr. Ostatně **se GV zavázalo uhradit komisi INV z fortifikačního (fondu) celkové náklady 379 zl 46 kr** za nezbytné stavební práce (*Herstellungen*) vzniklé při úpravách zahrad.[164]

Podrobný rozpis těchto prací (zatím) nemáme k dispozici, nicméně největší objem prací nepochybně stálo **nahrazení obyčejných prkenných plotů pobořených povodní za oplocení z masivních zděných pilířů podél vnějších i vnitřních hranic zahrad**, které se z velké části dochovalo až do současnosti (mimo některých vnitřních hranic). Podle dochovaného náčrtku pak prostor **mezi zděnými sloupky s nízkými mírně přesahujícími jehlanovitými vrcholy pak vyplňovala plná plotová pole ze k sobě sražených prken** (IK/1845, 30. srpen).

Po časově náročné „vyšetřovací fázi“, jejímž úkolem bylo především vyšetření historické geneze zahrad u INV v době před zásahem jarní povodně roku 1845 (ukončení viz HI/1845, 30. srpen) **tak úspěšně skončila i následná „realizační fáze“ nové úpravy zahrad**. Teprve v jejím průběhu došlo k záboru dosud pustých nebo neprávem zkultivovaných pozemků za účelem narovnání hranic zahrad (především na jižní straně), spravedlivějšímu vyrovnání výměr mezi jednotlivými členy komise INV při respektování historických hranic (např. zvětšení malé zahrady zástupce velitele) i přidělení jednoho dílu nově i štábnímu lékaři INV (oddělením z příliš veliké zahrady velitele Invalidovny). Teprve v této době došlo k tomu, že podél vedlejších křídel budovy postupně rostoucí zahrady nyní vytvořily jednolitý pás

[163] VHA, GK Praha, kt. 451, sig. R50/138, R2905: finální zpráva BV > GV s 10 ks příloh, 4. květen 1846 (8. května potvrzeno divizním velitelem, praes. na GV 10. květen 1846).
[164] VHA, GK Praha, kt. 451, sig. R50/138, R2905: zpráva GV, 12. květen 1846 (expedováno 20. května 1846).

zahrad obklopující Invalidovnu ze tří stran**. Vnější obvod zahrad i hranice mezi jednotlivými zahradními díly tak byly na jaře1846 pevně zafixovány** nejen přesným vyměřením a výsledným **vyhotovením přesného situačního plánu** s popisem zahrad (IK/1846, 9. únor), ale také již zmíněnou **výstavbou zděných plotových pilířů**. Tím se **definitivně uzavřely nejen možné vedlejší vstupy do budovy, ale i vlastní historický vývoj zahrad u Invalidovny**. V téměř nezměněné podobě totiž zahrady a jejich rozdělení mezi v Invalidovně úřadující důstojníky a úředníky přetrvalo až do 20. století.

Nešťastnému zásahu povodně a následným malicherným sporům jejich držitelů o hranice tak fakticky vděčíme za vznik několika spisů a přinejmenším tří odlišných plánů zahrad z této doby (IK/1845, 28. duben, 3. červen a IK/1846/9. únor), které **shrnují historickou genezi zahrad od založení až téměř do poloviny 19. století.** A to nejednou za využití mnohdy dnes již nedostupných písemných nebo obrazových pramenů.

Písemnými a ikonografickými prameny zjištěnou genezi zahrad názorně přibližuje rekonstrukční mapa uvedení v kapitole Ikonografie (příloha u IK/1846, 9. únor) a v plánových přílohách (plán č. 2.9).

1847: zřízení prádelny a zavedení vodovodu v INV.[165]

1848: Invalidovna opěrným bodem vojenské posádky a jejího zásobování za revolučních událostí.**[166]** V Invalidovně necelých 1000 obyvatel (MÜLLEROVÁ/NOVÁK 1948, 24).

165 VHA, GK Praha, kt. 463, sig. R50/123, /125, /136.
166 VHA, GK Praha, kt. 469.

IV. OD NEOABSOLUTISMU DO ZÁNIKU MONARCHIE (1850-1918):

1854: V invalidovně údajně 1404 obyvatel, 17 důstojníků, 1115 vojínů, 138 žen, 134 dětí (MÜLLEROVÁ/NOVÁK 1948, 24). Resp.: Doložen nejvyšší počet obyvatel Invalidovny, 1424, z toho 17 důstojníků, 1115 vojínů, 158 žen, 134 dětí (KOTALÍK 1987, 177).

1857: Vzniká plán na zazdění arkád V a J křídla (realizováno asi postupně), úpravy kaple a provedení teracových podlah (IK/1857, červen). V témže roce Současně upravována kaple a podlahy, na nichž provedeny teracové dlažby (KOTALÍK 1987, 177). Naproti tomu Müllerová a Novák uvádějí zazdění otevřených oblouků ochozu na nádvorní straně všech traktů, položení teracové dlažby a novou úpravu kaple, vše v druhé polovině 19. století (MÜLLEROVÁ/NOVÁK 1948, 17).

1863: Vydlážděn dvůr (valony vadí invalidům při chůzi) a před hlavním průčelím **vysázeny kaštany** (KOTALÍK 1987, 177).

1865: Kaple sv. Kříže byla samostatně spravována řádovými duchovními, což si vymínili křižovníci při prodeji pozemků. K uvedenému roku je ministerstvo války zařadilo mezi aktivní vojenské duchovní (MÜLLEROVÁ – NOVÁK 1948, 21). Snaha Karlína o získání pozemků Invalidovny kvůli dalšímu rozvoji předměstí (MÜLLEROVÁ/NOVÁK 1948, 25).

1869: Zrušena dvoutřídka sloužící dětem z Invalidovny; pův. šlo o jedinou školu v Karlíně (MÜLLEROVÁ – NOVÁK 1948, 22).

1871: Pravděpodobně kvůli stížnostem města Hořice, které očekávalo z plnění podmínek Strozziho nadace hospodářský prospěch, byl kritizován její současný stav (viz rok 1814), a to rezolucí rakousko-uherské delegace (MÜLLEROVÁ/NOVÁK 1948, 20).

1874, 6. února: Císařským rozhodnutím v zásadě obnovena Strozziho nadace a její jmění vyloučeno ze státního všeobecného invalidního fondu. Do nadačního jmění zahrnut objekt Invalidovny s pozemky a kapitál 1129990 zl. (MÜLLEROVÁ – NOVÁK 1948, 20).

(1882:) definitivně obnovena samostatnost Strozziho nadace – vydána slavnostní pergamenová listina.[167]

1881-1883: **dendrochronologická datace nových dřevěných prvků krovu** nad S křídlem, 1883 vzniká nový krov s použitím částí starého (KYNCL 2009, 2019; viz také průzkumová část SHP). Do 80. let zatuje nový krov se staršími prvky také (KOLEKTIV 2016, 8).

[167] VHA, Vojenské nadace, kt. 29.

80. - 90. léta 19. stol.: Aktivity v souvislosti s obnovením nadace. Běžná údržba, dispoziční změny v interiéru, terénní úpravy, **sochařská výzdob**a (sochy generálů Gallase a Bianchiho od Tomáše Seidana v nikách vestibulu, pomník na ose hlavního průčelí určený ženistům, kteří zahynuli při povodni 1890 (KOLEKTIV 2016, 177). Sochy provedeny ze sádry (Müllerová – Novák 1948, 17).

1884: Doloženo 500 obyvatel Invalidovny (KOTALÍK 1987, 177).

(1890:) Povodeň, viz také značka na nádvorní straně hlavního průjezdu.

1893: Pravděpodobně v tomto roce došlo k zazdění arkády severního křídla (KOLEKTIV 2016, 39).

1895: Zřízena kartáčnická dílna (MÜLLEROVÁ/NOVÁK 1948, 23 – KOTALÍK 1987, 177).

1898: V parku **umístěna socha P. hraběte Strozziho** od Mořice Černila (MÜLLEROVÁ/NOVÁK 1948, 17 – KOTALÍK 1987, 177). Provedena z bílého tyrolského mramoru na podnět velitele Invalidovny plukovníka šl. Viditze z Auersteinů. Model vzniknul podle obrazu z roku 1663 ve vídeňském vál. Archivu (MÜLLEROVÁ/NOVÁK 1948, 17).

1900-1901: Na nádvoří osazena empírová kašna z nároží Vodičkovy a Jungmannovy ul., a to v souvislosti se zřízením nového vodovodního řadu (KOTALÍK 1987, 177 – BAŤKOVÁ 2012, 620).

1901: Publikován popis mobiliáře kaple v Invalidovně: „*…hlavní oltář; jest to mensa s barokní predellou, na níž uprostřed krucifix ze dřeva řezaný, v životní téměř velikosti, a po stranách sochy P. Marie a sv. Jana. Vesměs obstojné barokní práce, nově polychromované. Boční oltářiky mají vesměs úpravu moderní. V sakristii nad vchodem do kostela visí obraz 1,1 m široký a cca 2 m vysoký, na plátně malovaný. Představuje starší paní v roušce jeptišky, en face sedící, mající před sebou dvě listiny; na jedné z nich nápis: ‚Dorothea de Daupau Canonissa regularis SS. Dominici Sepulchri, Monasteriorum Zderasensis Neo-Pragae et Svietecensis Priorissa Atque Magistra obiit Ao Dm 1564.‘ Chatrná malba z prostředka XVII. stol. Na stěně sakristie naproti oknům visí obstojné poprsní obrazy na plátně z prvé pol. XVII. stol., jeden z nich představuje sv. Jeronyma, druhý sv. Maří Magdalenu. Na jednom z pilířů zavěšen obraz Ukřižovaného, na plátně 1,05 m široký a cca 2 m vysoký; slabá kopie obrazu Rubensova z druhé pol. XVIII. stol. Byl sem přenesen ze zrušené kaple hřbitovní.*“ (PODLAHA/ŠITTLER 1901, 206).

1901, 1. dubna: Po zrušení hřbitova Karlínem zakoupen západní díl pozemků při invalidovně, celkem 149499 m za 1,6 mil. K. Využity byly k zástavbě a ke zřízení dnešních Kaizlových sadů (MÜLLEROVÁ/NOVÁK 1948, 25).

1911: Do objektu **zavedena elektřina, na nádvoří a v sadech před severním průčelím zřízeno elektrické osvětlení** (KOLEKTIV 2016, 39).

1917: zhotoveno 12 sádrových odlitků soch z atiky Invalidovny.[168]

[168] NA, PÚ, kt. 76.

V. OD VYHLÁŠENÍ REPUBLIKY PO ÚNOROVÝ PUČ (1918-1948)

1918, 7. listopadu: Pod vedením ndp. v zál. Bohumila Drozena ničeny upomínky na Rakousko. Zachovány sochy generálů Bianchiho a Clam-Gallase, které byly později předány voj. muzeu. Dále zachovány některé obrazy v důst. Kasinu (MÜLLEROVÁ/NOVÁK 1948, 25).

po 1918: J. Úprka upravil pomník ženistů zahynulých při povodni v roce 1893 (sic; MÜLLEROVÁ/NOVÁK 1948, 19).

1919: V invalidovně umístěna část sbírek Vojenského muzea (KOTALÍK 1987, 178 – BAŤKOVÁ 2012, 620). Invalidovna zčásti propůjčena Sekretariátu družiny válečných poškozenců a Zemskému úřadu pro péči o válečné poškozence, který se ubytoval v II. patře, kde byly dosud důstojnické byty (MÜLLEROVÁ/NOVÁK 1948, 25). Klub za starou Prahu „*V posledních dnech protestoval ... důrazně proti přístavbě patra na budově Invalidovny, kterou má býti znehodnocena jedna z toho mála světských staveb Kil. Ig. Dientzenhofera, aniž by byl plně a příznivě dosažen účel, sledovaný touto přístavbou.*“ (ANONYM 1921a, s. 16.).

1920: Nerealizovaný záměr na výstavbu třetího patra v souvislosti s využitím objektu ministerstvem sociální péče. Záměr zmařen protesty Klubu za starou Prahu, SVU Mánes, Spolku posluchačů architektury: „*Přímému zakročení kanceláře presidenta republiky děkuje Klub ... za zachování Invalidovny v původním stavu proti znehodnocení této stavební památky K. I. Dientzenhofera přístavbou nákladné a účelu nevyhovující mansardy.*“ (Anonym 1921b, 31). Úprava se omezila na zřízení kanceláří v chodbě II. patra, na odstranění příček z předsíní některých pokojů a na zřízení světlíků. Úpravu navrhnul arch. Vejrych. Na nádvoří vzniklo trojramenné schodiště s výtahem. Opravována byla rovněž fasáda a to v barvě pískovce (pilastry) a tmavé cihly, bez sondážního průzkumu, který by prokázal návaznost na starší řešení (MÜLLEROVÁ/NOVÁK 1948, 17-18). V roce 1920 provedena sadová úprava usilující vytvořit před vstupním rizalitem nízký parter kvůli zachování pohledovosti průčelí. Došlo přitom ke zvýšení terénu (MÜLLEROVÁ/NOVÁK 1948, 19).

od 1920 – cca 1926: Od roku 1920 budova postupně opravována a modernizována podle projektu dr. Josefa Vejrycha a arch. Viktora Beneše. Šlo zejména o dispoziční změny spočívající v bourání příček**, zřizování nových kanceláří v přízemí sev. traktu, rozšíření nemocnice, změnění jídelny na kuchyň, probourání světlíků elektrifikace** a zřízení telefonní ústředny. Při severním dvorním traktu směrem do dvora bylo přistavěno mohutné schodiště se zdviží (KOTALÍK 1987, 178). Opravy související s novým využitím

objektu jako sídla Zemského úřadu pro válečné poškozence (BAŤKOVÁ 2012, 620). Zmiňované světlíky bývají lokalizovány do středové chodby druhého patra KOLEKTIV 1987, 39).

1920 – 1921: Firma Tichý vydláždila koridor před hlavním průčelím a současně byly předloženy tři návrhy na rekonstrukci parku Antonína Lefleura ze správy Městských sadů v Karlíně, které bez návaznosti na starší řešení zahrnovaly dekorativní motivy labyrintů, cestiček a loubí s popínavými růžemi. Nesouhlasil konzervátor L. Jeřábek. Veřejnost nesouhlasila s kácením stromů. Výsledkem byl kompromis integrující barokní park do veřejných sadů, s řadou nepřesností a omylů (KOTALÍK 1987, 178).

1921: Doloženo 166 obyvatel Invalidovny (KOTALÍK 1987, 177). Patrně zrušeno vězení s dvanácti celami v přízemí západního traktu (MÜLLEROVÁ/NOVÁK 1948, 22).

1922: V objektu 36 bytů (KOTALÍK 1987, 178).

1922 – 1927: V Invalidovně žil Josef Sudek (v důsledku válečného zranění v roce 1916, po němž přišel o pravou ruku). Zde se školil na profesionálního fotografa a vytvořil cyklus Z invalidovny

1922, 1. prosince: Odchodem vrchního polního kuráta křižovníků P. Jos. Vampoly přestala mít invalidovna samostatnou duchovní správu (MÜLLEROVÁ/NOVÁK 1948, 21).

1923: <u>Opraveny fasády. Barevnost okr a tmavě cihlová</u> (KOTALÍK 1987, 178).

1924, 5. prosince: Založena pamětní kniha invalidovny (MÜLLEROVÁ/NOVÁK 1948, 21).

1925: Přiděleny další prostory Vojenskému muzeu, a to v přízemí jižního traktu (MÜLLEROVÁ/NOVÁK 1948, 25 – KOTALÍK 1987, 178).

1926: Záměr výstavby mansardového patra na zadním a bočních křídlech pro potřeby Zemského úřadu pro péči o válečné poškozence. **Odborná komise zabránila realizaci**. Předsedal ji Zdeněk Wirth. Pomohl spolek Mánes a Klub Za starou Prahu (KOTALÍK 1987, 178). Znovu vymalována („tónována“) kaple. Zůstaly v ní jen oltáře, kazatelna, varhany a zpovědnice, některé z ostatních předmětů dány do muzeí (soupisem uváděný obraz Ukřižovaného z 2. pol. 18. stol a dál oltář z pušek a nábojů umístěný do voj. Muzea; MÜLLEROVÁ/NOVÁK 1948, 18).

1931: B. Přeučil restauroval bystu Strozziho. Na památníku ženistů spolupracoval Franta Úprka (KOTALÍK 1987, 178).

1933 – 1934: Po dokončení invalidovny v Hořicích využity prostory Invalidovny převážně jako sklady a depozitáře (KOTALÍK 1987, 178). Stavěno z prostředků Strozziho nadace, přes 3 mil. (MÜLLEROVÁ/NOVÁK 1948, 26).

1935: Obnovena kaple včetně maleb a vitrají (KOLEKTIV 2016, 39).

1935, květen: Stěhování do nové invalidovny v Hořicích (MÜLLEROVÁ/NOVÁK 1948, 26). Patrně v téže době se o kapli začala starat Jednota pro udržování a výzdobu chrámu sv. Cyrila a Methoděje v Karlíně a část místností v I. poschodí pronajata Zemskému finančnímu ředitelství (MÜLLEROVÁ/NOVÁK 1948, 26). (Kolektiv 2016, 35 uvádí stěhování většiny osazenstva invalidovny už v letech 1933-34).

1939: Invalidovna měla 20 stálých obyvatel (KOTALÍK 1987, 177 – BAŤKOVÁ 2012, 620).

1940, 29. června: Správa INV zadala pokrývačské firmě Antonín Holub z Karlína běžnou **opravu střešní krytiny, opravu vadných komínů** a výměnu vadných kominických lávek. S opravami započala firma v červenci, avšak po započetí oprav došlo 17. července k **pádu hlavy jednoho z komínů, který poškodil část střechy V křídla** a dopadl do přiléhající zahrady. Policejní zpráva o pádu zmiňuje i dva další komíny hrozící sesutím, jejichž opravu následně stavební referát MHMP vyžadoval.[169]

(1940, 2. září: Zemský úřad pro péči o válečné poškozence v Čechách oznamuje stavebnímu referátu MHMP (v souvislosti s pádem komínu), že užívá v nájmu pouze celé I. patro a část přízemí S křídla.[170]

1941: V invalidovně umístěny sbírky Českého technického muzea vystěhované ze Schwarzenberského paláce na Hradčanech (v něm zřízeno Německé vojenské muzeum; KOTALÍK 1987, 178 – BAŤKOVÁ 2012, 620). S tím byly spojeny některé vnitřní úpravy. Aktuální byla generální oprava objektu. Proto bylo provedeno zaměření Augustou Müllerovou, na jehož základě se připravovala rekonstrukce pro muzejní účely. Současně vzniknul plán na rozšíření parku a jeho obnovu v barokních formách. Z téhož roku pochází rozpočet a zadání opravy krovů a střech, která se za války nerealizovala (KOTALÍK 1987, 178). Rozpočet opravy byl 443000 K. (MÜLLEROVÁ/NOVÁK 1948, 28). V souvislosti s adaptací pro technické muzeum uváděno vybourání několika příček, čímž byl částečně odhalen původní prostorový tvar obývací jednotky (MÜLLEROVÁ/NOVÁK 1948, 18).

[169] SÚ P8, složka Sokolovská čp. 24/136, čj. 207/40, 4. září 1940; TAMTÉŽ, čj. 18706/II. ze 17. července 1940; TAMTÉŽ čj. III-29997/40, 31. července 1940.
[170] SÚ P8, složka Sokolovská čp. 24/136, čj. 402-26/8, 2. září 1940.

1941, 16. června: Zahájeno stěhování Českého technického muzea do invalidovny (MÜLLEROVÁ/NOVÁK 1948, 26).

1942: Strozziho nadace ukončila činnost rozhodnutím říšského protektora a objekt obsazen německou armádou (BAŤKOVÁ 2012, 620). Z iniciativy správy objektu vypracován návrh úprav parku a nádvoří zahrnující: Zachování starých hodnotných stromů. Vybudování široké kamenné základny pro vytvoření vhodné vzdálenosti mezi průčelím a vegetací. Rozšíření parku kolem celé budovy. Restaurování kašny a její přenesení z nádvoří do parku. Přemístění obou pomníků. Úpravy měly umožnit celistvý pohled na budovu invalidovny, utopené v přerostlé zeleni a převýšeném terénu (MÜLLEROVÁ/NOVÁK 1948, 19). Müllerová uvádí ukončení činnosti nadace k 26. 10 (MÜLLEROVÁ/NOVÁK 1948, 26). Majetek přešel do vlastnictví Stiftung zur Förderung und Unterstützung der Siedler in den Ländern Böhmen und Mähren, zastoupenou Pozemkovým úřadem, ale bylo to jen formální (MÜLLEROVÁ/NOVÁK 1948, 26-27).

1942, 17. březen: Ze sochy na některé **z atik S křídla se zřítila část jedné ze soch** o váze několika kg na chodník (k úrazu nedošlo). Správce INV obratem požádal SÚ o vyslání komise (včetně zástupců PÚ) k posouzení stavu 12 alegorických soch na S průčelí INV, což vyvolalo opětovný zájem úřadů o stav sochařské výzdoby.[171] S ohledem na předchozí restaurátorské zásahy na západní (1917) a části východní (1919-1920) atiky (PAŘÍZKOVI 2019, 479-486) se pravděpodobně jednalo o zbylé sochy východní atiky nad vchodem.

1942, 15. duben: Na podnět Památkového úřadu proběhlo **místní šetření magistrátní komise** (JUDr. Bachtík řídící komise, Ing. Vondrouš tech. znalec, MUDr. Venat zdravotní znalec, Ing. Viktor Kotrba jako zástupce památkového úřadu a Jaroslav Pelikán za správu nemovitostí Strozziho nadace), **která měla zjistit stav sochařské výzdoby nad hlavní římsou a stav okolní omítky na S křídle INV**. „*... zjištěno, že sochy a omítka na severní straně objektu jsou ve velmi závadném stavu. Sochy, které byly zhotoveny přibližně již v době stavby* [zápis uvádí, že podle Ing. Kotrby vznikly o málo později]*, jsou provedeny z pískovce, a jsou dnes již značně rozrušeny. Průčelní omítka je porušena a hrozí na několika místech spadnutím. Stav je potvrzen událostí dne 17. 3. 1942, kdy zřítila se část jedné sochy ve váze několika kilogramů na chodník.*“ Komise konstatovala, že hrozící pád omítek nebo

[171] SÚ P8, složka Sokolovská čp. 24/136, čj. III-10690/42 ze 17. dubna 1942; TAMTÉŽ, čj. 78/42, 18. březen 1942.

částí soch závažnou měrou ohrožuje veřejnou bezpečnost na frekventovaném chodníku pod nimi a zástupce Památkového úřadu upozornil, že sochy tvoří integrální součást architektonické výzdoby invalidovny a musí tak bezpodmínečně setrvat na původním místě ke konzervaci pod dozorem PÚ. Z těchto důvodů komise při místním šetření i následné nařízení stavebního referátu MHMP Správě nemovitostí Strozziho nadace požadovaly, aby: *„1) Sochy nad římsou severního průčelí buďte prohlédnuty a buďte řádně, odborně a se zřetelem na jejich historický význam zabezpečeny a opraveny. 2) Omítka severního průčelí buď řádně zabezpečena. 3) Opravné a zabezpečovací práce budtež provedeny neprodleně, po předchozím souhlasu úřadu práce a za dozoru Památkového úřadu.*“ Správce INV rovněž prohlásil, že má v úmyslu nechat spravit **střechu, která vykazuje rovněž značné stopy poškození**.[172]

1941, 19. prosinec: Primátor a referát branné moci předává SÚ MHMP stavební plán stavebního úřadu letecké ochrany a žádá o urychlené stavební povolení **zřízení protileteckého krytu ve sklepě Invalidovny** (*Im Untergeschosse ... die Luftschutzrettungstelle*). O krytu jednala 9. ledna 1942 také stavební komise pro organizaci krytů (*Komission für die Organisation der Grabungen*), podle níž nebylo nutné řešit námitky ohledně dopravy nebo podzemního umístění, protože se nejedná o veřejnou budovu. **7. března vydal SÚ stavební povolení** referátu branné moci a SÚ si kromě dohledu **vyhradil především souhlas s provedením odvodnění**, vyžádal statistický výpočet a souhlas pracovního úřadu před započetím prací.[173]

1942, 5. prosinec: Na žádost referátu branné moci MHMP **povoluje SÚ zřízení jednoho protileteckého krytu** (*Luftschutzraum*) **v Invalidovně** dle přiloženého plánu vypracovaného a schváleného stavebním úřadem letecké ochrany)**.** Ovšem s doložkou, že vlastní stavební práce podléhají svolení pracovního úřadu.[174] **Zda se jedná o ten samý kryt, na jehož stavbu z nedostatku materiálu, nepřidělení pracovních sil nebo změnu plánu nedošlo, nebo o další (druhý) kryt v objektu invalidovny nelze z aktuálně dostupné dokumentace bezpečně rozhodnout.**

[172] SÚ P8, složka Sokolovská čp. 24/136, čj. Z598 z 15. dubna 1942; TAMTÉŽ, čj. III7598/42 z 10. dubna 1942; TAMTÉŽ, čj. 78/42 z 18. března 1942; TAMTÉŽ, čj. III10690/42 ze 17. dubna 1942.
[173] SÚ P8, složka Sokolovská čp. 24/136, čj. III-41819/1941 z 9. ledna 1942 a 7. března 1942; TAMTÉŽ, čj. VII-10322-L.S z 19. prosinec 1941.
[174] SÚ P8, složka Sokolovská čp. 24/136, čj. III40527/1942 z 5. prosince 1942; TAMTÉŽ, čj. III40527, 4. prosinec 1942; TAMTÉŽ, čj. IIII5807/341 z 9. prosince 1942.

1945, květen: Budova nepatrně poškozena střelbou z pušek od Manin (MÜLLEROVÁ/NOVÁK 1948, 27).

1945, po roce: Obnovena Strozziho nadace a objekt ve správě ministerstva národní obrany (MÜLLEROVÁ/NOVÁK 1948, 28). V objektu Vojenský historický archiv a fondy oddělení architektury Národního technického muzea (BAŤKOVÁ 2012, 620).

1946: Müllerová-Novák vydávají první publikaci o INV

(1946, 6. listopad, 20:50 hod: Na půdě invalidovny, která sloužila jako skladiště, zasahovala hasičská jednotka na likvidaci malého požáru dřevěných regálů a vojenské výstroje. Závady na stavebních konstrukcích nebyly shledány.[175]

1946, od konce března: Výstavba západně invalidovny podle nového regulačního plánu, tři velké pavilony podle projektu Ing. Balcárka a Ing. arch. Koppa (MÜLLEROVÁ/NOVÁK 1948, 28).

(1946, 22. prosinec: kolaudace provizorních úředních budov na pozemcích jižně od INV.[176] Do jara 1947 probíhaly ještě instalatérské práce a vybavování kanceláří.[177]

[175] SÚ P8, složka Sokolovská čp. 24/136, čj. III48661 z 11. listopadu 1946.
[176] AMP, Zemský nár. výbor – stavební sekce, kt. 270.
[177] TAMTÉŽ, kt. 454-456.

VI. OD PŘEVZETÍ ARMÁDOU DO SOUČASNOSTI (1948-2018)

1952, 1. červen: Od tohoto data měla být **budova invalidovny napojena na uliční stoku.**[178]

1952, 6. srpen: Poté, co se Strozziho nadace stala složkou MNO jako vojenského nadačního úřadu (zrušení nadace), **byla budova čp. 24 převzata do operativní vojenské správy.**[179]

1954, červen: Vznikl cenný bourací plán (IK/1954, červen), který vedle odbourávaných přístavků J a Z křídla (nouzového schodiště Z křídla a někdejší průjezdové bašty J křídla) **zachytil také rozvržení zahrad platné od roku 1846 (viz IK/1846, 9. únor).**

1976, 14. duben: OKHDZ ONV Prahy 8 povolil zpětně od 1. dubna (místní šetření, patrně pád části sochy) dočasné uzavření komunikace podél S průčelí invalidovny z důvodu ohrožení chodců **havarijním stavem soch umístěných na severní straně budovy.** A to až do doby, než VHÚ a Krajská vojenská ubytovací a stavební správa projednají s odborem výstavby ONV Prahy 8 a odborem památkové péče statický stav 12 soch na atikách S křídla a přijmou nezbytná technická opatření vedoucí k urychlenému návratu komunikace do užívání. Odbor výstavby následně 20. května nařídil VHÚ, aby nechal zpracovat statický posudek stability soch severního průčelí, které jsou stářím použitého materiálu natolik porušeny, že ohrožují bezpečnost chodců pod nimi.[180]

1976, 1. prosinec: Odbor výstavby ONV Prahy 8 přešetřil podnět Občanského výboru z 10. listopadu, který soudí, že **dřevěné oplocení invalidovny vybavené ostnatým drátem není z bezpečnostního i estetického hlediska vhodné a žádá také o sdělení, zda se počítá s opravou zanedbaného stavu invalidovny.** Odbor došel místním šetřením k souhlasnému názoru a požadoval odstranění obou pruhů ostnatého drátu v bezpečnostně nepřípustné výšce 0,5 a 1,5 m nad zemí (nikoliv pruhu nacházejícího se nad 1,7 m) na vnější straně oplocení (v obytných prostorách povoleno od 1,7 m výše). Zvláště kvůli blízkosti školy a dětského hřiště na jižní respektive západní straně areálu, kde by mohlo dojít k úrazu dětí.[181] Náčelník VHÚ se dne 20. prosince vyjádřil k občanskému podnětu tak, že vojenská správa do zachování, rekonstrukcí interiérů a opravy fasád již vynaložila milionové částky. Uvádí, že **aktuálně je v jednání generální oprava střechy,** ale vše naráží na kapacity stavebních a

[178] SÚ P8, složka Sokolovská čp. 24/136, čj. 2370/52-PVS-k, 20. květen 1952.
[179] SÚ P8, složka Sokolovská čp. 24/136, interní zpráva SÚ z 23. září 1992.
[180] SÚ P8, složka Sokolovská čp. 24/136, čj. OKHDZ 612/76-Hir ze 14. dubna 1976; TAMTÉŽ, čj. OV1066/76-Ha/Hc z 20. května 1976.
[181] SÚ P8, složka Sokolovská čp. 24/136, čj. OV2673/76-Ku/Hc z 1. prosince 1976; TAMTÉŽ, čj. 533/15/76-Ki z 10. listopadu 1976.

dodavatelských podniků v Praze. **K připevnění ostnatého drátu** na dřevěný plot uvádí, že k němu přikročili především **kvůli bezpečnosti objektu i strážných** v nočních hodinách, protože v posledních letech přes plot vnikaly cizí osoby, party nezletilých zde pořádaly pitky, přespávali zde opilci a došlo i k pokusům o vniknutí do invalidovny násilím rozbíjením oken a dveří. Žádost o odstranění obou nízko položených pruhů ostnatého drátu postoupil nadřízenému voj. stavebnímu úřadu. Na telefonický dotaz odboru výstavby ONV Prahy 8 bylo VHÚ 20. ledna 1977 sděleno, že **nejpozději do konce února 1977 bude ostnatý drát odstraněn**.[182]

(1977, 14. únor: Odbor výstavby ONV Prahy 8 při prošetřování žádosti paní Novákové o prohlídku jejího bytu v INV hygienikem, že nevlastní žádný stavební plán nebo jiný doklad o schválení užívání stavby k trvalému bydlení.[183])

1980, červenec-srpen: Provedeno **zaměření aktuálního stavu invalidovny** v měřítku 1:100 a vypracována technická zpráva dokumentující využití stavby v této době. Objekt v této době využíván Vojenským ústředním archivem a charakterizován takto: „*V podzemí jsou umístěny skladovací prostory, soukromé sklepy a sklady paliv. Nadzemní podlaží jsou využita pro kanceláře, sklady a archivy. Je zde umístněno sociální zařízení pro zaměstnance a několik soukromých bytů. Část prvního a druhého podlaží (mezipatra) je pronajata Národnímu technickému muzeu a je využita pro skladování exponátů NTM.*“ Technická zpráva dále konstatuje existenci čtyř prostorných schodišť, zastřešení objektu kombinací sedlové a valbové střechy s krovem vaznicové soustavy a taškovou krytinou. Kamenné podlahy převažují na chodbách a sociálních zařízeních, prkenné ve skladech a PVC v kancelářích. Vytápění je prováděno lokálními kamny na tuhá paliva. Velký problém stále představovala sociální zařízení, na jejichž koncepci se od dob výstavby mnoho nezměnilo: „*Nevyhovující je rovněž zdravotní technika, sociální zařízení jsou umístěna pouze na třech místech pro dvě podlaží a jsou ve špatném stavu z hlediska hygienického“*.[184]

1980, září: Probíhá oprava střešní krytiny a oplechování.[185]

[182] SÚ P8, složka Sokolovská čp. 24/136, čj. 2905/76 z 20. prosince 1976; TAMTÉŽ, čj. OV2673/76-Ku/Hc z 21. ledna 1977.
[183] SÚ P8, složka Sokolovská čp. 24/136, čj. OV14308-2907/76-Ha/Hc ze 14. února 1976 (+ podání z 3. prosince 1976).
[184] SÚ P8, složka Sokolovská čp. 24/136, technická zpráva k zamření invalidovny, září 1980.
[185] SÚ P8, složka Sokolovská čp. 24/136, technická zpráva k zamření invalidovny, září 1980.

1985, 16. prosince: Odbor výstavby ONV Prahy 8 oznámil VHÚ **zahájení řízení o nařízení neodkladných zabezpečovacích prací na objektu invalidovny pro zanedbání údržby**. Řízení mělo být zahájeno místním šetřením této památky I. kategorie dne 7. ledna 1986 v invalidovně (za účasti Pražské stavební obnovy a Pražského střediska státní památkové péče a ochrany přírody).[186] Při místním šetření z podnětu VHÚ byl zjištěn „*havarijní stav fasády vstupní části objektu, vyžadující nutnost provést neodkladné zabezpečovací práce*“, aby bylo vyloučeno nebezpečí úrazu do doby řádné generální opravy objektu. Proto odbor výstavby ONV Prahy 8 nařídil podniku Pražská stavební obnova, aby do 28 února 1986 zhotovil na náklady vlastníka objektu **plechové oplocení kolem severní fasády** objektu v maximální šíři 3 m od budovy při zachováním průjezdu do dvora a **vjezd do vnitřního dvora vybavil těžkým ochranným podjezdovým tesařským lešením** (dle požadavků vlastníka při zachování průjezdu těžké vojenské techniky)**.**[187]

(1990, 21. červen:) zástupce správy budov VHÚ předal Stavebnímu úřadu Prahy 8 plánovou dokumentaci (1x technická zpráva o 4 listech a 23 plánů), neboť úřad žádnou neměl. Dokumentace se však velmi záhy ztratila tím, že si ji vypůjčil místopředseda ONV, který ji ale nevrátil.[188]

1997: plánována celková instalace ústředního topení – patrně nerealizováno[189]

2002: Zásah katastrofální povodně. Sanace objektu zahrnula **osekání značné části omítek přízemí ca do výšky 2,5m**. V důsledku povodně patrně také **odstraněny některé dřevěné podlahy přízemí**. Fatálně zasaženy sbírky Národního technického muzea (BAŤKOVÁ 2012, 620; KOLEKTIV 2016, 8).

2009: Osazena **nová vnější okna na celém severním průčelí** severního křídla (KOLEKTIV 2016, 8). Dále proveden **dendrochronologický průzkum** krovu severního křídla (KOLEKTIV 2016, 39).

2014: **Vojenský historický archiv se stěhuje do budovy v Ruzyni**, odváží zbylý mobiliář, INV přebírá ÚZSVM + odvezen zbývající mobiliář – majetek MO ČR, mj. odvšivovací jednotka do depozitáře Vojenského historického ústavu v Lešanech a další vybavení na rekreační středisko Komorní Hrádek.

[186] SÚ P8, složka Sokolovská čp. 24/136, čj. Výst.2001/2866/85/Br z 16. prosince 1985.
[187] SÚ P8, složka Sokolovská čp. 24/136, čj. výst.2001/2866/85-Br/H ze 7. ledna 1986.
[188] SÚ P8, složka Sokolovská čp. 24/136, interní zpráva SÚ z 23. září 1992.
[189] VHA, osobní sdělení, p. Jirásková.

2016: INV prohlášena NKP,

2018, květen: **INV přebírá NPÚ.**

SEZNAM LITERATURY:

(vč. nepublikovaných zpráv, edic, a vydaných pramenů)

ANONYM 1921a – ANONYM, *Zpráva o činnosti Klubu roku 1919*, *Za starou Prahu. Věstník pro ochranu památek* VIII, 1921, č. 1–2, 20. 4., s. 15–16.

ANONYM 1921b – ANONYM, *Z činnosti Klubu za starou Prahu v roce 1920*, *Za starou Prahu. Věstník pro ochranu památek* VIII, 1921, č. 3–4, 24. 1., s. 31–32..

BAHLCKE/EBERHARD/POLÍVKA 2001 – Joachim BAHLCKE, Winfried EBERHARD (edd.), Miloslav POLÍVKA, *Lexikon historických míst Čech, Moravy a Slezska*. Praha 2001.

BAŤKOVÁ 2012 – Růžena BAŤKOVÁ, *Karlín čp. 24/X.* In: Umělecké památky Prahy: Velká Praha A/L. Praha 2012, s. 619-622.

BEČKOVÁ/PŘIKRYLOVÁ/TRNKOVÁ 2019 – Kateřina BEČKOVÁ, Miroslava PŘIKRYLOVÁ, Petra TRNKOVÁ, *Nejstarší fotografie Prahy: 1850-1870*. Praha 2019.

BUBEN 2002 – Milan M. BUBEN, *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností v českých zemích 1: Řády rytířské a křižovníci*. Praha 2002, 215 s. K Rytířskému řádu křižovníků s červenou hvězdou zejm. s. 133-152.

HEŘMÁNEK 2015 – Pavel HEŘMÁNEK, *Aby nemuseli nakonec žebrati. Příběhy z dějin karlínské Invalidovny.* Praha 2015.

HOFMANN 1984 – Gustav HOFMANN, *Metrologická příručka pro Čechy, Moravu a Slezsko do zavedení metrické soustavy.* Plzeň-Sušice 1984.

IŠA 2020 – František IŠA, *Režim otevírání a zavírání pražských bran v třicátých letech 18. století*. In: Documenta pragensia. Příspěvek zazněl v rámci mezinárodní konference „Město a jeho hradby“ pořádané AMP v říjnu 2017 (v tisku).

KATOVSKÁ 2008 – Jitka KATOVSKÁ, *Špitál svatého Pavla v Praze* (DP obh. na FF UK). Praha 2008.

KNEIDL 1923 – František KNEIDL, *Dějiny města Karlína: Špitálsko za branou poříčskou od dávných časů do založení Karlína*. Praha 1923.

KOLEKTIV 2016 – Jan BALÁČEK, Ladislav BARTOŠ, Josef HÁJEK, Přemysl HAVLÍK, Matyáš KRACÍK, Anna KUSÁKOVÁ, Vratislav NOVÝ, Pavla SAVICKÁ, Markéta SEIDLOVÁ, Filip SROVNAL, *Invalidovna. Zhodnocení současného stavu a památkových hodnot objektu* [nepublikovaný strojopis]. Praha 2016, 172 s; Práce vznikla jako podklad pro prohlášení Invalidovny NKP. Uloženo v NPÚ ÚOPP, GFK, sig. P46/16.

KOTALÍK 1987 – Jiří T. KOTALÍK, *Bývalá pražská Invalidovna*. In: Staletá Praha 1987, s. 163-181 a 195.

KYNCL 2009 – Tomáš KYNCL, *Výzkumná zpráva č. 053-09. Dendrochronologické datování dřevěných konstrukčních prvků krovu nad severním křídlem Invalidovny v Karlíně* [nepublikovaný strojopis]. Brno VII/2009, nestr. [8 s.]. Uloženo v NPÚ ÚOPP, GFK, sig. N55, inv. č. 03/10.

KYNCL 2019 – Tomáš KYNCL *Výzkumná zpráva č. XXX-19. Dendrochronologické datování dřevěných konstrukčních prvků krovu nad severním křídlem Invalidovny v Karlíně* [nepublikovaný strojopis]. Brno 2019, odběr 31. 10. 2019.

LEDVINKA/PEŠEK 2000 – Václav LEDVINKA, Jiří PEŠEK, *Praha*. Praha 2000.

LOCH 2004 – Jan LOCH, *Ztracené heraldické památky*. In: Heraldická ročenka 2001-2002, Praha 2004, s. 3-76.

MÍKA 2011 – Zdeněk MÍKA, *Karlín: nejstarší předměstí Prahy.* Praha 2011.

MÜLLEROVÁ/NOVÁK 1948 – Augusta MÜLLEROVÁ, Jan Bedřich NOVÁK, *Karlínská Invalidovna* (= Poklady národního umění sv. 81-82). Praha 1948, 31 s.

PODLAHA 1902 – Antonín PODLAHA, *Materiálie k dějinám umění z archivu kapitoly pražské*. In: *Památky archaeologické a místopisné* 20/III-IV, 1902, s. 227–230, k INV s. 228.

PAŘÍZKOVI 2018 – Jana PAŘÍZKOVÁ-ČEVONOVÁ, Marek PAŘÍZEK, *Restaurování barokních soch z atik vstupního průčelí karlínské Invalidovny v roce 1917 a v letech 1919-1920.* In: Zprávy památkové péče 78/5, Praha 2018, s. 479-486.

PATÁK 2018 – Josef PATÁK, *Venkov a válka. Rekruti z třeboňského panství v habsburské armádě na počátku 18. století*. (DP obh. na FF UK). Praha 2018, 119 s.

PODLAHA/ŠITTLER 1901 – Antonín PODLAHA, Eduard ŠITTLER, *Soupis památek historických a uměleckých v království českém od pravěku do počátku XIX století. Díl XV. Politický okres Karlín*. Praha 1901, 351 s., k INV s. 201-206.

POKORNÝ 1948 – Antonín POKORNÝ, *Péče o vojenské invalidy v Praze do 18. století* [nepubl. strojopis a rukopis]. Praha [před 1948], 33 s. (uloženo ve VHA pod přír. č. 201 z 23. prosince 1948)

RŮŽIČKA 2011 – Marek RŮŽIČKA, *Péče o válečné invalidy v Československu v letech 1918-1938* (disertační práce obhájená na FF UK). Praha 2011.

SCHEMBO 1798 – *Kaiserlich-Königlicher Schematismus für das Königreich Böheim 1798*. Praha [1798].

SCHEMBO 1807 – *Schematismus für das Königreich Böhmen auf das Jahr 1807*. Praha [1806].

SCHEMBO 1818 – *Schematismus für das Königreich Böhmen auf das gemeine Jahr 1818*. Praha [1817].

SCHEMBO 1819 – *Schematismus für das Königreich Böhmen auf das gemeine Jahr 1819*. Praha [1818].

SCHEMBO 1820 – *Schematismus für das Königreich Böhmen auf das Schaltjahr 1820*. Praha [1819].

SCHEMBO 1824 – *Schematismus für das Königreich Böhmen auf das Jahr 1824*. Praha [1823].

SCHEMBO 1831 – *Schematismus für das Königreich Böhmen auf das Jahr 1831*. Praha [1830].

SCHEMBO 1834 – *Schematismus für das Königreich Böhmen auf das Jahr 1834*. Praha [1833].

SCHEMBO 1844 – *Handbuch des Königreiches Böhmen für das Jahr 1844*. Praha [1843].

(od roku 1844 byly „schematismy" formálně přejmenovány na „příručky")

SCHEMMI 1807 – *Schematismus der Kais. Königl. Armée für das Jahr 1807*. Wien [1807].

SchemMi 1814 – *Schematismus der Oesterreichisch-Kaiserlichen Armee: für das Jahr 1814.* Wien [1814].

SCHEMMI 1827 – Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthumes. Wien 1827.

SCHEMMI 1829 – Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthumes. Wien 1829.

SCHEMMI 1845 – Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthumes. Wien 1845.

SCHEMMI 1846 – Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthumes. Wien 1846.

SCHEMSTAAT 1818 – *Hof- und Staats- Schematismus des österreichischen Kaiserthums.* Wien 1818.

STERZINGER 1916 – Josef Sterzinger, *Encyklopedický německo-český slovník*. Praha 1916-1935.

SEDLÁČEK 1996 – August SEDLÁČEK, Hrady, zámky a tvrze království českého. 9. Domažlicko a Klatovsko. Praha 1996 (reprint).

SVOBODNÝ/HLAVÁČKOVÁ 1999 – Petr SVOBODNÝ, Ludmila HLAVÁČKOVÁ, *Pražské špitály a nemocnice*. Praha 1999.

ŠŤOVÍČEK 2002 – Ivan ŠŤOVÍČEK (ed.), *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti: příprava vědeckých edic dokumentů ze 16-20. století pro potřeby historiografie*. Praha 2002.

UHLÍŘ 2003 – Lubomír UHLÍŘ, Hodnosti rakouské armády za koaličních válek. 2003. Dostupné na <https://www.valka.cz/10373-Hodnosti-rakouske-armady-za-koalicnich-valek>

VALTR 2003 – Ladislav VALTR, *Záchranný dílčí stavebně historický průzkum [Invalidovny Praha 8] čp. 24 - nálezová zpráva* [nepublikovaný strojopis]. Praha 2003, 506 s; Uloženo v NPÚ ÚOPP, GFK, sig. P46/15.

VLČEK/SOMMER/FOLTÝN 1998 – Pavel VLČEK, Petr SOMMER, Dušan FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*. Praha 1998.

VOGELTANZ 2008 – Jan VOGELTANZ, *Malý slovník starého vojenského názvosloví*. Praha-Litomyšl 2008, 136 s.

VOGELTANZ/FELÍŘ 2011 – Jan VOGELTANZ (ed.), František Václav FELÍŘ, *Letopis 1723-1756*. Praha 2011.

Ostatní:

Zákon č. 199/1919 Sb., o organisaci péče o válečné poškozence, § 1.

3. POPIS OBJEKTU

URBANISTICKÁ SITUACE

Objekt Pražské invalidovny je umístěn v centru nynějšího Karlína cca 1,8 km od hranic Nového města.

Jedná se o solitérní čtyřkřídlou uzavřenou dispozici, která byla od počátku budována v rámci rozlehlého areálu s řadou dalších objektů, které se až na výjimky nedochovaly. Hlavní průčelí objektu je orientováno k severu.

Prvotní návrh počítal s objektem o straně dlouhé cca 300 metrů, s devíti čtvercovými nádvořími. Postavena byla jen část obklopující jediné nádvoří při severovýchodním nároží původního rozvrhu. Čtvercový půdorys narušuje pouze prodloužená část hlavního křídla směřující k místu, kde měl navázat ústřední mohutný pavilon. V dalších nárožích stavební zásahy počítající s navazujícími, ale nikdy nerealizovanými částmi.

Hlavní severní křídlo je 2 patrové. Další trojice křídel je pouze patrová. Do pater byla již v rámci stavby vložena mezipatra spojená se složitou vnitřní dispozicí.

Podsklepeno je pouze severní křídlo. Přízemí v celém rozsahu klenuté. Patra hlavního křídla plochostropá, druhé podlaží všech ostatních křídel je opět klenuté.

Objekt kryje sedlová střecha. Výše situované střechy nad severním křídlem včetně záchodových risalitů směřujících k jihu je řešeno samostatně, opět na základě sedlových střech.

ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA

VNĚJŠÍ PRŮČELÍ

Severní (hlavní) průčelí

Hlavní třípatrové, bohatě zdobené průčelí o délce cca 300 m mělo mít celkem 65 os, realizována délka odpovídající 29 osám (od východu). Přízemí komponováno jako soklová partie vztažená ke dvojici horních pater propojených vysokým řádem. Střecha je valbová, s akcentovaným zastřešením nárožního pavilonu.

Hmotové členění mělo odpovídat 13 úsekům, z nich realizováno 6 (od východu až k plánovanému střednímu pavilonu). Stojící část obsahuje čtyřosý severovýchodní nárožní pavilon, dvojici 5 osých risalitů s osovými vjezdy (funkční východní). Ukončeno se sochařskou výzdobou opatřenými atikami (jejich členění odpovídá dvojici vrstev – zadní projevující se jednotlivými krajními osami je překryta dalším, středním trojosým risalitem akcentovaným štítem). Mezi uvedené prvky jsou vloženy 5 osé spojovací úseky. Střecha sedlová (s upravovanými komíny, vikýře).

Východní (boční, vnější) průčelí

Průčelí se skládá ze dvou odlišných částí. Při severovýchodním nároží se uplatňuje 5 osý pavilon severního trojpatrového křídla náležejícího k severnímu křídlu (5. jižní osa odpovídá záchodům propojených se severním křídlem formou skrytého risalitu). Střecha je zde valbová (upravené komíny, vikýře).

K jihu navazuje pouze patrová část reflektující svoji jednoduchou, ale sofistikovanou skladbou komplikované vnitřní členění. Díky užití polopater ji lze vnímat i jako 4 podlažní. Průjezd umístěn v ose odpovídající středu realizovaného nádvoří. Střecha je sedlová, na jihu zvalbená.

Jižní průčelí

Stavěno jako dvorní, se stejným rozvrhem. Po obou stranách slepé stěny risalitů v místech plánovaného navázání dalších křídel.

Západní vnější průčelí s trojosým monumentálním risalitem

Mimo doplněný risalit stavěno jako dvorní (viz tam). Na jihu vystupuje torzo chodby směřující k zamýšlenému kostelu. Na severu předstupuje hladké štítové průčelí severního křídla.

DVORNÍ PRŮČELÍ

Trojice průčelí (mimo dvorní fasádu severního křídla) jsou realizované dvorní fasády řešeny shodně. Jediným rozdílem byla prvotní situace, kde s ohledem na vnitřní členění byla některá křídla (zde západní) již od počátku zazděna.

Průčelí jsou patrová, 15 osá. V přízemí i patře umístěny zazděné bosované arkády. Rozmístění oken odpovídají složité vnitřní skladbě. Střecha křídla sedlová. Ve středu jižního křídla výrazný zděný štít.

Dvorní průčelí severního křídla

Jižní 15-osé průčelí severního křídla je řešeno odlišně, obsahuje přízemí a 2 patra. V přízemí zazděné bosované arkády. V barokních patrech bez jakéhokoli dalšího členění jsou prolomena jednotná barokní okna. V ose průjezd, nad ním vikýř. Východně od středu umístěn 2 patrový neobarokní přístavek schodiště s výtahem.

DISPOZICE KŘÍDEL

Severní křídlo

Severní křídlo má samostatnou, od ostatních křídel odlišná dispozici i výška (o patro vyšší).

Jedná se o trojtrakt s chodbou směrem do nádvoří. Později částečně upraveno; chodba v patrech přeložena do středního traktu. Přízemí klenuté, patra plochostropá.

Součástí křídla jsou jednotky záchodů (záchod, předsíň, světlík) vysunuté v risalitech směrem k jihu v místě navazujících křídel s odlišným patrováním.

Ostatní křídla (východní, jižní, západní)

Tato křídla byla řešena zcela shodně. Jsou patrová, vesměs klenutá. V obou úrovních jsou komponována jako dvoutakt. Základní řešení je patrové, funkčně zásadní je ale vložení polopater vytvářejících prostorově složitější sestavy.

Arkádové, původně otevřené chodby situovány v traktu při nádvoří. Ve zbývající části umístěny vícenásobně upravované obytné jednotky oddělené průjezdy. Obytná

jednotka (příslušné podlaží i polopatro) se skládá z 2 obytných sekcí, kuchyně a nad ní v polopatře pokoje „velitele“. Do křídel vloženy záchodové sekce a na chodby navazující schodiště.

POPIS PO KŘÍDLECH

SEVERNÍ KŘÍDLO S 01

EXTERIÉR

VNĚJŠÍ (SEVERNÍ) PRŮČELÍ

Rozvrh

Hlavní třípatrové, bohatě zdobené průčelí o délce cca 300 m mělo mít celkem 65 os, realizována byla délka odpovídající 28 osám (od východu). Přízemí je komponováno jako soklová partie vztažená ke dvojici horních pater propojených vysokým řádem. Střecha je valbová, s akcentovaným zastřešením severovýchodního nárožního pavilonu.

Hmotové členění mělo odpovídat 13 úsekům, z nich bylo realizováno 6 (od východu až k plánovanému střednímu pavilonu). Stojící část obsahuje čtyřosý severovýchodní nárožní pavilon, dvojici pětiosých rizalitů s osovými vjezdy (funkční je vjezd východní). Průčelí je završeno sochařskou výzdobou opatřenými atikami (jejich členění odpovídá dvojici vrstev – zadní projevující se jednotlivými krajními osami je překryta dalším, středním trojosým rizalitem akcentovaným štítem). Mezi uvedené prvky jsou vloženy pětiosé spojovací úseky. Střecha je sedlová, při severovýchodním nároží zvalbená. Komíny jsou jednoduché, hranolové, s hlavicemi oddělenými jednoduchými římsami; byly nepochybně upraveny po zřízení nového krovu v 80. letech 19. století, původně byly mnohem zdobnější. Střechu původně členily zděné vikýře s volutovými postranicemi a oválnými, na výšku postavenými okny s klenáky; v 80. letech 19. století byly odstraněny.

Rozbor

Severní průčelí severovýchodního rizalitu je čtyřosé. Počet os je zde dán akcentováním funkčního propojením s hloubkově navazujícími křídly (viz obdobná situace patrná na rozmístění okenních os boční fasády). Dvojice středních os této části průčelí je navíc v úseku horních pater řešena jako další nevýrazný rizalit. Krajní lizény jsou z boků podloženy.

Vlastní vzhled lizénových rámů je zde obohacen o barokně modelované čabrakové prvky proložené vpadlými ovály, které navozují dojem hlavic. Tyto prvky jsou pak modelačně plynule propojeny s vodorovným úsekem rámu. Jedná se o typický motiv z dílny K. I. Dientzenhofera.

Okna v přízemí mají svébytný tvar suprafenestry. Nad překladem je připojen i zde podložkou odstupňovaný členitý propojující prvek ukončený úsekem přímé římsy. Tu s překladem spojuje osový klenák.

Originalitu oken 1. patra tvoří soklová partie, kde je pole mezi krajními soklíky členěno pletencovým ornamentem. Plocha mezi překladem a přímou římsou má tumbový profil. Významným stylotvorným prvkem je nad římsovým úsekem aplikovaný náznak štítu tvořených prosáklými útvary ukončenými vzájemně se ve středu kompozice dotýkajícími volutkami.

Okna 2. patra mají samostatně řešenou suprafenestru, kdy na přímý překlad ostění (doplněný jako jinde podložkou) navazuje glyfované pole se středním klenáčkem ukončené drobnou zvlněnou římsou zasahující již do lizénového rámu.

Ve střešní rovině je nároží zvýrazněno mírně předstupující valbou s drobnou dekorativní hrotnicí ve vrcholu.

Tři spojovací úseky průčelí severního křídla jsou řešeny shodně. Jsou řazeny v sestavě: krajní pětiosé a střední čtyřosá. Tento atypický počet os se v kompozici Invalidovny několikanásobně objevuje. Odpovídá totiž základnímu rozvržení křídel, kdy se hloubková křídla na kolmo přiložené fasádě vždy projeví právě 4 osami.

Okna v přízemí mají osobitě řešené horní ukončení. K úseku přímého překladu se zalamuje pásové členění stěny přízemí, která je pojímána jako sokl celkové sestavy. Zalomené bosy vytvářejí podložený osový klenák nezvykle doplněný atypickými drobnými kapkami.

Obě horní patra jsou členěna pomocí lizénových rámů se sokly do vertikálních polí odpovídajících jednotlivým osám.

Okna osazená na patrovou římsu mají základní členění popsané výše.

Okna 2. patra mají odlišně řešený čabrakový dekor připojený k parapetní římse. V překladu ostění je umístěn drobný osový klenák, který společně se spojujícím dekorativním polem připoutává ostění nejen k lizénovému rámu, ale i k dolní části korunní římsy. Oby tyto prvky se pak s ohledem na něj zalamují (u římsy je to pouze kyma).

Oba identicky řešené rizality jsou pětiosé, střední trojice vytváří samostatný prvek („rizalit v rizalitu“) akcentovaný trojúhelným štítem. Ten konkuruje na pozadí umístěné atice odpovídající celé šířce rizalitu.

Okna průběžně bosovaného přízemí jsou řešena shodně s krajním rizalitem (viz). Střední ose odpovídá náročněji řešený portál. Boční vertikální pásy jsou bosované, prolomené vpadlým dekorativním polem. Na krajní úseky navazují dvojice volut. Na ně navazující pás bos proto odpovídá vlysu. Do patrové římsy se tento útvar promítá jeho zalomením. Ještě výše – již v úrovni průběžného soklu patra - jsou nad postranními sestavami umístěné úseky protrženého štítu. Esovitě tvarované části končí drobnými volutami. Do této sestavy je z uvedených důvodů zapojeno i střední okno patra.

Funkční portál má pouze východní rizalit. Zcela shodný západní rizalit má portál slepý, do zazdívky bylo vloženo obdélné okno bez ostění. Absence portálu zde odpovídá vnitřní struktuře budovy.

1. a 2. patro jsou členěna opět shodně s rizalitem při nároží. Odlišný je pouze počet os (zde pět os s předsazeným středním trojosým úsekem).

Ve střešní rovině odpovídá střednímu trojosému rizalitu samostatný trojúhelný štít. V jeho tympanonu jsou umístěny vojenské trofeje. Štít překrývá v zadním plánu umístěná atika zasahující do šířky všech pěti os. Atika je plná, členěná průběžným soklem a římsou, vertikálně pak pilířky. Jejich skladba odpovídá sestavě rizalitu (2. a 4. osa opatřena podložkou, střední úsek je proto vystupující).

Zmíněné pilířky nesou sochařskou výzdobu – symbolické válečné trofeje.

DVORNÍ (JIŽNÍ) PRŮČELÍ

Jižní (dvorní) průčelí severního křídla je patnáctiosé, dvoupatrové. V přízemí jsou zazděné bosované půlkruhové arkády. Okna v zazdívkách jsou vždy ve třech osách za sebou obdélná, ve dvou etážích – dole větší, nahoře menší, obě s plochými šambránami s uchy. V každé čtvrté ose je střídá jedno vysoké okno s odsazeným půlkruhovým záklenkem. Nad arkádami se nachází průběžná kordonová římsa, dvakrát podložená, nad záklenky arkád přecházející v masivní podložené klenáky. V patrech bez jakéhokoli členění jsou prolomena jednotná obdélná okna, lemovaná plochými šambránami s uchy.

V osmé ose (od západu) se v přízemí otevírá průjezd, ve střeše nad ním zděný vikýř s hodinami. Východně od středu v rozsahu deváté a desáté osy byl v 1. čtvrtině 20. století přistavěn dvoupatrový rizalit s okosenými nárožími; je v něm umístěno boční schodiště a výtah (ten patrně již od počátku).

INTERIÉR

Dispozičně se ve všech patrech jedná o podélný trojtrakt, s propojovací chodbou na jižní (dvorní) straně. Pouze ve 2. patře byla ve 20. letech 20. století dispozice změněna – Jižní propojovací chodba byla zrušena a přeložena do středního traktu.

Směrem k východu od nerealizovaného středního rizalitu navazují sestavy s velkými kuchyněmi opatřenými rozměrným dýmníkem (při chodbě) a velkými místnostmi při průčelí. Tyto části se vážou na přiléhající velké dvoulodní jídelny opatřené kachlovými kamny (východní z nich byla dodatečně změněna v kapli). Jejich asymetrické řešení vyplývá z rozvrhu patra (větší prostory jsou přisazené k hlavnímu severnímu průčelí, kde je umístěn širší trakt). Mezi jídelnami je umístěn hlavní (původně boční) průjezd směřující do středu bočního nádvoří. Průjezd je členěn do dvou polí s okosenými rohy, obě jsou sklenuta plackou. Doprovázejí střední seškrcenou jednotku otevřenou v kontrapunktu bočními nikami (sklenuta valeně).

Prvotní funkce prostorové sestavy při severovýchodním nároží není zcela zřejmá. V jejím sousedství, východně od kaple, bylo ve středním traktu umístěno drobné schodiště zpřístupňující sklepy. Toto komunikační propojení bývá dobově spojováno s kuchyní. Otázkou je náplň původně většího nárožního sálu; luxusnější jídelně neodpovídá jeho vzdálenost od kuchyní, pro běžný kuchyňský provoz byl ale nezvykle výpravný a rozlehlý.

Jižně od rohového sálu jsou umístěny kaskádové záchody spojené s předsíní a světlíkem.

K severnímu křídlu dispozičně náleží i reprezentativní boční trojramenné schodiště, půdorysně umístěné již ve východním bočním křídle. Tento vztah je vyjádřen nejen výškou římsy a tvarem střechy, ale i pětiosými rizality při obou stranách nároží (viz rozbor barokních plánů příslušných fasád).

SKLEPY

Východní část – prostory **0.01 – 0.13**

Tato část sklepů je přístupná samostatným vstupem, který se nachází na severním konci chodby v přízemí východního křídla. Klenby sklepů jsou valené, členěné dvoubokými výsečemi s půlkruhovými čely. Prostor pod severovýchodním rizalitem není podsklepen.

- Dvoukřídlé vstupní dveře z přízemí do chodby **0.01** jsou poškozené, bez zámkového kování. Prostor schodiště i mezipodesty je sklenut stoupavou valenou klenbou, mezipodesta je osvětlena od východu dvojicí oken.
- V celém rozsahu vstupní chodby **0.01** bylo původní dvouramenné schodiště nahrazeno stoupavou rampou s betonovým povrchem.
- Dvoukřídlé okenní výplně na původním odpočívadle v chodbě **0.01** jsou poničené, zpuchřelé, některé části (části křídel i vložené příčky) již zcela schází.
- Chodby **0.02** a **0.03** jsou sklenuty valenou klenbou s dvoubokými výsečemi, podlahy mají tvořené litým betonem. Pod klenby chodeb je zavěšeno odpadní potrubí a elektrorozvody.
- K severní zdi chodby **0.02** je přiložen novodobý zděný přístěnek pro rozvodnou skříň, narušující výběh klenby a špaletu okna.
- Všechny čtyři vstupy, vedoucích z chodeb **0.02** a **0.03** do severněji položených místností, jsou doplněny přizdívkami a plentami, v nichž jsou osazeny novodobé kovové zárubně (zčásti bez výplní). Dvojice vstupů je zazděna.
- V jižní zdi chodby **0.03** je při jejím západním konci prolomen novodobý obdélný vstup (v místech zrušeného okna) do nevelké místnosti (**0.04**) s železobetonovým stropem, vedoucí ke strojovně výtahu.

- Místnosti **0.05 – 0.13** mají rovněž podlahy tvořené litým betonem. Původně otevřené sklepní prostory byly novodobě (ve více časových fázích) rozděleny cihlovými příčkami na menší kóje. Rovněž byly druhotně zazděny klenuté průchody mezi místnostmi **0.09 – 0.11** a **0.10 – 0.13.**
- Jednoramenné zalomené schodiště, vedoucí původně z místnosti **0.11** do přízemní místnosti **1.04** je dnes zazděno, jeho prostor je z obou stran zcela nepřístupný.

Západní část – prostory **0.14 – 0.39**

Tato část sklepů je přístupná dvěma způsoby. Starší, původní vstup se nachází na západním konci chodby v přízemí severního křídla, tvoří jej jednoduché dvouramenné schodiště. Druhý vstup, zřízený po roce 1942, vede do sklepů přímo z nádvoří jednou vpravo zalomeným betonovým schodištěm v přístěnku s plochou střechou. Klenby sklepů jsou valené, členěné dvoubokými výsečemi s půlkruhovými čely. Prakticky celá západní část sklepů pod severním křídlem byla v letech 1942 – 43 upravena na protiletecký kryt; není vyloučeno, že tyto úpravy nebyly zcela dokončeny, a v poválečném období ještě pokračovaly. Detailní dokumentace k těmto úpravám bohužel není dochována.

- Chodby **0.14b - 0.24** mají podlahy tvořené silnou vrstvou litého betonu. Při některých průchodech v traktových zdech jsou ve vrstvě betonu trychtýřovité prohlubně, umožňující snazší průchod pod nízkými záklenky, propojujícími chodby.
- Vrcholky záklenků některých půlkruhově sklenutých průchodů v traktových zdech jsou částečně vybourány nebo neforemně zvýšeny – kvůli silné vrstvě betonu na podlaze se totiž výrazně snížila podchodná výška.
- Pod klenby chodeb **0.14b – 0.24** jsou v ochranných klecích (i mimo ně) zavěšeny elektrorozvody, na některých místech i odpadní potrubí.
- K severní zdi chodby 0.16 je přiložen novodobý zděný přístěnek pro rozvodnou skříň, narušující výběh klenby.
- Původní jižní chodba **0.14b – 0.20** byla dodatečně vloženými příčkami rozdělena na 7 prostor; příčky vznikly ve více časových fázích, ty nejmladší pocházejí z období úprav na protiletecký kryt. Tyto příčky jsou vyzděny z cihel, jsou v nich obdélné průchody s kovovými zárubněmi a kovové větrací mřížky ve dvou výškových úrovních.

- Všechny vstupy, vedoucích ze střední chodby **0.21 – 0.24** severním i jižním směrem jsou doplněny přizdívkami a plentami, v nichž jsou osazeny novodobé kovové zárubně (zčásti bez výplní) a žaluziové větrací mřížky. Část původních vstupů je zazděna.
- V úrovni místnosti **0.17** (původně součást jižní propojovací chodby) byl roku 1942 v jižní zdi budovy probourán průchod, jímž prochází jednou vlevo zalomené betonové schodiště do úrovně nádvoří. Zevně vyústění tohoto schodiště kryje nízká železobetonová pergola obdélného půdorysu.
- Původně otevřené sklepní prostory v severním traktu sklepů – místnosti **0.25 – 0.39** byly novodobě (ve více časových fázích) rozděleny kamennými nebo cihlovými příčkami na menší kóje; cihlové příčky jsou zpravidla neomítnuté. Velká část těchto prostor má rovněž podlahy z litého betonu, některé (např. **0.29 – 0.32**) však nemají podlahy upravené vůbec, nachází se zde pouze mělké prohlubně s povrchem tvořeným udusanou hlínou – zde nebyly stavební úpravy zřejmě nikdy dokončeny.

PŘÍZEMÍ

Přízemí severního křídla je v celém rozsahu klenuté. Propojovací chodba a střední trakt mají průběžné valené klenby členěné styčnými dvoubokými výsečemi s půlkruhovými čely. Stejné klenby mají i oba původní dvoulodní sály po stranách průjezdu. Ostatní místnosti v severním traktu mají valené klenby členěné vstřícnými pětibokými výsečemi.

Průjezd a propojovací chodby – **1.01 – 1.02 a – c**

Prostor průjezdu je rozčleněn do tří polí, přičemž střední pole má přibližně poloviční šířku (A – B – A). Obě pole A mají převýšené plackové klenby, vybíhající z šikmých bočních stěn přístěnných polopilířů, od středního pole je dělí ploché půlkruhové pasy. Střední pole má valenou klenbu, vybíhající ze stoupavých lunet nad půlkruhovými protějškovými nikami, sklenutými konchou. Hlavice polopilířů člení bohatě profilované štukové římsy, přecházející i do nik pod úrovní konch.

- Místnosti **1.58 – 1.64, 1.66, 1.68, 1.70, 1.74** a **1.78 – 1.81** mají pod klenbami osazené trámové omítané podhledy, v místnosti **1.68** jsou prostory nad podhledem přístupné

jednoduchým dřevěným schodištěm. Tyto podhledy pocházejí zřejmě ze sklonku 19. století.

- Omítky stěn severního průjezdu a propojovacích chodeb nesou výrazné stopy narušení vlhkostí – dosud přetrvávající následky povodně ze srpna roku 2002. Poškození dosahuje výše cca 3,5 m nad úroveň dlažby, do výše, kam až dosahovala hladina povodně. Povrchové vrstvy omítek jsou rozpraskané, místy zcela smyté, na mnoha místech zcela opadaly nebo zpráškovaly.
- Dřevěná dlažba průjezdu je poškozená, některé části jsou uvolněné; povrch vykazuje zvlnění, patrny jsou také vyjeté koleje od těžké techniky.
- Dvojice vstupů do kaple ve východní zdi průjezdu je zazděná, oba vstupy v západní zdi průjezdu mají ve špaletách novodobé přizdívky.
- Dvoukřídlá vrata z průjezdu do dvora jsou vážně poškozená, mají uvolněné závěsy, obě křídla jsou otlučená a poškrábaná projíždějící technikou. Původní dveřní kování se nedochovalo.
- Nad úrovní hlavic pilastrů je do zdí průjezdu i chodby neodborně zasekáno elektrické vedení, toto poškození je jen neodborně zakryto kašírovanou lepenkou a papírem nastříkaným barvou. V západní části chodby je také překrývá plastová lišta.
- Vícebarevná cementová dlažba v chodbě **1.02a – c** je na mnoha místech poškozená, otlučená, některé části (zejména ve východní části, **1.02a**) zcela chybí, nahrazuje je betonová mazanina.
- Obě prosklené dřevěné stěny s kyvnými dveřmi, uzavírající chodbu v úrovni průjezdu, nejsou v dobrém stavu; původní barevné nebo leptané zasklení je dochováno pouze torzálně, některé tabulky jsou rozbité. Nekvalitní hnědý nátěr působí spíše provizorním dojmem, závěsy kyvných dveří jsou uvolněné. Původní úchyty nebo madla kyvných dveří se nedochovala.
- V severní zdi chodby jsou na několika místech chaoticky osazeny rozvodné skříně s plechovými dvířky.

Východní část – prostory **1.03 – 1.13**

- Místnosti **1.11** a **1.12** mají pod klenbami osazené trámové omítané podhledy, prostory nad podhledy jsou přístupné jednoduchými dřevěnými schodišti. Tyto podhledy pocházejí zřejmě ze sklonku 19. století.
- Stěny i klenby prostoru někdejší kaple sv. Kříže (**1.03**) jsou souvisle pokryty více vrstvami nástěnných maleb, které jsou zejména ve spodní části velmi poškozené. Cca do výše 3,5 m, tedy tam, kam dosahovala hladina povodně v srpnu roku 2002, jsou malby i omítky zčásti opadané, otlučené, popraskané, povrchové modelační vrstvy jsou splavené nebo degradované.
- Povrchová vrstva maleb je na několika místech (zejména na východní stěně) poškozena chaoticky provedenými sondami.
- Nad úrovní hlavic pilastrů je do východní stěny neodborně zasekáno elektrické vedení, toto poškození je jen neodborně sádrovou výplní.
- Dřevěná konstrukce empory v západní části kaple vykazuje vesměs drobná povrchová poškození – odřené vrstvy laku na schodišti, podobně poškozené zábradlí, opadaná štuková vrstva z dřevěných nosných prvků.
- Dvoukřídlé vstupní dveře z chodby jsou poškozené, jejich povrch je poškrábaný a otlučený, původní fládrování na vnější straně je do značné míry setřené. Zámkové i závěsné kování je napadeno korozí.
- Vnitřní okenní křídla v severní stěně mají poškozené výplně, týká se to zejména vitrají z roku 1935; některé jejich části jsou rozbité nebo zcela schází (týká se to i vitrajové výplně okna nad vstupem v jižní stěně). Část vitrají byla správou objektu demontována a uložena v depozitáři.
- Prostor někdejší sakristie (**1.05**) a sousední místnost při chodbě (**1.04**) nesou dosud velmi výrazné stopy povodně z roku 2002. Omítky na všech stěnách jsou až do výše cca 3.5 m (k výběhům kleneb) otlučeny až na zdivo; i nad nimi je povrch omítek degradovaný, celé vrstvy nátěrů jsou opadané a popraskané.
- V místnosti **1.04** je podlaha tvořena litým betonem, v sakristii (místnost **1.05**) byla podlaha odstraněna, dnes je zde pouze dusaná hlína promíšená se sutí.
- Do některých zdí a vrcholků kleneb byly neodborně zasekány rozvody elektřiny a požární hlásiče, v místnosti **1.05** jsou pod klenbu na kabelech zavěšena plastová osvětlovací tělesa.

- Vnitřní okenní křídla v severní stěně místnosti **1.05** mají poškozené výplně, některé části konstrukcí zcela schází.
- Dveřní křídla vstupů směrem do kaple a do chodby jsou poškozená, mají odřené nátěry, spoje jsou rozklížené; závěsy i zámková kování jsou napadeny korozí. Dveře ve vstupu mezi místnostmi **1.04** a **1.05** schází.
- Prostory v přízemí severovýchodního nárožního rizalitu (**1.06 – 1.13**) vykazují z velké části obdobné závady jako předchozí místnosti při kapli. Nesou dosud velmi výrazné stopy povodně z roku 2002 – omítky na všech stěnách i příčkách jsou až do výše cca 3.5 m (k výběhům kleneb) otlučeny až na zdivo; i nad nimi je povrch omítek degradovaný, celé vrstvy nátěrů jsou opadané a popraskané.
- Původní záchody východně od světlíku (**1.09**), včetně přístupové chodby (**1.08**) prošly v poválečném období rozsáhlou adaptací – byla sem vložena poněkud chaotická změť cihlových příček s kovovými obdélnými zárubněmi vstupů, pod klenby byly vloženy nízké stropní podhledy, podlahy tvoří litý beton.
- Severní trakt nárožního rizalitu tvořil původně jediný obdélný klenutý prostor, z nějž se dnes dochovala pouze východní polovina (místnost **1.13**). Západní polovina byla zřejmě kolem přelomu 19. a 20. století předělena zděnými příčkami na dvojici místností s přilehlou chodbou (**1.10 – 1.12**). Část chodby a obě místnosti byly předěleny dřevěnou konstrukcí na dvě podlaží – prostor nad místností **1.11** je přístupný z chodby po jednoduchém dřevěném schodišti.
- Při vstupu do místnosti **1. 11** jsou osazeny novodobé kovové zárubně. Podlahu tvoří litý beton.
- V místnosti **1.12** je podlaha odstraněna, tvoří ji dusaná hlína promíšená se sutí.
- Nárožní klenutý prostor **1.13** má rovněž osekané omítky až do výše výběhů kleneb. Ve vstupu jsou osazeny novodobé kovové zárubně.
- V severní a východní zdi jsou pod úrovní okenních parapetů vysekány hluboké drážky pro vedení elektrického proudu. Do západní příčky a vrcholu klenby je zasekáno vedení pro požární hlásič.
- Vnitřní okenní křídla v severní a východní zdi (**1.11 – 1.13**), pocházející vesměs z 1. poloviny 19. století, jsou v poměrně dobrém stavu, mají však poškozené a uvolněné

závěsy a poškozený nátěr; závěsy a kování jsou na řadě míst napadeny korozí. Většina krycích parapetních desek schází.

Západní část – prostory **1.57 – 1.81**

- Prostory v západní části přízemí severního křídla jsou v podobně zdevastovaném stavu jako ve východní části; nesou dosud velmi výrazné stopy povodně z roku 2002. Omítky na všech stěnách jsou až do výše cca 3.5 m (k výběhům kleneb) otlučeny až na zdivo; i nad nimi je povrch omítek degradovaný, celé vrstvy nátěrů jsou opadané a popraskané. Výjimku tvoří pouze severní stěna místnosti **1.69** a celé místnosti **1.75** a **1.78**.
- V místnostech s dochovanými omítkami (viz výše) je patrno jejich výrazné poškození vlhkostí – povrch omítek je degradovaný, celé vrstvy nátěrů jsou opadané a popraskané.
- V místnostech **1.69, 1.70, 1.72 – 74** a **1.77 – 78** je podlaha tvořena litým betonem, v místnostech **1.75** a **1.76** je dochována dvoubarevná, diagonálně kladená dlažba. Ve všech ostatních místnostech byla podlaha po povodni odstraněna, dnes jsou zde pouze mělké prohlubně se dnem tvořeným dusanou hlínou promíšenou se sutí.
- Pouze místnosti **1.57, 1.65, 1.67, 1.69 – 73** a **1.75 – 77** jsou dochovány v původní výšce kleneb; všechny ostatní byly zřejmě na přelomu 19. a 20. opatřeny nízkými dřevěnými stropními podhledy, omítanými na rákos. Z většiny těchto stropů je dnes omítka otlučena. Prostory pod klenbou nad těmito stropy jsou vesměs nepřístupné, s výjimkou horní části místnosti **1.68**, která je přístupná po dřevěném žebříkovém schodišti ze sousední místnosti **1.67**.
- Do některých obvodových zdí, příček a vrcholků kleneb byly neodborně zasekány rozvody elektřiny a požární hlásiče; týká se to zejména místností **1.57, 1.65, 1.67, 1.69 – 73, 1.76** a **1.77**.
- Východní okno v jižní zdi místnosti **1.73** (kuchyně), směřující do chodby, bylo při úpravách v 1. polovině 20. století značně rozšířeno a změněno v trojdílné.
- Při stavebních úpravách na přelomu 19. a 20. století byly některé (původně větší) místnosti předěleny tenkými cihlovými příčkami, které narušují původní dispozici (zejména místnosti **1.58/1.60** a **1.64/1.66**). Na několik místností byl také předělen někdejší dvoulodní refektář (místnosti **1.75 – 1.81**).

- Téměř všechny zárubně a vstupní výplně v západní části přízemí pocházejí z období stavebních úprav na přelomu 19. a 20. století (stejně jako stropní podhledy). Vesměs jsou ve špatném stavu, poškozené vlhkostí, odřené a potlučené. Křídla dveří jsou vesměs vysazená, většina jich schází; u dochovaných schází původní zámková a kliková kování.
- Vnitřní okenní křídla v severní zdi (obrácená do ulice) a v jižní zdi (obrácená do chodby), pocházejí ze dvou časových rovin – částečně z 1. poloviny 19. století, (s mašlovými kličkami a obrtlíky) a ze sklonku 19. století (s kličkami ve tvaru „L“). Okenní křídla mají vesměs poškozené a uvolněné závěsy a poškozený nátěr; v některých případech jsou jednotlivá křídla vysazena a úplně schází. Závěsy a kování jsou na řadě míst napadeny korozí. Většina krycích parapetních desek je vážně poničena vlhkostí, nebo zcela schází.
- Do rohové místnosti **1.78** (při průjezdu) byla v období po povodni r. 2002 provizorním způsobem vestavěná elektrocentrála; její vybavení je částečně zasekáno do obvodových zdí a dochované omítkové vrstvy jsou tak značně poškozené.
- Místnosti **1.79 – 81** procházely v období před povodní r. 2002 rozsáhlou adaptací, která zjevně nebyla dokončena; bylo sem vloženo několik zděných příček se vstupy opatřenými kovovými zárubněmi, v oknech byly osazeny kovové posuvné mříže.

1. PATRO

1. patro severního křídla je v celém rozsahu plochostropé, pouze prostor schodiště **2.01b** má stoupavé valené klenby členěné styčnými dvoubokými výsečemi. Také místnost s toaletami 2.55 má valenou klenbu, členěnou dvojicí pětibokých výsečí.

Chodba a místnosti **2.01 – 2.55**

- Prostor chodby **2.01a** byl při nástupu na boční schodiště předělen dvojicí kovových prosklených stěn s dvoukřídlými dveřmi; v tomto prostoru také pokrývá zdi do výše cca 1 m tmavočervený lingrustový nátěr.
- Barevná teracová dlažba chodby **2.01** je na více místech výrazně ošlapaná a potlučená.
- Při severní stěně chodby je nad úrovní ostění oken a portálků vnějškem protaženo elektrické vedení.
- Chybí obě vnější spodní křídla klasicistního okna, vedoucího z místnosti **2.03** do chodby **2.01c**.

- Téměř všechny zárubně a vstupní výplně v západní části přízemí pocházejí z období stavebních úprav v 1. polovině 19. století; v několika případech zde byly druhotně použity i starší, barokní prvky, nebo alespoň jednotlivá kování – zámkové štítky, stáčené závěsy a přítuhy. Tyto výplňové prvky jsou vesměs ve špatném stavu, odřené a potlučené. Křídla dveří jsou v mnoha případech vysazená, mnoho jich schází.
- Okno do chodby v jižní zdi místnosti **2.05** je zazděné.
- Chybí obě vnitřní horní křídla klasicistního okna, vedoucího z místnosti **2.09** do chodby **2.01a**.
- V několika případech byly dodatečně zazděny propojovací dveře v příčkách mezi jednotlivými místnostmi severního (uličního) traktu (např. **2.16/2.18**, **2.24/2.26** nebo **2.28/2.30**).
- Historická parketová podlaha v místnosti **2.24** je vážně poškozena nalepeným linoleem.
- Prostor místnosti **2.31a – c** byl při stavebních úpravách v meziválečném období narušen vestavbou toaletního zařízení.
- Fabionové stropní podhledy jsou na řadě míst narušeny zalištovaným vedením kabelů k požárním hlásičům.
- V chodbě **2.47a** jsou do historické dřevěné zárubně osazená novodobá mřížová vrátka s kovovým rámem.
- V místnosti **2.48** jsou do historické dřevěné zárubně nevhodným způsobem osazená novodobá mřížová vrátka s kovovým rámem.
- Prostor někdejšího světlíku (**2.50**) byl při adaptaci 2. patra kolem roku 1925 zastropen sklobetonem a přeměněn v komoru; okna do světlíku vedoucí byla tehdy zazděna.
- Původní záchody východně od světlíku (**2.55**), včetně přístupové chodby prošly v poválečném období rozsáhlou adaptací – byla sem vložena poněkud chaotická změť cihlových příček s kovovými obdélnými zárubněmi vstupů; odpadní potrubí z 2. patra je zde vedeno vnějškem.

2. PATRO

2. patro severního křídla je v celém rozsahu plochostropé, pouze prostor schodiště **2.01b** má stoupavé valené klenby členěné styčnými dvoubokými výsečemi.

Chodba a místnosti **3.01 – 3.54**

- Prostory 2. patra severního křídla prošly v letech 1920 – 25 rozsáhlými stavebními úpravami dle projektu architektů Josefa Vejrycha a Viktora Beneše. Nejdůležitějším zásahem byla změna základní dispozice – jižní propojovací chodba při nádvoří byla zrušena a nová byla prolomena ve středním traktu, vybouráním příček v předpokojích někdejších důstojnických bytů. Zrušen a přepatrován byl také světlík v severovýchodním rizalitu. Tato adaptace, byť velmi radikální, je však provedena kvalitně a z dnešního pohledu ji lze hodnotit spíše pozitivně.
- Dřevěná prosklená stěna s dvoukřídlými dveřmi v chodbě při schodišti **3.01a** je z jižní strany zakryta velmi nevhodnou kovovou otvíravou mříží, druhotně zasazenou přímo do zdiva chodby. Podobné mříže jsou osazeny i před vstupními stěnami při bočním schodišti a prakticky před všemi vstupy po obou stranách chodby **3.02**, jsou osazené buďto do dřevěných zárubní nebo vnitřních zděných špalet.
- Dřevěné prosklené stěny s dveřmi, oddělující od chodby **3.02** obě schodiště, nejsou v příliš dobrém stavu, mají uvolněné závěsy a odřený povrch, včetně poškozeného fládrování. Některé skleněné výplně jsou rozbité. Dveře vedoucí ke schodišti **3.01a** nemají dochováno původní zámkové kování, je nahrazeno novodobým, hliníkovým. Povrch stěn je navíc poškozen nově přitlučenými plastovými lištami kryjícími rozvody EZS.
- Ve zdi východního čela chodby **3.02c** je osazeno umyvadlo s průtokovým ohřívačem a kachlíkovým obložením.
- Většina zárubní a vstupních výplní v místnostech 2. patra pocházejí z období stavebních úprav v 1. polovině 19. století; v několika případech zde byly druhotně použity i starší, barokní prvky, nebo alespoň jednotlivá kování – zámkové štítky, stáčené závěsy a přítuhy. Tyto výplňové prvky jsou vesměs ve špatném stavu, odřené a potlučené. Křídla dveří jsou v mnoha případech vysazená, celá řada jich schází.
- V několika případech byly dodatečně zazděny propojovací dveře v příčkách mezi jednotlivými místnostmi severního (uličního) traktu (např. **3.04/3.05**, **3.06/3.07** nebo **3.19/3.20**).
- Fabionové stropní podhledy i stěny řady místností jsou na řadě míst narušeny zalištovaným vedením elektřiny a kabelů k požárním hlásičům.

- Do špalet oken celé řady místností (v severním i jižním traktu) jsou ve zdivu osazeny pevné nebo posuvné žaluziové mříže, pocházející z doby, kdy se zde nacházel vojenský archiv.
- Řada místností v jižním traktu prošla v 90. letech 20. století velmi nevhodnými stavebními úpravami, spočívajícími ve vkládání sádrokartonových příček s jednoduchými obdélnými nebo půlkruhem zakončenými průchody (např. **3.33 – 33** nebo **3.43 – 45.**
- Prostor světlíku se záchody při severním konci západního křídla (**3.36 – 41**), výrazně upravený při přestavbě v letech 1920 – 25, je v současné době zcela zpustlý, nefunkční, velmi těžce znečištěný ptačím trusem a odpadky.
- V prostoru nástupu na boční schodiště (**3.50**) pokrývá zdi do výše cca 1 m zcela nevhodný tmavočervený lingrustový nátěr, který pokračuje dále i na samotném schodišti a pokrývá také pilířky zábradlí, oddělující jej od chodby a výtahu.

KROV

Obecně platí, že krovy nad všemi křídly jsou stejné konstrukce a vzájemně na sebe navazují, vyjma krovu severního křídla, které je dvoupatrové a krov tak není propojen s přilehlým východním a západním křídlem, jejichž korunní římsy se nacházejí přibližně o polovinu podlaží níže. Krov nad severním křídlem má nejsložitější konstrukci v důsledku četných zlomů ve střešních rovinách a použitím valbových zakončení nad přístavky, resp. nad severovýchodním nárožím. Specifický případ představují krátké valbové stříšky za zděnými atikami a štíty, případně světlíky, narušující střešní roviny severního a západního křídla.

Novodobý krov severního křídla je vaznicové soustavy a byl postaven z prvků stromů kácených v rozmezí let 1881-1884 (viz kapitola 5. Dendrochronologie). Základem konstrukce krovu je trojúhelník z dvojice krokví (odvěsny) a vazný trám (přepona). Střešní plášť s pálenou krytinou na latích nesou krokve, uložené na vaznice ve třech úrovních - dolní (okapové), střední a horní, rozmístěných pravidelně ve třetinách délky každé krokve. Střední a horní vaznici podpírají v plných vazbách šikmé sloupky, tuhost plných vazeb zajišťují párové kleštiny.

Tuhost v příčném směru zajišťují kleštiny tvořené dvojicí fošen, které jsou jedním železným svorníkem pevně spojeny se šikmým sloupkem podpírajícím horní vaznici a druhým svorníkem spojeným s krokví plné vazby.

Spodní část krovu tvoří spodní, pětiboká okapová vaznice, osedlaná na vazných trámech plných vazeb. Vazné trámy jsou uloženy na podélné, do koruny zdiva obvodových zdí částečně zazděné pozednici.

Zhlaví trámů plných vazeb, stejně jako podélná okapová vaznice a pozednice jsou zčásti obezděny cihelným zdivem. Uzavření dřevěných konstrukcí při styku s korunou zdiva je pro dřevo historických krovů krajně nevhodným řešením – stav zhlaví trámů příčných vazeb i trámů podélného uložení je pravděpodobně špatný. Nezazděné jsou prvky v patě krovu pouze v západní polovině severního křídla.

Vaznicový krov obsahuje velké množství druhotně použitých prvků původního barokního krovu (viz kapitola 5. Dendrochronologie). Mohutné vazné trámy (v plných vazbách se skoro pravidelně střídají druhotně použité a zcela nové) jsou podepřeny zděnými sloupky nad traktovými zdmi a jedním průvlakem (prahovým trámem) nad plochostropou místností. V případě ostatních křídel (východního, jižního i západního) leží průvlak na rubu kleneb.

Krov je od stropních konstrukcí důsledně oddělen. V severním křídle je dlažba krovu topinková, v ostatních křídlech, kde nejsou ploché stropy, ale klenby, je přítomen recentní zásyp, tvořený pravděpodobně směsí drceného keramzitu a škváry.

Krovem prochází celkem 26 komínů. Jejich rozmístění je různorodé, většinou však respektuje původní trojtraktovou dispozici, kdy jižní (dvorní) trakt zaujímá chodba, s navazujícícm středním a severním (vnějším) traktem s obytnými místnostmi. Především v místnostech středního traktu se nacházely černé kuchyně privátních bytů důstojníků a v severním traktu odtud vytápěné světnice, takže je pochopitelné, že většina mohutných průlezných barokních komínů je situována do dělící traktové zdi (celkem 15, resp. 16), probíhající takřka v ose severního křídla. Tyto komíny vystupují za hřebenem na severní straně střechy. Komíny byly sníženy při zřízení nového, vaznicového krovu (1881-1884) a opatřeny nově vyzděnou komínovou hlavicí.

Anomálie s rozmístěním barokních komínů nacházíme v krovu valbové střechy severovýchodního rizalitu, kterým prochází mohutný světlík, po jehož západní straně se

nachází velký trojdílný barokní komín s kalhotovými výběhy sopouchů. Další komíny jsou pak situovány nad jižní traktovou zdí mezi chodbou a místnostmi středního traktu (celkem 6, resp. 8). Tyto komíny vystupují v jižní (dvorní) straně střechy. Všechny jsou novodobé, oproti barokním komínům jsou subtilní a mají většinou čtvercový průřez.

Zvláštní případ představuje komín procházející zdivem světlíků. Jeden se nachází v jižní zdi jihozápadního barokního rizalitu, druhý v novodobém západním rizalitu, postaveném v roce 1921.

Komíny jsou omítány hladkou vápennou omítkou, barokní komíny nad střední traktovou zdí mají na stěnách řadu otisků po odstraněném barokním krovu. Na delší straně komínů se nachází otisky podélného vázání, na kratších příčných stranách pak otisky po prvcích plných vazeb, hambalků a rozpěr mezi ležatými sloupky.

Krovem severního křídla prostupují celkem 4 světlíky.

1. se nachází v západním výběžku. Jde o neomítanou cihelnou stavbu obdélného půdorys, která byla vystavěna v roce 1921 pro osvětlení chodby ve středním traktu 2. patra (ta vznikla změnou původní barokní dispozice). Světlík má při severní i jižní straně výběžky pro navázání dalšího zdiva (šmorce). Podle plánů z roku 1921 se počítalo s vestavbou 3. patra do krovu, který měl být zdvižen a vznikl by tak nepravý mansardový krov. Světlík osvětluje západní konec chodby ve 2. patře.

Při rizalitu u západního křídla se nachází novodobý 2. světlík, který je situován nad jižním traktem (chodbou v původní barokní dispozici). Je cihelný neomítaný, po straně bez šmorců.

3. světlík je barokní, nachází se v jižním rizalitu na styku se západním křídlem. Osvětluje a odvětrává původní záchody v nižších podlažích. Do krovu propouštěl světlo severním oknem, dnes zazděným.

Mohutný 4. světlík prostupuje východní částí severního křídla, ve valbové části krovu. Delší jižní strana zachovává původní rozsah barokního světlíku, který byl v roce 1921 rozšířen směrem k severu. Původně kratší východní (a pochopitelně i západní) strana byla rozšířena k severu a po této úpravě má světlík čtvercový půdorys. Důvodem rozšíření byla změna dispozice ve 2. patře, kdy na místě středního traktu s obytnými místnostmi byla zřízena chodba, jejíž východní konec měl osvětlovat právě nově zřízený světlík. Změna dispozice nebyla hlavním cílem, plánována byla vestavba 3. patra do

dnešního krovu, s tím, že stávající vaznicový krov by byl zvednut o výšku nového patra, s vytvořením pseudomansardové střechy. Z celého projektu z roku 1921, k němuž se odchovaly původní plány, byla realizována pouze změna dispozice v 2. patře.

Světlík po rozšíření splynul s původně samostatně stojícím barokním komínem č. 21. Pro ten bylo charakteristické kalhotové napojení dalších dvou sopouchů s nestejně vysokými hrotitými oblouky. Levý (severní) zůstal zachován v původní podobě, pravý (jižní) byl zazděn, neboť za ním se dnes nachází vnitřní prostor k severu rozšířeného světlíku. Na východní straně, podobně jako na protilehlé západní, konstrukčně splynul s komínem č. 23. Mezi původním severovýchodním nárožím světlíku a komínem č. 23 se nachází výplň ze smíšeného zdiva. Východní okno světlíku je zazděné.

Nad průjezdem, v jižní (dvorní) polovině krovu se nachází zděná vížka s hodinovým strojem. V jižní zdi je prolomena kruhovým otvorem, za nímž je k vnějšímu líci přiložen plechový ciferník. V západní zdi se nachází obdélné okno. Uprostřed prostory stojí skříň s novodobým hodinovým strojem. Vížka je rovněž novodobá, asi z 1. desetiletí 20. století, postavená však na místě původní barokní vížky.

V krovu severního křídla se nachází káď na vodu, pojená dvojicí obručí, s poklopem svlakové konstrukce. Káď nepochybně sloužila jako zásobník vody pro případ požáru. Kádě byly umístěny v každém křídle krovu, mohou pocházet z doby jeho výstavby na počátku 80. let 19. století.

VÝCHODNÍ KŘÍDLO S 02

EXTERIÉR

VNĚJŠÍ (VÝCHODNÍ) PRŮČELÍ

Rozvrh

Východní průčelí realizované části stavby má 26 os, skládá se ze dvou odlišných částí. Při severovýchodním nároží se uplatňuje pětiosý pavilon, svou výškou i hmotou

náležící k severnímu křídlu (3. jižní osa odpovídá záchodům propojených se severním křídlem formou skrytého risalitu). Střecha je zde valbová.

K jihu navazuje jednopatrová 21 osová část reflektující svoji jednoduchou, ale sofistikovanou skladbou komplikované vnitřní členění. Díky užití polopater ji lze vnímat i jako čtyřpodlažní. Průjezd, dnes zazděný, je umístěn ve 14. ose (od jihu), odpovídající středu realizovaného nádvoří. Střecha je sedlová, na jihu s trojúhelným zděným štítem.

Rozbor

Pětiosé východní průčelí severního křídla zachovává členění na severním průčelí plynule navazujícího rizalitu (rozdílný je pouze počet os, veškeré prvky se jinak důsledně opakují – viz výše). Při pohledu od severovýchodu proto tato část získává až dojem nárožního pavilonu.

Další část východního průčelí je architektonicky členěna pouze horizontálně.

Z hlavního severního průčelí plynule přebíhá jednoduchý kamenný sokl. Totéž platí o patrové římse nad přízemím. Korunní římsa je nasazena zcela bez vztahu k severnímu křídlu, cca v polovině jeho posledního podlaží. Jedná se o shodný přístup deklarovaného nezájmu, jako u vazby korunní římsy a římsy středního pavilonu severního průčelí.

Převažující patrová část průčelí o délce 5 os plně odpovídá vnitřní dispozici. Ta je sestavena ze dvou složek. Primární je ubytovací jednotka. Tvoří ji drobné halové trojlodí s tribunami vloženými do bočních lodí. Mezi těmito prostory je vložena drobná úzká část předělená na dvě úrovně. Dolní odpovídá sestavě kuchyní, horní (přístupná z tribun trojlodí) byla patrně obytná. Rytmus okenních os nedává smysl bez pochopení této vnitřní sestavy.

Na fasádě se střídají tři typy okenních os:

Osa a:

V přízemí i patře prolomeno shodné velké, výrazněji modelované okno. Jeho ploché ostění opatřené uchy sleduje otvor tvořený převýšeným obdélníkem s půlkruhovým odsazeným záklenkem. Ve vrcholu záklenku je umístěn velký výškově protažený klenák propojující sestavu s patrovou římsou, která se nad otvorem zalamuje. Výše klenák přesahuje rovněž lokálně odsazené kyma římsy korunní.

K této ose se vždy váže zděný vikýř. Nad prostým soklem je v ploše ukončené bočními křídly prolomen na výšku umístěný oválný otvor. Jeho výrazný osový klenák navazuje na spojitou křivkou členěnou ukončující vzdutou římsu (konkávně – konvexně - konkávní).

Osa b:

V přízemí umístěno obdélné okno plochým ostěním vybíhajícím do uchou. Nad ním je do shodného podlaží vloženo čtvercové okno s obdobným plošným ostěním. Obohaceno je výrazným osovým klenákem „zavěšujícím“ ostění na patrovou římsu. Ve druhé úrovni se situace opakuje. Klenák zde provazuje menší horní okno s kymatem korunní římsy.

Osa c:

Jedná se o variaci osy předchozí, kdy je dvojice oken v přízemí nahrazena portálem (14. osa od jihu).

Vjezd s nedosazeným půlkruhovým záklenek je lemován plochým ostěním. Na stojky ukončené jednoduchou pateční římsou navazuje horní část s prolákým vnějším obrysem. Ta se váže na patrovou římsu, která se díky zalomení stává jejím ukončujícím prvkem. Otvor je s římsou propojen trojdílným podloženým osovým klenákem.

Výslednou kompozici boční fasády je z výše uvedených důvodů možné číst v těchto souvislostech:

Trojice os **b** – **a** – **b** odpovídající trojlodní ubytovací jednotce v přízemí i patře. Vložená menší okna se logicky vážou na vnitřní dispozici, respektive vložení bočních, samostatně osvětlených tribun.

Mezi tyto skupiny je vždy vložena další osa (typ **b**) odpovídající vkládaným úzkým kuchyňským prostorům a bytům poddůstojníků nad nimi. Protože se váže na krajní osy předchozích obytných jednotek, můžeme tuto část vnímat i jako trojici opakujících se os typu **b** oddělovaných dominantnější osou **a**.

Zcela mechanicky se opakující sestavu částečně narušují pouze osy **c**; s průjezdy v přízemí. Ty se vážou na střední pole odpovídající vnitřním nádvořím při severovýchodním a jihovýchodním nároží.

Téměř neviditelnou změnou je i zvětšení trojic os (typu **b**) o další osu téhož druhu. Tato dvakrát se na průčelí uplatňující čtyřosá sestava vždy signalizuje navázání kolmého

křídla. Naprosto logicky se tak do členění fasády promítá vnitřní členění příslušných křídel skládajících se ze čtveřice základních skladebných jednotek křídla (viz i krajní čtyřosé risality hlavního průčelí).

DVORNÍ (ZÁPADNÍ) PRŮČELÍ

Dvorní průčelí východního křídla je jednopatrové, sedmnáctiosé. Přízemí člení ve všech osách dodatečně zazděné bosované arkády s půlkruhovými záklenky, vybíhajícími z profilovaných říms. V deváté ose (od jihu) se nachází dvoukřídlá vrata vedoucí do průjezdu, který je dnes již zvenčí zazděn. Okna v zazdívkách jsou vždy ve třech osách za sebou obdélná, ve dvou etážích – dole větší, nahoře menší, obě s plochými šambránami s uchy. V každé čtvrté ose je střídá jedno vysoké okno s odsazeným půlkruhovým záklenkem. Nad arkádami se nachází průběžná kordonová římsa, dvakrát podložená, nad záklenky arkád přecházející v masivní podložené klenáky.

Fasáda patra je členěná prakticky shodně, zde jsou ovšem arkády pouze iluzivní, zřejmě nikdy nebyly otevřené. Fasáda mimo arkády je rovněž bosovaná, s římsami pod záklenky a s podloženými klenáky; ty přímo vynášejí výrazně předsazenou, bohatě profilovanou korunní římsu.

INTERIÉR

Navazující boční křídla souběžně směřující k jihu jsou v zásadě shodná, dvoutraktová, se střednímu průjezdem a skladbou vycházející ze základních obytných trojlodních jednotek a kuchyní.

Základem obytných sekcí je trojlodní sál s bočními tribunami. Vstup na ně umožňují jednoramenná půlkruhově stáčená schodiště. V přízemí sálu byly do bočních lodí neústrojně vloženy trojice komor se samostatnými vstupy. Jeden ze středních prostorů byl využit pro kachlová kamna vytápěná vždy z navazující kuchyně.

Zmíněné kuchyně byly proponovány vždy pro dvojici obytných sekcí. Jsou sklenuty stlačenými valenými klenbami. Střední převažující úseky byl původně vymezeny dvojicí mandrholců, vynášejících dýmník, společný pro čtveřici kuchyňských topenišť. Tento stísněný prostor byl navíc dělen střední příčkou s osovými dveřmi. Tato říčka zpětně ovlivnila šikmé vedení špalet otopných chodbiček.

Tyto sestavy jsou ve dvojicích užity v celém východním křídle, v obou podlažích – v postavené části vždy pět obytných jednotek s přilehlými kuchyněmi Ve čtrnácté ose (od jihu) se nachází průjezd, členěný stejně jako v severním křídle – do dvou polí s okosenými rohy, obě jsou sklenuta plackou. Doprovázejí střední seškrcenou jednotku otevřenou v kontrapunktu bočními nikami (sklenuta valeně).

Naproti navazující chodbě jižního křídla je mezi obytné jednotky vloženo další trojramenné schodiště.

PŘÍZEMÍ A MEZIPATRO

Chodba a místnosti **1.14a – c a 1.17a – 1.27c**

- Severní zakončení chodby **1.14b** je uzavřeno dřevěnou, částečně prosklenou stěnou s dvoukřídlými dveřmi. Tato stěna není v dobrém stavu; její jednotlivé součásti jsou otlučené, mají odřené nátěry, z původních barevných a leptaných skleněných výplní je dochována pouze část. Původní dveřní kování chybí.
- Po celé délce propojovací chodby **1.14b** nesou omítky výrazné stopy narušení vlhkostí – dosud přetrvávající následky povodně ze srpna roku 2002. Poškození dosahuje výše cca 3,5 m nad úroveň dlažby, do výše kam až dosahovala hladina povodně. Povrchové vrstvy omítek jsou rozpraskané, místy zcela smyté, na mnoha místech zcela opadaly nebo zpráškovaly. Nad úrovní dlažby je na řadě míst patrno výrazné narušení omítek a zdiva pokračujícím vzlínáním vlhkosti.
- Dlažba chodby, tvořená kamennými deskami, je na více místech poškozená, některé desky jsou prasklé nebo zcela rozbité. Dlažba je také zjevně narušena vzlínající vlhkostí.
- Nad úrovní hlavic pilastrů je do východní zdi chodby neodborně zasekáno elektrické vedení, na některých místech je vedeno i vnějškem. Je zde také (v různých výškových úrovních) osazeno několik rozvodných skříněk s plechovými nebo plastovými dvířky.
- Ve dvou vstupech ve východní stěně chodby jsou v původních kamenných portálcích osazeny novodobé dvoukřídlé otvíravé mříže v kovových rámech (jednotky **1.18 a 1.19**).
- Dvoukřídlá klasicistní vrata, uzavírající vjezd do chodby v úrovni někdejšího východního vjezdu (**1.20**) jsou poničená, otlučená, s poškozeným nátěrem a uvolněnými závěsy. Původní zámkové kování se nedochovalo.

- Prostor v jižním zakončení chodby (**1.14c**) je na délku dvou polí od zbytku chodby oddělen novodobou příčkou s širokým obdélným průchodem, uzavřeným dvoukřídlými plechovými vraty. Po celém obvodu této části chodby byly až do výše hlavic pilastrů osekány omítky až na zdivo. Podlahu zde tvoří litý beton, do hlavic pilastrů je hrubým způsobem zasekána masivní kovová konstrukce, nesoucí osvětlovací tělesa nad podélnou osou tohoto úseku chodby.
- Obytná jednotka **1.17a – f** má do výše záklenků přízemních arkád osekané téměř všechny omítky. V celém prostoru přízemí jsou také odstraněny podlahy, dnes je zde pouze dusaná hlína promíšená se sutí a zbytky základů původních dělících příček a topeniště. Do líce pilastrů je zapuštěna kovová konstrukce, která dříve nesla osvětlovací tělesa nad podélnou osou prostoru **1.17b**. Arkády obou bočních empor v mezipatře jsou zazděné. Omítky na obou schodištích do mezipatra jsou vážně poškozené vlhkostí, samotné dřevěné stupně schodišť jsou z velké části uvolněné a vratké. Historické okenní a vstupní výplně, dochované ve východní stěně jednotky (směrem do chodby) a při schodištích, jsou vesměs ve špatném stavu, zpuchřelé, s poškozenými nátěry a rozbitými skly; původní kování jsou vesměs napadena korozí. Část původních výplní zcela schází a je většinou nahrazena druhotně osazenými, nejspíše náhodně posbíranými prvky.
- Hospodářská jednotka **1.18a** má v celém rozsahu osekané vnitřní omítky, na stěnách i na klenbě; podlahu zde tvoří poničené cementové dvoubarevné dlaždice. Výplň vstupních dveří tvoří dvě nesouvisející, druhotně osazená dveřní křídla, obě značně poničená, s chybějícím zámkovým kováním.
- Obytná jednotka **1.19a – h** je ve středním prostoru druhotně předělená stropem, na němž je osazen novodobý sádrokartonový podhled. V úrovni přízemí má do výše záklenků přízemních arkád osekané téměř všechny omítky, přízemní arkády na severní straně jsou zčásti zazděné. V celém prostoru přízemí jsou také odstraněny podlahy, dnes je zde pouze dusaná hlína promíšená se sutí a zbytky základů původních dělících příček a několik betonových desek. Celým prostorem jsou protaženy kovové trubky, zbytky zjevně nedokončené instalace ústředního vytápění. Původní dřevěné schodiště na severní emporu je nahrazeno betonovým. Arkády obou bočních empor v mezipatře jsou zazděné, pouze od severu je ponechán průchod do prostoru nad zastropením střední lodi (**1.19g**). Omítky na obou schodištích do mezipatra jsou vážně poškozené vlhkostí, dřevěné stupně

jižního schodiště jsou z velké části uvolněné a vratké. Klenby v úrovni mezipatra jsou poškozeny vedením kabelů k požárním hlásičům a instalací velkých osvětlovacích těles s plastovými kryty. Historické okenní a vstupní výplně, dochované ve východní stěně jednotky (směrem do chodby) a při schodištích, jsou vesměs ve špatném stavu, zpuchřelé, s poškozenými nátěry a rozbitými skly; původní kování jsou vesměs napadena korozí. Ve vstupních dveřích je původní kování nahrazeno plastovou klikou. Část původních výplní zcela schází.

- Prostor někdejšího východního průjezdu (**1.20a – b**) je východně od poloviny své délky předělen pevnou zděnou příčkou; východní (menší) prostor 1.20b je přístupný pouze od severu, druhotně probouraným průchodem z jižní lodi obytné jednotky 1.19. Tento prostor má až do výše hlavic pilastrů zcela osekané omítky, podlahu zde tvoří litý beton. Prostor nemá žádné přímé osvětlení ani větrání.
- Obytná jednotka **1.21a – h** má do výše cca170 cm osekané téměř všechny na obvodových stěnách, na arkádách byly ponechány. V celém prostoru přízemí jsou také odstraněny podlahy, dnes je zde pouze dusaná hlína promíšená se sutí a zbytky základů původních dělících příček a topeniště. Arkády jižní boční empory v mezipatře jsou zazděné, je zde pouze ponechán průchod na lávku (již zaniklou), která obě empory dříve spojovala; její existenci dokládají probourané části původních parapetů. Omítky na obou schodištích do mezipatra jsou vážně poškozené vlhkostí, samotné dřevěné stupně schodišť jsou z velké části uvolněné a vratké. Historické okenní a vstupní výplně, dochované ve východní stěně jednotky (směrem do chodby) a při schodištích, jsou vesměs ve špatném stavu, zpuchřelé, s poškozenými nátěry a rozbitými skly; původní kování jsou vesměs napadena korozí. Část původních výplní zcela schází. Ve vstupních dveřích se původní zámkové kování nedochovalo.
- Hospodářská jednotka **1.22a** má vnitřní omítky značně poškozené vlhkosti, zčásti popraskané a opadané; podlahu zde tvoří cementové dlaždice. Do vrcholku klenby je neodborně zasekán rozvod elektřiny. Oboje vstupní dveře mají poničené nátěry a zkorodované závěsy, zámková kování chybí.
- Obytná jednotka **1.23a – f** má do výše záklenků přízemních arkád osekané téměř všechny omítky. V celém prostoru přízemí jsou také odstraněny podlahy, dnes je zde pouze dusaná hlína promíšená se sutí a zbytky základů původních dělících příček a topeniště.

Arkády obou bočních empor v mezipatře jsou zazděné. Do vrcholků kleneb obou empor v úrovni přízemí je neodborně zasekán rozvod elektřiny. Omítky na obou schodištích do mezipatra jsou vážně poškozené vlhkostí, samotné dřevěné stupně schodišť jsou z velké části uvolněné a vratké. Severozápadní část klenby severní empory je v úrovni mezipatra poškozena zatékáním z 1. patra. Historické okenní a vstupní výplně, dochované ve východní stěně jednotky (směrem do chodby) a při schodištích, jsou vesměs ve špatném stavu, zpuchřelé, s poškozenými nátěry a rozbitými skly; původní kování jsou vesměs napadena korozí. Některé části okenních výplní (křídla) schází.

- Prostor pod schodištěm **1.21a – c** má po celém obvodu z velké části osekány spodní úrovně omítek, místy až do výše 2 m; zbylé omítky jsou značně narušené vlhkostí, popraskané a zčásti opadané. Podlahu zde tvoří litý beton. Východní část prostoru je předělena novodobou příčkou s obdélnou kovovou zárubní. U vstupních dveří se nedochovalo původní kování, křídla dveří jsou poničená, s oprýskaným nátěrem.
- Schodiště **1.25** má až do úrovně hladiny povodně z r. 2002 značně poničené omítky a povrchové nátěry.
- Obytná jednotka **1.26a – h** má do výše výběhů záklenků přízemních arkád osekané téměř všechny omítky. V celém prostoru přízemí jsou také odstraněny podlahy, dnes je zde pouze dusaná hlína promíšená se sutí a zbytky základů původních dělících příček a topeniště. Arkády obou bočních empor v mezipatře jsou zazděné. Do vrcholků kleneb obou empor v úrovni přízemí je neodborně zasekán rozvod elektřiny. Omítky na obou schodištích do mezipatra jsou vážně poškozené vlhkostí, samotné dřevěné stupně schodišť jsou z velké části značně sešlapané, uvolněné a vratké. Historické okenní a vstupní výplně, dochované ve východní stěně jednotky (směrem do chodby) a při schodištích, jsou vesměs ve špatném stavu, zpuchřelé, s poškozenými nátěry a rozbitými skly; původní kování jsou vesměs napadena korozí. Některé části okenních výplní (křídla) schází.
- Hospodářská jednotka **1.27a** má do úrovně výběhů klenby osekané vnitřní omítky, ostatní omítky jsou značně poškozené vlhkosti, zčásti popraskané a opadané; podlahu zde tvoří litý beton. Do vrcholku klenby je neodborně zasekán rozvod elektřiny. Dvoukřídlé vstupní dveře jsou novodobé, s hliníkovým klikovým kováním.

PATRO A MEZIPATRO

- Chodba a místnosti **2.56a – 2.66d**
- Barevná teracová dlažba chodby **2.56**a je na více místech výrazně ošlapaná a potlučená.
- Při východní stěně chodby je nad úrovní hlavic pilastrů na několika místech vnějškem protaženo elektrické vedení.
- Při jižním zakončení chodby **2.56a** je k její západní zdi přiložen obdélný přístavek s toaletami (**2.56b**). Jeho hmota překrývá spodní část obdélného okna v této zdi chodby.
- Obytná jednotka **2.57a – f**. Arkády jižní boční empory v mezipatře jsou zazděné, klenba severní empory je částečně poškozena zatékáním. Historické okenní a vstupní výplně, dochované ve východní stěně jednotky (směrem do chodby) a při schodištích, vesměs nejsou v příliš dobrém stavu, mají poškozené nátěry a rozbité některé skleněné výplně; původní kování jsou rozsáhle napadena korozí.
- Obytná jednotka **2.59a – g** je ve středním prostoru druhotně předělená stropem, osazeným v úrovni horní římsy parapetů někdejších empor v mezipatře; prostor nad stropem je nepřístupný. Arkády obou bočních empor v mezipatře jsou zazděné. Historické okenní a vstupní výplně, dochované ve východní stěně jednotky (směrem do chodby) a při schodištích, vesměs nejsou v příliš dobrém stavu, mají poškozené nátěry a rozbité některé skleněné výplně; původní kování jsou rozsáhle napadena korozí. Původní dvoukřídlé dveře vnitřní předsíně zcela schází.
- Hospodářská jednotka **2.60a – b** je zhruba v polovině délky předělena novodobou příčkou s obdélnou kovovou zárubní; na bočních stěnách jsou osazena svítidla s plastovými kryty, napájená zalištovanými rozvody. Dvoukřídlé pozdně barokní dveře mají obě horní výplně nahrazeny novodobým prosklením, původní zámkové kování se nedochovalo.
- Obytná jednotka **2.61a – i** byla zřejmě na sklonku 19. století zcela přestavěna na byty. Ve středním prostoru je druhotně předělená stropem, osazeným v úrovni spodní římsy parapetů někdejších empor v mezipatře; prostor nad stropem je nepřístupný. Arkády obou bočních empor jsou v obou patrech zazděné, i boční lodi pod emporami jsou předěleny příčkami. Okenní a vstupní výplně, pocházející zde ze sklonku 19. století, vesměs nejsou v příliš dobrém stavu, mají poškozené nátěry a většina původních zámkových kování schází. Většina dveřních křídel je vysazena.

- Asymetrické dvoukřídlé vstupní dveře hospodářské jednotky **2.62a – b** jsou poškozené, horní výplně jsou nahrazeny prosklením, zámkové kování se nedochovalo.
- Obytná jednotka **2.63a – k** byla v minulosti století zcela přestavěna na byty. Ve středním prostoru je druhotně předělená stropem, osazeným v úrovni záklenků někdejších empor v mezipatře; prostor nad stropem je nepřístupný. Arkády obou bočních empor jsou v obou patrech zazděné, i boční lodi pod emporami jsou předěleny příčkami. V západní stěně (směrem do chodby) jsou dochovány vstupní dveře z 1. poloviny 19. století a část poškozených okenních výplní; také na obou emporách jsou dochovány výplňové prvky z téže doby, vesměs mírně poškozené nebo druhotně uložené. Interiéry v úrovni přízemí byly zcela novodobě přestavěny.
- Obytná jednotka **2.65a – m** byla na sklonku 19. století zcela přestavěna na byty. Ve středním prostoru je druhotně předělená stropem, osazeným v úrovni horní římsy parapetů někdejších empor v mezipatře; prostor nad stropem je nepřístupný. Arkády obou bočních empor jsou v obou patrech zazděné, střední i boční lodi pod emporami jsou předěleny příčkami. Okenní a vstupní výplně ve spodní úrovni pocházející zde ze sklonku 19. století, jsou vesměs v dobrém stavu, nejsou zde ovšem dochována původní zámková kování. Okenní a vstupní výplně v úrovni empor jsou na tom již hůře, mají poškozené nátěry a většina původních zámkových kování schází. Většina dveřních křídel je vysazena.
- Hospodářská jednotka **2.66a – d** byla v 19. století rovněž upravena k obytným účelům a v obou úrovních předělena příčkami s obdélnými vstupy, lemovanými dřevěnými zárubněmi. Dochované vstupní výplně, pocházející z období kolem poloviny 19. století, mají vesměs poškozené nátěry, nejsou zde dochována původní zámková kování; část výplňových konstrukcí ve dveřních křídlech byla odstraněna a nahrazena zrnitým sklem.

KROV

Novodobý krov východního křídla je vaznicové soustavy a byl postaven z prvků stromů kácených v rozmezí let 1881-1884 (viz kapitola 5. Dendrochronologie). Jeho konstrukce i rozměry jsou totožné s krovem severního křídla. Základ tvoří trojúhelník z dvojice krokví (odvěsny) a vazný trám (přepona). Střešní plášť s pálenou krytinou na latích nesou krokve, uložené na vaznice ve třech úrovních - dolní (okapové), střední a

horní, rozmístěných pravidelně ve třetinách délky každé krokve. Střední a horní vaznici podpírají v plných vazbách šikmé sloupky, tuhost plných vazeb zajišťují párové kleštiny.

Tuhost v příčném směru zajišťují kleštiny tvořené dvojicí fošen, které jsou jedním železným svorníkem pevně spojeny se šikmým sloupkem podpírajícím horní vaznici a druhým svorníkem spojeným s krokví plné vazby.

Spodní část krovu tvoří spodní, pětiboká okapová vaznice, osedlaná na vazných trámech plných vazeb. Vazné trámy jsou uloženy na podélné, do koruny zdiva obvodových zdí částečně zazděné pozednici.

Zhlaví trámů plných vazeb, stejně jako podélná okapová vaznice a pozednice jsou zčásti obezděny cihelným zdivem, a to v celém rozsahu východního křídla. Uzavření dřevěných konstrukcí při styku s korunou zdiva je pro dřevo historických krovů krajně nevhodným řešením – stav zhlaví trámů příčných vazeb i trámů podélného uložení je pravděpodobně špatný.

Krov na severním konci východního křídla odděluje od vyvýšeného valbového severního křídla cihelná protipožární příčka. Na jižním konci uzavírá prostor krovu zděný štít ze smíšeného zdiva. V jižní části západní poloviny střechy se napojuje krov jižního křídla, totožné konstrukce.

Jak již bylo zmíněno, množství prvků barokního krovu bylo použito do základové konstrukce stávajícího krovu vaznicové soustavy. K historicky i památkově nejdůležitějším reliktům náleží dva samostatné fragmenty druhotně použitého barokního vazného trámu. Oba mají na bocích vyřezaný majuskulní nápi. Existenci trámů s nápisem dokládají i dobové prameny, účty z roku 1732. První trám se nachází přibližně uprostřed krovu východního křídla (vazba č. 39 – počítáno od severní protipožární příčky), v polovině při dvorní (západní) straně. Druhý trám se nachází jen o dvě plné vazby dále k jihu (vazba č. 47) ve stejné poloze.

Na prvním trámu je nápis: ERGO VIVAT CELSISSIMVUS DANIEL [ARCHIEPIS]. Písmena v hranatých závorkách jsou dochována fragmentárně, jejich význam je však zřejmý: ARCHIEPISCOPVS, tedy arcibiskup.

Na druhém trámu je nápis: [COPUS] PRAGENSIS, STROZZIANA FVNDATIONIS ADMINI… (zbytek nápisu zakrývá zazdívka paty krovu). Ačkoli některá písmena (viz

hranaté závorky) jsou dochována fragmentárně, význam sdělení je zřejmý. Překlad textu složeného z obou trámů zní: *„Nechť žije knížecí Milost Daniel arcibiskup pražský administrátor Strozziho nadace*“. Nepochybně jde o administrátora zmíněné nadace, pražského arcibiskupa Daniela, pána Mayern z Mayernu. Celý výše uvedený nápis není úplný. Podle smlouvy byly ovšem zhotoveny trámy dva, se 130 literami, bohužel aniž by bylo uvedeno jeho plné znění.

Krovem prochází celkem 18 komínů. Z nich 3 páry tvoří mohutné barokní průlezné komíny obdélného půdorysu. Nacházejí se v severní části krovu a uprostřed něj, symetricky vůči dvorní fasádě. Poslední dvojice se nachází až na jižním konci křídla (de facto již navazujícího křídla dalšího dvora), přičemž jižnější z dvojice je součástí zdiva jižního štítu. Další barokní komín vystupuje ze severní zdi schodiště zpřístupňujícího podkroví východního křídla. Zbývající komíny jsou všechny novodobé, postavené ve 2. polovině 19. století. Všechny komíny jsou omítány hladkou vápennou omítkou.

Dvojice barokních komínů vyrůstají vždy z bočních zdí kuchyní v patře i přízemí, které oddělují po stranách obě obytné jednotky. Dvojice komínů s kalhotovým rozdvojením sopouchů umožňovala obsluhu celkem 4 otopných zařízení, které máme jednoznačně doloženy historickými plány a jejichž podesty jsou patrné v přízemí.

Skoro všechny barokní komíny nesou otisky po nedochovaném barokním krovu. Obecně lze konstatovat, že na kratší straně komínů se nacházejí negativní otisky po podélném vázání, na delší (příčné) pak otisky příčného uspořádání plné vazby barokního krovu. Nejlépe jsou dochovány u komínů č. 1 a 2 v severní části krovu východního křídla.

V horní části komínu č. 1 se dochovaly pozoruhodné negativní otisky po zdvojeném věšadlovém sloupku plné vazby barokního krovu. Při srovnání s jediným plánem, jenž zachycuje podélnou vazbu původního krovu (plán z roku 1860) je však zřejmé, že odpovídá skutečnosti jen zčásti – na plánu není zachyceno spodní zúžení věšáku.

Na jižní straně východního sopouchu komínu č. 17 (poblíž jižního štítu), se dochovaly výrazné reliéfní iniciály HV v maltě, která je snad součástí první omítky komína (bude nutno provést detailní průzkum spojený s odběrem vzorků na laboratorní analýzu).

Jižní štít, uzavírající nedokončené východní křídlo je vyzděn ze smíšeného zdiva. Že jde o dodatečnou zazdívku, dokládá barokní komín č. 18, který dodatečná štítová zazdívka pohltila. K zazdění nedokončeného východního křídla došlo patrně již velmi brzy, snad na počátku 40. let 18. století. Ve zdivu štítu se v ose nacházejí dvě odřezané vaznice barokního krovu. Spodní se „otiskla“ do hmoty komína. Znamená to, že nejprve byl vztyčen krov a teprve následně byly vyzděny komíny – tato situace je společná pro všechna křídla.

Dokladem spíše kulturně-historické povahy je rozbitý archivářský vozík, dokládající, že na Invalidovně sídlil Vojenský historický archiv. Vozík se nachází severně od protipožární příčky u schodiště, vlevo od pochozí lávky.

JIŽNÍ KŘÍDLO S 03

EXTERIÉR

VNĚJŠÍ (JIŽNÍ) PRŮČELÍ

Obecná charakteristika

Patrové patnáctiosé průčelí je členěno slepými arkádami, do nichž jsou vloženy obytné jednotky s polopatry. Členění je identické s dvorním průčelím navazujícího východního i západního křídla. Jedinou výjimku tvoří pásová bosáž arkád nádvoří. Vnější (jižní) průčelí tuto bosáž postrádá. Svrchní nátěr je cihlově červený, značně sprášený nebo smytý, omítka je poškozena zejména v úrovni soklu v přízemí, případně v místech svodů, které byly podle stavu omítek dlouhá léta v havarijním stavu.

Střecha je sedlová, v bocích navazuje na sedlové střechy východního a západního křídla. Pět komínů prochází střechou na vnějším (jižním) průčelí. Jde o dvě dvojice mohutných barokních průlezných komínů a jeden komín čtvercového půdorysu, patrně novodobý.

Přízemí

Přízemí je rytmizováno slepými, druhotně zazděnými arkádami s hladkým povrchem. Členění arkádami je osazeno na průběžný nízký sokl odpovídající vnitřní podlaze obytných místností jižního traktu. Sokl pilířů podobně jako jejich povrch je hladký.

Cvikly půlkruhových záklenků jsou rovněž hladké, ve vrcholu půlkruhových záklenků arkád se nacházejí výrazně dimenzované klenáky. Klenáky jsou trojdílné, podložka plynule přechází do desky kordonové římsy. Ta má nedělený průběh, narušovaný pouze středním vrcholovým, od svislé roviny do dvora mírně vykloněným klenákem.

Okenní otvory v mírně vpadlé zazdívce jsou rozvrženy dle vnitřní dispozice, tj. váží se na obytné jednotky a na kuchyně mezi nimi. Ostění oken jsou hladká, omítaná, nahoře s typickými stylizovanými uchy. Patrně jsou zděná z cihel (potřeba ověřit sondáží). Kompoziční rozvrh je střídavý, na rozdíl od dvorní fasády však středovou osu neakcentuje otvor do průjezdu, neboť je zazděn a osazen dvěma obdélnými okny nad sebou.

Další typy členění představují velká okna s odsazeným půlkruhovým záklenkem a převažující dvojice pravoúhlých oken nad sebou. Z nich je dolní okno obdélné, horní mírně ležaté, horními rohy se dotýká archivolty záklenku.

V každé čtvrté ose je střídá jedno vysoké okno s odsazeným půlkruhovým záklenkem.

Patro

Základní rozvrh s hladkou nečleněnou omítkou je identický s členěním přízemí. Průběžná přímá korunní římsa je vyložená, s bohatou profilací. Shodně s přízemím do ní zasahuje trojdílný vrcholový klenák. Podložka dosahuje pouze to kymatu, čelní prvek se dotýká geison.

Výplně barokních arkád ve shodě s členěním parteru odpovídají dispozici interiéru, tj. váží se na obytné jednotky i na kuchyně. Shodně jsou výplně dvojího typu: již zmíněné velké okno s odsazeným půlkruhovým záklenkem a dvojice obdélných oken nad sebou, přičemž dolní je obdélné na výšku, horní pak mírně příčně obdélné. Ostění je zcela ploché, omítané, nahoře zakončené uchy.

Střecha

Střecha zcela shodného typu s dalšími křídly má nepůvodní mírnější sklon. Krytinu tvoří tašky, jednoduše kladené novodobé bobrovky.

Okap není umístěn pod římsou, ale v dolním pásu střechy kryté měděným plechem, což je rovněž novodobá úprava. Komíny prostupují střechou na vnější (jižní) straně (viz popis tam).

Mimo boční dvojice původních barokních komínů, dodatečně snížených, prochází střechou jediný čtvercový komín situovaný v ose. Komínové hlavy ve stávající podobě jsou výsledkem částečného odbourání komínů v rámci zřízení nového krovu nižšího sklonu, tedy pocházejí patrně z 80. let 19. století. Nepravidelně rozmístěné vikýře v ploše střechy jsou novodobé.

Výplně otvorů

Průčelí má poměrně jednotné utilitární řešení s prvky odpovídajícími 2. polovině 20. století. Jde o montovaná dvojitá okna, osazená v celém rozsahu průčelí.

Mříže:

Dekorativní barokní vlnité mříže spojované kovanými objímkami jsou umístěny ve všech dolních obdélných oknech a všech velkých oknech s odsazeným půlkruhovým záklenkem. Mříž shodného typu je osazena dokonce do okna zazdívky průjezdu v ose č. 8.

Horní příčně obdélná okna jsou osazena novodobými mřížemi.

Okna v patře nejsou opatřena žádnými mřížemi.

Okna:

Dolní na výšku obdélná okna zapuštěná (dle barokního stavu) do hloubky špalet jsou dělena pevným poutcem na spodní dvoukřídlou šestitabulkovou část a horní čtyřtabulkovou.

Horní příčně obdélná okna nemají žádné příčné dělení, dvoukřídla jsou šestitabulková.

Velká okna mají tři pevné poutce, do každého dílu jsou osazena dvoukřídlá šestitabulková dovnitř otevíravá křídla. Půlkruhový záklenek je vertikálně dělený, dvoutabulkový.

Výplně okenních křídel tvoří příčně mírně obdélné skleněné tabulky.

DVORNÍ (SEVERNÍ) PRŮČELÍ

Obecná charakteristika

Patrové patnáctiosé průčelí je členěno slepými arkádami, do nichž jsou vloženy obytné jednotky s polopatry. Členění je identické s dvorním průčelím navazujícího východního i západního křídla.

Střecha je sedlová, v bocích navazuje na sedlové střechy východního a západního křídla. Pět komínů prochází střechou na vnějším (jižním) průčelí.

Přízemí

Přízemí je rytmizováno slepými, druhotně zazděnými bosovanými arkádami. Bosáž je odsazena od nároží jen nepatrně ustupujících zazdívek. Členění je osazeno na průběžný nízký sokl odpovídající vnitřní podlaze chodby. V dnešní podobě je z části skryt pod vrstvou betonu jako chodník lemujícího dvorní průčelí. Pilíře mají hladký sokl, následuje pásová bosáž ukončená rovnou římsou.

Cvikly půlkruhových záklenků jsou členěny rovněž pásovou bosáží, která se plynule zalamuje do výrazně dimenzovaných klenáků. Klenáky jsou trojdílné, podložka plynule přechází do desky kordonové římsy. Ta má nedělený průběh, narušovaný pouze středním vrcholovým, od svislé roviny do dvora mírně vykloněným klenákem.

Okenní otvory v mírně vpadlé zazdívce jsou rozvrženy dle vnitřní dispozice, tj. váží se na obytné jednotky a na kuchyně mezi nimi. V každé čtvrté ose je střídá jedno vysoké okno s odsazeným půlkruhovým záklenkem. Ostění oken jsou hladká, omítaná, nahoře s typickými stylizovanými uchy. Patrně jsou zděná z cihel (potřeba ověřit sondáží). Kompoziční rozvrh je střídavý, osu jižního průčelí akcentuje arkáda s vraty do průjezdu a nad korunní římsou vystupující zděný vikýřový nástavec.

Další typy členění představují velká okna s odsazeným půlkruhovým záklenkem a převažující dvojice pravoúhlých oken nad sebou. Z nich je dolní okno obdélné, horní mírně ležaté, horními rohy se dotýká archivolty záklenku.

Od tohoto základního rozvrhu se odlišuje pouze střední 8. osa, kde v přízemí není zazdívka, nýbrž dvoukřídlá vrata s dvojitým nadsvětlíkem.

Patro

Základní rozvrh s od počátku pouze iluzivně naznačenými bosovanými arkádami je identický s členěním přízemí. Průběžná přímá korunní římsa je vyložená, s bohatou profilací. Shodně s přízemím do ní zasahuje trojdílný vrcholový klenák. Podložka dosahuje pouze to kymatu, čelní prvek se dotýká geison.

Výplně barokních arkád ve shodě s členěním parteru odpovídají dispozici interiéru, tj. váží se na obytné jednotky i na kuchyně. Shodně jsou výplně dvojího typu: již zmíněné velké okno s odsazeným půlkruhovým záklenkem a dvojice obdélných oken nad sebou, přičemž dolní je obdélné na výšku, horní pak mírně příčně obdélné. Ostění je zcela ploché, omítané, nahoře zakončené uchy.

Střecha

Střecha zcela shodného typu s dalšími křídly má nepůvodní mírnější sklon. Krytinu tvoří tašky, jednoduše kladené novodobé bobrovky.

Okap není umístěn pod římsou, ale v dolním pásu střechy kryté měděným plechem, což je rovněž zcela novodobá úprava.

Dvorní polovinou sedlové střechy neprochází žádný komín. Komíny prostupují střechou na vnější (jižní) straně (viz popis tam).

Výplně otvorů

Průčelí má poměrně jednotné utilitární řešení s prvky odpovídajícími 2. polovině 20. století. Jde o montovaná dvojitá okna, osazená v celém rozsahu průčelí.

Mříže:

V oknech dvorního průčelí jižního křídla nejsou osazeny žádné mříže.

Okna:

Dolní na výšku obdélná okna zapuštěná (dle barokního stavu) do hloubky špalet jsou dělena pevným poutcem na spodní dvoukřídlou šestitabulkovou část a horní čtyřtabulkovou.

Horní příčně obdélná okna nemají žádné příčné dělení, dvoukřídla jsou šestitabulková.

Velká okna mají tři pevné poutce, do každého dílu jsou osazena dvoukřídlá šestitabulková dovnitř otevíravá křídla. Půlkruhový záklenek je vertikálně dělený, dvoutabulkový.

Výplně okenních křídel tvoří příčně mírně obdélné skleněné tabulky.

Dveře:

Pouze 8. osa s průjezdem. Zde jsou umístěna zmíněná dvoukřídlá vrata s nadsvětlíkem. Vrata jsou dvoukřídlá, rámové konstrukce, se svisle obdélnými kazetami ve 2 x 3 polích. Křídla jsou osazena na dva páry křížových závěsů pozdně klasicistního typu, s konci zdobenými pilovitým prostřihem. Součástí rámu je nadsvětlík se dvěma příčně obdélnými okny, vně otevíravými. Na dveřní rám shora přiléhá dřevěná římsa shodného profilu jako štukové hlavice pilířů arkád. Pevná výplň sluncového tvaru je šestnáctidílná. Horní prvek je natřen okrovou barvou, vrata červenohnědým nátěrem.

Horní pevný nadsvětlík v půlkruhovém záklenku arkády je jistě starší, patrně ještě klasicistní, snad z 1. třetiny 19. století. Oproti tomu dvoukřídlá vrata pod ním jsou mladší, nelze vyloučit, že vznikla až v souvislosti se zazdívkou arkád v přízemí (1857).

INTERIÉR

PŘÍZEMÍ A MEZIPATRO

bude doplněno

PATRO A MEZIPATRO

bude doplněno

KROV

Novodobý krov nejkratšího jižního křídla je vaznicové soustavy a byl postaven z prvků stromů kácených v rozmezí let 1881-1884 (viz kapitola 5. Dendrochronologie). Jeho konstrukce i rozměry jsou totožné s ostatními krovy objektu. Základ tvoří trojúhelník z dvojice krokví (odvěsny) a vazný trám (přepona). Střešní plášť s pálenou krytinou na latích nesou krokve, uložené na vaznice ve třech úrovních - dolní (okapové), střední a horní, rozmístěných pravidelně ve třetinách délky každé krokve. Střední a horní vaznici podpírají v plných vazbách šikmé sloupky, tuhost plných vazeb zajišťují párové kleštiny.

Tuhost v příčném směru zajišťují kleštiny tvořené dvojicí fošen, které jsou jedním železným svorníkem pevně spojeny se šikmým sloupkem podpírajícím horní vaznici a druhým svorníkem spojeným s krokví plné vazby.

Spodní část krovu tvoří spodní, pětiboká okapová vaznice, osedlaná na vazných trámech plných vazeb. Vazné trámy jsou uloženy na podélné, do koruny zdiva obvodových zdí částečně zazděné pozednici.

Zhlaví trámů plných vazeb, stejně jako podélná okapová vaznice a pozednice jsou zčásti obezděny cihelným zdivem, a to v celém rozsahu východního křídla. Uzavření dřevěných konstrukcí při styku s korunou zdiva je pro dřevo historických krovů krajně nevhodným řešením – stav zhlaví trámů příčných vazeb i trámů podélného uložení je pravděpodobně špatný.

Krov na severním konci východního křídla odděluje od vyvýšeného valbového severního křídla cihelná protipožární příčka. Na jižním konci uzavírá prostor krovu zděný štít ze smíšeného zdiva. V jižní části západní poloviny střechy se napojuje krov jižního křídla, totožné konstrukce.

Krovem prochází celkem 5 komínů, z nichž 2 páry tvoří mohutné barokní průlezné komíny obdélného půdorysu. Jsou situovány v západní a ve východní části půdorysu. Zbývající komín je novodobý, čtvercového půdorysu, byl postaven ve 2. polovině 19. století. Všechny komíny jsou omítány hladkou vápennou omítkou.

Novodobý komín z 2. poloviny 19. století však nese otisky po prvcích barokního krovu (pod střechou). Podobně jako komíny východního křídla vznikl ještě před výstavbou nového, stávajícího krovu v létech 1881-1884, jistě však až po roce 1860.

Po jižním boku komínu č. 3 se nachází základové zdivo odbouraného obdélného komínu, který se nacházel velmi blízko jižní obvodové zdi. O jeho podobě a stáří neznáme nic bližšího, jeho existenci dokládá pouze zmíněný relikt zdiva.

V západní části krovu jižního křídla se nachází káď na vodu, patrně pro účely případného hašení požáru v krovu. Nelze vyloučit, že jde o autentický předmět z doby, kdy vznikl stávající vaznicový krov.

ZÁPADNÍ KŘÍDLO S 02

EXTERIÉR

VNĚJŠÍ (ZÁPADNÍ) PRŮČELÍ

Obecná charakteristika

Dnes se jedná o průčelí vnější. Prvotně ale bylo zamýšleno jako dvorní, obracející se svojí převažující částí do nádvoří před průčelím plánovaného kostela.

V rámci rozdělení budovy na úseky je součástí tohoto popisu i úsek zcela na jihu, který ve skutečnosti měl patřit nedokončenému křídlu dalšího nerealizovaného nádvoří (střední nádvoří při východní straně plánovaného areálu).

Původně dvorní průčelí dodatečně opatřené středním výrazným risalitem mělo být otevřené arkádami bez bosování. Patrně hned při dokončování torza byly arkády v 18. století zazděny, protože se staly součástí vnější fasády.

21osé průčelí dělí jednoosé torzo spojovací patrové chodby na dvě zásadně odlišné části.

Severní část (16 os s osou navazujícího záchodového risalitu severního křídla) odpovídá nádvoří před průčelím kostela, kratší jižní úsek (4 osy) se již váže ke zlomku křídla po východní boční straně nerealizované sakrální stavby.

Přízemí

Severní úsek stávajícího vnějšího západního průčelí je 16osý, dělený středním trojosým risalitem do dvou v podstatě shodných částí.

Přízemí je v těchto bočních úsecích rytmizováno slepými, druhotně zazděnými bosovanými arkádami. Veškerá bosáž je odsazena od nároží.

Členění je osazeno na průběžný nízký sokl (dnes téměř zcela skrytý) odpovídající vnitřní podlaze.

Pilíře mají hladký sokl, následuje pásová bosáž ukončená přímou římsou.

Cvikly půlkruhových záklenků jsou členěny rovněž pásovou bosáží plynule se zalamující do klenáků. Vrcholový klenák je trojdílný, podložka plynule přechází do pásu (desky) římsy.

Patrová římsa má nedělený průběh, narušovaný pouze středním vrcholovým klenákem.

Otvory v mírně ustupující dodatečné zazdívce mají shodnou podobu. Obdélná okna doprovázejí drobnější otvory (ležatý obdélník téměř zasahující do arkád). Jejich ostění je hladké (pásové), zalamující se do uchou. Ostění jsou omítaná, patrně vesměs kamenná (?).

Jedinou odlišností je poslední jižní osa, kde není vůbec patrné dolní okno v arkádě.

Patro

Základní rozvrh se zazděnými bosovanými arkádami je identický s členěním přízemí. Ukončující průběžná přímá korunní římsa má bohatý profil. Do něj vždy zasahuje trojdílný vrcholový klenák (podložka do kymatu, střední prvek se dotýká desky (geison).

Výplně barokních arkád odpovídají dispozici interiéru, i když k nim přiléhá průběžná chodba. Naznačuje to užití dvou typů výplní. S velkým, půlkruhově s odsazením ukončeným a dvojicí nad sebou osazených obdélných oken (nižší obdélné na výšku, menší nad ním příčně obdélné).

Ostění je zcela ploché, s uchy, patrně kamenné (?).

Střed bývalého dvorního průčelí zaujímá monumentální, dodatečně připojený trojosý risalit, komponovaný jako monumentální brána, završená protrženým štítem.

Nad průběžným soklem odpovídající celému průčelí (a podlaze chodby) jsou provedeny dvoudílné samostatné sokly vážící se na toskánské pilastry a 2/3 sloupy vysokého řádu. Sloupy vymezují střední pole, které je oproti bočním úsekům vysunuto. Toskánské podpory vynášejí kompletní kladí. V převýšeném vlysu prolomena okna horní úrovně okenních řad. Nad podporami navrženy triglyfy (krajní část), ve středu pak glyfované volutové konzoly. Ty jsou užity nejen v čele střední části, ale z profilu jsou patrné i po bocích této střední vysunuté části.

Do vlysu jsou prolomená okna ve tvaru mírně ležatého obdélníku. Střední okno má ostění lemované stojkami s volutkami, vlastní výřez ostění odpovídá sedlovému portálu. Ostění v obou krajních osách mají klasické rámování vybíhající do uchou. Ostění (v tomto případě horní část architrávu) zabíhá do vlysu, kde vytváří ostění oken opatřených uchy.

Nad kompletním kladím zasahuje do střešní roviny rozlomený trojúhelný štít, jehož boční části odpovídají krajním osám sledovaného risalitu. Střední realizovaná část vznikla zcela unikátním způsobem. Ramena štítu nejsou jako obvykle přerušena. Formou oblého výřezu provedeného ve vertikální rovině zde veškeré profilace plynule pokračují až k vrcholu. V půdorysu pak vytvářejí jakousi oblou niku, do níž byl osazen náročně tvarovaný sokl: patka, tělo s proláklými bočními úseky i čelem opatřeným vpadlým polem a osovou kartuší a ukončující nevýraznou římsou. Ta pak nese velkou sochařskou kompozici. Základem je mnohačetné tropheum, které ale bylo doplněno dvojicí předsazených sedících soch. Vpravo je to poloobnažený otrok s rukama spoutanými za zády, vlevo postava otrokyně (?) s rukama v okovech před tělem (?). Sestava je silně narušena. Socha předpokládané otrokyně (zajatce vlevo) ale již není ve většině hmoty dochována.

Střední pole risalitu vyplňuje v přízemí portál s neodsazeným půlkruhovým záklenkem. S portálem souvisí vnější kamenné schodiště. Trojice stupňů je v nárožích zaoblena. Lokálně narušeno rozvalením jednotlivých prvků.

Tvar vstupu nedotčené arkádě starší etapy s rizalitem nepočítající. Ostění vlastního portálu je lemováno pouze páskem, nad nevýraznými patečními římsami navazuje shodně profilovaný záklenek opatřený mohutným podloženým osovým klenákem. Cvikly reflektující navazující tvary jsou řešeny buď jako vystupující pole. Osový klenák podepírá náročněji tvarovaný balkon horního, mezi sloupy původně zcela otevřeného patra s přímým překladem. Základní nízký pás měkce vydutého balkonu odpovídá vysunuté desce, navazuje průběžný sokl. Parapet je členěn vystupujícím ležatým polem prolomeným ve středu oválným terčem.

Boční úseky risalitu mají v dolní části přízemí otvory s přímým překladem vynášeným koutovými konzolami (forma sedlového portálu). Do mladší, ale patrně již barokní zazdívky byla vložena okny dodržující obecně platný typ (pravoúhlé ploché ostění s uchy).

Nad přímým římsovým překladem vynášeným zmíněnými bočními konzolami je ještě v části přízemí vyzděna plná stěna členěná pásovou bosáží. V ní je prolomeno menší pravoúhlé okno se zcela plochým ostěním vybíhajícím do uchou. Okenní překlad je ukončen drobnou římsou (náznak architrávu), dále navazuje pole vlysu se středním triglyfem (propojeným s volutovým klenáčkem níže umístěného ostění), sestava je ukončena úsekem přímé římsy, která se nad triglyfem zalamuje.

Otvory patra měly ve všech osách 1. patra plnou šíři určenou vertikálními prvky. Tyto velké otvory měly být ohraničeny až architrávem ukončujícího kladí vysokého toskánského řádu. Parapety bočních otvorů mají krajní polopilířky, ve střední partii je umístěn oválem dělený plastický obdélník. Jak již bylo uvedeno, do středu byl vložen balkon s konkávně – konvexně - konkávně vyklenutým čelem tvořeným plným parapetem. Plocha je zde, jako v bočních osách, opatřena soklíkem a pásovou parapetní římsou, v poli je ležatý obdélník proložen středním oválem.

Risalit nedokončené chodby

Vystupující dělící prvek stávajícího průčelí je torzem spojovací chodby, která měla křídlo propojovat se západní průčelím nerealizovaného kostela.

Čelní jednoosá západní fasáda

Čelo chodby bylo provizorně ukončeno a zaslepeno. Boční pásy předpokládaných šmorců byly sjednoceny do výrazných lesen probíhajících v celé výšce fasády. Do nich byl promítnut sokl, další pásový sokl vztahující se k patkám arkád přízemí a pás odpovídající cca patrové římse. Korunní římsa provedena nebyla.

Přízemí

Dvojice otvorů tvoří převýšený dolní a výše ležatý obdélník (viz další úseky). Zde ale zcela bez ostění.

Patro

Shodná dvojice oken, horní drobnější v mírně ustupující pozici zazděno.

Severní fasáda risalitu

Na jednoosou fasádu mechanicky převedeno členění navazujících arkádových úseků (viz tam).

Odlišností je vypuštěná profilovaná pateční římsa v přízemí, nahrazená plochým pásem. Okno v přízemí má shodnou velikost jako okno horní, zde však bez ostění. Horní okno zazděné v rovině ostění má naopak barokní plochou šambránu s uchy, zde provedenou nesporně v kameni (překryto omítkou).

V horním patře je standardní pár oken s kamenným ostěním (nepochybně u dolního, většího). Oba otvory druhotně zazděny, dolní v rovině ostění, horní mírně ustupující.

Jižní fasáda risalitu

I zde je promítnuta arkádová fasáda odpovídající jižní části celého sledovaného průčelí (viz níže). Zde je dochována v barokní podobě bez dodatečného bosování.

Přízemí

V zazdívce arkády umístěna dvojice oken, patrně s kamenným ostěním (barokní, ploché s uchy). Větší dolní zaslepeno v mírně ustupující poloze, horní zazděno v lící ostění.

Patro

Obvyklá dvojice oken, dolní funkční, menší horní zazděno v mírném ustoupení.

Jižní čtyřosý úsek západního průčelí

Tato část patrového objektu již neodpovídá zástavbě kolem jediného realizovaného vnitřního nádvoří.

Původně se měla obracet do užšího prostoru po východním boku velkého kostela.

Přízemí

Její přízemí je rytmizováno slepými, druhotně zazděnými arkádami.

Veškeré členění je osazeno na průběžný nízký sokl (dnes téměř zcela skrytý) odpovídající vnitřní podlaze.

Pilíře mají hladký sokl i dřík ukončený přímou římsou.

Cvikly půlkruhových záklenků vycházejících z drobných soklů nad římsou nejsou rovněž pokryty pásovou bosáží. Vrcholový klenák je trojdílný, podložka plynule přechází do pásu (desky) patrové římsy.

Patrová římsa má nedělený průběh, narušovaný pouze středním klenákem.

Otvory v mírně ustupující dodatečné zazdívce mají shodnou podobu. Obdélná okna doprovázejí drobnější otvory (ležatý obdélník téměř zasahující do arkád). Jejich ostění je hladké (pásové), zalamující se do uchou. Ostění jsou omítaná, patrně vesměs kamenná (?). Jedinou odlišností je poslední jižní osa, kde není vůbec patrné dolní okno v arkádě.

V první ose (od severu) bylo okno upraveno prodloužením k zemi na dveře. Ve 2. ose je okno v horní polovině zazděno.

Dvojice jižních oken je v mírném ustoupení zazděna.

Patro

Základní rozvrh se zazděnými arkádami je identický s členěním přízemí. Ukončující průběžná přímá korunní římsa má bohatý profil. Do něj vždy zasahuje trojdílný vrcholový klenák (podložka do kymatu, střední prvek se dotýká desky (geison).

Výplně barokních arkád odpovídají dispozici interiéru, i když zde k nim přiléhá průběžná chodba. Naznačuje to užití dvou typů výplní. S velkým, půlkruhově s odsazením ukončeným a dvojicí nad sebou osazených obdélných oken (nižší obdélné na výšku, menší nad ním příčně obdélné). Bez vztahu k interiéru je tak vytvořen dojem úseku s kuchyňkou (severní osa) a trojice odpovídající obytné buňce. Ostění je i zde zcela ploché, s uchy, patrně kamenné (?).

Jižní štítové průčelí

Provizorně ukončené krátké torzo západního křídla středního dvora s vloženým kostelem (původní celková představa) je trojosé, patrové, ukončené trojúhelným štítem.

Člení jej upravené vystupující šmorce vytvářející nyní s výjimkou jihozápadního nároží masivní jednoduché opěrné pilíře ukončené pultovou stříškou.

Zmíněný nárožní útvar jen mírně předstupuje, jeho členění plně odpovídá převedení části barokních prvků jako na západním risalitu spojovací chodby.

Západní osa odpovídá chodbám v obou podlažích. Rozměry dvojic oken odpovídají přibližně barokním oknům zazdívek západního průčelí, zde bez ostění. Osa je nad patrem ukončena půlkruhovým obloukem odpovídajícím profilu klenby chodby.

Střední osa (shodné šíře se západní) odkazuje na atypické vnitřní členění při velkých záchodech. Odpovídá jejich samostatné předsíni.

Otvory opakují sestavu předešlé osy, v přízemí je místo okna patrný zazděný pravoúhlý portálek. Jeho dřevěné ostění překrývá omítka uchycená na skoby propletené drátem. Portálek je umístěn v cihelné zazdívce neurčitě se rýsujícím obloukem klenby. Další oblouk, naznačující klenbu nad patrem, je zde výrazně mělčí, než u předcházející západní části.

Východní širší úsek obsahuje pouze okna, a to ve dvou osách blíže dělících opěráku vzniklých ze sjednocených výběhů zdiva směřujícího dále k jihu. Okna mají opět tvar odpovídající členění obou pater (v každé úrovni obdélná větší okna dole, výše menší ležatý obdélník), všechna bez ostění.

Průčelí zakončuje štít kopírující tvar sedlové střechy. Je zcela bez otvorů i členění. V omítce se projevují vnitřní ztužující pilířky.

Východní průčelí západního křídla.

Krátký risalitový jednoosý úsek dokládá torzovitost stavby.

Členění do dvou pater opakuje zcela přesně členění i výplně přebíhající plynule z jižního průčelí navazujícího jižního křídla (či členění západního průčelí západního křídla). Ani zde nejsou arkády bosovány, další členění je identické, baroknı́.

Dolní obdélné okno zazděné přízemní arkády je zazděno cihla mi v líci kamenného ostění. Menší navazující okno je otevřené.

Ve druhém podlaží je dvojice opakujících se oken s plochým ostěním rovněž zazděna v líci. Ostění jsou patrně kamenná (?).

Instruktivní je jihovýchodní nároží risalitu. Pilíře arkád jednotlivých podlaží jsou od vlastního nároží odsazeny a z nich k jihu vybíhají části dalších arkád. Konstrukční výběhy jsou pohlceny sjednocenými přízedními pilíři na místech vysazených šmorců započatého křídla, které mělo stát po východním boku centrálního kostela.

Střecha z 19. století je valbová, se současně upravovanými komíny.

DVORNÍ (VÝCHODNÍ) PRŮČELÍ

Obecná charakteristika

Patrové průčelí členěné slepými arkádami, do nichž jsou vloženy obytné jednotky s polopatry.

Průčelí je zdánlivě sedmnáctiosé, ve skutečnosti šestnáctiosé. Nejsevernější osa totiž náleží záchodovému risalitu severního křídla, což se projevuje třemi podlažími a odlišným členěním obou pater (přízemí je naopak zřejmě od počátku sjednoceno slepou arkádou s popisovanou fasádou a celý nádvořím).

Střecha sedlová, navazující na střechu jižního křídla a přiléhající k risalitu křídla severního.

Přízemí

Přízemí je rytmizováno slepými, druhotně zazděnými bosovanými arkádami. Veškerá bosáž je odsazena od nároží jen nepatrně ustupujících zazdívek.

Členění je osazeno na průběžný nízký sokl odpovídající vnitřní podlaze chodby. Dnes překryto betonem, narušeno.

Pilíře mají hladký sokl, následuje pásová bosáž ukončená přímou římsou.

Cvikly půlkruhových záklenků jsou členěny rovněž pásovou bosáží plynule se zalamující do klenáků. Vrcholový klenák je trojdílný, podložka plynule přechází do pásu (desky) římsy.

Patrová římsa má nedělený průběh, narušovaný pouze středním vrcholovým klenákem.

Otvory v mírně ustupující dodatečné zazdívce odrážejí vnitřní dispozici. Jejich ostění je hladké (pásové), zalamující se do uchou.

Původně se střídaly tři typy:

Střední arkáda průjezdu, velké okno s odsazeným půlkruhovým záklenkem, dvojice pravoúhlých oken – dolní obdélné, horní mírně ležaté.

Ostění jsou omítána, patrně vesměs zděná, zřejmě cihelná.

Od tohoto vzhledu se odlišuje několik os narušených mladšími zásahy.

1. osa od jihu (samostatná osa):

Odpovídala by úseku s kuchyněmi, ale zde se váže na vnitřní schodiště. Dolní zaslepené okno je upraveno shodně jako okno osy předešlé.

2. – 4. osa (první trojce os odpovídajících obytné jednotce):

Obytná sekce má pozměněné pouze dolní okno ve 2. ose. Mírně ustupující zazdívka je velice důležitá, protože je zde v reliéfu proveden rám okna iluzivního. Máme tak doklad o podobě okenních výplní někdy z 2., či 3. třetiny 19. století. Jedná se o pevný kříž s příčníkem v polovině výšky, tvarově tedy odpovídající ještě baroknímu řešení.

5. osa samostatná, bez mladších zásahů.

6. – 8. osa:

7. osa má prvotní velké okno dodatečně plynule protaženo navazujícím portálem až k zemi v době, kdy se tato část stala komunikací vedoucí do vězeňské sekce. Dva předložené stupně jsou betonové, narušené. Situace je spojena se zrušením vedlejšího průjezdu.

8. osa má dolní okno atypicky upraveno zazdívkou v líci na dvojici drobných převýšených záchodových okének.

9. osa odpovídá velké, v daném průčelí jediné otevřené arkádě vážící se na prvotní střední průjezd. Poněkud zavádějící je stav, kdy po jeho přeměně na kotelnu bylo do zazdívky vloženo velké okno, odpovídající středu obytných sekcí. To zde však nebylo zamýšleno.

10. – 12. osa obytné sekce:

Střední 11. osa má velké ono obytné sekce předěleno masivním vodorovným trámem. Ten odpovídá dodatečně vloženému přestropení prvotního bazilikálního řešení.

13. osa odpovídající vložených kuchyňkám a pokojům velitelů:

13. osa od jihu neobsahuje běžné dolní barokní okno. To bylo změněno na menší pravoúhlý portál. Jeho ostění opakuje základní barokní tvar. Stáří tohoto zásahu je problematické, ale nesporně až dodatečné. Severně od těchto dveří se nachází malé, rovněž dodatečně proražené záchodové okénko. Dle interiéru jednoznačně pochází až z pozdního 19. století.

15. osa obsahuje zrušené velké okno. Bylo zmenšeno ve své dolní části o dodatečně vložený, dnes samostatný pravoúhlý portál, snad již klasicistní (viz situace v interiéru).

Patro

Základní rozvrh s od počátku pouze iluzivně naznačenými bosovanými arkádami je identický s členěním přízemí. Zde se již markantně odlišuje nejsevernější osa náležející severnímu křídlu.

Ukončující průběžná přímá korunní římsa má bohatý profil. Do něj vždy zasahuje trojdílný vrcholový klenák (podložka do kymatu, střední prvek se dotýká desky (geison).

Výplně barokních arkád odpovídají jako v přízemí dispozici interiéru. Naznačuje to užití dvou typů výplní. S velkým, půlkruhově s odsazením ukončeným a dvojicí nad sebou osazených obdélných oken (nižší obdélné na výšku, menší nad ním příčně obdélné).

Ostění je zcela ploché, s uchy.

Odlišností od prvotní podoby je zde méně, než v přízemí.

Osy s dvojicemi oken vážících se jak na obytné sekce, ta kuchyňky jsou zcela identické. Jediný druhotný zásah je patrný v jižní části (11., 13., 15. osa) má v úseku parapetu horního okna proražen drobný cca čtvercový otvor. Jeho funkce není zcela

zřejmá. I díky pečlivému provedení se patrně nejedná o výdechy lokálního topení, ale o snad starší zásahy. Navíc je u všech slepých otvorů zadní stěna skosena tak, že v šikmé ploše klesá k dolní vnější hraně (?).

Všechna velká okna odpovídající středům obytných sekcí však byla částečně zasažena. Jde o shodný důvod, kdy byl podstatně zvýšen jejich parapet.

Prvotní rozměr je zřejmě nejlépe dochován u 10. a 14. osy, kde je dolní část pouze zazděna, a to rušivě v rovině ostění.

Okna ve 2. - 6 ose byla upravena tak, že bylo jeho barokní ostění v parapetní části posunuto výše.

Střecha

Střecha zcela shodného typu s dalšími křídly má nepůvodní mírnější sklon. Krytina je tašková (jednoduše pokládané novodobé bobrovky).

Okap není umístěn pod římsou, ale v dolním pásu střechy kryté měděným plechem., což je rovněž zcela novodobá úprava.

Střešní rovinou prostupují všechny komíny křídla. Jednotící minimalistická úprava neprozrazuje jejich stáří. Mimo starších komínů je zde proraženo několik drobnějších komínů/výdechů tvořených kovovými trubkami.

Nepravidelně rozmístěné vikýře v ploše střechy jsou novodobé.

Výplně otvorů

Průčelí má poměrně jednotné utilitární řešení s prvky odpovídajícími 2. polovině 20. století.

<u>Mříže</u>:

Dekorativní mříže spojované kovanými objímkami jsou umístěny ve větších obdélných oknech přízemí. T naznačuje, že zazdívky by zde mohly pocházet již z 18. století.

Dochovaly se v těchto osách:

4., 5., kupodivu i v 8. ose (zde je mříž pohlcená vloženým sloupkem), 10., 12., 14.

Okna:

U oken zapuštěných (dle barokního stavu) do hloubky špalet se jedná o pevný kříž se středním sloupkem a příčníky odpovídajícími typu okna (velká okna mají většinou tři příčníky, větší okna obou podlaží jeden příčník. Obě řady malých ležatých oken mají křídla bez příčného dělení).

Dovnitř otevíravá křídla největších oken jsou trojřadová, střední obdélná okna mají dolní křídla rovněž trojřadá, horní pouze dvouřadá. Malá okna jsou pouze dvouřadá.

Skleněné tabulky jsou mírně příčně obdélné.

Odlišné jsou výplně v úseku nejjižnější obytné sekce (2. - 4. osa).

Jedná se o horní okno v přízemí 2. osy, a trojici oken v patře (s výjimkou malých horních oken).

Základní členění pevným křížem je shodné včetně podoby křídel. Ta jsou ale navíc členěna osovými svislými prvky vytvářejícími drobné čtvercové tabulky. Patrně se jedná o něco starší řešení plně, které ale nevychází z barokního stavu (viz mříže).

Totéž se dochovalo u velkého okna v přízemí v 9. ose.

Dveře:

7. osa (od jihu):

Novodobé dvoukřídlé (3. třetina 20. stol.) umístěné v hloubce špalety. Dovnitř otevíravé dveře rámové konstrukce s trojicí výplní (horní část prosklena). Poškozeno.

13. osa:

Těžce poškozené, v době průzkumu zakryté dveře, umístěné do špalety. Patrně staršího data vzniku (pokročilé 19. stol.). Dvoukřídlé, dovnitř otevíravé.

15. osa:

Novodobé dveře, viz 7. osa.

INTERIÉR

Sledované západní křídlo začíná na severu přisazením k záchodovému risalitu. Jeho určující část končí v jihozápadním rohu dnešního areálu. Zde na něj zcela plynule navazuje krátký úsek dalšího křídla náležejícího již západní straně nedokončené středního nádvoří.

Průnik se stávajícím jižním křídlem je rovněž zcela organický a úsek se záchody by bylo možno k němu přiřadit. S ohledem na popis propojující západní křídlo a na něj navazující torzo ovšem záchody nutně přiřazuje k této kapitole rozboru.

PŘÍZEMÍ A MEZIPATRO

Křídlo je řešeno stejně jako ostatní (s výjimkou křídla severního) jako dvoutrakt. S ohledem na kompozici nedokončeného celku však je nyní úsek s chodbou přisazen k západnímu vnějšímu průčelí. Místnosti se soustřeďují do širšího východního traktu obracejícího se do jediného realizovaného nádvoří.

S ohledem na průběžné číslování prostorů od severního křídla směrem hodinových ručiček začíná tento popis zcela na jihu a postupně pokračuje až k risalitu křídla severního.

Průběžná klenutá chodba je situována při západním průčelí křídla. V jihozápadním nároží na ni kolmo navazuje chodba jižního křídla.

Obytná část se dělí do trojice jednotek. Nejjižnější (v torzu nedokončeného křídla) sestava obsahuje prostor jinde využívaný jako obytná jednotka s kuchyňkou po své jižní straně. Zde je ale tato část využita pro velké záchody rozšiřované a upravované v 19. století, respektive k nim náležející sestavu se středním světlíkem.

Za chodbou a k ní přiléhajícím schodištěm následuje klasická trojitá sestava obytných jednotek. Dvě jednotky, vždy o třech prostorách, jsou děleny ve středu osovým průjezdem.

Oproti dalším křídlům proběhlo v této části nejvíce zásahů. Vycházelo to z potřeby umístit do zlomku plánovaného areálu potřebné provozy, které se měly nacházet zcela jinde (viz i situace severního křídla, kde byla z jedné velké jídelny zřízena kaple).

1.28a1.28b Úsek chodby pokračující plynule do jižního křídla

Chodba je napojena zcela organicky, bez dělení na hlavní chodbu západního křídla (podrobné popisy viz tam). Z důvodů rozčlenění stavby na bloky je tato část spojena se sledovaným západním křídlem.

Barokní řešení nenarušeno. V jižní stěně druhotně otevřený vstup do záchodové části (viz níže). V severní stěně byla provedena trojice arkád funkčně spojených se schodištěm. Střední arkáda vede do otevřeného zrcadla. Do ní byla vložena výplň v sestavě připomínající

termální okno. Obrtlíky, rohové závěsy i zapuštěné panty s kulovitými ukončeními odpovídají pozdnímu klasicismu. Zdá se, že prvotně zde tato zazdívka (alespoň ve stávající výšce) nebyla.

Do východní arkády byla vložena mírně odsazená příčka se vstupem. Ostění je kamenné, barokní s nadsvětlíkem opatřeným soudobou prolamovanou mříží (běžný typ užívaný u vstupů do jednotlivých místností v celém objektu). Dvoukřídlá, silně poškozená rámová výplň je mladšího data, patrně z počátku 20. století.

Západní arkádou prochází nástupní schodišťové rameno. Nároží jsou chráněna dřevěnými úhelníky s dekorativně tvarovaným ukončením (tentýž prvek užit na jižní straně při vstupu do záchodů).

Popisovaná chodba byla později rozdělena příčkou. V ní byl proveden atypický převýšený otvor s vysokým nadsvětlíkem ostění je barokizující, ploché, s uchy. Dveřní výplň chybí. Vše pochází až z pokročilého 19. století.

Proti nástupu na schodiště je prolomen vstup do záchodů. Několikrát upravovaný vstup je vložen do arkády (viz pohled na niku od jihu), která již ale narušuje barokní pilastr. Vlastní dveře s nadsvětlíkem mají dřevěné ostění. Dvoukřídlá rámová výplň, klika i štítek chybí. Dvoukřídlá výplň v nadsvětlíku klasicistní, s rohovými závěsy a přítuhou.

1.36a Západní trakt – chodba

Vyklenuta byla exaktní křížová klenba, respektive valená půlkruhová klenba se styčnými trojbokými výsečemi, s mírně zvýrazněnými hřebínky. Na západní straně ji vynášejí přízední pilastry, na západě hranolové pilíře s brzy vloženou zazdívkou, umístěnou téměř v úrovni vnějšího líce.

Pilíře i pilastry mají shodné členění. Patku tvoří jednoduchý hranol, při patě kleneb probíhá jemně členěná římsa, pod níž jsou použity neobvykle geometrizované dekorativní čabraky s kapkami.

Ve střední části obrácené do chodby je vždy patřena pravoúhlou čabrakou s trojicemi kapek, která kontinuálně prorůstá do nepatrně krepované římsy. Nad ní je výběh kleneb opatřen jednoduchými sokly.

Východní stěna chodby

Mezi pilastry byla prvotně umístěna pravidelně se opakující sestava otvorů odpovídajících skladbou obytným sekcím (narušeno mladšími zásahy). V podstatě se střídaly portály s nadsvětlíkem s obdélnými okny. Stěnu v klenebních lunetách prolamovala další řada oken osvětlujících mezipatro.

Následně jsou otvory včetně výplní popisovány ve vztahu k nim náležejícím souborům prostorů, či jejich sestav:

1.45 Schodiště

Okno v kamenném ostění s uchy. Barokní prolamovaná mříž. Za ní osazena výplň s originálním barokním rámem s pevným příčníkem a charakteristickým čelním oblounem. Křídla patrně vyměňovaná, o něco mladší, s rohovými závěsy.

1.46 Obytná jednotka

Střední barokní portál má dvoukřídlé dveře. Vnější rámové skladbě (kování odstraněno) neodpovídá vlastní svlaková konstrukce s dekorativními závěsy. Snad se jedná o recentní zásah filmařů spojujících několik prvků.

Severní okno změněno na portál. Ostění (patrně dřevěná zárubeň) kryto prkny. Dvoukřídlé dveře rámové konstrukce. Kování odstraněno (otisky štítku zámku nejasného obrysu a štítku přítuhy v podobě srdce).

Nadsvětlík s cihelným ostěním bez rámu. Osazena provlékaná mříž (svislými pruty prochází střední natočená nakoso). Okno za mříží současné vše patrně ze sklonku 19. století.

Jižní okno dochováno s dřevěným pevným křížem osazeným za provlékanou mříží. Jednotlivá křídla mladší (?) klasicistní.

Horní trojice oken shodná s předešlými.

1.47 Kuchyňka

Barokní dveře s nadsvětlíkem. Dvoukřídlá výplň s rámovou konstrukcí dělící křídla do tří polí. Dolní dvojice opatřena vystupujícími dekorativními obdélníky s vykrojenými rohy (horní dvojice patrně později upravena). Otisk zřejmě asymetrického štítku s bohatě tvarovaným obrysem. Na pravém křídle štítek nedochované přítuhy. Křížový motiv byl vytepán do

plastické podoby. Jedná se o jedny z nejkvalitnějších dveří areálu (dochovaných bohužel pouze v torzu).

Horní barokní okno má vnější dvoukřídlou výplň patrně z konce 19. století.

1.48 Obytná jednotka

Střední portál barokní kamenný. Dvoukřídlá výplň rámové konstrukce. Otisk klasicistního (?) štítku, na pravém křídle přítuha k kulatého profilu a dekorativně roztepanými konci. Na rubu klasicistní závěsy, horní i dolní zástrčka.

V nadsvětlíku barokní prolamovaná mříž. Za ní klasicistní dvoukřídlé okno s dobovým kováním (rohové závěsy, knoflíkové přítuhy).

Obě boční okna barokní, severní v době průzkumu zaslepené, na jižním patrna obligátní mříž a torzo okenního vnitřního rámu.

Horní okna s barokním ostěním, vnější výplně s mladším typem rohových závěsů („Z“), patrně rovněž sklonek 19. století.

1.49 Průjezd – kotelna

Se vznikem kotelny souvisí velké, respektive široké vstupní dveře vložené do zazdívky průjezdu. Ostění pásové, omítkové. Dvoukřídlá rámová výplň nesena drobnějšími křížovými závěsy uplatňujícími se na líci. Rovněž na vnější straně umístěný krabicový zámek byl odtržen.

Okno nad dveřmi rovněž větší, než ostatní v chodbě. Ostění patrně omítkové, částečně napodobující barokní tvar. Výplň dochována v torzu, do špalety vložen mohutný příčný prvek (?).

1.50 Barokní kamenné ostění portálu.

Výplň tvoří dvoukřídlé dveře rámové konstrukce (viz předešlé). Patrný otisk členitějšího klasicistního štítku. V nadsvětlíku barokní prolamovaná mříž, za ní torzo okna.

Severní okno změněno na barokizující portál. Číst stojek kamenná, zbytek proveden v omítce. Zdá se, že nadsvětlík byl od počátku pouze naznačený a nefunkční. Jednokřídlé dveře rámové konstrukce, klika i štítek chybí. Druhotně použité dekorativní klasicistní kování, mladší horní a dolní zástrčka.

Jižní okno v původním kamenném ostění Vnější křídlo z pozdního 19. století. Za ním barokní mříž.

Trojice oken při klenbě má barokní ostění, vnější okna dvoukřídlá, rovněž nejdříve ze sklonku 19. století.

1.51 Kuchyně

Barokní kamenný portál s nadsvětlíkem. Kolem ostění obložení deskami (zásah filmařů). Dveřní výplň shodná s předešlou včetně druhotně užitého kování. Klika i štítek chybí.

V nadsvětlíku barokní mříž, za ní patrně klasicistní dvoukřídlé okno.

Horní okno v barokním ostění z 19. století.

1.52 Obytná jednotka

Střední portál s nadsvětlíkem. Kamenné ploché ostění s uchy. Dvoukřídlé dveře rámové konstrukce. Klika chybí. Z rubu patrné druhotně užité klasicistní dekorativní kování a horní i dolní pozdější zástrčky.

V nadsvětlíku osazená barokní prolamovaná mříž. Okenní výplň za ní je dvoukřídlá, patrně klasicistní.

Severnější okno má barokní ostění. Před barokní mříží osazeno dvoukřídlé okno s příčníkem, Nad ním otvor zaslepen. Dochována mosazná klička.

Jižní okno sestavy bylo změněno na dveře. Z barokního ostění ponechány úseky stojek. Překlad je dřevěný a ostění nadsvětlíku provedeno již pouze v omítce.

Dvoukřídlé dveře rámové konstrukce, patrný otisk klasicistního (?) štítku. Na pravém křídle jednoduchá přítuha z oblého prutu.

Mříž v nadsvětlíku jednoduchá provlékaná, z kulatého profilu. Za ní torzo okna.

Horní triáda otvorů má barokní ostění. Vnější výplně z konce 19. století, za středním a jižním primitivní mříž z pásoviny.

Západní stěna chodby

Rytmizována je shodnými hlubšími, pravoúhlými, půlkruhově sklenutými nikami. Ty odpovídají zazděným arkádám, jež se měly otevírat do nádvoří před zamýšleným chrámem.

Vložená okna mají barokní mříže naznačující velice raně zaslepení otevřených chodeb. Z hlediska toho, že se fasáda z dvorní změnila na vnější, je uvedený zásah zcela pochopitelný.

Rytmus je zcela pravidelný, až na trojic nik odpovídajících přisazeného baroknímu risalitu. S ohledem na něj jsou niky zešikmeny, patrné jsou vloženými zazdívkami potlačené konzoly bočních úseků. Objevují se zde navíc profilované římsy naznačující sestavu původně zcela otevřené sestavy tvořící nejzajímavější prvek celého stávajícího areálu.

Veškeré okenní výplně pocházejí z poslední třetiny 20. století.

V poli severně od risalitu torza spojovací chodby osazeny hodnotné dvoukřídlé vstupní dveře s proskleným nadsvětlíkem (patrné předsazené svislé mříže). Dvoukřídlá, dovnitř otevíravá křídla mají křížové klasicistní a druhotně použité starší barokní kování. Ty patří k nejkvalitnějším v celém objektu (členitý obrys doplňuje ryté zdobení). Jedná se o 6 závěsů (4zmíněné barokní), petlici, horní i dolní zástrčku a krabicový zámek. Sestava pochází patrně až z pokročilejšího 19. století.

Zvnějšku dnes zcela zazděno. Otvor není patrný (viz průčelí)

V místě navazujícího torza spojovací chodby zazdívka provedena v líci. Zde umístěny dva obdélné vstupy odpovídající předělení risalitu na dvojici úrovní.

Podlaha v chodbě je původní, skládaná do příčných nepravidelných pásů. Obdélníku, někdy až čtverci se blížící kamenné desky jsou vyrobeny z pražského načervenalého mramoru. Lokálně mírně narušeno.

V úsecích mezi zazděnými arkádami je místy použita odlišná dlažba. Jedná se o drobnou kostku, či cihelné vložky.

Podstatnější zásahy do podlahy se odehrávají ve střední části chodby. Betonový nepravidelný příčný pás odpovídá průběhu necitlivě obnovované kanalizace.

Výrazné změny v prvotním řešení chodby se objevují v jižní části odpovídající zmiňovanému torzu dalšího křídla.

V místě navazující chody křídla jižního měla následovat otevřená patrová chodba vedoucí do ústřední stavby areálu – kostela.

Zazdívka arkády je zde provedena při vnitřním líci původně volných pilířů.

V chodbě volně a poněkud rušivě osazeny betonové odlitky barokních soch ze severního průčelí.

1.36b Poslední (jižní) travé volné chodby

Stávající nejjižnější travé otevřené chodby západního křídla je při mezitraktové stěně doplněno vloženým vnějším jednoramenným pravoúhle zalomeným schodištěm směřujícím do mezipatra ve dvou posledních polích chodby.

Schodiště je zděné, s plnou zděnou parapetní zdí. Prošlapané dřevěné stupně, při stěně připevněno patrně současné jednoduše profilované dřevěné madlo. Při jižní čelní stěně navazuje klenutý oblouk ovlivňující stlačenu valenou klenbu niky sníženého barokního okna.

Pod nástupním schodištěm drobná segmentová niky. V ní patrná část barokního kamenného ostění okna.

Pod jižním koncem schodiště se otevírá drobná nika pod jeho stupni. Při čele je překlenuta segmentovým obloukem. V zadní stěně jsou dvířka d prostoru s velkým komínem rozšiřujícím se do drobného dýmníku. Celá sestava se váže na později zrušenou černou kuchyni.

Sporák částečně kryje kamenné neprofilované ostění vedoucí do dnes nepřístupného malého prostoru. Mohl by odpovídat starší černé kuchyni vzniklé ale nutně až se stavbou schodiště. Stávající přístupová jednokřídlá dvířka rámové konstrukce s členitými barokními, patrně druhotně zde užitými závěsy (přítuha chybí).

Celá uvedená vložka do přestavěného konce chodby nejspíše odpovídá (mimo zmíněný mladší sporák) klasicistnímu období.

Uvedený komunikační prvek kryje baroknı́ kamenné ostění vedoucí do předsíně velkých záchodů i rovněž zazděné okno nad ním (viz situace u obytných jednotek). K nim náleží i severněji ležící, rovněž zazděné baroknı́ okno (obé provedeno v kameni).

Podlaha této části je cihelná, z pásů, sestavených z čtvercových desek.

Do zrušené černé kuchyně byl umístěn sporák, zřejmě z ranějšího 19. století. Složen je z velkých nezdobených kachlů. Tál, dvířka a roura jsou želené, silně narušené korozí. Sporák je těžce poškozen.

1.36c Pokoj vytvořený z koncových jižních travé chodby

Vstupní dveře s dřevěnou zárubní (viz otisk) byly pravoúhlé, osazené v segmentově sklenuté nice chybí (vytrženy).

Plochý, na rákos omítaný strop je zde snížený, protože do 1. a 2. klenebního pole chodby (míněno od jihu) bylo vloženo polopatro, přístupné zmíněným schodištěm. Dřevěná nosná stropní konstrukce je s ohledem na barokní arkády vynášena vloženým, neuměle provedeným stlačeným středním pasem.

Okno od západu je dnes zazděné. Jižní provedeno v zazdívce nedokončené chodby zcela nově.

Podlahu kryje šestiboká keramická dlažba.

1.36d Mezipatro předsíň

Do předsíně vede drobné zalomené schodiště. Na jeho konci jsou v dřevěném rámu osazeny jednokřídlé dveře rámové konstrukce. Závěsy jsou konzolové (klasicistní) ukončené rozšířenými dekorativními terčíky (motiv tulipánu?). Zámek krabicový, ze sklonku 19. století. Na rubu dochovaná jednoduchá přítuha a štítek zámku s originální klikou.

Podlaha fošnová, západní okno z poslední třetiny 20. stol.

1.36e Mezipatro pokoj

Vstupní jednokřídlé dveře rámové konstrukce v dřevěném rámu. Klasicistní závěsy, přítuha, zámek vyměněn.

Klenba barokní, okna s novodobými výplněmi. Dřevěná podlaha.

1.37a Prostor v torzu spojovací chodby

Čtvercový prostor odpovídá jednomu klenebnímu poli. Strop dne tvoří na rákos omítaná vložená dřevěná stropní konstrukce oddělující horní klenutou část.

Podlaha zakryta, okna z 20. století.

1.37b Horní část barokního přízemí torza spojovací chodby

Prostor s dochovaným polem barokní klenby spojovací chodby. V době průzkumu nepřístupný.

Západní trakt – obytná část

Sestavena a prvotně stavěna byla jako klasická sestava (viz úvod s dispozici západního křídla). Ihned však byly prostory s ohledem na změněnou funkci přestavovány. Barokní podoba tak byla narušena nejvíce v rámci dochované stavby. Současně se ale stala nejzajímavější pro pochopení složitých proměn objektu.

Při rozboru budou zmiňovány odchylky od barokní podoby popsané vícenásobně v dalších sekcích křídla.

1.38 až 1.41

Prostory tvoří složitou sestavu barokních, později upravovaných a zvětšovaných záchodů se středním světlíkem (1.40).

1.38 Předsíň

Protáhlý prostor obdélného půdorysu sklenut valenou klenbou s trojicí styčných trojbokých výsečí. Klenba byla od stěny oddělena prostým podříznutím.

V západní stěně umístěna trojice nik s přímými záklenky (výplně nahradila zazdívka). Střední tvoří zazděný prvotní vstup (po přístavbě schodiště do mezipatra). Patrná je zazděná barokní mříž nadsvětlíku. Nad ním nika funkčního okna (s klasicistní výplní), s prudce klesajícím parapetním polem (problém osvětlení prostoru).

Na východní straně rovněž trojice otvorů. Boční snížené s dřevěnými zárubněmi (výplně chybí) v rovině stěny vedou do vlastních záchodů, střední převýšená nika s přímým překladem náleží vstupu do světlíku.

V jižní stěně osové upravované dveře. Rám dřevěný, dvoukřídlá výplň svlakové konstrukce. Otisk klasicistního štítku. Nad překladem nadsvětlík s cihelným ostěním, s torzem klasicistní výplně.

Podlaha podává důležité svědectví o postupných proměnách.

Podstatnou plochu zaujímá drobná, zde velice nepravidelná „pražská kostka“, částečně i říční valouny. Ve středu umístěn dekorativní kruh s vnitřním členěním (v tmavé kostce proveden vepsaný čtverec s konkávními stěnami).

Středem popsanou dlažbou vede odlišně dlážděný, tupě lomený pás odpovídající průběhu kanalizace. V delší přímé části kryt tvoří protáhlé desky, po zalomení v severní části jsou recyklovány desky barokních podlah užitých jinak v chodbách.

Vše odpovídá úpravám z druhé poloviny 19. století.

Dlažba je lokálně narušena, nerovný povrch naznačuje částečný propad do kanalizace (?).

1.39 Severní záchod

Prostor zcela změněn v 19. století, provedena byla nová valená segmentová klenba.

V severní stěně jsou patrné otisky zrušených barokních konstrukcí kaskádového barokního řešení.

Dvojice nik na jih směřuje do světlíku zmenšenými barokními okny.

Podlaha betonová.

1.40 Světlík

Vnitřní otevřený světlík má obdélný půdorys. Přístupný je dveřmi od západu a osvětluje dvojici symetrických záchodů po severní a jižní straně.

Ostění dveří i oken (celkem 5) je barokní, kamenné, ploché, opatřené uchy. Částečně nikdy nebylo opatřeno nátěry. Portál má vysoký nadsvětlík, aby se výškou vyrovnal velkým oknům. Ta jsou v dolní třetině dodatečně zazděna.

Čtveřice oken výjimečně dochovává barokní podobu pevného kříže s výrazným osovým oblounem (původně s dvojicí poutců). Dolní třetina výplně s ohledem na zazdívku odříznuta. Okna mají mladší okenice, s klasicistním kováním (obrtlíky, knoflíkové přítuhy, rohové závěsy).

Podlaha kryta patrně částečně betonovou vrstvou, náznaky dlažby.

1.41 Prostor jižních záchodů

Celkové řešení včetně klenby, podlahy i výplní všech otvorů je zrcadlovým obrazem prostoru 1.39.

Pod klenbou probíhá volně v prostoru zavěšená kanalizace (?) v zajímavém dřevěném krytu.

1.42 Prostor jižně předsíně vážící se na nedokončený trojtrakt s kuchyněmi (upraveno na součást záchodů).

Klenba segmentová, valená, z 19. století.

Dveře a samostatné drobné oknu osazeny v mělké nice jižní stěny. Ostění dveří dřevěné, křídlo rámové konstrukce s přímými závěsy a krabicovým zámkem (19. – 20. stol.). Vše včetně nadsvětlíku zevně zazděno.

V západní stěně nika po zrušeném barokním okně.

Východní stěna obsahuje vstup do dalšího prostoru. Dřevěné ostění obsahuje vícenásobně upravovanou výplň (prvotně menší svlaková deska). Druhotně užitá mosazná klika a závěsy. Nad dveřmi patrný náznak segmentem překlenuté, zřejmě původní barokní niky.

V prostoru volně vedená potrubí.

Podlaha opět betonová.

1.43a, b, c, d

V průběhu 2. pol. 19. století adaptovaný další prostor záchodů.

Klenba valená segmentová, podlaha betonová, oproti vstupu mírně zvýšená.

Do prostoru v poslední třetině 20. století vloženy tři záchodové kóje (dveře s lepenkovým povrchem).

Ve východní i jižní stěně niky vícenásobně upravovaných otvorů, výplně patrně až z 20. století.

1.44 Prostor pod schodištěm

Klenby střídají valené a plackové úseky. Na omítkách patrné prvotní řešení s otevřeným zrcadlem až do přízemí. Brzy však bylo provizorně zastropeno, a to v několika fázích.

Na stěnách v místech hrubě utažené barokní omítky jsou patrné četné nápisy:

Rytý: „Kinčil (?) 1914.“

Pečlivě psaný tužkou - „Kovács Lászlo P.p 3/28 Neded (Sered?) 1938“

Rytý: „1940“ vážící se patrně na výše vyrytý hákový kříž

Rytý: „S (ostré) JS.“

1.45 Barokní schodiště

Barokní menší schodiště na půdorysu protaženého U bylo vloženo do modulu odpovídajícího jinde průjezdům, či kuchyňkám. Ve středu masivnější jižní stěny provedeno úzké zrcadlo propojující podlaží. Klenby střídají valené a plackové útvary. Placky jsou nezvykle použity i nad středy stoupajících úseků.

Stěny opatřeny jednoduchými římsami vážícími se na valené úseky kleneb.

Okno ve východní stěně má výrazně natočenou niku s ohledem na symetrii fasád.

Parapetní plné pole do zrcadla opatřeno pro autora typickou dekorací (členitý plochý obrazec s vloženým středním kruhem).

Na stěnách jsou železnými konzolkami nesená dřevěná madla měkce tvarovaného profilu.

Stupně, zřejmě barokní, byly vyrobené z velkých kamenných bloků, na podestách užita čtvercová velkorozměrová kamenná dlažba.

Na nástupní rameno byla v úrovni stěny vložena ve 2. pol. 19. století dělící prosklená stěna s dveřmi.

Konstrukce je určena dvojicí sloupků vydělujících širší střední útvar. Horizontálně odděleno na dolní pole s dvoukřídlými dveřmi rámové konstrukce (horní pole prosklena). Kratší boční pole jsou plná, s jednoduchou dekorací. Střední vyšší úsek je zcela prosklený. Ve střední části dvojice výplní odpovídající níže položeným dveřím. Ukončen je výraznějším poutcem oddělujícím radiálními paprsky doplněnými dvojicí koncentrických kruhů část vloženou do profilu klenby.

Téměř plně dochováno dobové kování – závěsy, zástrčky, přítuhy, kličky.

<u>1.46 obytná jednotka severně barokního schodiště</u>

1.46a Drobná typizovaná předsíň

Schodiště s obvyklým prvním kamenným a dalšími dřevěnými stupni, v oblém zalomení provedeny jako jinde niky.

Vstup do hlavního prostoru dnes rozšířený, bez výplně.

1.46b – 1.46c Střední loď upravené barokní jednotky otevřená do lodi jižní.

V barokním prostoru dokládá zastropení střední části pouze jinde neuplatňované pasy, které ale současně včetně charakteru kleneb ukazují na velice časný zásah.

Pozoruhodná je vstupní stěna od západu, kde se ve výjimečné kvalitě dochoval nástup na dvojici barokních schodišť. Jedná se o pilířek a navazující plný parapet (členěno jednoduchými pásovými prvky).

Podlaha betonová (iluzívní dlaždice jsou zásahem filmařů).

1.46c Severní oddělená loď sestavy

Barokní prostor bez zásahů.

V severní stěně náznaky dvou otvorů směřujících do přiléhající kuchyňky. Ve středu se jedná o místo napojení nedochovaných kachlových kamen, východněji byly patrně dodatečně proraženy dveře.

Podlaha betonová.

1.46d Horní prostor obytné jednotky

V tomto případě mladší zásahy překlenuly střední převýšenu loď. Vznikl tak prostor o 3 x 3 klenebních polích.

Klenby jsou dochovány opět původní – barokní.

Dokladem, že prvotní řešení se od ostatních částí neodlišovalo, dokládají dnes zejména dvojice jinak zbytečných schodišť. Jejích ostění je dřevěné, kryté prkny, obě jednokřídlé výplně chybí. Další kamenné barokní ostění směřuje k severu do pokoje velitele jednotky (zarovnáno cihlami).

Dvojitá okna směřující do chodby vznikala najednou, propojeny jsou kovovými táhly. Mosazné kličky odpovídají nejdříve přelomu 19. – 20. století.

V interiéru jsou zásadní úpravy z doby filmování. Poměrně věrohodně působící štukatury na volných pilířích jsou provedeny v umělé patinované hmotě.

Podlaha je starší prkenná, fošnové záplaty určují místa osazení kamen (?).

<u>1.47 Prostory kuchyňky a pokojů velitelů obytných jednotek</u>

1.47a Kuchyňka

Barokní prostor s původní klenbou, jejíž výseče reagují na nedochovanou čtveřici topenišť.

Na klenbě otisky strženého velkého dýmníku nad celou střední částí s uvedenými topeništi. Zakouřená klenba při vstupu dokládá dnes odstraněné pozdější oddělení této části.

Ve středu jižní stěny narušený, přes to jeden z nejdochovalejších otvorů pro vytápění přiléhajících kamen obytné jednotky.

Podlaha zakryta deskami.

1.47b Pokoje velitelů

Dnes jednotný prostor s původními klenbami.

Dobře zachovány obě výrazně stočené špalety vstupních dveří vedoucích na tribuny do obou přiléhajících obytných jednotek.

Podlaha fošnová.

1.48 Vězeňská sekce

Dispozice klasické obytné jednotky byla zásadně upravena na vězeňský komplex, který byl nutnou součástí Invalidovny. Adaptace proběhla velice časně, nelze ale jednoznačněji určit, zda již v 18, či spíše až na počátku 19. století, ze které doby je zde nejvíce patrných zásahů.

Barokní prvky byly v principu zachovány, dispozice je ale četnými vestavbami zcela znejasněna.

V celé soustavě byly provedeny betonové podlahy (potěry), pod nimi jsou patrné náznaky dlažby.

1.48a

Předsíň s dvojicí symetrických stočených jednoramenných schodišť do mezipatra zůstala beze změny.

Obě schodiště mají obnovované dřevěné stupně, podlaha je z pásů cihelných čtvercových dlaždic.

1.48b Ústřední komunikační prostor

Arkády jsou všechny zazděné, dochovalo se ale poškozené dekorování parapetů tribun.

Vstupní dveře v západním čele prostoru chybí, dochováno novodobé prkenné ostění.

V severní stěna osazeny do zazdívek kamenná ostění dvojice dveří. Západnější ostění bylo později zazděno.

Východnější vstup je opatřený velkým nadsvětlíkem s mříží (vertikální pruty spojeny dvojicemi vodorovných pásků). Osazena je jednokřídlá výplň svlakové konstrukce s minimalistickým kováním. Podstatná je ale zamřížovaná špehýrka, kdy je na zadní straně vidět otisk staršího uzavírání. Vnější krabicový zámek chybí.

Poslední vstup je při s. v. rohu. Mladší jednokřídlé rámové dveře s prosklenými horními výplněmi as dřevěnou zárubní lze zařadit nejdříve na přelom 19. - 20. století.

Protilehlá jižní stěna obsahuje do zazdívky vložen portálek s kamenným ostěním při středním barokním pilíři. Konzolové závěsy a oko pro zástrčku osazeny v líci, výplň chybí.

Ve východní vložené příčce je dnes převýšený otvor bez výplně.

Nad vstupem od západu i v jižní stěna prolomena ležatá okna s dvojitou výplní.

V jižní části osazeno před stěnu betonové koryto pro mytí s novodobým rozvodem vody. Pod klenbou na konzolách osazena válcová nádrž se složitě vedeným rozvodem vody (studené i teplé). Patrně se jedná o společnou akci s vybavováním vedle situované kotelny.

Koryto zrušilo další dveře s kamenným ostěním, z nichž zůstal otevřený nadsvětlík s jednoduchou pravoúhle se křížící mříží.

1.48c Prostor předělené severní boční lodi barokní sestavy.

Místnost zasažena úpravami pro využití prozatím neznámého rázu. V severní stěně patrně vestavěn mohutný komín (?).

V jižní byla pod schodiště vytvořena velká, segmentově sklenutá nika.

Podlaha betonová, s náznakem ponechané starší dlažby.

1.48d Chodbička vedoucí k celám

Úzký prosto obsahuje úsek barokní klenby severní lodi. Ve východní stěně dvojice dveří, nyní bez výplní. Severnější mají zapuštěné ostění kamenné, jižnější dřevěné.

Mezi dveřmi při zemí dvířka pro vytápění společných kamen dvojice cel, výše odvod kouře ne staršího komínu.

Podlaha skládaná do pásů z cihel.

1.48e Severní cela

Výsek barokního celku obsahuje malé okno vožené d rozpůleného barokního ostění.

V jižní zdi spojovací průduch mezi celami, v jihozápadním rohu přizděna šikmá příčka, oddělující prostor pro železná kamna.

Podlaha z dřevěných fošen.

1.48f. Jižní cela

S předchozím prostorem zcela shodné, zrcadlově řešené složení.

V jižní stěně navíc zazděná nika zrušeného portálku.

1.48g Východní, oddělený úsek střední lodi barokní jednotky

Barokní konstrukce bez zásahů až na odstranění dekorace parapetů tribun. V severní zazdívce se nejasně rýsují pobarokní zazděné dveře.

1.48h Jižní loď barokní sestavy

Patrná odstraněná příčka oddělující východní pole. Barokní arkádou propojeno s jižní částí středního úseku.

V jižní stěně při j. v. rohu velká nika sklenutá stlačeným obloukem. V její zadní stěně patrný zazděný okenní (?) otvor.

Východní barokní okno s novodobou výplní, na západní straně příčka s jednokřídlými dveřmi.

V severní i jižní stěně početná řada plechových dvířek vážících se nejen k topení, ale dalším náročnějším provozům umístěným dříve v tohoto prostoru.

Podlaha betonová, nerovná s četnými mladšími zásahy.

1.48i Drobná, dodatečně oddělená prostora (19. - 20. stol.).

Dveřní zárubeň kryta prkny, výplň chybí. Okno s barokní mříží, bez výplně.

Podlaha patrně rovněž betonová.

1.48j Severní tribuna

Vstupní jednokřídlé svlakové dveře ve dřevěné zárubni. Kované přímé závěsy osazeny do konzolových prvků. Do plochy dodatečně vyříznut otvor s křížem děleným okénkem. Zámek chybí (novodobá zástrčka).

Barokní klenba, do prostoru vloženo k severní stěně velké komínové těleso s plechovými dvířky (19. - 20. stol. (viz situace v přízemí).

Podlaha skládaná z fošen. V podlaze patrný příčný prvek nevylučující odstraněnou příčku.

Vnitřní okno směřující do chodby dvoukřídlé, s koutovým kováním (s odsazenou, plasticky hlavou), knoflíkovými přítuhami a uzavíracími obrtlíky (pozdně barokní). Vnější okno uchyceno do přisazeného rámu, rovněž dvoukřídlé. Kování s uzavíracími kličkami a západkami.

1.48k,l Jižní tribuna

Nástup ze schodiště volný. Při jeho konci se ojediněle dochoval koncový pilířek barokního parapetu. Prostor člení vložená arkáda (viz proměny přízemí). V její severní části komín projevující se plechovými vybíracími dvířkami.

Podlaha západně arkády má cihelný, částečně betonovým potěrem překrytý pás, jinak jsou užity fošny.

Dvojité okno do chodby shodné se severním protějškem, barokní vnitřní křídla však chybí.

V jižní stěně za vloženým pasem vstup do prostoru nad kuchyňkou. Novodobé prkenné ostění dřevěné, jednokřídlá výplň chybí.

<u>1.49 Střední průjezd (kotelna)</u>

Barokní průjezd se vázal na monumentální západní risalit. Jeho řešení je plně shodné s osovými průjezdy všech dalších křídel.

Jedná se o dvojici plackami zaklenutých jednotek doplněných střední spojkou. Nároží čtvercových polí jsou okosena. Z nich vybíhají plackové klenby s půlkruhovými čely.

Biaxiální kompozice je dělena zúženým středním pasem ohraničeným dvojicí krajních jednoduchých pasů. Střední úzké pole je rovněž valné, ve stěnách na něj navazují půlkruhové niky s konchou oddělenou jednoduchým páskem.

Funkční průjezd byl v 19. století zrušen a do něj byla vložena kotelna ústředního topení. Její veškeré prvky i zásahy do stěn a podlahy vytvářejí přes patrně různá období vzniku (?) hodnotný nedílný celek.

Do podlahy je zapuštěn stojící válcový nýtovaný kotel. Zapuštěná část se stáčejícím je jednoramenným schodiště je vyzděna z cihel, otvor vymezuje jednoduché kovové zábradlí.

Na traverzy zasazené pod klenbou je umístěna velká expanzní nýtovaná nádoba. Oba prvky by mohly odpovídat ještě sklonku 19. století (?).

Na stěnách osazeno několik prvků složitého rozvodu vody. Patrné otisky dalších odstraněných prvků.

Integrální součástí je i starší vedení elektřiny: povrchové, dráty s textilním krytem izolovány dřevěnými (?) úchyty.

Celá sestava kotelny narušuje barokní architekturu, která se ale v objektu ještě 3x opakuje. Současně však vytváří nedílný, neobyčejně působivý estetický celek se značnou dokumentární hodnotou.

1.50 Plánováno jako trojlodní obytná jednotka s vestavěnými tribunami.

Sestava byla zásadně upravována ve 20. století.

1.50a Předsíň s navazujícími schodišti

Prostor oddělen od obytné jednotky (vstup zazděn), přístupné je pouze mezipatro.

1.50b Střední převýšená část jednotky.

Barokní klenba, dekorace parapetů tribun odstraněny. Východní pole odděleno novodobou příčkou z druhé třetiny (?) 20. století.

Podlaha betonová.

Ve východní příčce osazeny dveře a trojice oken. Výplň jednokřídlých dveří s kovovou válcovanou zárubní chybí. V oknech do „T“ kovových rámů osazeno pevné zasklení.

Nad starší vloženou příčkou oddělující předsíň je v barokním ostění osazeno vnitřní, dovnitř otvíravé okno, patrně s kompletním kováním (klasicistní).

1.50c Severní loď

Barokní klenba, se středem propojeno prostřední arkádou. Novodobě upravený otvor v severní stěně.

Podlaha betonová.

1.50d Východní oddělený úsek severní lodi.

Novodobě částečně zbaven omítek.

Vložená příčka oddělující východní pole barokní lodi naznačuje vznik již v 19. století. Tomu odpovídá výplň jednokřídlých dveří.

V západní stěně dveřní nika dodatečně upraveného barokního okna.

Podlaha betonová.

1.50e Východní úsek střední lodi

Odděleno příčkami s prosvětlenou vstupní západní částí (1.50e/1.50b).

V betonové podlaze proveden zahloubený otvor blízký velmi mělkému bazénu, gula však není patrná. Využití není zcela zřejmé.

1.50f Jižní boční úsek jednotky

Do střední části volně otevřen pouze střední arkádou.

Barokní klenba, do východní části zasahuje novodobá příčka rozšířené střední lodi.

V jižní stěně při nádvoří nika portálku (klasicistní?) s kamenným ostěním – novodobě zazděno, s ponecháním průlezného otvoru.

Barokní okna ve východní i západní stěně.

Podlaha betonová.

Východní okno z 20. století. Západní okno obsahuje barokní prolamovanou mříž, východní za mříží dvou křídlové, z 19. století.

1.50g Severní tribuna

Dochovaná klenba.

V severní stěně dveře se zazděnou nikou, jejíž sešikmený průběh odpovídá baroknímu řešení vstupu do pokoje velitele.

Fošnová podlaha

1.50h Jižní tribuna

Shodné řešení s protilehlou stranou. Chybí pouze vstup v jižní stěně (osový průjezd).

1.51 Sekce s kuchyňkami a pokoji velitelů obytných jednotek

1.51a – 151b Prostor s kuchyňkami

Valená klenba s výsečemi nebyla nikdy omítnuta. Nejsou zde patrné výraznější stopy jednotlivých topenišť, které zde možná ani nikdy nebyly provedeny (?).

Prostor předělen cihelnou příčkou. Dveře s přilehlým kusem stěny vybourán. Převýšené okno s pevným zasklením do kovového rámu s „T“ profily odpovídá nejdříve přelomu 19. a 20. století.

Za zmíněnou příčkou prostor již omítnut. Východní dveře provizorně uzavřeny.

V s. v. rohu vestavěn drobný záchod (viz okénko ve fasádě). Jednokřídlé dveře jej datují klikou zn. Elegant.

Podlaha betonová

Pozn.: V prostoru je provizorně uložena řada výplním, jejichž identifikaci bude nutné upřesnit.

1.51d Horní pokoje velitelů.

Přístup od severu pobarokní, přímá špaleta, jednoduchý dřevěný rám. Výplň zásadně upravována filmaři, rámová konstrukce bez kovových prvků.

Dvorní okno novodobé, do chodby vnitřní dvoukřídlé subtilní konstrukce s kováním pokročilého 19. století.

Při severní stěně směrem k nádvoří přisazeno mladší komínové těleso. Na jižní stěně ve východní části opadaná omítka odhalila několik zajímavých vrstev výmalby z 19. a zejména 20. století.

1.52 Obytná jednotka při záchodovém risalitu severního křídla.

1.52a Předsíňka

Oddělena až posléze. Vstupní dveře viz hlavní chodba.

Po stranách mírně předsazená dvojice zrcadlově umístěných stáčejících se schodišť s nikami v zaoblení (zde jen částečně provedené). První stupeň kamenný patrně originální, další dřevěné, vícečetně obnovované. Na schodištích dodatečně umístěné dveře vylomeny.

1.52b Dodatečně oddělený prostor střední lodi obytné jednotky

Dvoukřídlé vstupní dveře rámové konstrukce vylomeny a provizorně opřeny o stěnu.

V klasicismu vložena mladší klenba sklenutá do pasů. Zde je hrubě omítnuta.

V severní stěně nejasná spára otvoru (?). Jižní vložená příčka zasahuje do boční lodi sekce.

Podlaha dnes chybí, případná dlažba není viditelná.

1.52c Východní část zaklenutého prostoru střední lodi

Dnes je tato část přístupná pouze z nádvoří.

Zaklenutí je cihelné, do pasů (viz 1.46), nikdy neomítané a proto technologicky velice zajímavé. Oproti barokním řešení je zde použita placková klenba.

V severní boční vymezující příčce proveden větší otvor. V něm druhotně umístěna barokní prolamovaná mříž. Další vstup umístěn při s. v. koutu.

Podlaha nejasná, v době průzkumu zakrytá sutí.

1.52d – 1.52e Severní loď jednotky předělená voženou příčkou.

Klenby barokní neomítané.

Podlaha nejasná, překrytá sutí.

1.52f Jednotný prostor s barokními klenbami.

Oddělující klasicistní příčky i klenby neomítané.

Podlaha nezřetelná.

1.52g Horní prostor v severní lodi

Barokní prostor s novodobým východním oknem.

Okno do chodby barokní, vnitřní dvoukřídlá výplň klasicistní, s obrtlíky, rohovými závěsy a knoflíkovými přítuhami s podložkou ve tvaru čtyřlistu.

Vstupní dveře jednokřídlé, rámové. Zapuštěné závěsy, krabicový zámek chybí, směrem ke schodišti zachován klasicistní štítek (klika chybí).

Podlaha ze širokých fošen, příčně děleno.

1.52h Prostor střední a jižní lodi

Jednotný prostor vzniklý vložením kleneb do střední lodi.

Vstupní jednokřídlé dveře složitěji profilované rámové konstrukce (horní pole prosklené) vložené do současného dřevěného ostění. Zapuštěné závěsy i zámek, kliky se štítky mosazné (Elegant).

Okna do nádvoří novodobá, vnitřní okno směrem do chodby současné se dveřmi, dvoukřídlé s mosaznou kličkou.

Podlaha fošnová, s příčným dělením.

Krb při severní stěně kašírovaný.

PATRO A MEZIPATRO

Skladba křídla odpovídá jednotné koncepci určující skladbu všech křídel mimo odlišně pojaté křídlo severní.

Jedná se o dvě sekce se střední kuchyňkou a nad ní umístěnými pokoji velitelů obytných sekcí. Trojlodní jednotky s bočními tribunami pak z obou stran k této části přiléhají. Ve středu křídla je průjezd a nad ním v patře, kde odlišná sestava styčných výsečí (čtveřice párů) dokládá, že zde topeniště nebyly. Pokoje velitelů v mezipatře zde ale zůstávají.

Na rozdíl od přízemí, kde se tato koncepce po zastavení prací v 18. století zásadněji proměnila, je situace v patře poměrně dobře dochovaná. Jedinými úpravami jsou vložené konstrukce zvyšující soukromí jednotlivých částí.

Podoba obytné jednotky je určena vstupní předsíňkou, která vznikla až později. Z ní vedou do stran drobná jednoramenná schodiště, oble se stáčející do pravého úhlu. V zaobleném nároží jsou umístěné půlkruhové niky, které měly být ukončeny konchou (provedeno jen částečně). Stupně jsou s výjimkou prvního kamenného dřevěné.

Střední pole trojlodí je sklenuto trojicí čtvercových kleneb dělených pasy, boční lodě v přízemí i nad tribunami mají pasy vynechány. Proto působí jako valené klenby se třemi páry vstřícných výsečí.

Tribuny ohraničují plné zděné parapety s dekorativními obrazci, paty klenebních pasů mají při nasazení horních arkád vytaženy jednoduché římsy (na všech stranách mimo zadní obracené na tribuny. Ve vrcholech záklenků arkád pod tribunami jsou užity vrcholové klenáky.

Prostory s drobnými kuchyňkami mají valenou klenbu, střední výseče nejsou styčné, jako na okrajích, ale střídavé, ve vazbě na umístění čtveřice topenišť.

2.67 Východní konec chodby jižního křídla

Provázání chodeb i jejich barokní podoba jsou shodné s řešením v přízemí.

Od chodby 2.81a (viz dále) ji odděluje novodobá příčka.

Po severní straně se projevuje tříramenné barokní schodiště (popis viz přízemí).

Při severozápadním koutu je pro efekt použito nástupní rameno shodného řešení s přízemím. To se ale nad mezipodestou uzavírá a za dveřmi pokračuje jako zcela utilitární do půdního prostoru.

2.81a Hlavní chodba

Zcela shodná s přízemím. Klenba je valená, půlkruhová, se styčnými trojbokými výsečemi, s mírně zvýrazněnými hřebínky. Na západní straně ji vynášejí přízední pilastry, na západě hranolové pilíře s brzy vloženou zazdívkou, umístěnou téměř v úrovni vnějšího líce.

Pilíře i pilastry mají shodné členění. Patku tvoří jednoduchý hranol, při patě kleneb probíhá jemně členěná římsa, pod níž jsou použity neobvykle geometrizované dekorativní čabraky s kapkami, které kontinuálně prorůstají do nepatrně krepované římsy.

Nad římsou je výběh kleneb opatřen jednoduchými hranolovými sokly.

Zajímavé je severní řešení, kde se stýkají křídla o různé úrovni vyšších pater. Proto je rovný strop končen až u jižní stěny záchodového risalitu severního křídla. Strop je zde podpírán elegantními volutami. Popsaná klenba pak začíná až současně s vlastním křídlem.

Brzy o dokončení stavby zazděné západní arkády mají zcela shodný rytmus i detailní řešení. Odlišné je pouze tři střední pole reagující svými tvary a průběhem říms na přistavěný monumentální barokní risalit. V patře se zejména mění tvar oken v bočních osách risalitu, kde jsou v zazdívce patrné odlišné otvory v podobě sedlových portálů, a to v obou úrovních.

Podlaha je novodobá terazzová, patrně z poslední velké opravy v poslední třetině 20. století.

2.81b Jižní oddělený úsek chodby

Za vloženou příčkou je úsek chodby odpovídající torzálnímu úseku navazujícího křídla.

Barokní řešení je zcela shodné s hlavní částí chodby. Veškeré barokní otvory směrem k záchodové sestavě jsou zazděné. K mezitraktové stěně rovněž přistavěn rušivý komín.

Podlaha je utilitární, betonová. V posledním poli nahrazuje beton novodobá drobná keramická dlažba.

KROV

Novodobý krov západního křídla je vaznicové soustavy a byl postaven z prvků stromů kácených v rozmezí let 1881-1884 (viz kapitola 5. Dendrochronologie). Jeho konstrukce i rozměry jsou totožné s ostatními krovy objektu. Základ tvoří trojúhelník z dvojice krokví (odvěsny) a vazný trám (přepona). Střešní plášť s pálenou krytinou na latích nesou krokve, uložené na vaznice ve třech úrovních - dolní (okapové), střední a horní, rozmístěných pravidelně ve třetinách délky každé krokve. Střední a horní vaznici podpírají v plných vazbách šikmé sloupky, tuhost plných vazeb zajišťují párové kleštiny.

Tuhost v příčném směru zajišťují kleštiny tvořené dvojicí fošen, které jsou jedním železným svorníkem pevně spojeny se šikmým sloupkem podpírajícím horní vaznici a druhým svorníkem spojeným s krokví plné vazby.

Spodní část krovu tvoří spodní, pětiboká okapová vaznice, osedlaná na vazných trámech plných vazeb. Vazné trámy jsou uloženy na podélné, do koruny zdiva obvodových zdí částečně zazděné pozednici.

Zhlaví trámů plných vazeb, stejně jako podélná okapová vaznice a pozednice jsou zčásti obezděny cihelným zdivem, a to v celém rozsahu východního křídla. Uzavření dřevěných konstrukcí při styku s korunou zdiva je pro dřevo historických krovů krajně nevhodným řešením – stav zhlaví trámů příčných vazeb i trámů podélného uložení je pravděpodobně špatný.

3. Popis objektu

Krov na severním konci východního křídla odděluje od vyvýšeného valbového severního křídla cihelná protipožární příčka. Na jižním konci uzavírá prostor krovu zděný štít ze smíšeného zdiva. V jižní části západní poloviny střechy se napojuje krov jižního křídla, totožné konstrukce.

Krovem prochází celkem 12 komínů, z nichž 2 páry tvoří mohutné barokní průlezné komíny obdélného půdorysu. Nacházejí se uprostřed a v severní části dispozice, symetricky vůči dvornímu průčelí. Ostatní komíny jsou novodobé, vesměs čtvercového půdorysu, byly postaveny ve 2. polovině 19. století. Všechny komíny jsou omítány hladkou vápennou omítkou. Vedle obligátních otisků po konstrukci barokního krovu zde nalezneme i řadu epigrafických nápisů aplikovaných jako barevný nátěr, na maltovém štítku, případně ryté do omítky.

Bezesporu nejcennějším zdrojem informací o vzhledu barokního krovu je světlík v jižní části západního křídla. Barokní světlík odvětrával a zároveň osvětloval vždy dvě protilehlé místnosti záchodů v přízemí i patře na styku jižního a západního křídla. Světlík osvětluje rovněž prostor krovu na styku jižního a západního křídla celkem 9 okny ve dvou podlažích nad sebou. Okenní výplně pocházejí patrně z poloviny 19. století, barokní okna byla tedy vyměněna. Stěny světlíku jsou omítány hladkou vápennou omítkou, s četnými negativními otisky po barokním krovu. Hluboké otisky po prvcích barokního krovu jsou dobře dochované na severní straně světlíku. Zřetelně svědčí o skutečnosti, že v rámci stavby byl nejprve vztyčen krov, teprve následně byly vyzdívány komíny a světlíky.

Dlouhý šikmý otisk po vzpěře barokního krovu, stoupající od východu k západu severní stěnou světlíku, částečně překrýval špaletu levého (východního) okenního otvoru. Mezi dolním a horním „podlažím“ světlíku probíhá ve zdivu výrazný horizontální ústupek, nad nímž jsou výrazně otištěné vodorovné prvky, hambalek a rozpěra plné vazby.

Při severozápadním nároží světlíku se nachází výrazný vertikální otisk po zdvojeném věšadlovém sloupku. Z celkového rozvrhu otisků lze rekonstruovat podobu příčného i podélného vázání barokního krovu a tyto výsledky lze následně srovnat s dochovanými historickými plány 18. a 19. století. Jednou z odchylek plánů proti zjištěným skutečnostem je absence zúžení věšadlových sloupků, jak je zakresleno na

plánu z roku 1860, který zachycuje krov západního křídla v podélném směru. Kreslíř pominul zúžení sloupků ve spodní úrovni krovu, otisky ve zdivu světlíku je však dokládají.

Na kratší západní straně světlíku je nepřehlédnutelný hluboký otisk po prahové vaznici podélného vázání barokního krovu. Zdivo světlíku „visí“ ve vzduchu, což je i doklad stavebních fází dokončování stavby – nejprve byl vztyčen krov, následovaly zděné konstrukce. Při severozápadním i jihozápadním nároží se dochovaly vertikální otisky věšadlového sloupku, který v patní části nasedal na prahovou vaznici podélného vázání. Oba otisky prezentují vždy jen jeden ze dvou prvků. Rozšíření sloupku (sloupků) nebylo samoúčelné nebo čistě dekorativní, jeho základní funkcí bylo zpevnit prvek v místech, kudy se napojovaly či procházely další prvky v příčném i podélném směru. Tato rozšíření měl sloupek ve dvou úrovních, neboť barokní krov měl dvě podlaží se dvěma úrovněmi hambalků. Vzhledem ke snížení krovů se však z horní části dochovaly jen fragmenty. I ty však verifikují zobrazení horního rozšíření věšadlového sloupku na plánu z roku 1860.

Podobně jako na delší severní straně i na straně západní je zdivo světlíku v úrovni spodní hrany hambalku odsazeno. Jde o doklad stavební mikrofáze dokončování západního křídla, kdy byl nejprve vztyčen krov, pokryta střecha a následovaly zednické práce jak na klenbách patra, tak i na dalších prvcích, jako byly komíny a světlíky. Ačkoli byl půdorys Invalidovny přesně vyměřen, určité odchylky v řádu do 10 – 20 cm zde byly. Ty pak způsobily kolizi některých prvků krovu se zděnými konstrukcemi, které je obezdívaly.

Neméně pozoruhodná je situace i na jižní straně světlíku. Na rozdíl od severní strany zde byla zjištěna poněkud odlišná nálezová situace. Na jižní stěně se dochovaly otisky po příčné plné vazbě barokního krovu, pro jehož konstrukci byla charakteristická dvě vzpěradla v horním podlaží krovu, osazená na dolní hambalek. Pokud to bylo možné, byly změřeny sklony otisků po prvcích krovu (sklon prvku č. 1 činil přesně 45°; sklon prvku č. 3 činil 36°; vzhledem k drobnému fragmentu otisku prvku č. 2 sklon nebylo možno změřit). Při porovnání nálezové situace se svislým řezem v plánu z roku 1819 lze konstatovat, že odpovídá skutečnosti.

Mimoto v pravé (východní) špaletě západního z dvojice oken v jižní stěně světlíku se nacházejí dva barvou malované letopočty. Dolní letopočet 1853 doplňuje monogram J. R. Starší nahoře pochází z roku 1835. Máme tedy jistotu, že horní část světlíku v jižní části

západního křídla pochází z doby před tímto datem. Světlík je, jak jsme však ukázali, původní, barokní.

4. DENDROCHRONOLOGIE

objednal	Jan Beránek (NPÚ-GnŘ)	kraj / okres	Praha	číslo ZP	
adresa telefon	Valdštejnské nám. 3 118 01 Praha 1 - Malá Strana 724 663 803	obec	Praha 8	zeměpisná šířka	
		ulice (orientační číslo)	Sokolovská 24	zeměpisná délka	
e-mail	beranek.jan@npu.cz	číslo popisné	136	zpracoval	Kyncl T.
datum odběru	**31. 10. 2019**	objekt	Invalidovna	datoval	Kyncl T.

číslo	způsob oprac.	značka	tloušťka cm	délka cm	W	konstrukce	popis prvku	poznámka	číslo vzorku	dřevina	počet letok. /běl	datum skácení
krov V-křídla												
11	T				A	krov V-křídla	Z krokev (16. vazba od S)		Y8066	jedle	64	**1730/31**
12	T				A	krov V-křídla	vazný trám - Z část (15. vazba od S)		Y8067	jedle	59	**1730/31**
13	T				A	krov V-křídla	V krokev (11. vazba od S)		Y8068	borovice	119	**1730/31**
14	T				A	krov V-křídla	vazný trám - V část (15. vazba od S)		Y8069	jedle	90	**1731/32**
15	T				A	krov V-křídla	prahová vaznice (mezi 17. a 18. vazbou od S)		Y8070	smrk	53	**1882 l**
16	T				A	krov V-křídla	V krokev (76. vazba od S)		Y8071	jedle	79	**1731/32**
17	T				A	krov V-křídla	vazný trám - Z část (73. vazba od S)		Y8072	smrk	67	**1881/82**
krov J-křídla												
18	T				A	krov J-křídla	J krokev (14. vazba od V)		Y8073	jedle	88	**1731/32**
19	T				A	krov J-křídla	vazný trám - S část (29. vazba od V)		Y8074	smrk	68	**1882/83**

20	T				A	krov J-křídla	vazný trám – střed (33. vazba od V)		Y8075	jedle	75 +1	**1732/33**
21	T				A	krov J-křídla	S krokev (52. vazba od V)		Y8076	jedle	47	**1731/32**
22	T				A	krov J-křídla	S šikmá vzpěra od šikmého sloupku (58. vazba od V)		Y8077	jedle	109 +2	**1731/32**
krov Z-křídla												
23	T				A	krov Z-křídla	šikmý sloupek horní stolice (9. vazba od J)		Y8078	jedle	72	**1732/33**
24	T				A	krov Z-křídla	vazný trám - Z část (14. vazba od J)		Y8079	smrk	77	**1882 l**
25	T				A	krov Z-křídla	vazný trám - Z část (19. vazba od J)		Y8080	jedle	63	**1732/33**
26	T				A	krov Z-křídla	vazný trám – střed (19. vazba od J)	předchozí	Y8081	jedle	61	**1732/33**
27	T				A	krov Z-křídla	V krokev (52. vazba od J)	spodní nastavená část	Y8082	jedle	91	**1732/33**
28	T				N	krov Z-křídla	V krokev (71. vazba od J)	novodobý prvek	Y8083	jedle	46	1724+
29	T				A	krov Z-křídla	vazný trám - V část (71. vazba od J)	starý trám v nové vazbě	Y8084	jedle	66	**1732/33**
krov S-křídla												
30	T				A	krov S-křídla	S krokev (16. vazba od Z)	asi novodobý prvek	Y8085	smrk	79	**1884 l**
31	T				A	krov S-křídla	S vzpěra dolního šikmého sloupku (35. vazba od Z)		Y8086	jedle	95	**1733/34**
32	T				A	krov S-křídla	prvek součástí konstrukce lávky (65. vazba od Z)		Y8087	jedle	29	-
Y80praha-invalidovnaAB						Y8066+67+69+71+73+75+76+77+78+80+81+82+83+84+86				jedle	113	1733
Y80praha-invalidovnaPC						Y8070+72+74+79+85				smrk	79	1883

je-ce05 x AB	10,4; 10,8; 60,1%; 113
sm-ce05 x PC	14,1; 13,8; 81%; 79
bo-ce05 x Y8068	7,43; 7,21; 66%; 119

INTERPRETACE VÝSLEDKŮ DENDROCHRONOLOGICKÉ ANALÝZY

Bylo odebráno celkem 22 vzorků na dendrochronologickou analýzu, z toho 7 z krovu východního křídla, 5 z krovu jižního křídla, 7 z krovu západního křídla a 3 z krovu křídla severního.

Důvodem odběru menšího počtu vzorků z krovu severního křídla je skutečnost, že v roce 2009 bylo odebráno a analyzováno 7 vzorků, které poskytly následující výsledky:

1731/1732 – 1 vzorek (východní polovina krovu)

1733/1734 – 4 vzorky (západní polovina krovu)

1881/1882 – 1 vzorek (západní polovina krovu)

1882/1883 – 1 vzorek (východní polovina krovu)

Nynější tři vzorky doplnily a do jisté míry i ověřily výše uvedené výsledky.

Vzorky odebrané na dendrochronologickou analýzu určily druhovou skladbu jehličnatých dřevin, použitých na krovy Invalidovny. Převažuje jedle, následuje smrk a v ojedinělém případě bylo zachyceno dřevo borovice.

Pozitivní výsledky vykázalo 21 vzorků, pouze jediný ze severního křídla nebylo možno datovat.

Dendrochronologické výsledky do značné míry potvrzují zjištění nejstarších fází stavebního vývoje Invalidovny. Podle historických plánů i písemných zpráv víme, že se započalo výstavbou východní poloviny severního křídla, a to od průjezdu. Skoro současně se stavělo i navazující východní křídlo. Teprve poté následovala křídla jižní a západní.

4. Dendrochronologie

Výše uvedenému stavebnímu vývoji odpovídají i výsledky dendrochronologie (jako první uvedeny vzorky nejstarší, na druhém místě naopak nejmladší ve sledované části):

SEVERNÍ KŘÍDLO (západní část):	1733/1734	dtto
SEVERNÍ KŘÍDLO (východní část):	1731/1732	-
VÝCHODNÍ KŘÍDLO (severní část):	1730/1731	1731/1732
VÝCHODNÍ KŘÍDLO (jižní část):	1731/1732	dtto
JIŽNÍ KŘÍDLO (východní část):	1731/1732	1732/1733
JIŽNÍ KŘÍDLO (západní část):	1731/1732	dtto
ZÁPADNÍ KŘÍDLO (jižní část):	1732/1733	dtto
ZÁPADNÍ KŘÍDLO (severní část):	1732/1733	dtto

Upřesnit postup výstavby krovu a verifikovat výsledky by bylo možné pouze odběrem reprezentativnějšího počtu vzorků, rovnoměrněji rozložených v ploše jednotlivých křídel. Problém spočívá v tom, že jen malá část prvků má podkorní letokruh. Rovnoměrnost odběru proto nelze zajistit. Určitou naději klademe ve stavební práce na krovech, které proběhnou v rámci rekonstrukce objektu. Předpokládané protézování prvků, případně jejich kompletní výměna poskytne větší množství dřeva pro dodatečné datování.

V zásadě lze z údajů, které máme nyní k dispozici, vyčíst, že nejstarší prvky barokního krovu se nacházejí v severní části východního křídla, nejmladší pak v západní polovině křídla severního. Z východní poloviny severního křídla máme k dispozici pouze jediný vzorek. Pro zpřesnění údajů proto bude při případné rekonstrukci objektu důležité věnovat náležitou pozornost zejména krovu nad severovýchodním rizalitem.

Prozatím lze výsledky interpretovat tak, že **nejstarší prvky ze severní poloviny východního křídla pocházejí z přelomu roku 1730 a 1731, tj. stromy v zimě smýcené byly opracovávány v letní sezóně roku 1731**. To koresponduje s výpovědí písemných pramenů, stejně jako skutečnost, že **stavba končila dobudováním západní poloviny severního křídla, dle výsledků dendrochronologie v letní sezóně roku 1734**.

Výstavba krovu s ležatými stolicemi a věšadlovými sloupky probíhala od letní sezóny roku 1731 do letní sezóny roku 1734.

Přestavbu krovu v 80. létech 19. století pak dokládají výsledky mladší datace:

SEVERNÍ KŘÍDLO (západní část):	1883 léto	1881/1882
SEVERNÍ KŘÍDLO (východní část):	1882/1883	-
VÝCHODNÍ KŘÍDLO (severní část):	1883 léto	-
VÝCHODNÍ KŘÍDLO (jižní část):	1881/1882	-
JIŽNÍ KŘÍDLO (východní část):	1882/1883	-
JIŽNÍ KŘÍDLO (západní část):	-	-
ZÁPADNÍ KŘÍDLO (jižní část):	1882 léto	-
ZÁPADNÍ KŘÍDLO (severní část):	-	

Vzhledem k malému počtu vzorků (7) datujících přestavbu krovu v 80. létech nelze upřesnit postup výstavby. Nelze přehlédnout, že výsledky v podstatě kopírují data z 18. století. **Těžba dřeva se kumuluje do let 1882-1883**, přičemž nejmladší datum (letní těžba 1884) lze přičíst na vrub dodatečné těžbě dřeva na krov v nejzápadnější části severního křídla.

Práce na stavbě nového vaznicového krovu probíhaly od letní sezóny roku 1882 do letní sezóny roku 1884.

ANALÝZA STÁŘÍ PRVKŮ KROVU

V rámci průzkumu jsme se věnovali rovněž podrobnému zkoumání stáří prvků stávajícího krovu, neboť od počátku bylo zřejmé, že podíl druhotně použitých prvků je obzvláště vysoký. Mimoto druhotně použité prvky poskytly cenné informace o podobě krovu, které byly porovnány s otisky na zděných konstrukcích (světlíky, komíny) a nakonec konfrontovány s dochovanými historickými plány.

Výsledkem je následující mapa stáří prvků, rozdělených do dvou skupin: prvky barokní (krov z 1. poloviny 30. let 18. století) a prvky novodobé (stávající vaznicový krov z 1. poloviny

80. let 19. století). Prvky krovu z jiné doby nebyly zachyceny a ani potvrzeny dendrochronologickým datováním. **Lze tak s velkou mírou pravděpodobnosti odmítnout v literatuře rozšířený a opakovaný názor, že k výměně barokního krovu a snížení střech došlo v roce 1824.**

Ve stávajícím krovu lze poměrně dobře identifikovat zejména druhotně použité krokve barokního krovu, použité opět jako krokve v novodobém krovu. Protože barokní krov byl o 2,05 – 2,25 m vyšší než stávající, musely být krokve kráceny. Přesto si mnohé z nich zachovaly oboje dlaby po hambalcích, často s odříznutým čepem. Krokve byly situovány nejen v původní poloze, ale také otáčeny (o 90°, ale také o 180°). Místa čepovaných spojů se proto nacházejí ve správné poloze směrem dolů, ale také do obou stran, případně do střešní roviny (tehdy je lze jen velmi těžko identifikovat podle vrtaných otvorů pro kolíky zajišťující spoje).

Obtíže při zkoumání představovalo především rozvláknění povrchu prvků, způsobené protipožárními a insekticidními nátěry. Nezanedbatelný problém pochopitelně představovaly většinou velmi špatné světelné podmínky – průzkum se nemohl obejít bez silných halogenových svítilen.

Pokud se na prvku nenašly žádné staré spoje, neznamenalo to automaticky, že jde o prvek novodobý – při krácení prvků z barokního krovu byly pochopitelně využity i kratší části. Nelze proto jednoznačně říci, že prvek bez dlabů je novodobý. Taková je situace především u valbových částí krovu, které však tvoří jen menší část z celkového množství použitého dřeva.

Přes všechny obtíže byly prozkoumány všechny vazby v krovu všech křídel celého objektu. Výsledkem je rovněž pokus o statistický odhad zastoupení dřeva z původního barokního krovu ve stávajícím novodobém vaznicovém krovu. Statistický výpočet bral na zřetel jen regulérní vazby sedlových úseků střechy, z výše uvedeného důvodu nikoliv vazby ve valbových částech. Počet vazeb však poskytuje dostatečně velké číslo pro výpočet procentuálního zastoupení.

Následuje souhrnný přehled výsledků:

KROV SEVERNÍHO KŘÍDLA – celkem 105 vazeb (od západního štítu k východnímu světlíku)

- 32 nových vazeb, ostatní z druhotně použitých prvků
- tj. 31% nových vazeb a 69% vazeb s prvky barokního krovu

KROV VÝCHODNÍHO KŘÍDLA – celkem 89 vazeb (od severní protipožární příčky až k jižnímu štítu)

- 40 nových vazeb, ostatní z druhotně použitých prvků
- tj. 45% nových vazeb a 55% vazeb s prvky barokního krovu

KROV JIŽNÍHO KŘÍDLA – celkem 80 vazeb (od obou bočních navázání do krovů východního a západního křídla)

- 29 nových vazeb, ostatní z druhotně použitých prvků
- tj. 36% nových vazeb a 64% vazeb s prvky barokního krovu

KROV ZÁPADNÍHO KŘÍDLA – celkem 91 vazeb (od severní protipožární příčky až k jižnímu štítu)

- 37 nových vazeb, ostatní z druhotně použitých prvků
- tj. 41% nových vazeb a 59% vazeb s prvky barokního krovu

Souhrnně: stávající krov z let 1881-1884 obsahuje nové prvky z 38% a z 62% druhotně použité prvky barokního krovu z let 1730-1734.

Odhad chyby okolo 5%.

GRAFICKÁ PŘÍLOHA

(výsledky dendrochronologie, analýza stáří prvků krovů, číslování komínů)

Legenda ke grafickému vyhodnocení:

tmavě fialová – výsledky dendrochronologie provedené v roce 2009

světle fialová – výsledky dendrochronologie v roce 2019

zeleně – druhotně použité prvky barokního krovu; smýcení v rozmezí let 1731-1734

nepřerušovaná čára – jisté určení

přerušovaně – hypotetické určení

červeně – prvky stávajícího vaznicového krovu; smýcení v rozmezí let 1881-1884

nepřerušovaná čára – jisté určení

přerušovaně – hypotetické určení

modře – číslování plných vazeb valbové střechy ve směru hodinových ručiček S-křídlo, V-křídlo, J-křídlo, Z-křídlo

modře – komíny s číslováním po křídlech

4. Dendrochronologie

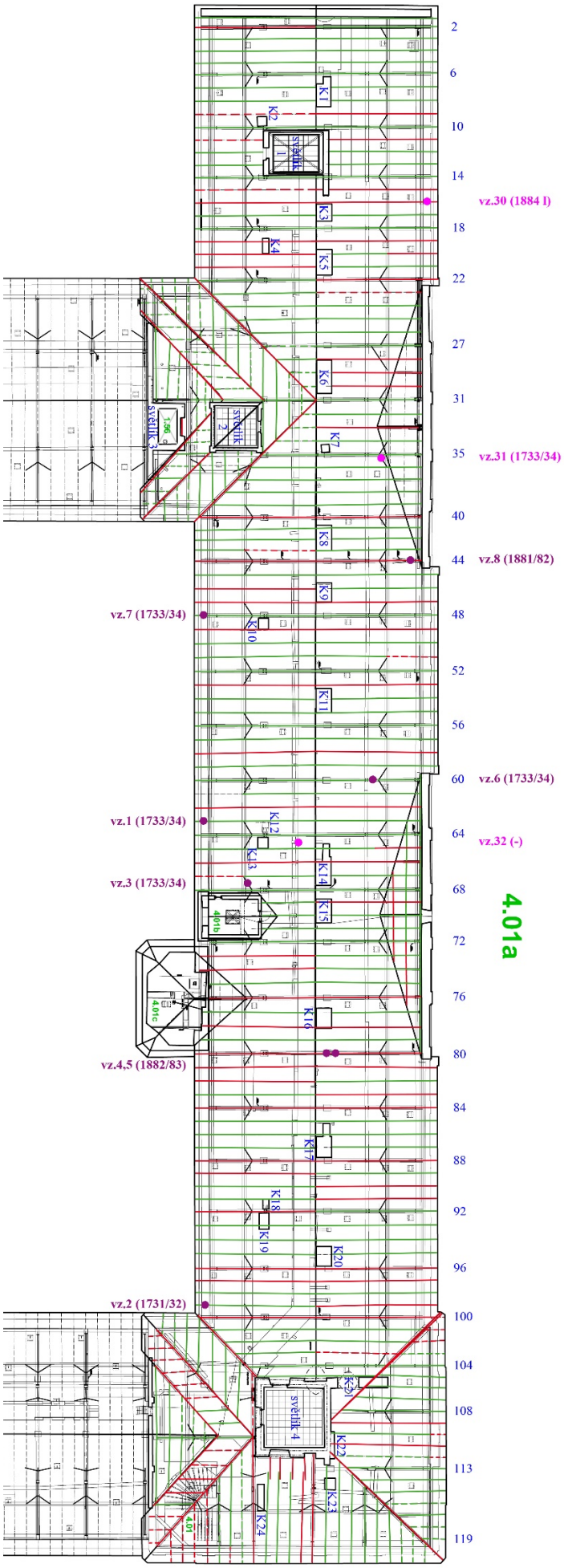

4. Dendrochronologie

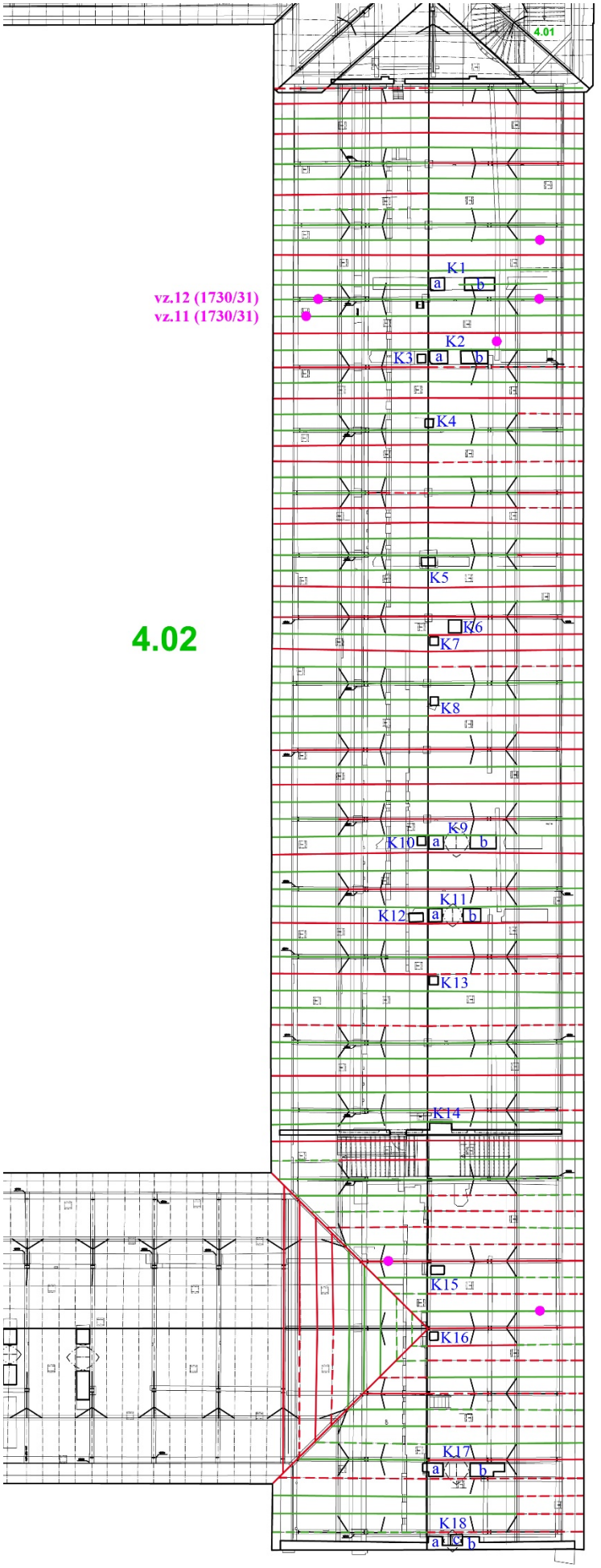

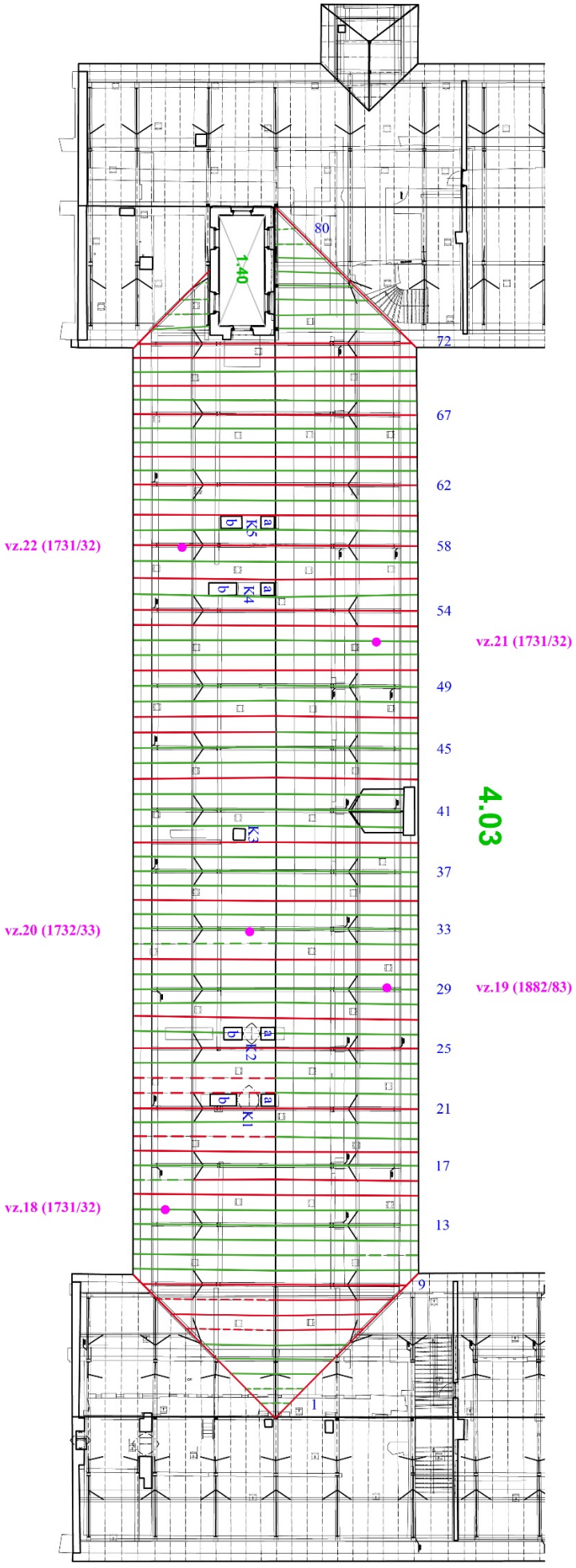
80
1.40
72
67
62
K5
a
b
vz.22 (1731/32)
58
K4
54
vz.21 (1731/32)
49
45
41
4.03
K3
37
vz.20 (1732/33)
33
29
vz.19 (1882/83)
K2
25
21
K1
17
vz.18 (1731/32)
13
9
1

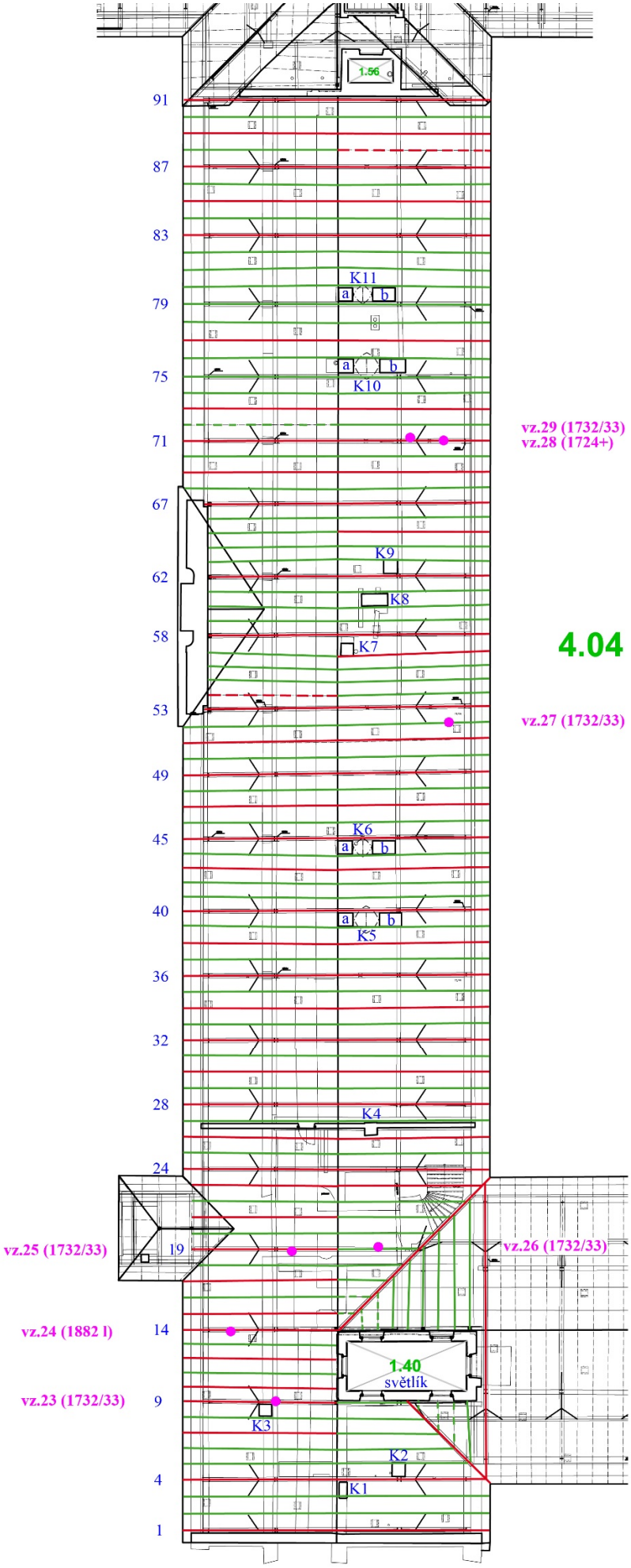
1.56
91
87
83
K11
a
b
79
75
K10
vz.29 (1732/33)
vz.28 (1724+)
71
67
K9
62
K8
58
K7
4.04
53
vz.27 (1732/33)
49
K6
45
40
K5
36
32
28
K4
24
vz.25 (1732/33)
19
vz.26 (1732/33)
vz.24 (1882 l)
14
1.40
světlík
vz.23 (1732/33)
9
K3
K2
4
K1
1

5. STAVEBNÍ HISTORIE

Vzhledem k dosud neukončenému průzkumu archivních pramenů je třeba považovat následující přehled stavebního vývoje za orientační, který bude doplněn a podstatně rozšířen ve finálním elaborátu v polovině tohoto roku.

Z praktických ohledů obsahuje stručný výčet nejdůležitějších stavebních akcí týkajících se výstavby Invalidovny a těch následujících stavebních zásahů, které měly podstatný vliv na proměnu jejího vzhledu, funkčních a dispozičních změn.

Následující přehled byl z hlediska lepší srozumitelnosti rozdělen na několik základních etap. Stavební vývoj vychází z konfrontace výsledků archivního průzkumu a průzkumu samotné stavby jako pramene specifického druhu.

Zásadní vliv mělo několik stavebních akcí:

- vlastní výstavba Invalidovny ve stávajícím rozsahu
- adaptace spojené s velkými vojenskými kampaněmi 2. poloviny 18. a 1. čtvrtiny 19. století
- adaptace a úpravy související se změnou otopného systému po polovině 19. století, spojené se zazdíváním arkád nádvoří pro zvýšení tepelného komfortu a rovněž dispoziční úpravy obytných jednotek (úpravy obytných jednotek probíhaly nejspíše již od počátku 19. století až do jeho sklonku)
- zásadní proměna hmotového rozvrhu původní stavby v létech 1881-1884, související s likvidací barokního krovu a jeho náhradou za stávající vaznicový krov nižší výšky
- historizující úpravy na počátku 19. století, které určily současnou vnější podobu stavby
- částečně realizovaný plán vestavby 3. patra do krovu severního křídla
- utilitární úpravy 2. poloviny 20. století
- škody na stavební podstatě památky i ztráty vnitřního vybavení, způsobené povodní v roce 2002 a následující úpravy, kterými se stavební dějiny Invalidovny v podstatě uzavřely, nepočítáme-li plánovanou památkovou rekonstrukci

ČASOVÁ OSA HISTORIE INVALIDOVNY:

Z praktických ohledů tato podkapitola obsahuje stručný výtah nejdůležitějších událostí, které se týkají vzniku, stavby a stavebních úprav pražské Invalidovny i zásadní okamžiky života v ní.

I. PŘED STAVBOU PRAŽSKÉ INVALIDOVNY (do 1728):

1658: poslední vůle Petra hr. Strozziho – **vznik nadace** v případě bezdětnosti, správcem pražský arcibiskup

1664: Petr hr. Strozzi umírá v Uhrách

1714: umírá vdova Marie Kateřina hr. Strozzi – faktický začátek existence nadace obohacené o další statky)

(1716:) počátek stavby pešťské invalidovny

(1728, duben-květen:) ministerskou radou i císařem schváleny Martinelliho plány stavby pešťské invalidovny ve zcela nové podobě blízké pražskému objektu.

II. PŘÍPRAVA, STAVBA A ADAPTACE INVALIDOVNY (1728-1769):

19. srpen 1728: Karel VI. nařizuje zřízení tří invalidoven v habsburské monarchii (v Pešti pro Uhra a cizince, ve Vídni pro rakouské země a Čechách pro české země (konkrétní místo ještě nebylo známo).

1729: od Řádu křižovníků s čer. hvězdou a jiných zakoupeny **pozemky** za Špitálskou branou pro výstavbu inv. areálu

(podzim 1729:) do SZ nároží pešťské INV se stěhuje prvních 300 invalidů

1730 : přípravné práce, tj. otevírání lomů, tvorba zásob lomového kamene a dřeva pro stavbu (tomuto zjištění odpovídají rovněž výsledky dendrochronologické analýzy – viz kapitola 4)

[1730-1731]: vznik Dientzenhoferova ideového plánu pražské invalidovny o 3x3 dvorech

1731, 16. březen: reskript Karla VI. o rozhodnutí mezi plány vídeňského stavitele Antona Martinelliho a pražského dvorského stavitele Kiliána Ignáce Dientzenhoffera (jež byl **vypracován podle pokynů Vrchní (arcibiskupské) inspekce správy Strozziho nadace a Karlem VI. jmenované místodržitelské komise** nad stavbou invalidovny). Oba plány zřejmě vycházely z obecných požadavků Dvorské válečné rady (analogicky k postupu

v případě pešťské invalidovny). **Císař zvolil Dientzenhoferovu variantu, do které zanesl některé vlastní úpravy (na kostele a jinde) a doporučil inspirovat se při stavbě Martinelliho řešením hospodářského zázemí invalidovy.** Mimo to nařídil, aby se stavba nacházela 400 praž. loktů [cca 240 m] od hranice křižovnických pozemků, měla prostranný čestný dvůr, zachovávala volný průchod kolem celé budovy (nebyla příliš daleko od Vltavy a nezasahovala do vrchu Žižkov) a stavba neměla zruinovat nadační statky. Císař stanovil také řadu detailů řešení dispozice (pokoje pro až 34 osob, lůžka po dvou osobách, kanalizační systém pod invalidovnou proplachovaný blízkou vodotečí). Stavitel má vypracovat další plány (pohledy, řezy, jednotlivá patra)

1731, duben: na místě stavby se scházejí komise, 4. května také architekt Dientzenhofer (právě přijel z Vídně)

1731, 7-12. květen: první stavebními účty doložené zednické práce – faktické započetí stavby

1731, květen až 1733, leden a 1733, prosinec až 1734, červenec: pro tato dvě období existují **podrobné stavební účty**. Na stavbě pracuje v sezóně (obvykle květen - prosinec) cca 100-120 řemeslníků, dělníků, nádeníků a invalidů. Správcem stavby Albert Bardtoni, zednickým polírem Caspar Mayer, tesařským polírem Andreas Seitz, kamenickým mistrem Andreas Kranner.

1731, září: vyměření vodoteče, která má protékat **kanalizací pod Invalidovnou**

zima 1731/1732: do provozu uvedena vlastní cihlářská pec v blízkosti stavby

1732, červen: na dva trámy vyřezán nápis o 130 literách. V krovu nad V křídlem se do dnešní doby se dochovalo počátečních cca 60 % nápisu (75-76 zcela nebo z části dochovaných znaků ze 130) ve znění: „ERGO VIVAT CELSISSIMVS DANIEL [ARCHIEPISCOP]VS PRAGENSIS, STROZZIANA FVNDATIONIS ADMINI[STRATOR] [...]“.

1732, 15. srpen: slavnostní položení základního kamene za osobní účasti císaře Karla VI. (LIT)

1732, záři: první část stavby (patrně SV nároží) kryta pálenou krytinou (nápisy na trámech, výpal prejzů, účet pokrývače)

[1732-1736] stavba pokračuje směrem SV nároží > V > J > Z > záp. část S křídla. Přičemž nejnovější část S křídla se stýká s nejstarší (východní) částí S křídla u záp. stěny průjezdu S křídla a v patře mezi 9 a 10 okenní osou od V.

1734 jaro: dokončování druhého [V nebo J] křídla INV(doslova „druhé čtvrti prvního čtverce“) – **pod střechou, ale ne klenby**

1735, únor: pokrývání (hrubé stavby) třetí části prvního čtverce INV – patrně J křídlo nebo JZ část kolem nároží. Zprávy dokládají „proudový“ postup výstavby známý spíše až z nedávné doby. Stavbě je rozčleněna na drobnější sekce. Po dokončení základů prvního úseku se na něm pokračuje stavbou přízemí a současně se začínají kopat a budovat základy přiléhajícího dílu. Následuje přizdění patra první části, budování přízemí druhého úseku a stavba základů dalšího úseku atd.

1735: do SV části invalidovny se stěhuje prvních 200 invalidů (do SV nároží a přilehlých pokojů V křídla)

(**1735**, 23. říjen:) vysvěcen (ještě nedokončený) kostel pešťské invalidovny

1737: rozhodnuto dokončit pouze první dvůr a v předimenzované stavbě dále nepokračovat (LIT)

1738, září: zpráva hovoří o **dokončení prvního čtverce (tj. dvora) INV, dokončování pokojů, omítek, osazování oken a dveří a adaptaci refektáře na způsob kaple**. Pokud se zajistí vnitřní vybavení, budou se moci na podzim přijmout další invalidé.

1739: Karel VI. vydává instrukci pro chovance pražské invalidovny a její správu.

(1740-1741:) utichá stavební ruch na pešťské INV – nedokončena podle Martinelliho plánů

1742: v INV uloženo až 5000 nemocných franc. vojáků, stavební úpravy (vybourány dělící příčky?)

9. duben: **požár několika trámů v INV** – nepozorný zednický tovaryš si založil oheň pro zahřátí

1751: reorganizace invalidní péče – o invalidy propuštěné od pluků po roce 1736 nově pečuje stát prostřednictvím vojenských invalidoven

(1752:) ve štýrském Pettau (dnes Ptuj v Chorvatsku) probíhá stavba (čtvrté) invalidovny habsburské monarchie

1756: v INV provizorně umístěni nemocní vojáci, část invalidů dočasně přesunuta do lazaretu na Újezdě

1757: Prusové při obléhání Prahy zapojili INV do polního opevnění. **Nejspíše zbudovali průjezdové bašty a vstup. strážnici**

1769: vzniká Rennerův plán (zaměření) Invalidovny – zachycuje stav po dostavbě, válkách a zabydlení

III. OD OSVÍCENTVÍ DO POTLAČENÍ REVOLUCE (1770-1849):

1807: přidělení zahrádek kolem INV jednotlivým důstojníkům – možné drobné vnější úpravy

1808-1810: úpravy bytu velitele – zlepšení vytápění

1811: důsledkem státního bankrotu klesl výnos stavovských dluhopisů a hodnota jmění INV > **fin. problém**y

1813-1814: zpráva o opravách (1813) a rozšíření (1814) **kanalizace v INV**, náklady na **zřízení žumpy** resp. jámy na hnůj mimo INV

1814: dočasné propůjčení INV pro ubytování raněných a nemocných vojáků spojeneckých armád (napoleonské války)

1814: zřízen Všeobecný invalidní fond (od 1819 Ústřední invalidní fond), který pohltil Strozziho nadaci

1815: **zřízení (znovuobnovení?) lékárny v INV**, nedostatek místa pro ubytování invalidů, hledání dalších prostor

1816: zprávy o existenci **nemocnice v INV**, zřízení **vězení v INV**, **plánované rozšíření kapacity INV přístavbou**

1817: počet školních dětí v INV se zvýšil ze 70 až 80 na 120 – odraz většího počtu invalidů po napoleon. válkách

1818: nutnost stavby ubikací pro invalidy – INV i pobočky přeplněné – plány na dostavbu INV na 2x2 dvory

1822: zpráva, že přístavba nového křídla se realizovat nebude, ale mají se dokončit st. úpravy stávající budovy

1824: podle dosavadní literatury byl nad všemi křídly **údajně postaven nový valbový krov** s výrazně nižší výškou než původní; výsledky průzkumu zcela vyvrátily tento vžitý omyl; mezi barokním a současným vaznicovým krovem neexistoval žádný další krov – naopak, v současném krovu se nachází velká část barokního krovu, což ostatně potvrdila i dendrochronologie (viz 1881-1884) (PRŮZKUM).

1825: užívání luk jako voj. cvičišť, dary peněz na zřízení dřevěného altánu při INV, sazenic akátů a písku na úpravu cest, **oprava tichého odbíjení hodin INV**, do INV přiděleno **24 osvětlovacích lamp**

1826: **opravy hromosvodů** v INV

(1828:) bourání zchátralých skladů sena, slámy a krmiva u INV – objekty jižně od INV

1831: stavební úpravy v zadním (J) traktu INV v souvislosti se zřízením nemocnice pro nemocné cholerou (epidemie)

1832: dotaz na dokončení **úpravy záchodů č.** 4 v INV

1836, 13. září: stavovská slavnost královské korunovace Ferdinanda V. na lukách u INV

1838: zpráva - **nutnost opravy střechy INV**

1844: **požadavek zavést vodovod do INV – dosud používána voda z řeky**

1845: opravy INV po povodni: oplocení zahrad, údržba střešní krytiny.

1847: zřízení prádelny (na břehu Vltavy u porážky) a zavedení vodovodu v INV

1848: Invalidovna opěrným bodem vojenské posádky a jejího zásobování za revolučních událostí

IV. OD NEOABSOLUTISMU DO ZÁNIKU MONARCHIE (1850-1918):

1857: plán na zazdění arkád V a J křídla (realizováno asi postupně), úpravy kaple a provedení teracových podlah (LIT)

1863: **vydlážděn dvůr,** na kterém se dosud nacházely říční valouny nevhodné pro invalidy, **vysázeny kaštany**

1868: st. úpravy v lokále – škole: zřízení příčných stěn, úprava oken

1869: zrušena dvoutřídní škola v INV (LIT)

1882: definitivně **obnovena samostatnost Strozziho nadace** vydělením ze Všeobecného invalidního fondu

1881-1884: dendrochronologická analýza krovů nad Invalidovnou; stavební kampaň probíhala v létech 1882-1884, přičemž starý barokní krov byl rozebrán a více než polovina jeho prvků druhotně použita při výstavbě stávajícího vaznicového - k tomu viz 4. kapitolu – Dendrochronologie (PRŮZKUM)

1893: patrně došlo k **zazdění zbývajících arkád S křídla** INV (LIT)

1900-1901: na nádvoří **osazena empírová kašna** pocházející pův. z nároží Vodičkovy a Jungmannovy ulice (LIT)

1911: do invalidovny **zavedena elektřina**, na nádvořích a v sadech před INV zřízeno **elektrické osvětlení** (LIT)

V. OD VYHLÁŠENÍ REPUBLIKY PO ÚNOROVÝ PUČ (1918-1948):

1918, 5. listopad: **spáleny téměř veškeré obrazy a busty zdobící prostory v INV** (několik stovek předmětů)

1919: v INV umístěna část sbírek Vojenského muzea, I. patro S křídla získal Zemský úřad pro péči o vál. poškozence, který se staral o invalidy R-U armády X Ministerstvo obrany o invalidní legionáře – spory (LIT)

1920-1926: Prováděny st. úpravy související s umístěním Zemského úřadu pro válečné poškozence v S křídle: **zřízení kanceláří v chodbě I. patra S křídla**, úprava příček předsíní některých pův. důstojnických pokojů, zřízení světlíků (středová chodba II. patra), **elektrifikace**, **přístavba schodiště s výtahem**. Nástavba mansardového patra (projekt Vejrych 1919-1920) nerealizována pro odpor odborné veřejnosti (LIT), ovšem stačily být vyzděny 2 nové světlíky a 1 původní barokní ve východní části krovu (PRŮZKUM)

1921: patrně zrušeno vězení o 12 celách v přízemí Z křídla (LIT)

1923: opraveny **fasády, užitá barevnost: okr a cihlová červeň**

1935: přesun zbývajících invalidů **do nové invalidovny v Hořicích** (1930-1935), několik jich zůstává v Praze.

1935: **obnova kaple vč. vitrají** (LIT)

1941: do INV umístěny **sbírky Českého technického muzea + adaptace** vnitřních prostor – vybourání příček, **úpravy bytu správce INV, zavedení vody do bytů** zbývajících invalidů

1941-1942: **příprava generální opravy objektu** pro potřeby muzeí a německé armády: Augusta Müllerová zpracovala plány objektu i parku kolem něj. Rozpočtované práce na opravy krovů a střech se za války z většiny nerealizovaly (LIT). **Realizovány patrně jen úpravy bytu správce, adaptace sklepení S křídla na protiletecké kryty a nezbytná protiletecká opatření (přívod vody do krovů).**

1942: **šetření stavu soch na atikách** S křídla (části padají > komise), stavba **protileteckého krytu v suterénu invalidovny**

1942: Strozziho nadace zaniká a jejího majetku se ujímá německý Úřad pro podporu osídlenců v Čechách a na Moravě

1945: obnovena Strozziho nadace, v objektu Vojenský historický archiv a fondy odd. architektury NTM. (LIT)

VI. OD PŘEVZETÍ ARMÁDOU DO SOUČASNOSTI (1948-2018):

1952: napojení kanalizace INV na uliční stoku, **zrušení Strozziho nadace a převzetí INV vojenskou správou MNO**

1976: obyvatelé protestují proti ostnatému drátu na plotě INV – instalován kvůli vandalům

1985: **S fasáda obehnána bezpečnostním oplocením – pády omítky a výzdoby, tesařské lešení v průjezdu**

1997: plánována celková instalace ústředního topení – patrně nerealizováno

2002: objekt silně zasažen povodní, zasaženo celé přízemí +2002-2003 následné úpravy přízemí objektu

2009: generální oprava fasády S křídla + osazení oken (LIT)

2014: Vojenský historický archiv se stěhuje do nové budovy v Ruzyni, odváží zbylý mobiliář,

2015: INV přebírá ÚZSVM

2016: neúspěšné snahy o prodej INV na hotel, návrh k prohlášení INV za NKP

2017: INV zapsána na seznam Národních kulturních památek České republiky

2018, květen: INV přebírá NPÚ a v provizorním režimu zpřístupňuje veřejnosti

6. HODNOCENÍ OBJEKTU

Hodnocení Invalidovny vychází z celého elaborátu SHP. Zejména kapitoly 10. Historická dokumentace, zahrnující rovněž dochovanou historickou plánovou dokumentaci a dále části zabývající se souvislostmi s obdobnými objekty v rámci euroamerické kultury, podrobně osvětlující její zásadní význam a zapojení do evropského, respektive světového kontextu.

Pro přehlednost je v této sumarizující hodnotící kapitole rozvedeno několik hlavních témat, které význam Invalidovny jednoznačně definují. Řada z nich se nutně částečně překrývá, prostupuje a mnohdy vzájemně umocňuje.

Kulturněhistorický kontext

Záměr vychází ze dvou aspektů, kde nelze zcela jednoznačně oddělit, případně hovořit o jejich pořadí.

Nepochybně to byla křesťanská láska - *charitas*, která mimo jiné vyžadovala pečovat o chudé a nemocné. V tomto případě navíc bývalí vojáci trpěli za panovníka, pod jehož vlajkou bojovali. Jejich neuspokojivý život navíc vrhal na vládce nepříjemné světlo. Realizovaný úsek Invalidovny byl postaven ve 30. letech 18. století. Jako určitý vzor sloužila velká stavební aktivita francouzského krále Ludvíka IV., který nechal na sklonku 17. století postavit v Paříži rozlehlou a náročně architektonicky i výtvarně řešenou invalidovnu. Poprvé zde byli centrálně shromážděni zmrzačení, nemocní a nemajetní bývalí vojáci sloužící panovníkovi, jenž se jich velkoryse ujal.

Právě ono slovo „velkorysost“ ale současně předznamenává další zásadní rovinu těchto aktivit. Nejednalo se totiž pouze o péči, ale v neposlední řadě o sdělení světu, jak významný, bohatý je stavebník tohoto zařízení. Baroko obecně dbalo na reprezentaci. Mnohdy záměr převyšoval možnosti dané osobnosti. Přes to ale ostatní tato rozmáchlá gesta oceňovali. Nedílnou součástí tedy bylo představení vlastního ega.

Pařížská invalidovna se stala signálem k rozšíření takovýchto podniků. Jedná se totiž o dobu, kdy prudce stoupá francouzský vlivy na dění v celé Evropě, a to nemluvě jen o výtvarném prostředí.

To by však bylo málo. Další a další panovníci se totiž evidentně snažili obdivovaný vzor překonat a sdělit tak světu svoji převahu, význam, či přímo nadřazenost.

Pražský areál je plnohodnotnou součástí dobových souvislostí, představ a nároků v řadě oblastí (reprezentace, sociální a společenské cítění, náboženství, technologické, provozní a umělecké přístupy). Je přesvědčivým dokladem snah vyrovnat se těm nejvýznamnějším současným aktivitám v rámci celé Evropy.

Idea a symbol

Výše uvedený záměr musel získat zcela konkrétní podobu. Na jedné straně z toho vyplývá pragmatické řešení. Určeno je charakterem péče o velké množství různě postižených lidí. Současně je nutno sdělit světu něco přesahujícího čistě funkční roli areálu, něco obecnějšího a zejména duchovně povznášejícího.

Podobnost s Pařížskou invalidovnou zde nepostačuje. Evropa se odedávna zajímala o jeden z nejstarších svědků židovské a křesťanské kultury – Šalamounův chrám v Jeruzalémě. Ten se však nedochoval a dostupné informace jsou velice sporé. Proto tento zájem vyvolal řadu poměrně reálných i neobyčejně bizarních rekonstrukcí.

Četné a různorodé rekonstrukce vyvrcholily v 17. století v díle španělského teologa a teoretika Villalpanda. Ten nebyl jediný. Pro zajímavost lze zmínit i jezuitu Juana Caramuela pocházejícího z rodu Lobkowiczů. Základní představa o sestavě celého areálu se postupně ustálila. Nejednalo se ani tak o vlastní chrám, jehož základní popis včetně rozměrů uvádí již Bible. Nově bylo řešeno jeho okolí, dané paradoxně rozměry velké platformy vybudované následně až králem Herodem. Zde spekulace převážily a místo zřejmě převážně volného prostranství vyústily do představy husté zástavby v podobě pravoúhle se křížících křídel (roštu).

Tato podoba ovlivnila nejvýraznější španělské královské sídlo spojené s klášterem - El Escorial. V průběhu 16. století byla postavena hustá síť křížících se křídel s akcentovanými průniky. Vytvořen tak byl cca čtverec s řadou vnitřních nádvoří, kdy do zadního dvora ve střední části byl vložen velký chrám. Mimo tuto rozhodující část byl za chrámem okolo dvora přistavěn v podstatě drobný nečleněný přístavek sloužící pobytu panovníka. Vyjádřena tak byla se španělským étosem až pateticky hlásaná skromnost a pokora. Druhý

výklad tato část naopak považoval za držadlo roštu spojovaného s nástrojem mučení sv. Vavřince. Vazba na Jeruzalém ale fakticky evidentně převažuje.

Základní rozvržení Pražské invalidovny proto reflektuje dobové rekonstrukce Šalamounova chrámu, což zřejmě vyhází z habsburských ambicí odrážejících tento vzor i ve slavném El Escorialu.

Další inspirací je dle všeho i řada současně vznikajících španělských špitálů odrážejících shodné výchozí řešení a tím i zásadní význam uváděné předlohy. Jako konkrétní doklad pro tuto teorii svědčí zejména špitál v Seville, který rekonstruuje nejen základní schéma, ale i podobu chrámu.

Pražská invalidovna je přesvědčivým dokladem dobových požadavků vycházející z propojenosti pozemské a duchovní složky existence. Návaznost na Šalamounův chrám, či podobnost s řešením El Escorialu a dalších několika staveb ji povyšuje mezi zásadní umělecká díla vyjadřující duchovní základy a provázání celé Evropy.

Dispozice

Jestliže byl pro celkový rozvrh areálu ideovým vzorem jeruzalémský chrám, pak konkrétní řešení muselo odpovídat určené náplni. Ta určila konkrétní provozní složky vkládané do symbolického rozvrhu celkové sestavy.

Základem bylo ubytování a stravování invalidů. Ubytování se muselo členit dle společenského zařazení, kdy oddělená část měla sloužit vyšším hodnostem. Pro nemocné měly být zřízeny separované nemocnice. Dalším zásadním požadavkem bylo řešení hygieny (záchody, čerstvá voda, kanalizace). Neopomenutelná každodenní duchovní složka života vyvolala návrh stavby obrovského kostela. Zásadní součástí musela být i část věnovaná velení a správě objektu. Další nutnou složkou byly sklady a pomocné provozy, i když část byla umístěna celkem logicky mimo vlastní objekt.

Právě vnímání celého komplexu s řadou volných prostorů, zahrad i provozních objektů vytváří sestavu dokonale promyšlených částí.

Dispoziční řešení areálu Invalidovny vytvořilo unikátní funkční celek. Jeho význam tedy nespočívá pouze v nepochybně kvalitní architektuře, ale k úkolu dokonale zvládnutému dobovými prostředky. Ocenit je třeba splnění výchozích, velice různorodých a mimořádně náročných požadavků.

Jednotlivé prvky

Z předchozí skupiny je potřeba vydělit jednotlivé části řešení, protože jejich podoba přináší nečekané kvality.

Ubytování

Nejspíše z vídeňského centra pochází základním představa o podobě ubytování vázaná na vojenské prostředí určené skladbou vojenských jednotek. Konkrétní řešení jednotlivých ubytovacích jednotek v mezonetové podobě je naprosto unikátní, společné pouze pro vzájemně propojená řešení v Praze a Budapešti.

Nepřekročitelné stavovské rozdíly představuje i umístění obydlí důstojníků. Jim byla vyhrazena horní patra vstupního severního křídla (obdobně jako v Budapešti). V zásadním rozporu s mužstvem ubytovaným ve vojenských jednotkách po 32 členech bylo řešeno obydlí důstojníků, z nichž řada byla šlechtického stavu. Mohli zde mít i rodinu. Pro ně byly postaveny vlastní byty o několika prostorách se samostatnou kuchyní, obytným pokojen, ložnicí a dokonce komorou pro sluhu.

Stravování

Z charakteru péče o obyvatele vyvstala i potřeba členit řešit jejich stravování. Vznikly proto sekce malých kuchyní, kde si moli ti pohyblivější sami jídlo připravovat. Z tohoto dalšího, zřejmě centrálně požadovaného prvku vznikla v Praze sestava obytných sekcí, které se měly opakovat v podstatě v celé stavbě, a to ve dvou úrovních. Mezonetová podoba obytné části a patrová zmíněných společných kuchyněk umožnila přidat další jednotku určenou pro velitele dané sekce.

Hygiena a sociální zařízení

Se značným počtem a zejména z velké koncentrace obyvatel (zamýšlený počet odpovídal nejméně 32 osobám) byl vždy spojován strach z nákazy. Již umístění objektu daleko za městskými hradbami tuto obavu u řady špitálů dodnes dokládá. V Praze a Pešti se ale situace odrazila v požadavku dobově dokonale řešit zejména sociální vybavení. Podoba i četnost záchodů je udivující. I když vychází z dlouhé historie počínající ve

starověku, dosáhla zde progresivní, funkčně i hygienicky dokonalé podoby. Běžný dobový stav vysoce překračuje i hustota rozmístění a počet veřejných pump umístěných do otevřených arkád. Ty přiváděly do celého objektu čerstvou vodu z dnešního Vítkova. Dalším inženýrským dílem byla nezbytná, dokonale vyřešená kanalizace.

Dalšími složkami řešení byly společné jídelny, velké kuchyně, lékárny a nemocniční sály. Vše propojovaly dokonale funkčně plánované komunikace, které současně svými dlouhými průhledy chodbami vytvářejí jeden z nejvýraznějších estetických dojmů, které stavba může poskytnout.

Celkové řešení plně podřízené dobovým stavovským i vojenským pravidlům je zajímavé zejména podobou hygienických zařízení. Ty dokládají vrchol dobových řešení, provozně dokonale promyšlených, pro něž prozatím nemáme adekvátní srovnání. Dokladem progresivnosti je i to, že řešení spojené s otevřenými odvětrávacími světlíky bylo obecně požadováno teprve až na sklonku 19. století. Pozoruhodně pokročilá úroveň těchto zařízení tvoří jednu z nejvýraznějších hodnot objektu.

Autorství

Jestliže má výchozí složka dispozičního řešení dle stávajícího stavu poznání nejspíše vídeňské kořeny, pak vlastní návrh s řadou originálních a pro autora typických řešení je plně spojen s **Kiliánem Ignácem Dientzenhoferem**. Lze si představit zcela obecné zadání, spíše popisné, než kreslené. Svědčí o tom nejbližší objekt – invalidovna v Budapešti budovaná současně. Ta vykazuje shodu v jednotlivých prvcích (mezonetové obytné části, kuchyně a pokoje velitelů, oddělení bytů důstojníků). Celkový rozvrh a výtvarná složka však oba objekty zásadně odlišuje.

Kilián Ignác Dientzenhofer je považován za prvořadého evropského architekta působícího na zlomu vrcholného a pozdního baroka. Celková dispozice odkazující na Šalamounův chrám pochází v tomto obecném zadání nejspíše z prostředí habsburského dvora. Vše ostatní odpovídá z výtvarné stránky plnohodnotnému Dientzenhoferovu dílu. Podrobný rozbor (viz samostatná kapitola) mohl vytvořené návrhy plně propojit s jeho stylově vyhraněným dílem. Stavbu lze dokonce považovat za jeden z vrcholů jeho tvorby.

Navíc právě Pražská invalidovna prokazuje daleko širší výrazový rejstřík tohoto umělce a napomáhá přehodnotit skladbu a částečně i doposud přijímanou charakteristiku jeho díla.

Díky Dientzenhoferově pobytu ve Vídni navíc Invalidovna obsahuje řadu motivů získaných při spolupráci s předním rakouským architektem Johannem Lucasem Hildebrandtem. Tím se Kiliánovo dílo propojuje se společným středoevropským proudem barokního umění. Mimo přímé autorské vazby obsahuje řadu motivů užívaných v nevětších středoevropských klášterech.

Stavba, respektive její nedokončení, se odráží i v další zajímavé složce Dientzenhoferova díla. Architekt si zřejmě plně uvědomil, že obrovský objekt nebude plně dokončen. Protože mu ale bylo pochopitelně líto řady skvělých nápadů, použil je pragmaticky pro jiné své návrhy. Například kostel v Přešticích si bez návrhu Invalidovny nelze představit. Jeho vzhled nám naopak může přiblížit zamýšlenou podobu nepostavené ústřední sakrální stavby Invalidovny, která by se stala největším kostelem minimálně na území Čech.

Invalidovna je zásadním projektem obohacujícím stávající představu o tvorbě Kiliána Ignáce Dientzenhofera. Konkrétní řešení jednoho z našich nejhodnotnějších barokních objektů navíc stavbu i architektovo dílo organicky zapojuje do dobové barokní atmosféry propojené střední Evropy.

<u>Dokumentace ke vzniku a proměnám objektu</u>

I když došlo k řadě ztrát zcela zásadních archivních pramenů, podařilo se dokumentovat množství informací dokládajících složité a dramatické osudy objektu i jeho obyvatel. Archivní prameny (z pražských a vídeňských archivů) potvrzují, upřesňují, rozšiřují a často neobyčejně živě reflektují řadu předchozích tvrzení.

Pozoruhodný je soubor dochované plánové dokumentace. Zachycuje (i zde přes bolestné ztráty) stavbu od velkorysého záměru, přes jeho podstatné omezení a následné nekonečné peripetie až do 20. století.

Archivní prameny neoddělitelně spoluvytvářejí výsledné představy o objektu. Mnohé z nich jsou zásadním kulturně historickým svědectvím o stavbě, jejím vzniku, dramatických proměnách a v neposlední řadě jejich i místních obyvatelích. Zejména

prvotní plány z rukou Kiliána Ignáce Dientzenhofera náležejí k tomu nejkvalitnějšímu, co daná doba může z architektonického hlediska poskytnout.

Realizované torzo

Stávající podoba tvořící větší devítinu prvotního plánu je dokladem opadnutí zájmu i dobových finančních problémů. Současně dochované plány dokládají, že již Kilián Ignác Dientzenhofer věděl o zastavení prací a podílel se na zprovoznění vystavěné části plánované dispozice, kterou patrně v místech konkrétní potřeby upravoval. Zajímavé je sledovat, jak byl velkorysý záměr provozně vtěsnán do části tvořící jen zlomek záměru.

Stávající objekt je v prvé řadě hmotným dokladem výchozího unikátního záměru. V dochovaném torzu jsou dodnes obsaženy všechny důležité části vytvářející z budovy pozoruhodný funkční, progresivně řešený celek.

Proměny objektu

V současné době je zajímavá řada drobných zásahů. Ty se v prvé řadě snažily efektně řešený objekt neustále přizpůsobovat měnící se době. Hlavním problémem bylo vytvoření intimnějšího bydlení, protože prvotní řešení tuto stránku zcela ignorovalo. Jedna ze zásadních sociologických i psychologických otázek: vztah jedince a kolektivu. V objektu se nachází řada cenných a dnes již jedinečných situací zachycujících tento abstraktní, ale pro reálný život naprosto zásadní vztah.

Integrální součástí proměn je východní úsek Kaizlova parku. Zde se na nepravidelném obdélníku rozkládá oblast charakterizovaná střední osou určenou dvojicí rovnoběžných cest. Mezi nimi jsou umístěny pomníky. Obelisk z roku 1890 vznikl na památku vojáků, utonulých 3. září při povodni. Při průčelí situaci doplňuje pomník hraběte Strozziho z roku 1899.

Proměny objektu zachycují a výmluvně dokumentují život místních obyvatel v měnícím se světě. Po zrušení invalidovny je v unikátně řešené budově dobře patrný problém, jak danou dispozici účelně využít *(což je otázka platná doposud).*

Širší souvislosti ve vazbě na výpovědní hodnotu památky

Jen okrajově lze zmínit další hodnoty, které se k budově sice vážou nepřímo, ale současně jejich vliv stavbu zásadně poznamenal. Týká se to již jejího vzniku a následně veškerých dalších proměn daných dramatickými osudy objektu v kontextu dějin země.

Jedná se o již v textu vícekrát zmiňované oblasti, z nichž je třeba akcentovat mimo jiné:

- Obecné dějiny (tzv. velké i věnované jednotlivcům)
- Dějiny péče o nemocné (dějiny špitálů a nemocnic)
- Dějiny lékařství a hygieny
- Dějiny vojenství (kasárna, organizace)
- Dějiny bydlení (zejména hromadného bydlení)
- Dějiny náboženství
- Dějiny křesťanství (historie klášterů)
- Dějiny práva
- Dějiny každodennosti („všedního dne“)
- Sociologie
- Psychologie

Pro uvedené a jistě i řadu dalších oborů a oblastí poskytuje Pražská invalidovna řadu nedocenitelných informací. Pro mnohé teoretické představy i závěry zde lze nalézt konkrétní hmotné doklady sloužící jako potvrzení badatelského úsilí i jeho cenný korektiv. Získané poznatky lze následně využít pro optimalizaci prezentace této budovy.

<u>Sumarizace základních hodnot zkoumaného objektu</u>

Pražská invalidovna náleží k našim nejvýznamnějším památkám. I když se jedná o pouhý zlomek původně zamýšleného areálu, přináší množství informací o dobovém životě od zcela pragmatických řešení, přes jasně formulované společenské vztahy až po nejsubtilnější duchovní otázky.

Pražská invalidovna je vynikajícím a současně unikátním dokladem architektury 18. století. Jedná se o jedno z období, kdy naše umění náleželo k vedoucím a inspirujícím silám v Evropě. Její význam rozhodně překračuje hranice zemně a je nutno ji považovat za významnou a integrující složku evropského kulturně historického prostoru.

6. Hodnocení objektu

Objekt vytváří dokonalou a pro veřejnost dobře čitelnou představu o dobových tendencích s jejich světlými i temnějšími stránkami.

V neposlední řadě stavem dochování umožňuje vytvořit prostředí, kde i méně informovaní návštěvníci mohou nečekaně a bezprostředně zažít vzdálenou dobovou atmosféru. Mohou tak hlouběji a intenzivněji vnímat společnou historii v řadě zajímavých a kulturně historicky cenných oblastí. Tento prožitek je nutný pro vytváření současného vztahu nejen k naší i společné evropské minulosti. Nejedná se ale o pouhý pohled zpět, pro nás o zásadní a v mnoha směrech určující historický kontext. Objekt může výrazně napomoci vytvářet plnohodnotný názor na současný svět, jehož integrální součástí minulost rozhodně je.

7. NÁMĚTY PRO POTŘEBY PAMÁTKOVÉ PÉČE

A) HODNOTY, HODNOTNÉ PRVKY A JEJICH SOUBORY

Obecné hodnoty (platí pro veškeré části objektu)

- Nejhodnotnějšími složkami stavby jsou veškeré doklady prvotního kolosálního záměru
- Barokní fasády jako celek
- Barokní dispozice
- Původní komunikační tahy (chodby, schodiště)
- Obecně veškeré barokní prostory/prvky
- Obytné sekce (dvě obytné jednotky svírající střední kuchyni a nad ní pokoje velitelů)
- Torza sestav sociálních zařízení
- Větrací šachty jako celky s ostěními původních oken
- Do značné míry torza bytů důstojníků
- Ojediněle dochované barokní dveřní a okenní výplně (v chodbách), mříže, dlažby
- Výplně z počátku 19. století
- Do jisté míry stopy mladších úprav, zejména výmalba, některé výplňové prvky (1880-1890, období 1. republiky)
- Význam mají i neplánovaně při vyklizování odhalené základy příček v obytných místnostech i kuchyních a některé později zcela zakryté detaily (např. oválná okénka exitující původně u všech schodišť v obytných jednotkách).

Konkrétní výčet (po jednotlivých křídlech)

Severní křídlo

Exteriér

Severní hlavní průčelí
- Celková barokní koncepce průčelí
- Zejména barokní prvky členění a štuková dekorace
- Odlitky barokních soch na obou štítech
- Do značné míry vstupní vrata
- Do jisté míry okenní výplně z 19. století (jen ojediněle, umístěné v líci)

Západní štítové průčelí
- Do jisté míry svědectví o navazujících nerealizovaných částech

Jižní dvorní průčelí

- Celková barokní koncepce
- Ostění oken obou pater
- Do značné míry vstupní vrata
- Štít s hodinami
- Tabulka označující povodeň v roce 1890
- Do značné míry přístavek se schodištěm a výtahem

Interiér

Přízemí

- Barokní dispozice
- Obecně klenby
- Barokní průjezd jako celek
- Schodiště v risalitu při východní průčelí
- Dtto mříže
- Dtto sádrové odlitky barokních soch
- Kaple jako celek včetně výzdoby z 19. a 20. století
- Torza dvou barokních záchodových sestav se světlíky a řadou ostění
- Sádrové odlitky barokních soch tamtéž
- Barokní ostění dveří i oken
- Odlitky barokních soch nevhodně umístěné)
- Velké klenuté prostory (zejména velká jídelna (dnes dělena) a prostor při s.v. nároží
- Do značné míry dělící příčky se dveřmi v chodbě po stranách průjezdu

Sklepy

- Základní dispozice
- Obecně klenby, většinou včetně úpravy povrchů
- Barokní větrací otvory po obou stranách křídla
- Zejména prostor přístupového schodiště (klenby, hrubé originální omítky)

První patro

- Dochovaná trojtraktová dispozice
- Jednotlivá barokní ostění dveří a oken, mříže
- Soubor dveřních a okenních výplní z první čtvrtiny 19. století
- Do značné míry soubor výplní z 80. - 90. let 19. století

Druhé patro

- Dtto první patro
- Do značné míry ojedinělé meziválečné zásahy (dveře, prosklené stěny, světlíky)

Krovy
- Základní tvar střechy
- Do značné míry krov
- Zdivo světlíku při východním konci křídla jako celek
- Komora s hodinovým strojem
- Barokní komíny
- Do značné míry mladší komínová tělesa

Východní křídlo

Exteriér

Vnější východní průčelí
- Kompletní barokní řešení jako celek
- Kompletní barokní řešení jako celek
- Do jisté míry svědectví o navazujících nerealizovaných částech

Jižní štítové průčelí
- Do jisté míry svědectví o navazujících nerealizovaných částech

Dvorní západní průčelí
- Stávající barokní podoba
- Do značné míry mladší pobarokní zazdívky arkád
- Do značné míry vstupní vrata

Interiér

Přízemí
- Základní barokní dispozice
- Konstantní sestavy obytných sekcí – dvě obytné jednotky, kuchyně a pokoje velitelů
- Barokní ostění oken a dveří
- Ojediněle dochované výplně (barokní, z počátku 19. století), mříže

Patro
- Dtto přízemí

- Do značné míry upravená barokní sekce v jižní části (doklad mladších proměn)
- Tamtéž ojediněle dochovaná kamna

Krovy
- Tvar střechy
- Barokní komíny
- Do značné míry stávající krov
- Do jisté míry mladší komínová tělesa

Jižní křídlo

Exteriér

Vnější jižní průčelí (zamýšlené jako dvorní)
- Barokní řešení jako celek

Dvorní severní průčelí
- Barokní řešení jako celek
- Zděný vikýřový štít
- Do značné míry zazdívky arkád
- Do značné míry vstupní vrata

Interiér

Přízemí
- Základní barokní dispozice
- Konstantní sestavy obytných sekcí – dvě obytné jednotky, kuchyně a pokoje velitelů
- Barokní ostění oken a dveří
- Ojediněle dochované výplně (barokní, z počátku 19. století), mříže

Patro
- Dtto přízemí
- Do značné míry prosklené stěny v chodbě

Krovy
- Tvar střechy
- Barokní komíny
- Do značné míry stávající krov
- Do jisté míry mladší komínová tělesa

Západní křídlo

Exteriér

Západní průčelí (zamýšlené jako dvorní)
- Klasická podoba dvorních fasád
- Ústřední barokní risalit jako celek
- Dtto sochařská výzdoba
- Lokální narušení

Východní dvorní průčelí
- Dvorní barokní fasáda jako celek
- Zazdívky arkád v obou podlažích existující od počátku (viz dispozice)

Interiér

Přízemí
- Základní barokní dispozice
- Sestavy obytných sekcí narušené řadou zásahů spojených s odlišným využitím křídla v přízemí
- Barokní ostění oken a dveří
- Ojediněle dochované výplně (barokní, z počátku 19. století), mříže
- Barokní schodiště jako celek
- Dtto graffiti v přízemí schodišťového prostoru
- Tamtéž neomítnuté barokní klenby
- Dispozice největších barokních záchodů s předsíní a světlíkem
- Tamtéž dlažba (v předsíni)
- Obecně barokní i klasicistní klenby
- Prostory s těmito různorodými neomítanými zásahy jako celky (severní část křídla)
- Prostor s vestavěným vězením jako celek (příčky ostění, dveře s výplněmi)
- Barokní průjezd včetně sestavy kotelny ústředního topení z přelomu 19./20. stol.
- Vestavba se schodištěm v jižní části chodby
- Torzo chodby vybíhající k zamýšlenému kostelu
- Kamna v jižní části chodby

Patro
- Sestavy obytných sekcí
- Barokní ostění oken a dveří
- Ojediněle dochované výplně (barokní, z počátku 19. století), mříže

Krovy

- Tvar střechy
- Větrací barokní šachta jako celek
- Barokní komíny
- Do značné míry stávající krov
- Do jisté míry i mladší komínová tělesa

B) ZÁVADY

Obecné (platí pro veškeré části objektu)

- Objekt trpěl problematickým využíváním již desítky let
- Zejména zásahy ve druhé polovině 20. století řešily zcela utilitárně pouze největší problémy a nedostatky
- Objekt zcela zásadně poškodila povodeň v roce 2002
- K dalším velkým ztrátám došlo při vyklízení a odstraňování omítek
- V přízemí bylo s jedinou výjimkou zničeno i veškeré vybavení
- Ve stejné době byly odstraněny podlahy v rozsahu téměř celém přízemí
- V areálu jsou částečně, spíše však kompletně nefunkční rozvody elektřiny, plynu i kanalizace
- Narušené omítky
- Vzlínající vlhkost
- Poškozené dveřní i okenní výplně všech časových období
- Některé ponechané zásahy filmařů

Konkrétní výčet (po jednotlivých křídlech)

Severní křídlo

Exteriér

Severní hlavní průčelí

- Zvýšená úroveň terénu
- Stávající povrch před fasádou
- Silně poškozená vstupní vrata
- Do značné míry utilitární okna ze 70. - 80. let 20. století

Západní štítové průčelí

- Neuspokojivá hladká plocha fasády, dříve se zajímavými stopami barokních konstrukcí

Jižní dvorní průčelí

- Zvýšení terénu
- Narušení vrat
- Schodiště a dveře do krytu (západně od průjezdu)
- Okna z 20. století.

Interiér

Přízemí

- Do značné míry vložené dřevěné mezistropy ve velkých sálech (narušeno)
- Do jisté míry umístění betonových odlitků barokních soch
- Narušení výzdoby kaple (malba okna)
- Tamtéž narušení kruchty
- Tamtéž absence hlavního oltáře
- Tamtéž havarijní podlaha

Sklepy

- Zvýšené betonové podlahy
- Vstup do dvora z budovaného válečného krytu (viz fasády)
- Lokální narušení konstrukcí
- Poškozená a zaslepená větrací okna
- Do jisté míry stávající povrch rampy přístupového schodiště při východní straně křídla

První patro

- Narušení řady výplňových prvků
- Výplně z druhé poloviny 20. století

Druhé patro

- Dtto první patro

Krovy

- Značné narušení krytiny
- Lokální narušení krovové konstrukce

- Devastující protipožární nátěry
- Pochozí komunikace

Východní křídlo

Exteriér

Vnější východní průčelí
- Drobná lokální poškození
- Zazdívka vrat osového průjezdu
- Stav i podoba některých výplní

Jižní štítové průčelí
- Do značné míry hladký povrch

Dvorní západní průčelí
- Narušená vrata

Interiér

Přízemí
- Odstraněné omítky
- Odstraněné podlahy
- Narušené výplně ze všech časových období

Patro
- Spíše drobná narušení
- Nejlépe dochované obytné jednotky (severní úsek)
- Typická upravovaná jednotka s ojediněle dochovanými kamny (jih)

Krovy
- Tvar střechy
- Lokální narušení krovů
- Rozsáhlejší narušení krytiny

Jižní křídlo

Exteriér

Vnější jižní průčelí (zamýšlené jako dvorní)

- Pouze lokální nepřesnosti a deformace barokního stavu
- Zazdění barokního průjezdu

Dvorní severní průčelí
- Narušení vrat průjezdu
- Lokální poškození
- Do značné míry okna z 20. Toletí

Interiér

Přízemí
- Narušení konstrukcí při vyklízení objektu

Patro
- Narušení prosklených stěn

Krovy
- Dtto východní křídlo

Západní křídlo

Exteriér

Západní průčelí (zamýšlené jako dvorní)
- Zazdívka průjezdu ve středním risalitu
- Havarijní stav sochařské výzdoby
- Možná jedině zde lze opatrně zvažovat vhodnosti zazdívek arkád (nutná podrobná diskuze)

Východní dvorní průčelí
- Rušivé vstupní otvory v severní části průčelí
- Do jisté míry stávající řešení otvorů kolem zrušeného osového barokního průjezdu

Interiér

Přízemí
- Narušení spojená s povodní v roce 2002
- Kritický stav kotelny ústředního topení
- Do jisté míry umístění betonových odlitků barokních soch v chodbě

- Havarijní stav kamen v jižní části chodby
- Výstupek torza chodby směřující ke kostelu (zazdívky, přepatrování, podhledy)

Patro
- Drobná lokální narušení

Krovy
- Viz situace v západním a jižním křídle
- Narušení větrací šachty

C) NÁMĚTY PRO OBNOVU

Východiska

Z hodnocení objektu vyplývá několik obecných principů, které by při obnově měly být primárně zohledněny. Výchozím bodem je zařazení Pražské invalidovny mezi Národní kulturní památky (Invalidovna, r. č. ÚSKP 40623/1-1583) a její poloha v rámci plošně chráněného Karlína (Památková zóna Karlín, r.č. ÚSKP 2213).

Již z tohoto zařazení vychází požadavek k maximálně šetrnému přístupu. Objekt by měl být příkladně obnoven a sloužit jako příklad vzorové památkové péče.

Nejhodnotnější je samotná idea objektu (viz výše). Reálná budova jako výsledek vícenásobně upravovaného torza, ale právě svojí hmotnou existencí jasně svědčí o prvotním monumentálním a mimořádném záměru.

Invalidovna rovněž zaujímá dominantní místo v současném Karlíně. Místní situace je poměrně konsolidovaná a nevyžaduje zásadnější zásahy. Spíše by se jednalo o zachování daného prostředí, maximálně jeho drobné úpravy (viz dále).

Nedokončený objekt se neustále proměňoval. Reakce na změny dobového diskursu tvoří jednu z podstatných hodnot památky. Proměny byly tak zásadní, že je nelze při obnově pominout. Úplná rekonstrukce barokního stavu je sice teoreticky možná, z výše uvedených důvodů však nepřichází v úvahu. Respektování dílčích proměn je jedním z požadavků památkové obnovy.

Jedná se nejen o stavební podobu, ale i o jednotlivé prvky. Jejich většinové odstranění bylo bohužel neblahým závěrem vyklízecích prací po velké povodni roku 2002. Zbylé prvky je proto třeba maximálně chránit nejen z hlediska historického, ale současně i pro jejich kladný dopad na malebnost, a tedy i atraktivitu místa.

Na druhé straně jedinečný typ objektu charakterizovaný neustálým opakováním určitých dispozičních jednotek umožňuje reagovat na současné požadavky poměrně pružně.

Protože nelze chránit pouze prvotní barokní stavbu a s ní spojené prvky, lze na objektu, samozřejmě po detailním zvážení, použít dle konkrétní situace různé přístupy. Od přísné konzervace lze přes drobné neutrální zásahy dospět lokálně až plnohodnotné rekonstrukci, případně aplikaci zcela novodobých částí (viz dále).

Pečlivě zvolené a odborně zdůvodněné postupy mohou výrazně přispět k plnohodnotné prezentaci většiny kvalit tohoto mimořádného objektu.

Konkrétní náměty

Urbanismus

Jak již bylo řečeno, Pražská invalidovna se nalézá v konsolidované části Smíchova. V rámci dlouhodobějších záměrů by bylo vhodné zaměřit pozornost na východní část Kaizlova parku, která tvoří záměrně vytvořený parter hlavního průčelí Invalidovny.

Základní členění odpovídá formální barokní zahradě, která se ale prolíná s dobovým anglickým krajinářským pojetím charakterizujícím zbývající západní část parku. Základní rozvrh je nutno chránit. Otázkou je případné těsnější propojení s průčelím (dnes odstíněno živým plotem).

Západní strana je mimo zmíněný Kaizlův park vymezena zástavbou z přelomu 19. a 20. století, východní byla nedávno završena rozsáhlou stavbou kancelářských budov.

Jediná volnější část se nachází na jižní straně a při jihozápadním nároží Invalidovny. Zde stojící mateřská a základní škola včetně rozsáhlého sportovního zařízení však neumožňuje podstatnější zásahy.

S ohledem na případné nezbytné novodobé potřeby tak zůstává ve hře pouze jižní strana budovy. Z rovného průčelí na obou koncích vystupují mělké risality dokládající plánovanou, ale nikdy nerealizovanou výstavbu navazujících křídel.

Jejich povrch je v současné době různý. Východní je kryt zcela neutrálně hladkou plochou, což vytváří esteticky neuspokojivý prvek vnějších průčelí, západní naopak pod novodobými omítkami skrývá náznaky vnitřního dispozičního řešení.

Mimo řešení jejich povrchu (viz následující obnova průčelí) je možné sledovat určité možnosti, které mnohdy při rekonstrukcích hodnotných staveb chybí. Zejména hladký líc východního risalitu jižního průčelí dle našeho mínění umožňuje v případně nezbytné potřeby přístavbu. Ta by pak měla být řešena dle našeho názoru v profilu nedostavěného křídla. Konkrétní řešení pláště by však (opět pouze dle našeho osobního mínění) mohlo být zcela moderní. Při úspěšném, ale nutno dodat, že i částečně riskantním přístupu, by tak objekt mohl získat další kvalitu, nemluvě o funkčnosti přístavku pro nový život areálu.

Detailní pozornost by měla být věnována zeleným plochám kolem budovy. Její stávající podoba dovoluje razantnější zásahy v různé stylové podobě. Lze diskutovat volně přístupné nečleněné zelené plochy, ale i náznakovou rekonstrukci staršího řešení. K němu bylo zajištěno nečekaně mnoho informací dokládajících proměny poměrně stálého způsobu využití. Mimo plochu před hlavním průčelím byly součástí zelených ploch formálně řešené cesty, které se ale většinou vázaly na drobné užitkové záhony. Jejich částečná rekonstrukce, případně inspirace při vedení nových cest, by mohla objekt obohatit o další dimenzi přibližující život v tomto pozoruhodném objektu.

Dalším možným zásahem do ploch před fasádami jsou prostor před jednotlivými průjezdy v osách všech fasád. Ještě v 18. století totiž před portály vnikla drobná předsunutá opevnění umožňující před městskými hradbami stojící objekt alespoň částečně hájit. Existence posledního (jižního) opevnění je dokumentována ještě v období 2. světové války, ke všem objektům existují půdorysy a částečně i pohledy. Dnes by se samozřejmě nemohlo jednat o jejich hmotovou rekonstrukci. Ke zvážení však je možnost vyznačit jejich tvar v dlažbě. Takovéto náznaky jsou pro příchozí obvykle atraktivní, vzbuzující hlubší zájem o dané místo.

Problémem je nepochybně stávající úroveň terénu, zejména před hlavním průčelím. Její zvýšený horizont koliduje se vstupním portálem i navazujícím průjezdem. Nutno bude změnit materiálovou skladbu povrchu. Starší řešení by mělo být ověřeno sondou. Pokud nebude nalezena žádná relevantní situace, navrhujeme zvážit klasickou pražskou mozaikovou dlažbu v rozsahu nového chodníku.

V dlouhodobějším výhledu by bylo rovněž vhodné vydláždění vozovky. Případně je možné zvážit rasantnější řešení celého prostoru mezi objektem a parkem, kde lze obě části více propojit. Základem by ale měly vždy být starší doložen řešení (viz plánová dokumentace).

Exteriér

Nejvýraznější je nesporně prvotní záměr. Pokud by došlo k jeho realizaci, bylo by zřejmě přikročeno k jeho plnohodnotné rekonstrukci do prvotního, tedy vrcholně barokního stavu.

Obnovu Pražské invalidovny ale určuje její stávající podoba, kdy se jedná o realizovaný zlomek daleko monumentálnějšího záměru.

Současně není možné ignorovat i četné mladší zásahy, které se postupně staly zažitou součástí objektu, i když k jeho kvalitě rozhodně nepřispěly. Jsou ale významným dokladem měnící se doby.

Zde se dostáváme do citlivé situace v současné památkové praxi. Zcela zřejmý je masový a někdy bohužel mechanicky uplatňovaný příklon k obnově objektů v podobě určené téměř výhradně jejich stavem v 19. století. Po období barokního purismu je nyní uplatňován purismus neoslohový. Někdy je tak činěno i v situaci, kdy je toto řešení konkrétnímu objektu i stávajícímu prostředí cizí a vlastně jej v konečném výsledku poškozuje.

Situace Pražské invalidovny stojí na samotné hraně obou možných a z metodologického hlediska oprávněných přístupů, což nepochybně vyvolá živou diskusi.

Následné odstavce k ní připravují výchozí podklady.

Vnější průčelí

Hlavní (severní) průčelí

Nejbohatěji řešenou vstupní fasádu je nutno respektovat se všemi detaily barokního konceptu.

Z mladších částí by bylo vhodné respektovat výplň vstupních vrat z 19. století (těžce poškozené).

Zcela zásadní otázkou jsou výplně oken. Jejich stávající sestava je nesourodou směsí starších oken a nevhodných oken pocházejících z posledních úprav ve 20. století. Nejstarší vnější okna odpovídají sklonku 19. století a jsou umístěna v líci fasád.

Před náměty na řešení těchto výplní je nutno řešit další zásadní součást výsledné podoby, kterou je barevnost. Současná barevnost do jisté míry evokuje prvotní barokní řešení s iluzivně naznačenou cihelnou základní plochu osazenou kamennými prvky. Velká a zřejmě několikanásobná obměna omítek však nedovoluje bez detailní sondáže z lešení rozhodnout, zda byla tato barevnost na torzu vůbec použita.

Monumentálnímu průčelí by prvotní barevnost (pokud bude prokázána) nesporně slušela. Teprve při rozbarvení jednotlivých prvků lze fasádu správně „číst“ a esteticky zažít.

Na druhé straně proměny v 19. století fasády téměř určitě ovlivnily.

Jednobarevné řešení by bylo snazší, bez větších komplikací. Je jej však též nutno doložit. K celkovému řešení se vážou i okna, která při volbě podoby v 19. století nutně požadují osazení v líci a navíc výraznou barevnost, bez které by cellový výraz nebyl správný.

Současně je však nutné dodat, že další fasády, a to zejména západní, přináší daleko širší možnosti, a tím i větší problémy. Tato fasáda opatřená monumentálním středním risalitem byla prvotně otevřena v obou podlažích arkádami. Rovněž v risalitu byly záměrně ponechány další otvory, které se staly významnou součástí Dientzenhoferova unikátního řešení.

Právě s ohledem na význam této části dodatečně přikomponované architektury je nutno se zamyslet nad případnou obnovou, která je možná, byť velice diskutabilní.

Vyniklo a v plné působnosti by se tak prezentovalo pozoruhodné architektonické dílo náležející k vrcholu méně známé linie vrcholně barokní tvorby. Toto hodnocení i míra zachování opravňuje s touto možností pracovat. Navíc se jedná o jedinou stranu s touto možností, část, která přímo nenavazuje na další úseky s případným odlišným řešením.

Rasantnější rekonstrukci by však musel předcházet detailní hloubkový průzkum. Bez znalosti všech jednotlivostí není případná obnova možná.

Východní boční fasáda by měla respektovat řešení hlavního průčelí. Naopak u jižní, původně dvorní fasády existuje více možností, opět ve vazbě na přiléhající části.

Již v rámci případných zásahů do okolního prostoru byla zmiňována fakultativní možnost zcela novodobé přístavby. Ta vychází ze stavu objektu, který až dodnes svými

čelními stěnami jednotlivých křídel podává zprávu o chystaném, ale nikdy nerealizovaném pokračování výstavby do dlouho stále nezapomenuté monumentální podoby. Pro pochopení stavby je to tedy zásadní prvek.

K němu lze přistoupit třemi způsoby: První odpovídá současnému stavu. Je neproblematický ale esteticky neuspokojivý. Zejména hladké, až ve 20. století jednotně omítnuté štítové plochy vytvářejí spíše rušící, než obohacující, případně vysvětlující prvek. To platí pro západní štít hlavního severního křídla, současně pro východní štít jižní fasády a vystupující krček chodby v západní průčelí, které naznačuje otevřenou chodbu směřující k plánovanému kostelu.

Západní štít risalitu na jižní straně naopak pod novodobou omítkou dodnes viditelně zobrazuje základní vnitřní členění křídla. Z této podoby by mohla být odvozena náročnější obnova, kdy by bylo odhaleno barokní zdivo, které bylo až nedávno zcela zakryto omítkami. Nešlo by jen o zajímavý prvek, ale o doklad prvotního záměru. Zajímavá by byla zejména zmíněná západní stěna severního křídla, kde ještě rytiny z pokročilejšího 19. století zachycují v doložené točité schodiště.

Případná kombinace přiznaného barokního zdiva s prosklením zazdívek by mohla vytvořit působivý prvek obohacující jinak hodnotné, ale poněkud stereotypní barokní řešení.

Že by se jednalo o působivou a atraktivní součást areálu můžeme doložit obdobnou situací, zachovanou u nedokončeného kláštera voršilek v Kutné Hoře, stavěného stejným autorem. Pro rozhodnutí o tomto náročnějším, ale působivém a instruktivním řešení, by byl nutný cílený hloubkový průzkum ověřující stav a rozsah barokního zdiva.

Nádvoří

Fasády obrácené do nádvoří tvoří ucelený prostor, a proto musí být řešeny shodně. Původně otevřené arkády byly postupně zazděny. Některé z nich (zejména v patře) patrně poměrně brzy. Jejich otevření nelze zcela vyloučit, ale s ohledem na proměny budovy bychom je spíše ponechali ve stávající podobě. Ta byla dána nejen uvedenými zazdívkami, ale i vybudováním barokizujícího risalitu (počátek 20. století, doplněno výtahem) u severního průčelí a zřejmě i zřízením zděných vikýřů. Nové prvky citlivě reagují na daný prostor a vytvářejí harmonický celek.

K tomu se vážou i vstupní vrata průjezdu severního křídla. U nevhodných novodobých otvorů (sever a západ) je možné konat dle nových provozních požadavků. Maximálně jednoduché výplně by se měly vycházet z typů 19. století (viz sjednocení s fasádami). Otázkou je ponechání schodiště a dveří vedoucích do nedokončeného krytu budovaného ve 40. letech ve sklepích severního křídla.

S navrženou podobou fasád je spojena i stávající hodnotná, prostor obohacující vzrostlá zeleň, která určitě součástí barokního řešení nebyla. Barokní podoba se zcela volnou plochou vojenského prostoru pro nástupy mužstva není z dnešního pohledu reálná, ani esteticky vhodná.

Součástí výsledné podoby nádvoří musí být i úprava pochozích ploch a cest ve střední části. Zde je potřeba užít tradiční materiály odpovídající nejspíše cca přelomu 19. a 20. století.

S ohledem na tento přístup by fasády měly být monochromní, odpovídající poslední komplexní obnově (nutno prověřit sondážně).

S tím je spojena otázka výplní. Jestliže u vnějších fasád je nutno provázat výplně na výsledné rozhodnutí o podobě fasád, v nádvoří by měly odpovídat době počátku minulého století. Okna by proto měla být zdvojená, vnější umístěná v líci, s odpovídajícím nátěrem.

Tomu by odpovídalo obnovení řady výplní (velkých vrat i na fasády navazujících vložených příček při hlavním vstupu).

Parkové řešení zůstane v podstatě ve stávající podobě. U případných drobnějších zásahů je možné vycházet z řady dochovaných plánů.

Interiér

Pro obnovu interiéru je vhodné v úvodu upozornit na několik obecnějších tezí. Objekt se funkčně rozpadá na hlavní severní křídlo, které má zcela odlišné řešení od jinak naprosto shodně navržených křídel zbývajících. Proměny interiéry různorodě zasáhly a individuálně proměnily. K prvním úpravám došlo již na konci barokní výstavby. Další zásahy se vázaly na několik zásadních úprav zasahujících větší části areálu. Proto dnes není možné a ani z hlediska reálného využití vhodné uvažovat o větších rekonstrukcích prvotního stavu.

Již bylo opakovaně zdůrazněno, že to jsou právě úpravy obytných částí, které dokumentují proměny objektu a jeho provozu. Z tohoto hlediska není vlastně žádná etapa

zásadně rušivá. Otevírá se zde proto dnes možná poněkud absurdní možnost zachovat zásahy pozdního 20. století. To se časem stane nejen hodnotnou součástí objektu, ale může zachovat etapu, která se dnes jinde rychle mizí.

Přes toto obecné konstatování je nutno vybrat nejhodnotnější o prostory, které by mohly stát na počátku úvah o konkrétním využití větších celků. Prvořadě se jedná o **kompletní komunikační systém**, tedy o průjezdy, chodby a schodiště. Dále je to **obytná sestava** dochovaná v různém stavu narušení. Hodnotná jsou i **torza sociálního zařízení**.

Z jednotlivých místností je nutno akcentovat **kapli** a větší **klenuté prostory** v přízemí severního křídla.

V interiéru se dochovala řada starších **okenních** i **dveřních výplní**. Ochrana se pochopitelně vztahuje na veškeré barokní prvky ze dvou časových období a výplně klasicistní. V severním křídle k tomu přistupují i zásahy z 19. a 20. století (viz níže).

<u>Jednotlivosti</u>

Severní křídlo

Přízemí

Dveře mezi průjezdem a chodbou by měly zůstat dochovány (repase).

Velkou otázkou je úroveň podlahy průjezdu. Z hlediska barokní architektury by bylo třeba snížit její úroveň, aby byly odhaleny schodiště do bočních prostorů. Její úroveň byly totiž nižší, než mírně zvýšené navazující chodby. To je ale možné pouze v rámci případných úprav před severním průčelím (viz výše).

Nejhodnotnějším samostatným prostorem je bývalá kaple. S ohledem na její současný vzhled je třeba obnovit podobu danou výzdobou z 19. a 20. století. Obnova se týká zejména nástěnných maleb, barevných okenních výplní a kruchty s přístupovým schodištěm.

Otázkou je funkce prostoru. Je možné ji využít jako sál. Výzdoba i charakter celého objektu, kde má být záměrně velice bohatá a různorodá náplň, ale nevylučuje obnovit prostor v jeho prvotní funkci. Pak by bylo žádoucí usilovat o návrat hlavního oltáře, jenž by tvořil významnou a z hlediska nedostatku prvotního vybavení jeho nejhodnotnější složku.

Z dalších prostorů je nutno zmínit místnosti 1.73. V čele je dochován otisk dýmníku velké společné kuchyně, kde se lze bavit o jeho rekonstrukci. Atraktivitě prostředí by to rozhodně pomohlo.

Prostory v západní části byly rozděleny vloženými stropy (poškozeno), které byly částečně strženy. Zde se místo jejich složitého zabezpečení nabízí odhalení kleneb.

Obnova velké jídelny by navíc vytvořila další větší prostor, který objektu nesporně chybí.

Sklepy

Sklepy jsou dochovány ve zcela funkční podobě, s řadou drobných zásahů. Jejich využití je poměrně vilné, prezentace není mimo nástupní schodiště přínosná.

Velká úprava na provizorní kryt ve 40. letech minulého století pravděpodobně nebyla nikdy zcela dokončena. Markantní zvýšení betonové podlahy je v této části rušivým elementem. Její odstranění však nelze z památkových hledisek požadovat.

Naopak přístupové schodiště směřující do dvora (viz výše) by snad bylo vhodnější zrušit.

Jak již bylo zmíněno, hodnotné je hlavní přístupové schodiště ve východní části stavby. Intaktní dochování včetně hodnotných hrubých omítek je akcentováno pozoruhodným detailem. Při poslední zátopě vznikl na klesající valen klenbě otisk vodní hladiny. Tato exaktní křivka je sice drobným, ale výmluvným a zejména esteticky velice působivým detailem (návštěvníky již nyní obdivovaným).

První patro

Hodnotná je dochovaná trojtraktová dispozice s chodbou při nádvoří. Zachovává totiž v základu větší důstojnické byty i další provozní prostory. Respektovat je třeba kamenná ostění dveří i oken (zejména v chodbě), barokní mříže a výplně z 18. a 19. století, částečně i 20. století, ojediněle podlahy. Světlík u barokních záchodů ve východní části byl zrušen a jeho obnova není nutná. Chránit je nutno dochovaná ostění větracích oken.

Byty důstojníků byly kontinuálně měněny dle aktuální potřeby. Možnost propojení, či oddělení jednotlivých prostorů je proto v zásadě možná.

Do projektu úprav je třeba zahrnout s původní barokní hrázděné příčky, u nichž je žádoucí památková ochrana.

Záchody v risalitu navazujícím na západní křídlo je třeba respektovat prostorové rozvržení i zcela dochovaný světlík s řadou hodnotných ostění.

Druhé patro

Barokní řešení počítalo s chodbou při nádvoří. Zřejmě až ve 20. století byla chodba posunuta do středního traktu, aby mohly vzniknout další, přímo osvětlen kanceláře. Zásah byl poměrně rasantní, jeho zrušení spíše nedoporučujeme. Navíc je s úpravou spojeno několik zajímavých dalších úseků (světlík) a kvalitní dveřní výplně.

Princip stávajícího řešení, a proto i obnovy jednotlivostí je zcela shodný s nižším podlažím.

Krovy

Vysoce hodnotné jsou součásti světlíků a původní barokní komíny. Zajímavé je i řešení dalších komínových těles.

Krovy z 19. století dokládají běžný dobový průměr v poměrně kvalitním provedení. Důležitý je jimi určený objem a sklon střechy. Není možné vkládat světlíky. Pokud bude nezbytně nutné prosvětlit půdní prostor, lze navázat na volská oka doložená staršími plány.

Zbývající křídla

Dvojice shodných podlaží

Na rozdíl od vstupní části jsou ostatní křídla zcela identická, pokud samozřejmě nepočítám řadu následných drobných zásahů, které však místy i zásadně proměnily určitou sekci neustále upravované stavby.

Základem jsou obytné sekce skládající se vždy ze dvou trojlodních mezonetových jednotek, středních kuchyní a nad nimi pokoji velitelů. Situace je společná jak všem křídlům, tak oběma poschodím. Neustálé opakování jednoho, i když nesmírně zajímavého dispozičního řešení.

Opakující se obytné sekce náleží k samotné podstatě interiérového řešení objektu i k jeho rozhodujícím hodnotám. Vytváří jednu z jeho zásadních památkových kvalit.

Současně je nutné říci, že působivá barokní dispozice naprosto nebrala ohled na osobní prostor a intimitu jednotlivých obyvatel. Tento problém v pokračujících staletích stále sílil. Jeho výsledkem pak byly zásahy, které nepochybně poničily skvělou sestavu. Na druhé straně ale pozoruhodné prostory alespoň částečně zobytnily a vytvořily pro místní samostatnější jednotky.

Protože se ve třech křídlech i jejich obou podlažích situace opakuje, nabízí se řada možností, jak k obnově přistoupit.

Již z předešlých řádků je zřejmé, že úplná rekonstrukce nepřichází v úvahu. Naopak by bylo vhodné vybrat prostory v různých fázích „narušení“ prvotního rozvrhu a ty případně i prezentovat. Jako vhodný sektor je 1. patro východního křídla zachovávajícího nejen nejlépe prvotní řešení, ale i řadu zmíněných zásahů.

Tento přístup ale rozhodně neomezuje na vybraném místě provést skutečnou plnohodnotnou rekonstrukci, ke které se dochovaly přesvědčivé a detailní informace. Dokonce se domníváme, že by mohla vzniknout řada dokumentující podobu v 18., 19. a ve 20. století. Ke všem etapám máme dosti stop na místě i v plánové dokumentaci.

K možnostem rekonstrukcí je nyní nutno odbočit a věnovat se teorii. Rekonstrukce se většinou týkají zachovaných částí, jen mírně poškozených, či prvků, které mají dochované kompoziční protějšky. Ke druhému případu se částečně váže i interiér Invalidovny.

Naprostá shodnost sekcí umožňuje rekonstrukci vlastně kdekoli. Z hlediska ochrany originálu je navíc daleko vhodnější rekonstruovat poškozené partie, kde novými, byť rekonstrukčními zásahy, nedojde k poškození cenného originálu.

Z těchto důvodů je vhodné zvážit části, kde by k podobným rasantnějším rekonstrukčním pracím mohlo dojít. Jak již bylo řečeno, nejlépe je dochované východní křídlo. S ohledem na výše uvedené, by ale bylo možná vhodné jej právě proto ničím neovlivnit a zachovat pietně originál.

Vhodnější, a to z několika důvodů, se nám jeví protilehlé západní křídlo. Míra narušení je zde vyšší a umožňuje nové zásahy bez nebezpečí poškození originálu. Navíc toto křídlo má nejsložitější podobu. Protože objekt musel existovat jako torzo, bylo právě západní křídlo upraveno z prvotně plánované pouze obytné funkce na řadu provozních

prostorů. Tak se zde dochovalo pro návštěvníky jistě atraktivní vězení, které naopak zcela vylučuje reálné využití hustě členěného prostoru s řadou dochovaných zajímavých prvků.

I další osudy tohoto křídla přispěly k jeho atraktivitě. Na úkor honosného průjezdu byl proražen menší vedlejší průchod a původního bylo vloženo někdy kolem roku 1900 výtopna ústředního topení. Poměrně dobře dochovaná nýtovaná konstrukce kotle, expandní nádrže a členitých rozvodů sice narušuje barokní prostor (opakovaně a intaktně dochovaný v dalších křídlech), současně však vytváří dnes populární a nesporně působivou technickou památku spojenou s provozem objektu. V chodbě se navíc dochovala jedna z malých kamen (druhá jsou v patře východního křídla). Vložené schodiště na jižním konci chodby se váže k bytu kněze a výstupky (dnes nevhodně zazděné) by mohly názorně i esteticky působivě naznačit zamýšlené pokračování stavby. Jednalo by se zejména o počátek otevřené chodby, jež směřuje k nikdy nepostavenému ústřednímu kostelu.

Součástí rekonstrukcí vhodných k provedení v západním křídle by zřejmě mohla být i vizuální revokace barokních záchodů utvářejících sledované, neobyčejně pokročilé dispoziční sestavy s předsíněmi a světlíky. Zachovány jsou prostory, ostění a výjimečně i zajímavé kamenné dlažby. Toto je však již daleko spekulativnější námět, či spíše určitá možnost. Pokud ale opět myslíme na turistické i osvětové využití osvětlující výjimečnost stavby ve světovém kontextu, jednalo by se patrně o vhodný přístup.

Atraktivitu Invalidovny zvyšující a turisticky obohacující by byla přínosná obnova barokní obytné jednotky s navazující rekonstrukcí souboru kuchyněk a velitelskými pokoji (zřejmě včetně vybavení). Nepochybně přínosná by ale současně byla pro odborníky, a to z řady oborů. Vědecká rekonstrukce topeniště s dýmníky, kachlová kamna a dělení dolní části vloženými příčkami s vloženými kachlovými kamny (viz barokní plány). Pro 19. století jsou dochovány dokonce prvky zařízení (postele, stolky a j). Vše je možné doplnit i odpovídajícími výplněmi (barokní okna se nacházejí v chodbách, klasicistní a mladší prvky zejména v severním křídle).

Zbývající křídla nejsou podsklepena.

Krovy

Krovy sledované trojice křídel jsou blízké konstrukcím nad hlavním severním křídlem z 19. století. Určující je tvar střechy (vikýře - viz severní křído), konstrukce je opět průměrná. Prostory jsou ale daleko větší a volnější.

Nejhodnotnější jsou i zde historické komíny a zdivo záchodových šachet. Nutno chránit i zbytky požárního zařízení, které by bylo možné prezentovat.

8. NÁMĚTY NA DALŠÍ PRŮZKUMY

A) Náměty pro další průzkumy vážící se k nastávající obnově

V rámci obnovy je třeba zjistit určité doposud otevřené otázky, a to formou **hloubkového průzkumu** (viz dále).

Nesporně bude nutno provést **průzkum barevnosti fasád**. Pro rozhodnutí směřující k finálnímu výrazu to považujeme za jednoznačný a v řadě aspektů zásadní požadavek (viz dále v námětech pro obnovu).

Ověření povrchu (starší vrstvy a jejich úroveň) **před hlavním průčelím** je rovněž limitující pro další obecná rozhodnutí (vazba na průjezd aj.).

Orientační průzkum barevnosti v interiéru by byl rovněž vhodný, zejména v případech obnovy prostorů upravených v 19. a 20. století.

I když byl již prováděn archeologický průzkum, účast archeologa při výkopových pracích budě nutná.

B) Náměty pro další poznání objektu v kontextu dějin evropské architektury

Řada témat již byla otevřena a v rámci SHP částečně zpracována (viz i přehled v kapitole spojené s hodnocením objektu a oceněním jeho významu). Současně je však nutno konstatovat, že významu objektu odpovídající hloubka i rozsah záběru nejsou bohužel v rámci SHP reálné.

Tyto průzkumy nejen doplní naše znalosti, ale současně mohou výrazně napomoci zejména výslednému řešení interiérů. Teoretické poznání širších vztahů by bylo vhodné z hlediska odpovídající prezentace obnovy v kontextu památkové péče, zde dokonce v mezinárodním rozsahu.

Význam Pražské invalidovny iniciuje v podstatě nekončící bádání. Jeho optimální průběh by zahrnoval výzkum a **komparaci všech obdobných objektů** (Evropa, případně i Latinská Amerika), což je dlouhodobý úkol celoevropského významu, na kterém by musela spolupracovat řada odborníků z příslušných zemí.

8. Náměty na další průzkumy

Zásadním teoretickým tématem je zejména výchozí a určující **ideová a duchovní stránka**. Výsledky prohloubeného výzkumu by nepochybně podstatně obohatily obecné kulturní podvědomí o celoevropském prostoru a jeho dlouhodobé provázanosti. Zde se bude jednat o dějiny náboženství a dobové proudy navazující na jeho samotné počátky. Současně do hry vstupují nejvýstavnější evropské stavby budované s maximálním důrazem na reprezentaci. Cílené propojení od doby Šalamounova chrámu až do 19. století přináší množství dalších témat, jejichž řešení ale rovněž zásadně přesahuje náplň stavebněhistorického průzkumu.

Objekt má zásadní význam pro řadu oblastí **dějin Evropy**, zejména středoevropského prostoru. Obohacení stávajícího poznání by přineslo cílené další zpracovávání **evropských archivů**. Díky získaným poznatkům by mohlo být již zcela konkrétně cílené. Jedná se zejména o další doplnění archivního bádání, zejména v **Rakouském státním archivu**.

Mimo výše uvedená zásadní východiska je Invalidovna pozoruhodná svým **provozním řešením** daným soustředěním velkého počtu obyvatel. Její vazby na další objekty i případné předstupně nejsou doposud příliš známé.

Další rovinou je **architektonické řešení**, které je rovněž výsledkem dlouhodobé kulturní spolupráce řady evropských zemí. Jer zde patný vliv klášterní tradice. Jeden z našich nejvýznamnějších architektů - Kilián Ignác Dientzenhofer - přirozeně vycházel z dlouhodobějších středoevropských zkušeností obohacených vlivy italskými a zejména francouzskými.

Invalidovna byla produktem nejen dobových idejí, ale musela zde být řešena rovněž řada zcela **konkrétních stavebních/technologických problémů**.

S výše uvedenými směry bádání nepochybně souvisí i s **dalšími osudy objektu**, který se od počátku neustále a téměř kontinuálně proměňoval. Výsledná podoba v řadě úrovní nezvratitelně převrstvila prvotní barokní záměr.

Pro hodnocení Invalidovny je zcela zásadní i její **provoz**. Další potřebné výzkumy by ale již zcela opustily oblast tohoto průzkumu, přesto jsou pro uvědomění si skutečného významu objektu neopomenutelné.

Jednalo by se pak o **dějiny lékařství**, zejména s vazbou na **špitální tradici** a **proměny nemocničních zařízení**.

Další složkou by byly **dějiny hygieny** určované proměnami dobových teorií i z nich vycházejících reálných přístupů.

Invalidovnu je rovněž nutno zařadit do **dějin vojenství**, zejména historii kasárenských objektů.

Velký význam by měl i průzkum v oblasti **sociální (sociologie, psychologie)**. Soužití a organizace velkého množství různě postižených a nemocných obyvatel jistě přinášely zcela specifické problémy. Navíc kombinace velkého počtu invalidů s důsledně prosazovaným a zejména neustále uplatňovaným vojenským režimem by rovněž stála za detailnější pozornost.

Jednou z posledních oblastí by byl patrně výzkum cílený na konkrétní **osoby a osobnosti**. Sledováním jejich osudů v různých časových obdobích by bylo jistě instruktivní a pro pochopení doby přínosné. Významné využití těchto poznatků vidíme zejména v rozšířených možnostech **prezentace** přímo v objektu.

9. IKONOGRAFIE (IK)

ÚVODEM

Kapitola Ikonografie je poměrně úzce provázaná s přílohou SHP č. 1: „Výběr z historické plánové dokumentace. Popis a analýzy vybraných historických plánů“, kterou zpracoval Ing. Petr Macek Ph.D. a která podrobně rozpracovává vybrané plány a jejich soubory významně dokumentující o architektonickém, provozním a uměleckém řešení areálu. Oproti tomu úkol kapitoly Ikonografie je odlišný a více se zaměřuje na dokumentaci místního kontextu stavby a naznačení prostorových vazeb k dalším objektům a provozům v celém areálu Invalidovny. Spočívá ve stručném a uceleném výběru zásadních relevantních ikonografických pramenů, jejich základní popis a případné informace o okolnostech jejich vzniku, které často určují úplnost nebo charakter jejich obsahu, míru přesnosti, výběrovost atp. Jednotlivá zobrazení jsou řazena chronologicky a v případě plánů popisovaných Petrem Mackem ve výše uvedené příloze se údaje v kapitole Ikonografie omezují na základní informace a informace související se vznikem daného plánu nebo souboru plánů s odkazem na číslo plánu umístěné ve zmíněné příloze.

Kapitola Ikonografie z historického hlediska shrnuje a kriticky popisuje vybraná historická zobrazení (mapy, plány, fotografie, případně i jiné ikonografické prameny), které dokumentují historické podoby a stavební úpravy pražské Invalidovny a jejího bezprostředního okolí v jejím současném vymezení (okolní zahrada přináležející k budově invalidovny a Kaizlovy sady před jejím průčelím). Jak již uvádí úvod kapitoly o historii objektu, historický areál pražské Invalidovny se během téměř tří staletí její existence zmenšil na zlomek původní výměry. Původní rozsah areálu Invalidovny (nepočítaje v to nadační panství a další vrchnostenské majetky a provozy) zaujímal přibližně celou východní část vltavské pravobřežní nivy mezi táhlým vrchem Vítkovem a břehem řeky s významnou cestou (přibližně v ose dnešní Sokolovské ulice). Na západě tento areál hraničil s křižovnickými pozemky přibližně v ose dnešní Šaldovy ulice a území příslušející bezprostředně k invalidovně se rozprostíralo až k hostinci zvanému Myší díra (později U města Štrasburku), tedy k dnešní křižovatce dnešních ulic Sokolovské a U Rustonky. Na severních svazích Vítkova přináležely k areálu invalidovny ještě bývalé dvě svažité enklávy bývalých vinic v místě J a JV od hlavní budovy a o něco východněji v místech pivovaru invalidovny. Během doby, zvláště v průběhu 20. století, se tento poměrně rozsáhlý pozemkový majetek o velikosti katastru malého města zmenšil na území cca 170 x 140 m, které obsahuje pouze vlastní budovu Invalidovny a přiléhající zahradu mezi Parkem před Invalidovnou a ulicemi U Invalidovny, Molákovou a Za Invalidovnou. Z důvodu účelnosti a omezeného času k výzkumu jsme se tedy významným komunikačním, hospodářským i správním vazbám, které v minulosti spojovaly hlavní budovu Invalidovny s provozy a místy v jejím širším okolí (např. invalidní pivovar, střelnice, hřbitovy atp.), věnovali jen zcela okrajově a omezeně. K místnímu kontextu viz také podkapitola Místní kontext v kapitole Historie objektu (HI).

Níže uvedený výběr ikonografie tak obsahuje pouze ikonografické prameny, které se váží k areálu Invalidovny v současném vymezení a parku před Invalidovnou (majetkově již k současné Invalidovně nepřísluší, ale kulturněhistoricky ano). S přihlédnutím k množství obecných map a zobrazení pražských měst, neobsahuje kapitola ikonografie kompletní soupis všech historických zobrazení zkoumané lokality, ale „pouze“ výběr těch z nich, které nějakým důležitým způsobem (nebo cenným detailem) dokumentují jeho podobu v minulosti. Tato výběrovost se nám zdála efektivní také s ohledem na rozsah zkoumané budovy, počty místností i stereotypně se (s nepravidelnými odchylkami pozdějších úprav) opakující členění vnitřní dispozice i rytmizaci vnějších fasád. Aby vůbec bylo možné některé plány zkoumat, zvolili jsme pro kapitolu Ikonografie (IK) formát A3, neboť v menším formátu by většina celkových plánů byla zcela nečitelná. Podobně výběrový přístup byl zvolen také u historických fotografií, z kterých byly upřednostněny především dokumentačně cennější fotografie (řada slavnostních fotografií zachycuje stejná místa

na nádvoří nebo v parku při opakujících se slavnostech). Protože se do nedávné minulosti jednalo o vojenský objekt a jeho dokumentace podléhala utajení, máme jen velmi málo fotografií interiéru a neveřejných prostor.

Jednotlivá **zobrazení jsou řazena chronologicky,** v případě většího počtu ikonografických pramenů z téhož období se rozlišují arabskými písmeny (např. 1900, 1900b, 1900c atp.). Pro snazší orientaci využívá kapitola shodného členění do šesti podkapitol jako kapitola Historie objektu (viz úvod HI). Nejprve je uvedena datace, autor a název díla, za kterým následují základní (technické) údaje o ikonografickém prameni s vyznačením jednotlivých zobrazení popřípadě jejich výřezů. Následují vlastní vyobrazení, případně výřezy detailů. U větších celků byly jednotlivé snímky či plány očíslovány, případně i označeny popisem. Na duplicitní nebo nedůležité části souborů ikonografie (např. fotokopie již existujícího plánu atp.) je upozorněno pouze v seznamu částí souboru slovy „neuvádíme“. Obdobně slovy „nerealizováno“ jsou označeny plány, které zjevně nebyly realizovány, ale jako důležité jsou obsaženy v kapitole Ikonografie. Je-li to potřebné, následuje po základních informacích a soupise částí obecná charakteristika pramene a kritické zhodnocení jeho významu pro dokumentaci zkoumaní stavby nebo jejího areálu. Z textů a poznámek zanesených přímo do historických zobrazení (legendy, popisy a poznámky) jsou uváděny pouze ty, které se přímo vztahují ke zkoumanému objektu. Popřípadě kapitola uvádí jejich výtahy.

Pracovní datace nedatovaných pramenů se nacházejí v hranatých závorkách např. [asi 1750-1770]. Na související písemné prameny nebo jiná historická zobrazení odkazují zkrácené odkazy (např. HI/1738 odkazuje na písemný pramen k roku 1738 v kapitole Historie objektu a naopak odkaz IK/1769, březen odkazuje na ikonografický pramen s tímto datem). Tento jednoduchý způsob odkazování byl zvolen z toho důvodu, že u něj odpadá pracné přečíslovávání snímků při průběžném i dodatečném vkládání dalších ikonografických pramenů z různých období. Použitý systém odkazů navíc dovoluje vkládat velkou část vzájemných odkazů již v průběhu psaní. Pro jednoduchost užíváme v popisech mírně zjednodušené odkazování na světové strany (zkratky viz seznam zkratek), neboť vstupní průčelí striktně obrácené k severoseverozápadu (odklání se o cca 20° od střelky kompasu k severu) označujeme zjednodušeně křídlem severním (S). Obdobně nerespektujeme tuto odchylku ani u ostatních křídel a pro jednoduchou orientaci pro naši práci postačuje zjednodušené označení křídel za východní (V), jižní (J) a západní (Z).

V přehledu ikonografie výběrově uvádíme rovněž upozornění na ztracené obrazové prameny tzv. deperdita, která se nedochovala nebo není v současnosti známo jejich uložení. Víme o nich jenom díky zmínkám v jiných písemnostech a dalších typech historických pramenů, jež jsme měli v době zpracovávání k dispozici. U těchto položek přirozeně schází fyzický popis pramene a na důležitou skutečnost, že se jedná o ztracený ikonografický pramen, upozorňuje výraz „DEPERDITUM“ v jeho hlavičce.

Datace	Popis
I. PŘED STAVBOU PRAŽSKÉ INVALIDOVNY (do 1728)	
II. PŘÍPRAVA, STAVBA A ADAPTACE INVALIDOVNY (1728-1769)	
[před 1731, 16. březen]	**[Kilián Ignác DIENTZENHOFER]**, [**ideový plán Invalidovny v původním rozsahu – půdorys přízemí**]. **Popis**: rkp., kolor., grafické měřítko, **jižní orientace** (při současné poloze), v 19. století ořízнuto.[1]

Z architektonického, provozního a uměleckého ohledu plán podrobně analyzuje příloha SHP č. 1: Výběr z historické plánové dokumentace (plán č. 1), a tak se zde omezíme na základní popis a ostatní informace.

Plán se dochoval v originále, ovšem originále částečně poškozeném druhotným užitím plánu vojenským stavebním úřadem (Fortifikačním místním ředitelstvím) v roce 1860, kdy došlo na odříznutí horního a dolního okraje (dokládá torzo dvoulinky vymezující zrcadlo plánu). Podle výpravnosti plánu i analogiím s jinými plány Kiliána Ignáce Dientzenhofera z této doby můžeme předpokládat, že v horní odstřižené části se nacházel text nadpisu označující plánovaný objekt (patrně pražský vojenský špitál či pražská Invalidovna) a v dolní odstřižené části plánu se nacházel podpis autora plánu – téměř jistě Kiliána Ignáce Dientzenhofera. K tomu odkazuje i písmo užité v grafickém měřítku a další drobné detaily. Všechny ostatní kancelářské poznámky v dolní části plánu jsou tedy až pozdějšího data z 19. a 20. století.

Plán není datovaný (přesněji možná datace byla patrně ořízнuta)**, je-li však prvotním plánem, pak musel vzniknout ještě před 16. březnem 1731**, kdy se císař Karel VI. rozhodl mezi Martinelliho a Dientzenhoferovým návrhem pro druhý jmenovaný. Reskript z tohoto dne rovněž uvádí, že plán zhotovil Kilián Ignác Dienzenhofer podle pokynů Vrchní inspekce správy Strozziho nadace a místodržitelské komise pověřené stavbou pražské Invalidovny. Zároveň **musíme připustit, že popisovaný plán mohl patřit až k souboru plánů** (podzemí, průčelí, řez a každé patro zvlášť), **jejichž dodání si císař Karel VI. při rozhodnutí ve prospěch Dientzenhoferova návrhu ve dvou vyhotoveních vyžádal** (viz HI/1731, 16. březen). V takovém případě by se zvlášť provedený půdorys přízemí, který vycházel z podoby původního císařem pozměněného a schváleného plánu. S přihlédnutím ke skutečnosti, že popisovaný plán na rozdíl od pohledových plánů fasád (IK/asi 1731-1734) je opatřen filigránem, můžeme předpokládat, že popisovaný plán je skutečně onen prvotní císařem schválený plán.

Obsahem plánu je **půdorys přízemí pražské Invalidovny v původní neredukované podobě**, která měla sestávat z devíti dvorů v rastru 3x3, ovšem s tím, že centrální dvory v hlavní ose procházející hlavním vchodovým rizalitem a centrálním kostele tento rastr rafinovaně vytvářely pouze spojovací arkádové chodby (samostatně nebo na vnější straně bočních dvorů). Z čtvercového půdorysu o délce strany cca 300x300 m měly vystupovat pouze nárožní rizality, vstupní pavilon a pobočné rizality na vstupním průčelí. V S průčelí rozpoznáváme velké sálové jídelny s kuchyněmi a dalšími společnými prostorami (jak víme z pozdějších plánů patra a vlastní stavby, tak velitelství, byty důstojníků, úřední správa Invalidovny a nadačního majetku a další prostory elit se nacházely v patře vstupního křídla). Další společné prostory jako nemocniční sály s kaplemi se měly nacházet v jižních částech V a Z křídla a celý objekt měl být protkán čtvercovou sítí arkádových chodeb po obvodech všech nádvoří (vedlejší dvory pouze ze tří stran – čtvrtá probíhá na straně do centrálních dvorů). V arkádových chodbách severojižní orientace se nacházejí také drobné rezervoáry na vodu. Vyjma vstupního severního křídla, zmíněných lůžkových oddělení nemocnic a dalších společných prostor, jejichž funkce není z plánu vždy zcela jistě odvoditelná, obsahovala většina křídel především ubytovací místnosti pro čety invalidních vojáků s poddůstojníky, které se v pravidelném rytmu střídají s prostory společných kuchyní s dýmníky, průjezdy (mimo křídla přiléhající ke kostelu a nemocniční křídla), rohovými záchody (vybavené kaskádovými šachtami do kanalizace, odvětrávacími světlíky vedoucími naopak vzhůru a předsíněmi) a schodišti.

Každá ubytovací světnice sestávala z prostorného převýšeného sálu, kterému vévodilo vysoké centrální kazulové okno přímo naproti dveřím. Obě krajní třetiny místnosti byly zaklenuty, čímž vznikly obytné galerie v mezipatře u stropu, na které vedly dvě točitá

[1] ÚDU, Sb. grafiky a kresby, inv. č. 05099, sig. W-D-IX/1668.

Datace	Popis

schodiště s nikami pro osvětlení a které byly od zbytku místnosti vymezeny jednoduchými zděnými parapety. Z nich se dveřmi vcházelo do místností nad kuchyněmi (teplo), v kterých byly sklady, nebo zde bydleli poddůstojníci. Prostory v přízemí i v galerii kromě centrálního okna osvětlovaly také menší okna pod i nad klenbami, která vedla vně budovy i na stranu do arkádové chodby. Celou společnou světnici vytápěla jediná kamna s topeništěm přístupným ze sousední kuchyně. Jak ukazuje plán, mezi dvojpostelemi invalidů (vojíni měli spát po dvou) se nacházely také jednoduché zděné příčky (snad nějakým způsobem profilované, aby příliš nevadily šíření tepla od kamen), které však na pozdějších plánech již nenacházíme (IK/1769). Podle původního ideového plánu měla v prostřední kóji u stěny sousedící se společnou kuchyní stát kamna pro vytápění místnosti (na ideálním plánu tyto členící příčky kamna téměř obklopovaly). **Společná světnice, pokoj pro poddůstojníky a poloviny společné kuchyně dohromady tvořily celek, který pro jednoduchost nazývejme ubytovací jednotkou.** Podle instrukce Karla VI. měla každá ubytovací jednotka sloužit **pro ubytování až 32 invalidních vojínů a 3 poddůstojníků**, celkem tedy 35 osob (HI/1739, 24. červenec). Blíže k dobovému označování ubytovací jednotky pro řadové invalidy a jejích částí viz podkapitola Terminologie v úvodu ke kapitole Historie objektu (HI).

Dvě ubytovací jednotky měly vždy jednu společnou kuchyni se čtyřmi dýmníky, z které se přikládalo také v kamnech umístěných u přilehlých stěn ubytovacích jednotek. Pokoje pro invalidní mužstvo se nenacházely pouze v severním (vstupním) křídle, které bylo rezervováno pro byty vedení a správu Invalidovny i společné prostory. V přízemí se tak nacházely společné jídelny či sklady, kuchyně a markytánství (kantýna pro prodej potravin). Jak víme ze stavby samotné a z o něco pozdějších plánů rozestavěné Invalidovny (popisovaný ideový plán obsahuje pouze přízemí), v patře se pak nacházely byty velitele invalidovny, důstojníků jeho štábu a dalších elit i úřední kanceláře (viz IK/ asi zima 1736-1737a,b).

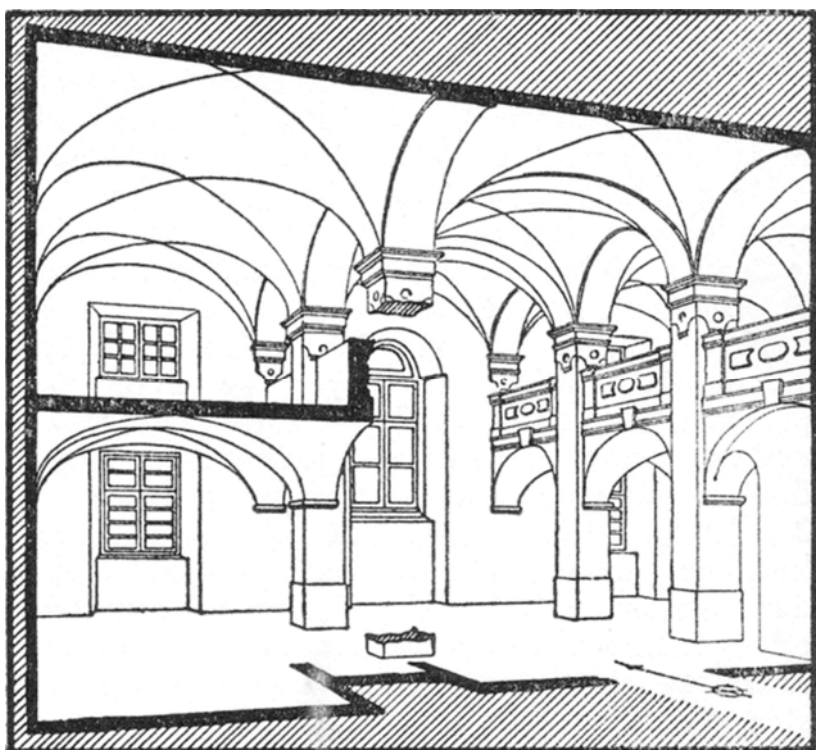

Perspektivní pohled do ubytovací místnosti pro invalidní mužstvo (MÜLLEROVÁ/NOVÁK 1948)

Z celkového plánu se dočkal realizace pouze SV dvůr s částí hlavního průčelí až po hlavní vstupní pavilon, který však již realizován nebyl. V přízemí severního křídla je patrné původní členění a funkční využití společných prostor v podobě dvojice sálových společných jídelen po obou stranách průchodu, kuchyní (vpravo), lékárny (vlevo), záchodů (vlevo a vpravo na stuky se Z křídlem) a dalších prostor.

Plán představuje hmotný doklad původní ideje a architektonického řešení vojenského špitálu (jak byla Invalidovna v době výstavby nejčastěji nazývána) **před započetím jeho stavby**. **Mimo očíslování prvních realizovaných ubytovacích místností pro mužstvo** (dodatečně očíslovány všechny ve V a J křídle čísly 1-9) **nezohledňuje žádné úpravy realizované v průběhu stavby** (např. ozdobný portál Z křídla) **ani adaptace**, ke kterým bylo přikročeno po rozhodnutí dokončit pouze stavbu prvního dvora. **Bohužel je dochován pouze plán přízemí a to ve velmi výpravné podobě k předložení císaři** (obtažení stěn šedou a vínovou linií, podkreslení přerušovaných linií kleneb světle růžově atp.)**.** Dost možná ve fázi ideového návrhu plány sklepů ani druhého podlaží vůbec nevznikly, v případě dispozice patra (s převýšenými prostory mezipatra) však můžeme mimo severního křídla předpokládat opakování dispozice

Datace	Popis

přízemí. Detaily původního řešení prostor ležících mimo úroveň přízemí tak musíme odvozovat od plánů pozdějších, především dvou plánů rozestavění Invalidovny vzniklé v zimě na přelomu let 1736 a 1737 (viz IK/asi zima1736/1737a,b), které jako první zobrazují dispoziční řešení patra severního křídla, v němž se neopakovaly společné prostory jídelen a kuchyní z přízemí, ale nacházely se zde byty a úřadovny velitele, důstojníků, duchovních a úředníků.

Chybná orientace plánu (střelka neodpovídá současné poloze Invalidovny – sever je o cca 75° pootočen doleva), na kterou první upozornil Petr Macek, patrně odráží dohady o umístění celého areálu a zřejmě tak ještě odráží situaci původního umístění v místech dnešního Smíchova. To naznačuje (nikoliv dokládá) jeho vznik ještě v první polovině roku 1729.

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Celý ideový plán Invalidovny v původním rozsahu – půdorys přízemí (v 19. století oříznuto)

Datace	Popis

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – grafické měřítko a hlavní vstupní pavilon (nerealizován)

Datace	Popis

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – centrální kostel (nerealizován)

Datace	Popis

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – pozdější poznámka související s ořezem plánu v roce 1860

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – SV dvůr (současná budova)

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – S křídlo SV dvora se společnými prostorami podle původní koncepce

Datace	Popis

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – J křídlo s ubytovacími místnostmi pro mužstvo a poddůstojníky střídané kuchyněmi

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – detail ubytovacích místností pro mužstvo s kuchyní a záchody v západní části J křídla

[asi 1731-1734]	**Kilián Ignác DIENTZENHOFER**, [**soubor pohledových plánů vnějších fasád S a V průčelí Invalidovny v původním rozsahu**]. **Popis:** rkp, kolor., grafické měřítko**.** Seznam částí souboru: **Pohledový plán S křídla (centrální pavilon a pravá část nerealizovány)**.[2] **Pohledový plán V křídla (označena realizovaná část)**.[3]

Z architektonického, provozního a uměleckého ohledu plán podrobně analyzuje příloha SHP č. 1: Výběr z historické plánové dokumentace (plán č. 2 a 3), a tak se zde omezíme na základní popis a ostatní informace.

Oba pohledové plány jsou **signované Kiliánem Ignácem Dientzenhoferem, ale nejsou nijak datovány**. Spolu s pohledovým a půdorysným plánem dodatečně projektovaného průjezdového rizalitu Z křídla (IK/před 1734, 8. únor) jsou jako jeden celek uloženy ve Sbírce map a plánů I. odd. Národního archivu. Protože všechny plány pojí podobný styl grafického vyjádření (shodná podoba grafického měřítka, užitá technika, barvy i stínování atp.) a průzkum filigránů nepřinesl žádné relevantní výsledky (papír obou pohledových plánů žádné filigrány nenese), můžeme předpokládat, že všechny tři plány vznikly přibližně ve stejné době. Změnový plán Z portálu je však na rozdíl od pohledových plánů částečně datován alespoň prezenční kancelářskou poznámkou, a tak je popsán samostatně. Oba pohledové plány vnějších fasád vznikly ještě v době, kdy se počítalo s dostavbou Invalidovny v původně projektovaném rozsahu. **Plány fasád téměř jistě patřily do souboru podrobných plánů** (podzemí, průčelí, řez a každé patro zvlášť), **jejichž dodání si císař Karel VI. při rozhodnutí ve prospěch Dientzenhoferova návrhu stavby Invalidovny vyžádal ve dvou vyhotoveních** (HI/1731, 16. březen). Plány tedy vznikly někdy po tomto datu jako dokumentace pro provádění stavby či až v jejím průběhu. **S ohledem na výše naznačenou příbuznost se změnovým plánem průjezdového rizalitem v Z křídle však musíme pracovat s širší datací 1731-1734**.

Oba pohledové plány zachycují fasády celých průčelí Invalidovny v podobě, jak by měly vypadat po dokončení celé Invalidovny podle původního projektu (3x3 dvory). Tvoří tak velmi vítaný doplňkový pramen k základnímu půdorysnému plánu (IK/ před 1731, 16. březen). Obě průčelí se skládají z rytmicky se střídajících segmentů (např. rizalitů), které mají totožné řešení, a budou tak popsány pouze typově. Pro oba plány také platí, že obsahujak jak část skutečně realizovanou (viz dále), tak o něco větší část, na jejíž realizaci se nedostalo.

Vstupní severní průčelí se obracelo především k cestujícím po rušné královské silnici (prezentace péče lidem), která z pražských měst vycházela Poříčskou (či Špitálskou) branou a po břehu Vltavy vedla směrem k Libni a do severních a severovýchodních Čech. Na této cestě se v blízkosti invalidovny nacházelo také druhé a třetí zastavení nejvýznamnější české poutní cesty z Prahy do Staré Boleslavi (zde Paladium země české s výrazným mariánským a státoprávním významem). **Celé průčelí mělo 65 okenních os, z nichž východních 28 (až k centrálnímu pavilonu) bylo skutečně realizováno**. Skládalo se z následujících segmentů: SV nárožní rizalit (4 okenní osy), spojovací úsek (5 os), 1. vedlejší rizalit s vedlejším vchodem a atikovou římsou (5 os), spoj. úsek (5 os), 2. vedlejší rizalit (5 os), spojovací úsek (5 os), centrální pavilon s hlavním vstupem (9 os) a osově souměrně také západní část průčelí totožného řešení jako východní (5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 4 osy). Vyjma centrálního pavilonu měla severní fasády tři řady oken, které se směrem vzhůru zmenšovaly a světlíky nad rohovými rizality a spojovacími úseky osvětlující půdní prostory. Pod okny v přízemí se nacházejí také ústí šachet vedoucích do sklepních prostor. Fasáda v přízemí je v celé délce členěna bosáží, okna mají šambrány (v každém patře jiného typu). Mimo vyššího centrálního pavilonu kryje celou budovu valbová střecha shodné výšky (značena červeně), která je na nárožních rizalitech a centrálním pavilonu opatřena hrotitými makovicemi.

Nad nárožními rizality, které předstupují spojovacím úsekům a mají zdobnější provedení šambrán i světlíků, se rýsují mohutná ozdobná ústí záchodových odvětrávacích světlíků. Ty můžeme předpokládat také v místech styků jednotlivých dvorů, ale pohledově se uplatňují pouze ty zdobné nad nárožními rizality vstupního S křídla. Vedlejší rizality, jež jsou opět zdobnější a obsahují vedlejší vchod

[2] NA, Sb. map a plánů [I. odd.], inv. č. 1198[c].
[3] NA, Sb. map a plánů [I. odd.], inv. č. 1198[b].

nebo alespoň jeho souměrnou imitaci osazenou oknem mělce a stupňovitě (5 + centrální 3 osy) předstupují před spojovací úseky. Nad středovou částí o třech osách se nachází štít opatřený trofejí, za ním na šířku 5 os římsa atiky osázená pouze ilustrativní sochařskou výzdobou (vázy s věčným ohněm a múzy nebo antičtí bohové). Po stranách skutečných i iluzivních vchodů se pohledový plán zachycuje sochy bojovníků. Tyto detaily se zjevně měly ještě řešit podle přání zadavatele při dokončování stavby. Centrální pavilon, v jehož středu se nachází hlavní vstup s postranními průchody do celého areálu a k ústřednímu kostelu. Pavilon převyšuje okolní části budovy výškou své mansardové střechy, výzdobou a hmotou (výrazně předstupuje před linii vytyčenou spojovacími úseky i ostatními rizality). Pod hlavní římsou se nachází ještě jedna řada malých světlíkových oken navíc a atika s balustrádou nese čtyři trofeje, ovšem centrální podstavec autor ponechal prázdný, aby jej na přání zadavatele doplnil o nejdůležitější sochu nebo plastiku celého průčelí. Další důkaz toho, že **zobrazená výzdoba přestavuje návrh zadavateli a mělo dojít k jejímu upřesnění** do doby, než bude přikročeno k dokončování a vybavování stavby. Podobně jako u doprojektovávaného průjezdového portálu Z křídla (IK/ před 1734, 8. únor) i u centrálního pavilonu nacházíme v patře pavilonu kuželkovou balustrádu, která nad hlavním vjezdem přechází v balkon (předsazení dokládá stín pod balkonem).

Východní průčelí má celkem 59 okenních os, z toho 28 v severní části (vpravo) se dočkalo realizace. Proti severnímu vstupnímu průčelí se fasády na této straně stavby vyznačují prostou jednoduchostí a rytmickým střídáním velkých převýšených oken v centru ubytovacích místností pro invalidní mužstvo a poddůstojníky (velké okno + nejbližší okna z obou stran) s okny společných kuchyní a pokojů poddůstojníků. Nad převýšenými okny se téměř vždy nachází i světlíky pro půdní prostor. Pravidelnost střídání okenních os dle vnitřní dispozice i existenci vedlejších vchodů porušuje pouze střed dispozice, kde je v místech napojení dvorů o jednu okenní osu navíc (čtyři menší okna namísto tří z důvodů schodišť). Vedlejší vchody se nacházejí pouze v úsecích krajních dvorů. Konce celého V průčelí jsou opatřeny nárožními rizality, které mají oproti S průčelí vždy po 5 okenních osách. V přízemí i patře se opakuje již známý motiv ubytovací místnosti s centrálním převýšeným oknem dosahujícím až do mezipatra a klenutí s parapety, které vytváří klenuté místnosti v základní úrovni podlaží i prostory galerií nad klenbou, které jsou osvětleny samostatnými okny. Toto schéma se propisuje na fasádě v podobě Velkého okna přes celé podlaží obklopené z obou stra dvojicí dvou menších oken nad sebou. Na fasádě je přízemí od patra odděleno pouze prostou profilovanou římsou, do které zasahují klenáky oken. Třetí výškovou úroveň vytvářejí světlíky do prostoru půdy, u nárožních rizalitů zvětšené. Ústí záchodových světlíků zdobené bosáží je nad úroveň střechy vyvedeno pouze nad SV nárožním rozalitem, kde uplatňovalo především v pohledu na hlavní průčelí. Ostatní ústí záchodových světlíků, která tušíme na všech rozích a stycích dvorů, nejsou vyvedena nad úroveň střech a pohledově se neuplatňují.

Analogické řešení fasád měla mít nepochybně také vnější J a Z křídla celého komplexu invalidovny, a tak nebylo nutné k nim pracně zpracovávat vlastní plány. Škoda jen, že se (nejspíš) nedochovaly pohledové plány fasád vnitřních dvorů.

POHLEDOVÝ PLÁN SEVERNÍHO KŘÍDLA:

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Celý pohledový plán S křídla (centrální pavilon a pravá část nerealizovány)

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – grafické měřítko

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – podpis Kiliána Ignáce Dientzenhofera

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – SV nárožní rizalit a spojovací úsek, výřezy

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

První a druhý vedlejší rizalit

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – středový pavilon s hlavním vchodem (nerealizován)

POHLEDOVÝ PLÁN VÝCHODNÍHO KŘÍDLA:

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Celý pohledový plán V křídla (označena realizovaná část)

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – grafické měřítko a přízemí spojovacího úseku

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – podpis plánu

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – JV nárožní rizalit a navazující spojovací úsek s patrnou bosáží (nerealizováno)

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Spojovací úsek přiléhající k SV nárožnímu rizalitu

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – SV nárožní rizalit s vyústěním odvětrávacího záchodového světlíku

před 1734, 8. únor	**[Kilián Ignác DIENTZENHOFER]**, [**plán průchodového rizalitu z centrálního do SV dvora Z křídlem – pohled a půdorys**]. **Popis:** rkp, kolor., grafické měřítko.[4]

Z architektonického, provozního a uměleckého ohledu plán podrobně analyzuje příloha SHP č. 1: Výběr z historické plánové dokumentace (plán č. 4), a tak se zde omezíme na základní popis a ostatní informace.

Plán **není signován a připsaná datace pouze udává, že byl 8. února 1734 předložen komisi** k posouzení. Vznikl tedy někdy před tímto datem, patrně nedlouho. Plán v pohledu i podrobném půdoryse **zachycuje průjezdový rizalit, projektovaný ve středu arkádové chodby při Z křídle**, který měl vést z prostranství mezi hlavním vchodem a centrálním kostelem skrze na nádvoří SV dvora. Je nanejvýš pravděpodobné, že plán vznikl ve stejné době jako dva pohledové plány na vnější fasády S a V křídla Invalidovny v jejím původně projektovaném rozsahu, průzkum filigránů na papírech plánů však nepřinesl žádné relevantní informace – pohledové plány filigrány postrádají (viz IK/[1731-1734]). Nasvědčuje tomu nejen dochování při těchto plánech, ale také shodná podoba grafického měřítka, umělecká význačnost zobrazení (portál s výzdobou by sotva nechal kreslit pomocnému personálu) i shodné barevné provedení a technika kresby. Podle těchto znaků můžeme autorství připsat Kiliánovi Ignácovi Dientzenhoferovi, ač není na plánu přímo podepsán.

V době vzniku plánu ještě Z křídlo nestálo v podobě zachycené plánem (nejvýše jen v hrubé stavbě), neboť bylo dokončováno až po roce 1736 (viz IK/ [asi zima 1736/1737a, b]), a tak **plán nezachycuje žádné finální konstrukce**. Podoba nádvorních arkád Z křídla zachycená plánem tedy vychází půdorysně z ideálního plánu Invalidovny (viz IK/[před 1731, 16. březen]) a pohledově z představ známého architekta popřípadě již realizovaných částí nádvorních arkád (nejspíše V křídla). Vzácně nám tak **plán přibližuje detail řešení arkádové chodby s dodatečně doprojektovaným rizalitem průchodu v době, kdy se ještě počítalo se stavbou Invalidovny v celém rozsahu 3x3 dvory. Arkádová chodba je otevřená v přízemí i patře (jde však o pouhou vizualizaci, neboť plán rozestavěné Invalidovny dokládá, že v patře vznikaly rovnou arkády zazděné viz IK/[zima 1736/1737]b)**, v úrovni podlaží opatřená nízkými parapetními zídkami s jednoduchou štukovou profilací podobného typu jako na galeriích ubytovacích jednotek (lizéna přerušená ve středu kruhem). **Dodatečně projektovaný průjezdový rizalit se měl obracet do nejčestnějšího prostranství v hlavní ose Invalidovny mezi hlavním vstupem a centrálním kostelem.** Svoji hmotou se musel vejít do již daného rastru pilířů arkádové chodby, což bylo dáno mj. staveništěm a nezměněnou vnitřní dispozicí, **původní (ale přinejmenším v patře nerealizované) provedení arkádové chodby v obou patrech naznačují vlásečnice prosvítající konstrukcemi nově projektovaného rizalitu.** Změna spočívala v rozšíření původních pilířů arkádové chodby (v půdoryse šedivě) o předsazené čtyři polopilíře a dva polosloupy, na kterých spočívalo kladí a štít, jež ve svém vrcholu ustupuje velké trofeji s mohutným podstavcem (přizdívky a úpravy v půdoryse značeny růžově). Dodejme ještě, že parapetní zídky měly být v úseku rizalitu nahrazeny balustrádami (v patře přecházejícím v malý balkonek s lomeným půdorysem). **Současná podoba průchodového rizalitu se od plánu v detailech odlišuje** (méně zdobné provedení podstavce trofeje i kladí, absence šambrán s trofejemi nad ostěním bočních světlíkových oken v přízemí, náhrada balustrád parapetními zídkami s motivem pásu přerušeného kruhem, konvexní nelomené provedení balkonu a další). Je však otázkou, zda a ke kterým úpravám došlo v rámci stavby nebo v průběhu stavebních úprav v dalších staletích.

Plán dokládá, že v době vzniku plánu i jeho realizace se stále počítalo s realizací Invalidovny v původně projektovaném rozsahu. Protože však do konce 30. let 18. století došlo pouze k realizaci SV dvora Invalidovny a od dostavby celé Invalidovny i s centrálním kostelem bylo upuštěno, ocitla se znenáhla otevřená arkádová chodba Z křídla s průjezdovým rizalitem na vnější straně objektu. Místo aby rizalit ústil do nejdůstojnějšího prostranství invalidovny před ústředním chrámem, ústil do zahrad, luk a polí, kam se otevíraly také otevřené arkádové chodby v přízemí i patře. Zdá se tedy logické, aby k zazdění arkád a uzavření vstupu do objektu došlo nejdříve u Z křídla. Otázkou však zůstává, kdy se tak stalo. Zda již v rámci adaptačních prací plynoucích z rozhodnutí o upuštění od dostavby Invalidovny v celém rozsahu, nebo až později (za válek s Prusy či později). Bezpečně však před vznikem plánu na dostavbu arkád ve dvoře (IK/1857, červen).

[4] NA, Sb. map a plánů [I. odd.], inv. č. 1198[a].

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Celý plán – pohled a půdorys dotčené části Z křídla

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – pohled na dotčenou část Z křídla s plánovaným rozalitem a jeho výzdobou (včetně části střechy)

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – půdorys přilehlé části Z křídla

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – detail půdorysného pilířů arkádové chodby a schodiště s grafickým měřítkem

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – kladí, štít a trofej

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – detail trofeje

[zima 1736/1737]a	**K[ilián] I[gnác] DIENTZENHOFER**, *Grund-Abrieß deß Pragerischen Invaliden Solthaten Hospitals* [**půdorysný plán aktuálního stavu stavby invalidovny – přízemí**]. **Popis:** fotokopie rkp. a kolor. originálu (doplněná barevnou průsvitkou naznačující barevnost originálu), grafické měřítko, **jižní orientace**.[5]

Z architektonického, provozního a uměleckého ohledu plán podrobně analyzuje příloha SHP č. 1: Výběr z historické plánové dokumentace (plán č. 5), a tak se zde omezíme na základní popis a ostatní informace.

Tento plán označený sig. A úzce souvisí s obdobným plánem sig. B (viz IK/[asi 1737]b) i případnými dalšími dnes nedostupnými plány (popis plánu na několika místech zmiňuje nám dosud neznámý nákres řezu stavbou a odkazuje ke značkám v něm zaneseným). Soubor plánů **měl nadřízeným úřadům přiblížit míru rozestavěnosti jednotlivých úseků pražské Invalidovny** (patrně pro rozhodnutí o dostavbě nebo zakonzervování stavby). Bohužel máme k dispozici pouze černobílou fotokopii tohoto plánu bez důležité informace o jeho původním uložení. Plán téměř jistě pochází z bohatých fondů Dvorské válečné rady nebo jí podřízených vojenských úřadů (např. Dvorské komise pro invalidy), nicméně při několika sondách do bohatých vídeňských archiválií se jej nepodařilo zachytit. Zhotovitel prvorepublikové fotokopie plánu, jímž byl téměř jistě vojenský archivář Josef Paldus (1863-1937), k ní vypracoval také průsvitku zachycující barevné řešení originálu.

Jedná se o jeden z vůbec nejzajímavějších a nejcennějších plánů pražské invalidovny, neboť podobně jako druhý plán z téže doby (IK/[asi 1737]b) **zachycuje obrazem i slovem k jednomu okamžiku skutečný stav pokročilé výstavby prvního** (a jediného realizovaného) **nádvoří invalidovny. Tím nám také v nejhrubších rysech odhaluje postup a způsob výstavby.** Tento plán je **signovaný a nejspíše i vytvořený přímo stavitelem K. I. Dientzenhoferem**, ale bohužel **není datovaný.** Ze zmínky v textovém popise, která hovoří o části stavby, která byla uplynulého respektive minulého roku 1736 (*in verwichenen 1736en Jahr*) postavena od základů až po střechu však lze odvodit, že **plán téměř jistě vznikl v průběhu stavební pauzy v zimě 1736/1737, nejpravděpodobněji na jaře 1737** před započetím hlavní stavební sezóny (úsek stavby postavený v průběhu roku 1736 je popisován jako poslední a nejmladší). Plán vznikl nejspíše jako podklad nebo příloha ke zprávě o stavu této významné stavby českému místodržitelství, dvorské válečné radě nebo přímo císaři Karlovi VI. **Stalo se tak ovšem před tím, než došlo k definitivnímu rozhodnutí dostavět z plánované podoby pouze rozestavěné první nádvoří** (viz HI/1737) **a provést adaptační práce, které měly do obvodu prvního nádvoří vměstnat i objekty naplánované prvotním plánem 3x3 nádvoří i mimo něj (viz IK/[1731]). Například dodatečné umístění kaple ve východní jídelně namísto realizace velkého kostela atp. (HI/1739).** O tom ostatně vypovídají i kresebné náznaky napojení na další plánované části celého areálu (spojovací chodby, náznak V linie vstupního rizalitu hlavního průčelí, východní jídelna v místech budoucí kaple).

Zdá se, že plán věrně zachycuje skutečný stav stavby, neboť se drobnými detaily liší od původního ideového plánu. V této souvislosti je zajímavé, že **plán nijak nereflektuje dodatečně projektovaný portál bočního průjezdu v Z křídle** (IK/1734, 8. únor), který patrně ještě nestál. Také další drobné detaily, kterými se stavitel odchýlil od původního plánu, (např. vynechaná kamna ve východní jídelně, vynechané kašny arkády v Z křídle, nestejná míra zachycení navazujících/plánovaných konstrukcí, **výrazně více otevřená podoba dělících zídek okolo kamen (u kamen nebyly realizovány přesahy zídek jako u protilehlých kójí, zjevně pro lepší cirkulaci teplého vzduchu)** ve společných ubytovacích místnostech atp.) naznačují, že **K. I. Dientzenhofer plánek rozestavěné Invalidovny tvořil s velmi pečlivým ohledem realitu stavby**. **Smyslem vypracování tohoto plánu bylo vizualizovat nadřízeným úřadům míru dokončení případně rozpracovanosti jednotlivých úseků** (definovat úseky stavby ve shodné fázi rozestavěnosti).

Plán zachycuje výsek prvního nádvoří z původního plánu na stavbu invalidovny (viz IK/[1731]), který nereflektuje pozdější úpravy, ale stále naznačuje možné pokračování stavby podle původní císařem schválené koncepce. **Z velmi cenného slovního popisu plánu plyne celá řada důležitých skutečností, které významným způsobem upřesňují naše znalosti o postupu a rychlosti výstavby invalidovny**. Tyto informace jsou ještě cennější proto, že z doby po roce 1734 se nám nedochovaly žádné stavební účty a k plánu připsané popisky jsou sice podány stručně, ale komplexně pro celou stavbu.

[5] NPÚ-Gř, Sb. PSR, sig. PPOP-996-5-162, Dientzenhoferův plán rozestavěné invalidovny sig. A, nedat. [asi 1737]; TAMTÉŽ, průsvitková krytka naznačující původní barevnost plánu A [Josef Paldus, 20-30. léta 20. stol].

Z popisu (v souladu se spíše izolovanými zjištěními ze stavebních účtů pro léta 1731-1734) plyne, že **stavba pražské invalidovny začala podsklepeným SV nárožím**,[6] kam se již poměrně záhy po dokončení stěhovala správa stavby a s postupně se plnící invalidovnou asi i zárodky správy vojenské a duchovní. V době vzniku plánu (asi jaro 1737) se zde nad sklepy nacházel **byt správce** (zpočátku asi správce stavby Alberta Bardtoniho, později snad vojenského správce invalidovny) **a byt duchovního správce** z Řádu křižovníků s červenou hvězdou (**A**). Tou dobou byl již **zcela dokončen také nejsevernější běžný pokoj pro četu invalidů** (z řad mužstva a poddůstojníků) **ve V křídle** (**B**). V době vzniku plánu již byly **zcela zaklenuty i zbývající prostory východní části S křídla (sklad či jídelna), celé V křídlo** (jak plyne z popisů, tak se obě již dávno nacházely pod střechou) **a kompletní systém všech obvodových chodeb, schodišť, průjezdů i společných kuchyní s dýmníky ústícími do komínů (C).** Naopak **pokoje pro běžné vojáky-invalidy a invalidní důstojníky v J, Z a západní části S křídla** měly sice postaveny obvodové zdivo až pod střechu, ale **scházelo jim vyzdění klenutých vnitřních prostor a jejich celkové dokončení** spočívající především v omítnutí (**D**). Kromě toho již byly (vyjma míst plánovaných napojení na další dvory a spojovací chodby) **hotovy celé vnější omítky na nádvorní i do okolí obrácené východní části S křídla, na celém V a J křídle i jižní cca dvoutřetinové části Z křídla.** A to od korunní římsy až na zem a včetně kamenných ostění oken (**úseky E-Q**). Poslední závažnou informací, kterou textový popis přináší, je informace o tom, že **přibližně SZ čtvrtina rozestavěného dvora byla během roku 1736 postavena od základů až po střechu** – zbývalo však zaklenout vnitřní prostory a scházely rovněž vnitřní i vnější omítky (Q-X). Tím došlo v místech S průjezdu k napojení na východní část S křídla, kterým stavba započala, a celé první nádvoří se po pěti letech stavby definitivně uzavřelo. Důležité je v tomto ohledu zjištění, že **i v roce 1736 se zjevně stále počítalo se stavbou invalidovny v původním rozsahu -** jinak by v roce 1736 nebyla západní část S křídla dostavěna až k plánovanému rizalitu hlavního vstupu (**U-W-X).**

Z plánu bohužel nevyčteme harmonogram výstavby systému obvodových zdí, arkádových chodeb, průjezdů, schodišť a místností s dýmníky zakončenými sdruženými komíny, neboť v době vzniku plánu již byl tento základní a přednostně budovaný rastr stavby v podobě hrubé stavby víceméně hotov. Jeho postupný vznik tak můžeme pouze předpokládat. **Teprve s určitým časovým odstupem docházelo k postupnému dozdívání klenutých konstrukcí ubytovacích prostor, jejích omítání a celkovému dokončování ve výše naznačeném směru. Právě různá míra dokončení těchto prací u jednotlivých částí stavby tvoří hlavní obsahovou náplň plánu a smysl jeho vzniku.**

Obecně se dá tedy říci, že stavba se od SV nároží šířila v podstatě dvěma směry. Jednak jen krátce postoupila směrem k dnešnímu průjezdu, kde se zastavila. V druhém směru stavba obepsala pomyslný kruh V, J a Z křídlem, aby po letech stavební činnosti prostřednictvím západní části S křídla dospěla opět až ke zmíněnému průjezdu na kraji východní části S křídla, kde se výstavba v podstatě započala. Naznačenému přibližně kruhovému postupu stavby SV > V > J > Z > SZ odpovídají také výsledky dendrochronologického průzkumu několika prvků krovu S křídla, které u druhotně použitých prvků z původního krovu uvádějí datace 1731/32 ve východní a 1733/34 v západní části krovu (viz KYNCL 2009; KYNCL 2019).[7] Přinejmenším připustíme-li, že mladší údaje (1733/34) nejspíše odrážejí práci na krovu ze zásob dřeva předchozího roku, případně tyto druhotně použité prvky pocházejí původně ze Z křídla.

Průsvitka k popisovanému plánu zprostředkovává barevné zvýraznění všech záchodových světlíků (SV, JZ a SZ rohy objektu) **i topenišť** jak je obsahuje originální plán. Topeniště se v přízemí nacházela ve všech provozních místnostech (kuchyních), jež se střídají s průjezdy a schodišti i v podobě kamen za přilehlými stěnami obytných pokojů pro mužstvo (nepřímo vytápěná prostřednictvím otvorů z provozních prostor). V odlišně řešeném S křídle se topeniště tolik nesdružovala a omezovala se na SV nároží (lékárna), [patrně omylem nezakreslená kamna ve východní jídelně], západní jídelnu s přilehlými prostorami kuchyně a markytánství (2x kamna + velké topeniště, 1x samostatná kamna) a dva páry kamna-topeniště v prádelnách.

Průsvitka obsahuje pouze obkreslený text „*Der Hoff*“ (nádvoří/dvůr) a přidaný text „*Grundriß A*“ (půdorys A), které tvoří neomylnou vazbu mezi fotokopií a průsvitkou.

[6] V jeho blízkosti lze patrně hledat základní kámen, jehož slavnostního posvěcení v roce 1732 se účastnil sám císař Karel VI. (viz. HEŘMÁNEK 2015, 26)
[7] NPÚ-ÚOPP, DFK, sig. N55, inv. č. 03/10, KYNCL 2009.

TEXTY – PŘEKLAD:

Půdorys pražského špitálu pro invalidní vojáky

Dvůr

Boční průčelí (*Facciade Seythen*)

Slovní vysvětlení náčrtku. [Část budovy označená] literou A je v postranním průčelí (*Facciade Seythen*) úplně vyzděna a dokončena napříč třemi podlažími (*Contignationen*), takže až po úroveň přízemí sahá jedna velká světnice, v prostředním patře [tj. přízemí] se nachází byt správce [stavby či invalidovny] avšak v třetím [podlaží] je byt duchovního správce. [Litera] B označuje jeden zcela hotový pokoj pro běžné invalidy (*gemeines Invaliden Zimmer*) v druhém podlaží [tj. přízemí], [který se] pod značkou [obličeje] nachází v řezu [odkazuje na jiný, nedostupný plán]. [Litera] C ukazuje, co všechno se již nachází zaklenuto, v řezu [odkaz na zmíněný další plán] značí značka [síry]. Co je označeno [literou] D je sice již postaveno pod střechu, ale ještě se musí zaklenout a dokončit [především omítnout]. Kromě toho na fasádě [*Facciade*] je vše od litery E po F, dále od F po G, pak od H po I i od K po L a konečně i ve dvoře od M po N, dále od N po O a od O po P, jakož i od P po Q od hlavní (korunní) římsy až dolů na zem omítnuto a opatřené kamennými ostěními oken (*Fenster Steinern*) jak ukazují půdorys a pod značkou [železa?] [také] řez [odkaz na jiný plán]. Atd. To ostatní, co je označeno literami Q, L, R, S, T, U, W a X, bylo v uplynulém roce 1736 od základů až pod střechu zcela nově vystavěno. atd.

[text obklopuje grafické měřítko o míře 150 pražských loktů (Prager Ehln)[8]]

K[ilian] I[gnatz] Dientzenhoffer stavitel, vlastní rukou.[9]

TEXTY – PŘEPIS:

Grundt- Abrieß deß Pragerischen *Invaliden* Solthaten *Hospitals*.

Der Hoff

Facciade Seythen

Litteralische Erleütterung deß Abrisseß. Litt. A. Ist in der *Facciade* Seythen, durch 3 *Contignation*en völlieg außgebauet, undt ausgeputzet, also, das zur Ebener Erden einne grosse Stuben, in den mittlernstockh des Verwalters, in den dritten aber ist des geists *Administratoris* wohnung ist. [Litt.] B. ist in der anderten *Contignation* ein gemeines *Invaliden* Zimmer völlig Ververtigter nach den *Profil*-Abriess Sub Sig. [značka obličeje]. [Litt.] C. Zeiget, welches alles bereiths gewölbter sich befindet, Lauth Profile Sig. [značka síry]. Wass mit D. signiret, ist zwar unter daß Tach erbauter, aber noch zu gewölben, undt auszuputzen. Ansonsten ist in der *Facciade* von Litt. E. in F. ferners von F. in G. dann von H. in I. undt von K. in L. Letzlichen in den Hoff von M. in N. weithers von N. in O. undt von O. in P. so dann von P. in Q. alles von den Haubt- gesimbs bies auf [vloženo grafické měřítko 150 pražských loktů (Prager Ehln)] den Boden herunter geputzet undt mit denen Fenster Steinern verfertigter, wie grundt Abriess, undt das *Profile* in Signo [značka pro železo?] zeigen [etc.]. Was übrigens von Litt. Q, L, R, S, T, U, W und X bemercketh ist in verwichenen 1736ten Jahr von Grundt auf, bies unter daß Tach völlieg neu aufgeführet worden [etc].

K[ilian] I[gnatz] Dientzenhoffer BauMeister [manu propria]

[8] Výpočtem bylo ověřeno, že Dientzenhofer skutečně užíval českého lokte o délce cca 0,6 m (výpočet z dnešní délky S křídla proti grafickému měřítku plánu).

[9] Fotokopie ze sbírek NPÚ-Gř obsahuje také pozdější (Paldusovy) poznámky: sig. A na horním okraji plánu, razítko sbírky a sig. NPÚ PPOP-996-5-162 na dolním okraji.

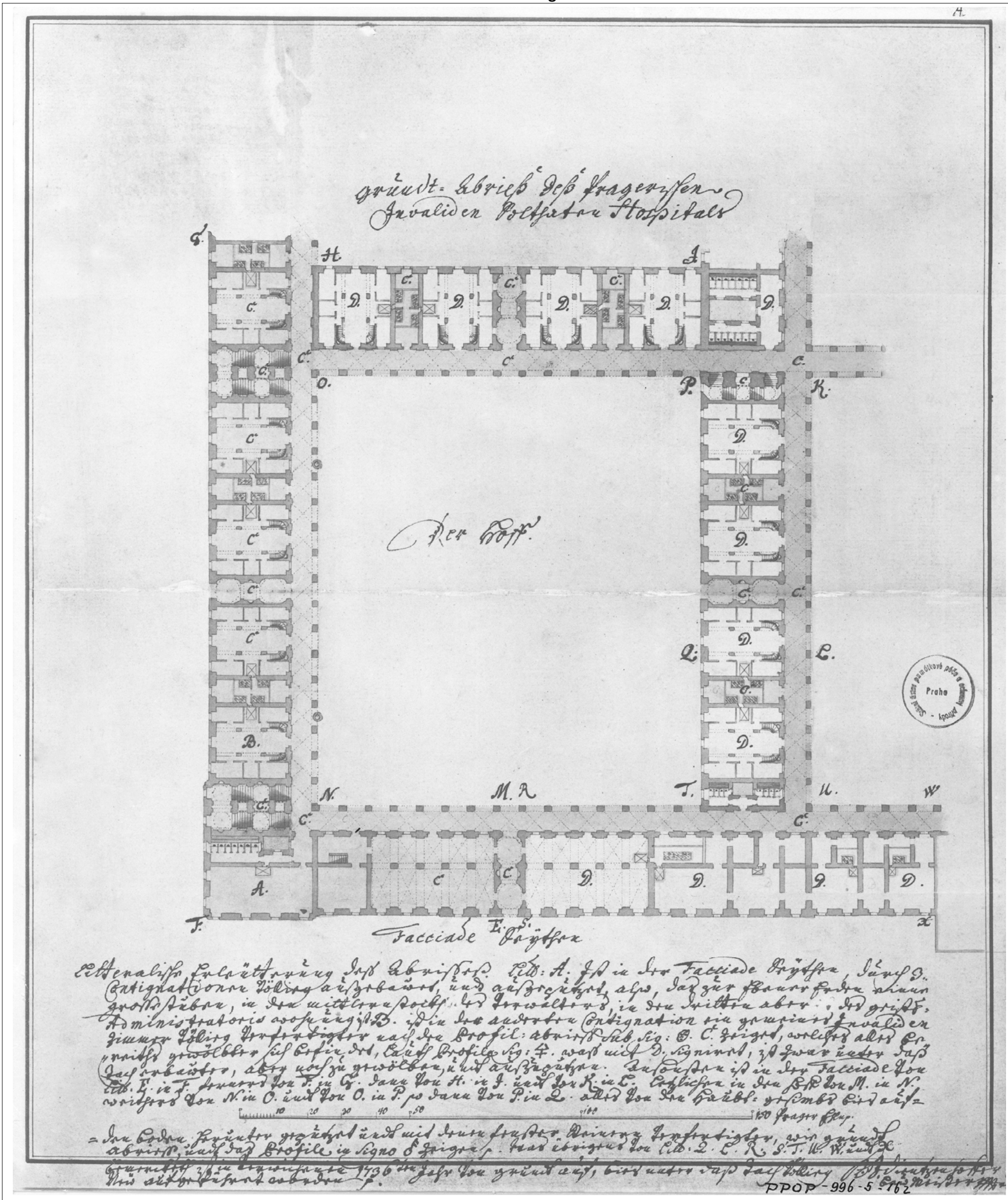

Celý plán – půdorys rozestavěné části přízemí s popisem

9. Ikonografie

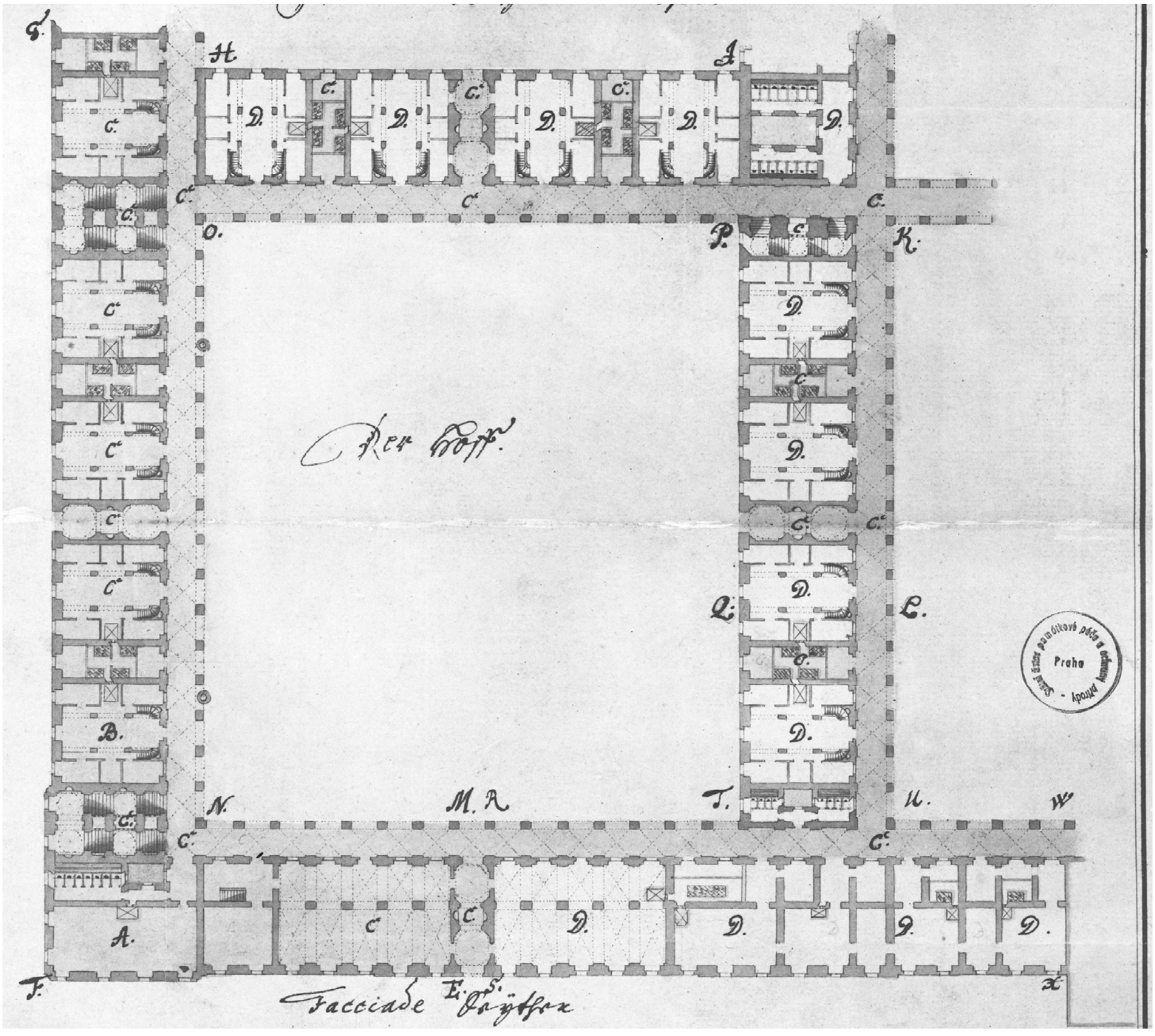

Výřez – půdorys rozestavěné části přízemí

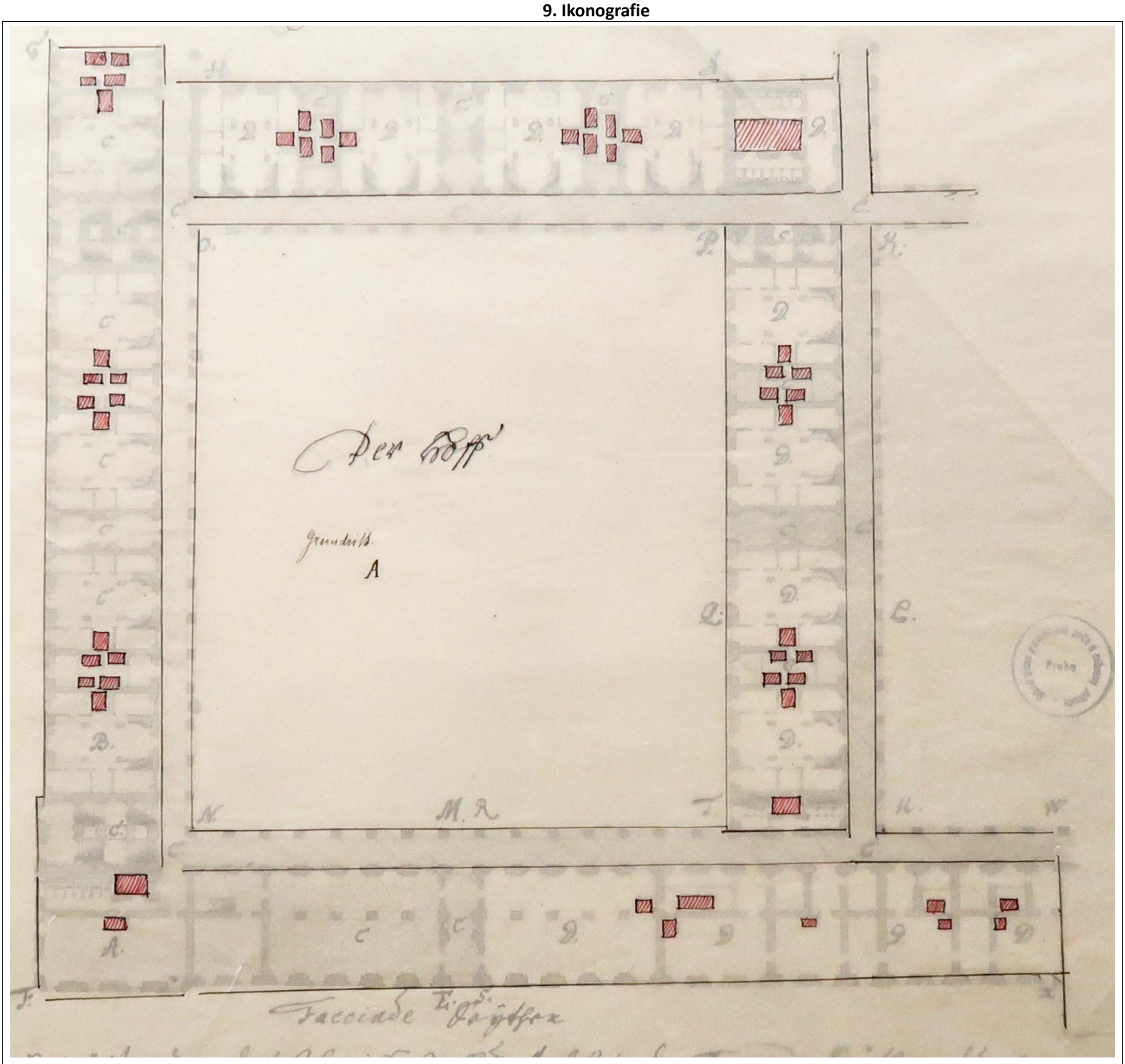

Průsvitka naznačující barevné řešení originálního plánu přízemí – komíny a topeniště

[zima 1736/1737]b	[**ANONYM**, podle Kiliána Ignáce DIENTZENHOFERA], [**půdorysný plán aktuálního stavu stavby invalidovny** – přízemí a I. patra S křídla]. **Popis:** fotokopie (doplněna dvěma barevnými průsvitkami naznačujícími barevnost originálu), rkp., kolor., grafické měřítko, **jižní orientace**.[10]

Z architektonického, provozního a uměleckého ohledu plán podrobně analyzuje příloha SHP č. 1: Výběr z historické plánové dokumentace (plán č. 6), a tak se zde omezíme na základní popis a ostatní informace.

Plán označený v moderní době sig. B v mnohém navazuje na obsah předchozího plánu (IK/[1737]a), z kterého obsahově čerpá (viz dále). Máme jej k dispozici pouze v černobílé fotokopii, na které se ve skutečnosti nacházejí dva samostatné listy originálního plánu (půdorysu přízemí a půdorys I. patra S křídla). Ty byly při vytváření fotokopie z ekonomických důvodů sfoceny na jeden list. Plán téměř jistě pochází z bohatých fondů OESTA-KA, ale v rámci sondy do tamních archiválií se jej nepodařilo nalézt. Josef Paldus (1863-1937), pravděpodobný zhotovitel prvorepublikové fotokopie obolu listů plánu k nim zhotovil také dvě průsvitky, které zachycují barevné řešení originálních litů, a tím i barevné odlišení různě rozestavěných částí stavby i u černobílé fotokopie.

Plán má určitý vztah k souboru plánů (dochovaný půdorys a v jeho popise zmiňovaný řez), kterými stavitel Kilián Ignác Dientzenhofer vizualizoval nadřízeným úřadům aktuální stav dokončení pražské invalidovny (IK/[1737]b). **Popisovaný plán představuje čistopisnou podobu již výše popsaného Dientzenhoferova plánu**, z kterého obsahově vychází a používá i shodné odborné výrazy (např. *contignation, literarische Erleiterung* a další). **Informace o aktuálním stavu stavby více zobecňuje a prezentuje trochu odlišným, avšak více názorným způsobem**. Původce plánu můžeme za aktuálního stavu poznání hledat nejspíše mezi zaměstnanci úřadů nacházejících se mezi stavitelem Dientzenhoferem a císařem Karlem VI. respektive jeho nejvyšším poradním sborem ve vojenských záležitostech – Dvorskou válečnou radou. Z uvedených důvodů pro plán platí mnohé z toho, co je uvedeno v rozboru plánu K. I. Dientzenhofera (IK/[1737]a), byť několik rozdílů existuje. Popsány budou tedy především rozdíly.

Plán není nijak datovaný a to ani slovním popisem. Protože se však obsah rámcově shoduje s podrobnějším obsahem plánu K. I. Dientzenhofera (IK/[1737]a), můžeme jen rovněž datovat **do stavební pauzy v zimě 1736/1737, nejpravděpodobněji do jarních měsíců roku 1737** před započetím hlavní stavební sezóny. **Plán opět není zaměřen na zcela přesné zachycení stavby do všech detailů, ale jeho cílem je jen rámcová vizualizace stavu rozestavěné pražské invalidovny** pro potřeby nařízených úřadů **ještě před rozhodnutím dostavět pouze první nádvoří** monumentální stavby (východní jídelna ještě není kaplí, naznačena pokračování stavby v řadě ubytovacích jednotek i spojovacími chodbami, obrysově naznačen, kašny v chodbě Z křídla). **Přestože jako podklad plánu rovněž posloužil původní ideový plán invalidovny (IK/[1731]), nacházíme tu několik rozdílů, které vznikly jak (proti IK/[1737]a) důslednějším obkreslením původního plánu** (což mohlo být v rozporu se skutečným stavem stavby) **a drobnými odlišnostmi kresličské práce** (kamna ve východní jídelně, nestejný rozsah zanesení navazujících konstrukcí ostatních dvorů v JV, JZ a SZ nároží, kašny v arkádové chodbě Z křídla, odlišné značení odvětrávacích světlíků záchodů), **tak i zanesením pozdějších úprav respektive plánů na úpravu prvotního plánu – především portálu na (dnes) vnější straně průjezdu Z křídla. Výstavba honosnějšího portálu** orientovaného do plánovaného (ale nikdy nerealizovaného) centrálního prostranství mezi hlavním vstupem a centrálním kostelem **společně se stavbou Z křídla v roce 1736 a jeho omítnutí a štuková výzdoba v následujícím roce 1737 má však svoji nepopiratelnou logiku.** I na tomto plánu však mají **dělící zídky okolo kamen ve společných ubytovacích místnostech otevřenou podobu** (zjevně nebyly při stavbě realizovány přesahy jako u protilehlých kójí, nepochybně pro lepší cirkulaci teplého vzduchu).

<u>Největším přínosem plánu je však půdorysné zakreslení prvního patra S křídla invalidovny s naznačením místa, kde došlo k napojení</u> prvně a posledně budovaných konstrukcí hrubé stavby prvního dvora invalidovny. Místo styku mezi prvně budovanou východní částí S křídla (od 1731) a po postavení obvodové zástavby kolem celého prvního dvora teprve v roce 1736 k němu od západu přistavěné západní části S křídla **se nacházelo (počítaje od V) mezi devátou a desátou okenní osou průčelí v I.**

[10] NPÚ-Gř, Sb. PSR, sig. PPOP-996-5-163, čistopisný plán rozestavěné invalidovny sig. B, nedat. [asi 1737]; TAMTÉŽ, dvě průsviskové krytky naznačující původní barevnost plánu B [Josef Paldus, 20-30. léta 20. století].

patře (vně zdi mezi literami A a Q) a v přízemí vně západní zdi průjezdu (napojení konstrukcí je slabě naznačeno). **Protože známý ideový plán (IK/[před 1731, 16. březen]) obsahuje pouze půdorys přízemí, představuje tato drobná část zkoumaného plánu jediné dosud známé půdorysné zachycení podoby I. patra invalidovny před jeho dokončením. Plán bohužel neobsahuje půdorysy V, J a Z křídla v I. patře.** Činí tak téměř jistě proto, že **řešení těchto prostor se nijak nelišilo** od shodných pravidelně se opakujících prostor v přízemí **a stav dokončení prostor v přízemí a v patře se podle popisu shodoval.** Velmi důležité je také zjištění, že již v době vzniku plánu byly **arkádové chodby v patře Invalidovny rovnou provedeny a dokončeny jako uzavřené.** Zcela jednoznačně je to zachyceno plánu patra S křídla, kde jsou zachyceny i začátky arkádových chodeb V a Z křídla – rovněž uzavřené. Uzavřenou podobu chodby tak můžeme téměř jistě předpokládat také u J arkádové chodby v 1. patře. **Popisovaný plánu 1. patra S křídla je jediným plánem z tohoto podlaží**, který je znám z doby výstavby. **Velice přínosně tak upřesňuje některé naše představy o Dientzenhoferově řešení patra budovy a pozadí plánu Z průjezdového rizalitu tak degraduje na pouhou vizualizaci** (IK/1734/před 8. únor) **z doby, kdy křídlo ještě zcela nestálo.**

Litera R vepsaná do prostoru východní jídelny v přízemí S křídla bohužel není v popise nijak popsána, a tak zcela netušíme, co značí. Pokud by do plánu byla vepsána dodatečně, což nevíme, mohli bychom ji spojit s úpravami jídelny na kapli po rozhodnutí nepokračovat ve výstavbě dalších dvorů invalidovny (HI/1739).

Slovní popis obsahu plánu představuje zobecněnou a zjednodušenou podobu informací obsažených v Dientzenhoferově podkladovém plánu, respektive jeho slovním popise. Plochy jednotlivých shodně rozestavěných úseků stavby však nevymezují plochy mezi literami, vybarvené plochy, které litery označující jednotlivé místnosti a prostory pouze dopřesňují (v nám dostupné fotokopii plánů toto barevné rozčlenění zpřístupňují dně k plánu přiložitelné průsvitky). Bohužel z půdorysu patra plán zachycuje pouze S křídlo. Znění popisu, které na několika místech hovoří o zaklenutí přes všechna podlaží atp., do značné míry vysvětluje tento šetrný způsob. **Ve V, J a Z křídle totiž stav dokončení pokojů v Patře odpovídal stavu dokončení v přízemí (nad dokončenými pokoje se nacházely stejně dokončené pokoje v patře), a tak nebylo potřeba tyto partie stavby zachycovat s barevným šrafováním.** Jinak **o**becně platí vše, co již bylo řečeno v popise předchozího plánu (IK/[1736/1737]a).

Červeně (tj. zaklenuté a dokončené/omítnuté prostory) jsou v přízemí šrafovány všechny obytné, obslužné i správní místnosti nacházející se v SV nároží (vyjma východní jídelny) a v celém V křídle. V I. patře, z kterého bohužel máme k dispozici pouze plán S křídla, **jsou červeně šrafovány tři důstojnické byty, přilehlé záchody i schodiště v I. patře východní části S křídla. Litery dopřesňují, že SV nároží a první přilehlý pokoj V křídla (patrně v přízemí i patře) byly již zcela dokončeny i vybaveny mobiliářem (A-B)**. Zjevně pro ubytování správců a prvních 200 invalidů, kteří se sem nastěhovali již roku 1735 (viz HI/1735). **Ostatní pokoje V křídla a dva pokoje v I. patře ve východní části S křídla byly také zcela dokončeny teprve v roce 1736 (C-F), nikoliv však vybaveny mobiliářem.**

Jako modře (zaklenuté, ale nedokončené/neomítnuté prostory) šrafované jsou označeny všechny prostory J křídla v obou patrech, všechny arkádové chodby (v obou patrech) a místnosti jídelny a jejího zázemí v přízemí východní části S křídla. Litery potvrzují, že všechny pokoje J křídla byly v době vzniku plánu zaklenuty, ale neomítnuty (G-L).

Zeleně šrafované části stavby (prostory, k jejichž zaklenutí teprve dochází) plán zaznamenává v přízemí i patře obytných i užitných místností Z křídla a mladší západní části S křídla i záchodů v SZ nároží. Litery dopřesňují, že celé Z křídlo a západní část S křídla teprve čekala na vyzdění kleneb a dokončovací práce (N-O, P-Q).

Co se týče fasád, tak přední průčelí (východní části S křídla) bylo včetně horního patra (patrně myšlena atika) již omítnuté od korunní římsy až na zem. Stejně taky byly již omítnuty a dokončeny také všechny chodby [což je v určitém rozporu s jejich modrým šrafováním] **a vnější fasády V(byť není výslovně zmíněno) a J křídla (podél G-L).**

Průsvitka přízemí obsahuje nejspíše J. Paldusem připsaný text „*Farben-Oleate auzulegen auf Grundriß B*“, průsvitka patra pak obkreslený text „*Operer Stock*“, které představují s obrysem plánu neomylnou vazbu mezi fotokopií a průsvitkou.

TEXTY – PŘEKLAD:[11]

Slovní vysvětlivky.

Současný nákres pražského špitálu pro invalidní vojáky. Přičemž se především musí poznamenat, že to, co je vystínované červenou barvou značí zcela zaklenuté a dokončené pokoje aneb ubytovací prostory (*Zimmer oder Logirungen*). To, co je [stínované] modrou barvou značí [části] budovy zaklenuté přes obě podlaží, ale nedokončené (především omítnutím atp.). To, co je [stínované] zelenou barvou pak značí [část] budovy, k jejímuž plnému zaklenutí přes obě podlaží a dokončení teprve dochází.

Dále v předchozích letech došlo k plnému dokončení a zařízení napříč všemi podlažími v [části budovy vyznačené] literami A až B. Litery C, D, E a F však značí pokoje (*Zimmer*) zaklenuté a dokončeném uplynulém roce [1736? – datum úplného dokončení pokojů]. Podobně pokoje [označené] G, H, I, K a L byly úplně zaklenuty přes dvě podlaží. Dále vpředu na fasádě průčelí (*Fac[c]iade*) byla odshora dolů omítnuta hlavní (korunní) římsa i se svrchním patrem [snad myšlena spíš atika pro sochy] (pro ulehčení [či zjednodušení, usnadnění] [stavby] toho lešení). Takové [fasády] ve směru [liter] G až L společně s chodbami M jsou zcela dokončeny (omítnuty). Avšak [prostory označené] od N po O a dále od P po Q se teprve v budoucnu mají zaklenout a omítnout.

Spodní [přízemní] podlaží

[grafické měřítko]

[dílčí půdorysný plán I. patra S křídla – původně na samostatném listě]

Horní podlaží [tj. I. patro S křídla]

TEXTY – PŘEPIS:

Literalische Erleiterung[.]

Gegenwärtigen Abrieses von dem Pragerischen Soldathen *Invaliden Hospital*, worbey

Haupsächlichen zu bemercken kommet / daß das mit Rother Farb *Schattirte* völlig gewölbt- und ausgeputzte Zimmer oder *Logirungen* / das mit blauer Farb durch beyde *Contignationen* nur gewölbt- und unausgeputztes / das mit grüner Farb aber noch völlig durch zwey *Contignationen* zu gewölben- und auszuputzen kommendes Gebaüde anzeiget.

Ferners ist

Von Lit. A. bies B. in vorhergehenden Jahren die völlige Ausputz- und Einrichtung durch alle *Contignationen* geschehen, C. D. E. F. aber verwiechenes Jahr durch ausgewölbet- und ausgeputzet- ingleichen die Zimmer bey G. H. I. K. & L. durch zwey *Contignationen* durch aus gewölbet- dann vornen an der *Fac[c]iade* das Haupt-Gesimbs mit dem Obersten Stock (um Erleichterung deren Gerüsten) herab geputzet worden. Solche [Fassaden] nach von G. bies L. zusammt deren Gängen M. völlig ausputzen / von N. bies O. aber / dann von P. bies Q. fürs künfftige völlig zu gewölben und zu putzen.

Unterer Stock

[grafické měřítko]

[dílčí půdorysný plán I. patra S křídla – původně na samostatném listě]

Oberer Stock

[11] Fotokopie ze sbírek NPÚ-Gř obsahuje také pozdější poznámky: sig. B na horním okraji plánu, razítko sbírky a sig. NPÚ PPOP-996-5-163 na dolním okraji.

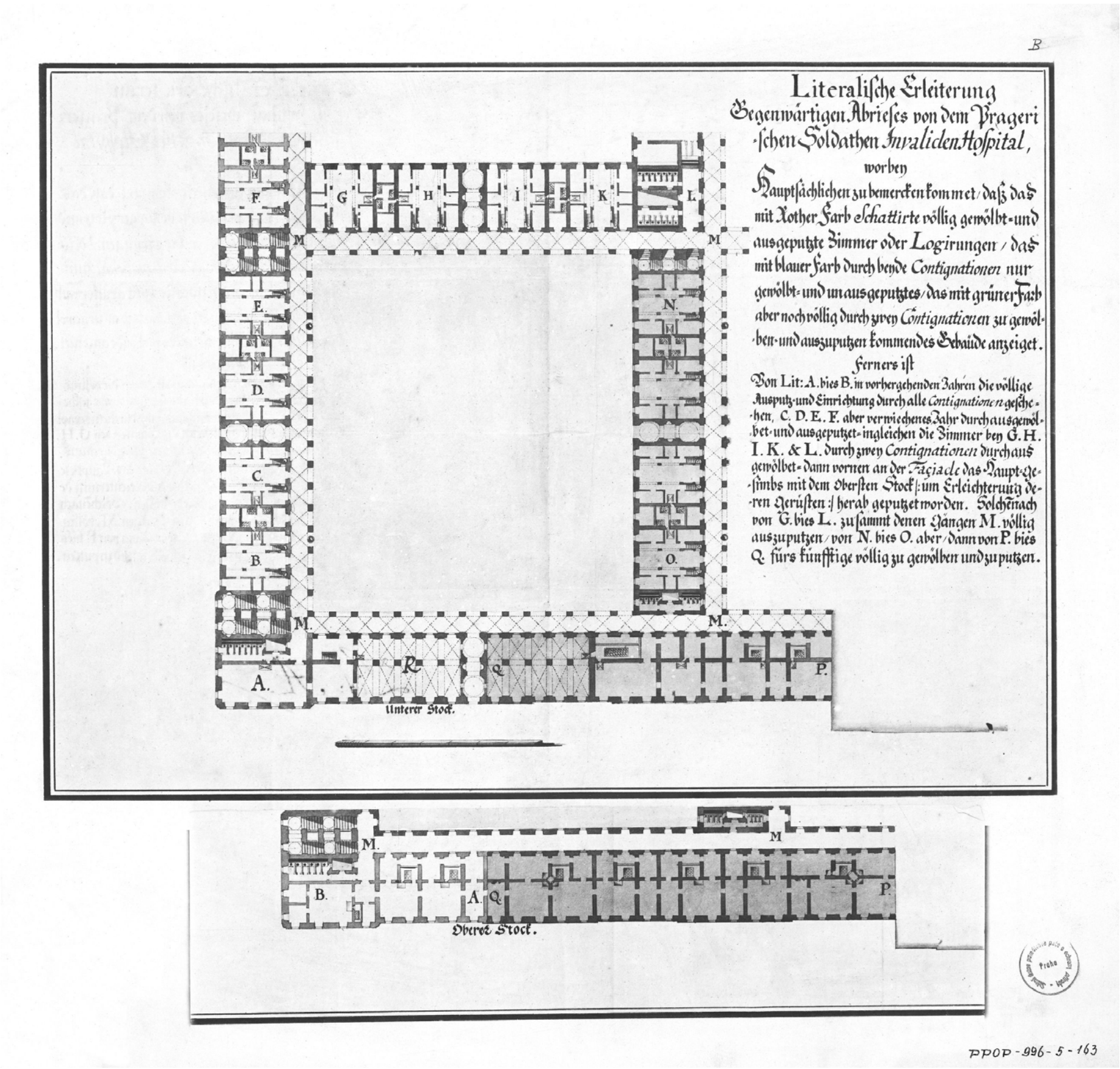

Celý plán – půdorys rozestavěného přízemí s popisem

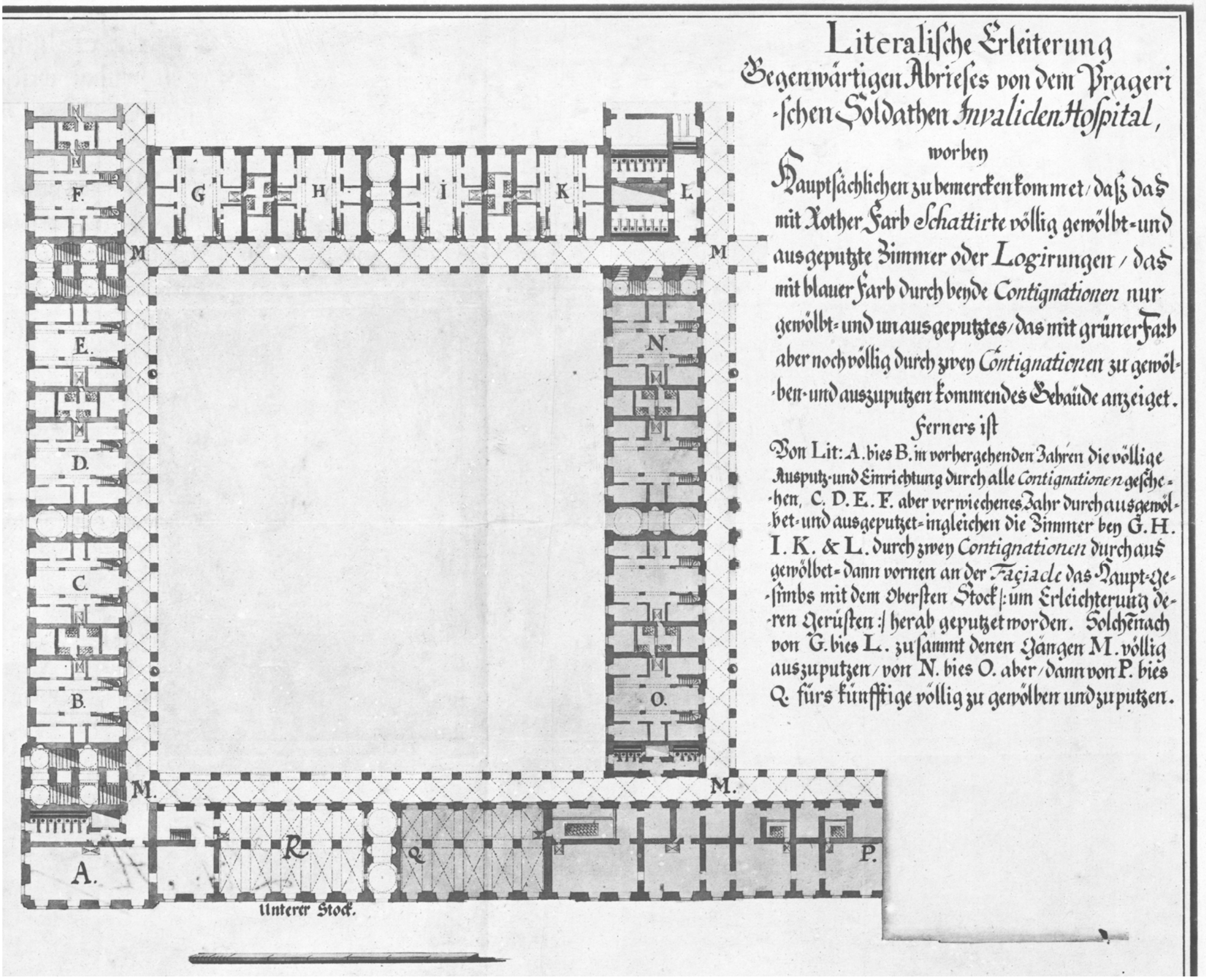

Výřez – půdorys rozestavěné části přízemí

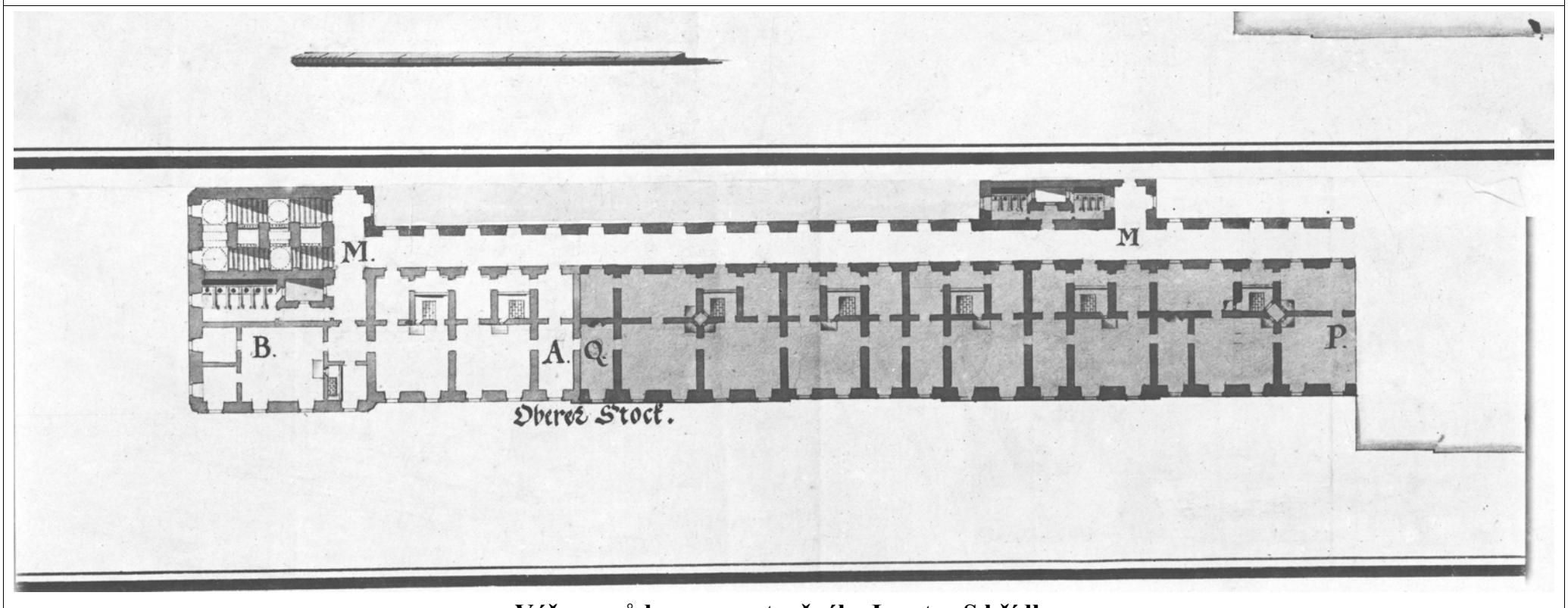

Výřez – půdorys rozestavěného I. patra S křídla

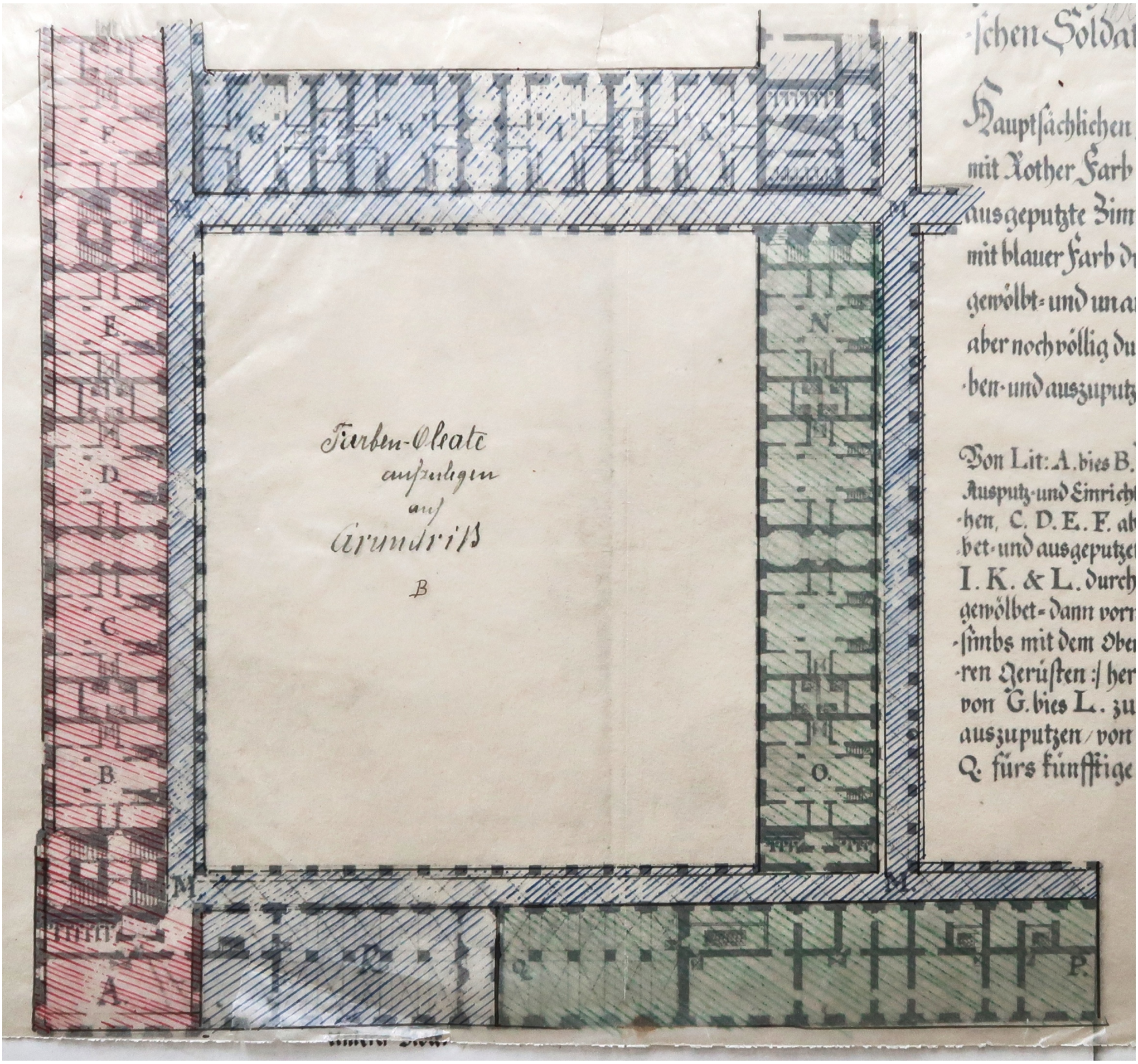

Průsvitka naznačující barevné řešení originálního plánu – barevné odlišení různé míry dokončení přízemí

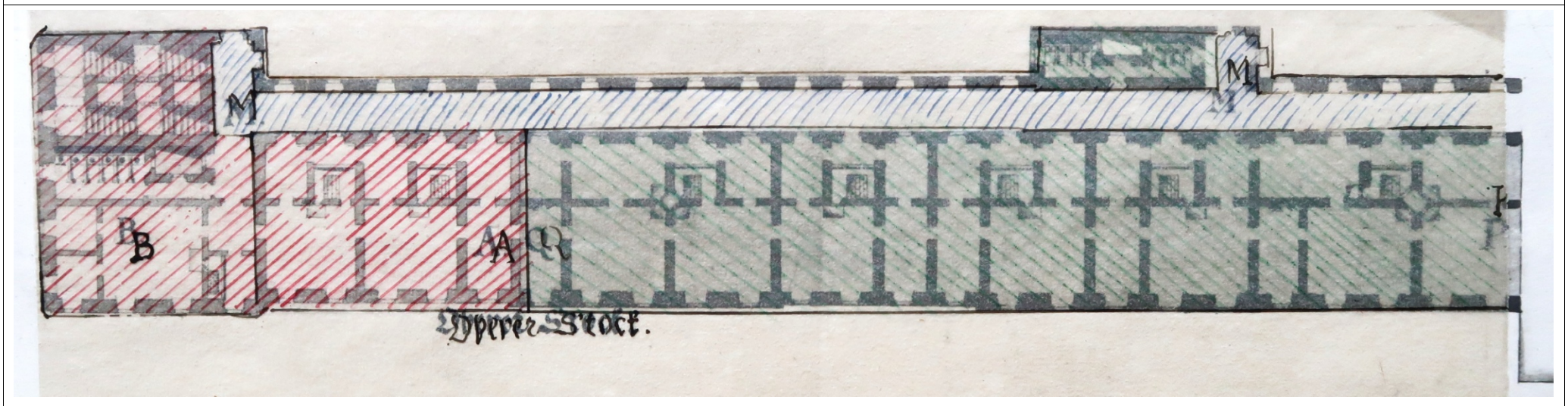

Průsvitka naznačující barevné řešení originálního plánu – barevné odlišení různé míry dokončení I. patra S křídla

[asi 1731-1736]	**Franz Anton GRIMM**, *Prager Invalitenhaus* [**kopie realizované části ideového plánu Invalidovny – půdorys přízemí a příčný řez ubytovací jednotkou**]. **Popis:** 36,9 x 31 cm, rkp., kolor., grafické měřítko, **jižní orientace**.[12]

Z architektonického, provozního a uměleckého ohledu plán podrobně analyzuje příloha SHP č. 1: Výběr z historické plánové dokumentace (plán č. 7), a tak se zde omezíme na základní popis a ostatní informace.

Ve sbírce brněnského architekta a inženýra Franze Antona Grimma (1710-1784) se vedle řady dalších plánů architektury 17. a 18. století nachází také jednoduchá kopie části Dientzenhoferova prvotního ideového plánu Invalidovny (nebo spíš jeho aktualizované kopie zobrazující rozestavěnou Invalidovny (IK/[zima 1736/1737]), které mohla být Grimmovi ve Vídni dostupnější). Kvalitativně se Grimmova kopie nedá s Dientzenhoferovým originálem srovnávat – kresba je jednodušší, chybí stínován a obtahování tahů jinou barvou, barva občas zcela nekopíruje rýsované a kreslené linie. Kopie z původního plánu zachytila pouze realizovanou část stavby (SV dvůr), avšak hledisko realizace nebylo pro tvůrce kopie důležité (chybí část realizované stavby mezi SZ nárožím a již nerealizovaným centrálním pavilonem).

Plán není signován ani datován. Avšak z toho, že na plánu je naznačeno pokračování stavby směrem k dalším dvorům a nejsou zaneseny adaptace indikující rozhodnutí nepokračovat ve stavbě celého komplexu Invalidovny (např. úprava jídelny v S křídle na kapli – pokud za ni nemáme považovat absenci kamen – je jich obkreslení však mohlo být pouze opomenuto, jak se při zběžném kopírování plánů běžně stávalo), můžeme uvažovat o dvou možnostech. 1) K vytvoření kopie části Dientzenhoferova plánu došlo někdy mezi jeho schválením (16. březen 1731) a rozhodnutím nedostavět celý komplex podle původního plánu (nejdříve zima 1736/1737). 2) Kopie vznikla někdy v průběhu 30-50. let 18. století a neohlížela se na skutečně realizovanou část stavby. V obou případech však autor vycházel z původního ideového plánu z počátku 30. let a důležité pro něj bylo především inspirativní poselství o architektonickém řešení ubytovacích jednotek, nikoliv skutečná stavba. Plán doprovází rovněž krátký text, který se týká převodu pražských loktů na moravské délkové míry, který de facto klade horní datační mez (dolnorakouský systém měr a vah na Moravě zaveden v roce 1758). **Absenci tělesa kamen ve společné jídelně nacházející se východně od vstupu S křídlem nemůžeme považovat za datačně citlivý doklad prvních adaptací**, neboť na některých jiných plánech (IK/[zima 1736/1737]) zhotovovaných ještě před rozhodnutím nedostavět stavbu v původně plánovaném rozsahu také schází. Tento detail je spíše pádným argumentem ve prospěch tvrzení, že **František Antonín Grimm nebo jeho agent nejspíše nekopírovali přímo z původního plánu** (IK/ před 1731, 16. březen), ale patrně z Dientzehoferovy kopie tohoto plánu vyznačující stav dokončení jednotlivých partií Invalidovny v zimě 1736/1737, který byl odeslán do Vídně (IK/ [asi 1736/1737]). Dalším argumentem je podoba **dělících příček v blízkosti kamen, které se v blízkosti kamen omezují pouze na boční stěny** (na původním plánu mají přesahy), které se tvarově shodují s tvarem zachyceným na obou plánech rozestavěné Invalidovny (IK/[zima 1736/1737]).

Nejcennější na celém plánu se zdá příčný řez jedním z vedlejších křídel Invalidovny, který zachycuje obytné jednotky pro invalidní mužstvo v přízemí a patře i **řez vaznicovým krovem s nevelkými námětky.** Doplněn je i půdorysem poloviny ubytovací jednotky z místa řezu. Řez je zachycen namísto nádvoří a v jiném měřítku (plán má dvě úsečky grafického měřítka). Nejzajímavější je **pohled do části ubytovací jednotky za rovinou řezu**. **Unikátně je tak v pohledu zachyceno řešení zděných až k stropu přiložených dělících příček s třemi jednoduše profilovanými vchody bez výplní**. Velmi cenné je také **zobrazení původního řešení otevřeného schodiště na galerii, které je opatřeno kovaným zábradlím.** Vlastní galerie jsou opatřeny pouze parapetními zídkami se štukovou výzdobou. Plán rovněž potvrzuje, že **arkádové chodby v přízemí i patře byly otevřené** a opatřené pouze parapetními zídkami. Řez také schematicky zobrazuje konstrukce kleneb a pohled v rovině řezu vedené převýšenými centrálními okny.

[12] Moravská galerie v Brně, Grimmova sbírka plánů, inv. č. B 15420, sig. N[ummer]o. 182. Viz <http://sbirky.moravska-galerie.cz/dielo/CZE:MG.B_15420>.

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Celý plán – půdorys realizované části přízemí a příčný řez ubytovacími jednotkami pro mužstvo a krovem

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – půdorys západní části J křídla v přízemí

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – příčný řez jedním z vedlejších křídel s ubytovacími jednotkami a krovem doplněný dílčím půdorysem

1742a	**Anonym**, *Plan. Der Königlichen Haupt und Residenz Stadt Prag im Königreich Böhmen wie solche sich Anno 1742 samt der umliegenden Situations befinden* [**Plán obléháni francouzské posádky Prahy císařskými vojsky v druhé polovině roku 1742**]. **Popis:** fotokopie, grafické měřítko, rkp, původně kolorované, **jižní orientace.** [13]

Plány bojišť bývaly vždy vděčným námětem pro vznik řady soudobých i pozdějších prospektů a vojenských plánů rozložení vojsk stran. Většinou tyto plány nevynikají detaily a dost často opisovaly jeden od druhého také chyby. S touto zdravou kritičností je třeba se dívat na soubory plánů k obléhání Prahy v druhé polovině roku 1742.

Je velmi zajímavé, že **hned několik plánů z této doby zachytilo Invalidovnu jako obdélnou budou o dvou (!) nádvořích, p**ředjejímž hlavním vchodem se nachází **ravelin polního opevnění.** Možná se jedná pouze o chybu, kterou od sebe několik autorů opsalo (např. IK/1742b),[14] ale také to může naznačovat, že v době využití Invalidovny jako lazaretu pro až 5 000 nemocných a raněných francouzských vojáků (HI/1742, leden) došlo k nějaké provizorní přístavbě, která později zanikla.

Nelze zcela vyloučit ani možnost, že základy pro pokračování stavby Invalidovny byly směrem k původně plánovanému hlavnímu vchodu s velitelstvím vyzděny v podobě dalšího dvora (tedy kolem prostranství před plánovaným kostelem), ale ke stavbě nadzemních částí nedošlo a fundament posloužil jako základ pro stavbu provizorního křídla pro uložení francouzských vojáků. Později pak mohlo dojít k vytrhání kamene i rozvezení ravelinu (např. pro stavbu zemního valu přehrazujícího celé údolí v roce viz IK/1744)

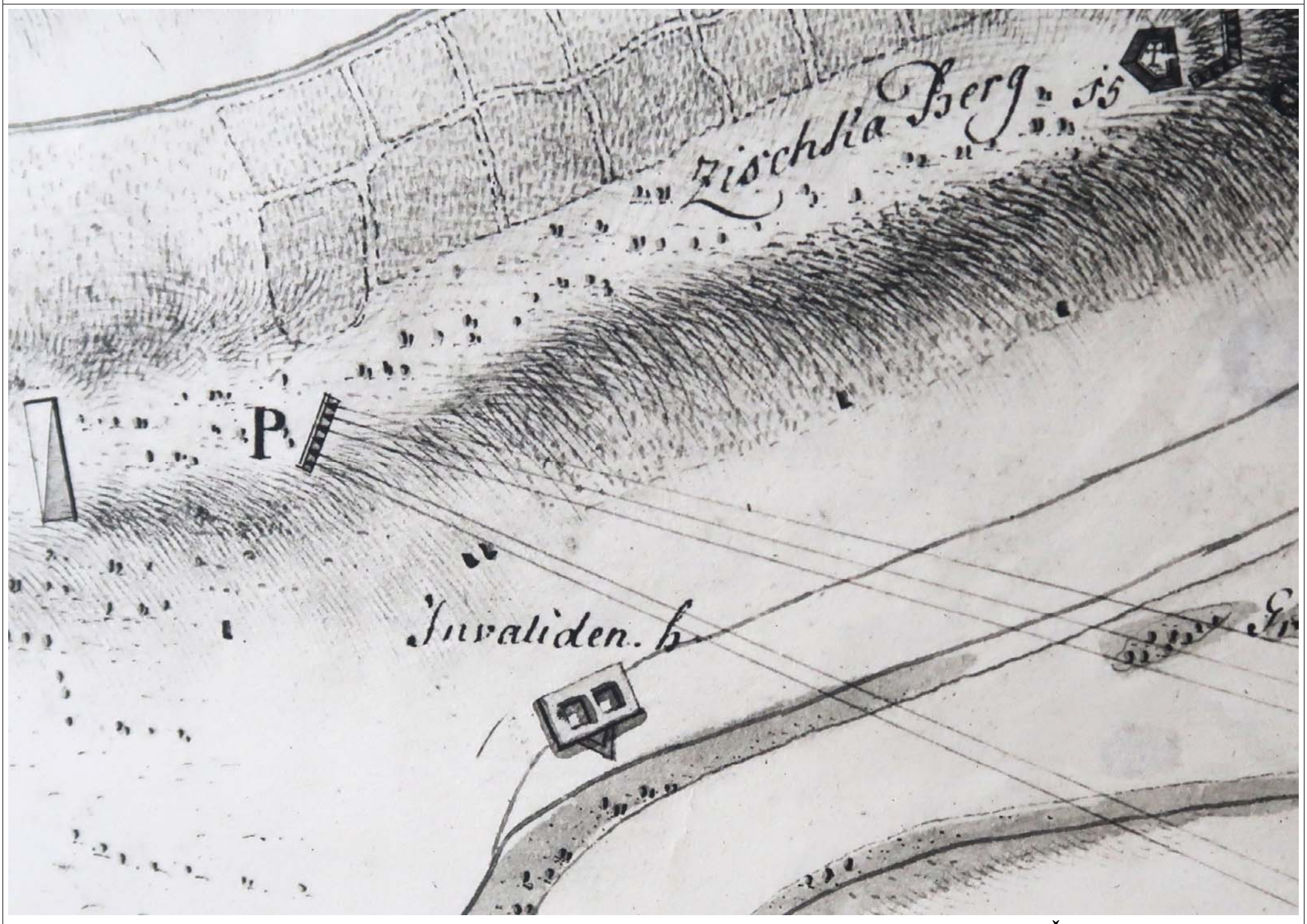

Výřez – Invalidovna v podobě dvou dvorů a ravelinem před vchodem, s baterií rakouského dělostřelectva na Žižkově (jižní orientace)

[13] NPÚ-Gř, Sb. PSR, sig. PPOP-996-5-529, fotokopie plánu císařského obléhání Prahy, 1742.

[14] Invalidovnu jako stavbu o dvou nádvořích zachytily ještě plány: NPÚ-Gř, Sb. PSR, sig. PPOP-996-5-524 (bez ravelinu), PPOP-996-5-534. Naopak Invalidovnu jako jeden dvůr zachytily povětšinou spíše zjednodušené plány NPÚ-Gř, Sb. PSR, sig. PPOP-996-5-526, PPOP-996-5-527, PPOP-996-5-528.

1742b	voj. inženýr poručík **Pavlovský z Rosenfeldu,** *Accurater Plan von der Königl. Haubt und Residenz Stadt Prag im Königreich Böhmen wie selbige An[no] 1742 in Augusto* […] [**Plán obléhání francouzské posádky Prahy císařskými vojsky v srpnu 1742**]. **Popis:** fotokopie, grafické měřítko, rkp, původně kolorované, **jižní orientace.** [15]

Ke kritickému přístupu k plánům bojišť viz IK/1742a. Rovněž tento plán zachycuje Invalidovnu jako stavbu o dvou dvorech, před jejímž severním průčelím se nachází ravelin zemního opevnění.

Oproti předchozímu plánu je mnohem podrobněji proveden reliéf krajiny v okolí Invalidovny. Vedle pobřežní cesty na Brandýs vede další cesta mezi poli zahradami přímo od Invalidovny. Na úbočí vrchu Žižkova za Invalidovnou je naznačen lom, kde pravděpodobně probíhalo lámání tvrdého kamene pro stavbu Invalidovny (měkký kámen se dovážel z oblasti Proseka). Číslo 44 je v legendě popsáno pouze jako „*Invalidenhaus*“.

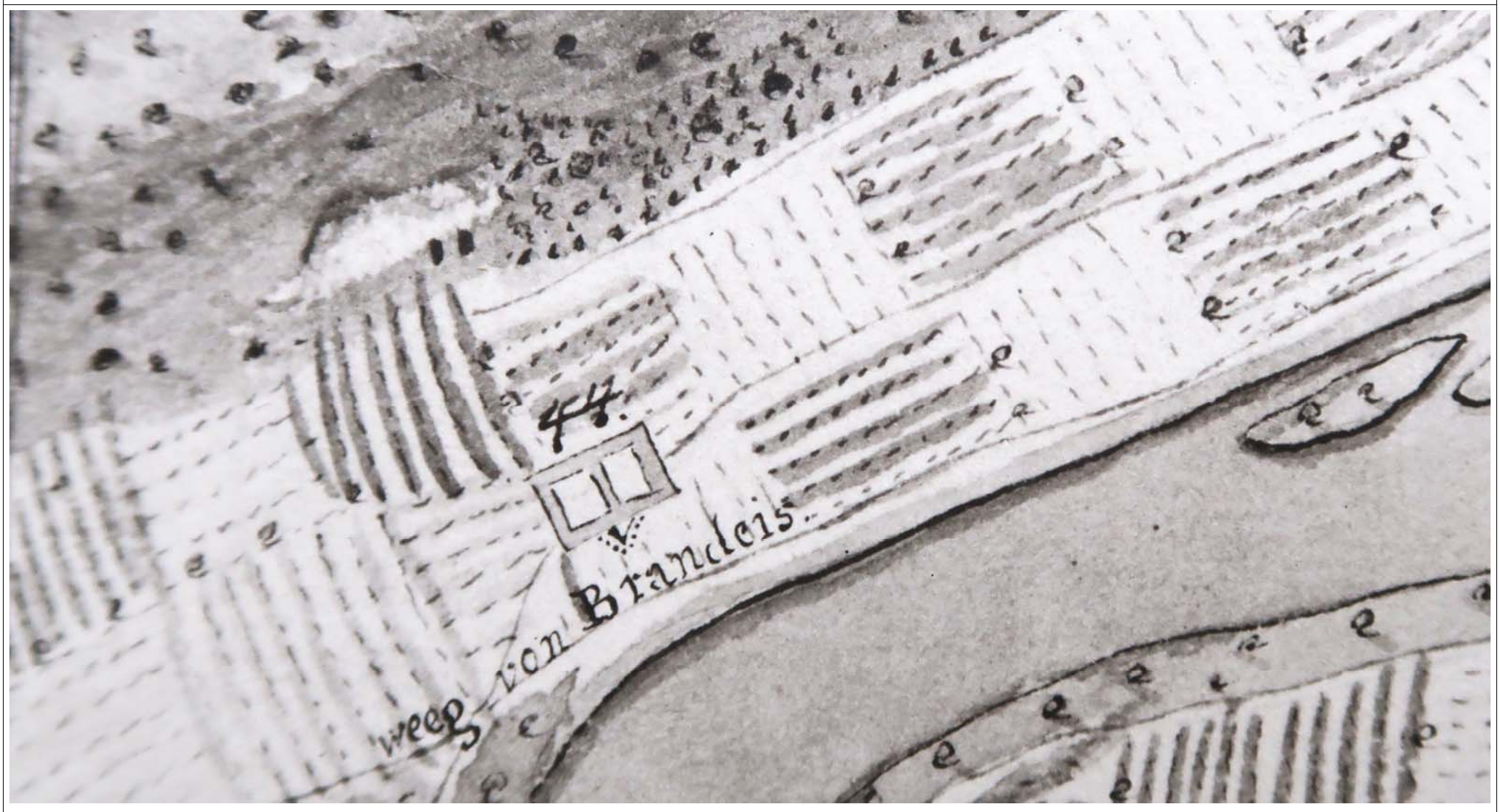

1755	**DEPERDITUM**: Johann GLOCKSPERGER, [mapa okolí Invalidovny s obšírným popisem].[16]

Podle pozdějších zpráv z roku 1798 a 1845 víme, že přísežný zemský měřič Johann Glocksperger vypracoval roku 1755 přesnou mapu (*Mappa*) okolí Invalidovny. Pozdější šetření, které podnítily spory mezi držiteli důstojnických zahrad po jarní povodni v roce 1845, zmiňují, že se **pravděpodobně jednalo o mapu všech realit pražské invalidovny, které se nacházely v jejím širším areálu**. Bezpečně víme jen to, že **mapa zachycovala tři zahrady přiléhající k vedlejším křídlům Invalidovny včetně jejich popisu a výměr.** Nařízená obnova hranic v roce 1798 potvrdila, že se hranice zahrad ani jejich počet od doby vzniku mapy nezměnily. Podle tohoto šetření zahrady užívali: velitel invalidovny (u V křídla), účetní (u J křídla) a válečný komisař (u Z křídla). Tyto informace tedy můžeme vztáhnout do minulosti k polovině 18. století a to téměř jistě včetně hodností respektive funkcí zmíněných tří důstojníků v rámci správy Invalidovny (pokud by zahrady v době vznuku mapy a popisu užívalí jiní hodnostáři, zpráva by to jistě zmínila).

V roce 1798 došlo dokonce ke zhotovení kopie mapy, ale již při obsáhlém šetření v roce 1845 bylo konstatováno, že originál ani kopie plánu nejsou v písemnostech pražské invalidovny k nalezení. Podle tehdejšího šetření to dokládalo skutečnost, že plán byl potřeba již při předchozích šetřeních v letech 1807, 1815 či 1834 a nebyl vrácen. Dost možná však došlo v počátcích šetření k založení nebo zničení plánu zdejšími důstojníky jednoduše proto, že dokládal, jak si zahrady v první polovině 19. století svévolně rozšiřovali a

[15] NPÚ-Gř, Sb. PSR, sig. PPOP-996-5-535, fotokopie plánu císařského obléhání Prahy, 1742.
[16] VHA, GK Praha, kt. 443, sig. R50/171, /362.

přivlastňovali.

[1757a]	**Anonym**, [část plánu pruského obléhání Prahy na začátku léta 1757]. **Popis:** fotokopie, **zlomek** původního plánu, rkp, původně kolorovaný.[17]

Pruské obléhání a bombardování Prahy po bitvě u Chotusic se stalo vděčným námětem pro řadu soudobých prospektů a vojenských plánů rozložení vojsk stran zápolících o pražskou pevnost. **Na mnoha** z nich (vedle IK/1757b i dalších)[18] je **zachycen táhlý zemní příkop s valem obrácený směrem ku Praze, který ze severní i jižní strany přiléhá k V křídlu Invalidovny a provizorně ji tak zapojuje jako „pevnůstku" do systému polního opevnění obléhatelů.** Příkop a zemní val jako celek **přehrazuje a uzavírá rovinaté pozemky mezi Vltavou a úbočím vrchu Žižkova, na kterém se nacházejí další pruské jednotky a linie opevnění, z kterých byla pražská města ničivě bombardována.** Protože na plánech z počátku obléhání žádný val není patrný,[19] můžeme v podstatě vyloučit, že by jej budoval někdo jiný než Prusové nebo šlo o starší dílo.

Protože existuje větší množství plánů dokládajících existenci zemního příkopu v této době (není tedy fikcí vojenských stratégů **-** u některých plánů bojišť není lehké oddělit skutečné události od teoretického cvičení vojenské taktiky), **pak je velmi pravděpodobné, že se zapojením Invalidovny do systému pruských polních opevnění velmi pravděpodobně souvisí také vznik průjezdových bašt a strážnice s ochrannou stěnou** před hlavním vchodem jak je zachytil Rennerův plán (IK/1769). **Střílny jsou totiž obráceny ku Praze, východní průjezdová bašta je jako jediná otevřená** (dovolovala přístup z prostoru za linií polního opevnění) **a celkově tyto přístavby působí provizorním dojmem**. To vše má při existenci polního opevnění v linii V křídla mělo svoji komunikační a vojenskou logiku.

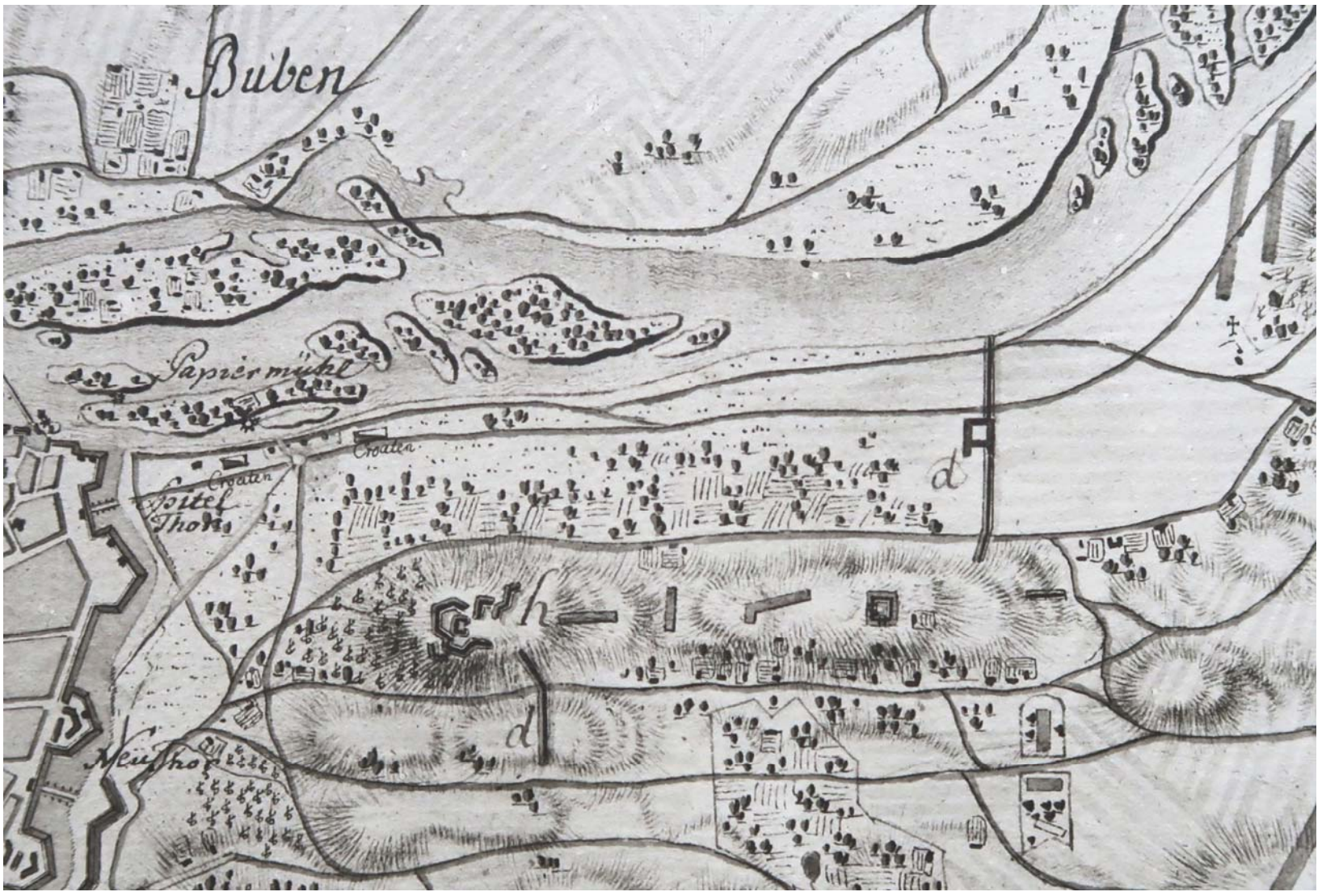

Výřez – pozice vojsk v okolí Špitálských polí při pruském obléhání Prahy v roce 1757

[17] NPÚ-Gř, Sb. PSR, sig. PPOP-996-5-536, fotokopie části plánu pruského obléhání Prahy, 1744.
[18] NPÚ-Gř, Sb. PSR, sig. PPOP-996-5-545, PPOP-996-5-548, PPOP-996-5-550, PPOP-996-5-554.
[19] NPÚ-Gř, Sb. PSR, sig. PPOP-996-5-543, plán rozmístění vojsk před obležením Prahy Prusy, pozice k 6. květen 1757.

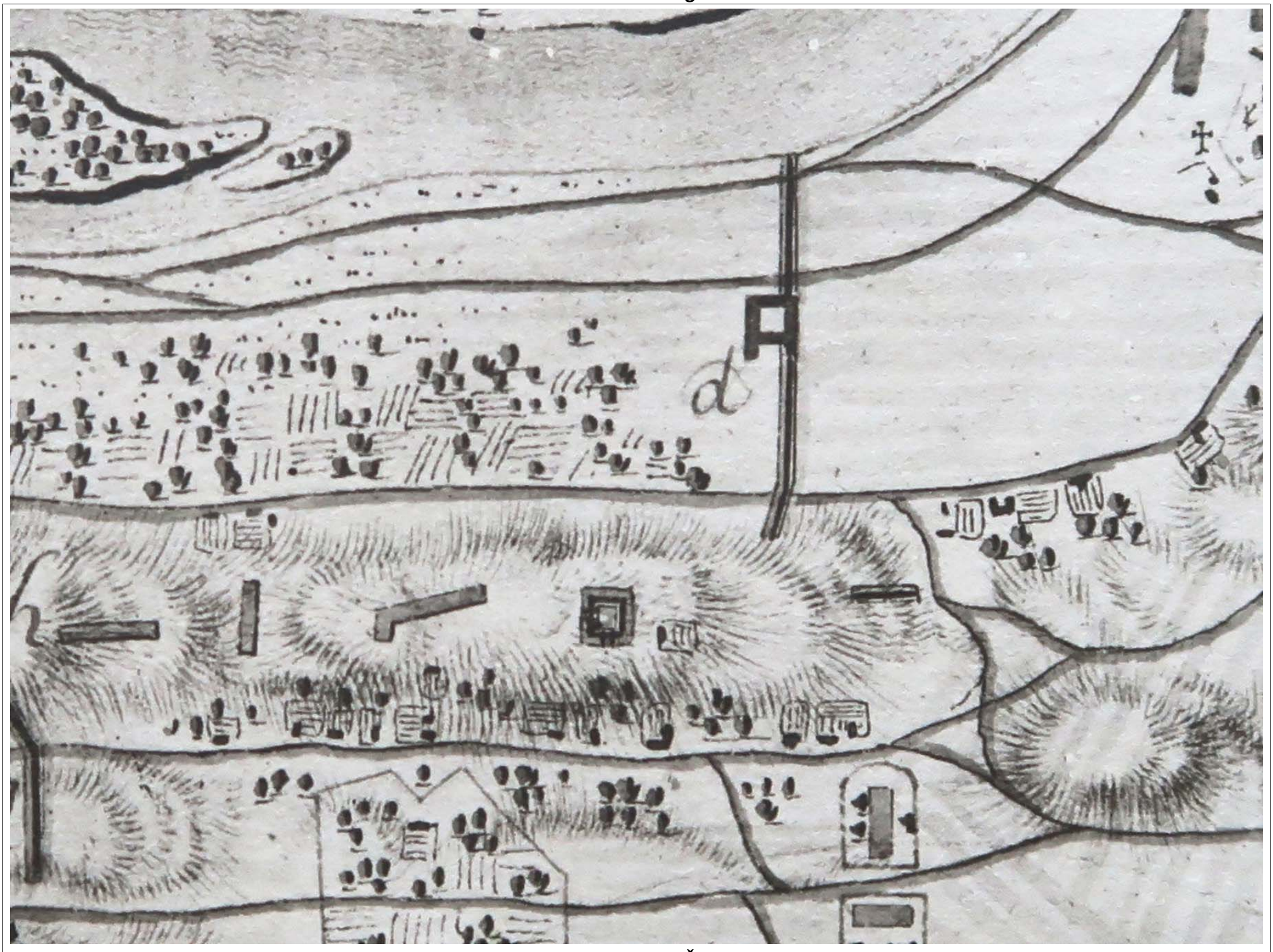

Výřez – detail linie pruského polního opevnění, které přehradilo nivu Špitálských polí a v linii V křídla zapojilo Invalidovnu jako pevnůstku do systému opevnění

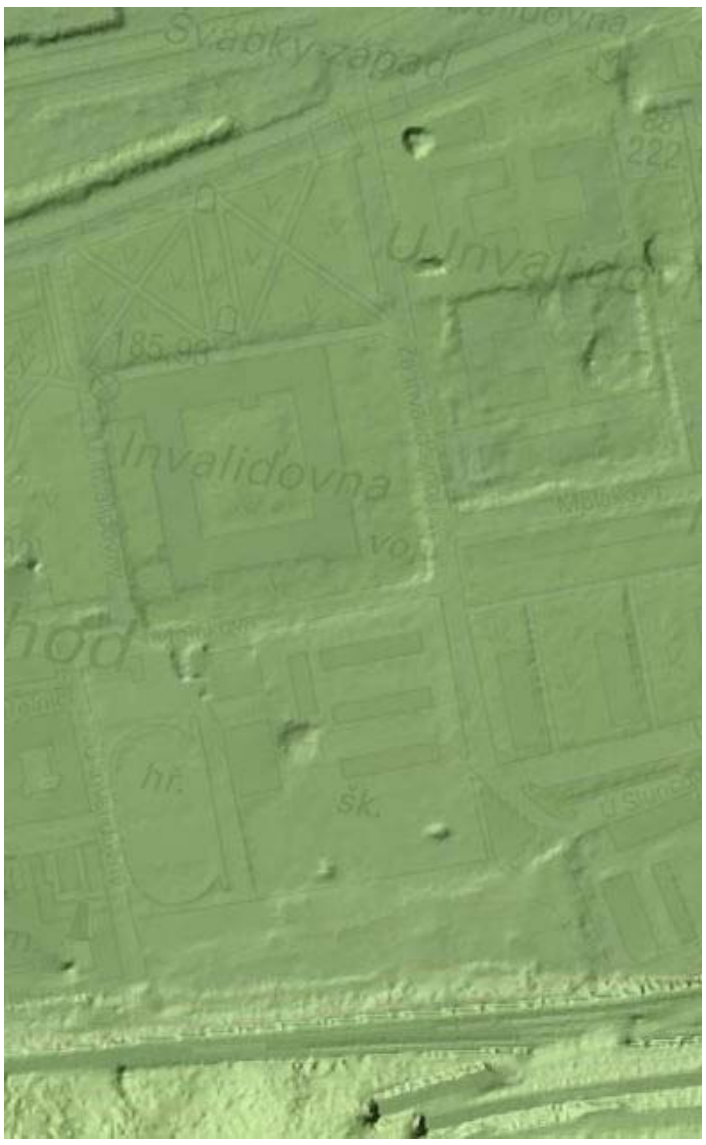

Výřez – detail úpatí Vítkova, kde je dosud patrná struktura podobající se části zemního valu? (Digitální model reliéfu 5G, stav k 4/2020)[20]

[1757b]

Heinrich Carl WILLASJURAT(?), *Wahre Abbildung der Preüsischer Belagerung Anno 1757 von der Haubt und Residentz Stadt Prag von Königreich Böheimb* [**plán pruského obléhání Prahy v roce 1757**].

Popis: fotokopie, grafické měřítko, rkp, původně kolorovaný, **západní orientace**.[21]

K popisu situace, smyslu zemního valu i pracovní hypotéze o vzniku strážnice a průjezdových bašt v této době viz IK/1757a. Další poměrně podrobný plán opět **zachycuje zemní val táhnoucí se v ose V křídla Invalidovny** napříč rovinatými pozemky mezi řekou Vltavou a úbočím vrchu Žižkova. Budova Invalidovny je tak provizorně využita jako pevnůstka zapojená do systému jeho polního opevnění, jehož linii předstupuje.

Plán však uvádíme především díky **velmi cenným popisům** (a připojeným podrobnějším nákresům), které popisují konstrukci jednotlivých částí pruských opevnění. Pod literou T, která je umístěna v plánu u Invalidovny slovní popis uvádí „*verpallisadirte graben mit brustwehr*“, **čili příkop opatřený palisádou** (z kmenů) **a opatřený předprsní hradbou.**

Výřez – detail pruských opevnění u Invalidovny, tmavá linka příkop, světlejší předprseň (západní orientace)

[20] < https://ags.cuzk.cz/dmr/#zdrojovaData>

[21] NPÚ-Gř, Sb. PSR, sig. PPOP-996-5-542, fotokopie části plánu pruského obléhání Prahy, 1757.

INVALIDOVNA (Praha - Karlín)
SHP 2020
9. Ikonografie

1759, červenec	**Anonym,** *PLAN DER KONIGLICHEN HAUBT UND RESIDENZ STADT PRAG. Samt denen Festungs Werken und umligenden Gegend wie solche Sich mit Ende July 1759 befunden,* [**plán Prahy a okolí se zakreslením opevnění**]. **Popis:** fotokopie, grafické měřítko, rkp, původně kolorované.[22]

Plán z období sedmileté války, který vznikl dva roky po Pruském obléhání Prahy v červenci 1757, **již nezachycuje v okolí Invalidovny žádné znatelné polní opevnění.** Dodejme však, že zkoumaná oblast ležela již na samém okraji zájmu autora mapy, Z někdejší linie polního valu s příkopem se mohla stát nová cesta zakreslená po V straně Invalidovny, ale to je plánem jen těžko doložitelné.

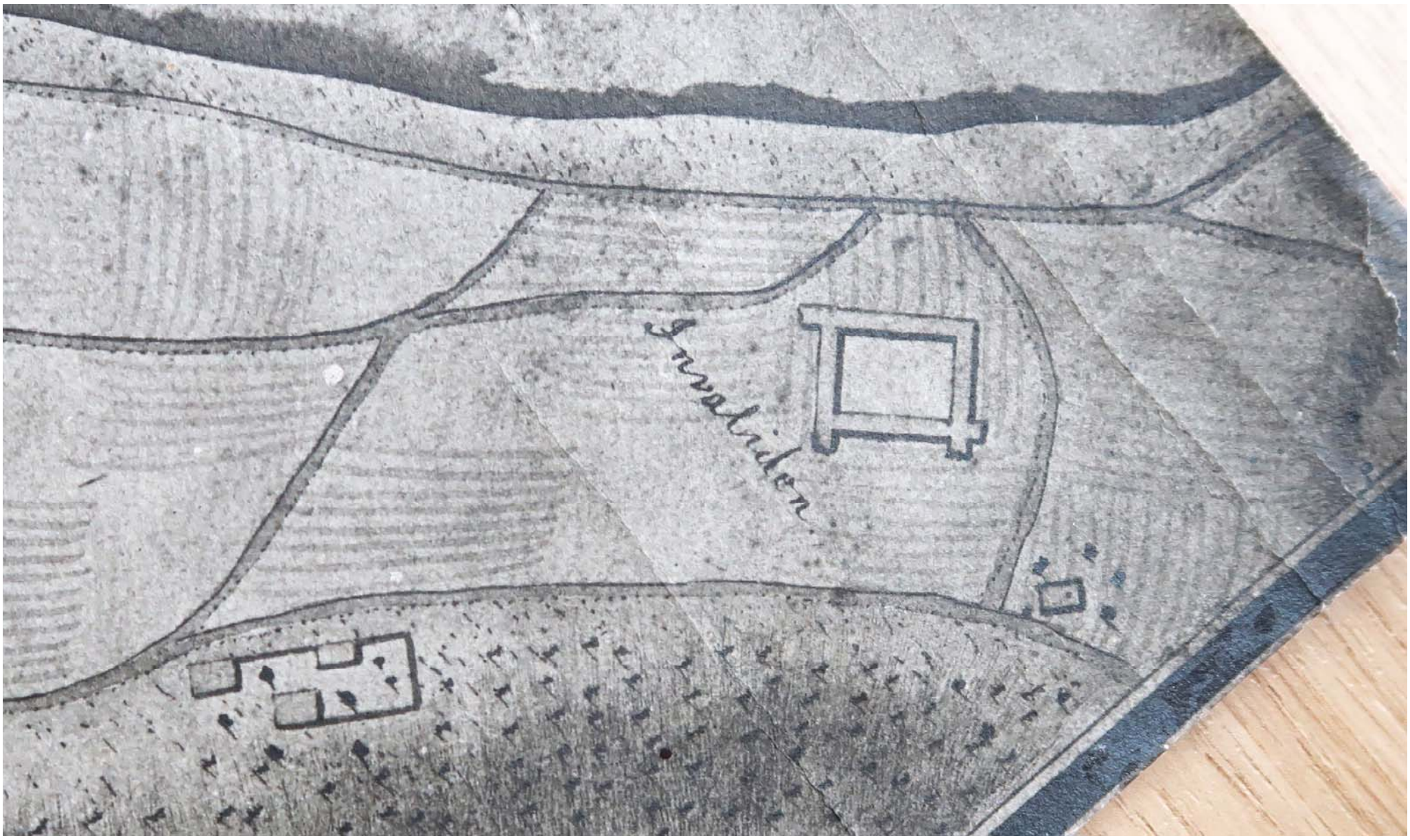

[22] NPÚ-Gř, Sb. PSR, sig. PPOP-996-5-280, fotokopie plánu opevnění v Praze a okolí, červenec 1742.

1769	**Friedrich RENNER,** *Plan oder Grundt Riss von den Kay*[serlichen]. *König*[lichen] *Invaliden-Hauss bey Prag.* [...] *Grundt-Riss von denen zwey Kellern so under den Haupt Corpo seindt* [...] *Grund Riss von Ersten-Stock* [...] *Grundt-Riss von den Zweyten Stock in den Haupt Corpo*, [**neúplný soubor kótovaných půdorysných plánů (zaměření) sklepů, přízemí a patra Invalidovny krátce po její dostavbě]**. **Popis:** rkp., kolor., grafické měřítko, **jižní orientace**. Seznam částí souboru: **1) Půdorys přízemí a sklepů pod S křídlem s přilehlými zahradami a kanalizací**.[23] **2) Půdorys 1. patra.[24]** **3) Půdorys 2. patra S křídla.[25]rr**

Z architektonického, provozního a uměleckého ohledu plány podrobně analyzuje příloha SHP č. 1: Výběr z historické plánové dokumentace (plán č. 8-10), a tak se zde omezíme na základní popis a ostatní informace.

Soubor několika plánů skutečného stavu Invalidovny vznikl v roce 1769, tedy cca 30 let po provizorním dokončení stavby (k dokončení celé stavby podle prvotního plánu však již nikdy nedošlo). Zároveň **soubor obsahuje první podrobné plány stavby (vč. rozměrů a plošných výměr – označeny „□“), které nejsou jen „derivátem“ nebo aktualizovanou verzí prvotního plánu** připisovaného významnému architektovi Kiliánovi Ignácovi Dientzenhoferovi, **ale novým a patrně zcela nezávislým dílem vojenského inženýra Friedricha Reinnera** (toho času v hodnosti setníka). **Dochovaly se tři půdorysné plány, ale z jejich obsahu víme** (v půdoryse přízemí jsou zaneseny linie řezů s označením A-B, B-C, D-E, F-G)**, že vedle půdorysných plánů vznikly také plány řezů, které se patrně nedochovaly.**

Tvůrce-architekt a vojenský inženýr logicky stavbu vnímali z jiného úhlu pohledu, což se také odráží v jejich plánech. Architekt předestřel zodpovědným místům ideový plán, ke kterému se skutečnost mohla vždy jen více či méně přibližovat. V průběhu stavebních prací docházelo k dodatečnému projektování (např. průjezdový rizalit v Z křídle) i domýšlení detailů provedení konkrétních prvků a konstrukcí domluvou přímo na stavbě. Jak je všeobecně známo, z původně plánovaného rozsahu Invalidovny 3x3 dvory se muselo koncem 30. let 18. století výrazně slevit, a tak se dokončení dočkal pouze dvůr jediný. V jeho rámci pak musely proběhnout adaptace některých prostor, aby se daly využít ve funkcích, s kterými se počítalo až v jiných částech plánovaného komplexu Invalidovny. Příkladem za všechny budiž úprava společné jídelny v přízemí východní části S křídla na kapli sv. Kříže namísto nerealizovaného centrálního kostela.

Naproti tomu vojenský inženýr Friedrich Renner se při tvorbě jím signovaných plánů snažil zachytit skutečnou a již prakticky obývanou stavbu, patrně neovlivněn původními plány. Tento předpoklad dokládají některé „rozdíly“ Rennerových plánů ve srovnání s původním ideovým plánem Invalidovny (IK/před 1731, 16. březen), které jsou však dány pouze odlišným způsobem zobrazení (např. zachycení velkého topeniště v západní části S křídla užívané jako markytánství, absence odpadních záchodových šachet, které Renner v plánu zcela pominul). Friedrich Renner se tedy snažil přiblížit skutečnosti tak, jak patrně osobně poznal, a pokusil se ji přenést na papír. Přirozeně se při tomto procesu nevyhnul určitému zjednodušení či nepochopení některých detailů. Ztráta části informací zjednodušením reality je již nedílnou součástí tvorby map a plánů. Na druhou stranu plány nesou celou řadu informací, které ideový plán postrádá, zvláště kótované místy stavebních konstrukcí, plošné výměry a detaily dané několikaletým užíváním budovy (adaptace a detaily v podobě zahrad či např. lednice a regálů ve sklepích. Kresba je jednoduchá, ale přesná. Oproti předchozím plánům, které principiálně vycházely z ideového plánu Invalidovny v původním rozsahu (IK/[před 1731, 16. březen]) plány popisují řadu nových detailů. **Zděné konstrukce (původní i později doplňované) značí slabě růžová barva** (nosné zdi i průjezdové bašty)**, dočasné a patrně až po dostavbě Invalidovny vzniklé konstrukce jsou pak zakresleny inkoustem v tmavě šedé barvě** (přepážky omezující vstup do hlubších částí sklepů)**. V případě dřevěných konstrukcí často žlutě tónované** (kazatelna, vybavení sakristie atp.)**. Prostory a**

[23] ÚDU, Sb. grafiky a kresby, inv. č. 05101, sig. W-D-IX/1669.
[24] ÚDU, Sb. grafiky a kresby, inv. č. 05101, sig. W-D-IX/1670.
[25] ÚDU, Sb. grafiky a kresby, inv. č. 05102, sig. W-D-IX/1671.

objekty nad a pod úrovní podlaží (schody a schodiště, kamna, odlišení úrovní podlaží a mezipater atp.) **poté značí sv. šedé stínování, vodní prvky pak plán zachycuje zelenou barvou. Naznačeny jsou také linie, kterými byly vedeny řezy budovou (A-B, B-C, D-E, F-G), podle kterých víme, že soubor není zcela kompletní.** Nicméně obsahuje půdorysy budovy v úrovni sklep, přízemí, 1. a 2. patra, což není vůbec málo.

Na plánech je také velmi dobře rozeznatelná konceptní kresba olůvkem (linky pro popisky, kóty, výměry a vlastní popisky)**, kterou definitivní popisky provedené tuší převrstvily jen v některých případech** (někdy se konceptní vpisky olůvkem nacházejí na jiném místě než finální vpisky a jsou tak čitelné)**. Některé konstrukce a texty pak zůstaly pouze ve fázi konceptu olůvkem** (naznačení kašny, pracovní řez ubytovací jednotkou pro mužstvo, rozpis důstojnických bytů podle hodnosti atp.)**. Olůvkem byly rovněž naznačeny některé stavební úpravy proti stavu zachycenému čistopisnou kresbou plánů z roku 1769, které vznikly krátce po vzniku plánu.** Možná, že celé zaměření vzniklo právě pro potřebu těchto stavebních úprav. **Odlišení konceptní kresby olůvkem od o málo pozdější vrstvy plánovaných stavebních úprav po roce 1769 lze jen velmi těžko. Z logiky věci je to snazší u úprav stavebních konstrukcí provedených v čistopisech plánů, neboť můžeme předpokládat, že všechny olůvkem naznačené úpravy mění až stav zachycený při zaměření budovy v roce 1769. Mnohem obtížnější je to u prostých popisek funkce prostory (**lékárna, špitál a další nečitelné v 1. patře**) nebo u jmen či hodností uživatelů bytů v 1. a 2. patře S. křídla.**

Jediné známé pojítko mezi Dientzenhoferovými a Rennerovými plány tak představuje pouze vlastní budova Invalidovny. **Soubor plánů z roku 1769 se pro svoji relativní úplnost** (chybí jen v plánku naznačené řezy)**, přesnost (konstrukce dokonce opatřeny kótami a plošnými výměrami), nezávislost na předloze a malý časový odstup jeví jako nejvhodnější ke srovnání s původním ideovým plánem Invalidovny vzniklým patrně v zimě 1730/1731** (IK/před 1731, 16. březen). Pro toto srovnání je také velmi důležitá okolnost, že **soubor plánů z roku 1769 zachycuje Invalidovnu již v době, kdy byla cca dvě desetiletí prakticky a v plném rozsahu využívána.** Tedy **poté, co proběhly stavební a adaptační práce vyvolané rozhodnutím nedostavět komplex Invalidovny v celém původně plánovaném rozsahu** (zakonzervování stavby pro možné pokračování, uzavření chodeb vedoucích mimo první dvůr a především vměstnání všech požadovaných funkcí do prvního dvora – tedy vznik kaple namísto kostela, velitelství, vězení, nemocnice, lékárna, markytánství a další). **Zároveň poté, co praktické zkušenosti s celoročním užíváním nové stavby vyústily v první stavební úpravy, jež měly odstranit hlavní nedostatky projektu a uzpůsobit stavbu pohodlnému užívání ze strany invalidů i vojenské správy** (např. odstranění zděných příček kójí v obytných místnostech pro invalidní mužstvo, zřízení mârnice, stájí a další praktické úpravy). V neposlední řadě se na stavbě podepsaly také **válečné operace, které se za válek o rakouské dědictví i války sedmileté několikrát prohnaly okolím Prahy** (např. vznik střeleckých bašt ve všech čtyřech průchodech)**.** Toto srovnání však můžeme provést pouze pro přízemí, eventuelně také pro I. patro S. křídla, neboť pro ostatní části stavby nemáme k dispozici žádné půdorysné plány z doby výstavby.

Stav Invalidovny, jak jej k roku 1769 zachytil soubor plánů Friedricha Rennera, tak představuje zaběhnutý a kvalitativně vyšší stav budovy, který se od výchozího stavu v době dostavby (cca 1739) liší především tím, že již postrádá jeho největší neduhy a nedostatky. Tento stav se pak stal základem pro stavební vývoj v pozdějších staletích a v některých ohledech přetrval do dneška. Z uvedených důvodů si k roku 1769 přiblížíme stav a funkční využití prostor hlavní obytné a správní budovy Invalidovny podrobněji, než u jiných plánů. **Soubor Rennerových plánů tak představuje základ ke zkoumání realizované podoby stavby i stavebních adaptací následujících po rozhodnutí (prozatím) dostavět pouze první dvůr i nezbytných stavebních úprav plynoucích z praktických potřeb ubytovaných invalidů i správy Invalidovny, které do značné míry definovaly vývoj v dalších staletích.**

S Rennerovým souborem plánů se aktivně pracovalo i v minulosti. O plán přízemí, jenž se tehdy nacházel ve spisovně Invalidovny, se například v roce 1845 opíralo i šetření historického vývoje okolních zahrad v držení vybraných členů komise Invalidovny, kde figuruje i jako příloha komisionálního protokolu celého šetření (HI/1845, 30. srpen).

1) PŮDORYS PŘÍZEMÍ A SKLEPŮ:

První list ze souboru plánů vojenského inženýra Friedricha Rennera (označen Tab. I) zachytil v půdoryse přízemí Invalidovny v realizovaném rozsahu a půdorys sklepů pod S křídlem, které mají samostatné legendy. Tento plánový list tak představuje ideální pro

komparaci s původním ideovým plánem Kiliána Ignáce Dientzenfovera (skutečnost x původní plán), což je provedeno mezi výřezy jednotlivých křídel (viz popis a výřezy níže). V souladu s plánem (a přístupností/důležitostí) nejprve popíšeme část plánu věnovanou přízemí (od okolí k jednotlivým křídlům v porovnání s původním ideovým plánem), poté část věnovanou sklepům pod S křídlem (následně plány dalších podlaží).

PŘÍZEMÍ:

Půdorys přízemí je prvním plánem, který zachycuje také zahrady v bezprostředním okolí zkoumané stavby. Před hlavním (vstupním) S křídlem plán nezakresluje žádné detaily úpravy okolí (mimo výše zmíněné šachty vedoucí z míst lednice a kanalizační stoky odvádějící nečistoty z Invalidovny do Vltavy), ale pouze linie projektující členění fasády a přízemí S křídla na níže umístěný půdorys sklepa. **Ke všem ostatním křídlům z vnější strany přiléhají čtyři různě velké a odlišně utvářené zahrady (K, L)**. K východnímu křídlu přiléhá prostorná zahrada (K) přibližně obloukovitého tvaru (na plánu není vidět celá), která je od okolí vymezena zemním valem a patrně dřevěným plaňkovým plotem, v S části patrně palisádovým (řadou kůlů). Severní část je členěna nepravidelně do obdélných a lichoběžných úseků oddělených cestami, jižní polovina má naopak rastr čtvercových polí a pravidelnou sítí cest a je členěna dělícími zídkami. **Křížení cest jsou opatřena jednoduchými altány** na čtyřech kůlech. Vchody do zahrady se nacházejí při SV i JV nároží budovy a v ose průjezdu V křídlem, jehož ochranná zeď narušuje rastr zahradních ploch. Poblíž tohoto průjezdu se u stěn budovy nacházejí také **dvě jímky na vodu** (při vnějších stěnách prostor 1.18a, 1.22a)

Malá zahrada (K) s přibližně obdélnými zahradními plochami s pravoúhlou cestní sítí přiléhá k V části J křídla v prostoru mezi výstupkem JV nároží a ochrannou baštou J průjezdu. Ohrazena je opět plaňkovým plotem, v jehož V části se nachází vchod. Ještě menší zahrádka (L) se od Z přimyká k Z stěně JZ nároží budovy (až po zaslepený výstupek arkádové chodby), ohrazena je patrně jen keři a člení se na pět přibližně stejných dílů. **Zcela odlišný charakter má park (L) táhnoucí se podél celé délky Z křídla, který pro jeho vyšší estetické kvality jistě můžeme nazývat parkem důstojnickým.** Má přísně pravidelnou obdélnou síť zelených ploch se **čtveřicí centrálně umístěných vodních bazénků či prostých fontánek** a rozšířeními cest v místech jejich křížení, kterou narušuje pouze ochranná zeď bašty Z průjezdu. Pak je v J části ohrazen plaňkovým plotem, od Z pak zídkou nejasné konstrukce, v jejíž jižní části se nachází branka.

Máme-li **zelené plochy v okolí Invalidovny charakterizovat jako celek**, pak prostornou, ale volněji utvářenou **V zahradu nejspíše využívali obyčejní invalidní vojáci a poddůstojníci** (ti co obývající společné ubytovací světnice pro mužstvo a navazující pokoje nad kuchyněmi). **Malé zahrádky pak nejspíše sloužily lékaři, zdejší kuchyni** nebo jednotlivým důstojníkům z velitelství Invalidovny. Naopak západní výrazně pravidelně komponovaný **park pak byl určen invalidním důstojníkům, veliteli invalidovny, jeho štábu a úředníkům.** Přidělení jednotlivých prostor uvedeným skupinám obyvatel Invalidovny však pouze odhadujeme podle charakteru ploch a pozdějších analogií.

Co se týče vlastní budovy Invalidovny, tak její půdorys proti původnímu plánu K. I. Dientzenhofera a jeho derivátům v různém stupni aktualizace (viz plány výše) doznal několika změn. Již z vnějšího pohledu zaujme především **čtyři nově vzniklé průjezdové bašty**, v jejichž zdivu se nacházelo velké množství střílen pro provizorní obranu Invalidovny a **objekt strážnice** přiložený k S průčelí těsně u hlavního vjezdu. V této souvislosti je důležité upozornit na skutečnost, že průjezdové **bašty J a Z křídla průjezdy zcela uzavíraly** a bašty V a S průjezdů zůstaly nadále průjezdné, jen lépe chráněné (i u S bašty je zjevná ochrana ze směru od Prahy). **Orientace bašt směrem k pražské bastionové pevnosti a táhlému návrší Vítkova naznačují, že jejich výstavba probíhala ve chvíli, kdy se držitel Invalidovny více obával výpadů z pražské pevnosti než vnějších nepřátel.** Tedy ve chvíli, kdy Invalidovna nefungovala jako provizorní uzávěra plání mezi řekou a Vítkovem pro posílení předpolí pražské pevnosti. Z doby před vznikem plánu (1769) tak přichází v úvahu především válka o rakouské dědictví (1740-1748), kdy rakouská armáda obléhala francouzskou posádku v pražské pevnosti (1742), nebo sedmiletá válka (1756-1763), za níž v roce 1757 Prusové naopak obléhali rakouské sbory za zdmi pražské pevnosti. Protože bašty zjevně narušily půdorysné členění ploch zahrad a parku, vznikly spíše později. V době vzniku plánu ještě **průjezdy a přilehlé arkádové chodby neměly stejnou nivelitu** jako dnes, **ale z průjezdu vždy stoupaly tři přímé schodišťové stupně do úrovně arkádové chodby (v případě S křídla i do místností sousedících s průjezdem). Tento výškový rozdíl se patrně musel v ploše dvora vyrovnávat,** neboť mezi chodbou a plochou nádvoří žádné stupně nejsou. Klenuté **arkádové chodby S, V a J křídla** (na rozdíl od arkádové chodby Z křídla) **byly do prostranství nádvoří patrně zcela otevřené, nejspíše zcela bez parapetních**

zídek.

S křídlo se podařilo realizovat od SV nárožního rizalitu až těsně ke středovému pavilonu hlavního vstupu, tedy o něco více než jen severní frontu SV dvora. Plán z roku 1769 dokládá, že **základní dispozice daná původním ideovým plánem** (IK/[před 171/16. březen]) **byla v zásadě dodržena**, **mnohem výraznějších změn doznaly předpokládané funkce některých prostor** (ideový plán nemá popisky) a došlo k některým dílčím úpravám komunikačního řešení nebo členění jednotlivých prostor. **Před průchod S křídlem – označovaný v legendě jako „d) hlavní brána a vjezd“**, který po rozhodnutí nedostavět Invalidovnu v plánovaném rozsahu nově převzal úlohu hlavního vstupu do celé budovy, **byla z V strany přistavěna vytápěná strážnice a na protilehlé straně asymetrická bašta se střílnami obrácenými převážně k západu proti pražské pevnosti** (s přilehlou konstrukcí obdélného půdorysu – patrně dřevěné konstrukce). V průjezdu se nacházely **tři trojice schodišťových stupňů na vyrovnání nivelity a niky pro sochařskou výzdobu** (do patrně zcela otevřených arkádových chodeb vedly přímé schody, do sousedních místností schody polygonální). Při ústí průjezdu do dvora se nacházely kanálové mříže kryjící šachty vedení kanalizace (viz níže). Východní část arkádové chodby končila schodištěm s nikami (č. 22) vedoucím do 1. patra (vlevo) a do východního sklepa (viz níže).

V SV nárožním rizalitu se vedle schodiště (N. 22) nacházely záchody (č. 21) s kanálovou mříží nad počátkem zdejší větve kanalizace a odvětrávacím světlíkem (1.07-1.09). **Odpadní záchodová šachta v plánu chybí, respektive je dodatečně naznačena olůvkem.** Přímo v nároží se nacházela prostorná **lékárna s laboratoří** na přípravu bylin a léků (1.10a1.11a, 1.12a, 1.13), která byla členěna do čtyř samostatných místností (proti velké prostoře s kamny nejasného účelu v původním plánu). **V jedné z místností plán zachycuje pětici moždířů na zděných podstavcích** (na stloukání bylin a jiných přísad do léků)**, a tak ji můžeme ztotožnit s laboratoří. Nápadné jsou asymetricky a šikmo vedené špalety některých oken SV nárožního rizalitu**, které jsou orientované do zahrady na Z straně Invalidovny. Srovnání plánu z roku 1769 s ideovým plánem však dokládá, že byla pouze dodržena předloha (šikmé špalety užívá na více místech, zvláště v blízkosti schodišť) a vznikly pouze díky konfliktu vnitřní dispozice s pravidelností vnější fasády. Protože se ostatní podobně řešená místa nacházela v nerealizovaných částech původně plánované stavby, zdá se toto řešení jako ojedinělé. Ale počítá s ním již ideový plán a jen bylo uskutečněno. Vedle lékárny plán zaznamenává z chodby přístupnou **prostoru s menším schodištěm do východního sklepa** pod S křídlem (1.04) a **místnost za kaplí adaptovanou na sakristii** (N II., 1.05), v které plán zachycuje menší kamna a dřevěné vybavení (**oltář (?) se stupni** a patrně skříň na bohoslužebná roucha a náčiní). Sousední **sálová prostora** (1.03) **původně projektovaná nejspíše jako jídelna či sklad** (z původní funkce zbyly **neosazené přikládací otvory** z arkádové chodby – **v odlišném umístění proti původnímu plánu**) je již v v uličním traktu **adaptována na kapli** (sv. Kříže, N. II, 1.03) a **osazena u V stěny oltářem se stupni** (2 +2), **kazatelnou a postranním oltářem**. V Z části jsou patrné dva **pasy vynášející kruchtu**. Při stejné zdi se nacházely dva vstupy s polygonálními schody přímo z prostoru průchodu.

V západní části S křídla se hned vedle průjezdu nacházela **takřka shodná sálová prostora** (dnes rozdělená, 1.75-1.81c), která v době vzniku plánu **sloužila jako výstrojní sklad (N. III).** Rozdílně proti ideovému plánu bylo řešeno jeho **vytápění dvojicí kamen** s otopnými otvory přímo z arkádové chodby (namísto jedněch kamen přikládaných z topeniště sousední kuchyně). **Olůvkem jsou v plánu také naznačeny návrhy budoucích úprav** sálu (**rozdělení celé prostory** na tři menší, zrušení obou kamen a jejich náhrada jedněmi kamny ve středu Z prostory), které byly přinejmenším z části v budoucnu realizovány (přepažení). Další velkou část přízemí S křídla o šesti okenních osách zajímalo tzv. **markytánství (N. IIII), které sloužilo jako jídelna a prodejna potravin i jiných potřeb pro zdejší invalidy. V rámci celého markytánství (**1.67-1.74**) bychom měli patrně hledat funkce prostor odpovídající velké kuchyni s topeništěm** (1.73)**, jídelnu (**1.74**) či prodejnu (**1.71?**) potravin** (obojí patrně východní vchod)**, příruční sklad a byt či komoru markytána** (patrně západní vchod s černou linkou naznačeným uzavřením dveřmi nebo vraty)**.** Proti původnímu plánu doznaly tyto prostory několika menších dispozičních změn (**zazděním průchodů** v uličním traktu do výstrojního skladu a na západě pak do prádelny vznikly mělké niky, na třech místech jsou místo plné zdi udávané původním plánem pouze niky vzniklé zazdívkou a na jednom místě (mezi 1.70/1.71) se nachází plná zeď místo průchodu, kamna přikládaná z velkého topeniště se nenacházela v rohu, ale ve středu místnosti 1.74). Charakter těchto odlišností naznačuje, že v závěru stavby SV dvora Invalidovny (klenutí se provádělo po zimě 1736/1737) nejspíše již docházelo k úpravám původního plánu v závislosti na změně plánovaného funkčního využití těchto prostor. Nebo je také můžeme připisovat adaptacím následujícím bezprostředně po dokončení stavby (např. úprava klenby v markytánství (1.69). V prostorách markytánství jsou v plánu patrné také některé **plánované úpravy olůvkem** (příčka s vchodem v Z části uličního traktu, průraz ve střední zdi (1.70/1.71) a přesunutí kamen a části klenby + průraz od západního vchodu – 1.69/1.71 zde linie kleneb

podivně zdvojené). **Zbývající prostory na samém konci S křídla** (krčku) **dříve sloužily jako prádelny (N. V. a N. VI.).** Oproti původnímu plánu u nich došlo spíše jen ke kosmetickým změnám v podobě zazdění/vybourání průchodů. K východní z prádelen tak byla průchodem a zazdívkou v podobě niky připojena také sousední místnost uličního traktu (1.62) a od západní prádelny naopak zazděním průchodu (vzniklá nika mezi 1.59 a 1.61) oddělena místnůstka mezi nimi (1.61), jejíž okno bylo upraveno na samostatný vchod. Nelze opět vyloučit, že některé úpravy proti původnímu pránu již probíhaly v rámci dokončování stavby. Olůvkem je zde naznačeno plánované přesunutí kamen ve východní z prádelen a předělení zadní místnosti v západní prádelny (1.58+1.60).

Rozvržení ostatních křídel přízemí, tedy V, J a Z křídla, mělo výrazně jednodušší a monotónnější charakter. To bylo dáno především tím, že **tato křídla sloužila primárně k ubytování a krytí základních životních potřeb invalidního mužstva** (vojínů, svobodníků a poddůstojníků)**, kterého také byla jak v císařské armádě, tak následně i mezi vojenskými invalidy drtivá většina**. Počínaje schodištěm v SV nároží (N. 22) jediného realizovaného dvora Invalidovny se tak v **pravidelném rytmu střídají společné světnice pro ubytování mužstva** (N. XIX. až VII. – na plánu jsou však číslovány v opačném směru) **se společnými kuchyněmi pro mužstvo**, které se nacházely vždy mezi dvěma společnými světnicemi. **Uprostřed každého křídla**, tedy vždy mezi dvěma páry společných pokojů s kuchyní mezi nimi, **se nacházely průjezdy (nyní již opatřené baštami se střílnami) položené vždy o tři schodové stupně níže než přiléhající arkádové chodby. V rozích se pak většinou nacházely záchody nebo schodiště** (viz dále)**. Olůvkem je u všech křídel pro mužstvo provedeno nové číslování společných ubytovacích jednotek č. 1-25** (nikoliv kuchyní, které byly počítány jako součást jedné ubytovací jednotky) a v prostoru dvora **naskicován podélný řez společnou ubytovací jednotkou**.

Každá společná světnice pro ubytování mužstva sestávala z převýšené sálové prostory, které vévodilo vysoké kasulové okno a v pravé i levé třetině se nacházely **klenuté galerie v úrovni mezipatra** nesené dvojicí pilířů, které **byly ohrazeny proti zbytku místnosti parapetními zídkami. Z jedné z galerií vždy vedl šikmý dveřní otvor do jedné ze dvou menších místností v mezipatře nad sousední společnou kuchyní**, které sloužily pro ubytování tří poddůstojníků velících četě invalidů v příslušném společném pokoji (tento stav dokládá překlopka půdorysného plánu 1. patra – viz dále). Galerie i příslušný navazující pokoj poddůstojníků byly **komunikačně dostupné pouze prostřednictvím dvojice točitých schodišť s nikami** (na jejich osvětlení). V přízemí se mezi společnými pokoji (a pod oběma místnostmi poddůstojníků) nacházely **společné kuchyně (N. 20).** Ty měly podobu úzké prostory s dvěma páry topenišť při stěnách (odděleny zídkou), nad kterými se nacházel veliký dýmník tzv. vandrholec přes celou šířku místnosti. Mezi topeništi se nacházel přikládací otvor do kamen nalézajících se za stěnou v sousední společné ubytovací místnosti (každou společnou světnici tak vytápěla pouze jedna kamna). Rennerův soubor plánů zachycuje jeden velmi cenný detail – **příčné zdi, které části společné světnice mužstva pod galeriemi dělily do menších kójí, již plán nezachycuje a musely být dříve zrušeny** (torza mohla zůstat snad jen ve spodní části schodišť a doložena jsou otisky v podlaze a na stěnách). Přesné důvody neznáme, ale staršími plány naznačená geneze (původní ideový plán: s přesahy, plány rozestavěné Invalidovny: jen boční stěny, 1769: světnice zcela bez dělících zdí) naznačují, že důvodem byla špatná cirkulace tepla od kamen (ovšem při vědomí, že tehdejší vojáci nepotřebovali příliš tepla), (a) nebo akutní potřeba stavebního materiálu – např. na stavbu bašt v průjezdech. Tak či onak došlo k odstranění všech příček a namísto kójí měly společné místnosti podoby otevřeného sálu s galeriemi, a protože se nová podoba osvědčila, zůstalo u ní.

Východní křídlo sestávalo především ze dvou dvojic společných pokojů a kuchyní mezi nimi, které dělil jen **průjezd** (**e, v popise označený jako postranní průjezd**), **před který byla před vznikem plánu přistavěna k východu otevřená polygonální bašta s řadou střílen.** V souladu s původním ideovým plánem se na rozhraní arkádové chodby V křídla a nádvoří (a v blízkosti společných kuchyní) nacházely **dvě studny s pumpami** (h), kterým na vnější straně do zahrady přibližně odpovídaly dvě vodní nádržky nejasné podoby pod okny společných kuchyní. Zda vedle zalévání zahrady nějak souvisely i s provozy kuchyní, před jejichž okny se nacházely, nelze z plánu bezpečně vyčíst. V prostoru JZ nároží se nacházelo další schodiště (N. 22), za kterým pokračoval jeden společný pokoj s kuchyní a chodbou ukončenou dvěma okny, čímž realizovaná část stavby provizorně zakončenými pilíři končila. **Olůvkem je dokreslena záchodová odpadní šachta v JV nároží, nepochybně však již existovala v době vzniku plánu (viz starší plány), ale autor šachty nezakreslil.**

Jižní křídlo (vymezené chodbou a dvojicí záchodů v JZ nároží) se rovněž skládalo ze dvou párů společných obytných místností (N. XIIII až XI.) s kuchyněmi (N. 20) mezi nimi, které odděloval pouze **průjezd (**1.32**) nově uzavřený polygonální baštou, který se aktuálně (1769) využíval jako vozová kolna (f).**

Západní křídlo nacházející se mezi provizorně zakonzervovaným krčkem z nerealizovaného navazujícího dvora a záchody v SZ nároží (N. 21) opět **opakuje známé dispoziční schéma křídel se společnými ubytovacími jednotkami invalidního mužstva. V JZ nároží se nacházela dvojice velkých záchodů (N. 21) s největší kapacitou v celém areálu. Samozřejmě opět doplněné prostorným odvětrávacím světlíkem, předsíní a na plánu nezakreslenými odpadovými šachtami vlastních záchodů** (autor o jejich existenci zřejmě nevěděl). Podoba kapacitních záchodů i zdánlivě netypická podoba blízkého schodiště (N. 22) však přesně respektují původní ideový plán, který zjevně počítal s nejvyšší koncentrací osob v blízkosti centrálního kostela (nikdy nerealizovaného). Rozdílem je pouze to, že z předsíně záchodů byl proražen další vchod přímo proti schodišti. **Místnost** (1.43a), jež podle původního plánu měla tvořit součást kuchyně v navazujícím dvoře, **byla nyní využívána jako stáj nebo chlívek** (snad i pro odvoz nebožtíků na nedaleký vojenský hřbitov) **přístupný pouze zvenku. Sousední místnost,** jež podle původního plánu měla sloužit jako malý záchod, **byla podle všeho v době vzniku plánu zaklenuta pouze z jedné poloviny a z druhé zůstala otevřená nedokončeným zdivem do okolí** (bez možnosti přístupu z vnitřku budovy). Stavba byla v tomto směru ukončena čtyřmi pilíři vystupujícími z hmoty stavby jižním směrem. **Arkádová chodba, která v tomto křídle** (v respektu k původnímu plánu) **vedla po vnější a do plánovaného centrálního dvora otočené straně Z křídla**, byla ve své J části **ukončena provizorními zazdívkami.** V přímém směru byla chodba ukončena oknem a v příčném směru jedinou klenbou navazující spojovací chodby k plánovanému centrálnímu kostelu (nikdy nerealizován), která tak dostala podobu čtvercové prostory s třemi okny. **Provizorním přepažením chodby v jejím závěru (dle barvy zřejmě dřevěné konstrukce)** vznikla menší táhlá prostora s dvěma okny (mohla snad sloužit jako provizorní sklad nebo márnice). **Arkádová chodba Z křídla byla jako jediná v přízemí v době vzniku plánu již zazděna, aby nebylo možné do areálu vstoupit jinak než hlavním nebo vedlejším vchodem (**čtvercové průřezy pilířů mají otevřené chodby, uzavřené mají pilíře rozšířené zazdívkou a jsou opatřeny okny**). K zazdění arkád tedy došlo prokazatelně před rokem 1769, patrně již v rámci adaptačních prací,** jež následovaly po rozhodnutí dostavět pouze první dvůr Invalidovny a provizorně do něj vměstnat všechny provozy a funkce z původního ideového plánu. **S uzavřením Z arkádové chodby zřetelně souvisí také redukce počtu studen s pumpou (h) ze dvou plánovaných na jednu, ale především její posunutí z rozhraní chodby a nádvoří (**jako v plánu i otevřených arkád V křídla**) až za zazdívku do prostoru Z arkádové chodby. Chodba je ve svém středu přerušena níže položeným průjezdem, ke kterému byla před vznikem plánu přistavěna uzavřená polygonální bašta s řadou střílen (**dobře patrné je její přiložení ke zdobnému průjezdovému rizalitu s půlkulatými polosloupy**). Popis plánu udává, že bašta v této (mírové) době sloužila jako kůlna na vozy.** Západní křídlo končilo u záchoda (N. 21) v SZ nároží, u kterého opět autor opominul existenci odvětrávací šachty.

Ačkoliv celé Z křídlo **v základu opakuje známé schéma křídel pro ubytování invalidního mužstva** (dva páry ubytovacích jednotek s průjezdem uprostřed)**, přesto se od něj v detailech odklání – zřejmě v souvislosti s blízkostí bytu velitele v krčku S křídla a parku pro důstojníky.** U jižnější z kuchyní (1.47a) je zachycena **odlišná podoba jednoho z topenišť'** (snad jde o nějaký velmi raný typ sporáku nebo řadu moždířů). Mnohem zajímavější je však úprava a využití severní části Z křídla, kde došlo i k dispozičním úpravám. **Nejsevernější ubytovací jednotka Z křídla, tedy společná místnost mužstva i s přiléhající prostorou kuchyně totiž podle popisu k plánu sklepů v této době nesloužila ubytování mužstva, ale využíval ji hlavní sbor, tedy velitelství Invalidovny** (místnosti N I. až N VII.)**.** Obě místnosti byly stavebně propojeny průchodem ve zdi (1.51b/1.52f) a **adaptovány na stáje pro koně** (plán zachycuje celkem 10 stání s krmnými žlaby pod S galerií a v bývalé kuchyni) s několika místnostmi vzniklými přepažením klenutých prostor pod galeriemi v osách pilířů. Ostatně stáje zde zachycují ještě plány o století starší (IK/1860). **Vchod do bývalé kuchyně z chodby byl zazděn** (a prostora přepažena) **a naopak v místě kasulového okna vybourán vstup přímo z nádvoří. Příhodná byla i blízkost studny s pumpou pro napájení zvířat.** Blízkost stáje k bytům velitele Invalidovny, důstojníků a úředníků v patře S křídla je zcela na logická, vyvolává však otázku jejich komunikačního spojení (v SZ nároží není žádné schodiště do patra). Uvedená adaptace jedné ubytovací jednotky na stáje však znamenala, že sousední obytná jednotka musela využívat jiné prostory pro společnou kuchyni (snad některé z bývalých prádelen)? **Otázku vyvolává také apsidovitý útvar neznámého účelu zasahující do prostoru sousední obytné jednotky (**1.50**), který byl se stájí v místech bývalé kuchyně propojen okenním otvorem** (do 1. patra se však nijak nepropisuje)**.** Byl snad náhradním řešením za zabranou kuchyň pro invalidní mužstvo, které v něm bydlelo? K jakému účelu pak sloužilo okno do stáje? Prozatím nevíme.

SKLEPY:

Prostory obou sklepů a kanalizace pod S křídlem jsou zde zachyceny prvně – na časově předchozích plánech zachyceny nejsou, respektive se jejich starší plány patrně nezachovaly. Prostorové vazby vůči plánu přízemí, který se nalézá na stejném mapovém listu, naznačují přerušované linie. **Pod starší východní částí S křídla**, kterým stavba celého areálu započala**, se nachází menší ze sklepů (**a, v popise označen jako malý**), který je přístupný dvěma schodišti (d,** hlavní dvouramenné schodiště v ose arkádové chodby a menší schodiště vedoucí mezi prostorami 0.12 a 1.04**). Pod novější západní částí S křídla,** kterým se stavba SV dvora uzavírala**, plán zachycuje prostornější ze sklepů (**b, označen jako velký**), který byl přístupný pouze jediným schodištěm (d) vystavěným v ose arkádové chodby.** Podle původního plánu se mělo nacházet v centrálním pavilonu vedle hlavního vstupu, **po rozhodnutí o nedostavění celého komplexu Invalidovny bylo toto dvouramenné schodiště s mezipodlažní podestou realizováno na západním konci arkádové chodby**. Oba **sklepy se nacházejí pouze pod S křídlem (plán výslovně udává pod hlavním sborem, tj. pod velitelským štábem Invalidovny) a nejsou stavebně propojené,** neboť prostorem v ose průjezdu mezi nimi prochází kanalizace (viz dále). Toto rozdělení také plyne ze stavební geneze realizovaného dvora Invalidovny (stavělo se od východní části S křídla přes V, J a Z křídlo až se o několik let později dospělo ke stavbě západní části S křídla – viz IK/[zima 1736/1737]). **Severním směrem před budovu i J směrem do dvora z obou sklepů vedou prudce vzhůru úzké okenní otvory/šachty** (na východ pouze ze schodiště, na západ pouze z lednice)**. Plán dále výslovně udává, že pod SV nárožním rizalitem v úrovni sklepa se nenachází žádný sklep, pouze kanalizace (c).** V menším východním sklepení plán zachycuje dvě příčné stěny nestejné tloušťky, které uliční i středový trakt sklepa dělí do tří nestejně velkých sekcí**. Východní z nich je v obou částech zúžena oboustrannými nikami** (0.09/0.11 a 0.10/0.13**). Spodní rameno menšího schodiště je tak opatřeno přizdívkou ostění dveří (**0.12/0.11**). Regulaci přístupu hlouběji do sklepů zajišťovaly další drobné konstrukce, které jsou provedeny šedou barvou, a tak nejspíše vznikly až po dostavbě Invalidovny** jako reakce na praktické potřeby zjištěné při obsazení budovy**. Vstupu do hlubších částí sklepa od obou schodišť tak brání dvě dřevěné (**nebo jen velmi tence zděné**) přepážky s otvory dveří (**mezi 0.02/0.03, 0.0.11/0.13) a také dřevěná konstrukce dveří (0.02, 0.09)**.** Olůvkem naznačená zazdívka průchodu mezi velkým a malým schodištěm je pouze naznačena, buď se jedná o návrh, omyl nebo pozdější úpravu zanesenou do plánu po roce 1769. **V západní stěně chodby se nachází nika neznámého účelu (?technologická nika z doby počátku výstavby/pro čištění kanalizace pod průjezdem? v** Z stěně prostory 0.03**). Podél téměř celé Z stěny sklepa** (vyjma Z stěny přístupové chodby – s ohledem na současný stav a řešení Z sklepa možná jde o chybu plánu**) plán zaznamenává zesilující přizdívku při patě stěny sousedící s průjezdem** (patrně kvůli otřesům z projíždějících povozů, trase kanalizace (a) nebo jako základ pro ukládání skladovaných věcí nad úrovní země). Ta je tónována šedou barvou, protože se nachází v jiné rovině než podlaha.

Rozsáhlejší Z sklep je taktéž třítraktový, pouze delším a vybaveným v uličním traktu několika nestejně rozmístěnými pasy. **Podél celé V a ¾ délky J nádvorní stěny sklepa se podél stěny táhne zesilující přizdívka stejného účelu jako ve východním sklepě** (protože dosahovala odlišné úrovně od podlahy, je šedě tónována)**.** V blízkosti jediného přístupového schodiště se nacházejí dvě **zděné přepážky s dveřními otvory** (0.14b/0.15 a 0.21/0.25), které **regulovaly přístup do dalších částí sklepa a k lednici (e)**. V místnosti ležící mezi schodištěm a lednicí plán zaznamenává v S a J stěně dvě nestejně velké niky (0.21). V SZ rohové místnosti sklepa se nachází **lednice (e) pro uchovávání chlazených potravin se zděnou jímkou** na jímání vody z rozpouštěných ledů. **Voda z ní patrně odtékala šachtou do rostlého terénu před Invalidovnou**, která je na plánu přízemí (pod úrovní země) zakreslena v ose lednice a vede S směrem. V sousední místnosti (0.26) plán zachycuje také tenké (dřevěné či zděné) zdi či vrata přiložená k nosným konstrukcím, které dle barvy (tm. šedým inkoustem) vznikly mezi dostavbou Invalidovny a vznikem plánu (1769). Olůvkem naznačené přepažení středového traktu (0.21/0.22/0.23) pak patrně značí pozdější úpravy nebo jejich návrh.

Trasa kanalizace (f) je v plánu sklepů **naznačena přerušovanými čárami** a pouze v blízkosti S křídla. Její vedení **v půdorysu přízemí dobře indikují na povrch vystupující železné kanalizační mříže (i)** umístěné v osách kanalizačního vedení. **Jedna větev kanalizace** vede zpod SV nárožního rizalitu a v ose schodiště vychází na prostranství dvora, kterým prochází v těsné blízkosti arkádové chodby S křídla až do prostoru před průjezdem. Zde se pod úrovní terénu spojuje s druhou větví kanalizace a společně prolukou mezi sklepy v ose průjezdu opouští areál Invalidovny a šikmo pod úrovní terénu směřuje k nedalekému břehu řeky Vltavy. Na této větvi jsou osazeny pouze dvě kanálové mříže (na záchodech 1.09 a před spojením s druhou větví v blízkosti průjezdu). **Druhá větev kanalizace není zakreslena celá,** neboť její trasa je podrobně uvedena pouze v blízkosti sklepů pod S křídlem. **Začínala patrně v blízkosti SZ nároží, kde se do ní vléval potok pramenící z úbočí vrchu Vítkova (viz HI/ 1731, 24-29. září)**, který zjevně mě odnášet nečistoty z kanalizace, do které ústily kaskádovité záchodové šachty dvojice záchodů v JZ nároží, **a tak měl setrvalým průtokem udržovat**

kanalizační systém v dobrém stavu (u první větve k podobnému průplachu příležitostně sloužila šachta na jejím začátku v místech záchodů 1.09). **První na plánu bezpečně rozeznatelná konstrukce druhé větve kanalizace je kanálová mříž (i) nacházející se na ploše nádvoří nedaleko JZ nároží (**před pátou okenní osou počítaje od nároží). Odsud analogicky k první větvi kanalizace vedla těsně podél arkádové chodby Z křídla, **v nároží se lámala a patrně se zde připojovala pobočná větev procházející ze zahrady u Z křídla pod záchody v SZ nároží** (naznačují to kanály na obou stranách Z křídla a záchody mezi nimi) a při okraji nádvoří u arkádové chodby západní části S křídla pokračovala až k soutoku s první větví, odkud nečistoty odtékaly prolukou mezi sklepy pod průjezdem mimo areál Invalidovny. **Na druhé větvi kanalizace plán zachycuje čtyři kanalizační mříže v pravidelném rozestupu a jeden kanál podružné větve v SV rohu zahrady při Z křídle**, který je i nejzazším bezpečně doloženým bodem této větve kanalizace**. Plán neudává, zda tato pobočná větev byla napojena na kašny v okrasné zahradě na vnější straně Z křídla či nikoliv** (v těchto místech však kanalizaci přesně nezachycuje)**.**

TEXTY – PŘEKLAD:

[vlevo nahoře:] Tab. I.

Plán neboli půdorys císařsko-královské Invalidovny u Prahy.

Vysvětlivky:

č. I. lékárna s laboratoří

č. II. kaple a sakristie

č. III. sklad neboli výstrojní komora

č. IIII. markytánství [=prodejna potravin a jiných potřeb, kantýna] a řeznictví

č. V. a VI. (to dříve) byly prádelny

od č. VII. do XIX. světnice pro vojíny (*Stuben vor den Gemeinen Mann*)

č. 20. kuchyně pro vojíny

č. 21. „s prominutím“ záchody

č. 22. schody

Litera a) chodba

b) strážnice

c) zeď se střílnami

d) hlavní brána a vjezd

e) postranní průjezd opatřený zdí jako u litery c) [zeď se střílnami, avšak umožňující průjezd]

f) a g) dva průjezdy rovněž opatřené zdmi jako ty předchozí [c) + e)], kterými je však vjezd i výjezd uzavřený a v současnosti slouží jako vozové kůlny

h) značí 3 studny s pumpami

i) železné mříže na kanálech

K, K a L, L jsou zahrady, co přísluší k domu (invalidů)

Poznámka: čísla, u kterých je uveden symbol □, značí obsah plochy ve čtverečních sázích, stopách a palcích.

[vysvětlivky pro SKLEPY:]

Půdorys dvou sklepů, které jsou pod hlavním sborem [velitelstvím a štábem v S křídle]

a) malý sklep

b) velký sklep

c) zde není žádný sklep, pouze tudy vede kanál

d) sklepní schody

e) lednice (*Eyss-Gruben*)

f) kanál od těch „s prominutím“ záchodů

Poznámka: Hlavní sbor čili velitelství (*Haupt Corpo*) je [v půdoryse přízemí] značen literami I. až VII.

[grafická měřítka s převody mezi českými, rakouskými a fortifikačními sáhy]

Friedrich Renner, vojenský inženýr hejtman [tj. setník] příslušný do Prahy, roku 1769.[26]

TEXTY – PŘEPIS:

[vlevo nahoře:] Tab. I.

Plan oder Grundt Riss von den Kay[serlichen] König[lichen] Invaliden-Hauss bey Prag.

Explication[:]

N[umer]º I. Apotecken samt Laboratorium

II. Capelen und Sacristey

III Magazin oder Muntirungs Kam[m]er

IIII. Marketenter und Fleischhackerey

N[umer]º V. et VI. Wahren die Wasch-Stuben

Von N[umer]º VII. bis XIX. Stuben vor den Gemeinen Mann

N[umer]º 20. Kuchelen vor die Gemeine

21. S[alva] V[enia] die Abtrite

22- die Stigen

Lit[era] a. der Gang

b. das Wacht-Hauss

c. Mauer mit Schuss-Scharten

d. das Haupt-Tohr und Einfahrt

e. Seiten Durchfahrt mit einer Mauer wie bey Li[tera] c.

Li[tera] f. et g. Zwey Durchfahrten auch mit Mauern wie die vorigen durch welches die Ein und aussfahrt gesperet ist; und dinet der Mahlen zu Wagen Schupffen.

h. seind 3. Brun[n]en mit Pumpen

[i. Eysene] Gatter über den Canale

Lit[era] KK. et LL. seint Gärden so zum Hausse gehören

N[ota] B[ene] alwo □ diesses Zeigen bey den[n]en Zahlen steht bedeitet den Quatrat inhalt an Klafter, Schuch, und Zoll

[vysvětlivky pro SKLEPY:]

Grundt-Riss von denen zwey Kellern so under den Haupt Corpo seindt.

[26] Zcela vpravo dole se nacházejí novodobé ukládací poznámky.

Li[tera] a. der kleine et b. der grosse K[e]ller

Li[tera] c. hat nichts als das der Canal da durch geht

d. die Keller-Stiegen

e. die Eyss-Gruben

f. der Canal S[alva] V[enia] von denen Abtritten

N[ota] B[ene] das Haupt Corpo ist von N[umer]^{o} I. bis N[umer]^{o} VII.

[grafická měřítka s převody mezi českými, rakouskými a fortifikačními sáhy]

Fried[rich] Renner Inge[nieur] Haup[tman] á Prag A[nn]^{o} 1769

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Celý plán – půdorys přízemí a sklepů s přilehlými zahradami

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – grafické měřítko v českých, rakouských a fortifikačních sázích

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – podpis autora: vojenský inženýr setník Fried[rich] Renner

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – půdorys přízemí s kanály, průchodovými baštami a přilehlými zahrádkami

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – legenda k půdorysnému plánu přízemí

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – půdorys přízemí S křídla (nahoře) ve srovnání s původním plánem (IK/před 1731, 16. březen)

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – půdorys přízemí V křídla (vlevo) ve srovnání s původním plánem (IK/před 1731, 16. březen)

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – půdorys přízemí J křídla (nahoře) ve srovnání s původním plánem (IK/před 1731, 16. březen)

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – půdorys přízemí Z křídla (vlevo) ve srovnání s původním plánem (IK/před 1731, 16. březen)

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – půdorys sklepů pod S křídlem a kanalizace

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – legenda k půdorysnému plánu sklepů

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – půdorys východního sklepa pod S křídlem

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – půdorys západního sklepa pod S křídlem

2) PŮDORYS 1. PATRA:

Druhý list Rennerova souboru plánů Invalidovny (Tab. II.) zachycuje **půdorys 1. patra celé Invalidovny s překlopkou v místech JV nároží, na které je zachyceno typizované provedení mezipater společných ubytovacích pokojů mužstva a dělených pokojů pro velící poddůstojníky** situované nad kuchyněmi. Dispoziční řešení mezipater zachycené na překlopce tak **má obecnou platnost pro všechny ubytovací jednotky mužstva** v přízemí i patře V, J a Z křídla. **Plán z roku 1769 je nejstarším plánem, který v úplnosti zachycuje půdorysné řešení 1. patra Invalidovny,** neboť starší plány toto podlaží buď nezachycují vůbec (z úsporných důvodů – opakuje se dispozice přízemí, případně se nedochoval list s tímto patrem), nebo zachycují pouze S křídlo, jehož řešení se od ostatních křídel i dispozice přízemí liší (IK/[zima 1736-1737]b). **Arkádové chodby všech křídel jsou na rozdíl od situace v přízemí (S, V a J křídla) uzavřené a osazené okenními otvory.** V místech SV, JZ a SZ nároží se nacházely záchody (N. 24) totožného typu jako v přízemí, opět s odvětrávacími světlíky (v popise nazývané „dvorečky“). U severních dvou ovšem bez zakreslení odpadní šachty vedoucí z vyššího patra do kanalizace. V prostoru **nádvoří** plán v konceptní vrstvě zachycuje obrys jakéhosi čtvercového a oválného objektu, snad haltýřů na vodu.

Podle popisu se **v celém S křídle nacházely byty důstojníků a úředníků (N. I-VIII.),** u dvou z nich je pak **v konceptní kresbě olůvkem** (v místě čelní fasády) zaznamenáno jejich **přesnější funkční využití. Pro N. II. a N III. se udává důchodní kancelář** (*Rend Canzely*), která měla na starosti hospodářskou správu budovy, okolního areálu Invalidovny i celého nadačního jmění. Zde se vedla finanční evidence, shromažďovaly peníze získané na provoz Invalidovny a týdně se skrze velící poddůstojníky vyplácely invalidům přidělené obnosy na jejich skrovnou obživu (viz instrukce HI/1739, 24. červenec). To zcela odpovídá i pozdější tradici místa, což dokládá dodnes dochovaný historický trezor nezbytný pro zabezpečení uložených peněz a dokumentů (dlužní úpisy, účty atp.). **Centrálně umístěný největší byt N. IIII** (2.29-2.38) pak konceptní kresba olůvkem identifikuje jako **velitelství** (*Comand*[o] či

Comand[ant]). Obdobně rozsáhlý byt N. VIII situovaný na samém západním konci S křídla v „krčku“ (2.02-2.10) ani ostatní menší byty bohužel nejsou na plánu blíže popsány ani v úrovni konceptní kresby olůvkem.

Nádvorní trakt S křídla tvořila uzavřená arkádová chodba začínající v ose schodiště a jdoucí až do západního „krčku“. Prostřední trakt většinou předpokoje, malé kuchyně s topeništi a přikládacími otvory pro kamna v sousedním pokoji a malé komory (obývané nejspíše služebným personálem invalidů-důstojníků i zdravých členů štábu Invalidovny). V uličním traktu se nacházely největší obytné pokoje daných bytových jednotek, které se okny obracely do prostranství před hlavním průčelím Invalidovny. **Jednotlivé byty byly od sebe odděleny tenčími stěnami, jejichž prorážením, zazdíváním či posouváním bylo možné vcelku flexibilně upravovat velikost jednotlivých bytů. Obdobně tomu bylo i s okenními a dveřními otvory s chodby.** Špalety tří krajních oken SV rizalitu, které se z bytu (N. I) a záchodů (N. 24) obracely do zahrady, měly šikmý průběh, aby (tak jako v přízemí) dostály stejné rozteči oken na venkovní fasádě obrácené do zahrady na západní straně. **Přístup k záchodům a oběma prvním bytům byl v době vzniku plánu omezen dřevěnou příčkou** s užším otvorem dveří (totožná se nacházela naproti na začátku chodby V křídla). U části záchodů již schází dřevěné oddělovací příčky (v konceptní kresbě olůvkem však byly kompletní, navíc doplněné naznačenou odpadní šachtou za záchody – chybně v cíle zdi), olůvkem jsou naznačeny zvažované dispoziční úpravy (oddělení průchodu na chodbu vedoucí k záchodům a odvětrávacímu světlíku, úpravy světlíku, přepažení pokojů v bytech N. I. a N. II). Na plánu rozestavěné Invalidovny IK/[zima 1736/1737] vytváří dveřní otvory všech místností uličního traktu enfiládu a také zeď mezi předpokoji a pokoji má mimo míst s kamny ještě zcela otevřený charakter přípravy pro budoucí rozčlenění na jednotlivé důstojnické byty. **V roce 1769 však jsou již od sebe jednotlivé byty odděleny zazděním vybraných otvorů nebo vybouráním jiných a tomu uzpůsobeny i vstupy z chodby. Olůvkem** jsou **naznačeny různé návrhy dílčích úprav** ve výše popsaném smyslu, především přepažení některých pokojů na menší (2.51/2.52, 2.44/2.46, 2.30/2.32, 2.33, 2.26/2.28, 2.12/2.14, 2.07/2.08, 2.02/2.03) a přesuny kamen (2.38, 2.24, 2.12, 2.10, 2.08) či zazdění otvorů a probourání jiných. V samém západním závěru arkádové chodby jsou tak olůvkem naznačeny dvě **zděné příčky s užšími vchody** (2.01b, 2.01c)**, které měly omezovat přístup do tohoto prostorného bytu.** Naznačují taky velkou důležitost tohoto rozměrného bytu, u které lze hypoteticky předpokládat soukromý byt velitele (úřední činnost probíhala na velitelství v centrální části křídla), nebo jiné vysoce postavené osoby. Také u JZ záchodů schází za vlastními otvory záchodů naznačení odpadní šachty vedoucí z 2. patra.

Ve všech ostatních křídlech (V, J, Z) se nacházely již dobře známé a výše popsané ubytovací jednotky pro invalidní mužstvo (N. VIIII-XXI.). Jejichž dispoziční rozvržení a střídání společných světnic vojáků (*Geminen Manns Stuben*) s k nim příslušejícími kuchyněmi (N. 22) se obecně shoduje s přízemím (viz výše). Změnou je pouze to, že **v místech průjezdů se nacházejí blíže nespecifikované „klenuté místnosti nad průjezdy“ (N. 23)**. Pouze u klenuté prostory nad průjezdem J křídla (2.71) **konceptní popis olůvkem** udává **funkci lékárny** (*Apotheke*), **tedy již druhé v objektu – tato patrně měla pouze skladovací nebo výdejní funkci, popřípadě sem měla být lékárna z přízemí S křídla přesunuta**. O využití zbývajících dvou klenutých prostor nad průjezdy plán mlčí (vhodné se zdají pro skladovací nebo ubytovací prostory). Všechny **arkádové chodby v 1. patře jsou uzavřené a vstupy do křídel** se společnými ubytovacími jednotkami pro invalidní mužstvo jsou **opatřeny dřevěnými příčkami** s dveřním otvorem (u SV schodiště a u SZ záchodů – zde navržena k posunutí – patrně zůstaly obě). U dvojice kapacitních záchodů v JZ nároží pak odpadní šachta neschází, protože se o patro výše již žádné záchody nenacházely (ale patrně se s nimi s ohledem na šířku šachty v tomto patře počítalo – viz IK/1860). **Konceptní vrstva olůvkem** zaznamenává ještě další důležité informace. V první společné světnici V křídla (N. XXI; 2.57) zachycuje zcela nečitelné popisky (linie podél stěn patři linkování kót), v J křídle identifikuje výše zmíněnou lékárnu (2.71), ve společné světnici vede ní (2.72) pak udává další nečitelnou popisku (*Mi...*). Mnohem důležitější však je konceptní popiska v případě nejjižnější společné místnosti Z křídla (N. XII, 2.38), kde se nacházela **nemocnice** (*Spital*). Navíc jsou **u této a sousední světnice** (N. XI; 2.85) **navrženy úpravy v podobě příčky** (dle síly snad zděné?)**, která by oddělila předsíň se schodišti na galerie od vlastní od jádra společné místnosti.** Z toho lze usuzovat, že se nemocnice v této době nacházela v obou těchto sousedních ubytovacích jednotkách se společnou kuchyní. V následující společné místnosti (2.87), která se nachází vedle místnosti nad průjezdem (dobře znatelný je půdorys průjezdového rizalitu s balkonem konkávního tvaru), pak plán zaznamenává dvě konceptní popisky. První bohužel kvůli ohybu plánu zcela nečitelná, další jen velmi nejistě „*Schasser*[?]“. Obdobně je tomu u další společné místnosti (2.89), kde je uvedena konceptní vysvětlivka „*Tepper*[?]“. Snad jde o příjmení ubytovaných úředníků či nižších důstojníků (což by bylo možné v budoucnu podle jmenných seznamů ověřit), na které se již v S křídle nedostalo místa. To by zcela **odpovídalo charakteru Z křídla, které ačkoliv bylo dispozičně určeno k ubytování invalidního mužstva, podle aktuální potřeby (počet invalidů) zde ve využití**

prostor docházelo k prolínání původní funkce s potřebami velitelství a správy Invalidovny (viz špitál výše a konírny v přízemí).

Nad JV nárožím je **plán vybaven překlopkou zachycující úroveň mezipatra několika společných ubytovacích jednotek pro mužstvo** (2.65 až 2.71), které tak slouží jako obecný vzor řešení mezipatra (*Mecaninen*) pro všechny ubytovací jednotky mužstva v 1. patře i přízemí. Podlahy jiné výškové úrovně jsou odlišeny světle šedou barvou. Všechny galerie a navazující prostory nad kuchyněmi byly přístupné po točitých schodištích, které ústily na galeriích situovaných nad klenutými části společné světnice a osvětlované vlastními okny do chodby i mimo budovu. Galerie jsou ve všech případech od zbytku světnice vymezeny pouze parapetními zídkami mezi pilíři. Z galerií sousedních světnic pak střídavě vedly šikmé vstupy do pokojů nad kuchyněmi, které nejspíše obývali poddůstojníci velící četě invalidů obývající danou ubytovací jednotku.

TEXTY – PŘEKLAD:

[v levém horním rohu:] Tab. II.

[v prostoru dvora:] Dvůr

Půdorys prvního patra.

Vysvětlivky:

č. I. až VIII. jsou byty důstojníků a úředníků (*Officianten*)

č. VIII[I]. až XXI. jsou světnice vojáků (*Geminen Manns Stuben*)

č. 22 k nim příslušející kuchyně

č. 23 jsou klenuté místnosti (*Gewölbe*) nad průjezdy

č. 24 „s prominutím“ záchody

č. 25 dvorečky neboli šachty (*Schlang*)

b) [arkádová] chodba

[na překlopce v prostoru J křídla:]

Náčrt horní části pokoje vojínů

a) značí [prostory] mezipatra

b) schody k nim

[grafická měřítka s převody mezi českými, rakouskými a fortifikačními sáhy]

Friedrich Renner, vojenský inženýr hejtman [tj. setník] příslušný do Prahy, roku 1769.[27]

TEXTY – PŘEPIS:

[v levém horním rohu:] Tab. II.

[v prostoru dvora:] Hoff

Grund-Riss von Ersten-Stock

Explication.

Von N[umer]^{o} I. biss N[umer]^{o} VIII. seind die Quartir vor Officiers und Officianten.

Von N[umer]^{o} VIII [!].[28] biss N[umer]^{o} XXI. seind des Geminen Manns Stuben

[27] Zcela vpravo dole se nacházejí novodobé ukládací poznámky.

[28] Zjevně mělo být VIIII.

N[umer]º 22. die darzu gehörige Kucheln

23. seindt Gewölbe ober der Durch-Fahrt

24. S[alva] V[enia] die Abtrit.

25. Kleine Hoffe oder Schlang.

Lit[era] a. die Stigen.

b. der Gang.

[na překlopce v prostoru J křídla:]

Abriss

von den Oberen Theil des Gemeinen Zimer

Li[tera] a. seind die Mecaninen

Li[tera] b. die Stigen darzu

[grafická měřítka s převody mezi českými, rakouskými a fortifikačními sáhy]

Fried[rich] Renner Inge[nieur] Haup[t]mann á Prag A[nn]º 1769

9. Ikonografie

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Celý plán – půdorys 1. patra (s odklopenou překlopkou úrovně mezipatra)

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – grafické měřítko v českých sázích a podpis autora plánu: vojenský inženýr setník Friedrich Renner

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – legenda k půdorysnému plánu 1. patra

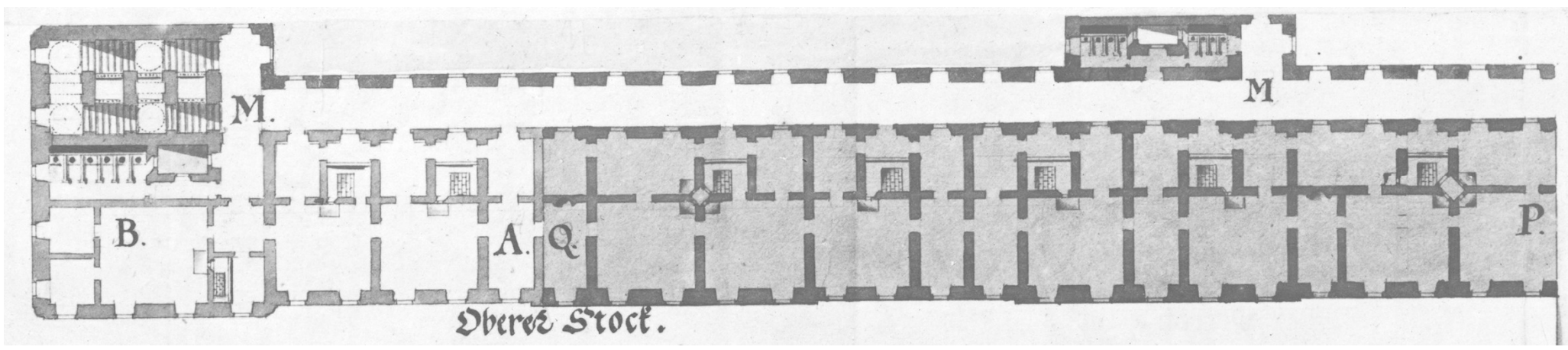

Výřez – půdorys 1. patra S křídla ve srovnání s plánem 1. patra na plánu rozestavěné Invalidovny (IK/[zima 1736/1737]b)

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřezy – půdorysy 1. patra V křídla (vlevo) a Z křídla (vpravo)

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – půdorys 1. patra J křídla – bez překlopky

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – půdorys 1. patra J křídla – s překlopkou v úrovni mezipatra a legendou k ní

3) PŮDORYS 2. PATRA:

Půdorysný plán 2. patra zachycuje pouze S křídlo (orientace vůči ostatním křídlům je naznačena liniemi), neboť ostatní křídla dosahovala svými mezipatrovými prostorami o málo nižší výšky zděných konstrukcí (nikoliv úrovní vrcholu krovu, ta byla shodná) a **jen severní křídlo mělo tři úrovně nadzemních podlaží a sklepy**. Jak uvádí legenda plánu, v druhém patře S křídla se nacházelo dalších 8 bytů důstojníků a úředníků, které měly shodný charakter i využití jako byty o patro níže. Také jejich **výchozí dispoziční řešení se až na detaily shoduje** (stěna v 3.30, kamna v 3.02c před 3.22, přístup do 3.22, průchod 3.02c/3.21, kamna v 3.02c před 3.17, kamna 3.14, průchod 3.2c/3.07 i 3.06, kamna 3.02a). Vyjma rozdělení velkého bytu N. IIII na dva menší se jen zřídka velikost bytu neshoduje s velikostí bytu o patro níže. U záchodů v SV nároží schází některé dřevěné přepážky a olůvkem je v síle zdi chybně naznačena odpadová šachta záchodů (v tomto patře již nesmyslně – jedná se o nejvyšší patro, tj. výše již šachta vést neměla). I v tomto patře jsou k západu obrácené špalety oken bytu a záchodů v SV nárožním rizalitu vedeny šikmo kvůli souměrnosti fasády a **arkádová chodba má rovněž uzavřenou podobu**. Velmi **cenné jsou také konceptní poznámky** provedené v prostoru chodby olůvkem**, které udávají hodnosti popřípadě příjmení osob, kterým byty příslušely v době vytvoření plánu** (nebo do budoucna po plánovaných stavebních úprav – viz níže). **Tvoří tak mnohem úplnější paralelu občasným konceptním poznámkám**

v plánu 1. patra a díky nim lze rekonstruovat příslušnost většiny bytů v 2. patře S. křídla. V době vytváření plánu tak byt N. II. obýval nadporučík (*Ober laut*[enant]), byt N. III. setník Tůma (*Hauptmann Tuma*), byt N. IIII. měl být stavebně rozdělen mezi **plukovního lékaře** (*Regime*[n]*t Artz*) (3.19 až 3.3.21 + příslušná část 3.02c) a byt poručíka (*Oberleit*[enant]; 3.17 až 3.18 + příslušná část 3.02c). Následující byt N. V. měl obývat setník Harlich [?] (*Haupt*[mann] *Harlich*[?]), byt N. VI. pak setník Walesch[?] (*Haupt*[mann] Walesch), byt N. VII setník Svoboda (*Hauptmann Swoboda*) a poslední a na patře největší byt N. VIII. měl přidělen major neznámého jména (*Major*).[29]

Důležité jsou také **navržené dispoziční úpravy** bytů (1769+), které spočívaly nejen v rozdělení velkého bytu N. IIII na dva menší (viz výše), ale také v **přepažení téměř všech pokojů v uličním křídle příčkou** (N. II. – 3.26/3.25, N. III. – 3.24/3.23, N. IIII. – 3.19/3.20, 3.17/3.18, 3.15/3.16, 3.08/3.09 a 3.05/3.06) a s tím souvisejícími **průrazy pro nové dveře** (3.18, 3.17, 3.14, 3.13 a 3.09). U bytů N. V., VI. a VII. šlo o vybourání průchodů tak, aby bytová jednotka byla průchozí přes všechny místnosti do kruhu. **U všech bytů mimo** N. I. (zde to nešlo) a N. V. (zde již bylo hotové) **navrženo rozšíření počtu kamen a vybudování dalšího přikládacího otvoru z prostoru kuchyní s dýmníky.**

TEXTY – PŘEKLAD:

[v levém horním rohu:] Tab. III.

Půdorys druhého patra hlavního sboru (velitelství)

Od č. I. po č. VIII. obsahuje byty, které jsou uzpůsobeny stejně jako ty v prvním patře na listu Tab. II. a obývány stejným způsobem.

č. 9 „s prominutím“ záchody

č. 10 schody

č. 11. chodba [v prostoru chodby tužkou vepsané (v opačné orientaci písma) rozdělení bytů – viz slovní popis plánu]

[grafická měřítka s převody mezi českými, rakouskými a fortifikačními sáhy]

Friedrich Renner vojenský inženýr hejtman [tj. setník] roku 1769, příslušný do Prahy.

TEXTY – PŘEPIS:

[vlevo nahoře:] Tab. III.

Grundt-Riss von den Zweyten Stock in den Haupt Corpo

alss von N[umer]^{o} I. biss N[umer]^{o} VIII. seindt die Wohnungen den so beschafen, als wie die in Ersten Stock Tab. II. und auf gleiche Arth bewohnt.

N[umer]^{o} 9. S[alva] V[enia] die Abtrit.

N[umer]^{o} 10. die Stigen

N[umer]^{o} 11. der Gang

[v prostoru chodby tužkou vepsané (v opačné orientaci písma) rozdělení bytů – viz slovní popis plánu]

[grafická měřítka s převody mezi českými, rakouskými a fortifikačními sáhy]

Fried[rich] Renner Ing[enieur] Hauptmann A[nn]^{o} 1769 á Prag.

[29] Jména a hodnosti by bylo možné ověřit a verifikovat dochovanými jmennými seznamy pro rok 1769, ale tomu jsem se nemohli časových důvodů věnovat.

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Celý plán – půdorys 2. patra S křídla (přibližně v úrovni mezipater ostatních křídel)

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – grafické měřítko v českých sázích a podpis autora plánu: vojenský inženýr setník Friedrich Renner

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – legenda k půdorysnému plánu 2. patra (jen S křídlo)

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – půdorys S. křídla v úrovni 2. patra

III. OD OSVÍCENSTVÍ DO POTLAČENÍ REVOLUCE (1770-1849)

1780-1783	**[kolektiv], tzv. I. vojenské mapování.** **Popis**: kolor. rkp., měřítko 1:28 800.[30]

První vojenské mapování zachycuje okolí Invalidovny jen velice schematicky, cenná je pouze cestní síť obklopující INV. Červeně zanesena trasa císařské silnice vedoucí po pobřeží před budovou – hlavní spojnice Prahy s oblastmi na S a SV Čech.

[30] © 1st Military Survey [I. vojenské mapování], Section No. 107, Austrian State Archive/Military Archive, Vienna, © Laboratoř geoinformatiky Univerzita J. E. Purkyně; © Ministerstvo životního prostředí ČR [http://www.geolab.cz].

Invalidovna na tzv. I. vojenském mapování.

1782	**C[arl] SCHÜTZ** (rytec)**, [část plánu okolí Prahy].** **Popis:** rytina, tisk, grafické měřítko, signováno ve Vídni.[31]

Mapa okolí pražské pevnosti, jejíž rytinu zhotovil roku 1782 Carl Schütz ve Vídni, v hrubých rysech zachytila také schematizovaný půdorys Invalidovny a některé detaily v jejím okolí. **Především zahrady kolem Invalidovny a areál tří vojenských skladů za ní tvoří jeden nedělitelný celek obehnaný ohradní zdí** nespecifikované konstrukce (patrně dřevěné konstrukce). Na volných plochách luk a polí kolem Invalidovny se nacházejí kruhové objekty, které prezentují **tři studně na vodu** (viz pozdější IK/[1806, prosinec] a /1808). Odbočka k Invalidovně z císařské silnice na břehu Vltavy, jíž lemují zastavení poutní cesty do Staré Boleslavi, musí ve svém začátku překonávat malý mostek před příkop silnice. Na samém břehu se nachází blíže nespecifikovaný drobný objekt, patrně bouda prádelny.

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

[31] NA, SMP, inv. č. 334, sig. C-IX-2/1.

[1803, 29. duben]	**[anonym z velitelství Invalidovny], [situační plán okolí Invalidovny ke zprávě zdejší komise k požadavku využít pozemků u Invalidovny pro transport kamene na stavbu císařské silnice z nového lomu na úbočí].** **Popis:** rukopisná kresba tuší, bez měřítka.[32]

Stavební ředitelství silnic, respektive České gubernium v letech 1802-1803 plánovalo otevřít na úbočí vrchu Vítkova (*Ziskaberg*) nový lom na kámen, z kterého hodlalo dovážet po cestě vedoucí přes pole baronky Kapounové a pozemky náležející Invalidovně kámen a štěrk na stavbu císařské silnice z Libně do Odoleny Vody. Komise vojenské Invalidovny se obávala poškození pozemků povozy i odstřelováním kamene v lomu, a tak se skrze nadřízené generální velitelství snažila vyjednat co nejvyšší kompenzace a záruky za svolení k dopravě kamene po své cestě. Komise vojenské Invalidovny 29. dubna 1803 sepsala pro generální velitelství obšírnou zprávu o této záležitosti, ke které komise jako přílohu přiložila také **situační plán pozemků mezi úbočím Vítkova s kamenolomy a moderní císařskou silnicí (*Chaussée*) vedoucí po břehu Vltavy před Invalidovnou.**

Plán je tak patrně prvním podrobným plánem zázemí Invalidovny, který v nestejné míře detailu **osvětluje funkce budov v jejím bezprostředním okolí**. **Nejpodrobněji byl plán zpracován v pásu území** táhnoucím se od starého a nového kamenolomu na úbočí Vítkova kolem hlavní budovy k císařské silnici před jejím hlavním průčelím, v kterém jsou zachyceny i cesty a pěšiny malého významu (příznačné je například sbíhání pěšin od pivovaru, od hlavního vchodu a prostranství před Invalidovnou směrem ke zpevněné silnici ku Praze). Ostatní území Velké a Malé invalidní louky (*Exercier Wiese*), starého vojenského hřbitova a pivovaru Invalidovny bylo jen velmi hrubě naskicováno.

Plochy zeleně před hlavním průčelím Invalidovny od císařské silnice odděloval **příkop k odvodu vody, který byl v ose hlavního vchodu přemostěn**. V úseku mezi silnicí a **stodolou na pontony** (*Pontons Stadel*) vedl podobný příkop také podél cesty vedoucí od silnice k vojenským skladům za Invalidovnou. Za stodolou na pontony již po vnější straně cesty nevedl příkop, ale až k úpatí Vítkova naopak **stěna z rovnaného dřeva pro potřeby Invalidovny** (*Holtz Schlichtung für das Invalidenhaus*). Příkop i stěna tak zřetelně a jasně oddělovaly malou Invalidní louku, která byla stejně tak jako Velká invalidní louka pronajata generálnímu velitelství pro cvičení a přehlídky vojska, od Invalidovny a za ní se nacházejících vojenských skladů. **Právě zmíněnou cestou**, z které se ke skladům odpojovalo několik větví cest a cestiček, **hodlalo Stavební ředitelství silnic využít ke svážení kamene z nově připravovaného kamenolomu**, jež se měl otevřít ve svahu přímo nad koncem cesty, kde se plánovalo její protažení přes pole baronky Kapounové až na nakládací prostor (*Auflade Platz*) ve spodní části lomu. K cestě v podstatě neexistovala žádná alternativa, neboť polní cesta vedoucí po hraně nivy a svahu od vojenského hřbitova (*alter Freyhof*) k pivovaru Invalidovny (*Invaliden Bräuhaus*) byla v celé trase jen velmi obtížně sjízdná (*Feldweg wenig befahren*). Vojenské skaldy v blízkosti cesty jsou zaneseny ve značném detailu, a tak zde můžeme rozeznat **ohrazený areál sestávající z** další **stodoly na pontony a blíže neurčeného vojenského skladu (snad na seno?)**, z jehož vnější strany se nacházel **objekt váhy na seno** (*Heuwag*). Téměř pod svahem se nacházela **další protáhlá kůlna sloužící jako nespecifikovaný vojenský sklad**, od cesty patrně oddělná valem nebo příkopem. Existence váhy úzce souvisí s nutností sklízet velké plochy invalidních luk, které se jako téměř strategický vojenský materiál (doprava jednotek, jízdní vojsko, krmivo) skladovaly v některém ze zdejších skladů.

Přestože **plán soustředí svoji pozornost pouze do okolí cesty**, o jejíž využití se jednalo, představuje **jeden z prvních přesných plánů bezprostředního okolí** Invalidovny, který zmiňuje jak **funkční využití** některých vojenských skladů, tak **zobrazuje několik cenných detailů** (ohrazení, sklad dřeva, váha na seno) k provoznímu zajištění Invalidovny, které jiné plány jako nedůležité pomíjejí nebo je nepopisují.

[32] VHA, GK Praha, kt. 21, sig. 7/2.

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

[1806, prosinec]	**vojenský inženýr setník HACKHER,** *Situations Plan aus welchem die zu reparirende Strassen Strecke von der Chaussée zum Heu-Magazin bemerckt ist.* **[situační plán pro opravu cesty ze silnice ke skladům sena – patrně NEREALIZOVANÝ].** **Popis:** rkp, kolor. kresba tuší, přibližně jižní orientace, grafické měřítko.[33]

Cesta vedoucí od císařské silnice na Brandýs k vojenským skladům sena za Invalidovnou se v listopadu 1806 nacházela v žalostném stavu. Zpráva správce pražského vojenského zaopatřovacího skladu hovoří doslova o tom, že cesta je již tak vyježděná a prohlubně v místě zatáčení z císařské silnice tak hluboké, že se zde mnoho vozů převrací a dodávky dřeva jsou možné jen velmi málo naloženými vozy. Stav cesty tedy silně omezuje zajištění sena, slámy i porcí ze zdejších skladů vojsku. Na popud generálního velitelství tedy Fortifikační stavební úřad v Praze cestu u Invalidovny prohlédl a s rozpočtem stavebních prací předložil také situační plán navrhované úpravy cesty.

Navrhovaná úprava cesty k vojenským skladům sena spočívala především ve zhotovení rovné cesty s vyvýšenou korunou zpevněnou štěrkem, kterou po obou stranách měly doprovázet odvodňovací příkopy (*Strassen Strecke von der Chaussée zum Heu Magazin, welche herzustellung ist*). Na odbočkách k Invalidovně i ke skladům měly příkop překonávat dřevěné mostky. **Pronikavou změnu měla doznat celková koncepce sítě cest kolem Invalidovny**, která namísto živelně vzniklých svazků cest (viz např. IK/[1803, 29. duben]) měla nově dostat přísně geometrickou podobu základní sítě cest**. Je však otázkou, zda k realizaci plánu v plném rozsahu došlo, patrně nikoliv** (srov. IK/1808). Řešení příjezdové i vedlejší cesty je zachyceno i v řezech s odkazem na jejich linie A-B a C-D, které však v situačním plánu scházejí. Z jejich podoby však lze odvodit, že levý řez s příkopy se týká profilu nejvíce zatěžované příjezdové komunikace a pravý pak představuje řez vedlejší cestou, jak vedly k jednotlivým skladům.

Vlastní **budovu Invalidovny plán zachytil jen velmi schematicky a disproporčně.** Jižní orientace plánu se řídí osou cesty, jež se měla přestavět, a tak se natočení hlavní budovy zdá chybné (kosodélnost parku je však na rozdíl od cesty před hlavním průčelím zachycena správně). **Ač plán patrně nebyl z části nebo zcela realizován** a cestní síť musíme vnímat pouze v rovině návrhu**, jeho nejcennějším přínosem je detailní zachycení stávajících objektů v okolí Invalidovny (zvláště skladového areálu) včetně jejich funkčního využití** (a ve srovnání s o málo starším plánem z roku 1803 také proměny těchto funkcí v čase). Tuto rovinu plánu můžeme vnímat jako zcela reálnou.

Císařská silnice na Brandýs je lemována stromořadím, které pokračuje až k hlavnímu vjezdu do Invalidovny. Na samém břehu Vltavy plán zachytil miniaturní blíže nepopsaný objekt, patrně bouda prádelny. Dvoukřídlý objekt vpravo od projektované cesty i podélná budova při J křídle Invalidovny v době vzniku plánu sloužily jako sklady pontonů (*Pontons Hütte*). Za ní se nacházelo prostranství skladiště (*Lager*), v jehož blízkosti se nově objevuje menší objekt řeznictví (*Fleischbanck*) a někdejší váha na seno je již označena jako skladová bouda (*Magazins Hütte*), patrně jako strážnice celého areálu skladů. Vlevo se pak nachází fortifikační bouda (*Fortifications Hütte*), patrně na nářadí užívané ke stavbě a údržbě fortifikací. V blízkosti úpatí Vítkova (*Fuss des Czischka Berg*) celý skladovací areál uzavírá protáhlý sklad sena (*Heu-Magazin*), jehož délka podobně jako u druhého skladu pontonů dosahuje téměř délky J křídla Invalidovny. V loukách východně i západně od skaldovacího areálu jsou zaznačeny ještě dvě studny (*Brünn*). Skladovací areál a okolí Invalidovny pokrývaly louky, zbylé plochy pole.

[33] VHA, GK Praha, kt. 54, sig. 11/178.

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – legenda mapy a vlastní situační plán projektované úpravy cest k areálu skladů za Invalidovnou (patrně NEREALIZOVANÝ)

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – grafická měřítka, příčně řezy příjezdovou (vlevo) a vedlejší silnicí (vpravo), podpis autora

[1800-1815 asi]	**C[arl] POSTL** (rytec), **L. JANSCHA** (kresba předlohy)**,** *Der Ziskaberg samt Invalidenhaus bey Prag.* **[pohled na Špitálsko a Invalidovnu od JZ z blízkosti fortifikace pod úbočím Vítkova].** **Popis:** tisk (nakladatelství Artaria Vídeň), kolorováno.[34]

Kolorovaná rytina zachycuje oblast Špitálska mezi řekou Vltavou a táhlým vrchem Vítkovem (vpravo). Podle stavu krajiny i oblečení zobrazených osob grafický list vznikl na samém počátku 19. století ještě v době před založením obce Karlín (1817). Oblast má ještě čistě zemědělský charakter, jaký měla po staletí před vznikem karlínské obce. Zástavba se omezuje pouze na začátek císařské silnice, ostatní plochu vyplňují zelinářské zahrádky s vahadlovými studněmi, políčka a louky. Zcela vlevo areál špitálního kostela Obrácení sv. Pavla s hostincem Na Posledním penízi. V pozadí mezi loukami a poli se rozkládá masivní budova Invalidovny. U břehu řeky prochází císařská silnice se zastaveními staroboleslavské poutní cesty, která je v blízkosti Invalidovny kryta alejí.

Hmota Invalidovny i počet pater (čtyři řady oken) jsou zobrazeny vcelku správně. Vedle komínů jsou na střeše patrné i **dvě řady světlíků a dva vikýře na střeše Z křídla.** Na této k pozorovateli orientované fasádě jsou patrné tři rizality. Prostřední je průjezdovým rizalitem s masivní sochařskou trofejí ve štítě, úzký pravý pak vznikl provizorním zazděním jednoho pole spojovací arkádové chodby vystupující mimo linii Z křídla, ale je chybně zachycen se dvěma okenními osami. **Třetí rizalit patrně vznikl chybným doplněním obrazu, aby byl pohled souměrný. Tento drobný rizalit** situovaný mezi „krčkem“ S křídla a průjezdovým portálem Z křídla **patrně nikdy neexistoval.** Nad středem S křídla se rýsuje **neznámá silueta malé věžičky** (podobající se sanktusníku), která se nachází přímo na hřebeni S křídla. Patrně šlo o malou zvonici, která informovala invalidy v objektu i blízkém okolí (např. pivovaru), o časech daných základním vojenským režimem Invalidovny a provozem zdejší kaple. S ohledem na vzdálenost však nelze vyloučit ani variantu chybně zakreslené hodinové vížky (dnes v rizalitu těsně nad korunní římsou).

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

[34] ÚDU, Sb. grafiky a kresby, [bez inv. č.], sig. W-C-7/150.

Pohled na Špitálsko a severní svahy Vítkova před vznikem Karlína

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – areál Invalidovny od jihozápadu: řeka Vltava a císařská silnice na Brandýs (vlevo), Invalidovna, areál vojenských skladů (vpravo)

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – detail Invalidovny od JZ, budova skladu vojenských pontonů (v popředí), alej mezi Invalidovnou a císařskou silnicí (vlevo)

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – detail areálu vojenských skladů za Invalidovnou od Z, tři vojenské sklady s valbovou nebo polovalbovou střechou, z toho pravé dva v ohrazeném areálu (v popředí), pivovar Invalidovny (v pozadí vpravo), usedlost/zámeček Sluncová (v pozadí vlevo)

1808	**F. K. KREUSS,** *PLAN DER GEGEND ZWISCHEN DER BRANDEISER VND WIENER STRASSE BEI PRAG* **[plán okolí Invalidovny mezi Brandýskou a Vídeňskou silnící].** **Popis:** rkp., kolor., grafické měřítko, **jižní orientace**.[35]

Podrobný plánek území mezi Brandýskou (dole) a Vídeňskou (nahoře) silnicí, **který je atypicky orientován k jihu,** patrně tvořil součást většího souboru podrobných plánů blízkého okolí Prahy. Plánek tuší nakreslil a koloroval F. K. Kreusse podle měření v terénu, které proběhlo v roce 1808 (*Aufgenohmen 1808. Gezeichnet von F. K. Kreuss*). Možná, že vznikl v rámci výuky vojenské kartografie, čemuž by nasvědčovala **absence popisek v obraze mapy** a neumělé provedení legendy. Ačkoliv legenda plánu akcentuje především obě frekventované silnice, **středem zájmu je především Invalidovna a její širší areál,** což dokládá i atypická orientace plánu ve směru pohledu k hlavnímu průčelí Invalidovny. Většinu plánu totiž vyplňuje území podléhající jurisdikci správy Invalidovny, ačkoliv hranice není v mapě nijak vyznačena.

V horní části plánu se táhne táhlé návrší Vítkova se silnicí na Vídeň, podél které se nacházejí příměstské usedlosti (zleva směrem od Prahy: Čapková, Rožmitálka, Ohrada a Pražačka). Nivní pozemky mezi svahem Vítkova a stromořadím stíněnou silnicí na Brandýs nad Labem v dolní části plánu patřily do majetku Invalidovny (u silnice schází zastavení poutní cesty do Staré Boleslavi i blízký břeh Vltavy). **Většina pozemků okolo Invalidovny je využita jako pole, zbývající cca 2/5 jako louky**. Dva kruhové objekty na těchto pozemcích jsou nejspíše studnami. Mezi silnicí na Brandýs a prudkým svahem Vítkova se nachází užší areál Invalidovny, který sestává ze stromořadí před hlavním průčelím, vlastní obytnou a správní budovou Invalidovny od V, J a Z bezprostředně obklopenou zahradami a navazujícím areálem vojenských skladišť. Na rozhraní údolní nivy a stáčejícího se svahu vedla prostá cesta, podél které se nacházely další objekty náležející Invalidovně a další zemědělské usedlosti. Zcela vlevo je zachycen do tří částí dělený vojenský hřbitov, kam se pohřbívali invalidé a vojáci pražské pevnosti (vedla k němu přímá cesta od SZ nároží Invalidovny). Na opačné straně pak cesta vedla kolem rozsáhlého **objektu pivovaru Invalidovny,** od kterého opět vedla kolem předpokládané studny přímá cesta k hlavnímu vchodu Invalidovny, dále usedlost a zámeček Sluncová (dolní), téměř u křižovatky pak usedlost Slunková či horní Sluncová, menší Kunštátka a na rozcestí pak hostinec Myší Díra (o málo později U Města Štrasburku).

Nejbližší okolí Invalidovny je zachyceno jako pás vysoce urbanizované krajiny mezi silnicí a úpatím vrchu Vítkova, který je protkán velmi hustou sítí cest a vymezen cestami po jeho obvodu, které se především ve směru ku Praze větví do bohatého svazku pěších cest. Před hlavním průčelím Invalidovny se nachází cesta a lučina se **stromořadím o čtyřech řadách**, které vede od hlavního vchodu k silnici. Cesta v jeho středu nepochybně vedla, ale na rozdíl o nedůležité zkratky k pivovaru zakreslena není. **Půdorys Invalidovny je zakreslen vcelku věrně, schází však průjezdová bašta J křídla.** K budově ze tří stran bezprostředně přiléhá **pás geometricky členěných zahrad** a zelinářských políček s alejemi po obvodu, které se od sebe nijak výrazně neliší. Park viditelný na starších plánech Z od budovy (IK/1769) není zakreslen. Za budovou Invalidovny se nacházejí tři **protáhlé budovy vojenských skladů** (u J z nich je v obvodu naznačena konstrukce z kůlů[36]), mezi kterými se nalézá vymezená ohrada s políčky a loukami doplněná patrně malým strážním domkem. V SV části při cestě se nachází další subtilní budova neznámého účelu, snad opět strážní. Západně od Invalidovny se nalézá ještě rozměrná budova s lomeným půdorysem, která zřejmě již v této obě složila jako **vojenský sklad pontonů** (pro stavbu provizorních mostů, viz IK/1816).

Obsah plánu lze hodnotit jako velmi podrobný, ale nikoliv přesný. Na jednu stranu obsahuje celou řadu přesně zaznamenaných detailů, na druhou schází některé důležité prvky zobrazované krajiny, které by scházet neměly. Má tak povahu školního díla nebo pouhé studie, a tak je třeba k němu při interpretaci také přistupovat.

[35] ÚDU, Sb. grafiky a kresby, inv. č. 05985, sig. W-D-XIV/2549.

[36] Podle plánu z roku 1810 se jednalo o kapacitní přízemní seník beze stěn, jehož masivní valbovou střechu a konstrukci krovu nesly pouze dřevěné sloupy zaražené přímo do písčité země v pravidelných rozestupech. Viz VHA, GK Praha, kt. 111, sig. S5/16. Protože se objekt nachází mimo současný areál Invalidovny, tento plán neuvádíme.

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Celý plán – Invalidovna s okolím mezi Brandýskou a Vídeňskou silnící

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřezy – legenda mapy s datací a označením autora (vlevo), vojenský hřbitov JZ od Invalidovny (uprostřed) a areál pivovaru Invalidovny situovaný JZ od Invalidovny (vpravo)

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřezy – urbanizovaný pás Invalidovny a vojenských skladů za ní (vlevo), Invalidovna a okolní pás zahrad (vpravo)

[jaro 1818]	**[Joseph] FOHMANN,** *Projectsplan über 2 in der Spitalküche des k. k. prager Invalidenhause zu erbauen angetragenen Sparkochherde* **[projekční plán dvou kuchyňských sporáků, které se mají postavit v nemocniční kuchyni pražské Invalidovny].** **Popis:** rkp., kolor., grafické měřítko.[37]

Na základě dobrých zkušeností se zavedením nového plechového nádobí ve vídeňské posádkové nemocnici, které díky své mnohem menší křehkosti a úspornosti při vaření prokázalo nesporné výhody proti dosud užívanému hliněnému nádobí, požadovala v říjnu 1817 dvorská válečná rada, aby bylo využití nového nádobí vyzkoušeno také v některé z nemocnic na území pražského generálního velitelství. Svůj požadavek rada doplnila také písemnou nabídkou plechového nádobí (s trojnožkami) od vídeňské firmy Kupelwiser & From, k.k. privilegované zemské továrny a skladu železného kuchyňského nádobí a plechového zboží.

Na základě tohoto požadavku bylo **patrně rozhodnuto o vyzkoušení výhod plechového nádobí rovnou se zkušební instalaci dvou různých kuchyňských sporáků** (*Sparkochherde*) **do nemocniční kuchyně pražské Invalidovny [**v této době patrně 2.84 v patře Z křídla]. Již 25. dubna 1818 sděloval baron [Anton Semperly] Waidenthal (někde i Weidenthal), plukovník ženijního sboru a ředitel Ženijního a Fortifikačního obvodního ředitelství v Praze (SCHEMSTAAT 1818, I. 334; SCHEMBO, IV. 187), generálnímu velitelství v Praze, že velitelstvím doručený návrh a rozpočet na sporák (*Spahrherd*), jenž se má postavit ve zdejší Invalidovně, byl upraven a tím i snížena jeho cena (ze 641 zl 25 kr na 631 zl 45 kr). Se svým sdělením zaslal zpět na velitelství i velice podrobný plán dvou odlišných typů sporáků, který projektoval jeho podřízený z pražského Fortifikačního obvodního ředitelství vojenský inženýr setník Joseph Fohmann (*construirt von Fohmann* [manu propia] *Ingénieur Hauptmann*; SCHEMBO, IV. 187). S oběma jmény se ještě několikrát setkáme, neboť se vyskytují u většiny plánů na přístavbu a stavební úpravy pražské Invalidovny (viz IK/1818-1819). Zdá se tedy, že spolu plán sporáků i plánová dokumentace k projektovanému rozšíření a stavebním úpravám stávající Invalidovny úzce souvisí. Naznačuje to nejenom časová blízkost (plán sporáků zaslán koncem dubna 1818, v červnu téhož roku Fohmann zhotovil plán V křídla), ale společným jmenovatelem jsou i osoby barona Waidenthala a inženýra Fohmanna. Každopádně plán určuje přibližnou spodní hranici pro výskyt úsporných variant kuchyňských kamen v pražské Invalidovně. Vysvětlivky k plánu se týkají jednotlivostí projektovaných sporáků, a tak jejich text pro potřeby SHP neuvádíme.

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – nabídka hliněných hrnců a plechových kastrolů s trojnožkami od vídeňské firmy Kupelwiser & From ze 16. července 1817

[37] VHA, GK Praha, kt. 168, sig. R10/79.

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Celý plán dvou různých kuchyňských sporáku pro nemocniční kuchyň v pražské Invalidovně

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – grafické měřítko a podpis autora plánu voj. inženýra setníka Josepha Fohmana

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – sporák s otvory pro hrnce: podélný řez A-B (nahoře vlevo), boční pohled (nahoře vpravo), stupňovitý půdorysný půdorysný řez A-B (dole vlevo), detaily příslušenství (vpravo dole)

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – sporák s ocelovými pláty a troubami: příčný řez C-D (vlevo), podélný řez A-B (vpravo)

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – sporák s ocelovými pláty a troubami: půdorysný řez E-F

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – sporák s ocelovými pláty a troubami: půdorysný řez G-H

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – sporák s ocelovými pláty a troubami: půdorysný řez J-K

1818-1819	**Joseph FOHMANN** (sig. E, F, G)**, [Joseph] baron [von] SCHAUROTH** (sig. H)**, [torzo ze souboru plánů na dostavbu Invalidovny po napoleonských válkách].** **Popis:** rkp., kolor., grafické měřítko (mimo sig. H.). **Seznam částí souboru:** **1) Sig. „H“. Pohled na čelní fasádu S křídla s vyznačením stávající budovy a projektované přístavby západním směrem [NEREALIZOVÁNA].[38]** **2) Sig. „G“. Příčný řez stávajícím V křídlem s pohledem do interiérů společných světnic a na přilehlou část stávajícího J křídla** (červen 1818)**.[39]** **3) Sig. „F“. Příčný řez plánovanou přístavbou S křídla západním směrem [NEREALIZOVÁNA] s pohledem do interiérů a na přilehlý výběžek Z křídla.[40]** **4) Sig. „E“. Příčný řez plánovanou přístavbou některého z vedlejších křídel v ose průjezdu [NEREALIZOVÁNA] s pohledem do interiérů a na přilehlou část navazujícího křídla.[41]** **Půdorysné plány** stávající budovy či navrhované přístavby (**patrně sig. A až D**), tedy ty nejpodstatnější části souboru, **se buď nedochovaly, nebo dosud čekají na své objevení**. Z jiných pramenů bezpečně víme o existenci některých z nich: - DEPERDITUM: půdorysný plán přízemí stávající Invalidovny a přilehlých zahrad – jako č. 61 zobrazuje zahradu válečného komisaře, jako č. 62 ½ zahradu majora (tj. zástupce velitele), pod č. 63 zahradu účetního a pod č. 64 pak část zahrady velitele INV (v dubnu 1818 zakreslil voj, inženýr setník Josef Fohmann, kontrasignoval Weidenthal, v roce 1845 uloženo v archivu Fortifikačního místního ředitelství v Praze). V témže roce vznikla i kopie tohoto důležitého plánu (zmiňuje se jako příloha komisionálního protokolu), ale i ta je v současnosti nezvěstná. Viz (HI/1845, 30. srpen).

Z architektonického, provozního a uměleckého ohledu plány podrobně analyzuje příloha SHP č. 1: Výběr z historické plánové dokumentace (plán č. 11-14), a tak se zde omezíme na základní popis a ostatní informace.

Krvavé napoleonské války zapříčinily výrazný vzrůst počtu vojenských invalidů v zemi, což se záhy odrazilo v přeplnění pražské Invalidovny i jejích poboček. Tím se rapidně zhoršovaly zdejší hygienické podmínky, zvláště na společných pokojích pro mužstvo. V důsledku toho se zdejší vojenské úřady začaly vážně zabývat otázkou rozšíření a stavebních úprav pražské Invalidovny. **V červnu 1819 podalo pražské generální velitelství návrh dvorské válečné radě na přístavbu jednoho křídla Invalidovny a další stavební úpravy** stávající budovy, které měly řešit špatnou hygienickou situaci přeplněné budovy (HI/ 1819, 2. červen). **Při této příležitosti téměř jistě vznikl i soubor plánů, který navrhovanou přístavbu a další úpravy Invalidovny zobrazuje a** který tvořil velmi důležité přílohy zmíněného návrhu pro nejvyšší vojenské kruhy ve Vídni. V únoru **1822 císař František I. rozhodl, že přístavba se realizovat nebude, ale nezbytné úpravy stávající budovy se mají provést** (a přílohy návrhy Rada zaslal zpět)**.** Po této změně si Dvorská válečná rada vyžádala nový plán stavebních úprav Invalidovny k dalšímu rozhodnutí (HI/1822, 11. únor).

Ze souboru plánů k původnímu návrhu z roku 1819, který počítal s přístavbou nového křídla Invalidovny, se do dnešní doby dochovalo pouhé torzo (příčné řezy a pohledy označené sig. E, F, G a H). Ostatní plány (sig. A, B, C a D) se zatím nepodařilo objevit, nebo se nedochovaly. Podle jejich označení však můžeme předpokládat, že přinejmenším u některých z nich se jednalo o půdorysné plány, jejichž objevení by jistě posunulo a upřesnilo naše poznání stavebního vývoje Invalidovny. Přestože k realizaci podle plánů nedošlo, přesto i **dochované torzo souboru přináší velice detailní pohled do některých prostor Invalidovny na sklonku 20. let 19. století**, a zvláště díky velmi cenným pohledům do interiérů místností v místě řezu. Přirozeně **je nutné odlišovat plány nebo jejich části, které zachycují stávající budovu Invalidovny, od plánů zobrazujících nikdy nerealizovanou přístavbu** nového křídla.

[38] ÚDU, Sb. grafiky a kresby, inv. č. 05106, sig. W-D-IX/1675.
[39] ÚDU, Sb. grafiky a kresby, inv. č. 05105, sig. W-D-IX/1674.
[40] ÚDU, Sb. grafiky a kresby, inv. č. 05104, sig. W-D-IX/1673.
[41] ÚDU, Sb. grafiky a kresby, inv. č. 05103, sig. W-D-IX/1672.

Jisté interpretační nebezpečí skrývá také skutečnost, že za současného stavu poznání (bez plánů sig. A až D) **zcela bezpečně nevíme, jestli do detailů provedený plán stávajících konstrukcí Invalidovny (sig. G) věrně odráží stav před nebo po zamýšlených opravách.** Podle odlišnosti popisu autorovy práce u toho plánu stávající části Invalidovny (*aufgenommen und gezeichnet*, tj. zaměřil a kreslil) a téhož popisu u ostatních řezů (u sig. E a F: *projectirt und gezeichnet*, tj. projektoval a kreslil) však předpokládáme, že plán sig. G zachycuje aktuální stav.

Podle dochovaného torza souboru plánu můžeme soudit, že se na jeho vzniku podíleli **minimálně dva autoři**. **Všechny technicky náročnější řezy** (sig. E, F, G) doplněné i kótami provedl setník (hejtman) **Josef Fohmann**, toho času vojenský inženýr Fortifikačního obvodního ředitelství v Praze. Jeden z těchto plánů (sig. G), který jako jediný řez zachycuje reálné konstrukce V křídla, je autorem datován do června 1818, kdy patrně proběhlo zaměření celé stávající konstrukce. Ostatní Fohmannovy plány řezů plánovanou přístavbou (sig. E, F) však přímo autorem datovány nejsou, pouze nesou ve své horní části dataci 1819 provedenou jinou písařskou rukou. **Autorem** detailního, ale v podstatě nekótovaného **pohledového plánu** čelní fasády S křídla stávající budovy a v západním směru projektované přístavby (sig. H) je poručík ženijního sboru **[Joseph] baron von Schauroth**, kterého schematismy této doby uvádějí jako podporučíka (*Unterlieutenant*) Fortifikačního místního ředitelství v Terezíně (SCHEMBO 1818, IV. 188; SchemBo 1819, IV. 140).[42] Tento plán, který patrně celý soubor plánů uzavíral (nejvyšší sig.), rovněž nebyl datován autorem, ale jiná písařská ruka na jeho horní okraj poznačila rok 1819. Autorství nedochovaných plánů (Sig. A až D) neznáme, ale můžeme předpokládat, že jejich autorem byl nejspíš vojenský inženýr Josef Fohmann.

Že **všechny čtyři plány vznikly v rámci jednoho projektu** a přibližně ve stejné době bezpečně dokládá schvalovací parafa plukovníka ženijního sboru [barona Antona Semperly] Waidenthala, která se vyskytuje na všech čtyřech plánech. Dále je to dodatečně připsaná datace „1819“, která se ve shodném provedení objevuje jak na plánech projektované přístavby od Josefa Fohmanna (sig. E a F), tak na Schaurothově pohledovém plánu (sig. H). K tomu přistupuje ještě razítko k. k. místního fortifikačního ředitelství v Praze, které je znatelné na všech nepodlepených plánech tohoto souboru (sig. E, F a H). Z výše uvedených argumentů plyne, že ke vzniku Fohmanových plánů nejspíše došlo v průběhu roku 1818. Nejdříve nejspíše zaměření stávajícího stavu a poté projektování přístavby západním směrem. Před odesláním plánové dokumentace jako přílohy návrhu pražského generálního velitelství na rozšíření Invalidovny a stavební úpravy hygienicky nevyhovujících prostor stávající stavby (HI/1819, 2. červen) pak nejspíše vznikl i Schaurothův pohledový plán, který soubor plánů uzavíral. Z těchto důvodů **klademe vznik souboru plánů do rozmezí let 1818-1819**. Poté, co císař povolil úpravy budovy, ale nikoliv již přístavbu nového křídla se plány nejspíše do Prahy, neboť přípis Dvorské válečné rady zmiňuje vrácení příloh (HI/1822, 11. únor).

Popisovaný **soubor plánů, respektive jeho dochované torzo jsou patrně jediným příkladem dostavby Invalidovny. Je ovšem otázkou dalšího bádání, jakou konkrétné podobu tato dostavba vlastně měla mít** (žádné půdorysné plány se nedochovaly) **a do jaké míry si udržovala kontakt s původním ideovým plánem (3x3 dvory)**. Měla snad podobu 2x2 dvory? Z dosud identifikovaných plánů se to jeví jako méně pravděpodobné. Spíše šlo o dostavbu druhého dvora v západním směru, který by využil západního krčku S křídla stávající budovy a nebyl z vojenských důvodů ve směru k pražské pevnosti (na západ) nebo táhlému návrší Vítkova (k jihu) zcela uzavřen (viz pohledová část plánu sig. F). Vše nasvědčuje tomu, že **podoba přístavby měla přinejmenším z vnější strany převzít starší barokní tvarosloví stávající části a zachovávat její proporce. Počet podlaží a celková výška křídel se měla shodovat se S křídlem, ovšem výškové poměry jednotlivých podlaží se mezi přístavbou S křídla a vedlejšími křídly měly lišit (viz dále)**. Velké **společné pokoje pro invalidní mužstvo měly nově nahradit dva pokoje menších rozměrů, vnitřní dispozice vedlejších křídel se tak měla změnit na třítraktovou.**

S Fohmannovým souborem plánů se aktivně pracovalo i v minulosti. O dnes nezvěstný plán přízemí, jenž se tehdy nacházel v archivu Fortifikačního místního ředitelství, se například v roce 1845 opíralo i šetření historického vývoje okolních zahrad v držení vybraných členů komise Invalidovny. V téže době vznikla i kopie tohoto plánu, které je však dnes také nezvěstná (HI/1845, 30. srpen).

1) Sig. „H“. Pohled na čelní fasádu S křídla s vyznačením stávající budovy a projektované přístavby západním směrem

[42] Může se však jednat i o Karla barona von Schauroth, který se jako člen inženýrského sboru v hodnosti nadporučíka účastnil mapování hraničních a opevněných míst v Čechách (*Bey der Aufnahme der Gränz- Befestigungs- Punkte in Böhmen*). Toho však uvádí až schematismus na rok 1820 (SCHEMBO 1820, IV. 190).

[NEREALIZOVÁNA].

Popis jednotlivých plánů záměrně začneme pohledovým plánem na hlavní fasádu S křídla, přestože patrně vznikla až jako poslední plán z celého souboru. Důvod pro jeho přednostní uvedení (i nutnost jeho vzniku jako jakéhosi syntetizujícího dodatku souboru plánů J. Fohmanna) spočívá především v tom, že jako jediný ze známých plánů tohoto souboru **zobrazuje pohled na celek Invalidovny sestávající z již stojící části (vlevo) i barevně odlišené nově projektované přístavby západním směrem (vpravo).** Autorem plánu je poručík ženijního sboru baron Schauroth a plán vznikl nejpozději roku 1819, v době podání návrhu dvorské válečné radě na přístavbu nového křídla ke stávající budově Invalidovny.

Plán linkou a žlutým podkreslením linky a půdorysu **odděluje pohled na fasádu stávající budovy (vlevo) od projektované přístavby (vpravo)**, u které navíc udává její délku 29 [fortifikačních] sáhů 3 stopy a 9 palců [= cca 57,8 m]. Ve srovnání s Dientzenhoferovým plánem hlavní fasády (IK/[asi 1731-1734]) popisovaný plán obsahuje celou řadu komínových těles (jen na konci rozšířených se štukovou výzdobou) a dvě řady světlíků (na starším plánu komíny i světlíky zcela chybí). Výzdoba záchodového světlíku na SV nárožím, který jediný se pohledově uplatňuje (symetricky na přístavbou není osazen), opakuje motiv viditelný na všech komínových tělesech. Zaujme také **absence jiné než štukové výzdoby atik a kladí štítů** (praporce, kopí, trofeje), **naopak detaily fasády** (bosáž, šambrány, lizény atp.) jsou **provedeny velice přesně a v podobě bližší dnešnímu vzhledu fasády**. Zcela **chybí sochařsky ztvárněné trofeje na všech atikách**. Průnik obou pohledů v prostoru střechy tak představují **pouze barokní vikýře**, u nárožních rizalitů bez ozdobných volut. **Chyběla snad až do počátku 19. století na Invalidovně sochařská výzdoba atik, nebo pohledový plán ukazuje plánovanou úpravu atik spočívající v odstranění nejkřiklavějších prvků barokní zdobnosti a upravenou podle novějšího uměleckého cítění doby?** Mnohem pravděpodobnější se jeví druhá možnost, nicméně s ohledem na skutečnost, že původní plán Invalidovny se z finančních a politických důvodů nepodařilo z větší části realizovat (postavena cca 1/5 hmoty) nelze první možnost zcela vyloučit. Tvarosloví fasády stávající budovy se mělo opakovat také na navazující fasádě přístavby. **Přízemí se světlíky sklepů tak zdobí vodorovná bosáž** (na původním plánu se nad okny sklání a přechází v klenáky), v 1. a 2. patře pak jednotlivé osy oken oddělují lizény, které jsou podobně jako šambrány jednotlivých oken zdobené v závislosti na tom, zda se jedná o nárožní rizalit, vedlejší rizalit nebo mezilehlou plochu mezi nimi. **Opět narážíme na problém, zda pohledový plán zpodobňuje skutečný stav nebo výsledek po projektovaných stavebních úpravách.** Opět se zdá pravděpodobnější druhá z možností. To by také vysvětlovalo, proč má nová část zcela totožnou výzdobu a výraz jako část fasády na již téměř století stojící části Invalidovny.

Projektovaná přístavba nového křídla měla stávající budovu rozšířit o 13 (pohledově 14) okenních os západním směrem. **Aby přístavba zachovala souměrnost rytmizace fasád rizality** (4 osy meziprostoru střídají 5 os rizalitu), **měl být podle plánu stávající krček pohledově zkrácen o jednu okenní osu** (tj. z pěti okenních os na čtyři) tak, že poslední okna krčku stávající budovy měla být upravena na první okenní osu vedlejšího rizalitu nového křídla, v kterém se měl nacházet také průjezd do nového dvora.

K oběma stranám budovy přiléhá **jednoduchý plot se zděnými sloupky** s poli z dřevěných prken. Vždy tři pole od nárožního rizalitu se nachází o něco vyšší brána s masivnějšími sloupky a dřevěnými dvoukřídlými vraty. Je ovšem otázkou, zda toto řešení odráží skutečnost v době vzniku plánu, nebo návrh na finální úpravu ohrazení po provedení stavebních prací.

Mezi popisovaným plánem a o téměř století starším původním plánem hlavní fasády nacházíme řadu odlišností. Některé jsou dány zjednodušením původního plánu (absence komínových těles a patrně i světlíků) **nebo odlišnostmi vzniklými v průběhu výstavby** (detaily fasád, absence výzdoby kolem vchodů atp.), **jiné pak tím, že pohledový plán z let 1818-1819 nezachycuje výchozí stav fasády, ale její navrhovanou podobu po přistavění nového křídla a provedení dalších stavebních úprav stávající budovy** (jednodušší členění atik, absence sochařské výzdoby i praporců, absence volut u vikýřů nárožních rizalitů, sjednocení výzdoby komínových těles a záchodového světlíku v SV nároží atp.)**. Protože se tento navržený stav v mnoha detailech** (lineární průběh bosáže, jednodušší úprava atik atp.) **shoduje s provedením současné fasády, došlo zřejmě po roce 1822 k jeho částečné aplikaci** (sochy zachovány, lineární bosáž, zjednodušení atik) **na fasádu stávající budovy Invalidovny. Bez dalšího srovnávacího materiálu však není možné zcela bezpečně rozhodnout, do jaké míry fasáda před těmito předpokládanými klasicistními úpravami odpovídala původnímu Dientzenhoferově plánu čelní fasády (IK/[asi 1731-1734]).**

TEXTY - PŘEKLAD:

[jinou písařskou rukou a patrně dodatečně:] 1819 Praha

Litt[era] H.

Hlavní fasáda stávající části pražské Invalidovny a k ní projektované přístavby.

stávající část / projektovaná přístavba

[schvalovací parafa:] Waidenthal [vlastní rukou] plukovník ženijního sboru

[podpis autora:] [Joseph] baron Schauroth [vlastní rukou] poručík ženijního sboru

[pozdější evidenční poznámky]

TEXTY - PŘEPIS:

[jinou písařskou rukou a patrně dodatečně:] 1819 Prag

sig. H.

Haupt Facade des bestehendend Theiles vom Prager Invaliden Hause, und des dazu projectirten Anbaues.

Bestehender Theil / Projectirter Anbau

[schvalovací parafa:] Waidenthal [manu propria] Oberst im Genie Corps

[podpis autora:] [Carl] Bar[on] [von] Schauroth [manu propria] Leut[enant] im Genie Corps

[pozdější evidenční poznámky]

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Celý plán – pohled na čelní fasádu S křídla: stávající stavba (vlevo) a plánovaná dostavba (vpravo - NEREALIZOVÁNA)

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřezy – podpis autora: poručík ženijního sboru [Carl] Bar[on] Schauroth (vlevo), schvalovací parafa plukovníka ženijního sboru [barona Antona Semperly von] Waidenthal

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřezy – čelní pohled na vnější fasádu S křídla – stávající (vlevo nahoře) a projektovaná část [NEREALIZOVÁNA] (vpravo dole) se srovnání s pohledovým plánem hlavní fasády Invalidovny na původním plánu K. I. Dientzenhofera (dole, viz IK/[asi 1731-1734])

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – východní část fasády S křídla – část stávající budovy od SV nárožního rizalitu po vedlejší rizalit s hlavním vchodem (nahoře) ve srovnání s výřezem z pohledového plánu hlavní fasády Invalidovny na původním plánu K. I. Dientzenhofera (dole, IK/[asi 1731-1734])

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – západní část fasády S křídla – projektovaná přístavba SZ dvora (NEREALIZOVÁNA)

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřezy – čelní pohledy na nárožní rizality s plotem zahrady: stávající SV rizalit (vlevo) a projektovaný SZ rizalit (vpravo- NEREALIZOVÁN)

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – detail plotu se zděnými pilíři a bránou u stávajícího SZ rizalitu (poškozeno)

2) Sig. „G“. Příčný řez stávajícím V křídlem s pohledem do interiérů společných světnic a na přilehlou část stávajícího J křídla.

Jediný přesně datovaný plán, který je z celého souboru znám, vytvořil **v červnu 1818** vojenský inženýr setník (hejtman) Joseph Fohmann jako pomocný plán k dnes neznámým nebo nedochovaným půdorysným plánům Invalidovny č. 2, 3 a 5 z téže doby. **Jako jediný plán z dochovaných plánů zachycuje konstrukce stávající Invalidovny, patrně v podobě zaměření stávajícího stavu**. Tuto skutečnost odráží i rozdílný popis prací u autorova podpisu (viz výše) a některé detaily (komínové hlavice, datace 1733, ústí okapu atp.). Plán patrně patří k té části souboru plánu, které zachycovaly podobu a míry stávající budovy a časově patrně předcházely plánům stejného autora, které zachycovaly projektovanou přístavku nového křídla na západní straně.

Plán zobrazuje příčný řez stávajícím V křídlem kombinovaný s pohledem do interiérů společných světnic pro ubytování invalidního mužstva a na nádvorní stranu přilehlé části J křídla. **Zdá se však, že i zobrazené interiéry znázorňují stav před stavebními úpravami**, ale s ohledem na unikátnost těchto pohledů to nelze bezpečně ověřit. Řez prochází přízemím a 1. patrem v ose velkého kasulového okna společných světnic mužstva (č. 1), které jsou zachyceny ve své takřka původní podobě. Nad kamenným ostěním (modře) vstupu do světnice se nachází světlík a v úrovni mezipatra a také okno do chodby. Pod postranními klenbami, které jsou zdobeny geometrickou štukovou výzdobou, se po celém obvodu místnosti nacházejí obyčejné dřevěné postele s matracemi (patrně jde o původní dvoupostele, pak se v dolní části světnice mohlo nacházet místo pro minimálně 28 osob, tj. 2 x 2 x 7 postelí). Jiné vnitřní vybavení zobrazeno není. Z úrovně přízemí v blízkosti chodu vedou vzhůru na galerie (č. 9, v popise označované i jako chodby)

otevřená točitá schodiště (č. 2), u kterých popis uvádí, že se jimi na galerie vstupovalo jen velmi obtížně. V zídce pod nimi, která vytváří otvor půlkruhového průřezu, se nachází oválné otvory neznámého účelu (snad pozůstatek větracích otvorů v původních příčkách vymezujících v jednotlivé kóje; srov. Grimmův plán IK/1731-1734). **V ohybu schodiště se nacházejí niky a v pokojích se ještě nenacházejí žádné předsíně (přinejmenším v zobrazené části),** které by vytvořily předsíň a tím i uzavřely schodiště. Galerie jsou vybaveny pouze parapetními zídkami, vybavení nábytkem není patrné. Na galerii v 1. patře jsou také viditelné dveře do přiléhajícího pokojíku nad společnými kuchyněmi. V obou světnicích je zděná konstrukce podlahy, zjevně pálené dlaždice.

Vpravo od pokojů je dobře patrná arkádová chodba převýšená do úrovně mezipatra (č. 11 a 12) vedoucí (vyjma Z křídla) po vnitřním obvodu dvora. Na jejím konci je jsou v pohledu patrná okna na samém konci V křídla (v místech, kde měla stavba kdysi pokračovat). V úrovni půdy řez prochází korunní římsou, konstrukcí vikýřů a vrcholových světlíku i původní okótovanou konstrukcí krovu. Řez dokládá **souměrnost umístění světlíků a vikýřů na uliční i nádvorní straně střechy**. V pohledu je dobře viditelný sdružený **komín a jeho ozdobné zakončení** barokních tvarů zdobené římsou a negativním perlovcem. Vedle něj patrná **železná tyč hromosvodu** ve vrcholu nároží střechy. Vlevo od V křídla v řezu je patrný **pohled do přilehlé zahrady**, v níž se na pozadí žánrové zeleně rýsuje jakási **přízemní budova s oknem** a valbovou či polovalbovou střechou. Patrně jde o některý ze stálých nebo dočasných vojenských skladů nacházejících se jižně od Invalidovny. Nemůžeme však vyloučit ani bývalou střeleckou baštu zesilující obranu V průjedu, zvlášť když neznáme přesné umístění linie řezu.

V pravé části plánu se nachází **pohled na přilehlou část J křídla**. Plocha **nádvoří** je vydlážděna říčními valouny a vyspádovaná do odtokové rýhy při V křídle. Z řezu i pohledu je patrné, že **arkádové chodby v přízemí jsou u V i J křídla otevřené,** v nivelitě stejné nebo jen o málo vyšší než je úroveň nádvoří. **Arkády v patře jsou uzavřené** a opatřené okny, pouze iluzivně naznačené v omítce. Bosáž je vždy dotažená až na hranu. V **úrovni střechy** je v pohledu patrná stejná situace jako v řezu. Níže položené světlíky přibližně v úrovni světlíků se střídají s **kratšími světlíky situovanými až u hřebene v ose barokních vikýřů.** Za hřebenem střechy se nachází další zdobený komín a tyč hromosvodu shodného typu. **Komín na J křídle nese letopočet 1733**, což velmi přesně odpovídá době, kdy došlo k vyzdění nosných stěn a zastřešení křídla (srov. HI/1733; KYNCL 2019). S konstrukcí střechy souvisí ještě **nárožní okapový svod s kovářsky zdobenou vzpěrou**, který odváděl vodu ze střechy do míst rýhy na dešťovou vodu při okraji nádvoří.

TEXTY - PŘEKLAD:

sig. G.

PŘÍČNÝ ŘEZ i s částí vnitřní fasády [nádvorní strany J křídla] císařsko-královské pražské Invalidovny.

Příčný řez podle linie G-H na plánech č. 2, 3 a 5.

[na pravém horním okraji zrcadla vlastního plánu:] Plán č. 7.

[vlastní plán]

[linie řezu v úrovni přízemí V křídla:] C – D

[linie řezu zcela dole:] G - H

[pozdější poznámka z roku 1859 poznamenává, že kóty jsou udávány ve vídeňské míře, tj. asi vídeňských sázích[43]]

Vysvětlení:

č. 1. (společné) pokoje (pro mužstvo)

č. 2. Malá točitá schodiště, kterými se velmi obtížně dostává na galerie (chodby) č. 9 a odsud do přiléhajících pokojíků (*Cabinette*).

č. 11. a 12. hlavní komunikační chodba.

Poznámka: Vynechaná čísla 3, 4, 5 atd. jsou k vidění na plánech č. 5 a 6.

[vlevo dole: schvalovací parafa:] Waidenthal, plukovník ženijního sboru

[43] jeden vídeňský sáh = cca 1,8965 m (HOFMANN 1984, 84).

[uprostřed dole: grafické měřítko v rektifikovaných fortifikačních sázích]

[vpravo dole: pozdější evidenční poznámky]

[podpis autora:] zaměřil a kreslil Joseph Fohmann, July 1818 inženýr setník.

TEXTY - PŘEPIS:

Litt[era] G.

PROFIL – PLAN

sammt einem Theile der innern FACADE des k. k. prager Invalidenhauses.

Durchschnitt nach der Linie G-H der Plane 2, 3 & 5

[na pravém horním okraji zrcadla vlastního plánu:] Plan N[umer]o 7.

[vlastní plán]

[linie řezu v úrovni přízemí V křídla:] C – D

[linie řezu zcela dole:] G - H

[pozdější poznámka z roku 1859 poznamenává, že kóty jsou udávány ve vídeňské míře, tj. asi vídeňských sázích]

Erkla^{e}rung.

1. Chambrée – Zimmer

2. Kleine Wendeltreppen, über die man sehr beschwerlich auf die Gallerien (Gänge) 9 und von da in die anstossenden Cabinette gelanget.

11 & 12 Hauptcommunicationsgang.

Anmerkung. Die ausgelassenen Ziffern 3, 4, 5 etc. sind in den Plans 5 und 6 nachzusehen.

[vlevo dole: schvalovací parafa:] Waidenthal [manu propria] Oberst im Genie Corps

[uprostřed dole: grafické měřítko v rektifikovaných fortifikačních sázích]

[vpravo dole: pozdější evidenční poznámky]

[podpis autora:] aufgenommen und gezeichnet von Joseph Fohmann [manu propria] July 1818 Ingénieur Hauptmann.

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Celý plán – příčný řez V křídlem kombinovaný s pohledem do interiérů a na přilehlou část J křídla

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – podpis autora: inženýr setník Joseph Fohmann

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – schvalovací parafa: plukovník ženijního sboru [baron Anton Semperly von] Waidenthal

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – legenda plánu

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – příčný řez V křídlem s pohledem do interiérů a na přilehlou část J křídla

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – příčný řez V křídlem, detail s pohledem do interiérů společných světnic mužstva v přízemí a patře

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – příčný řez V křídlem, detail konstrukce krovu a vikýřů

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – příčný řez V křídlem: detail okapového svodu v JV nároží nádvoří (vlevo), detail pohledu do zahrady s budovou skladu (vpravo)

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – pohled na fasádu J křídla v přízemí a 1. patře

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – pohled na střechu J křídla z nádvorní strany se světlíky, vikýřem a komínovou hlavicí s datací 1733

3) Sig. „F“. Příčný řez plánovanou přístavbou S křídla západním směrem [NEREALIZOVÁNA] s pohledem do interiérů a na přilehlý výběžek Z křídla.

Autorem třetího dochovaného plánu je opět Joseph Fohmann, který na plánu zachytil **příčný řez plánovanou (ale nerealizovanou) přístavbou Invalidovny**, který podle podsklepení se světlíky (viditelné i na pohledovém plánu výše), počtu pater a pozice dlážděného nádvoří **identifikujeme jako řez nově přistavovanou částí S křídla** (směrem k Z). Vlevo od budovy je viditelný pohled od nádvoří vydlážděného říčními valouny, které je u paty budovy mírně skloněné do spádu kvůli odtoku vody od základů. Před budovou je dlážněn pouze chodník při patě budovy. **V pohledu je zde zachycen výběžek navazujícího křídla, který je však ukončen** a zastřešen valbovou střechou krytou pálenou krytinou. Může se jednat o nějaký středový rizalit (toalety?) vystupující do dvora nebo o hmotu části Z křídla. Tedy pokud bylo nádvoří směrem k pražské pevnosti z vojenských důvodů (aby se nemohlo stát opěrným bodem nepřítele) částečně otevřené, jak tomu i u nedalekých Ferdinandových kasáren zbudovaných v letech 1845-1848 (BAŤKOVÁ 2012, 616-617).

Přestože k realizaci přístavby nedošlo, uvádíme jejich podobu, protože některé detaily projektovaného řešení mohly být (a patrně i byly) použity při stavebních úpravách prostor stávající Invalidovny. V řezu jsou patrné prostorné sklepy spojené úzkými světlíky s nádvořím i prostorem před budovou. Budova má třítraktovou dispozici a rozdílnou výšku podlaží přízemí (nižší) a v obou

vyšších patrech (vyšší). Nádvorní trakt vyplňují uzavřené komunikační chodby, které jsou do nádvoří obráceny okny (2x3 okenní osy dělené ještě 2x2). V průhledu chodbou je patrné ukončení chodby opět okny. Středový trakt v míst řezu vyplňují tříramenná schodiště s jednoduše zdobeným kovovým zábradlím, nikami v a nízkými vstupy do menších pokojů, které se nacházejí za nimi (v řezu není vidět – v síle středového traktu za stěnou viditelnou z řezu poschodím). Uliční trakt vyplňují prostorné pokoje, které zabírají téměř polovinu hloubky křídla a jsou okny obrácené do prostoru před hlavním průčelím. V 1. patře je pokoj zaklenut stlačenou plackou, v patře pak rovným stropem z řeziva sraženého na hranu k sobě a zaoblenými rohy. Patrně průchozí místnosti v přízemí měly nejspíše sloužit jako kanceláře a jiné provozní místnosti, místnosti v 1. a 2. patře pak jako obytné pokoje pro několik invalidů. V interiéru jsou dobře patrná zelená klasicistní kamna a řada bílých nočních stolků a postelí, nad kterými jsou na stěně umístěny černé tabulky pro identifikaci nemocných a jejich nemocí. V úrovni půdy je v řezu zachycena plánovaná konstrukce krovu krytého pálenou krytinou a pohledově se také uplatňuje přímý komín zakončený nad úrovní střech jednoduchou římsou (jak je patrné na pohledovém plánu).

TEXTY - PŘEKLAD:

sig. F. Praha

[jinou písařskou rukou a patrně dodatečně:] 1819

[v úrovni korunní římsy:] úroveň půdy

úroveň 2. patra

úroveň 1. patra

[linie řezu] C - D

[vlevo dole: schvalovací parafa:] Waidenthal, plukovník ženijního sboru

[uprostřed dole: grafické měřítko, patrně v rektifikovaných fortifikačních sázích]

[dole vpravo: podpis autora] projektoval a kreslil setník inženýr Joseph Fohmann

[pozdější evidenční poznámky]

TEXTY - PŘEPIS:

Litt[era] F. Prag

[jinou písařskou rukou a patrně dodatečně:] 1819

[v úrovni korunní římsy:] Horizont des Bodens

Horizont des 2. Stockes

Horizint des 1. Stockes

[linie řezu] C - D

[vlevo dole: schvalovací parafa:] Waidenthal [manu propria] Oberst im Genie Corps

[uprostřed dole: grafické měřítko, patrně v rektifikovaných fortifikačních sázích]

[dole vpravo: podpis autora] projectirt und gezeichent von Jos[eph] Fohmann [manu propria] Ingenieur Hauptmann.

[pozdější evidenční poznámky]

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Celý plán – příčný řez [NEREALIZOVANOU] přístavbou S křídla kombinovaný s pohledem do interiérů a na přilehlou část Z křídla

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřezy – schvalovací parafa: plukovník ženijního sboru [baron Anton Semperly von] Waidenthal (vlevo), podpis autora: inženýr setník Jos[eph] Fohmann

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – detail příčného řezu [NEREALIZOVANOU] přístavbou S křídla v úrovni sklepů a přízemí

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – detail příčného řezu [NEREALIZOVANOU] přístavbou S křídla v úrovni 1. a 2. patra

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – detail příčného řezu [NEREALIZOVANOU] společnou obytnou místností v úrovni 1. patra

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – detail příčného řezu [NEREALIZOVANOU] přístavbou S křídla v úrovni krovu s pohledem na střechu navazujícího Z(?) křídla

4) Sig. „E“. Příčný řez plánovanou přístavbou některého z vedlejších křídel v ose průjezdu [NEREALIZOVÁNA] s pohledem do interiérů a na přilehlou část navazujícího křídla.

Autorem posledního známého (dochovaného) plánu je rovněž Joseph Fohmann, který na plánu zachytil okótovaný **příčný řez**

některým z projektovaných (ale nerealizovaných) křídel přístavby Invalidovny. Podle vzhledu v pozadí viditelného sousedního křídla, třítraktové nepodsklepené dispozice a dláždění pouze v blízkosti budovy lze usuzovat, že je v řezu **zachyceno některé z vedlejších křídel, ale bez nalezení půdorysných plánů není možné bezpečně identifikovat, o které křídlo se jedná**. Zdá se však, že sousední křídlo zachycené z část v pohledu vlevo od řezu má jiné výškové úrovně (nízké přízemí) než budova v řezu (převýšené přízemí) a na rozdíl od budovy v řezu má ve všech úrovních chodby uzavřené a opatřené okny (2x3 tabulky).

Přestože k realizaci přístavby nedošlo, přesto stručně charakterizujeme její podobu, protože některé detaily projektovaného řešení mohly být (a patrně i byly) použity při stavebních úpravách prostor stávající Invalidovny. Budova je třítraktové dispozice a nepodsklepená. Výška přízemí výrazně převyšuje výšky pokojů v obou vyšších patrech. Řez probíhá osou průjezdu, který je vydlážděn říčními valouny, opatřen nikami pro výzdobu a z jeho úrovně se pomocí **tří stupňů vstupuje do chodby i dvou dveřních otvorů přímo z průjezdu (patrně sklady).** Dlažba se na nádvorní i vnější straně nachází pouze v bezprostřední blízkosti budovy, kde vytváří nižší vyspádované rýhy pro odvod vody. V prostoru nádvoří řez zachycuje i kanalizační stoku krytou kanálovou mříží. **Chodba v přízemí je zcela otevřená do prostoru nádvoří, chodby v patrech také, ale jsou také otevřené, ale vybavené parapetními zídkami.** Dispoziční řešení prvního i druhého patra je shodné, v nádvorním traktu se nacházejí komunikační chodby, v jejichž závěru jsou pohledově patrné průchody do dalšího křídla s prostým kovaným zábradlím. středový trakt vyplňují menší pokoje, uliční trakt pak větší pokoje s okny. Všechny místnosti jsou zaklenuty, pouze větší pokoj v 2. patře má rovný dřevěný strop. Podlahy chodeb a menšího pokoje v 2. patře jsou dlážděné, podlahy ostatních obytných místností mají podlahu dřevěnou na trámcích v zásypu. V úrovni půdy je na plánu zachycen řez plánovanou konstrukcí krovu, krytina není specifikována. Pohledově se uplatňuje ještě subtilní komín zakončený prostou římsou.

TEXTY - PŘEKLAD:

[jinou písařskou rukou a patrně dodatečně:] 1819

sig. E.

[vlastní plán]

[linie řezu] A - B

[vlevo dole: schvalovací parafa:] Waidenthal, plukovník ženijního sboru

[uprostřed dole: grafické měřítko, patrně v rektifikovaných fortifikačních sázích]

[dole pravo: podpis autora] projektoval a kreslil setník inženýr Joseph Fohmann

[pozdější evidenční poznámky]

TEXTY - PŘEPIS:

[jinou písařskou rukou a patrně dodatečně:] 1819

Litt[era] E.

[vlastní plán]

[linie řezu] A - B

[vlevo dole: schvalovací parafa:] Waidenthal [manu propria] Oberst im Genie Corps

[uprostřed dole: grafické měřítko, patrně v rektifikovaných fortifikačních sázích]

[dole vpravo: podpis autora] projectirt und gezeichent von Jos[eph] Fohmann [manu propria] Ingénieur Hauptmann.

[pozdější evidenční poznámky]

9. Ikonografie

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Celý plán – příčný řez [NEREALIZOVANOU] přístavbou některého z vedlejších křídel kombinovaný s pohledem do interiérů a na přilehlou část sousedního křídla

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřezy – schvalovací parafa: plukovník ženijního sboru [baron Anton Semperly von] Waidenthal (vlevo), podpis autora: inženýr setník Jos[eph] Fohmann

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – příčný řez [NEREALIZOVANOU] přístavbou některého vedlejšího křídla: detail průjezdu v přízemí

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – příčný řez [NEREALIZOVANOU] přístavbou některého vedlejšího křídla: detail kanalizace s pohledem na sousední křídlo

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – příčný řez [NEREALIZOVANOU] přístavbou některého vedlejšího křídla: detail obytných místností 1. a 2. patra

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – příčný řez [NEREALIZOVANOU] přístavbou některého vedlejšího křídla: detail konstrukce krovu se střechou sousedního křídla

[prosinec] 1823	**[Karel] hrabě MORZIN,** *Lit*[era] *A: SITUATIONS-PLAN der dem K. K. Verpflegsamte undt dem hiesigen K. K. Pontonier Détachement gehörigen Magazine, rücksichtlich der im Commissions Protocoll vom November 1823 angetragenen Abbrechung des bestehenden und Erbauung eines neuen Stroh Magazin*[44] **[situační plán areálu skladů za Invalidovnou s návrhem na stržení stávajícího skladu slámy a jeho postavení na jiném místě - NEREALIZOVÁNO].** **Popis:** rkp, kolor, **východní orientace**.[45]

Plán vznikl při příležitosti stavební obnovy dosluhujícího skladu na slámu (D), který tehdy vymezoval skladovací areál z východní strany proti Velké invalidní louce (bílá plocha pole s naznačenou cestou k pivovaru Invalidovny). Nový sklad se neměl nacházet na místě původního, ale stát v o 90° otočené pozici v ose sousedního skladu na seno (E). **Podle o něco pozdějších plánů došlo pouze k demolici stávajícího skladu a plánem navrhovaná táhlá budova skladu pod úbočím Vítkova** (*Ziska Berg*) **vůbec realizována nebyla.** Podle plánu měla být delší i širší a krýt ji měla valbová nebo polovalbová střecha (na situační skice je chybně zakreslena jako sedlová). **Z pohledu zkoumaného areálu je tedy** (oproti nerealizovaným plánům) **důležitá především rovina zakreslení současné situace a stávající funkční využití.**

Autorem plánu je podporučík Karel hrabě Morzin, vojenský inženýr Fortifikačního místního ředitelství v Praze. Protože byl hodnostně nejníže postaveným inženýrem, nese plán také schvalovací a vidimační parafy jeho nadřízených. Podepsáni jsou Morzinův přímý nadřízený inženýr setník Albert Dosa von Macksalva a ředitel Fortifikačního a ženijního ředitelství v Praze plukovník Karl Enhuber (SCHEMBO 1824, IV. 199).

Plán zachycuje několik drobných detailů, které vhodně doplňují naše představy o bezprostředním okolí Invalidovny v této době. Křížení cest před hlavním chodem je rozšířeno a má parkovou úpravu. Cesta vedoucí podél Z křídla budovy k areálu skladů je zpevněná pouze do úrovně JZ nároží a poté se ztrácí v rostlém terénu (k nákladné rekonstrukci cesty dle IK/[prosinec 1806] tak zjevně nedošlo). **V době vzniku plánu byly budovy vojenských skladů za Invalidovnou rozmístěny přibližně do podoby k západu otevřeného dvora. Všechna stavení mají přitom valbové střechy.** U příjezdové cesty a podél J křídla stály sklady na pontony (B a C), při východě menší neoznačené stavení (na starších plánech určené jako fortifikační bouda) a půdorys stávajícího skladu sena (D). Při úpatí Vítkova se pak nacházel sklad sena (F), který pohledově odděloval areál vojenských skaldů od pěší cesty na hraně říční nivy a úbočí Vítkova.

TEXTY – PŘEKLAD:

Legenda:

A. Invalidovna

B & C. sklady pontonů

D. stávající sklad slámy

E. k výstavbě nově navrhovaný sklad slámy

F. sklad sena

G. váha

TEXTY – PŘEPIS:

Erklaerung.

A. Invalidenhaus

B & C. Pontons Magazine

D. Dermaliges Stroh-Magazin

[44] Na rubové straně je mírně odlišný název: „*Situations-Plan der hinter dem hiesigen K. K. Invaliden Hause befindlichen Pontons- und Verpflesämtlichen Magazine. Lit[era] A.*“.

[45] VHA, GK Praha, kt. 194, sig. R11/25. Spis obsahuje rovněž podrobný plán novostavby skladu slámy (nerealizován).

E. Neu zu erbauen angetragenes [Stroh-Magazin]

F. Heumagazin

G. Wage

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Celý půdorysný plán areálu vojenských skladů za Invalidovnou s vyznačením pozice stávajícího (D) a nově plánovaného skladu slámy (E) – NEREALIZOVÁNO

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřezy – grafické měřítko a schvalovací podpisy: plukovník [Karl] Enhuber a setník Albert Dosa [von Macksalva] (vlevo) a podpis autora plánu: podporučík Karel hrabě Morzin (vlevo)

[1827-1831]	**[Dominik] PONITZ** (*Plan lit[e]r[a]A. Uiber die am rechten Moldauufer von dem Ende der Vorstadt Karolinenthal bis zu der bereits bei dem Ballabenschen Felde nächst Lieben bestehenden Steinterasse nothwendig herzustellenden Uferversicherung mittelst einem verschwellten Steintalad und Weidenbepflanzung*); [**anonym**] (*Plan Lit[era] Aa. gemäss welchem die Uferschutzbauwerke am rechten Moldauufer nächst dem prager k. k. Militär-Invalidenhause durch den Pächter Carl Zahrada hergestellt, und zu Folge Commissionsprotokoll dtto Lieben am 28ten December 1830 commissionel übernommen worden sind*)**, [soubor dvou plánů pro opravu vltavského břehu před Invalidovnou].** **Popis:** rkp, kolor.[46] **Seznam částí souboru:** **1) sig. A: půdorysný plán pro opravu vltavského břehu před Invalidovnou s řezy** **2) sig. Aa: půdorysný plán (zaměření) uskutečněných oprav vltavského břehu před Invalidovnou s řezy**

Významnou část majetku pražské Invalidovny představovaly také pozemky v okolí hlavní obytné budovy, které se nacházely v katastrálním území rychle se rodícího Karlína – prvního pražského předměstí. Na tomto území vystupovalo vedení Invalidovny jako správce nadačního jmění a tedy i jako klasická pozemková vrchnost. K pozemkům náležela i přilehlá část řeky s břehem, jehož údržbu musela správa Invalidovny ve spolupráci s příslušnými úřady zajišťovat. Protože v této části řeky působila silná vodní eroze, řeka zde při každém vyšším stavu brala materiál dna a narušovala stabilitu břehu, v jehož blízkosti se nacházela císařská silnice. Čas od času tedy bylo nutné provést úpravu břehu, aby nedošlo k podemletí silnice nebo pozemků na břehu.

Na přelomu 20. a 30. let 19. století dostoupila eroze břehu před Invalidovnou a SZ od ní až téměř k císařské silnici (naznačena její severní linie)**, a tak bylo nutné přikročit ke stavebnímu zajištění břehu. Při této příležitosti postupně vznikly dva stavební plány,** přičemž druhý je zaměřením skutečně provedených prací. Oba plány obsahují jak situační půdorysnou mapu zájmové části břehu před Invalidovnou se zanesením aktuálního stavu i navrhované či uskutečněné úpravy, tak i velké množství příčných řezů. Řešení spočívalo v navezení erozí odnesené zeminy, která měla být na návodní straně strany obložena kamenným pláštěm, který byl zapřen o dřevěné piloty zaražené do říčního dna pod úrovní nízké hladiny (v půdoryse červeně). U erozi méně exponované části břehu směrem ke Karlínu mělo postačit dorovnání břehu a jeho osázení vrbami (v půdoryse žlutě). Z hlediska SHP je však důležité, že plány **detailně zachycují řešení břehu před Invalidovnou a to včetně budovy jatek a vyústění kanalizace**.

1) sig. A: půdorysný plán pro opravu vltavského břehu před Invalidovnou s řezy

Původní nedatovaný plán vypracoval (Dominik) Ponitz, toho času krajský inženýr císařsko-královského Zemského stavebního ředitelství (SCHEMBO 1829, II. 47), který i plán parafoval. Z kontextu spisu vyplývá, že plán musel vzniknout někdy mezi léty 1827 a 1830. Šedou barvou zachycuje výchozí **stav břehu, který je silně erodovaný do podoby vysokého rozeklaného stupně**, podél kterého řeka uložila pás kamenitých usazenin. Na břehu před Invalidovnou je velmi **detailně zakreslen drobný objekt řeznických jatek** (*Schlachtbank*), které **stály na kamenné skále vystupující výrazně do proudu řeky** (*Steinsporn*), jež chránila část břehu za ní. Jejich umístění není náhodné. Kvůli separaci od obytných prostor z hygienických a zápachových důvodů i praktických ohledů na řeznickou činnost (likvidace krve a jiných odpadů z porážky přímo do řeky i dobrá dostupnost vody) můžeme předpokládat, že jatka se na ploché skále před Invalidovnou nacházela již od počátků Invalidovny. Vlevo od jatek je patrná **cestička, kterou invalidé přicházeli přímo k vodě** (část vody brali přímo z řeky), vpravo od skály je patrná **výpusť celé kanalizace Invalidovny**.

[46] VHA, GK Praha, kt. 248, sig. R7/119.

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Celý půdorysný plán vltavského břehu u Invalidovny (v horní části) s příčnými řezy jednotlivých úseků

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez půdorysného plánu vltavského břehu u Invalidovny (v horní části) s jatkami a ústím kanalizace, grafickými měřítky pro půdorysný plán i řezy, podpis autora: krajský inženýr Ponitz, ukázka příčných řezů jednotlivými úseky

2) sig. Aa: půdorysný plán (zaměření) uskutečněných oprav vltavského břehu před Invalidovnou s řezy

Druhý plán na rozdíl od prvního zachycuje úpravu břehu po provedení stavebních prací, které zhotovil a při komisi 25. prosince 1830 předal nájemce Karel Zahrádka. Již 5. ledna správnost plánu stvrdilo pražské císařsko-královské Vrchní stavební ředitelství. Plán tedy vznikl někdy na přelomu roku 1830 a 1831 a zachycuje stejnou část břehu jako první plán. Od předchozího plánu se liší tím, že výsledné řešení více využilo původního tvaru terénu a tím zmenšilo objem zemních prací, zvláště navážek. **Do druhého plánu byly zaneseny i některé další detaily** jako dvě výpustě odvodňující příkopy podél císařské silnice. **V opláštění břehu byly při skále jatek realizovány schody až k vodě,** které měly invalidům a personálu jatek zajišťovat přístup k vodě. Vlevo do jatek plán v půdoryse zachytil ještě drobnou stavbičku (budku?) neznámého účelu. Zcela vpravo směrem k Libni je zachycena ještě lávka přes ústí anonymní vodoteče.

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Celý půdorysný plán (zaměření) uskutečněných úprav vltavského břehu u Invalidovny s příčnými řezy jednotlivých úseků

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – půdorysného plánu uskutečněných zajišťovacích vltavského břehu před Invalidovnou

[asi 1820-1860]	**Jos[eph] ERNST** (rytec), **Jos[ef] ŠEMBERA** (kresba předlohy)**,** *Ansicht des k. k. Invalidenhauses bey Prag* **[pohled na Invalidovnu od SZ].** **Popis:** rytina, tisk.[47]

Rytinu vytvořil Josef Ernst (1786-?) podle kresby Josefa Šembery (1794-1866) a s ohledem na použitou techniku, užité písmo i zobrazený stav budovy a jejího okolí ji **můžeme rámcově datovat do období závěru první až celé druhé třetiny 19. století**. Obsahem je žánrový obrázek života invalidů vně budovy Invalidovny, který vedle vlastní budovy zachycuje také řadu detailů prostranství před ní. U většiny zobrazených osob můžeme pozorovat nějakou formu tělesného postižení, což mj. dokládají hole a další kompenzační pomůcky (i tehdejší „všelék“ invalidů - alkohol). **Přínos rytiny spočívá především v zachycení detailů SZ nároží a podoby okolí Invalidovny před polovinou 19. Století** (a vznikem střelnice).

Prostranství před čelní fasádou Invalidovny je upraveno do roviny a od hlavního vchodu k císařské silnici (mimo obraz) jím vede stromořadí. Vybaveno je dvěma řadami dřevěných zábradlí (patrně pro pomoc invalidům) a od nejbližšího SZ nároží se větví řada cest, které vedou směrem k západu i podél plotu zahrady za Invalidovny. **S křídlo** je zobrazeno z bočního pohledu od SZ, a tak je **v největším detailu zachyceno pozorovateli nejbližší** nároží, **zvláště detaily krčku S křídla**, kde zvláště dobře patrné **stopy provizorních zazdívek, které zde vznikly díky rozhodnutí nedostavět Invalidovnu** v celém původně plánovaním rozsahu (**vč. většího a menšího okna v závěru chodby v úrovni patra)**. Fasáda S křídla je podána v podobě, jak ji známe dnes (a na plánu IK/1818-1819), bohužel je zachycena spíše jen schematicky. Zajímavé jsou vstupy, které se jeví, jako by přestupovaly před linii celé fasády. Obě atiky jsou opatřeny sochami a v prostoru mezi nimi se rýsují světlíky. Na střeše se nachází také dvě řady světlíků a u hřebene také řada komínů s původními tvary zakončení (srov. IK/1818-1819, řez V křídlem). V nároží je také patrný hromosvod.

Přízemí **Z křídla** téměř úplně zakrývá zeleň přilehlé zahrady, která je od okolí oddělena prostým prkenným plotem. Zaujme jen **vrchol stříšky nebo štítu v ose průchodu Z křídlem**, která nejspíše patří k průjezdové baště, která tento vchod chránila. Pro zesílení uměleckého dojmu Z fasádu umělci zachytili z větší části ve stínu, osvětlena je tak pouze větší část zdobného průjezdového rizalitu Z křídla. Ostatní části Z křídla tak jsou zachycen jen v nejhrubších obrysech. Vedle štítu se sochařsky zpodobněnou trofejí nad průjezdem je na rytině pozorovatelná ještě stanová (?) stříška nad rizalitem vzniklým zazděním krčku spojovací chodby. V dolní části střechy nad římsou se pak nacházejí tři vikýře totožného typu jako na S křídle. Vikáře jsou téměř neznatelné. U hřebene prosvítají dvě komínové hlavice barokních tvarů a na JZ nároží zcela vpravo **hrot hromosvodu**. Zcela vpravo od Invalidovny se rýsuje **nároží skladu pontonů**.

[47] ÚDU, Sb. grafiky a kresby, [bez inv. č.], sig. W-C-12/171.

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Celkový pohled na Invalidovu od SZ

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – boční pohled na severní a západní křídlo Invalidovny s žánrovými výjevy na prostranství před nimi

1845, 28. duben	**[ANONYM z členů komise Invalidovny]**, *Uibersichts Plan der Gärten des k. k. Prager Invalidenhauses* **[situační plán zahrad pražské Invalidovny vzniklý při komisionálním vyměření stávajícího stavu zahrad 28. dubna 1845].** **Popis:** rkp, bez měřítka (okótovány vyměřené rozměry zahrad).[48]

Schematický plán vznikl jako součást protokolu o komisionálním vyměření zahrad u INV (HI/1845, 28. duben), které proběhlo 28. dubna 1845 a předsevzalo si změření a popsání aktuálních hranic a výměr zahrad i význačných orientačních bodů. **Plán s popisem tak vzácně zachycují skutečný stav zahrad včetně skutečně naměřených rozměrů před změnou jejich hranic a přerozdělením mezi členy komise INV na přelomu let 1845/1846** (HI+IK/1845, 30. srpen, /6. listopad a HI/1846, 12. květen). Protože se ústřední část protokolu vztahuje přímo k literám uvedeným v plánku (je v podstatě jeho legendou), uvádíme tuto ústřední část protokolu níže a zbytek v kapitole Historie (HI/1845, 28. duben). Komise **představovala první kolektivní pokus o řešení územních sporů mezi držiteli zahrad** (a obecně rozdělení zahrad), **které vyvstaly poté, co jarní povodeň koncem března 1845 strhla větší část oplocení** jednotlivých zahrad. Živelní pohroma tím rovněž **otevřena otázky hranic a rozdělení zahrad mezi jednotlivé členy štábu**, jež od posledního vyměření v roce 1798 doznaly několika nesystémových změn. Samotný list s plánem není datovaný, ale se slovním popisem jednotlivých zahrad v protokolu tvoří jeden organický celek, který je provázán označením zahrad a jejich částí literami a) až h). Oba psal týž písař, podle vypsaného písma nejspíše válečný komisař Josef Konlechner. Plánek užívá průběžné označení literami bez ohledu na jejich velikost a pozici držitele v hodnostní hierarchii velitelství Invalidovny. Největší zahradu při V křídle užíval velitel Invalidovny (a, b), navazovala drobná zahrádka barona Wiedersperga (c), která byla v minulosti nesystémově oddělena od zahrady účetního (d). Při J křídle se nacházela ještě zahrada auditora Invalidovny (e) a při Z křídle zahrada zástupce velitele (f) s menším k ní připojeným dílem (g) ze zahrady válečného komisaře (h). **Žádná ze zahrad nesloužila obyčejným invalidům.**

V době vzniku plánu probíhal spor o úzkou zahrádku (c), které se počátkem dubna starý rytmistr Wiedersperg vzdal ve prospěch nejmenovaného původního držitele a účetní Invalidovny J. Konlechner požádal o její opětovné připojení ke své zahradě označené (d). Další spor se vedl o jižní část (g) zahrady válečného komisaře Aloise Rößlera (h), kterou si svévolně přivlastnil zástupce velitele A. von Rosmini (toho času řídil INV za nemocného velitele). Jako problematická se ukázala také jižní část velitelovy zahrady (b), která výrazně překračovala hranice stanovené v roce 1798.

Zahrady obklopují téměř celý obvod Invalidovny (vyjma S křídla a volného prostoru při JZ nároží). **Plán je velice schematický a z vlastní budovy zaznamenává pouze hrubé obrysy půdorysu a výstupků z něj do prostoru zahrad**. Udává však celou řadu cenných detailů, **zcela však schází průjezdové bašty** V, J i Z křídla. Zaujme především **pět zděných nádrží na vodu**, které jsou zakresleny černě a nacházejí se ve víceméně pravidelném rozestupu po celém obvodu budovy (2 u stěny V křídla, 1 u JV nároží a 2 ks při Z křídle). Podle jejich rozmístění, jedna z nádrží se totiž nachází i v zahradě zástupce velitele vzniklé mezi léty 1798 a 1807 viz HI/1807, 2. září), můžeme předpokládat, že nádrže vznikly někdy na počátku 19. století. Popřípadě byl v této době počet starších nádrží, které odpovídají rozmístění zahrad na Rennerově plánu INV (IK/1769), doplněn na současný počet. **JV i JZ nároží budovy je opatřeno výstupky** pro případné pokračování stavby, jejichž nároží figurují také jako významné geometrické body pro výměry zahrad. **Drobnější přístavba lomeného půdorysu** při JZ nároží, která v sobě obsahuje jedno pole zazděného výstupku arkádové chodby, je **téměř jistě zděným zahradním domkem** zmíněným ve zprávě podplukovníka von Rosmini (HI/17. duben 1845). Dále plán zachycuje ještě **tři schodové stupně a dva postranní vstupy do zahrad ve východní části JV nároží**. Plánek zachycuje také **umístění povaleného mezníku s letopočtem 1798 – jediného z původních šesti** (černý bod v linii vnějšího oplocení velitelovy zahrady označený „*G*[renz] *St*[ein]“). Komise jej nalezla (položený na zemi) v místech vnějšího oplocení zahrady velitele (a) v úrovni V rohu výstupku JV nároží budovy. Z budov skladovacího areálu za Invalidovnou plánek zachycuje pouze oba sklady pontonů opodál J a Z křídel.

TEXTY PŘEKLAD:

[…] S tímto vyměřením se započalo na východní straně Invalidovny u zahrady pana plukovníka, tj. velitele Invalidovny. Při tom byly zjištěny

[48] VHA, GK Praha, kt. 443, sig. R50/362, protokol o komisionálním vyměření zahrad u INV s vloženým plánem, 28. duben 1845.

následující míry:

a) Horní severní šířka [velitelovy zahrady] 17° 0′ 0", dolní jižní šířka na rohu budovy 19° 0′ 0". Délka zahrady až k rohu budovy [do jeho úrovně – poblíž mezníku] 63° 0′ 0" a celkem délka až do rohu plaňkového plotu (*Planke*) 72° 0′ 0".

b) Jižní část [velitelovy zahrady u JV nároží] podél výstupku budovy až k oné malé části [c], kterou dříve držel účetní setník Hrdlička, později ji ale byla užívána podplukovníkem von Rosmini a (následně) rytmistrem baronem Wiederspergem. Měří na délku 10° 0′ 0" a na šířku 10° 0′ 0".

c) Díl zahrady sousedící se zahradou velitele označené jako b). V roce 1834 ji (b) podplukovník von Rosmini rozšířil připojením delší části ze sousední zahrady účetního. Délka tohoto malého dílu zahrady činí 3° 1′ 0" a proponovaná (z plánu odečtená) šířka či hloubka 10° 4′ 0".

d) Jižní zahrada účetního Invalidovny má délku 19° 0′ 0" a šířku 12° 0′ 0".

e) Zahrada auditora měří na délku 13° 3′ 0" a v západní části má šířku 11° 0′ 0".

f) Západní zahrada druhého štábního důstojníka a zástupce velitele měří na délku 10° 5′ 0" a na šířku 10° 0′ 0".

g) Malá část zahrady válečného komisaře, kterou si nárokuje podplukovník von Rosmini. Na délku měří 5° 2′ 0" a proponovaná šířka 8° 3′ 0".

h) Naposled zahrada válečného komisaře, která měří po odečtení zmíněné části (tj. g) na délku 37° 2′ 0". U budovy [u S křídla] má šířku 11° 2′ 0" a na dolním rohu pak 11° 0′ 0".

Z (šesti) mezníků osazených [!][49] v roce 1798 se našel pouze jediný, avšak jen volně ležící na povrchu země. A sice v zahradě pana plukovníka (tj. velitele) u vnějšího východního plotu v místech směrem (kolmo) od rohu jižního výstupku budovy (tj. jejího JV nároží). […]

TEXTY PŘEPIS:

[…] Mit dieser Ausmessung wurde bei dem Garten des Herrn Obersten und Haus Commandanten, auf der östlichen Seite des Hauses, begonnen, und hiebei folgende Maaßen befunden, als:

a. Die obern nördliche Breite 17° 0′ 0". Die untern südliche Breite am Eck des Gebäudes 19° 0′ 0". Die Länge des Gartens bis zum Eck des Gebäudes 63° 0′ 0" und zusammen bis am das Eck der Planke 72° 0′ 0".

b. Der südliche Theil längst des Gebäude Vorsprunges bis zu jenem kleinen Theil, welcher früher vom Hauptmann Rechnungsführer Hrdlitzka besessen, später aber vom Herrn Oberstlieutenant von Rosmine und Rittmeister Baron Wiedersperg benützt wurde, misst lang 10° 0′ 0", breit 10° 0′ 0".

c. Der an den Garten des Herrn Obersten anstossende ad b. angedeutete, im Jahr 1834 von Herrn Oberstlieutenant von Rosmini durch Beiziehung eines weiteren Theiles von jenem des Rechnungsführers erweiterte klein Garten Theil beträgt in der Länge 3° 1′ 0" und ist prop[oniert] breit oder tief 10° 4′ 0".

d. Der südliche Garten des Hauses Rechnungsführer hat eine Länge von 19° 0′ 0" und eine Breite von 12° 0′ 0".

e. Der Garten des Hauses Auditors mißt in Länge 13° 3′ 0" und am westlichen Theil breit 11° 0′ 0".

f. Der westliche Garten des 2ten Staabs Offiziers ad latus mißt lang 10° 5′ 0" breit 10° 0′ 0".

g. Der kleine Theil welchen der Herr Oberstlieutenant von Rosmini von jenem des Herrn Feldkriegs-Commissair in Anspruch nimmt mißt lang 5° 2′ 0" prop[oniert] breit 8° 3′ 0".

h. Endlich der Garten des Herrn Feldkriegs Commissair mißt nach Abschlag dieses Theils lang 37° 2′ 0", am Gebäude breit 11° 2′ 0", am untern Eck breit 11° 0′ 0".

Vom den im Jahr 1798 gesetzten [!] Gränzsteinen hat sich nur einer mehr vorgefunden, jedoch nur frei auf der Erdoberfläche liegend, und zwar, in dem Garten des Herrn Obersten am der äußern östlichen Planke in der Richtung mit dem Ecke des südlichen Gebäude Vorsprunges. […]

[49] Přesněji pouze označených při obnově hranic viz HI/1798, 30. červen.

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – koncept situačního náčrtku zahrad pražské Invalidovny s některými v čistopise neuvedenými detaily

1845, 3. červen	**[ANONYM z brigádního velitelství]**, *Umriss des Prager Militair Invalidenhauses und dessen Gärten* **[situační plán Invalidovny a jejích zahrad vzniklý ke zprávě brigádního velitelství o vyšetřování vzniku zahrad z 3. června 1845].** **Popis:** rkp, bez měřítka (okótovány rozměry zahrad – převzato z komisionálního přeměření 28. dubna).[50]

Kolorovaný situační plán a jeho slovní popis (rozšířená legenda – viz níže) **vznikl jako součást souhrnné zprávy brigádního velitelství na GV o výsledcích vyšetřování územních sporů mezi držiteli zahrad u Invalidovny z 3. června 1845.** Ta konstatuje, že velitel zatím neprokázal právo k rozšíření své zahrady (**a**) o plochy při JV nároží (**d, e).** Dále, že pás území zabraný velitelem na úkor zahrady účetního (**f**) má být vrácen k této zahradě (**c**). Zbývající plochy rozšířené zahrady velitele (**c, d**) BV navrhlo přidělit štábnímu lékaři. Spor o jižní část zahrady válečného komisaře (**b**) dopadl ve prospěch zástupce velitele a měl být i formálně připojen k zahradě zástupce velitele (**g**) při JZ nároží budovy (obsahu zprávy viz HI/1845, 3. červen)**.**

Plán obsahově vychází ze schematického plánku, který vznikl v rámci nedávného komisionálního vyměření zahrad (HI+IK/1845, 28. duben), **ale od své předlohy se liší několika detaily, číslováním i použitím barev.** Tak jako předloha zachycuje **současný stav zahrad i s jejich zjištěnými rozměry** v době **před úpravou hranic zahrad a jejich přerozdělením** na přelomu let 1845 a 1846 (HI/1845, 30. srpen, /6. listopad a HI/1846, 12. květen). Jednotlivé **zahrady a díly zahrad jsou očíslovány literami a) až h)**, ale (na rozdíl od předlohy) **v pořadí, jak je popisuje zpráva**. Vedle plánku se nachází i obsáhlý slovní popis jednotlivých liter, jejichž překlad a přepis je uveden níže. **Zahrady** drží pouze důstojníci a úředníci zaměstnaní v Invalidovně, **žádnou ze zahrad neužívají obyčejní invalidé.**

Tak jako u předlohy i zde **zahrady již obklopují téměř celý obvod Invalidovny** (mimo vstupního S křídla a čela JZ nároží). Vlastní budova je pojednána rovněž velmi schematicky, neboť **ze tří průjezdových bašt vedlejších křídel je zanesena pouze jediná u V křídla** do velitelovy zahrady. **Užití žluté barvy,** podobně jako u **kůlny na pontony**, zděného **zahradního domku** při JZ nároží (jeho jižní část tvoří hmota jednoho pole pokračování arkádové chodby) či **schodiště v JV nároží** patrně naznačuje odlišný provizorní charakter těchto objektů popřípadě odlišnou krytinu jejich střechy (šindel, slaměné došky). Černými body je zakresleno **pět zděných nádrží na vodu** k zalévání (k dataci viz IK/1845, 28. duben). **Barevně jsou také odlišeny zahrady a zahradní díly v aktuální držbě velitele** (a, d, e, f – tmavší zelená) od ploch užívaných některými dalšími členy komise Invalidovny (c, h, g, b – světlejší zelená). Oproti předloze (IK/1845, 28. duben) plán nezaznamenává pozici starého mezníku, jeden ze skladů pontonů ani oba vstupní otvory v JV nároží.

TEXTY PŘEKLAD:

Náčrtek pražské vojenské Invalidovny a jejích zahrad.

a) Zahrada velitele Invalidovny podle vyměření z let 1798 a 1807 má délku 63 dolnorakouských sáhů a šířku v horní části 17 sáhů a v dolní části 19 dolnorakouských sáhů.

b) Zahrada válečného komisaře podle vyměření z let 1798 a 1807 je 37 sáhů 2 stopy dlouhá a 11 sáhů až 11 sáhů 2 stopy široká.

c) Zahrada účetního podle vyměření z let 1798 a 1807 má délku 20 a šířku 11 dolnorakouských sáhů. V současnosti však má na délku jen 19 sáhů.

Později založené zahrady:

d) a e) Od roku 1815 nebo 1817 do současnosti v držení velitele Invalidovny, avšak aniž by k ní bylo možné prokázat konkrétní právo. Přičemž část zahrady e) po krátký čas užívána panem podplukovníkem (Adolfem) von Rosmini. Dlouhá 29 sáhů a široká 10 sáhů.

f) Zahrádka, z níž 1 sáh v celé délce přísluší k zahradě účetního a již několik let ji užívá rytmistr (Karel) baron von Wiedersperg. Nyní se jí vzdal a dožaduje se jí pan plukovník [! X v textu zprávy se uvádí celý pás 3 sáhy 1 stopa, který byl i později postoupen viz IK/1846, 9. únor].

g) Zahrada založená majorem von Hopfern, která roku 1834 přešla na druhého štábního důstojníka (tj. zástupce velitele) v Invalidovně. Část v délce 5 sáhů 2 stopy již delší dobu patřila k zahradě válečného komisaře, její držby se ale nyní opět ujal podplukovník Rosmini. (Je) 15 sáhů 7

[50] VHA, GK Praha, kt. 443, sig. R50/362, zpráva BV > GV, 3. červen 1845 (expedována 19. června).

stop dlouhá a 10 sáhů široká.

h) Zahrada auditora Invalidovny.

TEXTY PŘEPIS:

Umriss des Prager Militair Invalidenhauses und dessen Gärten.

a. Garten des Haus Commandanten nach der Ausmaß vom Jahre 1798 und 1807, 63 *N*[ieder]*Ö*[sterreichische] *Klafter lang oben 17*[,] *unten 19 N*[ieder]*Ö*[sterreichische] *Kl*[a]*fter breit.*

b. Garten des Feldkriegs Commisairs, nach der Ausmaß von 1798 und 1807, 37 Kl[a]*fter 2 Schuh lang, 11 bis 11 Kl*[a]*fter 2 Schuh breit*.

c. Garten des Rechnungsführers, nach der Ausmaß von 1798 und 1807, 20 N[ieder]*Ö*[sterreichische] *Kl*[a]*fter lang, 11 Kl*[a]*fter breit. Gegenwärtig aber nur 19 Kl*[a]*f*[ter] *lang.*

Später gegründete Gärten.

d, e. gegenwärtig und seit den Jahren 1815 oder 1817 im Besitze des Haus Commandanten, ohne hiezu ein bestimmtes Recht nachweisen zu können, u[nd] *wovon e eine kurze Zeit von dem H*[errn] [Adolph] *Oberstl*[ieu]*t*[enant] *v*[on] *Rosmini benützt werden. 29 Kl*[a]*fter lang, 10 Kl*[a]*fter breit*.

f. Gärtchen, wovon 1 Kl[a]*fter in der ganzen Länge zum Rechnungführers Gärten gehört, seit einigen Jahren von Rittmister* [Karl] *Bar*[on von] *Wiedersperg benützt, gegenwärtig von ihm ausgegeben, und vom H*[errn] *Obersten reclamirt*.

g. Garten, vom Major Hopfern angelegt, und 1834 an der Z[w]*eiten Stabsoffiziere im Hause übergagangen, hievon man ein Stück in der Länge von 5° 2′ seit mehreren Jahren zum Garten des F*[eld]*K*[riegs] C*om*[m]*issairs gekommen, dieses aber jetzt vom Oberstl*[ieu]*t*[enant] *Rosmini wieder in Besitz genommen. 15° 7′ l*[ang] *10° breit*[.]

h. Garten des Auditors.

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – celá obrazová část situačního náčrtku zahrad pražské Invalidovny

1845, 30. srpen	**DEPERDITUM**: nadporučík Ferdinand BAUER, [**plán stávajícího rozdělení zahrad u Invalidovny s navrženými úpravami nového rozdělení – příloha komisionálního protokolu (HI/1845, 30. srpen)].**[51]**

O vzniku tohoto plánu zahrad u Invalidovny víme jen ze zmínek v písemných pramenech. **Prvně se požadavek na vytvoření plánu objevil v nařízení z 3. července 1845**, kterým GV ustanovilo tříčlennou vyšetřovací komisi pod vedením (GV podřízeného) velitele brigádního velitelství generálmajora Friedricha knížete Thurn-Taxis, válečného komisaře Josefa Pichlera jako zástupce GV a nadporučíka inženýrského sboru a zaměstnance pražského Fortifikačního místního ředitelství nadporučíka Ferdinanda Bauera. Komise měla důkladné vyšetřit historický vznik zahrad i nároky jejich držitelů za účelem návrhu nové definitivní úpravy zahrad, která by bez újmy eráru vyřešila staré spory a pro budoucnost pevně stanovila hranice i přidělení zahrad jednotlivým služebním místům členů komise Invalidovny. Výsledky šetření měla komise předložit GV v podobě komisionálního protokolu (viz HI/1845, 30. srpen), dobrozdání komise k navrhovaným změnám (stalo se součástí protokolu) a plánu rozdělení zahrad (HI/1845, 3. červenec).

Zhotovení plánu potvrzuje samotný text komisionálního protokolu. Podle něj komise došla k závěru, že je nezbytné, aby bylo zhotoveno nové vyměření a zakreslení (*Ausmeßung und Aufnahme*) všech zahrad příslušejících k Invalidovně. Protokol také uvádí, že tyto měřičské a kartografické práce **provedl vojenský inženýr nadporučík Ferdinand Bauer**, tedy jeden z členů vyšetřovací komise. **Výsledný přesný půdorys se měl stát přílohou vyšetřovacího protokolu**, což se podle seznamu příloh na jeho zadní straně také stalo

[51] Požadován ve VHA, GK Praha, kt. 443, sig. R50/193, koncept nařízení GV více adresátům, 3. červenec 1845 (expedováno 7. července 1845 s 15 ks příloh); Přímo zmíněn v textu i seznamu příloh v TAMTÉŽ, kt. 451, sig. R50/138, protokol o komisi konané 30. srpna 1845; TAMTÉŽ kt. 443, sig. R50/288, průvodní zpráva BV k předání protokolu a 9 příloh, 5. září 1845.

(HI/1845, 30. srpen, /5. září) – mezi přílohami je pod č. 9 také uveden plán Invalidovny a zahrad zakreslený nadporučíkem Bauerem roku 1845 *(Plan des Invalidenhauses u*[nd] *der Gärten gez*[eichnet] *vom Ob*[er]*l*[eu]*t*[enant] *Bauer 1845*). S protokolem obsahujícím návrhy řešení pak **plán téměř jistě odcestoval v září do Vídně k posouzení Dvorskou válečnou radou** (vedle protokolu zmiňovány dvě další blíže nespecifikované přílohy viz HI/1845, 19. září)**, kde je plán nejspíše uložen dodnes**.

Je téměř jisté, že plán zachycoval jak stávající hranice zahrad (tedy podobně jako plány IK/1845, 28. duben a /3. červen) tak i komisí navrhované úpravy, u kterých komise požadovala informaci o jejich schválení nebo odmítnutí pro potřeby vytvoření definitivního plánu. Protože pracovní koncept plánu nového dělení zahrad (IK/1845, [po 6. listopadu]) nenese parafu nadporučíka Bauera, neobsahuje údaje o původních výměrách zahrad (srov. IK/1845, 3. červen) a naopak uvádí výkaz ploch podle rozkazu GV (HI/1845, 6. listopad) včetně dílu štábního lékaře v jižní části velitelovy zahrady (před pozdějšími úpravami vč. přepsání některých liter), nelze tento plán považovat za Bauerův plán. Bezesporu však představuje výtah jeho návrhové vrstvy pro potřeby Fortifikačního místního ředitelství, kde Bauer i autoři definitivních plánů byli zaměstnáni (argumentace viz IK/1845/[po 6. listopadu].

1845, [po 6. listopadu] + pozdější úpravy – 1846, 20. stol.	**[inženýr setník ?JUROCH?],** *Plan, Uiber die zum Invalidenhause gehörigen Gartenantheile wie sie mit Bezug auf das Commission Protocoll vom 30ten August 1845 durch die hohe k. k. General-Commando Verordnung d[et]to 6ten November 1845 R 5972, zur Benützung angewiesen worden sind* [**pracovní koncept plánu nového rozdělení zahrad u INV podle protokolu komise z 30. srpna 1845 a výnosu GV z 6. listopadu 1845**]. **Popis:** rkp, kolor, grafické měřítko (soudobé a pozdější v metrické soustavě), **chybně označená směrová růžice opsaná z ideového plánu INV (viz IK/1731, před 16. březen), četné pozdější úpravy**.[52]

Ve fondu pražského Fortifikačního místního ředitelství (stvrzuje to i ukládací značka pro čj. 1567 a 1592 z roku 1845) se dochoval velmi **cenný pracovní koncept nové úpravy zahrad u Invalidovny**, který se v pečlivosti svého zpracování liší od o málo starších situačních plánů prvních dvou komisí (IK/1845, 28. duben a /3. červen). **Obsahově vychází z nedostupného či nedochovaného plánu voj. inženýra nadporučíka Ferdinanda Bauera** (IK/1845, 30. srpen), který stejně jako rozsáhlý komisionální protokol (HI/1845, 30. srpen) vznikl činností poslední (třetí, GV ustanovené) vyšetřovací komise. **Několik detailů svědčí o tom, že přes některé shodné znaky není popisovaný pracovní koncept hledaným Bauerovým plánem** (shoda v chybě směrové růžice – popisky světových stran byly omylem posunuty o 90°, tedy namísto severu je východ atd., (pro Bauerův plán doloženo textem protokolu HI/1845, 30. srpen), shoda instituce Fortifikačního místního ředitelství, shoda některých liter později upravených hraničních bodů v místech JV nároží tj. x) a z) přepsané na y)). Plán totiž obsahuje i znaky nasvědčující pozdějšímu vzniku, byť převzetí reálií z Bauerova plánu je nesporné.

Obraz plánu totiž neobsahuje původní hranice zahrad (např. zvláště nápadnou tupou špici na jižní straně), ale vnější hranice jsou již narovnány do linií a s budovou INV vytváření téměř čtverec. Oba výkazy ploch (viz dále) již obsahují nezpochybnitelně určený zahradní díl přidělený štábnímu lékaři (X Bauerův plán vnikl před schválením, tedy mohl pouze navrhovat přidělení 240-280 čtverečních sáhů štábnímu lékaři) a v neposlední řadě legenda mapy (jež však trochu zasahuje od vlastního plánu) zmiňuje nařízení GV (1845, 6. listopad). Ostatně toto nařízení GV je prvním, které zmiňuje, že štábnímu lékaři bude přidělena jižní část velitelovy zahrady (to bylo později změněno). Tyto důvody tedy hovoří pro to, že **plán velmi pravděpodobně vznikl na podkladě Bauerových podkladů na podzim roku 1845 až po 6. listopadu**.

Plán svým obsahem i dobou vzniku zcela **odpovídá požadavku vyšetřovací komise** v textu komisionálního protokolu. Komise v něm žádala GV o sdělení výsledného rozhodnutí o přednesených návrzích, aby podle výsledku mohl být zhotoven přesný situační plán všech zahrad u INV opatřený přesným vyznačením a popisem hranic i plošných výměr zahrad. Tím se mělo (po schválení GV) v budoucnu předejít všem nejasnostem (HI/1845, 30. srpen). **Plán tedy původně vznikl jako prvotní koncept nové definitivní úpravy hranic a rozdělení zahrad členům komise Invalidovny**, **který po změně v umístění zahrady štábního lékaře** (HI/1846, 5. leden, /4. květen) a tím i potřebě vzniku částečně odlišné čistopisné verze plánu (IK/1846, 9. únor) **sloužil jako pracovní plán potřebám vojenského stavebního úřadování** na Fortifikačním místním ředitelství. V této době, tedy v prvních měsících roku 1846, totiž **byl obraz plánu aktualizován** (dobře patrné je zakreslení zahrady štábního lékaře před i po změně jejího umístění včetně úpravy jejího označení literami – II. > I. a u JV nároží přepsány také x) a z) na z´) a y´)), **do plánu zaneseny pozice zděných plotových pilířů** po vnějším obvodu i na vnitřních hranicích zahrad, **připsán aktualizovaný výkaz ploch jednotlivých zahradních dílů (vpravo) a** dokonce **i detailní nákres řešení plotových polí** mezi zděnými pilíři s několik tužkou provedenými detaily z pozdější doby. S ním úzce souvisí i tužkou provedené vpisky do plochy plánu (dopočítané počty plotových polí či vzdáleností, nivelita, oprava označení světových stran u směrové růžice převzaté původně z ideového plánu INV, který mělo Fortifikační místní ředitelství v této době stále k dispozici (viz IK/1731, před 16. březen)).

Díky této vícevrstevnatosti je obraz plánu poměrně nahuštěný. Uprostřed se nachází slovní název plánu, vlastní plán a grafické měřítko ve fortifikační míře. **Vlevo původní podrobný výkaz ploch** vycházející z komisionálního protokolu (HI/1845, 30. srpen) v podobě schválené GV (HI/1845, 6. listopad**). Vpravo pak aktualizovaný** výkaz ploch zahrad z počátku roku 1846, který byl upraven podle velitelem brigády generálmajorem knížetem Friedrichem Thurn-Taxis dodatečně nařízeného vyjasnění (*Legende. Mit Bezug auf die von der Brigade Fürst Taxis nachträglich angeordneten Ausstechung an Ort und Stelle*). V obou výkazech jsou rozepsány jednotlivé zahradní díly I. až VI., na jaké pracovní pozice jsou vázané, výkaz liter hraničních bodů a číselné vyjádření plošné míry. **Vpravo dole**

[52] VHA, GD Praha, kt. 24, sig. IX5119, pracovní koncept plánu nového rozdělení zahrad u INV, 1845.

se pak nachází dodatečně vkreslený okótovaný půdorys, pohled a řezy řešením zděných pilířů a dřevěných plotových polí mezi nimi.

Budovu Invalidovny plán zachycuje pouze jako blokovou zástavbu, u které jsou zachyceny pouze její výčnělky směrem do zahrad vně V, J a Z křídla (výjimkou je pouze realitě přibližně odpovídající nepravidelnost ukončení apendixu S křídla – srov. IK/asi 1820-1860). **Ve středech všech křídel do zahrad vystupují průjezdové bašty** polygonálního půdorysu. **Jednotlivé zahrady jsou barevně odlišeny** (a přerušovaně naznačeny původní díly, z nichž byly složeny), **nicméně jako celek již tvoří jednolitý zahradní pás** podél všech vedlejších křídel budovy. Ten je **přerušen pouze uzavřenou cestou u JZ nároží**, který komunikačně odbavoval **umrlčí komoru, truhlářství Invalidovny a vedlejší vchod do budovy od vojenských skladů** (vesměs především kvůli a pohřbům na nedaleký vojenský hřbitov ležící tímto směrem). Je otázkou, zda i nadále vchod sloužil například zásobování, to však z plánu vyčíst nelze. Při zdi V křídla a v západní části JV nároží jsou zakresleny **dvě dvojice zděných nádrží na vodu** (modře)**, z nich nádrž sevřená mezi J křídlem a JV nárožím je patrně chybně převzatou podestou schodiště ke vchodu v těchto místech.** Nádrže u Z křídla zakresleny nejsou, nejspíš ale existovaly (Srov. IK/1845, 28. duben, /3. červen). V JZ nároží je uprostřed zakreslena (červeně) **vně budovy vysazená umrlčí komora** (*Todtenkammer*, mimo dnešní půdorys za J stěnou 1.42) a v ose chodby pak **truhlářství Invalidovny** (*Tischler*). Při jižní části Z křídla nad jedním vystupujícím polem zakončení arkádové chodby pak **zděný zahradní domek**. V plánu je zaneseno také **několik dveřních otvorů** a to především u J křídla a v přilehlých částech budovy. Dva při ústí chodby v JV nároží, **jeden z jiných plánů neznámý západní části J křídla** (přibližně v ose dnešní místnosti 1.35c – nicméně na čistopise pánu chybí, tak ani nemusel existovat – srov. IK/1846. 9. únor) a vchod do umrlčí komory (zevnitř z dnešní místnosti 1.42) i vně truhlářství v JZ nároží.

Velmi cenný je **detailní stavební dokumentace zděných plotových pilířů** a prkenných plotových polí mezi nimi**.** Zděné pilíře jsou zakončeny o něco širšími tupě jehlancovými stříškami, které nesou ostnatý drát. **Plotová pole** jsou nasazena ve středech pilířů na dvou trámcích a skládají se ze sedmi k sobě sražených prken, která sahají do země až téměř pod jehlancovité zakončení. **Tužkou provedené řezy** s kótami v metrické soustavě vč. detailu překrývání škvír mezi sraženými prkny tenkými laťkami pocházejí **pravděpodobně až z 20. století.**

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Celý list plánu nového rozdělení zahrad u INV s výkazy ploch – pracovní koncept s pozdějšími úpravami mj. detailním rozkreslením plotu

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – vlastní plán nového rozdělení a ohraničení zahrad – na V a JZ patrný přesun zahrady štábního lékaře, červené body – zděné pilíře

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – grafické měřítko ve fortifikační míře a převod na metry

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – parafa podpisu plánu setník ?Juroch? (možná se týká jen plotu)**, okótovaný půdorys, pohled a novější (20. stol.) příčný svislý a podélný vodorovný řez s kótami metrické soustavy**

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – starší výkaz ploch jednotlivých zahrad z doby, kdy se počítalo se zahradou štábního lékaře na jižním konci velitelovy zahrady (číslo, vazba na pracovní pozici, litery hraničních bodů, dílčí plochy, celková plocha)

9. Ikonografie

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – nový aktualizovaný výkaz ploch jednotlivých zahrad – díl štábního lékaře již v severní části někdejší velitelovy zahrady (číslo, vazba na pracovní pozici, litery hraničních bodů, dílčí plochy, celková plocha)

1846, 9. únor	**Andreas TUNKLER von Treuimfeld, kadet POHANKA,** *Plan, Uiber die zum Invalidenhause gehörigen Gartenatheile wie sie mit Bezug auf das Commission Protocoll vom 30ten August 1845 durch die hohe k. k. General Commando Verordnung d[et]to 6ten November 1845, R 5972, zur Benützung angewiesen worden sind,* [53] [**plán vyměření a nového rozdělení zahrad kolem pražské Invalidovny podle protokolu komise z 30. srpna 1845 a výnosu generálního velitelství z 6. listopadu 1845**]. **Popis:** rkp, kolor, grafické měřítko, **chybně označená směrová růžice opsaná z ideového plánu INV (viz IK/1731, před 16. březen)**.[54]

Plán představuje mírně upravenou čistopisnou verzi konceptní (a posléze pracovní) verze tohoto plánu, který byl pro svůj cenný a v mnohém unikátní obsah spojený především s vrstvou pozdějších úprav (řezy plotem, výkazy před a po přesunu zahrady štábního lékaře atp.) uveden výše jako samostaný plán (IK/1845, [po 6. listopadu]). **Mnohé z popisu konceptního plánu tak platí i pro zde popisovanou čistopisnou verzi** (nejlépe to dokládá shodně chybné označení světových stran na směrové růžici převzaté původně z ideového plánu INV (viz IK/1731, před 16. březen), a tak se zaměříme spíše na detaily vzniku a distribuce tohoto plánu drobné a rozdíly mezi oběma plány.

O potřebě a záměru zhotovit přesný situační plán s popisem hranic a plošných výměr po schválení navržených vyšetřovací komisí navržených úprav hovoří již text komisionálního protokolu (HI/1845, 30. srpen). Mnohem konkrétněji pak **požadavek na zhotovení přesného situačního plánu ve čtyřech vyhotoveních** (*genauern Situations Planen vierfach*) **po provedení výsledných úprav poprvé zazněl v nařízení GV z 6. listopadu 1845**, které však ještě počítalo s umístěním zahradního dílu pro štábního lékaře v jižní části velké velitelovy zahrady (HI/1845, 6. listopad). **Umístění zahrady štábního lékaře však bylo** na základě praktických argumentů BV (HI/1845, 25. prosinec) a dohody s novým velitelem Invalidovny (HI/1845, 5. leden) někdy **v době mezi 5. lednem a 9. únorem 1846 změněno na severní část velitelovy zahrady** (ve shodné výměře). **Plán je signovaný 9. února 1846 v Praze a nese podpisy členů vyšetřovací komise** ustanovené GV (HI1845, 3. červenec), **jen namísto nadporučíka Ferdinanda Bauera zde již figuruje nadporučík Andreas Tunkler von Treuimfeld** (SCHEMMI 1845, 399)**,** jeho kolega z Fortifikačního místního ředitelství v Praze**. Autorem plánu je jistý kadet Pohanka**, patrně ve spolupráci se zmíněným vojenským inženýrem **nadporučíkem Tunklerem. kteří ale čerpali z měření svých předchůdců** (viz IK/1845, 30. srpen, /[po 6. listopadu]). Počátkem února tedy již bylo vyjasněno plošné rozdělení zahrad, ale **výstavba zděných plotových pilířů** po vnějším obvodu zahrad a na hranicích mezi jednotlivými zahradními díly nesporně až na jaře (srov. pozdější úpravy IK/1845, [po 6. listopad]). Teprve **4. května** po dokončení a vyúčtování stavebních prací byl **detailní čistopisný plán s výkazem znovu přesně vyměřených a popsaných dílů a jejich určení dodán ve čtyřech vyhotoveních GV.** A to spolu s finální zprávou brigádního velitele o dokončení úpravy hranic, rozdělení a oplocení zahrad u INV (HI/1846, 4. květen)**.** Při této příležitosti byl **také dodatečně vložen do komisionálního protokolu** (HI/1845, 30. srpen), se kterým se jako příloha zprávy vracel na GV. Následně Generální velitelství rozeslalo 12. května po jednom paré plánu komisi INV, Fortifikačními místnímu ředitelství v Praze i Dvorské válečné radě, aby si je uložily ve svých spisovnách. Tak měla být předejito možným sporům a zajištěna „věčnost“ provedených úprav zahrad (HI/1846, 12. květen).

Plán prezentuje konečný výsledek celoročního snažení o řešení sporů o zahrady a novou definitivní úpravu zahrad ve stavu k počátku února 1846. Proto je i podepsán členy vyšetřovací komise. Tato úprava následně přetrvala až do 20. století (ve vnější hranici a zachovaných pilířích vnitřního členění až do dneška). Proto zde najdeme pouze jediný výkaz ploch, jediné grafické měřítko, definitivní označení hraničních bodů a **zahradu štábního lékaře již nacházíme bezpečně v severní části někdejší velitelovy zahrady**. Zároveň zde ještě chybí zděné plotové pilíře (jen naznačeny vzdálenosti), jejichž výstavba probíhala až v jarních měsících.

[53] Na rubové straně je plán označen následovně: „*Pläne zum Bericht der Brigade Fürst Taxis N*[umer]*o 34.*“Plurál je použit proto, že původně byla ke zprávě BV (HI/1846, 4. květen) přiložena čtyři vyhotovení toho plánu.

[54] VHA, GK Praha, kt. 451, sig. R50/138, čistopis plánu konečné úpravy zahrad u INV, 9. únor 1846.

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Celý plán nového rozdělení zahrad u INV s výkazy ploch – finální čistopis

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – vlastní plán – finální čistopis

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – grafické měřítko a podpisy dvou členů vyšetřovací komise: válečný komisař Alois Pichler (vlevo) a velitel brigádního velitelství generálmajor Friedrich kníže Thurn-Taxis (vpravo)

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – podpis náhradního člena vyšetřovací komise a pravděpodobně i spoluautora mapy Andrease Tunklera von Treuimfeld (nahoře). Vlastní technickou kresbu (ve čtyřech vyhotoveních) provedl jistý kadet Pohanka (dole)

9. Ikonografie

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – výkaz ploch jednotlivých zahrad k 9. únoru 1846 (číslo, vazba na pracovní pozici, hraniční body, dílčí plochy, celková plocha)

Historický vývoj zahrad členů komise INVALIDOVNY - štábu (od 18. století do 1846, pak beze změn setrval do 20.století)

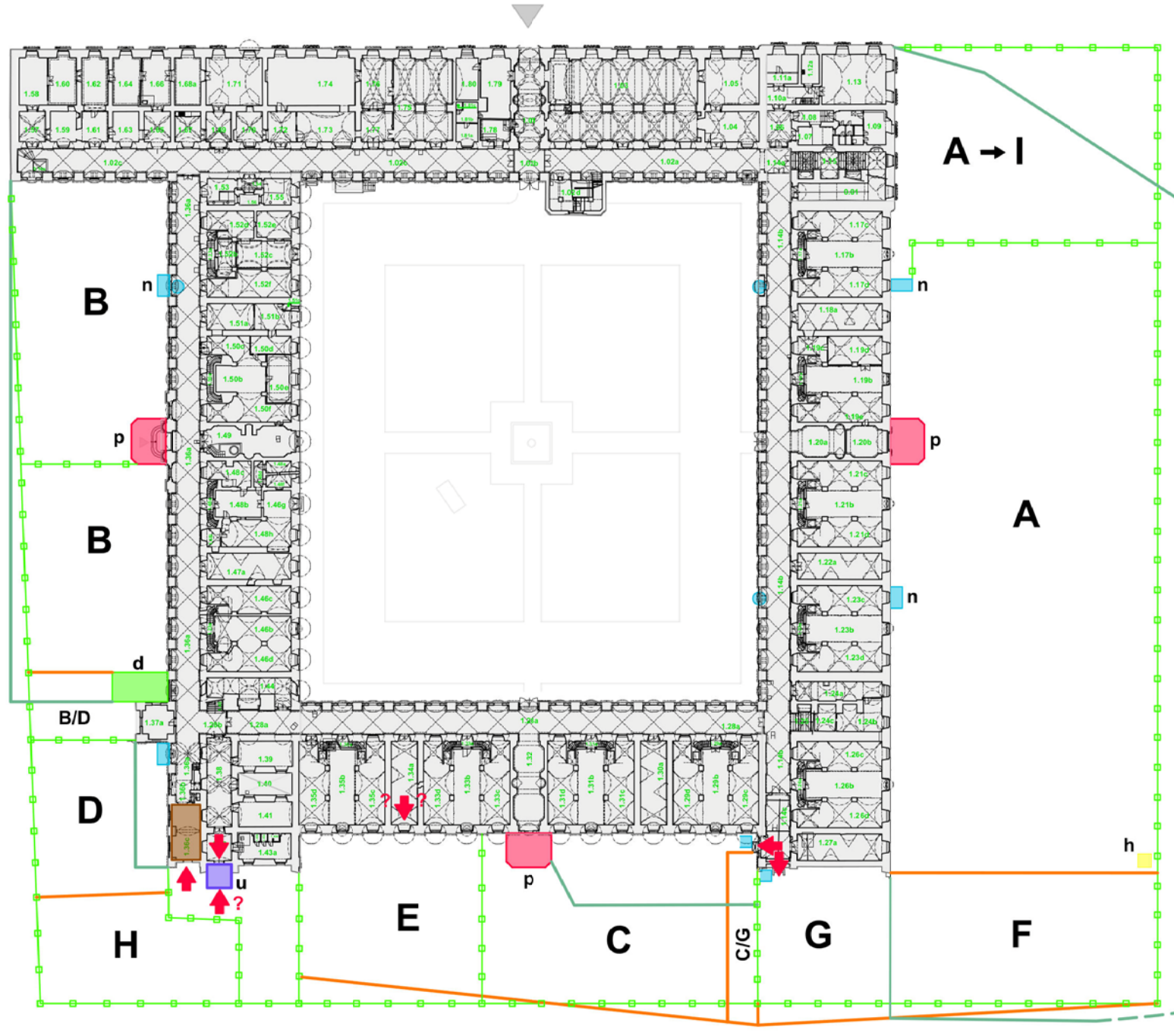

Zahrady byly téměř vždy přidělovány aktuálnímu držiteli následující služební pozice nebo hodnosti:

* - známý vznik zahrad

A - (původní) zahrada velitele (plukovníka) INV
(*před 1755, 1846 oddělena severní část pro zahradu štábního lékaře)

B - zahrada válečného komisaře (*před 1755, ke konci 18. stol. zúžena v jižní části při stavbě pontonů)

B/D - část zahrady válečného komisaře nárokovaná (neprávem) zástupcem velitele (*před 1755 - část severně od výstupku arkádové chodby)

C - zahrada účetního INV (* před 1755, 1833-1845 zmenšená o C/G)

C/G - část zahrady účetního, zabraná 1833-1845 ve prospěch velitele

D - zahrada zástupce velitele INV (majora, 2. štábního důstojníka;
(*asi před 1769, oficiálně až mezi 1796 1807, 1845 rozšířena o zahradu H)

E - zahrada auditora (soudce) a správce pozemkové knihy INV
(*údajně 1806, spíše 1807-1815 jako zahrada velitele ubytovacích místností mužstva, někdy po 1815 se stává zahradou auditora INV)

F - zahrada rozšiřující původní zahradu velitele A
(*asi před 1769, bezpečně a neoficiálně 1815-17, oficiálně až 1846)

G - zahrada rozšiřující původní zahradu velitele A
(*neoficiálně 1815-1817-? propůjčená zástupce velitele, oficiálně 1846)

H - zahrada rozšiřující původní malou zahradu zástupce velitele D (*1845)

I - zahrada štábního lékaře vydělená 1846 z původní zahrady velitele
(*před 1755 jako zahrada velitele,
1846 oddělena část I jako zahrada štábního lékaře)

- vstupy / výstupy (? - nejisté vstupy výstupy)
h - hraniční kámen - jediný z šestice označené v roce 1798, který se nalezl na jaře 1845 po povodni
n - zděné nádrže na vodu (k zalévání, vodní zdroj)
p - průjezdové polygonální bašty
d - zděný zahradní domek v jižní části zahrady válečného komisaře
u - umrlčí komora vysazená vně budovy (patrně přístupná i zvenčí)
t - truhlářství Invalidovny
(výroba rakví, kompenzační pomůcky pro invalidy)

hranice zahrad zachycené na Rennerově plánu přízemí INV (IK/1769)
dtto - hypotetický průběh zahrady velitele nacházející se mimo plochu Rennerově plánu přízemí INV (IK/1769)

hranice zahrad zjištěné na jaře 1845 po povodni (IK/1845, 28. duben a 3. červen)

hranice zahrad po úpravě vnějšího a vnitřního oplocení a rozdělení zahrad mezi členy komise INV
- stav 1846 - 20. stol. (IK/1846, 9. únor)

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	2.9
STAVEBNÍ VÝVOJ	Historický vývoj zahrad členů komise HI/1845, 30. srpen IK/1846, 9. únor	bez.měř.	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2020 A3		

1857, červen	**Anonym [z Ženijního ředitelství v Praze],** *Plan der Vermauerung der Arkaden im k. k. InvalidenHause,* [**plán zazdění nádvorních arkád v přízemí V a J křídla**]. **Popis:** rkp, kolor, grafické měřítko.[55]

Pln dokládá, že teprve po roce 1857 docházelo k zazdívání původně otevřených arkád v přízemí Z a J křídla. S křídlo zůstávalo nadále otevřené, k jeho zazdění došlo až o několik desetiletí později v souvislosti se stavbou výtahu.

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Celkový plán zazdění arkád v přízemí Z a J křídla

[55] VHA, GD Praha, kt. 24, značka. III/10, sig. III-8-10, plán zazdění arkád, 1857

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – pohledový plán zazdění arkád s kamenickými prvky

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – půdorys a zaměření arkádových dodeb – žlutě plánované zazdívky chodeb v přízemí J a Z křídla

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – detail půdorysného plánu s nadále volnými arkádami S křídla

1860	**A. WOTTER, [Soubor plánů (zaměření) Invalidovny**]. **Popis:** rkp, kolor, grafické měřítko.[56] Seznam částí souboru: **1) sig. IX5112a, půdorys sklepů a základů + vedení kanálů a stok.** **2) sig. IX5113a, půdorys přízemí + kanály + příčné řezy.** **3) sig. IX5114a, půdorys převýšené části přízemí.** **4) sig. IX5115a, půdorys I. patra.** **5) sig. IX5116a, půdorysy převýšeného I. patra.** **6) sig. IX5117, podélný řez Z křídlem + pohled na S fasádu.**

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

1) Celek – půdorys sklepů a základů + vedení kanálů a stok

[56] VHA, GD Praha, kt. 24, značka. III/10, sig. IX5117, podélný řez Z křídlem + pohled na S fasádu; sig. IX5115a, půdorys I. patra; sig. IX5114a, půdorys převýšené části přízemí; sig. IX5113a, půdorys přízemí + kanály + příčné řezy; sig. IX5116a, půdorysy převýšeného I. patra; sig. IX5112a, půdorys sklepů a základů + vedení kanálů a stok.

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

2) sig. IX5113a, půdorys přízemí + kanály + příčné řezy

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

3) sig. IX5114a, půdorys převýšené části přízemí

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

4) sig. IX5115a, půdorys I. patra

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

5) sig. IX5116a, půdorysy převýšeného I. patra

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

6) sig. IX5117, podélný řez Z křídlem + pohled na S fasádu

[asi 1865-1870]	**[ANONYM], pohled na vnější fasádu V křídla z Velké invalidní louky.** **Popis:** fotografie.[57]

Na jedné z nejstarších pražských fotografií se nachází také **velice zajímavý pohled na V křídlo Invalidovny z Velké invalidní louky,** která vyplňuje celé popředí snímku. V této době ještě stále stojí Invalidovna uprostřed svých pozemků (svého areálu) jako solitérní stavba (v pozadí se rýsují až karlínské tovární haly firmy Daněk (předchůdce ČKD). Vpravo před hlavním průčelím budovy je z této strany patrná pouze nižší zeleň teprve nedávno vysazeného parku. **Vlastní budovu Invalidovny z této strany obklopuje zahrada obehnaná plotem se zděnými sloupky a jednoduchými prkennými výplněmi. Keře i stromy proměnlivé výše z části kryjí pohled na přízemí V křídla budovy.** V levé (jižní) části snímku se pak začíná areál vojenských skladišť, z kterého je dobře patrná pouze objemná **budova skladiště s mansardovou střechou a areál s keři obehnaný nízkou zídkou** či jiným ohrazením.

Dokumentačně nejcennější část snímku však představuje její ústřední motiv – vnější pohled na V křídlo Invalidovny, které je **zachyceno ještě před výraznou rekonstrukcí střechy v 80. letech 19. století.** Na střeše tak můžeme ještě pozorovat **šestici barokních vikýřů, nezřetelné otvory svrchní i spodní řady světlíků, starší rozmístění komínů i hroty hromosvodů.** Nad SZ nárožím se pak klene odvětrávací **světlík záchodů v původní hmotě**, za ním ze střechy S křídla vyrůstá patrně **vrchol zvoničky nebo siréna (?)**. V případě **světlíku SV nárožního rizalitu** je pak nápadné, že má **vyšší a protáhlejší tvar** než světlíky nad vlastním V křídlem. Především ale **postrádá výraznou nadokapní římsu přecházející do volut po stranách světlíku**, jak to detailně zachycuje původní Dientzenhoferův pohledový plán vnějších fasád V křídla Invalidovny (srov. IK/[asi 1731-1734]). **To vede k otázce, zda vůbec byly tyto zdobné části vikýře SV nárožního rizalitu realizovány (přinejmenším z V strany)?** Zdá se, že nikoliv. Ale záleží také na vyhodnocení fyzických stop v úrovni půdy a na starších konstrukčních prvcích krovu. Pokud by se jejich existence prokázala, pak musely zaniknout před ještě vznikem fotografie. S výše zmíněnými detaily také úzce souvisí otázka výšky střešního krovu, fotografie jej totiž zachycuje v podobě před jeho rekonstrukcí v 80. letech 19. století.

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – Invalidovna a její okolí od V přes Velkou invalidní louku

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

[57] ÚDU, Sb. fotografií, inv. č. 019480. Otištěna v práci BEČKOVÁ/PŘIKRYLOVÁ/TRNKOVÁ 2019, 277 č. 580.

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – Invalidovna od V, detail obytné budovy a zahrady obehnané plotem (nahoře) ve srovnání s výřezem realizované části na původním Dientzenhoferově plánu fasády V křídla Invalidovny (dole)

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – Invalidovna od V, detail vojenských skladů jižně za Invalidovnou

IV. OD NEOABSOLUTISMU DO ZÁNIKU MONARCHIE (1850-1918)

[asi 1850-1880]	**[ANONYM],** *Prager k. k. Militär-Invalidenhaus.* **[pohled na S křídlo Invalidovny a parkem od S].** **Popis:** rytina, tisk.[58]

Rytina neznámého autora zobrazuje **park před hlavním průčelím Invalidovny** a fasády S křídla. Podle oblečení vojenských i civilních osob a samotné existence parku můžeme rytinu **rámcově datovat do období 50-80. let 19. století**. Zobrazuje tak podobu okolí Invalidovny po úpravách, ke kterým dala impulz ničivá povodeň roku 1845.

V popředí je žánrový výjev procházek a projížděk zdravých i invalidních vojáků a důstojníků v prostoru před Invalidovnou. Zcela v popředí je patrně břeh řeky Vltavy, následuje koruna silnice na Libeň a Brandýs [nad Labem], po které projíždí kočár a jedou jezdci na koních. Za silnicí se nachází **park před vstupním průčelím Invalidovny**, který je od silnice i dalších cest **vymezen dřevěnými přerušovaně obarvenými ohradami**. Podél cesty k hlavnímu vstupu a podél celého S křídla je park osázen středně vzrostlými stromy a v jeho západní části se nachází **víceboký altán s nárožními sloupy**. Zcela vpravo rytina zobrazuje menší přízemní budovu, patrně vojenský sklad nebo již příslušenství sousední střelnice.

Vlastní budova je v přízemí částečně kryta korunami stromů, přesto je patrné, že se **před vchodem nachází budka pro stráž při vstupu** a především, že **všechna okna v přízemí jsou krytá mřížemi.** Okenní osy 1. a 2. jsou nižší a bez mříží. V úrovni střechy rytina zachycuje v dolní části atiky se stylizovanou sochařskou výzdobou (na východní atice je patrný **kulatý otvor hodin**), které se střídají se dvěma dvojicemi světlíků s vikýřem mezi nimi. **Horní řada světlíků není zachycena**. Na hřebeni střechy rytina zobrazuje odvětrávací světlík záchodů SV nároží, množství komínů patrně původně barokní podoby (vybočují pouze poslední komíny nad západním krčkem – jeden z nich je opatřen **korouhví** či jde o objekt v zákrytu) a **tři tyče hromosvodů**. Jedna z nich je instalována **na věžičce vyrůstající ve středu S křídla z nádvorní strany** střechy. Její účel neznáme, pravděpodobně sloužila jako zvonička signalizaci pomocí zvonů.

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

[58] ÚDU, Sb. grafiky a kresby, inv. č. 08329, sig. W-E-4/25.

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

[po 1898]	**[ANONYM], pohled na vnější fasádu S křídla a park s pomníky před Invalidovnou.** **Popis:** fotografie.[59]

Fotografie zachycuje čelní pohled na hlavní průčelí Invalidovny z Královské třídy (dnes Sokolovské) ještě před jejím rozšířením. Snímek vzniknul v zimním období a zachycuje téměř celou délku vnější fasády S křídla a podstatnou část vzrostlé zeleně parku před Invalidovnou. V ose hlavního vchodu se již nachází jak obelisk na památku utonulých zákopníků (ženistů) zahynulých za povodně roku 1890 i pomník s bustou hraběte Strozziho zhotovená roku 1898. Protože zeleň kolem busty je velmi nízká, **snímek patrně vznikl velmi krátce po roce 1898.**

Nad atikami opatřenými sochami (z nichž východní je opatřena ciferníkem hodin) se u hřebene střechy rýsuje **řada komínů, které jsou již vyvložkované** a také **manipulační můstek pro údržbu komínů**, který se táhne po celé délce hřebene střechy.

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

[59] ÚDU, Sb. fotografií, inv. č. 004758.

[po 1898]b dle zeleně asi kolem 1910	**[ANONYM], pohled na pomník s bustou Petra hraběte Strozziho a přilehlou část parku před Invalidovnou.** **Popis:** fotografie.[60]

Fotografie zachycuje boční pohled na pomník s bustou Petra hraběte Strozziho (1626-1664), kterou roku 1898 zhotovil hořický sochař Mořic Černil. **Snímek patrně vznikl nedlouho po jeho instalaci.** Pohled směřuje od uliční fasády S křídla šikmo přibližně SSV směrem k dnešní Sokolovské ulici. Pomník vévodí oválné parkové ploše v popředí, kterou tvoří stromové patro v pozadí (smrky) a keře a záhony v popředí. Od písčitého prostranství před Invalidovnou je okolí památníku odděleno nízkým plůtkem. V pozadí snímku prosvítají stromy po obou stranách široké cesty, v jejíž ose se pomník nachází.

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

[60] ÚDU, Sb. fotografií, inv. č. 004563.

[do 1901]	**[Různí autoři], [obrazové přílohy Soupisu památek historických a uměleckých],** (PODLAHA – ŠITTLER 1901, 201-206)**.** **Popis:** tisk podle předloh vzniklých různými technikami – viz níže. **Seznam částí souboru:** **1) Obr. 203. fotokopie původního ideového plánu Invalidovny** (PODLAHA – ŠITTLER 1901, 201) **– NEUVÁDÍME** (viz originál IK/[před 1731, 16. březen])**.** **2) Obr. 204. Půdorysný plán přízemí Invalidovny z doby Soupisů** (PODLAHA – ŠITTLER 1901, 202) – uvádíme dochovanou předlohu k Soupisu. **Popis**: rkp, kresba tuší, grafické měřítko.[61] **Naznačeny linie řezů A-B, C-D a E-F (viz níže).** **3) Obr. 205. Pohled na vstupní část S křídla s přilehlou částí parku** (PODLAHA – ŠITTLER 1901, 203)**.** **Popis:** otištěná fotografie**.** **4) Obr. 206. Pohledový plán rizalitu vstupního průjezdu S křídla – z uliční strany** (PODLAHA – ŠITTLER 1901, 203) – uvádíme dochovanou předlohu k Soupisu. **Popis**: rkp, kresba tuší, grafické měřítko.[62] **5) Obr. 207. Boční pohled na S křídlo od Z** (PODLAHA – ŠITTLER 1901, 204)**.** **Popis:** otištěná fotografie. **6) Obr. 208-210. Soubor tří řezů (A-B, C-D a E-F) k půdorysnému plánu č. 203** (PODLAHA – ŠITTLER 1901, 205)**.** **Popis:** otištěné rkp. plány, gr. meřítko (jen č. 209 a 210).
Z architektonického, provozního a uměleckého ohledu plány podrobně analyzuje příloha SHP č. 1: Výběr z historické plánové dokumentace, a tak se zde omezíme na základní popis a ostatní informace.	

[61] ÚDU, Sb. grafiky a kresby, inv. č. 07232, sig. W-D-XXIV/50. Papírový exemplář je označen jako č. 198.
[62] ÚDU, Sb. grafiky a kresby, inv. č. 07231, sig. W-D-XXIV/49. Papírový exemplář je označen jako č. 200.

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Celý plán – půdorys přízemí Invalidovny

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

Výřez – S křídlo

9. Ikonografie

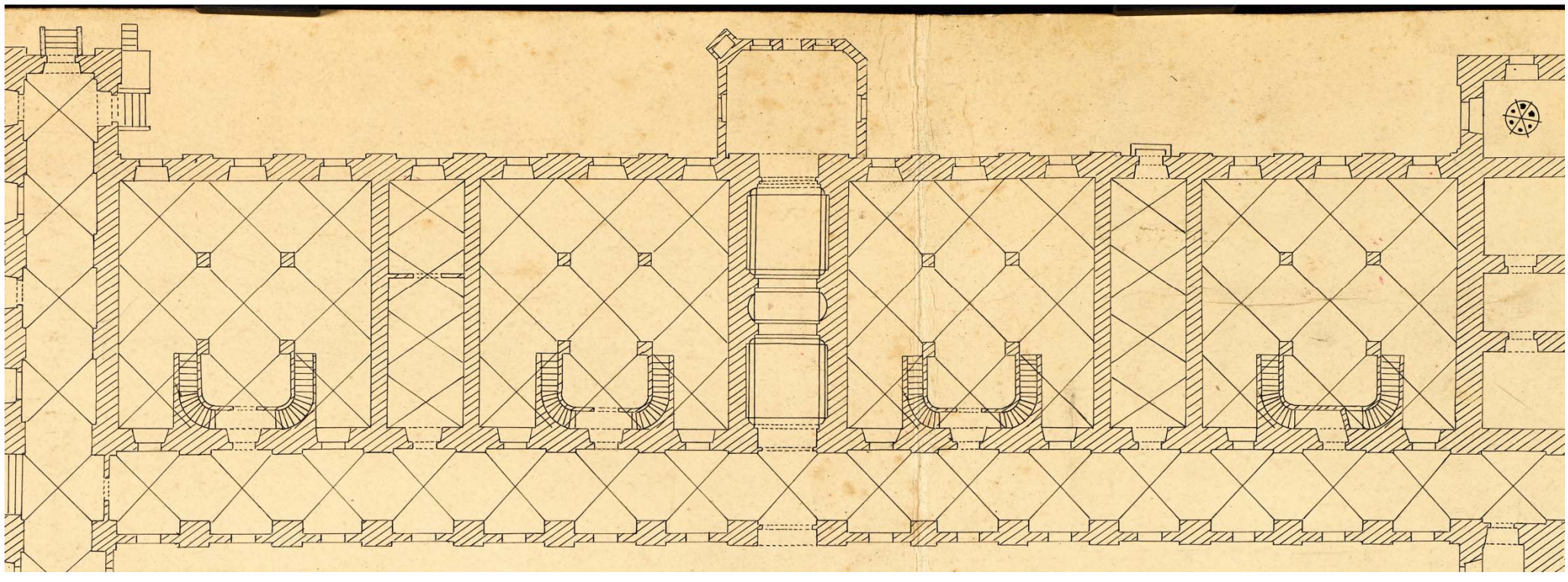

Výřez – J křídlo

9. Ikonografie

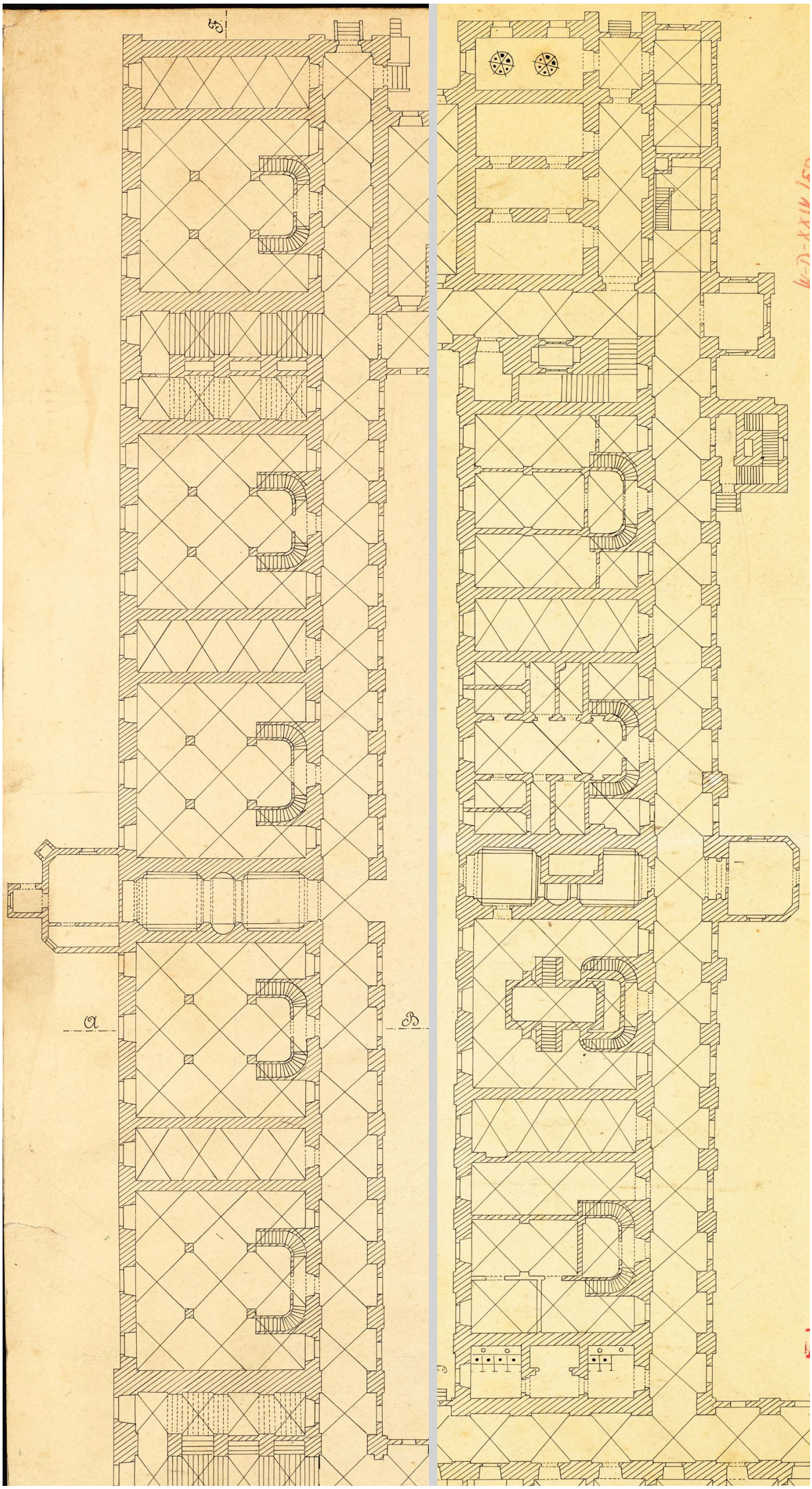

Výřez – V křídlo (vlevo) a Z křídlo (vpravo)

3) Obr. 205. Pohled na vstupní část S křídla s přilehlou částí parku

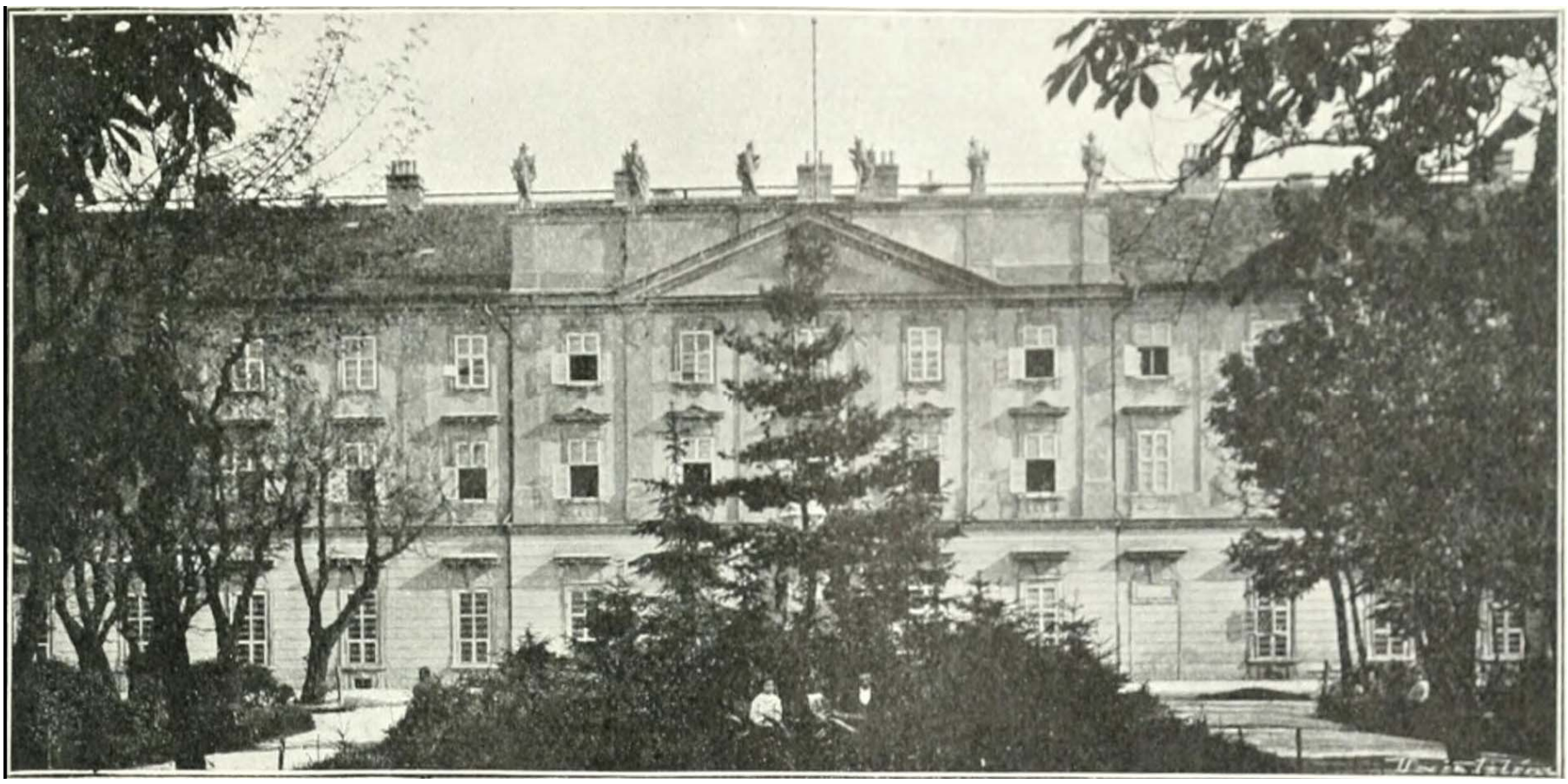

Pohled na vstupní část S křídla s přilehlou částí parku (otištěná fotografie)

4) Obr. 206. Pohledový plán rizalitu vstupního průjezdu S křídla – z uliční strany

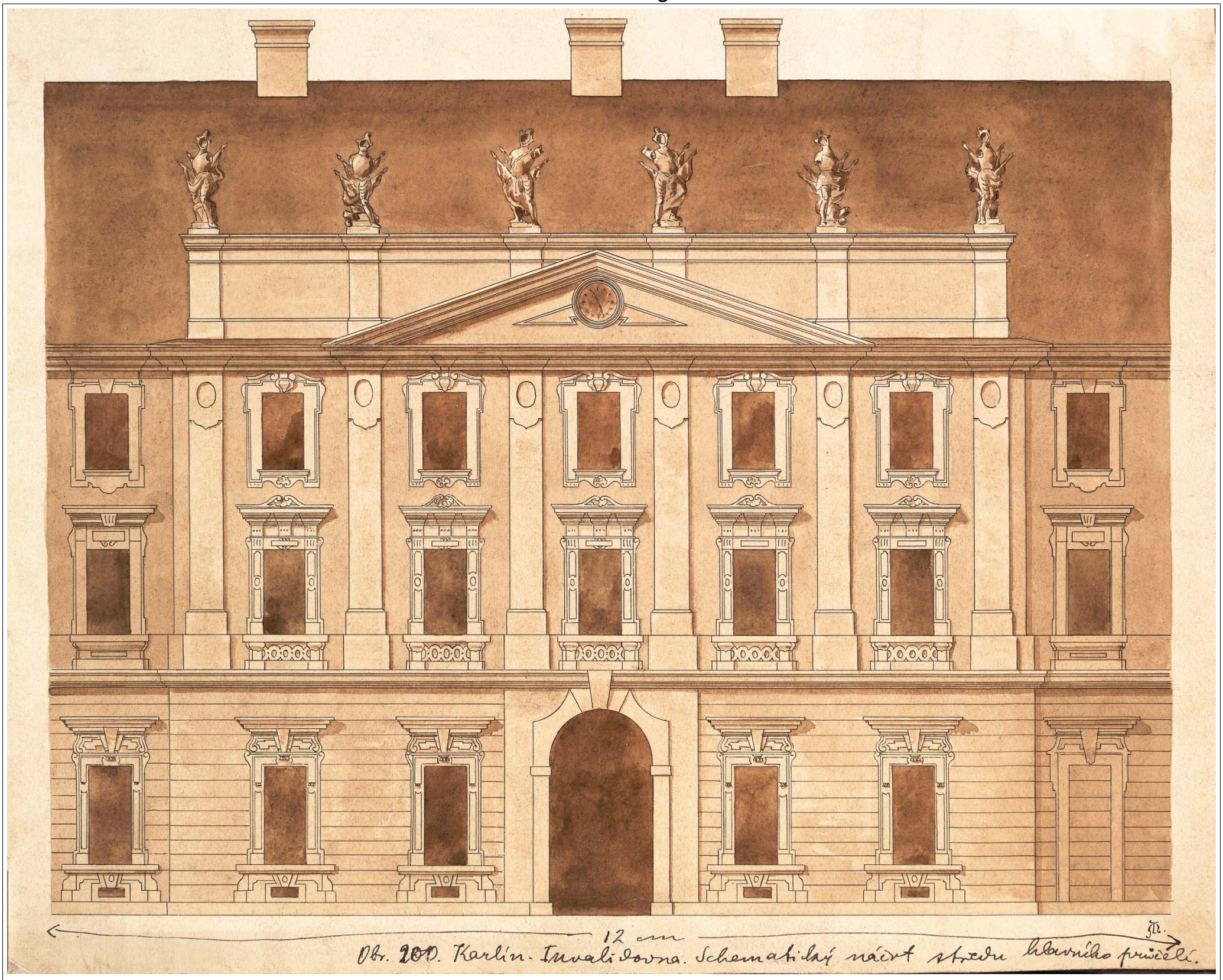

Celý plán (oříznutý) – pohled na vstupní rizalit S křídla s hlavním vstupem a sochami východní atiky

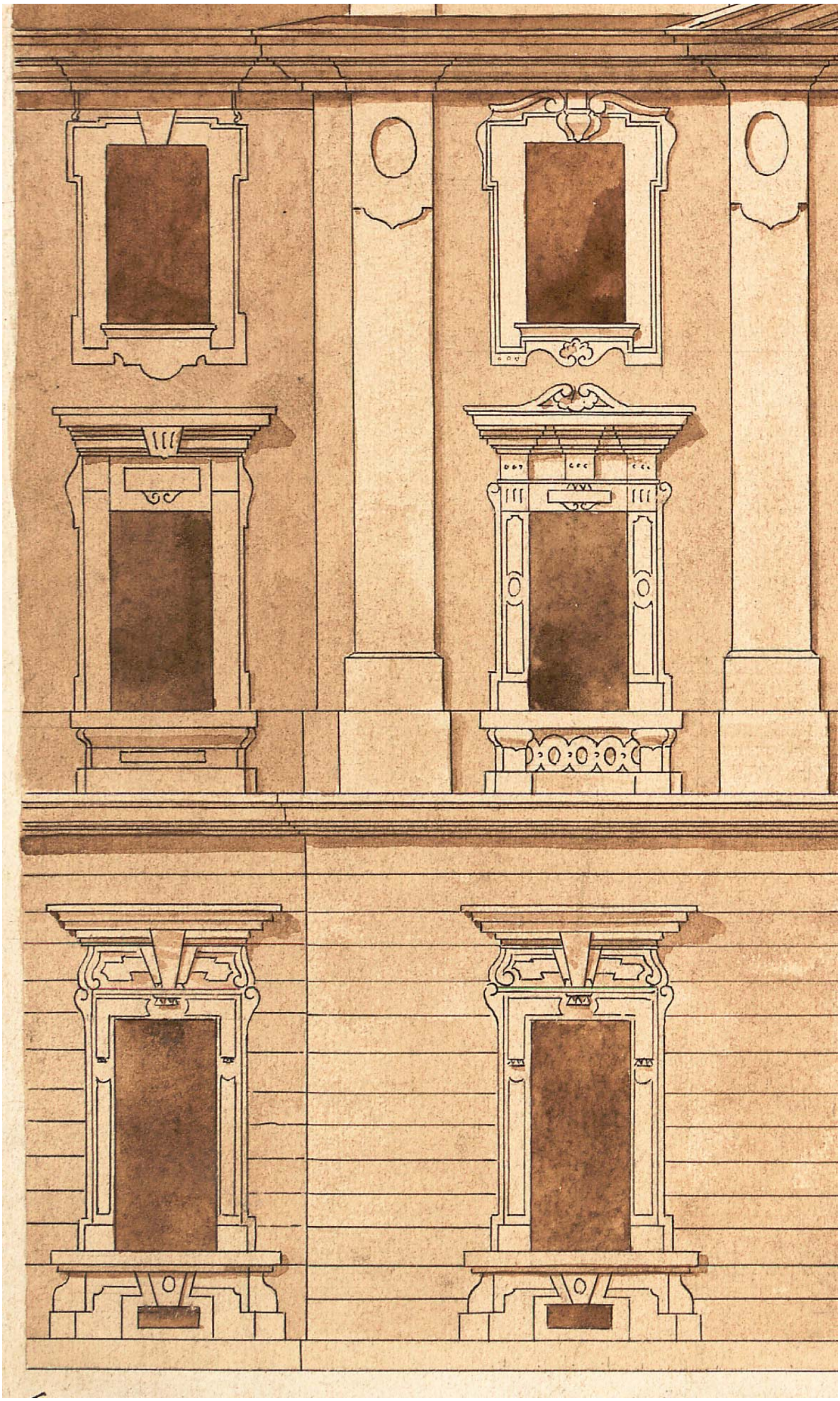

Výřez – srovnání šambrán oken a světlíků všech podlaží v mezilehlé ploše (vlevo) a ploše vstupního rizalitu (vpravo)

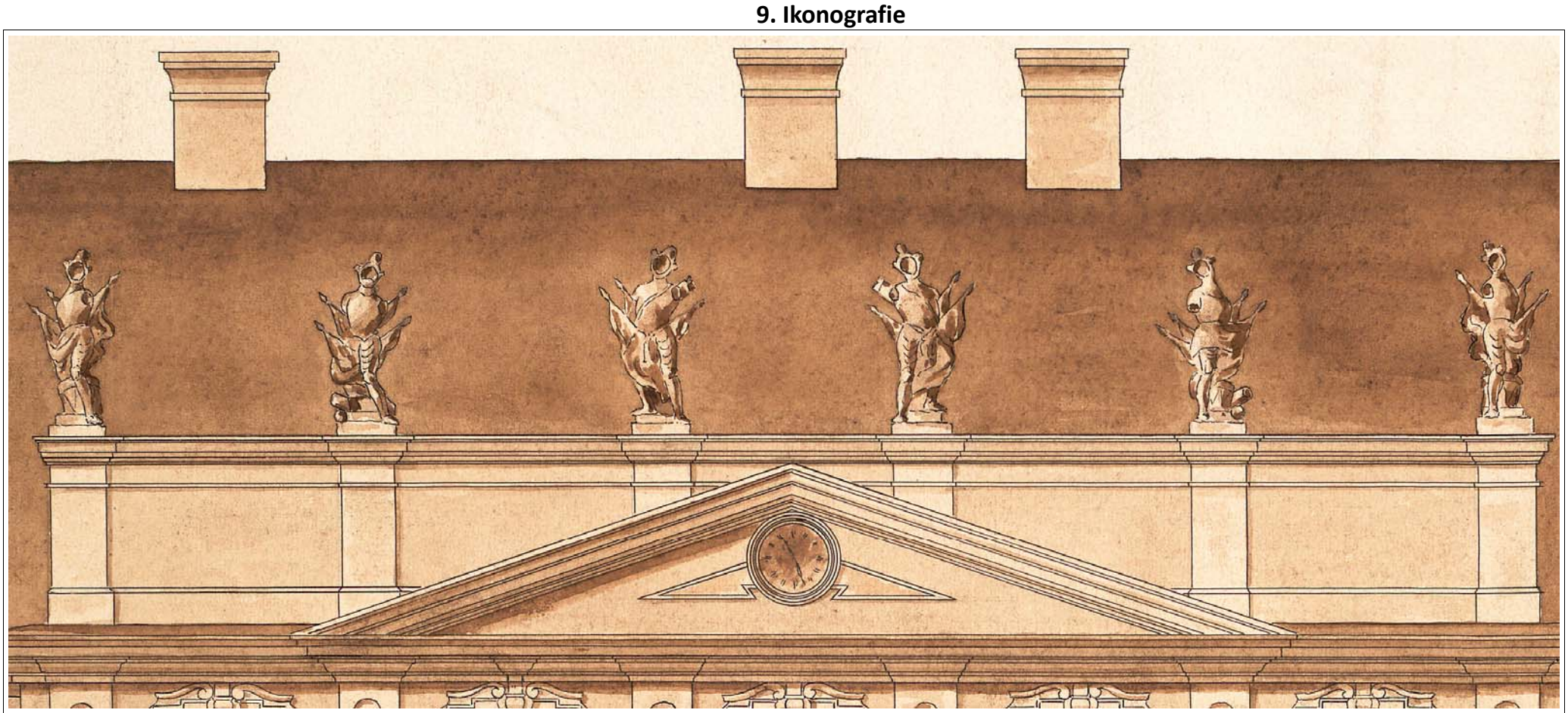

Výřez – pohled na V atiku se sochami trofejí a hodinami, hlavice komínů

5) Obr. 207. Boční pohled na S křídlo od Z

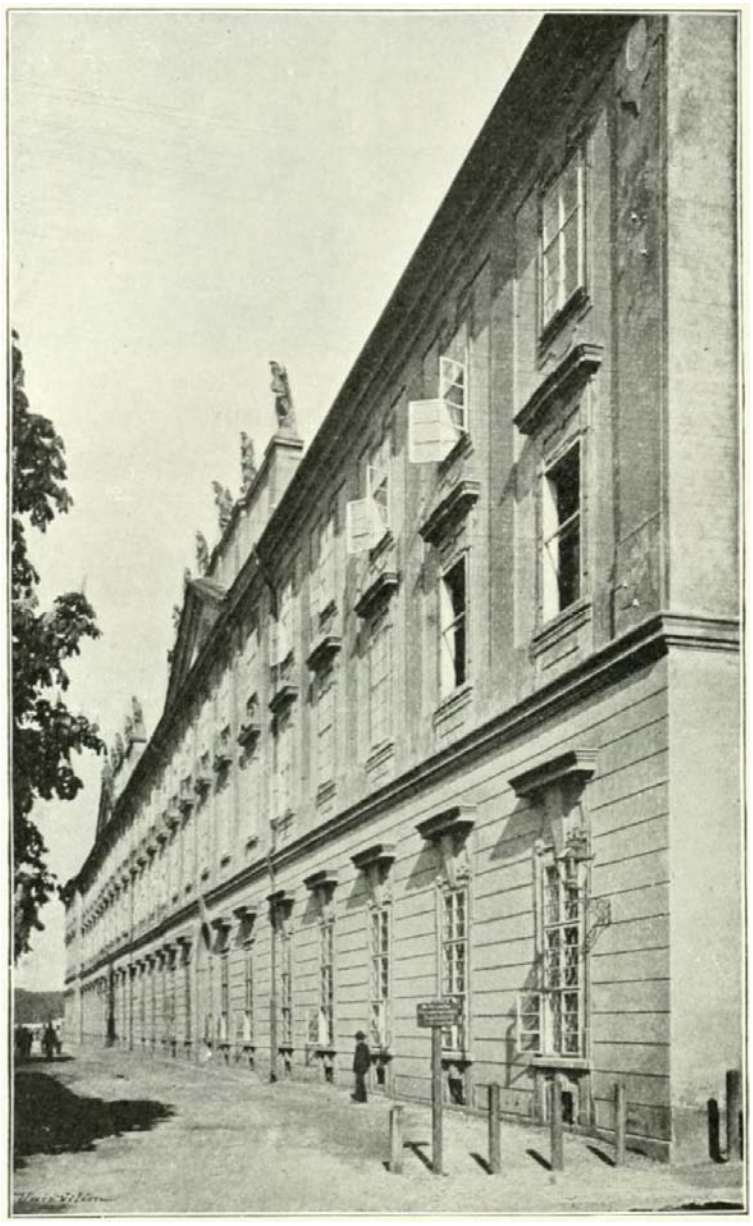

Boční pohled na S křídlo od Z (otištěná fotografie)

6) Obr. 208-210. Soubor tří řezů (A-B, C-D a E-F) k půdorysnému plánu č. 203 (PODLAHA – ŠITTLER 1901, 205)**.**

Obr. 209. A-B příčný řez V křídlem Invalidovny (vlevo); Obr. 210. C-D příčný řez S křídlem Invalidovny (vpravo)

[krátce po 1900-1901]	**[ANONYM]**, **pohled na empírovou kašnu druhotně umístěnou ve středu nádvoří** Invalidovny (dva podobné snímky). **Popis:** fotografie.[63]

Fotografie zachycuje od JZ empírovou kašnu **krátce po její instalaci** do středu nádvoří Invalidovny (dobře viditelná je tedy J a částečně Z strana kašny). Kašna sem byla přesunuta **v letech 1900-1901 z nároží Jungmannovy a Vodičkovy ulice** na Novém Městě.[64] V pozadí prosvítají nádvorní fasády S a V křídla. Zvláště patrné jsou zazděné arkády v přízemí východní části S křídla a 1. patro SV nároží, ovšem ještě **před přístavbou rizalitu pro schodiště a výtah.**

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

[63] ÚDU, Sb. fotografií, inv. č. 004604, 004613.

[64] https://pamatkovykatalog.cz/invalidovna-12755138

V. OD VYHLÁŠENÍ REPUBLIKY PO ÚNOROVÝ PUČ (1918-1948)

1942, květen	**[Ing. arch. Augusta MÜLLEROVÁ],** *Plán na zřízení schodiště v budově Invalidovny na p. čk. 380, v Praze Karlíně***.** **Popis:** kresba tuší, kolorováno, 1:720 (situace), [1:100] (ostatní části plánu).[65]

Plán se týká **přístavby schodiště do sklepních prostor pod západní částí S křídla přímo z plochy nádvoří.** Zřejmě souviselo se zřízením protileteckého krytu v Invalidovně (viz HI/ 1942, 5. prosinec).

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

[65] VHA, Vojenské nadace a nadační fondy, kt. 16, sl. 1939-1942.

1942, únor až červen	**Ing. arch. Augusta MÜLLEROVÁ,** *Budova bývalé Invalidovny v Praze* [**soubor plánů (zaměření) Invalidovny**]**.** **Popis:** kresba tuší, kolorováno, 1:100.[66] Seznam částí souboru: **1) Půdorys sklepů pod S křídlem s náznaky konstrukcí přízemí V a Z křídla** **2) Půdorysný plán přízemí INV (a + b část)** **3) Pohledový plán na vnější i nádvorní fasádu S křídla** **4) Pohledový plán na vnější i nádvorní fasádu Z křídla + příčné řezy J (vlevo) a S (vpravo) křídly** **5) Pohledový plán na vnější i nádvorní fasádu J křídla**

V období II. světové války, kdy Invalidovnu převzala německá branná moc respektive osidlovací úřad, byla Ing. arch. Augustě Müllerové zadána zakázka na celkové zaměření současného stavu Invalidovny a regulace jejího okolí, která se měla stát základem plánované přestavby objektu pro potřeby německých úřadů (došlo pouze na výstavbu leteckých krytů).

Plány zachycují současný stav a barevně vyznačují změny proti starší plánové dokumentaci stavby z let 1875-1912 (docházelo k jejímu průběžnému aktualizování). Vedle řady příček společných světnic v J křídle stojí v tomto ohledu za zmínku především **přístavba výtahového rizalitu** při S křídle. Plány rovněž dokumentují objekty přístaveb J a Z křídla, které byly nedlouho poté odbourány (srov. IK/1954, červen)

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

1) Půdorys sklepů pod S křídlem s náznaky konstrukcí přízemí V a Z křídla

[66] VHA, Vojenské nadace a nadační fondy, kt. 16, sl. 1939-1942.

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

2) Půdorysný plán přízemí INV (a + b část)

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

3) Pohledový plán na vnější i nádvorní fasádu S křídla

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

4) Pohledový plán na vnější i nádvorní fasádu Z křídla + příčné řezy J (vlevo) a S (vpravo) křídly

Materiály třetích stran nelze zveřejnit.

5) Pohledový plán na vnější i nádvorní fasádu J křídla

VI. OD PŘEVZETÍ ARMÁDOU DO SOUČASNOSTI (1948-2018)

1954, červen	**S. VACEK,** *INVALIDOVNA PRAHA X. Č. P. 136/24, OPRAVA PRŮČELNÍCH POHLEDŮ – BOURACÍ PLÁN.* **[bourací plán na odstranění přístavků Z a J křídla].** **Popis:** kresba tuší na průsvitce, 1:720 (situace), 1:100 (ostatní části plánu).[67] Seznam částí souboru: **1) Situační plán Invalidovny, 1:720.** **2) Půdorys patrového nouzového schodiště Z křídla u křížení chodeb v JZ nároží, 1:100.** **3) Plány nouzového přístavku Z křídla: půdorys v úrovni 1. patra, půdorys krovu, exteriérový pohled, 1:100.** **4) Půdorys a pohled polygonálního přístavku J křídla (bývalé průjezdové bašty), 1:100.**

Cílem bouracího plánu bylo **dokumentovat stav přístavků** (nouzového schodiště Z křídla a někdejší průjezdové bašty J křídla), **před jejich odbouráním**. Jeho přínos je však mnohem širší, neboť alespoň **ve skice zachytil stav celého objektu pouhé dva roky poté, kdy došlo ke zrušení Stroziho nadace** a převodu jejího majetku na Ministerstvo národní obrany.

Plán dokládá, že **hranice jednotlivých zahrady byly ještě v polovině 20. století takřka totožné s hranicemi stanovenými v roce 1846 (viz IK/1846, 9. únor).** U přítavků rovněž zachycuje jejich funkční využití. Bouraný přístavek Z křídla se využíval jako **nouzové schodiště do patra** Z křídla, ponechaný přístavek (jedno pole arkádové chodby ponechané již v 18. stol. pro případnou dostavbu) sloužil jako **nouzový východ pro přízemí** JZ nároží budovy. Polygonální přístavek J křídla, který původně pravděpodobně vzniknul jako provizorní průjezdová bašta za pruského obléhání prahy v roce 1757 (HI+IK/1757), nyní sloužil jako **zahradní domek** a byl tomuto účelu také uzpůsoben.

[67] NPÚ-Gř, Sb. PSR, sig. PPOP-992-5-5112, bourací plán na odstranění přístavků průjezdových bašt J a Z křídla, červen 1954.

9. Ikonografie

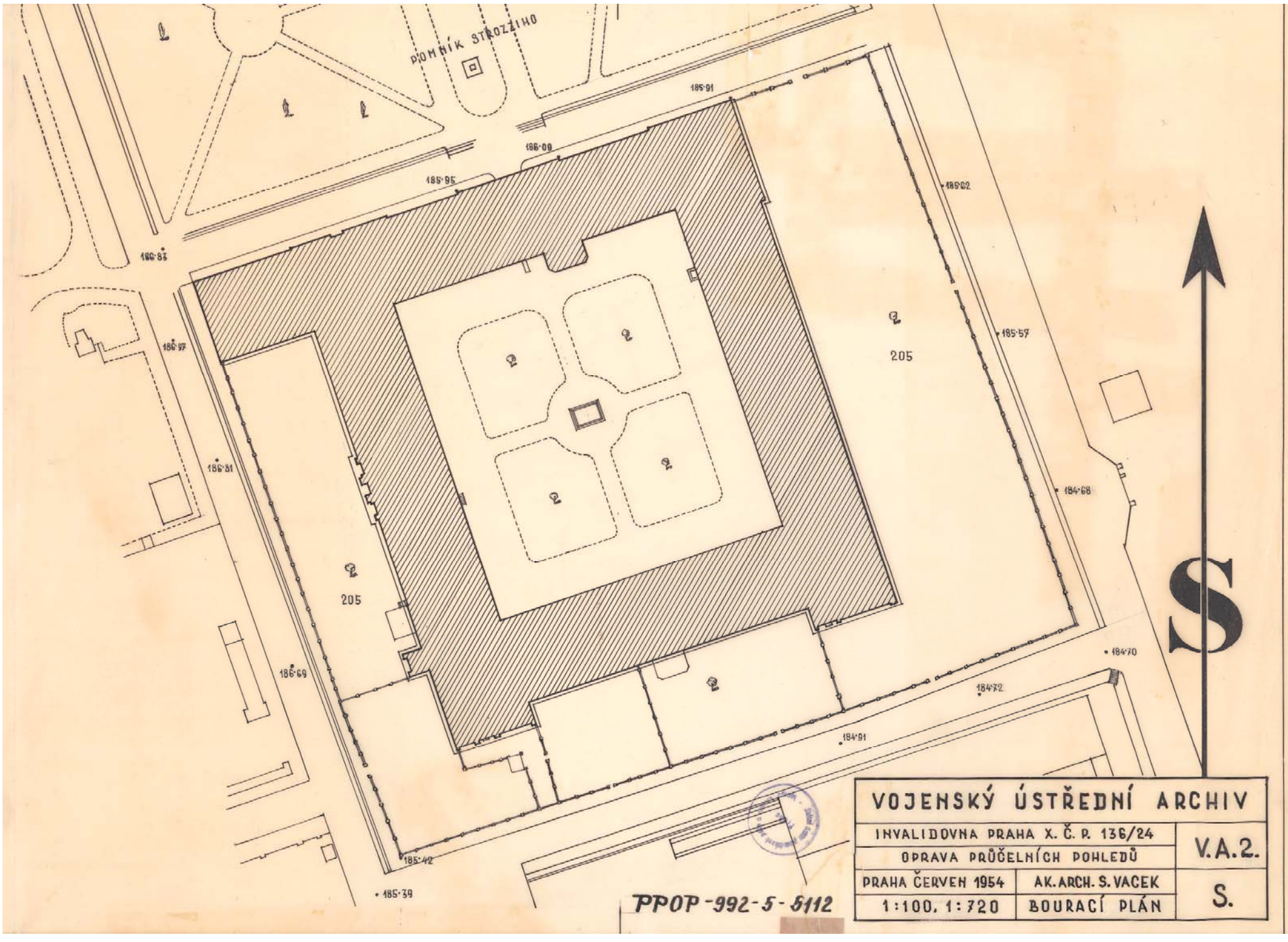

1) Situační plán Invalidovny, 1:720 + hranice zahrad

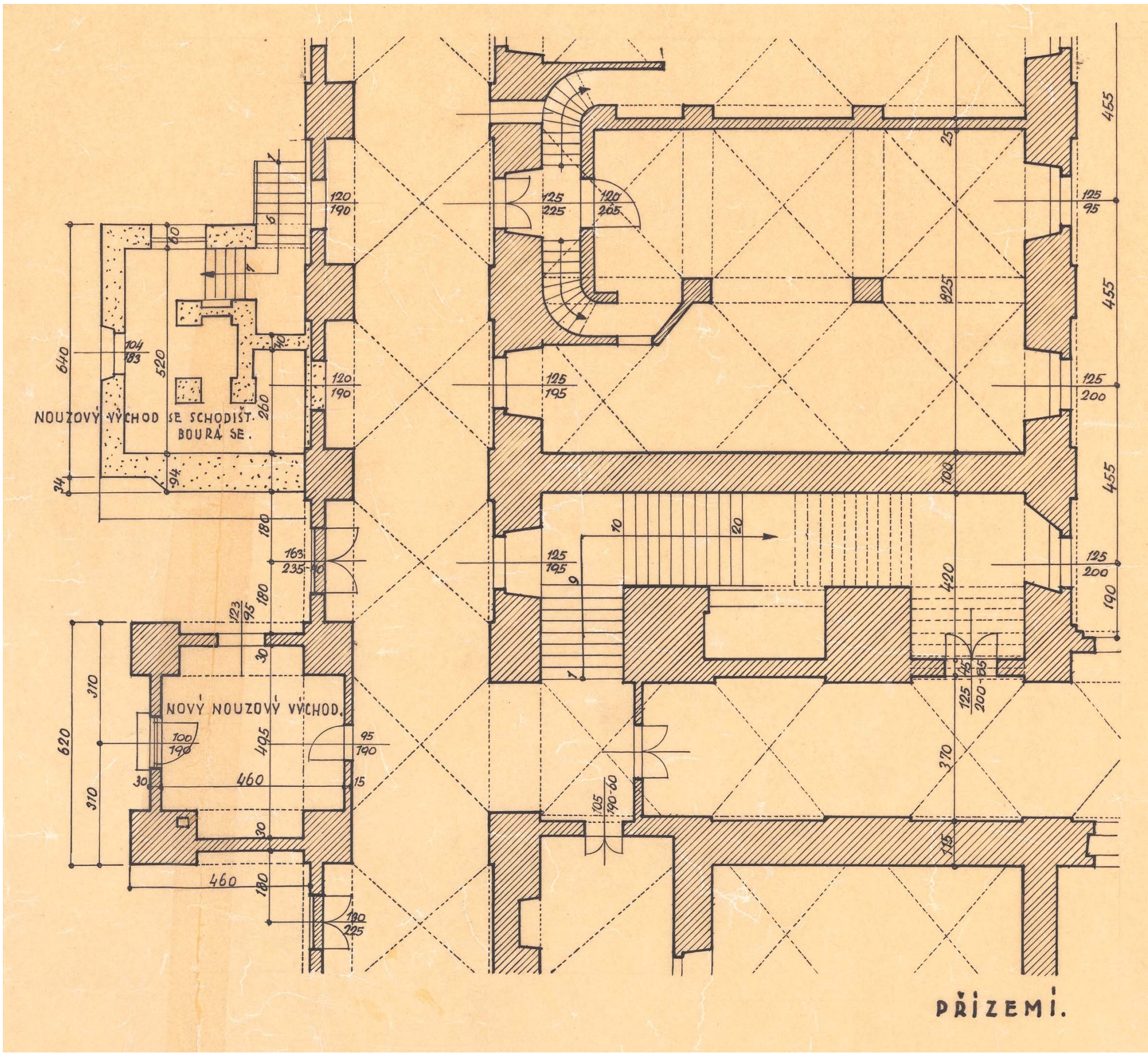

2) Půdorys patrového nouzového schodiště Z křídla u křížení chodeb v JZ nároží, 1:100

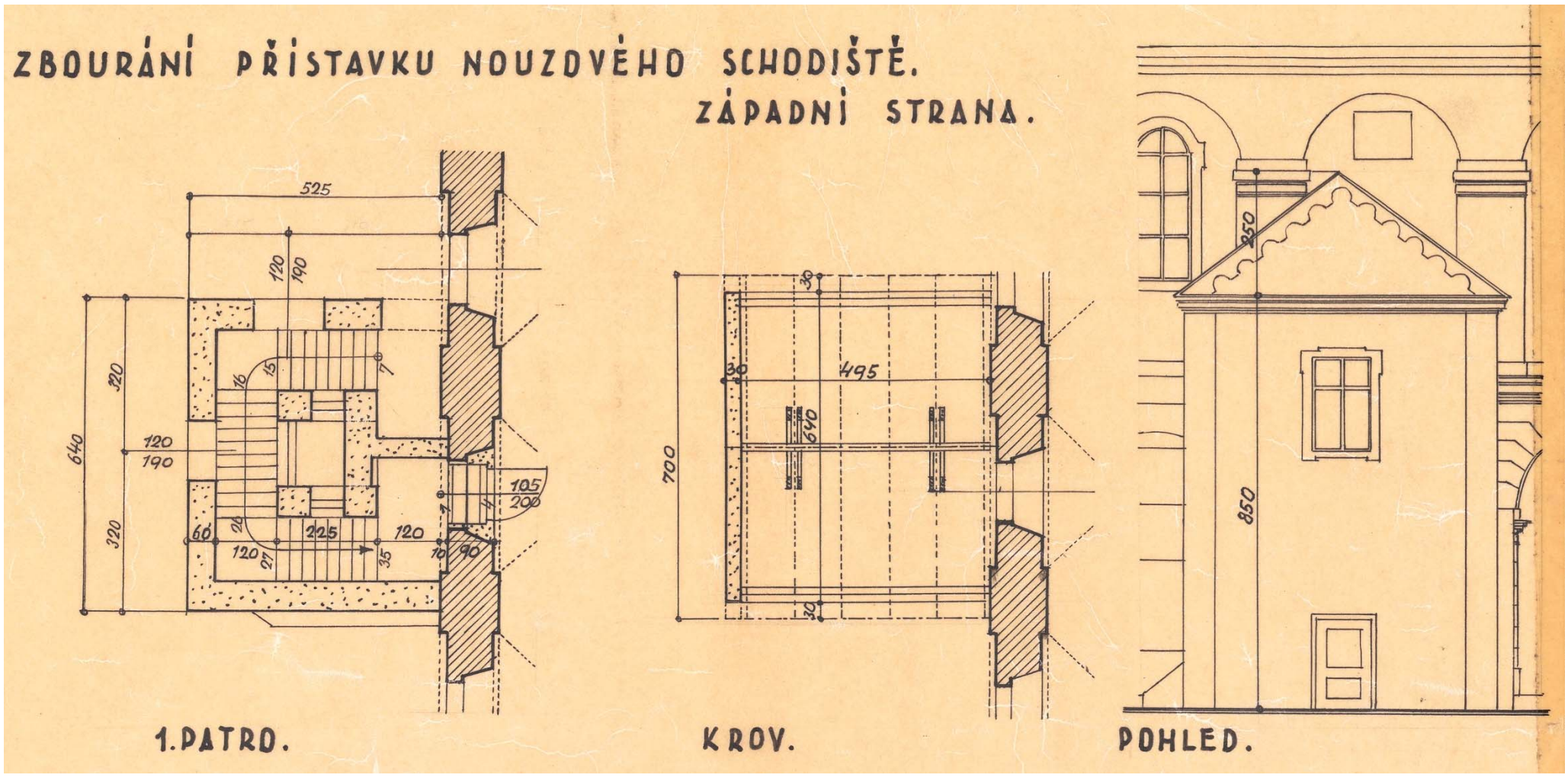

3) Plány nouzového přístavku Z křídla: půdorys v úrovni 1. patra, půdorys krovu, exteriérový pohled, 1:100.

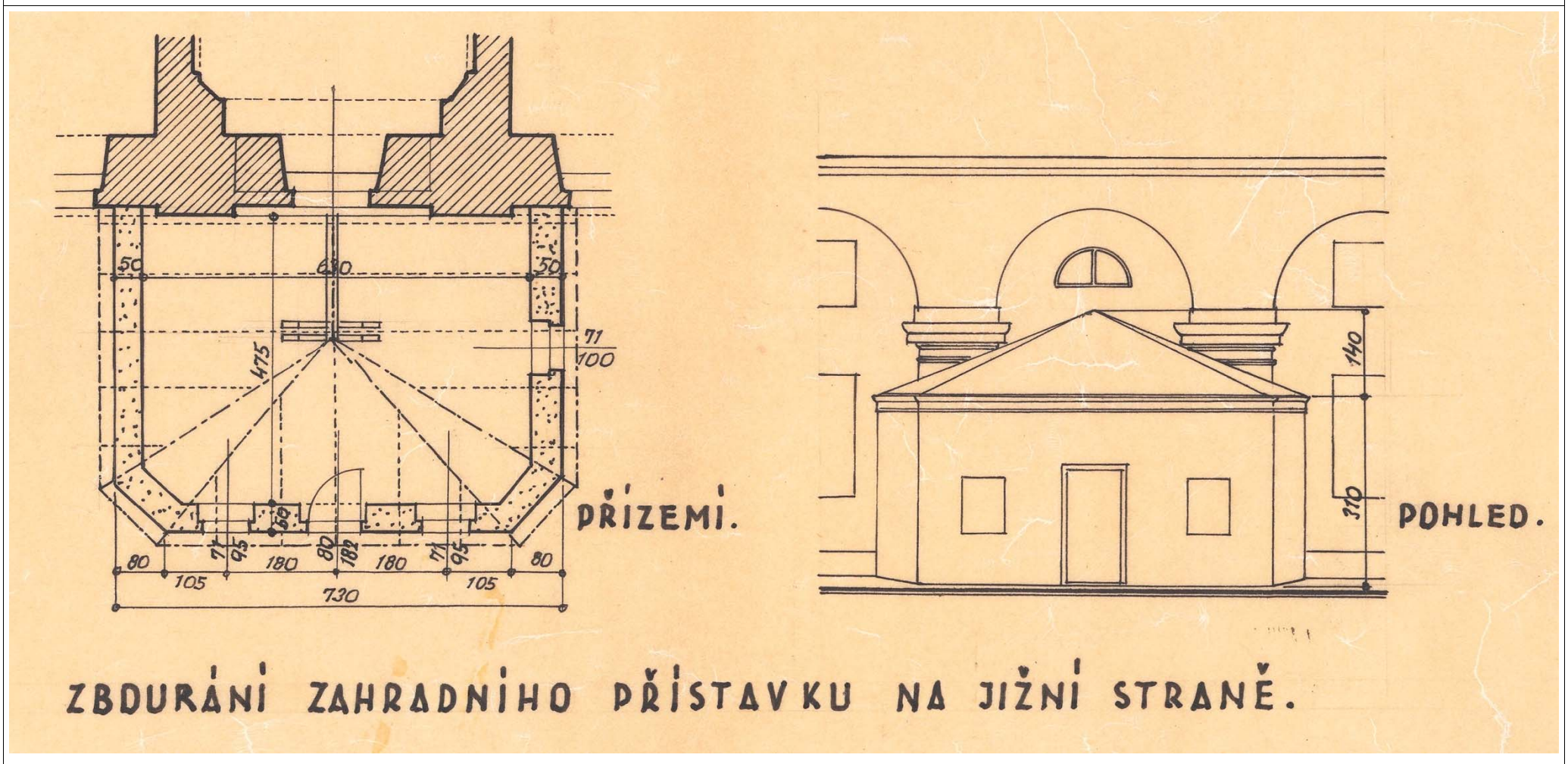

4) Půdorys a pohled polygonálního přístavku J křídla (bývalé průjezdové bašty), 1:100.

10A. FOTODOKUMENTACE - exteriéry

F_{ext} 1

Pohled od severu z parku na hlavní (východní) vstupní průčelí. Vstupní portál v ose snímku částečně zakrývá pomník s bustou zakladatele nadace hraběte Strozziho (8. 6. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 2

Boční šikmý pohled na západní část severního průčelí. Podobně jako východní, je západní rizalit zakončen trojúhelným frontonem předsazeným vyvýšené zděné atice, kterou zdobí sochy; původní převýšení osový pavilon s mansardovou střechou nebyl nikdy postaven (8. 6. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 3

Střední osa v přízemí západního rizalitu (8. 6. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 4

Navazující pravá (západní) osa v přízemí západního rizalitu (8. 6. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 5

Detail řešení soklu a parapetu okna v přízemí severního průčelí s větracím okénkem do sklepa (8. 6. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 6

Detail členění okna v přízemí severního průčelí. Vnější okna jsou v celém rozsahu severního průčelí recentní, pocházejí z opravy provedené v roce 2009 (8. 6. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 7

Členění oken v 1. patře severního průčelí. Stav po generální opravě fasády severního křídla, provedené v roce 2009. Vnější okna ve tvaru písmene T imitují členění oken z počátku 20. století (8. 6. 2018, J. Beránek).

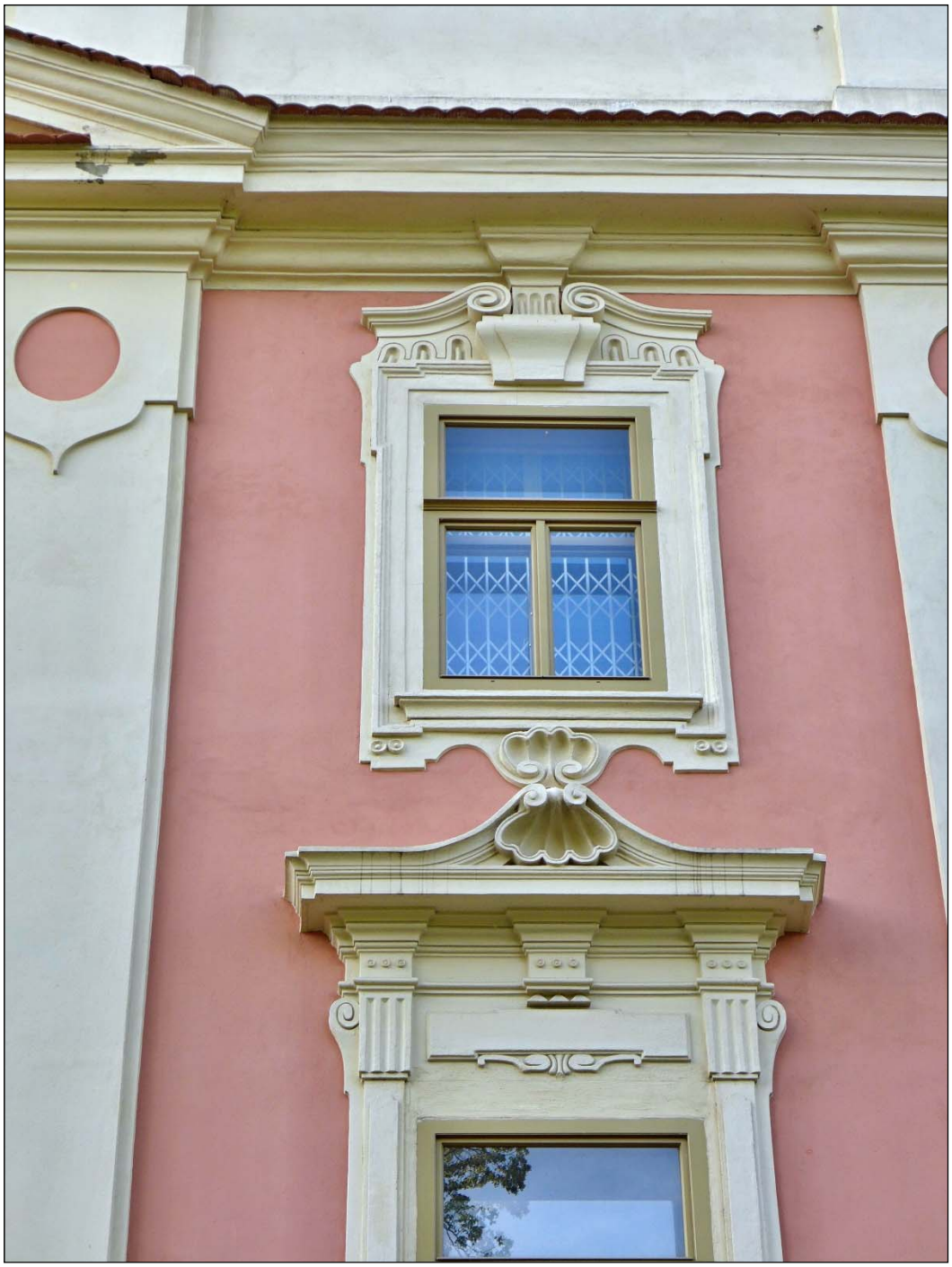

F_{ext} 8

Kompozice okenní osy severního průčelí. Klenák okna 2. patra prorůstá do korunní římsy, v níž se oblamuje. Vnější okna recentní, z roku 2009 (8. 6. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 9

Krajní socha na atice západního rizalitu. Ikonograficky jde o antropomorfizované tropaion složené z brnění a zbraní. Sochy na atice západního rizalitu jsou betonovými výdusky (8. 6. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 10

Západní konec severního, nedostavěného křídla. Tomu odpovídá absence členění západní „fasády“ (8. 6. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 11

Pohled na západní fasádu nedostavěného severního křídla. Ještě na sklonku 19. století zde byly patrné navazující konstrukce. K osekání šmorců a zazdívkám otvorů (vyjma provizorních oken), které zachycuje historická ikonografie, došlo až během historizujících úprav v 1. desetiletí 20. století. Stav fasády je havarijní, generální oprava provedená v roce 2009 se tohoto i severního úseku směrem k jihu do zahrady nedotkla (8. 6. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 12

Jižní (zahradní) fasáda západní části severního křídla. Členění je shodné jako u dvorní fasády téhož křídla. Stavebně technický stav je špatný, omítky na hranici životnosti, komínové hlavy se rozpadají (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 13

Hlavní (východní) vstupní průčelí s portálem vjezdu situovaného do osy dvorního průčelí severovýchodního čtverce, jediného vystavěného z původně zamýšlené dispozice. Stav po generální rekonstrukci z roku 2009 (17. 12. 2019, M. Patrný).

F_{ext} 14

Detail členění portálu do průjezdu východního rizalitu severního křídla. Dvoukřídlá vrata ze sklonku 19. století byla po povodni v roce 2002 odstraněna. Jejich případné uložení není známo (8. 6. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 15

Východní část severního průčelí zakončuje boční rizalit (viz následující snímek s východní stranou) (17. 12. 2019, M. Patrný).

F_{ext} 16

Východní fasáda severovýchodního nárožního rizalitu se shodným členěním jako na severní straně. Vertikalizaci hmotového rozvrhu a výraznou pohledovou dominantu utvářel až do roku 1881 zděný převýšený světlík vyrůstající z krovu valbové střechy. Jeho horní část byla ubourána v souvislosti se vztyčením nového krovu, oproti baroknímu o 2m nižšímu (10. 4. 2018, M. Patrný).

F_{ext} 17

Okno v ose 2. patra východního průčelí severovýchodního rizalitu. Stav omítek je na hranici životnosti (10. 4. 2018, M. Patrný).

F_{ext} 18

Rytmizované členění vnějšího průčelí východního křídla. Převýšená okna s půlkruhovým záklenkem náleží převýšené střední „lodi“ trojprostorového uspořádání obytné jednotky, zatímco dvojice oken nad sebou po stranách indikují uspořádání s tribunami. Typickým dientzerhoferovským motivem je mohutný klenák suprafenester, prorůstající kordonovou římsou a zasahujícího do kladí. Výsledkem je moment vertikalizace v jinak převažujícím horizontálním členění budovy (10. 4. 2018, M. Patrný).

F_{ext} 19

Jižní část vnějšího průčelí východního křídla. Mříže v oknech přízemí jsou nepochybně původní, barokní (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 20

Jižní fasáda (uzavírka) nedokončeného východního křídla. Členění v užší levé (západní) části jasně dokládá existenci komunikačního traktu, zaklenutých chodeb v přízemí i patře vnitřního (dvorního) traktu. Dnes „štítový“ komín je výsledkem dodatečné zděné uzavírky krovu. Ve skutečnosti jde o druhý z párových komínů vyrůstajících z dělících zdí užšího kuchyňského traktu mezi dvěma obytnými jednotkami. Nutno zmínit, že jižní výběžek východního křídla již de facto náleží rozestavěné části dalšího dvora, přičemž členění mělo plynule pokračovat jižním směrem (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 21

Pohled na jižní průčelí jižního křídla. Na rozdíl od východního křídla jsou obě fasády jižního křídla vnitřní, tedy se shodným kompozičním rozvrhem (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 22

Pohled z patra jižního křídla na pilíře devastovaného plotu, původně vymezujícího zahradní sekce po jižní a jihovýchodní straně budovy (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 23

Pohled od jihozápadu do zahrady po jižní straně budovy s rozpadajícími se zděnými hranolovými pilíři plotů, vymezujících plochu zahrady na dvě části. V pozadí pilíře plotu, který odděloval plochy jižní zahrady od zahrad při východním křídle (26. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 24

Pohled na pilíře plotu oddělujícího západní a východní zahradu při jižním křídle. Vzdálenější trojice pilířů s fragmenty „historizujícího“ členění rustikou, dva pilíře v popředí jsou hladce omítané (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 25

Detail hladce omítaného, částečně destruovaného pilíře plotu, oddělujícího západní a východní část zahrady při jižním křídle. Ploty s hranolovými zděnými pilíři byly vystavěny po povodni v roce 1845 (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 26

Na první pohled „historizující“ členění s rustikou je ve skutečnosti kašírovaný povrch provedený v rámci přípravy filmařských kulis Původně byl pilíř zděný ze smíšeného zdiva a hladce omítnut vápennou maltou (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 27

Pohled od jihovýchodu do zahrady po jižní straně budovy s rozpadajícími se zděnými hranolovými pilíři plotů, vymezujících plochu zahrady na dvě části. Vlevo pilíře plotu, vymezujícího pozemky Invalidovny od pozemků dalších subjektů. Jde o výsledek revize parcelace a rozčlenění vnitřních ploch zahrad kolem budovy Invalidovny po povodni v roce 1845 (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 28

Detail jižního plotu se zděnými pilíři. Druhý pilíř zprava stále se zbytky původní vápenné omítky, ostatní pilíře byly nově nahozeny (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 29

Pohled z patra jižního křídla na z větší části destruované pilíře plotu, původně vymezujícího zahradní sekce po jižní a jihozápadní straně budovy (26. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 30

Detail Dvou pilířů plotu, který byl postaven po povodni v roce 1845. Této době nasvědčuje i smíšený charakter zdiva, obsahujícího cihly i kamenné pískovcové bloky (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 31

Styk jižního konce východního křídla (vpravo) a navazujícího východního úseku jižního křídla (vlevo). Členění zamýšlených dvorních fasád obou křídel je totožné. V přízemí východního křídla proražený vstup z chodby do zahrady je zachycen již na plánech z roku 1845 (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 32

Východní část dnes vnějšího průčelí (původně dvorního) jižního křídla. Rytmizace členění odpovídá dispozičnímu rozvrhu vždy dvou obytných jednotek s kuchyňským traktem uprostřed. Osy obytných jednotek akcentují vysoká okna s půlkruhovým odsazeným záklenkem. Shodné uspořádání je i v patře. Příčně obdélná okna osvětlují boční galerie obytných jednotek, stejně jako obytné místnosti v patře nad kuchyní (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 33

Západní polovina průčelí jižního křídla (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 34

Detail okna 6. okenní osy od východu. Okno osvětluje střední převýšenou část obytné jednotky. Kovaná mříž v okně je původní, barokní, obdobně jako všechny mříže v přízemí objektu. Vlastní okno s trojicí pevných poutců je recentní, pochází patrně z počátku 70. let 20. století, členění však respektuje starší okenní výplně, snad z 19. století (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 35

Detail okna střední 8. okenní osy, kde se v přízemí nachází průjezd, jenž měl původně propojovat dvory severovýchodního a středního východního čtverce plánované dispozice. Nejpozději od sedmileté války byly na vnější straně všech čtyř průjezdů zřízeny zděné střelecké pevnůstky, někdy na přelomu 18. a 19. transformované na obytné vytápěné přístavky. Stávající historizující členění pochází nejspíše z úprav, které na Invalidovně proběhly v 1. desetiletí 20. století. Přístavky byly zbourány a otvory zazděny (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 36

Střední část vnější (jižní) fasády jižního křídla. Střechou procházejí dvě dvojice původních barokních komínů, po výměně krovu v letech 1881-1884 pochopitelně snížených a další komín skoro v ose, zřízený asi až v roce 1860 v souvislosti s proměnou dýmného provozu na tahové komíny (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 37

Detail cihelného novodobého komína asi z doby kolem roku 1860. Stav komínové hlavy je havarijní (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 38

Detail západní dvojice barokních komínů, snížených při zřízení nového krovu v letech 1881-1884 (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 39

Západní část dnes vnějšího, původně plánovaného dvorního průčelí jižního křídla (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 40

Styk jižního konce západního křídla (vlevo) a navazujícího západního úseku jižního křídla (vpravo). Shodně se situací na protilehlé východní straně je členění zamýšlených dvorních fasád obou křídel totožné. Zde jsou však dochovány části architektonického členění plánovaného prodloužení příslušného křídla, které mělo pokračovat dále jižním směrem. Byť ve fragmentárním stavu, nedokončené architektonické členění má značnou památkovou i historickou hodnotu. Zazdívky oken v přízemí a patře souvisejí s druhotnými úpravami vnitřních prostor (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 41

Celkový pohled od jihozápadu na nedostavěné „západní“ křídlo (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 42

Jižní fasáda (uzavírka) nedokončeného západního křídla. V druhé ose zleva je v přízemí zazděný vstup. V 18. století zde stával přízemní přístavek, který v 19. století sloužil jako umrlčí komora (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 43

Jižní část vnějšího průčelí západního křídla, původně zamýšlená jako dvorní fasáda otočená směrem k projektovanému monumentálnímu, nikdy však nevystavěnému kostelu. Vstup v přízemí proražen dodatečně již před polovinou 19. století; šlo o vstup do zahrady po západní straně Invalidovny (13. 7. 2018, J. Beránek).

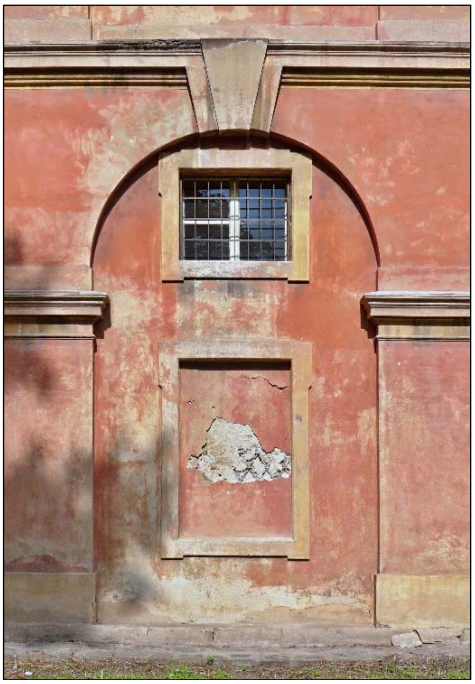

F_{ext} 44

Detail dolního zazděného okna, v němž se stále nachází původní barokní vlnitá mříž (13. 7. 2018, J. Beránek).

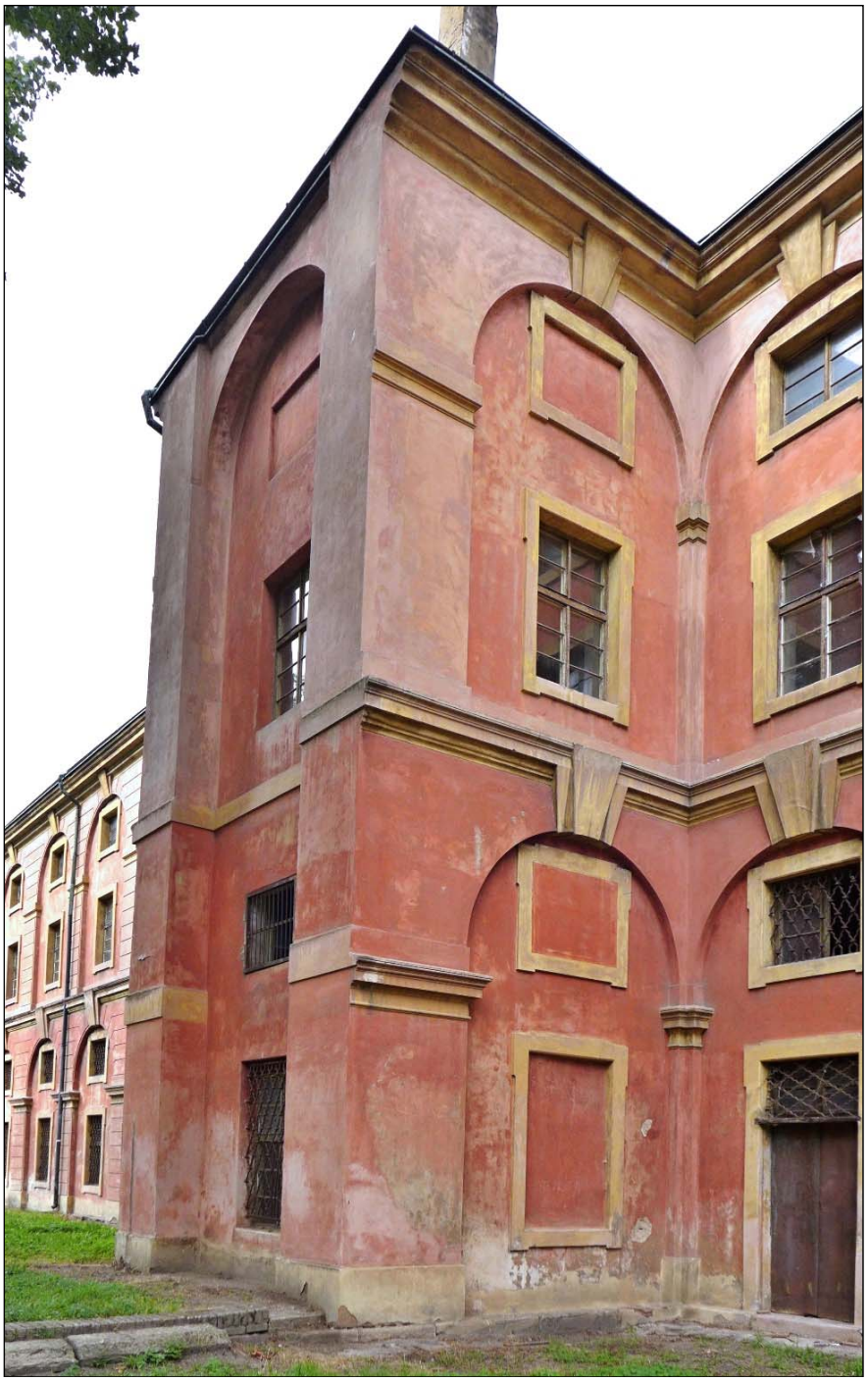

F_{krovy} 45

Rizalit při západním průčelí západního křídla. Antové výběžky dokládají, že rizalit měl pokračovat dále k západu (na snímku vlevo). Původně nešlo o regulérní křídlo, nýbrž čistě komunikační jednopatrový trakt, v přízemí zpřístupňující předsíň za průčelím projektovaného kostela, v patře pak boční ochozy (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 46

Pohled na rizalit nedostavěného komunikačního traktu. Recentní zídka v popředí se nachází na místě starého plotu, který měl zděné hranolové pilíře – viz výše **F_{ext} 23, 28, 30** (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 47

Jižní polovina vnější fasády západního křídla. V pozadí výběžek nedokončené patrové chodby ke kostelu (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 48

Ose vnější západní fasády dominuje portálový rizalit, projektovaný K. I. Dientzenhoferem jako dodatečná úprava, pandán k monumentálnímu průčelí nevystavěného kostela (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 49

Kolmý srovnaný snímek na trojosý rizalit západního křídla s monumentálním trojúhelným štítem. Ve štítovém nástavci originální barokní sousoší s trofejemi – stav po zakrytí, před provedením zajišťovacích prací (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 50

Detail hlavní osy vstupního tříosého rizalitu, jehož kompozici zdůrazňuje dvojice předsazených monumentálních polosloupů (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 51

Horní část rizalitu s konkávně ustupujícím kladím ve vrcholu trojúhelného štítu (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 52

Severní polovina vnější fasády západního křídla. V pozadí výběžek západní části severního křídla (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 53

Dvorní (jižní) fasáda severního křídla (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 54

Západní polovina dvorní (jižní) fasády severního křídla (10. 4. 2018, L. Beránková).

F_{ext} 55

Novodobý vstup do sklepů pod západní polovinou severního křídla (10. 4. 2018, L. Beránková).

F_{ext} 56

Detail členění parteru dvorní fasády severního křídla, jejíž arkády byly až do roku 1857 otevřené (8. 6. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 57

Detail členění zděné výplně arkádové pole v přízemí dvorní fasády severního křídla. Zazdívka arkád na rozdíl od východního a jižního křídla nebyla provedena v roce 1857, ale až v roce 1860, jak dokládají další zachované plány. Historizující formy členění otvorů jsou však až výsledkem stavebních úprav 1. desetiletí 20. století. Ověření této hypotézy umožní až cílený restaurátorský průzkum (8. 6. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 58

Detail členění okna 1. patra severního křídla (8. 6. 2018, J. Beránek).

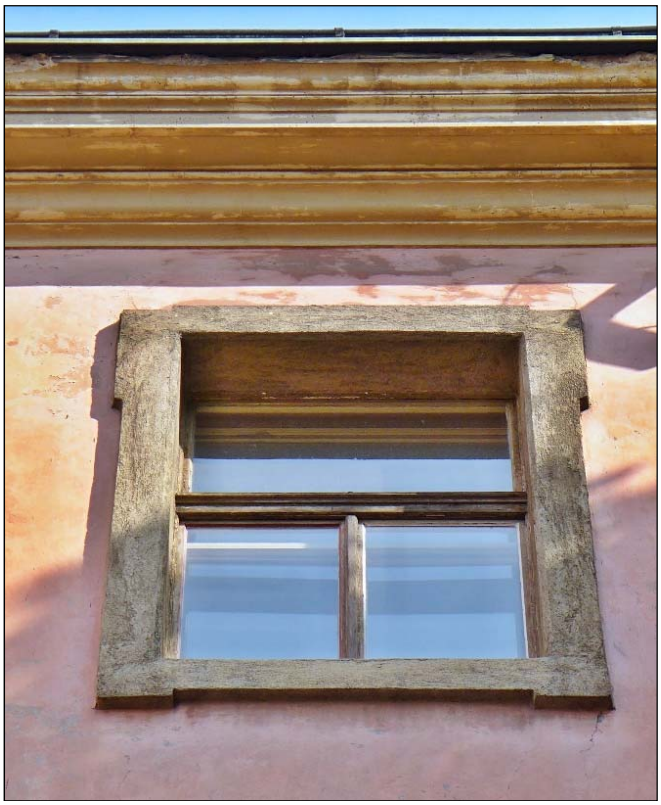

F_{ext} 59

Detail členění okna 1. patra severního křídla (8. 6. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 60

Rizalit po východní straně hlavního průjezdu severního křídla je novodobým přístavkem z 1. desetiletí 20. století. Od počátku obsahovalo trojramenné schodiště s výtahovou šachtou ve vřeteni schodiště. Přístup na schodiště i k výtahu z chodby dvorního traktu (8. 6. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 61

Detail členění parteru východního úseku dvorní fasády severního křídla. Vstup v krajní východní ose zřízen již v roce 1860, stávající dvoukřídlá vrata s nadsvětlíkem je výsledkem stavebních úprav po povodni v roce 1890 (8. 6. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 62

Celkový pohled na dvorní fasádu východního křídla (13. 7. 2019, J. Beránek).

F_{ext} 63

Dvoukřídlá vrata do průjezdu v ose dvorní fasády východního křídla, pravděpodobně z doby vyzdívky arkád v roce 1857. Typické pro tuto dobu jsou zejména pozdní křížové závěsy (28. 3. 2019, M. Patrný).

F_{ext} 64

Pohled od jihozápadu na dvorní fasádu východního křídla. Členění shodné s dvorními fasádami protilehlého západního i jižního křídla. Kompozice je odlišná od vnějšího východního průčelí – viz **F_{ext} 18, 19** (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 65

Celkový pohled na dvorní fasádu jižního (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 66

Východní čtyři okenní osy dvorní fasády jižního křídla. Členění je shodné s dnešní vnější (jižní) fasádou, která byla rovněž projektována jako dvorní. Všechna okna podobně jako u ostatních křídel jsou novodobá, nejspíše ze 70. let 20. století (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 67

Východní polovina fasády jižního křídla (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 68

Osu dvorní fasády jižního křídla akcentuje štítový nástavec, který vznikl při historizujících úpravách v 1. desetiletí 20. století (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 69

Střední osa dvorní fasády jižního křídla s vraty do průjezdu (13. 7. 2018, J. Beránek).

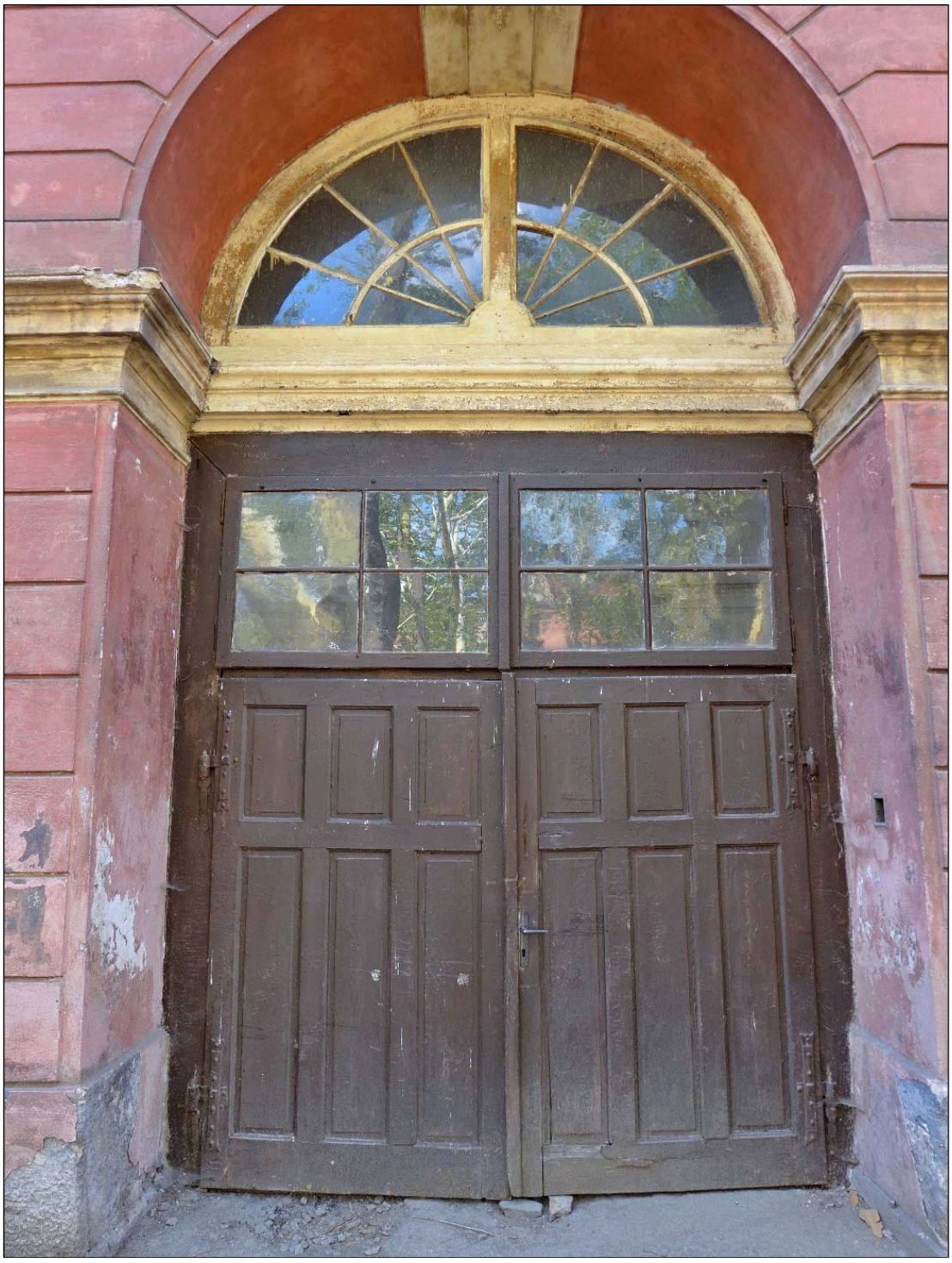

F_{ext} 70

Detail dvoukřídlých vrat, osazených nejspíše v roce 1857, kdy byly zazděny arkády jižního a východního křídla. Nadsvětlík patrně starší, snad z 1. čtvrtiny 19. století (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 71

Patrně klasicistní nadsvětlík. Situace se stářím tohoto prvku, stejně jako profilací mohutného poutce a navazující štukové římsy je nejasná. Na plánu z roku 1857 je situace v řezu vrat vykreslena jako nová navrhovaná konstrukce. Na plánech z 18. století zde žádný krytý vstup není zakreslen (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 72

Typický překládaný křížový závěs pozdně klasicistního charakteru s koncem zdobeným pilovitým prostřihem. Tomu by odpovídala doba vzniku v roce 1857 (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 73

Pata arkádové pilíře po pravé (západní) straně vrat průjezdu v ose jižního křídla. Opadaná recentní omítka odhalila hlazenou vápennou omítku, aplikovanou na podhoz (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 74

Detail vápenné finální vrstvy, aplikované na hrubší podhoz. Svrchní opadaná omítka je novodobá, případně recentní, ne však starší 20. století. Zda jde skutečně o dvouvrstvou omítku, bude nutné ověřit restaurátorskou sondáží a odběrem vzorků pro laboratorní analýzu (13. 7. 2018, J. Beránek).

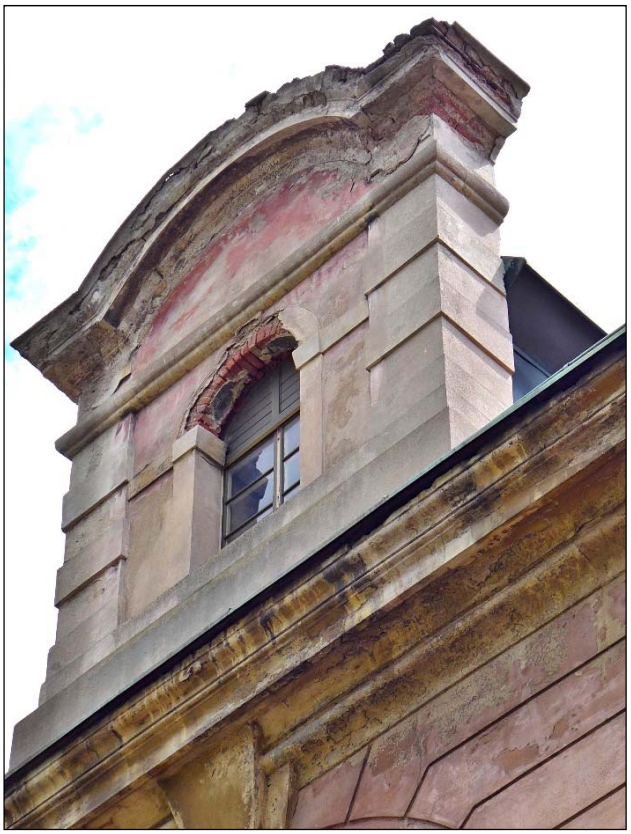

F_{ext} 75

Zděný vikýřový nástavec v ose dvorní fasády jižního křídla je novodobý, patrně z 1. desetiletí 20. století (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 76

Západní polovina fasády jižního křídla (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 77

Krajní západní osy dvorní fasády jižního křídla, s navazujícím členěním východní fasády západního křídla (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 78

Celkový pohled na dvorní (východní) fasádu západního křídla. Členění identické s dvorními fasádami jižního a východního křídla, v parteru rovněž křídla severního (10. 4. 2018, M. Patrný).

F_{ext} 79

Krajní dvě jižní osy dvorní fasády západního křídla. Okna v přízemí dodatečně zazděny. Svody byly v minulosti v havarijním stavu, jehož výsledkem je opadaná omítka a v důsledku permanentní vlhkosti rovněž výskyt mechů a řas (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 80

Druhotně probouraný vstup v 7. ose od jihu souvisí se zřízením vězení v příslušné obytné jednotce. Vězení vzniklo již v 1. polovině 19. století, následně bylo několikrát upravováno (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 81

Částečná zazdívka původního okna s v 8. ose od jihu, vpravo od vstupu do vězení. Dva úzké okenní otvory indikují příčku, jež v podélném směru rozdělila barokní prostoru pod galerií obytné jednotky – viz plán vyhodnocení stavebního vývoje v příloze elaborátu (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 82

Druhotně proražený vstup v 13. ose od jihu, rámovaný historizující šambránou. Západního křídla se vůbec dotkla celá řada druhotných stavebních úprav a utilitárních zásahů (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 83

Druhotně proražený vstup v 15. ose od jihu. Rámování otvoru je historizující, ovšem z hlediska stavebních úprav v interiéru příslušné obytné jednotky byl průraz uskutečněn již v 1. polovině 19. století – viz plán vyhodnocení stavebního vývoje v příloze elaborátu (26. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 84

Pohled na 15 jižních os dvorní (východní) fasády západního křídla (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{ext} 85

Severní tři osy východní dvorní fasády. Krajní severní osa stavebně nenáleží západnímu, nýbrž severnímu křídlu, což je zřejmé z dvoupatrového rozvrhu fasády v tomto úseku. Okno 2. patra se již od poloviny své výšky nachází nad korunní římsou západního křídla (13. 7. 2018, J. Beránek).

10B. FOTODOKUMENTACE - interiéry

F_{int} 1

Průjezd v přízemí severního křídla. Průhled směrem do ulice. V nikách po stranách jsou osazeny odlitky plastik z průčelní atiky (3. 5. 2018, M. Patrný).

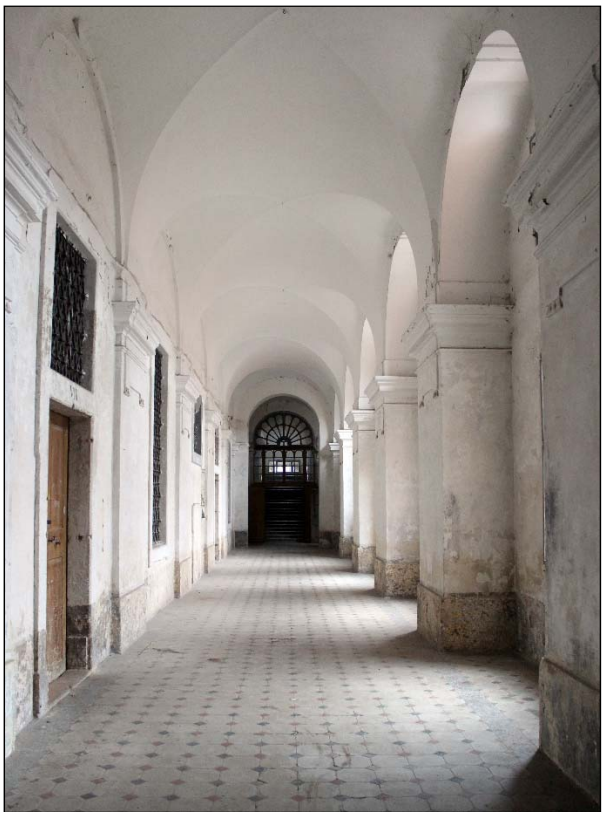

F_{int} 2

Průhled přízemní propojovací chodbou k východu. Vlevo vstup do kaple sv. Kříže (8. 1. 2019, M. Patrný).

F_{int} 3

Západní konec propojovací chodby v přízemí, se vstupem do západní části sklepů (8. 6. 2018, M. Patrný).

F_{int} 4

Východní konec propojovací chodby v přízemí se vstupem na schodiště. Dřevěná prosklená stěna ve vstupu zřízena zřejmě roku 1892 (8. 1. 2019, M. Patrný).

F_{int} 5

Klenba spodního ramene schodiště v severním křídle, průhled k západu (8. 1. 2019, M. Patrný).

F_{int} 6

Místnost 1.62 v uličním traktu severního křídla, pohled k jihu. Stropní podhled s fabionem zřízen na sklonku 19. století (15. 11. 2018, M. Patrný).

F_{int} 7

Klenba místnosti 1.69 ve středním traktu, podhled směrem k severu (15. 11. 2018, M. Patrný).

F_{int} 8

Valená klenba někdejší kuchyně 1.73 ve středním traktu. Vlevo ve výběhu klenby patrna široká výseč po ústí kuchyňského dymníku (15. 11. 2018, M. Patrný).

F_{int} 9

Místnost 1.74 v uličním traktu severního křídla, pohled k západu. Stropní podhled s zřízen na sklonku 19. století, omítky otlučeny po povodni r. 2002 (15. 11. 2018, M. Patrný).

F_{int} 10

Část někdejšího refektáře 1.75, průhled k jihozápadu. V této místnosti býval hostinec (15. 11. 2018, M. Patrný).

F_{int} 11

Zbytek nápisu „VÍTÁME VÁS“ na pilíři klenby někdejšího refektáře 1.75. Zřejmě 30. léta 20. století. V této místnosti býval hostinec (15. 11. 2018, M. Patrný).

F_{int} 12

Někdejší kaple sv. Kříže, průhled k západu. Dřevěná kruchta zřízena v 19. století, nástěnné malby z poloviny 30. let 20. století (8. 1. 2019, M. Patrný).

F_{int} 13

Někdejší kaple sv. Kříže, průhled z kruchty k východu. Nástěnné malby z poloviny 30. let 20. století (8. 1. 2019, M. Patrný).

F_{int} 14

Vitraj se zpodobněním Boha Otce v okně nad vstupem do kaple sv. Kříže. Jan Veselý, 1935 (8. 1. 2019, M. Patrný).

F_{int} 15

Místnost 1.13 v severovýchodním nárožním rizalitu, zřejmě někdejší lékárna. Pohled k východu (8. 1. 2019, M. Patrný).

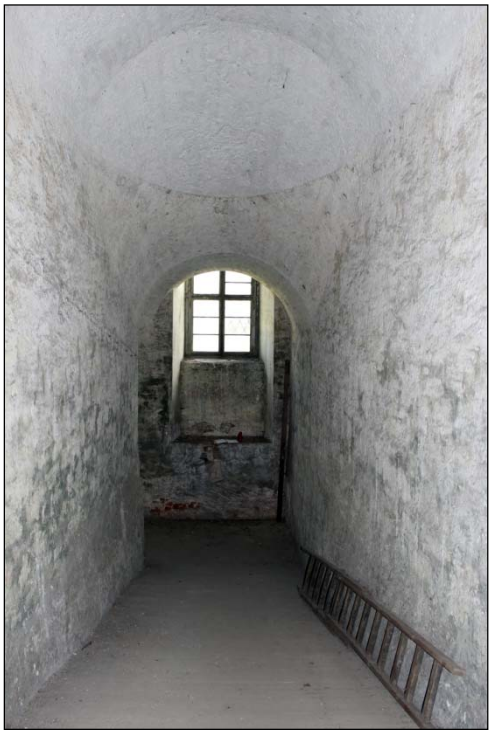

F_{int} 16

Vstup do východní části sklepů. Původní schodiště v polovině 20. století nahradila betonová rampa (25. 9. 2018, M. Patrný).

F_{int} 17

Valená, výsečemi členěná klenba mezipodesty na schodišti do východní části sklepů (25. 9. 2018, M. Patrný).

F_{int} 18

Propojovací chodba 0.02a ve východní části sklepů, průhled k západu (25. 9. 2018, M. Patrný).

F_{int} 19

Propojovací chodba 0.02b ve východní části sklepů, průhled k východu. Novodobě upravené vstupy do sklepních kójí (25. 9. 2018, M. Patrný).

F_{int} 20

Sklepní kóje 0.09, pohled ke vstupu do propojovací chodby. Vlevo nika zazděného průchodu (25. 9. 2018, M. Patrný).

F_{int} 21

Vstup do sklepních kójí z prostoru 0.13, vpravo zazděný vstup na schodiště do přízemí (25. 9. 2018, M. Patrný).

F_{int} 22

Pohled z chodby 0.14 ke vstupu do západní části sklepů (7. 11. 2018, M. Patrný).

F_{int} 23

Sklepní chodba 017, vpravo schodiště druhého vstupu, prolomeného po roce 1942 (7. 11. 2018, M. Patrný).

F_{int} 24

Chodba ve středním traktu západní části sklepů, průhled k východu. Vpravo při vstupu patrna trychtýřovitá prohlubenina v betonové podlaze (7. 11. 2018, M. Patrný).

F_{int} 25

Prostor vstupu na hlavní schodiště na východním konci propojovací chodby v 1. patře (11. 1. 2019, M. Patrný).

F_{int} 26

Propojovací chodba v 1. patře, průhled k západu při vstupu z bočního schodiště. Úpravy na archiv z 2. poloviny 20. století (11. 1. 2019, M. Patrný).

F_{int} 27

Propojovací chodba v 1. patře, průhled k západu. Vpravo vstupy a okna jednotlivých místností, barevná teracová podlaha z 50. let 20. století (11. 1. 2019, M. Patrný).

F_{int} 28

Místnost 2.04 v uličním traktu, průhled enfiládou k východu. Upraveno na sklonku 19. století, vpravo v rohu zbytky topeniště (11. 1. 2019, M. Patrný).

F_{int} 29

Zámkové kování dveří v místnosti 2.08 v uličním traktu. 1. čtvrtina 19. století (11. 1. 2019, M. Patrný).

F_{int} 30

Barokní fabionový strop místnosti 2.40 v uličním traktu; příčka vlevo ze sklonku 19. století (15. 1. 2019, M. Patrný).

F_{int} 31

Lomené okované dveře někdejšího trezoru v místnosti 2.41 ve středním traktu. 1. čtvrtina 19. století (15. 1. 2019, M. Patrný).

F_{int} 32

Místnost 2.44 v uličním traktu, pohled k severozápadu. Úpravy na byt ze sklonku 19. století (15. 1. 2019, M. Patrný).

F_{int} 33

Východní konec propojovací chodby ve středním traktu 2. patra; vpravo vstup ze schodiště. Výrazné stavební úpravy z 1. poloviny 20. let 20. století (13. 2. 2019, M. Patrný).

F_{int} 34

Propojovací chodba ve středním traktu 2. patra, průhled k západu. Nově zřízeno probouráním příček v 1. polovině 20. let 20. století (13. 2. 2019, M. Patrný).

F_{int} 35

Dřevěná stěna se vstupem a proskleným nadsvětlíkem v propojovací chodbě ve středním traktu 2. patra; pohled od východu. 1. polovina 20. let 20. století (13. 2. 2019, M. Patrný).

F_{int} 36

Místnost 3.10 v uličním traktu, pohled k severozápadu. Úpravy na byt ze sklonku 19. století (13. 2. 2019, M. Patrný).

F_{int} 37

Stáčené barokní kování dveřního závěsu v místnosti 3.14 v uličním traktu (13. 2. 2019, M. Patrný).

F_{int} 38

Horní barokní zástrčka dveřního křídla v místnosti 3.14 v uličním traktu (13. 2. 2019, M. Patrný).

F_{int} 39

Místnost 3.25 v uličním traktu, pohled k jihu. Dochovaný barokní strop s fabionem a obdélným zrcadlem (15. 3. 2019, M. Patrný).

F_{int} 40

Místnosti 3.27 a, b, dodatečně propojené širokým segmentovým průchodem. V jižní místnosti je dochován barokní strop s fabionem a obdélným zrcadlem (15. 3. 2019, M. Patrný).

F_{int} 41

Barokní dvoukřídlé dveře v místnosti 3.28. Polovina 18. století, zámkové kování novější (15. 3. 2019, M. Patrný).

F_{int} 42

Barokní okno v místnosti 3.53 ve dvorním traktu (původně chodba) severního křídla. Okenní výplň i mříž z 30. let 18. století (15. 3. 2019, M. Patrný).

F_{int} 43

Prosklená vstupní stěna na severním konci propojovací chodby ve dvorním traktu východního křídla. 90. léta 19. století (28. 3. 2019, M. Patrný).

F_{int} 44

Propojovací chodba ve dvorním traktu přízemí východního křídla, průhled k jihu; vlevo ústí někdejšího průjezdu (28. 3. 2019, M. Patrný).

F_{int} 45

Propojovací chodba ve dvorním traktu přízemí východního křídla, průhled k severu (28. 3. 2019, M. Patrný).

F_{int} 46

Prosklená vstupní stěna na schodiště v přízemí východního křídla. Pohled od východu. 90. léta 19. století (2. 4. 2019, M. Patrný).

F_{int} 47

Pohled do schodiště v přízemí východního křídla. Kovaná zábradlí z doby před rokem 1740 (2. 4. 2019, M. Patrný).

F_{int} 48

Obytná jednotka 1.17, průhled střední lodí k severozápadu. Arkády v patře byly zazděna kolem poloviny 19. století, omítky v přízemí otlučeny po povodni r. 2002 (28. 3. 2019, M. Patrný).

F_{int} 49

Vstupní dveře z chodby do obytné jednotky 1.17. 1. třetina 19. století (28. 3. 2019, M. Patrný).

F_{int} 50

Krytý pružinový zámek dveří z chodby do obytné jednotky 1.17. 1. třetina 19. století (28. 3. 2019, M. Patrný).

F_{int} 51

Prostor pod jižní emporou obytné jednotky 1.17. V podlaze a přilehlé zdi jsou patrny zřetelné stopy příčky, oddělující původně obytný prostor; vpravo podnož někdejších kamen. Omítky otlučeny po povodni v roce 2002 (28. 3. 2019, M. Patrný).

F_{int} 52

Průhled schodištěm na jižní emporu obytné jednotky 1.17 (28. 3. 2019, M. Patrný).

F_{int} 53

Mezilehlá obytná jednotka 1.18 v mezipatře, pohled k východu. V podlaze je patrna stopa původní dělící příčky (28. 3. 2019, M. Patrný).

F_{int} 54

Členění severní zdi někdejšího průjezdu (1.20), pohled k výběhům klenby. Příčka vpravo ze sklonku 19. století (28. 3. 2019, M. Patrný).

F_{int} 55

Pohled do někdejšího průjezdu (1.20), pohled k východu. Příčka v čele ze sklonku 19. století (28. 3. 2019, M. Patrný).

F_{int} 56

Obytná jednotka 1.21, průhled střední lodí k severozápadu. Arkády v patře se zde dochovaly otevřené, omítky v přízemí otlučeny po povodni v roce 2002 (28. 3. 2019, M. Patrný).

F_{int} 57

Prostor severní empory v mezipatře obytné jednotky 1.21, průhled k západu, ke schodišti do přízemí (28. 3. 2019, M. Patrný).

F_{int} 58

Vnější okno prostoru pod severní emporou obytné jednotky 1.21. Zřejmě kolem poloviny 19. století, mříž v okně barokní (28. 3. 2019, M. Patrný).

F_{int} 59

Mezilehlý prostor s kuchyněmi a topeništi 1.22, průhled k západu. Po obou stranách nově upravená ústí obou topenišť (28. 3. 2019, M. Patrný).

F_{int} 60

Vnitřní okno prostoru pod severní emporou obytné jednotky 1.23. Zřejmě kolem poloviny 19. století, mříž v okně barokní (2. 4. 2019, M. Patrný).

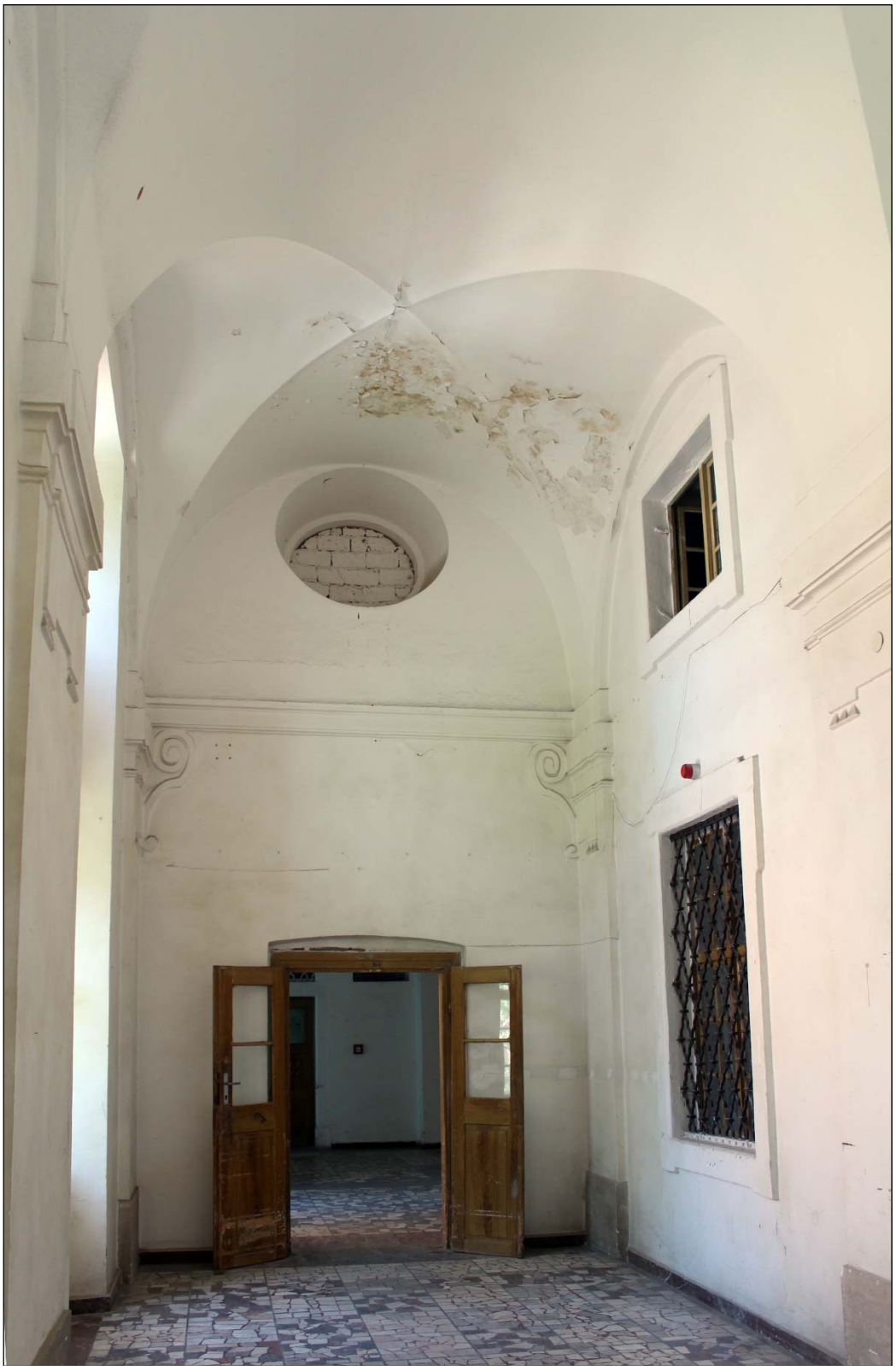

F_{int} 61

Zazdívka se vstupem na severním konci propojovací chodby ve dvorním traktu 1. patra. Zřejmě polovina 19. století (13. 6. 2019, M. Patrný).

F_{int} 62

Propojovací chodba ve dvorním traktu 1. patra východního křídla, průhled k severu. Vpravo rameno schodiště do podkroví východního křídla (13. 6. 2019, M. Patrný).

F_{int} 63

Propojovací chodba ve dvorním traktu 1. patra, průhled k jihu (13. 6. 2019, M. Patrný).

F_{int} 64

Pohled do schodiště v 1. patře východního křídla. Kovaná zábradlí z doby před rokem 1740 (19. 6. 2019, M. Patrný).

F_{int} 65

Kované zábradlí na schodišti z doby před rokem 1740 (19. 6. 2019, M. Patrný).

F_{int} 66

Obytná jednotka 2.57, průhled střední lodí k východu. Arkády v patře jižní empory byly zazděny kolem poloviny 19. století (13. 6. 2019, M. Patrný).

F_{int} 67

Obytná jednotka 2.57, průhled střední lodí k západu. Arkády v patře jižní empory byly zazděny kolem poloviny 19. století, ze stejného období pochází i předsíňka za vstupem z chodby (13. 6. 2019, M. Patrný).

F_{int} 68

Okno prostoru pod severní emporou obytné jednotky 2.57, pohled z chodby. Zřejmě kolem poloviny 19. století, mříž v okně barokní (13. 6. 2019, M. Patrný).

F_{int} 69

Prostor pod severní emporou obytné jednotky 2.59. Průhled k západu (13. 6. 2019, M. Patrný).

F_{int} 70

Pružinový zámek dveří z chodby do obytné jednotky 2.59. 1. třetina 19. století (13. 6. 2019, M. Patrný).

F_{int} 71

Prostor nad severní emporou obytné jednotky 2.59. Arkády empory byly zazděny v polovině 19. století. Průhled k západu. Vpravo vstup do mezilehlé obytné jednotky (13. 6. 2019, M. Patrný).

F_{int} 72

Mezilehlý prostor, původně s kuchyněmi a topeništi 2.60, průhled k západu. Na sklonku 19. století upraveno na byt (13. 6. 2019, M. Patrný).

F_{int} 73

Barokní knoflíková přítuha se zdobeným štítkem, druhotně osazená na dveřích z chodby do mezilehlého prostoru 2.60 (13. 6. 2019, M. Patrný).

F_{int} 74

Obytná jednotka 2.61, průhled střední lodí k severozápadu. Střední loď byla přepatrována, arkády zazděny a celá jednotka výrazně upravena na byt na sklonku 19. století (13. 6. 2019, M. Patrný).

F_{int} 75

Prosklené dveře se zárubní v příčce nad severní emporou obytné jednotky 2.63. Sklonek 19. století (19. 6. 2019, M. Patrný).

F_{int} 76

Obytná jednotka 2.65, průhled střední lodí k západu. Střední loď byla přepatrována, arkády zazděny a celá jednotka výrazně upravena na byt na sklonku 19. století (19. 6. 2019, M. Patrný).

F_{int} 77

Prostor pod severní emporou obytné jednotky 2.65. Celá jednotka byla výrazně upravena na byt na sklonku 19. století, pod severní emporou vznikla kuchyň, z níž je dochován kachlový sporák (19. 6. 2019, M. Patrný).

F_{int} 78

Prostor nad severní emporou obytné jednotky 2.65. Celá jednotka byla výrazně upravena na byt na sklonku 19. století - příčka se vstupem a dvojicí oken po stranách (19. 6. 2019, M. Patrný).

F_{int} 79

Pohled k západu do chodby 1.28a v přízemí jižního křídla (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{int} 80

Pohled k východu chodby 1.28a v přízemí jižního křídla. V chodbě v přízemí je zachována původní barokní dlažba, patrně ze sliveneckého mramoru. Dlažba je ochozená a hladká, u stěn a pilířů se však zachoval původní špičákem zdrsněný povrch. Patrně jde o protiskluzové opatření, neboť arkády v přízemí jižního křídla byly otevřené až do roku 1857 (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{int} 81

Průjezd 1.32 v ose přízemí jižního křídla, pohled k jihu. Jde o kvalitní architektonický rozvrh K. I. Dientzenhofera, založený na principu pilířové stěny (akcentování podpor proti ploché nečleněné výplňové ploše). Klenební rozvrh A – B – A sestává z dvojice plackových kleneb nad čtvercovým půdorysem, oddělených úzkým polem s valeným pasem. Dynamiku prostoru akcentují výrazně vyložené úseky kladí, ve středním poli na hluboké konkávní křivce (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{int} 82

Východní část podélné traktové zdi v chodbě 1.28a v přízemí jižního křídla. Vstupy do všech obytných jednotek i jejich okna směřující do chodby rámují původní barokní kamenná ostění. Vnější ven otevíravá dvoukřídlá okna jsou dodatečným doplňkem z 1. třetiny 19. století, zatímco původní jsou vlnité mříže, vsazené do okenních otvorů (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{int} 83

Vstup do prostory původní kuchyně, která se nalézá mezi dvěma obytnými jednotkami. V tomto případě se i navzdory povodni v roce 2002 dochovaly historické dvoukřídlé rámové dveře s kazetovými výplněmi (horní prosklená část je recentním zásahem), pocházející patrně z 1. třetiny 19. století. Příčně osazená mříž v nadsvětlíku je barokní, zatímco dvoukřídlé dovnitř otevíravé okno je podobně jako dveře klasicistního původu. Původní barokní prvky se v jižním křídle nedochovaly, patrně hromadně byly vyměněny v 1. třetině 19. století, kdy se prostory bytových jednotek zateplovaly – nutno zdůraznit, že dvorní arkády byly až do roku 1857 otevřené (26. 7. 2018, J. Beránek).

F_{int} 84

Vnější dvoukřídlé okno, osvětlující z chodby 1.28a prostoru pod emporou příslušné bytové jednotky (1.29c). Okno je děleno pevným poutcem do dvou částí, spodní je šestikřídlá, horní čtyřkřídlá. Dodatečně vložená, ven otevíravá okna z 1. třetiny 19. století jsou osazena na konzolky přes jednoduché kované rohovníky s oblým zakončením. Uvnitř kamenného barokního ostění je osazena kovaná vlnitá barokní mříž (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{int} 85

Horní část okna osvětlujícího prostoru 1.29c z chodby 1.28a v přízemí východního křídla. Vnitřní dvoukřídlé okno shodně s vnějším z 1. třetiny 19. století. Mříž ve špaletě okna původní, barokní (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{int} 86

Vnější dvoukřídlé okno ven otevíravé okno, osvětlující z chodby 1.28a střední převýšený prostor obytné jednotky 1.29. Podobně jako u oken dole je dvoukřídlé okno klasicistní, z 1. třetiny 19. století. Mříž v kamenném ostění barokní (13. 7. 2018, J. Beránek).

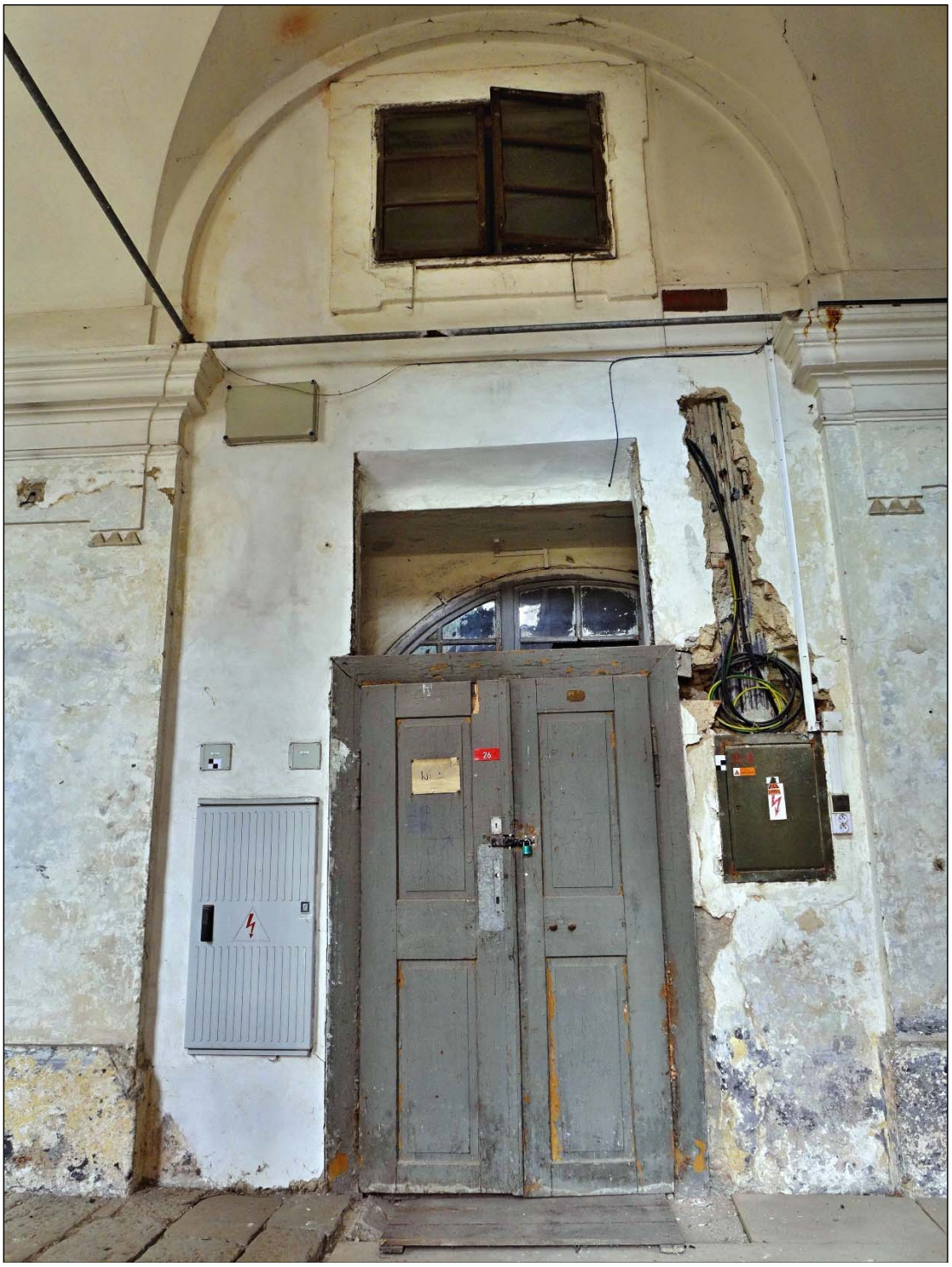

F_{int} 87

V místě původního okna druhotně proražený vstup proti boční prostoře s emporou obytné jednotky 1.35. Vstup byl zřízen pravděpodobně kolem poloviny 19. století, kdy byl zazděn původní vstup ve vedlejší (východní) ose – na snímku vlevo. Přitom byly druhotně použity dvoukřídlé klasicistní dveře, přesazené do nově vybouraného otvoru. Po zazdění původního vstupu byly místnosti mezipatra 1.35e a 1.35f přístupné pouze z přízemí obytné jednotky 1.35b (26. 7. 2018, J. Beránek).

F_{int} 88

Pohled od jihu do obytné jednotky 1.31. V ose za dodatečně vsazenou předsíňkou se nachází původní osový vstup. Obě boční empory jsou zazděné, podobně jako většina dalších empor v bytových jednotkách v přízemí jižního křídla. Po povodni v roce 2002 byly vytrhány a včetně zásypu vyvezeny všechny prkenné podlahy, čímž se objevily základy původních příček dělících každou obytnou jednotku do řady shora otevřených neuzavřených kójí, dále základy pro kamna a v kuchyňských traktech základy kuchyňských topenišť – viz dále. V některých prostorách byla otlučena omítka až do výšky úrovně zatopení, v tomto konkrétním případě nikoli. Voda smyla svrchní recentní nátěry a paradoxně tak očistila starší omítkové vrstvy (26. 7. 2018, J. Beránek).

F_{int} 89

Boční pohled na východní zazděnou emporu obytné jednotky 1.31. Na snímku je zcela zřetelné, kam až dosahovala voda při záplavách v roce 2002. Za druhotně vloženou příčkou zřízenou nejspíše kolem poloviny 19. století, která vytváří malou předsíňku 1.31a, je vidět vysazené opřené dveřní křídlo, jehož stáří lze hypoteticky klást do 1. čtvrtiny 19. století (26. 7. 2018, J. Beránek).

F_{int} 90

Pohled od jihu do prostory 1.31c pod východní emporou 1.31e,f obytné jednotky 1.31. Na snímku vpravo je viditelný otisk po kachlových kamnech na zdi oddělující obytnou jednotku od kuchyňské prostory 1.30. Pod zmíněným otiskem se v podlaze nachází fragment podesty těchto kamen (26. 7. 2018, J. Beránek).

F_{int} 91

Vnitřní dvoukřídlé okno, osvětlující z chodby 1.28a prostoru pod emporou příslušné bytové jednotky (1.31c). Členění je shodné - okno z 1. třetiny 19. století je děleno pevným poutcem do dvou částí, spodní je šestikřídlá, horní čtyřkřídlá. Nelze vyloučit, že okenní rám může být původní, barokní. Uvnitř kamenného barokního ostění je osazena kovaná vlnitá barokní mříž (26. 7. 2018, J. Beránek).

F_{int} 92

Pohled z mezipatra na schodiště 1.31a z přízemí. Na snímku je zřetelně vidět, že zeď vlevo je užší než zděný parapet schodiště, navíc zakrývá barokní stylizovanou čabraku pod hlavicí pasu při traktové zdi (v pozadí). Je zřejmé, že obě barokní schodiště zpřístupňující empory byla otevřená do prostoru střední lodi obytné jednotky, což dosvědčují rovněž dochované historické plány. K zazdění schodiště došlo buď v 1. čtvrtině 19. století, v souvislosti s instalováním druhých, vnějších oken, nebo pravděpodobněji až kolem poloviny 19. století, v souvislosti se zřízením předsíňky za vstupem z chodby 1.28a. Situace není zcela jasná a rozhodující pro její objasnění bude detailní sondážní restaurátorský průzkum (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{int} 93

Pohled k severu do dnes uzavřené východní empory 1.31f. Zazdívka je patrná vlevo, což dokládá pilíř s částečně zakrytou stylizovanou čabrakou pod římsou. Vpravo se pak nachází zeď oddělující prostoru od místnosti 1.30c nad kuchyní, kde se původně nacházely vždy dvě obytné místnosti pro velitele přilehlých obytných jednotek. Příčka v pozadí dodatečně předělila původně nedělený prostor na empoře (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{int} 94

Pohled k jihu do prostoru východní empory 1.31f. Okno v čele je recentní, zdvojené, šroubované. Kromě severního křídla byla vyměněna všechna vnější okna v 60. či 70. letech 20. století. Okna alespoň svým členěním napodobila starší okenní výplně (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{int} 95

Vnitřní dvoukřídlé dovnitř otevíravé okno, osvětlující z chodby 1.28a prostor 1.31g nad západní emporou obytné jednotky. Podobně jako u dolních oken je klasicistní, patrně z 2. třetiny 19. století (26. 7. 2018, J. Beránek).

F_{int} 96

Prostora kuchyně 1.34a se nachází mezi dvěma obytnými jednotkami 1.33 a 1.35. Tento komplex tvoří jednu obytnou sekci. Je tomu proto, že kuchyně sloužila oběma obytným jednotkám, mimoto nad ní se nacházely další dvě místnosti, v nichž byli ubytováni velitelé jednotlivých obytných jednotek. V každé kuchyni se nacházela celkem čtyři topeniště (2 při obou dělících zdech). Z kuchyně se rovněž přikládalo do kachlových kamen v přilehlé obytné jednotce (26. 7. 2018, J. Beránek).

F_{int} 97

Západní zeď kuchyně 1.34a s dvojicí propálených a čazených míst na stěně, indikujících polohu původních dvou topenišť na této straně kuchyně. Uprostřed mladší úprava dymníku. Vytrhaná podlaha umožní archeologický výzkum, jenž upřesní naše poznatky o uspořádání kuchyňského provozu (26. 7. 2018, J. Beránek).

F_{int} 98

Pohled k severu do prostory 1.35d pod emporou s druhotně proraženým vstupem z chodby 1.28a. Původně se zde nacházelo okno (3. 8. 2018, J. Beránek).

F_{int} 99

Pohled k severu do střední převýšené lodi obytné jednotky 1.35b. Právě ta je příkladem přístupu po povodni v roce 2002, kdy byla osekána veškerá omítka do výše hladiny záplavy. V čele zazděný původní vstup z předsíňky. Právě proto musel být zřízen nový vstup přes západní boční prostoru pod emporou (vlevo). Stav omítek umožní cílenou sondáž pro ověření vazeb konstrukcí (3. 8. 2018, J. Beránek).

F_{int} 100

Pohled na západní emporu obytné jednotky 1.35 a její vazbu na zeď předsíňky (3. 8. 2018, J. Beránek).

F_{int} 101

Detailní pohled na boční „podestu“ schodiště na západní emporu obytné jednotky 1.35, členěné zazděným oválným přisvětlovacím okénkem – viz půdorys přízemí jižního křídla (3. 8. 2018, J. Beránek).

F_{int} 102

Pohled k západu do chodby 2.67 v patře dvorního traktu jižního křídla. Do prefabrikovaných čtvercových šablon litá broušená dlažba (terazzo) je recentní. Podobně jako v jiných vojenských objektech, zejména kasárnách, byla hojně oblíbena v 60. a 70. letech 20. století. Tomu odpovídá rovněž zelený nátěr stěn, jejichž členění je shodné s chodbou 1.28a v přízemí (29. 8. 2019, J. Beránek).

F_{int} 103

Dřevěná prosklená stěna oddělující chodbu od navazujícího komunikačního traktu východního křídla (2.56a) byla zřízena v 90. letech 19. století. Za stěnou v pozadí je vidět schodiště do krovu východního křídla (29. 8. 2019, J. Beránek).

F_{int} 104

Pohled k východu do chodby 2.67 (26. 7. 2018, J. Beránek).

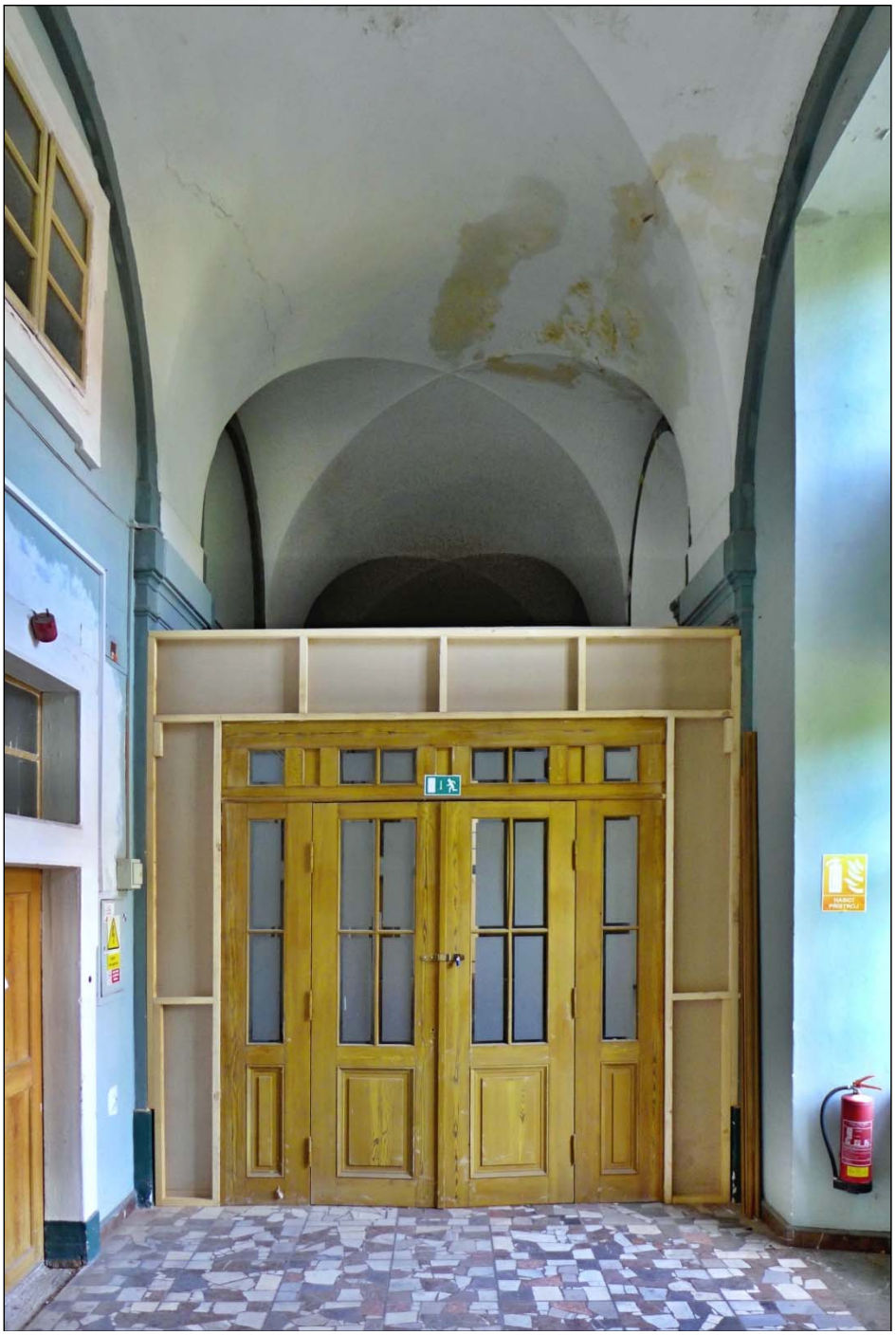

F_{int} 105

Dřevěná prosklená stěna na západním konci chodby 2.67 je filmařská kulisa. Chodba zde není od západního křídla nijak oddělena a plynule pokračuje západním směrem (29. 8. 2019, J. Beránek).

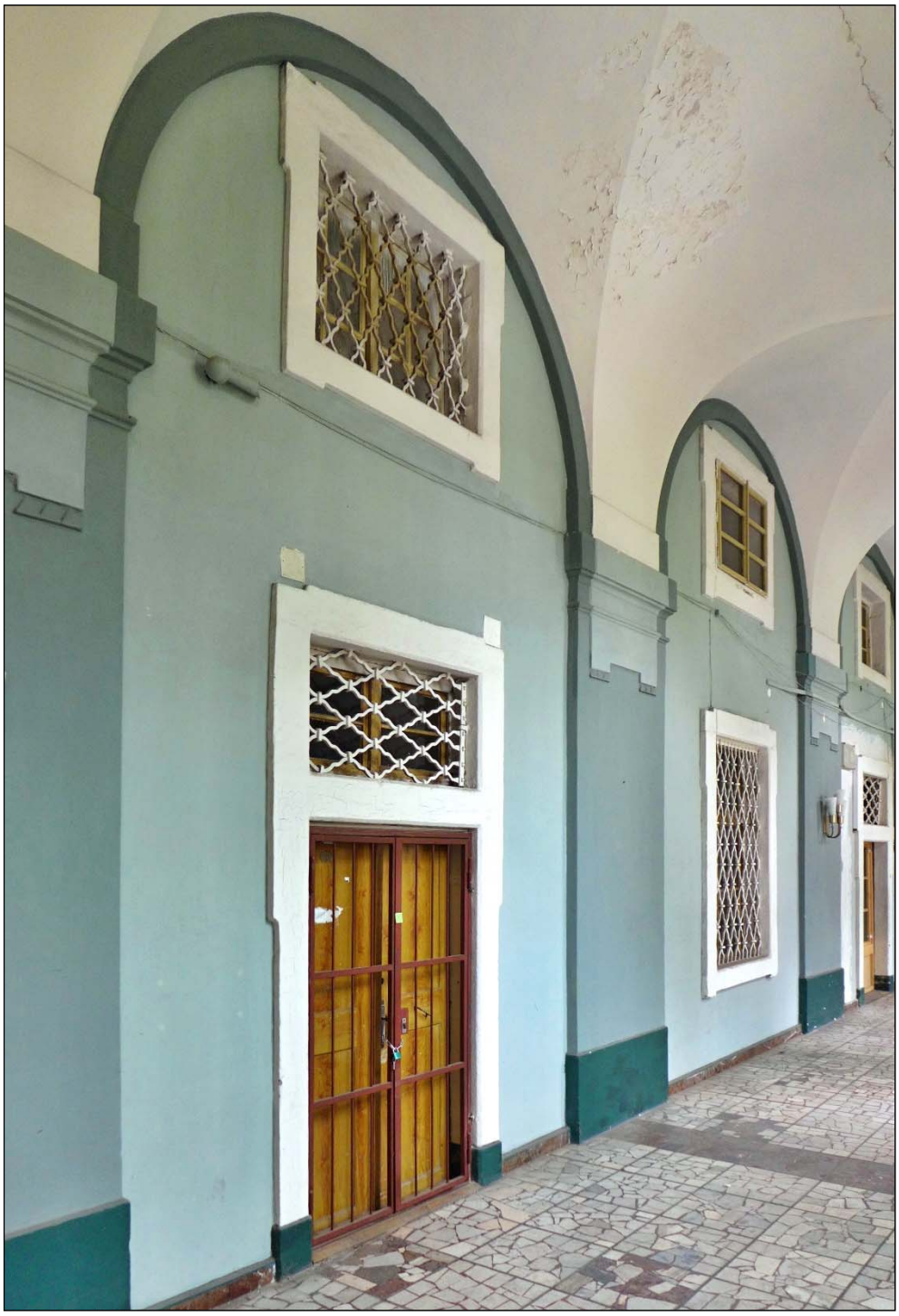

F_{int} 106

Východní část podélné traktové zdi v chodbě 2.67 v patře jižního křídla. Vstupy do všech obytných jednotek i jejich okna směřující do chodby shodně s přízemím rámují původní barokní kamenná ostění. Pokud se v oknech zejména u oken osvětlujících místnosti v mezipatře nacházejí vnější okna, pak jsou dvoukřídlá, ven otevíravá a jsou dodatečným doplňkem z 1. třetiny 19. století, zatímco barokní jsou vlnité mříže, vsazené do okenních otvorů (29. 8. 2019, J. Beránek).

F_{int} 107

Detail okna osvětlujícího prostoru 2.68c. Členění okna i jeho osazení je shodné s přízemím – 1. polovina 19. století (13. 1. 2020, J. Beránek).

F_{int} 108

Okno osvětlující místnost 2.68b v mezipatře (13. 1. 2020, J. Beránek).

F_{int} 109

Novodobé špaletové okno z 80. či 90. let 19. století, osvětlující prostoru 2.70c. Okna tohoto typu byla osazena do okenních otvorů řady obytných jednotek v patře jižního křídla (29. 8. 2019, J. Beránek).

F_{int} 110

Vnitřní část novodobého špaletového okna osvětlujícího prostoru 2.70c. Době vzniku v 80. či 90. let 19. století odpovídají i zámečnické doplňky (29. 8. 2019, J. Beránek).

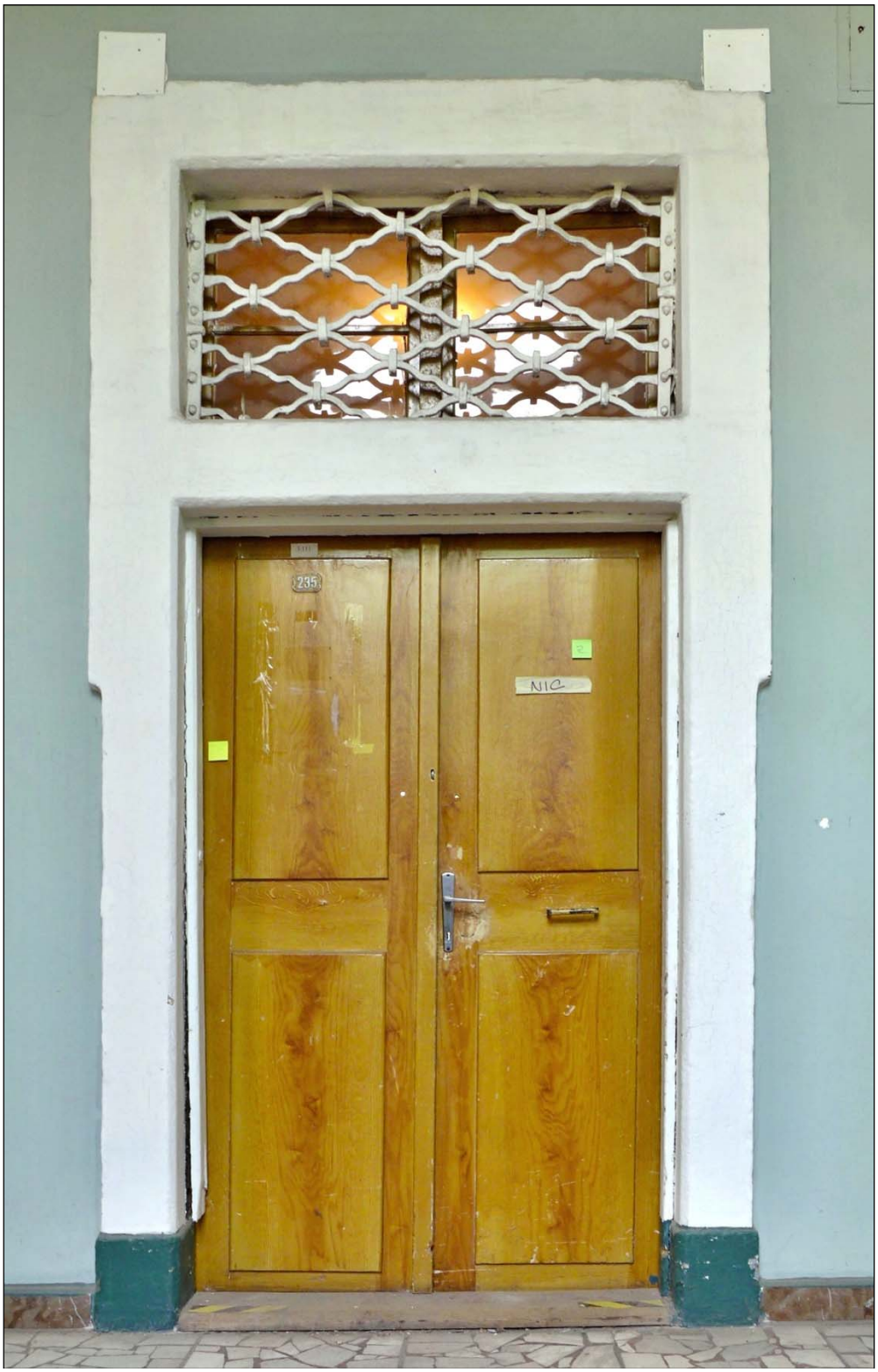

F_{int} 111

Vstup do obytné jednotky 2.70. Shodně s přízemím rámuje vstup s nadsvětlíkem kamenné ostění. V nadsvětlíku je osazena barokní vlnitá mříž. Dvoukřídlé dveře rámové konstrukce jsou klasicistní, z 1. poloviny 19. století, krycí fládr pochází až z 20. století. Okno nadsvětlíku dvoukřídlé, rovněž klasicistní (29. 8. 2019, J. Beránek).

F_{int} 112

Rubová strana dvoukřídlých klasicistních dveří z 1. poloviny 19. století. Na levém křídle otisk po krytém pružinovém zámku, vyměněném za recentní kování. Dveře si dochavovaly i další zámečnické doplňky, jako zástrče, držadlo a oko na zajišťovací tyč (29. 8. 2019, J. Beránek).

F_{int} 113

Detail křížového závěsu, vykovaného jako jediný kus. Jde o znak spíše mladšího typu kování, možná až z 2. čtvrtiny 19. století, práce ovšem není příliš kvalitní (29. 8. 2019, J. Beránek).

F_{int} 114

Pohled k jihu (od vstupu) do obytné jednotky 2.68b, typické pro další jednotky v patře jižního křídla. Prkenné podlahy pocházejí patrně z konce 19. století, částečně však doplňovaná ve 20. století. Oproti přízemí je pro obytné jednotky v patře zadívání nejen empor, ale také bočních prostor pod emporami (na snímku vpravo) a jejich následné propojování do celků, které neodpovídají původnímu rozvrhu – vesměs jde o utilitární kancelářské úpravy provedené v 2. polovině 20. století – viz půdorys patra jižního křídla (29. 8. 2019, J. Beránek).

F_{int} 115

Pohled k severu (ke vstupu) do obytné jednotky 2.68b. Vlevo zazděná prostora 2.68e pod západní emporou, původně součást barokní obytné jednotky (29. 8. 2019, J. Beránek).

F_{int} 116

Na protilehlé východní straně zůstal prostor pod emporou nezazděn, patrně z toho důvodu, že za východní zdí se nenachází další obytná jednotka, nýbrž chodba 2.56a v patře východního křídla (29. 8. 2019, J. Beránek).

F_{int} 117

Pohled do vydělené prostory 2.68e pod západní emporou obytné jednotky 2.68. Zazdívka se nachází vlevo. Vpravo je původní zeď oddělující jednotku od kuchyňské místnosti 2.69 (29. 8. 2019, J. Beránek).

F_{int} 118

Pohled k severu ke vstupu do prostory 2.73a. Kuchyňské prostory v patře byly na rozdíl od přízemí obecně upravovány na vstupní předsíně a na kanceláře. Ve vstupu z chodby 2.67 se však dochovaly klasicistní dvoukřídlé dveře (26. 7. 2018, J. Beránek).

F_{int} 119

Pohled do kanceláře 2.73b, přestavěné z původní barokní kuchyně, patrně již v průběhu 1. poloviny 20. století, jak dokládají dvoukřídlé dveře s nadsvětlíkem, pocházející zřejmě z počátku 20. let. V pravém koutu při příčce stávala tahová, z místnosti přikládaná kamna (26. 7. 2018, J. Beránek).

F_{int} 120

Typická podoba místností mezipatra v patře jižního křídla. Podobně jako o podlaží níže byly upravovány pro kancelářské účely – zde na starší prkenné podlaze položené linoleum. Jde o místnost na zazděné západní empoře obytné jednotky 2.70 (zazděné arkády na snímku vpravo). V západní zdi vstup do místnosti 2.71c pro velitele, nacházející se nad kuchyní (29. 8. 2019, J. Beránek).

F_{int} 121

Dveře z 2. třetiny 19. století jsou osazeny do druhotně uzavřené prostory západního schodiště 2.70a. Pro dobu vzniku kolem či spíše po polovině 19. století svědčí závěsy, zámek a především historizující klika. Doba vzniku zazdívky původně otevřeného schodiště patrně koresponduje se vznikem předsíněk za vstupy z chodby a rovněž se zazdíváním empor (29. 8. 2019, J. Beránek).

F_{int} 122

Jednokřídlé klasicistní dveře rámové konstrukce s kazetovými výplněmi jsou osazeny do vstupu propojujícího místnost 2.70h nad západní emporou s místností 2.71c, původně rozdělenou příčkou na dvě samostatné obytné prostory velitelů obytných jednotek. Dveře lze dle kování datovat do 1. čtvrtiny 19. století – viz následující snímek (29. 8. 2019, J. Beránek).

F_{int} 123

Pěkný příklad klasicistní kličky a štítku klíčového otvoru, s tvarem charakteristickým pro 1. čtvrtinu 19. století - dveře mezi místnostmi 2.70h a 2.71c (29. 8. 2019, J. Beránek).

F_{int} 124

Vnitřní dvoukřídlé šestitabulkové okno osvětlující prostor 2.70h z chodby 2.67. Prvek nelze datovat na základě použitého kování, evidentně barokního původu (viz další snímek), nýbrž dle konstrukce okenních křídel. Okno je klasicistní, z 1. poloviny 19. století, se dvěma druhotně použitými horními rohovníky barokního původu (29. 8. 2019, J. Beránek).

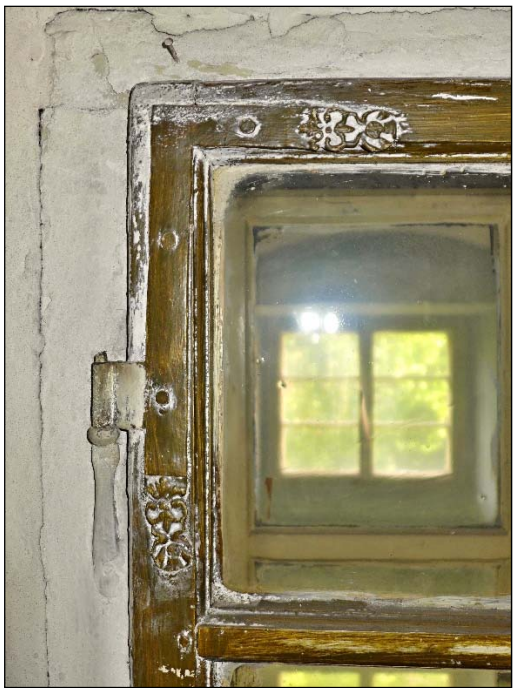

F_{int} 125

Detail levého horního barokního závěsu. Nesoulad s osazením na okenní rám dokládá druhotné použití (29. 8. 2019, J. Beránek).

F_{int} 126

Chodba západního křídla 1.36a, pohled k severu. Až 300metrů dlouhé chodby měly vytvářet hlavní efekt interiéru. To platí i pro realizovanou třetinu. Zde dochována i původní dlažba z pražského mramoru (3. 8. 2018, J. Beránek).

F_{int} 127

Boční okno vedoucí na schodiště 1.36a-1.45. Nejzachovalejší originální výplň otvoru křídla s dochovaným pevným křížem a mladšími křídly. Prolamovaná barokní mříž byla použita ve všech oknech přízemí (10. 8. 2018, J. Beránek).

F_{int} 128

Z řady dveřních výplní je v západním křídle zajímavý vstup do jedné z prostorů 1.36a-1.47a se čtveřicí topenišť. Křídla byla jen částečně upravována (10. 8. 2018, J. Beránek).

F_{int} 129

Dveře 1.36a-1.47a (viz předchozí snímek). Pozoruhodný je štítek odlomené přítuhy. Jeho tepaný plastický dekor se svojí asymetričností hlásí k rokoku. Ze štítku zámku se dochoval bohužel jako v řadě dalších případů) jen otisk (10. 8. 2018, J. Beránek).

F_{int} 130

V chodbě 1.36a přízemí se díky vnější zazdívce dochoval i zajímavý vstup směřující k západu. Dveřní křídla jsou typická pro osudy řady prvků. Sestava pocházející nejspíše z doby okolo poloviny 19. století často recykluje mimo současné tvarosloví (křížové závěsy) i starší barokní části. Bohatě dekorativně tvarované závěsy zdobené rytím náleží k nejhodnotnějším v celém objektu (3. 8. 2018, J. Beránek).

F_{int} 131

Detail barokního závěsu – viz předchozí snímek (3. 8. 2018, J. Beránek).

F_{int} 132

Jedna z nejlépe dochovaných barokních obytných jednotek 1.52c. Do otevřeného prostoru byla vestavěna brzy předsíňka chránící před chladem. Potřeba minimálního soukromí vyvolala postupnou zazdívku bočních tribun (18. 12. 2019, M. Patrný).

F_{int} 133

Na jižním konci hlavní chodby 1.36b západního křídla byla zřejmě v první polovině 19. století vložena konstrukce rozšiřující mezipatro o další část. Zde samostatný byt, který mohl náležet místnímu knězi (3. 8. 2018, J. Beránek).

F_{int} 134

Součástí vloženého bytu byla i černá kuchyně pod nástupním schodištěm na jižním konci chodby 1.36b západního křídla. Posléze byla standardně modernizována vestavbou sporáku (3. 8. 2018, J. Beránek).

F_{int} 135

Součástí křídla bylo i monumentální barokní schodiště 1.28b s efektními průhledy (13. 7. 2018, J. Beránek).

F_{int} 136

Na barokní schodiště 1.45 byla ve druhé polovině 19. století v rámci rozsáhlých adaptačních prací vestavěna i náročněji řešená prosklená stěna. Dochována je včetně řady detailů (10. 8. 2018, J. Beránek).

F_{int} 137

Jednou z udivujících řešení byla podoba barokních záchodů. K nim náležely vždy odvětrávací vnitřní světlíky 1.40. Obavy před nemocemi zde ve 30. letech 18. století vyvolaly řešení vyžadované jinak až na sklonku následujícího století (3. 8. 2018, J. Beránek).

F_{int} 138

Ve světlíku 1.40 se dochovaly barokní pevné rámy oken. Okna byla s ohledem na lepší odvětrání až nezvykle veliká, okno sahalo skoro až k podlaze. Dolní třetina proto byla později zazděna (3. 8. 2018, J. Beránek).

F_{int} 139

Do sofistikované sestavy záchodů patřily mimo světlíky vždy i předsíně 1.38, izolující toalety od dalšího provozu (3. 8. 2018, J. Beránek).

F_{int} 140

V předsíni 1.38 západního křídla se dochovala zajímavá dlažba, která řadou částí dokumentuje proměny objektu (3. 8. 2018, J. Beránek).

F_{int} 141

Do barokního průjezdu 1.49 západního křídla byla patrně již na sklonku 19. století vložena kotelna. Přes částečné škody se dochovala téměř v úplnosti. Barokní průjezd náležející k typickým projevům osobního stylu K. I. Dientzenhofera se tak dramaticky proměnil. Technické zařízení budované do raného 20. století však dnes působí až nečekaně silnou estetickou, zejména však romantickou notou (8. 6. 2018, J. Beránek).

F_{int} 142

Technické zařízení v prostoře bývalého průjezdu 1.49 (16. 12. 2019, P. Macek).

F_{int} 143

Vyhloubená kotelna v podlaze bývalého průjezdu 1.49 (16. 12. 2019, P. Macek).

F_{int} 144

Součástí tak velkého objektu s tisíci obyvateli nutně náleželo i vězení. Jedna z přízemních obytných jednotek byla proto přestavěna na vězení. Obrázek zachycuje jeho střední halu 1.48b (16. 12. 2019, P. Macek).

F_{int} 145

Hlavním prvkem však byly vězeňské cely. Zde je jedna (1.48f) vybudovaná dle dobových předpisů. Šikmá zeď v pravém rohu kryje plechová kamínka, která fungovala vždy pro dvojici cel. Vytápěna byla z bezpečnostních důvodů zevně, z přístupové chodby (16. 12. 2019, P. Macek).

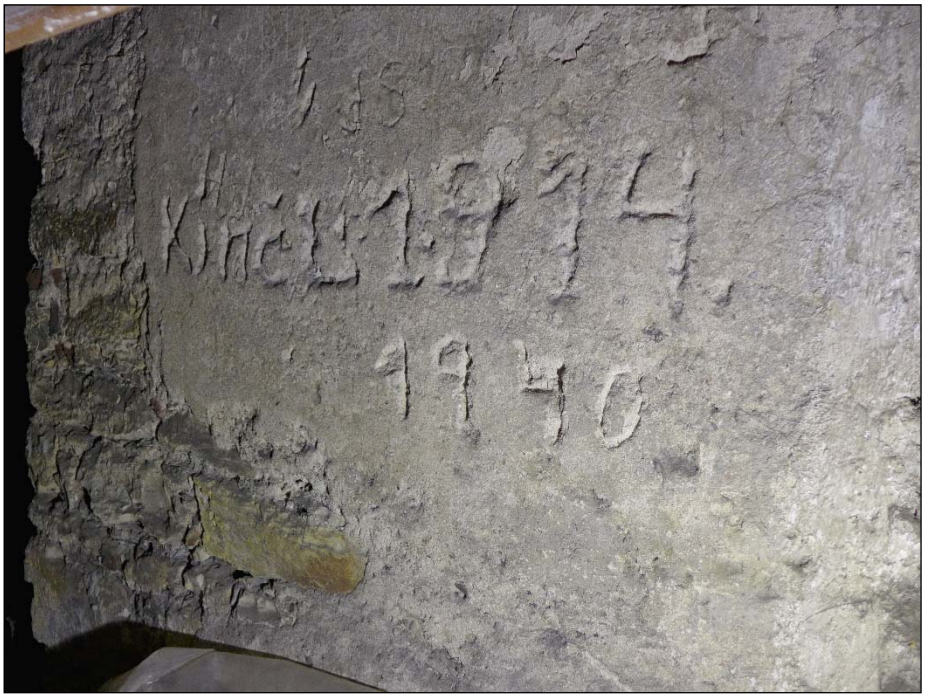

F_{int} 146

Život dokládají i drobné, často přehlédnutelné stopy. Pod barokním schodištěm 1.44 byla nalezena řada nápisů zachycujících v nadsázce historii 20. století (10. 8. 2018, J. Beránek).

F_{int} 147

Obytné jednotky byly v západním křídle upravovány s ohledem na jiné účely, které křídlo muselo po zastavení prací převzít. Proto bylo několik obytných částí upraveno (1.52h). Vložením barokních, či klasicistních kleneb tak vznikala na místě trojlodní haly s bočními tribunami regulérní dvojice samostatných prostorů (16. 12. 2019, P. Macek).

F_{int} 148

Proměny zasáhly zejména komunikační část obytných jednotek. V této místnosti 1.46b se ojediněle zachoval nástup na symetrická schodiště směřující na boční tribuny. Patrné je původní otevřené řešen s volným vedením schodišťových ramen opatřených členěnými parapety (16. 12. 2019, P. Macek).

F_{int} 149

Situace v patře – zde hlavní chodba 2.81a – je v podstatě shodná s prvotním řešením prvního podlaží. Zde ale neproběhly tak zásadní proměny a prostory si zachovaly více původních prvků (20. 5. 2018, P. Macek).

F_{int} 150

Oddělená část chodby 2.81b na jižním konci patra naznačuje původní směřování objektu dále k jihu. Dnešní chodby dosahují pouhou třetinu prvotně plánovaných dimenzí, celá stavba pak o něco více, než jednu devítinu (20. 5. 2018, P. Macek).

10C. FOTODOKUMENTACE - krovy

F_{krovy} 1

Horní rameno schodiště ke vstupu do podkroví severního křídla. Pohled z podesty do druhého patra severního křídla (8. 6. 2018, J. Beránek).

F_{krovy} 2

Podesta horního ramene schodiště severního křídla se vstupem do podkroví (8. 6. 2018, J. Beránek).

F_{krovy} 3

Dvoukřídlé železné dveře vstupu na schodiště do podkroví severního křídla, osazené na dva páry závěsů. Tuhost dveřní výplně z válcovaného plechu zajišťuje obvodový rám, svlak a ondřejský kříž z železných přinýtovaných pásků. Na rubové straně je levé křídlo opatřeno horní a dolní zástrč. Dveře z doby výstavby krovu z počátku 80. let 19. století (8. 6. 2018, J. Beránek).

F_{krovy} 4

Vstup do podkroví severního křídla, pohled ze schodiště v krovu. Odlišné zdivo kolem vstupu ukazuje, že původní vstup byl osazen dřevěným či kamenným ostěním (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 5

Horní točité rameno schodiště do krovu severního křídla. Pohled z podesty (8. 6. 2018, J. Beránek).

F_{krovy} 6

Pohled do krovu valbové střechy nad jihovýchodním nárožím východního rizalitu severního křídla, se schodištěm z 2. patra (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 7

Pohled do jihovýchodní části krovu východního rizalitu s protipožární cihelnou příčkou oddělující krov severního a východního křídla objektu (27. 6. 2017, J. Beránek).

F_{krovy} 8

Protipožární cihelná příčka se ztužujícími pilířky, která odděluje krovy severního a východního křídla (14. 10. 2019, J. Beránek).

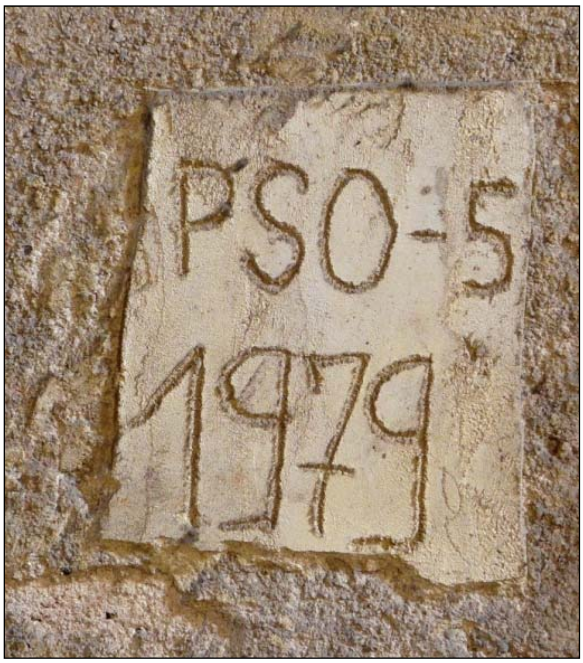

F_{krovy} 9

Obdélný maltový štítek s epigrafickým nápisem PSO-5 (patrně zkratka státního podniku Pražská stavební obnova, závod č. 5) a letopočtem 1979 na protipožární příčce. Nápis s letopočtem lze spojit buď výměnou či opravou střešní krytiny, případně s klempířskými pracemi (14. 10. 2019, J. Beránek).

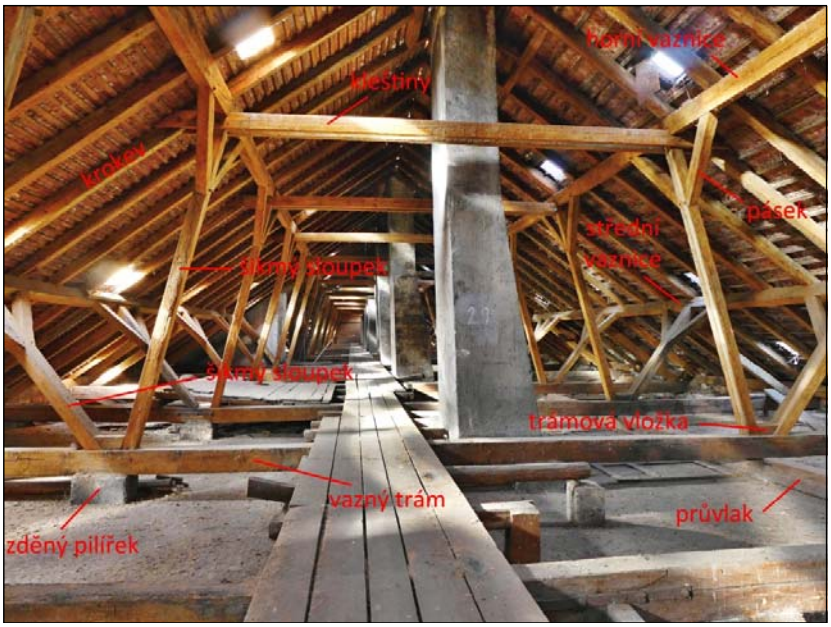

F_{krovy} 10

Krov severního křídla, pohled západním směrem. Krov vaznicové soustavy byl postaven z prvků stromů kácených v rozmezí let 1881-1884 (dendrochronologie). Konstrukci tvoří dvojice krokví a vazný trám. Střešní plášť s pálenou krytinou na latích nesou krokve, uložené na vaznice ve třech úrovních - dolní (okapovou), střední a horní, rozmístěných pravidelně ve třetinách délky každé krokve. Střední a horní vaznici podpírají v plných vazbách šikmé sloupky, tuhost plných vazeb zajišťují párové kleštiny. Vaznicový krov obsahuje velké množství druhotně použitých prvků původního barokního krovu (9. 10. 2019, J. Beránek, úprava týž).

F_{krovy} 11

Pohled od severovýchodu do krovu severního křídla. Komíny ve dvou řadách dokládají trojaktovou dispozici, se dvěma užšími trakty po jižní (dvorní) straně (levá polovina snímku) a širším traktem se světnicemi při severní straně dispozice (pravá polovina snímku). Mohutné vazné trámy jsou podepřeny zděnými sloupky nad traktovými zdmi a jedním průvlakem (prahovým trámem) nad plochostropou místností - krov je od stropních konstrukcí důsledně oddělen (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 12

Pohled do severní poloviny krovu severního křídla. Do snímku jsou vloženy popisky jednotlivých prvků vaznicového krovu z let 1881-1884 (9. 10. 2019, J. Beránek, úprava týž).

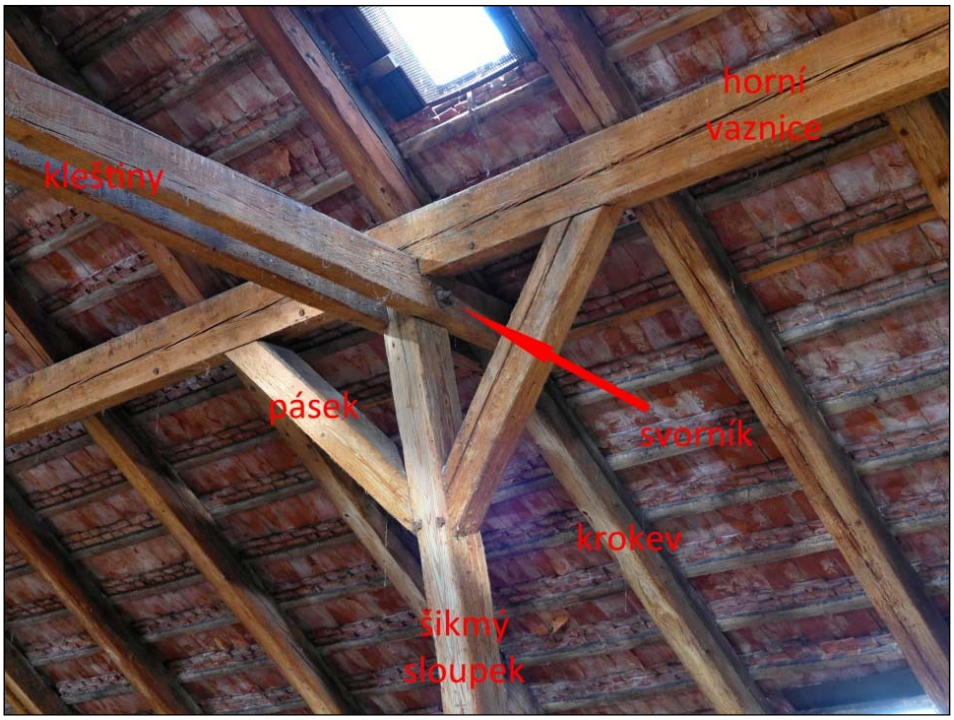

F_{krovy} 13

Detail konstrukční vazby prvků krovu plné vazby u horní vaznice. Tuhost v příčném směru zajišťují kleštiny tvořené dvojicí fošen, které jsou jedním železným svorníkem pevně spojeny se šikmým sloupkem podpírajícím horní vaznici (polohu svorníku označuje šipka) a druhým svorníkem (na snímku je zakrytý páskem) spojeným s krokví plné vazby (9. 10. 2019, J. Beránek, úprava týž).

F_{krovy} 14

Detail konstrukční vazby prvků krovu plné vazby u střední a dolní (okapové) vaznice.
(9. 10. 2019, J. Beránek, úprava týž).

F_{krovy} 15

Pohled do východní třetiny krovu. Komíny č. 17 a 20 vystupující ze střední traktové zdi (vlevo) jsou barokní, komíny č. 18 a 19 v pravém (jižním) traktu jsou novodobé (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 16

Pohled do severní poloviny krovu severního křídla v místech východní zděné atiky (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 17

Východní zděná atika severního křídla. Při přestavbě krovu v letech 1881-1884 byla částečně přezděna (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 18

Střed východní atiky s rubovou stranou ciferníku moderních hodin, jejichž stroj je umístěn ve vížce na protilehlé dvorní straně severního křídla (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 19

Pata krovu při vnitřním líci východní atiky. Na koruně severní obvodové zdi je na pozednici osazen vazný trám, na němž spočívá okapová vaznice, osedlaná krokvemi. Zhlaví vazného trámu je zapuštěno do zdiva atiky (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 20

Pohled do krovu valbové stříšky při východní atice krovu severního křídla. Krov má jednoduchou vaznicovou konstrukci s hřebenovou vaznicí. Většina prvků krůvku je tvořena druhotně použitými prvky barokního krovu (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 21

Pohled od východní atiky do východní části krovu severního křídla. Na snímku je jasně patrný severní průvlak (prahová vaznice), podpírající severní třetinu vazného trámu proti průhybu. Dlab z boční strany dokládá druhotné použití prvku (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 22

Zděná a bedněná uzavírka valbové střížky novodobého schodiště s výtahem, které se nacházejí ve dvorním přístavku severního křídla, východně od průjezdu (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 23

Severní strana novodobé hodinové vížky v pohledu z krovu. Vížka byla ve 20. století dodatečně vestavěna do novodobého krovu z let 1881-1884 (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 24

Osový pohled k východu do střední části krovu severního křídla. Vlevo od lávky se v řadě za sebou nacházejí barokní komíny na severní traktové zdi (v popředí komín č. 6). Vpravo novodobý světlík z 20. let 20. století. Tento i další světlíky byly vyzděny v souvislosti s nerealizovanou vestavbou třetího patra do krovu severního křídla a změně komunikačního řešení ve 2. patře (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 25

Kolmý pohled do severní části krovu severního křídla. Mezi dvojicí plných vazeb se většinou nachází tři mezilehlé, jalové vazby (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 26

Osový pohled do západní části krovu severního křídla. Vpravo barokní komíny č. 5 a za ním č. 3 na střední traktové zdi, v pozadí novodobý světlík z 20. let 20. století, který osvětluje západní konec střední chodby v 2. patře, kde došlo ke změně komunikačního schématu - původní chodba dvorního traktu byla zrušena a nahrazena chodbou, proraženou původními místnostmi středního obytného traktu. Vlevo novodobý komín č. 4 na severní traktové zdi (9. 10. 2019, J. Beránek).

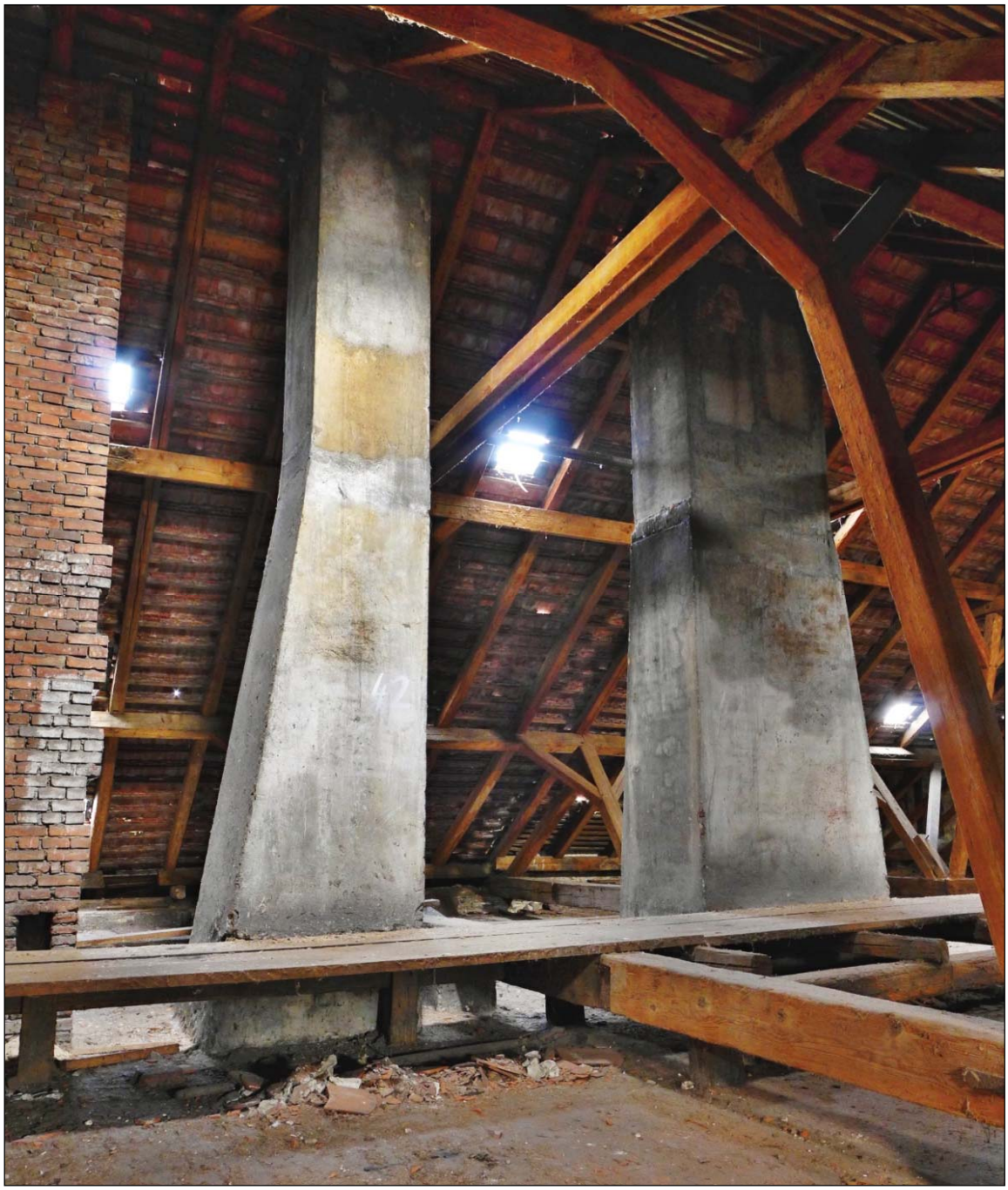

F_{krovy} 27

Pohled od jihozápadu na barokní komíny č. 3 (vlevo) a č. 5 (vpravo) v západní části krovu severního křídla. Levý okraj snímku zaujímá výběžek cihelné zdi západního světlíku. Výběžek ukončují šmorce pro navázání severní traktové zdi zamýšlené, avšak jen z malé části vystavěné (vyjma světlíků a několika komínů) a nedokončené půdní vestavby 3. patra z počátku 20. let 20. století. Na omítaných stěnách cihelných komínů jsou otisky po prvcích původního barokního krovu – na delších podélných stranách se nacházejí otisky vaznic, na kratších příčných pak otisky hambalků a rozpěr (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 28

Detail horní části komínu č. 5 v západní části krovu severního křídla. Na kratší západní straně je zřetelný otisk patrně po rozpěře přilehlé plné vazby dnes neexistujícího barokního krovu. Otisk je doprovázen ústupkem, v němž se nacházel hambalek (proto není otištěn). Na delší jižní straně je patrný omítaný příčný otisk po vaznici podélného vázání barokního krovu. Rozměry komínu i otisky jasně dokládají jeho autentický barokní původ (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 29

Pohled do jižní části krovu severního křídla, kde je díky části vyříznuté okapové vaznice patrná konstrukční vazba v patě vaznicového krovu – k tomu viz následující snímky (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 30

Detail konstrukčního uspořádání v patě vaznicového krovu (9. 10. 2019, J. Beránek, úprava týž).

F_{krovy} 31

Vazný trám plné vazby novodobého krovu z let 1881-1884 je osazen na pozednici uloženou na korunu obvodové zdi. Teprve na ní je osazena pětiboká okapová vaznice (9. 10. 2019, J. Beránek).

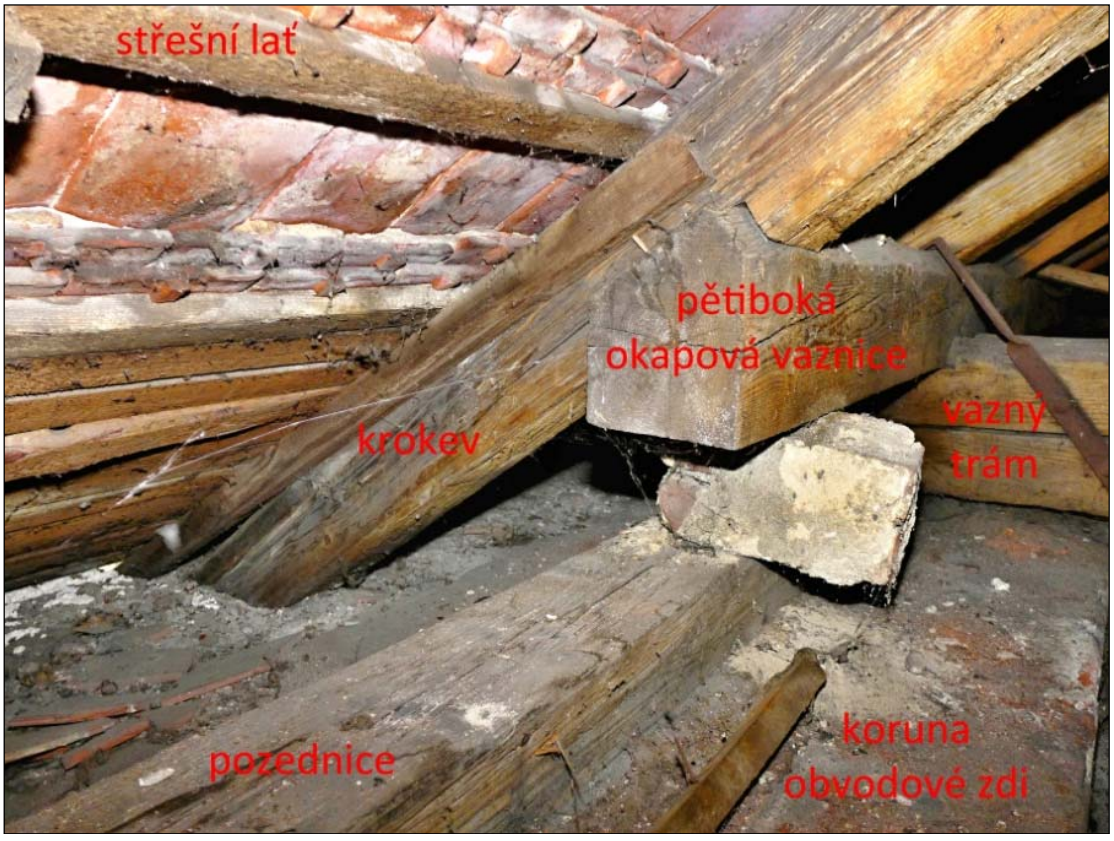

F_{krovy} 32

Šikmý pohled na konstrukční vazbu paty krovu v severním křídle (9. 10. 2019, J. Beránek, úprava týž).

F_{krovy} 33

Šikmý pohled od západního štítu směrem k východojihovýchodu do západní části krovu severního křídla. V popředí komín č. 1 (počítáno od západu). Za ním se nachází cihelná neomítaná vestavba novodobého světlíku z roku 1921, jenž osvětluje západní část chodby ve 2. patře. Patrné jsou šmorce přichystané pro navázání traktové zdi, která měla doběhnout až k západnímu štítu. Vestavba 3. patra do stávajícího krovu, spojená s mansardovým nadvýšením však nakonec nebyla uskutečněna (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 34

Pohled na západní štít severního křídla. V době výstavby ve 30. letech 18. století zde byla nepochybně jen dřevěná, zřejmě bedněná uzavírka, neboť severní křídlo mělo dle plánů pokračovat centrálním vstupním rizalitem. Stávající zděný štít ze smíšeného zdiva byl vyzděn patrně již na počátku 40. let 18. století, kdy bylo zřejmé, že stavba již dále nebude pokračovat (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 35

Detail rubu klenby dnes zazděné niky, která procházela z úrovně 1. patra až do úrovně stávajícího krovu. Jak dokládají dobové ikonografické prameny, až do počátku 20. století byla jako stavební relikt patrná na západní fasádě nedokončeného severního křídla (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 36

Krajní západní plná vazba v severní polovině střechy severního křídla. Krokev na boční straně obsahuje dlab s odřezaným navazujícím prvkem – jde o druhotně použitou krokev barokního krovu, který byl opatřen hambalky ve dvou úrovních. Právě tyto dlaby jasně indikují barokní původ mnoha druhotně použitých prvků ve stávajícím vaznicovém krovu z let 1881-1884 (9. 10. 2019, J. Beránek, úprava týž).

F_{krovy} 37

Odříznutý prvek v čepovaném spoji na spodní straně krajní západní jalové vazby dokládá barokní původ krokve (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 38

Detail dlabu na boční straně krokve (viz **F_{krovy} 36**) s odříznutým hambalkem (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 39

Komín č. 2 nad jižní traktovou zdí v západní části krovu severního křídla, patrně z 2. poloviny 19. století, zřízení v souvislosti s přeměnou systému vytápění na tahový systém. Za ním šikmá stolice vaznicového systému, s prvky narušenými zatékáním a statickou poruchou – viz následující (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 40

Detail staticky narušené vazby šikmého sloupku, vzpírajícího středovou vaznici. V důsledku dlouhodobého zatékání došlo k hnilobě dřeva a narušení jeho pevnosti, což následně vedlo k rozvolnění spojů šikmé stolice – viz následující snímek (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 41

Detail zcela nefunkčních spojů mezi prvky šikmé stolice - z čepovaných spojů vytažen nejen šikmý sloupek (vzpěra), ale také oba boční pásky, zajišťující boční stabilitu sloupku. Krokev proti sloupku je druhotně použitý barokní prvek. Obecně lze konstatovat, že stav novodobého vaznicového krovu je špatný, mnohé prvky budou určeny k výměně (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 42

Pohled do části jižní části krovu u rizalitu ve styku se západním křídlem. Složité valbové uspořádání střešních rovin s větším počtem střešních hran a úžlabí přináší problémy se zatékáním, v objektu Invalidovny zaviněné dlouhodobou absencí elementární údržby a dílčích oprav, zejména pokud se týká střešní krytiny. Současný stav krytiny je za hranou životnosti, na mnoha místech krovů všech čtyř křídel je mnoho stop po zatékání. Toto konstatování vychází rovněž z autopsie autora – z pozorování při průzkumu krovů prováděných za deštivých dní (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 43

Nejen krokve, ale také podstatnou část vazných trámů stávajícího krovu tvoří původní barokní vazníky, což dokládají dlaby s čepy odříznutých prvků (9. 10. 2019, J. Beránek, úprava týž).

F_{krovy} 44

Detail širokého dlabu s odříznutým čepem barokního vazníku (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 45

V zásadě každý druhý vazník je složen z druhotně použitých a nastavovaných barokních prvků stejného typu, tedy vazníků. Na tomto snímku je patrný kolmý plát, patrně fragment věšadlového sloupku (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 46

Detail fragmentu plátu po věšadlovém sloupku na vazníku stávajícího krovu. Podélné nastavování prvků pomocí dvojitého šikmého plátu s oboustranným zajištěním železným svorníkem se šrouby zajištěnými šestihrannými maticemi jasně dokládají dobu této úpravy 2. polovinu 19. století (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 47

Protilehlá strana téhož prvku, rovněž s fragmentem plátu věšadlového sloupku. Oboustranné řešení vzhledem k šíři vazníku svědčí o skutečnosti, že věšadlový sloupek byl zdvojený, což dokládají i dochované historické plány – viz dále světlík v krovu západního křídla (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 48

Zkrácený vazník v krovu valbové části střechy severovýchodního rizalitu s kampy na obou hranách prvku jasně dokládají barokní původ prvku, patrně pozednice s vazbou pro vazné trámy a krátčata do výměn (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 49

Detail nárožního kampu výše zmíněného vazníku, původně nejspíše pozednice. Vzhledem ke skutečnosti, že prvek postrádá podkorní letokruh, nebyl odebrán vzorek na dendrochronologickou analýzu stáří prvku (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 50

Pochozí lávka z fošen je položena na vazné trámy stávajícího vaznicového krovu. Proti průhybu jsou fošny zajištěny krátkými průvlaky, položenými na podélné prvky a na některých místech zajištěny přídatnými křížovými stolicemi. Veškeré prvky lávky v krovu všech křídel objektu pocházejí z původního barokního krovu - nejčastěji jde o hambalky, pětiboké vaznice podélného zavětrování střechy, pásky a další (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 51

Detail konstrukčního řešení lávky. Na snímku prvek s dvojicí hlubokých dlabů pro čepované spoje (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 52

Detail dlabu pro čep kolmo navazujícího prvku (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 53

Jiný prvek z původního barokního krovu. V tomto případě jde o nespecifikovaný podélný prvek hranolového průřezu, patrně rozpěru (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 54

Detail ukončení prvku (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 55

Jiné místo lávky v krovu severního křídla, s druhotně použitými fragmenty prvků původního barokního krovu (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 56

Další příklad druhotně použitého prvku na konstrukci lávky (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 57

Dtto (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 58

Dtto (9. 10. 2019, Další příklad druhotně použitého prvku na konstrukci lávky).

F_{krovy} 59

Pohled na čelo pětibokého prvku, nejspíše rozpěry podélného vázání v rovině střechy (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 60

Pravděpodobně část rozpěry mezi ležatými sloupky bočních stolic barokního krovu (14. 10. 2019, J. Beránek).

K_{krovy} 61

Dřevěná káď pojená dvojicí obručí, s poklopem svlakové konstrukce. Káď sloužila jako zásobník vody pro případ požáru. Kádě byly umístěny v každém křídle krovu, mohou pocházet z doby jeho výstavby na počátku 80. let 19. století – viz **F_{krovy} 213** (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 62

Novodobý světlík č. 1 v západní části krovu severního křídla, pohled od jihovýchodu. Na jižní (vlevo) a severní (vpravo) straně jsou patrné šmorce pro navázání podélných traktových zdí plánované, ale neuskutečněné vestavby 3. patra do novodobého vaznicového krovu. Světlík osvětluje chodbu ve 2. patře, která byla vybudována ve středním traktu barokní dispozice s obytnými místnostmi (9. 10. 2019, J. Beránek).

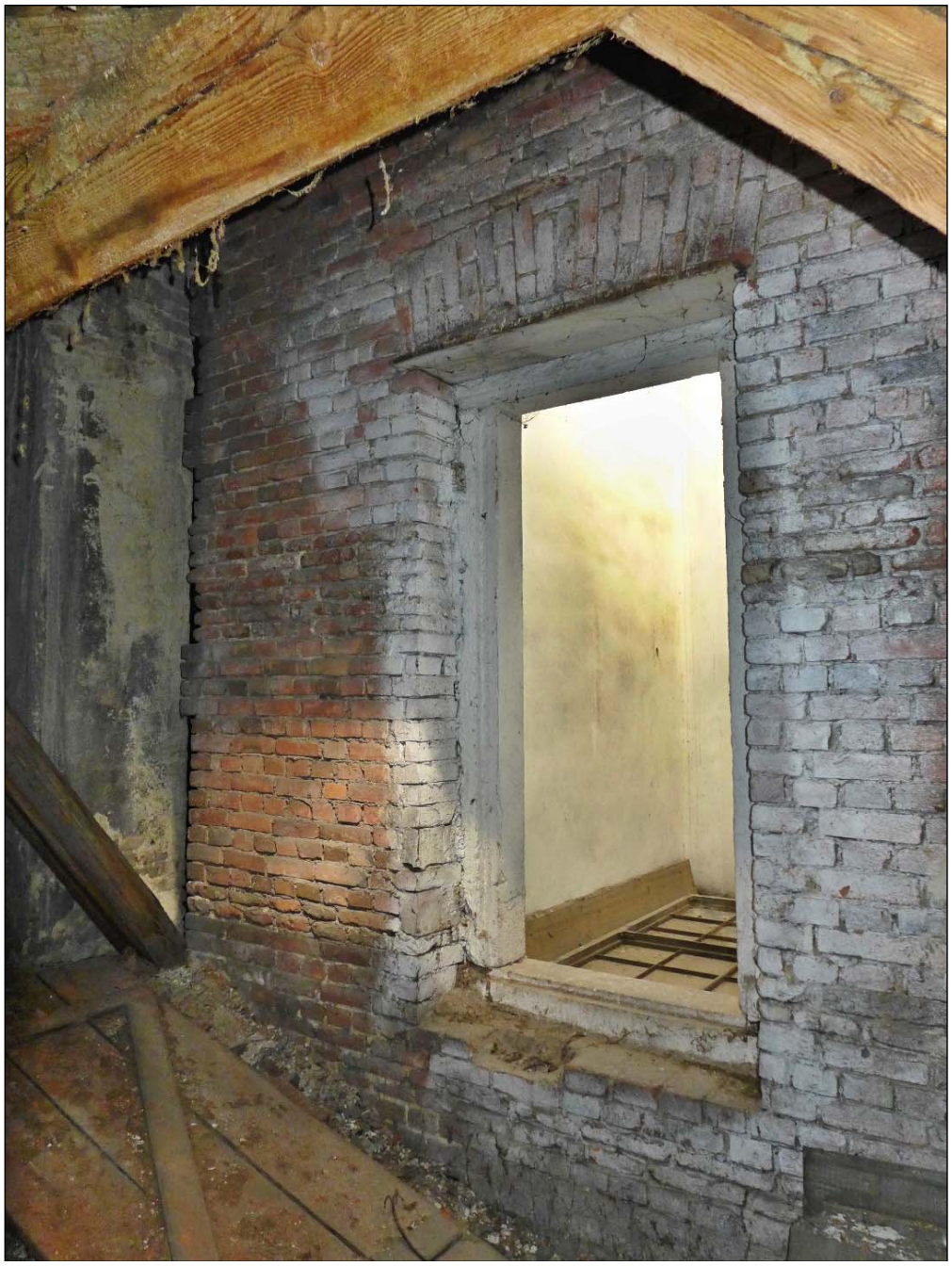

F_{krovy} 63

Vstup v jižní zdi světlíku č. 1 (8. 6. 2018, J. Beránek).

F_{krovy} 64

Pohled do horní části světlíku, vystupujícího nad střechu severního křídla, s recentním zastřešením (8. 6. 2018).

F_{krovy} 65

Prosklená „podlaha“ světlíku č. 1, konstrukčně strop v západní části chodby 2. patra (8. 6. 2018 J. Beránek).

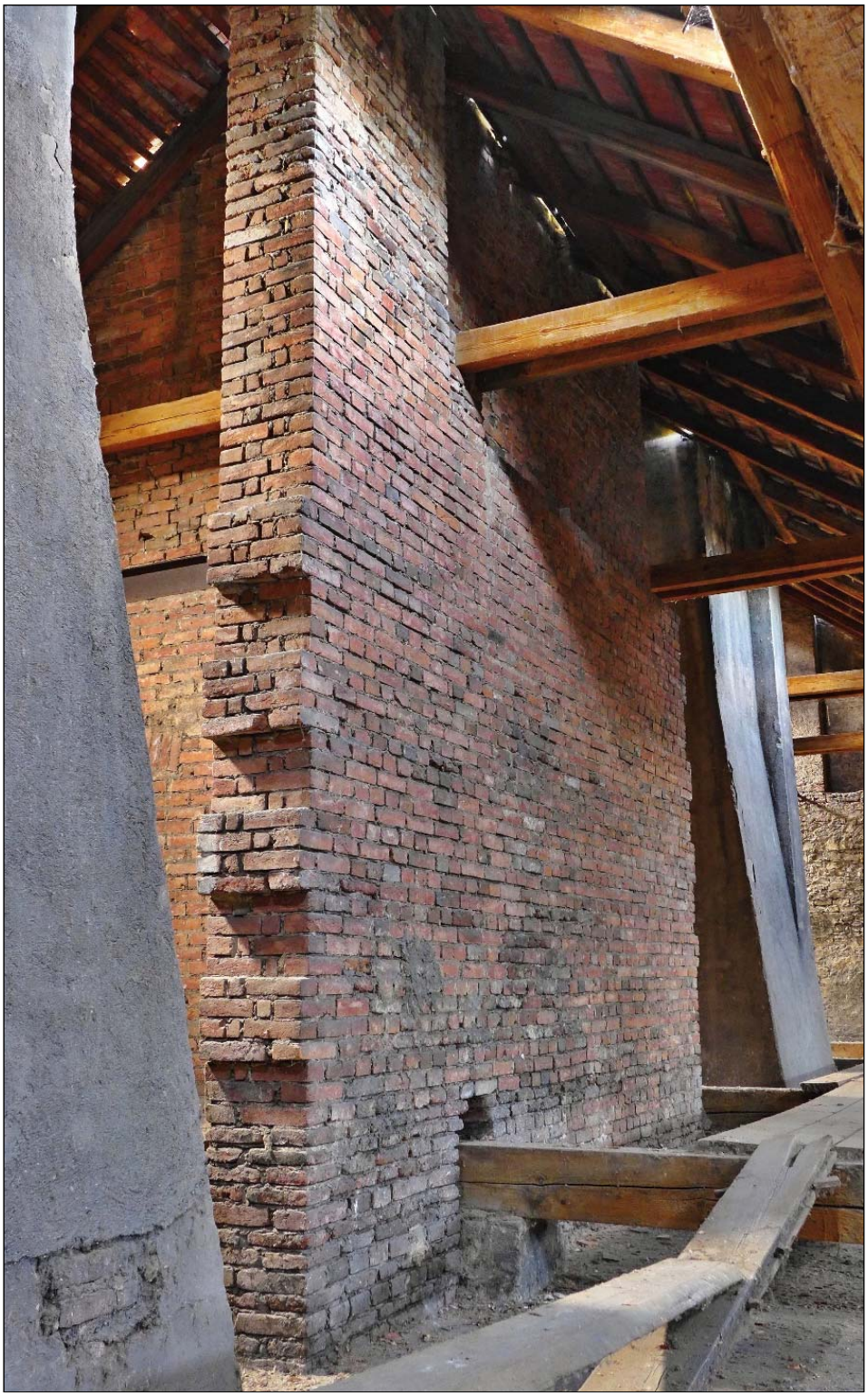

F_{krovy} 66

Severní zeď světlíku č. 1, pohled od severovýchodu. Výběžek se šmorci měl pokračovat východním směrem a tvořit tak severní zeď středního traktu s chodbou, podobně jako ve 2. patře (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 67

Pohled na světlík č. 1 od severozápadu. Obdobně jako na opačné východní straně i zde se nacházejí šmorce pro navázání severní traktové zdi, která měla pokračovat západním směrem až ke štítu (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 68

Epigrafické nápisy tužkou (letopočty 1924, 1934) na cihelném zdivu východního výběžku severní zdi u světlíku č. 1 (14. 10. 2019, J. Beránek).

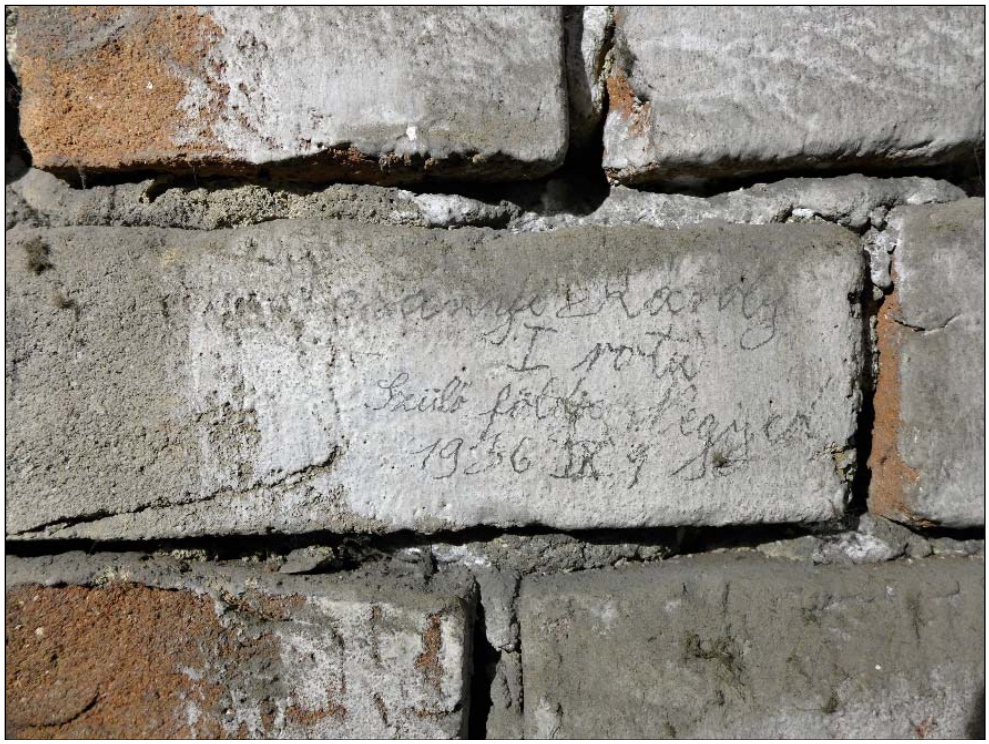

F_{krovy} 69

Tamže: nápis tužkou v maďarštině, s letopočtem 1936 (14. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 70

Novodobé komíny při 64. vazbě od západu. Vpravo komín č. 12, vlastně část úseku jižní zdi chodby ve středním traktu plánované, ale neuskutečněné vestavby 3. patra do krovu severního křídla. Vlevo v pozadí novodobý komín č. 13, pocházejícího zřejmě z 2. poloviny 19. století (14. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 71

Jižní strana komína (úseku plánované jižní traktové zdi) č. 12. Na zdivu jsou tři maltové štítky, patrně od pokrývačů či klempířů – viz následující snímek (14. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 72

Maltové štítky pokrývačů, natěračů nebo klempířů na jižní stěně komína č. 12 jsou vítaným zdrojem informací o stavebních či údržbových pracích, k nimž nemáme často žádné písemné doklady. Letopočty shora dolů: 1952, 1952, 1924 (14. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 73

Detail nejstaršího vtlačeného štítku, jenž vzniknul při omítání komína č. 12 v roce 1924. Letopočet dokládá, že komín skutečně vzniknul před tímto datem, jak bylo zmíněno výše, v roce 1921 (14. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 74

Novodobé komíny při 92. plné vazbě od západu (situace identická s komíny č. 12 a 13), pohled od severozápadu. Vpravo komín č. 18, vyzděný v roce 1921. Vlevo za ním novodobý komín č. 19, patrně z 2. poloviny 19. století (14. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 75

Novodobé komíny č. 18 (vlevo) a komín č. 19 (vpravo), pohled od jihozápadu. Dva průduchy mladšího komínu se šmorci jsou z boku napojeny do staršího komínu. Původně šlo o provizorní řešení, neboť se počítalo s tím, že při výstavbě jižní traktové zdi v rámci zamýšlené vestavby 3. patra do krovu severního křídla bude starší komín zbourán (14. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 76

Pohled k jihovýchodu na světlík č. 3, který se nachází v západním rizalitu severního křídla na styku s kolmo navazujícím nižším západním křídlem. Drobný světlík obdélného půdorysu je baroknı́, osvětloval a odvětrával záchody nacházející se ve spodních podlažích zmíněného rizalitu (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 77

Pohled k jihozápadu na barokní světlík č. 3. Ustupující část stěny indikuje zazděné okno s parapetem, které se od jihu otevíralo do valbové části barokního krovu, dnes do nižšího novodobého krovu stejného tvaru. Vlevo na východní části zdi se nachází nápis s letopočtem – viz následující snímek (14. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 78

Východní úsek jižní zdi světlíku č. 3, s nápisem vytvořeným širokou štětkou namočenou v červené barvě. Horní část se jménem není čitelná. Následují informace o době vzniku a druhu řemeslné práce: KLEMPÍŘ LP 1924 8-9. Tento nápis dobou vzniku koresponduje s maltovým štítkem na komínu č. 12 (14. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 79

Pohled od severovýchodu na novodobý světlík č. 2 z roku 1921, který se nachází po severní straně barokního světlíku č. 2. Severní zeď se vstupem nemá šmorce jako tomu bylo u světlíku č. 1, neboť se již nachází mimo linii jižní traktové zdi chodby středního traktu nevystavěného 3. patra – viz půdorys krovu 4.01a severního křídla (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 80

Komín č. 6, pohled od severozápadu. Kromě otisků po hambalku a středové vaznici se na stěnách komína nacházejí novodobé nápisy – viz následující snímky (14. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 81

Čelní jižní strana komínu č. 6, s jasně patrným dodatečně maltou zahozeným vodorovným otiskem po středové vaznici u plné vazby původního barokního krovu (14. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 82

Severní strana komínu č. 6 s nápisem vytvořeným širokou štětkou namočenou v červené barvě: F. P. KLEMPÍŘ LP. 1924. Konec slova klempíř se již nachází na kratší západní straně komína – viz následující snímek (14. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 83

Poslední tři písmena ze slova KLEMPÍŘ na kratší západní straně komína č. 6 (14. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 84

Pohled do vížky s hodinovým strojem, která se nachází nad průjezdem severního křídla, v jižní části krovu. Na snímku jižní zeď prolomená kruhovým otvorem, za nímž je k vnějšímu líci přiložen plechový ciferník. Vpravo západní zeď s oknem, vlevo skříň s hodinovým strojem. Vížka je novodobá, asi z 1. desetiletí 20. století, postavená však na místě původní barokní vížky. Ta patrně zanikla již v letech 1881-1884 při snesení barokního krovu a jeho nahrazení nižším stávajícím vaznicovým krovem (8. 6. 2018, J. Beránek).

F_{krovy} 85

Skříň s novodobým hodinovým strojem (8. 6. 2018, J. Beránek).

F_{krovy} 86

Kolmý podhled do novodobého krovu zmíněné vížky (8. 6. 2018, J. Beránek).

F_{krovy} 87

Pohled z vížky směrem k severu, na vstup z krovu severního křídla (8. 6. 2018, J. Beránek).

F_{krovy} 88

Pohled od jihovýchodu na mohutný světlík č. 4 ve východní části krovu severního křídla, ve valbové části krovu. Delší jižní strana (vlevo) má původní rozsah barokního světlíku, který byl v roce 1921 rozšířen směrem k severu. Původně kratší východní (a pochopitelně i západní) strana byla rozšířena k severu a po této úpravě má světlík čtvercový půdorys. Důvodem rozšíření byla změna dispozice ve 2. patře, kdy na místě středního traktu s obytnými místnostmi byla zřízena chodba, jejíž východní konec měl osvětlovat právě nově zřízený světlík. Změna dispozice nebyla hlavním cílem, plánována byla vestavba 3. patra do dnešního krovu, s tím, že stávající vaznicový krov by byl zvednut o výšku nového patra, s vytvořením pseudomansardové střechy. Z celého projektu z roku 1921, k němuž se odchovaly původní plány, byla realizována pouze změna dispozice v 2. patře, vyzdění dvou nových světlíků a přestavba třetího, ve východním rizalitu (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 89

Recentní zastřešení východního světlíku č. 4 (8. 6. 2018, J. Beránek).

F_{krovy} 90

Prosklená „podlaha“ světlíku v úrovni krovu je fakticky stropem chodby 2. patra (8. 6. 2018, J. Beránek).

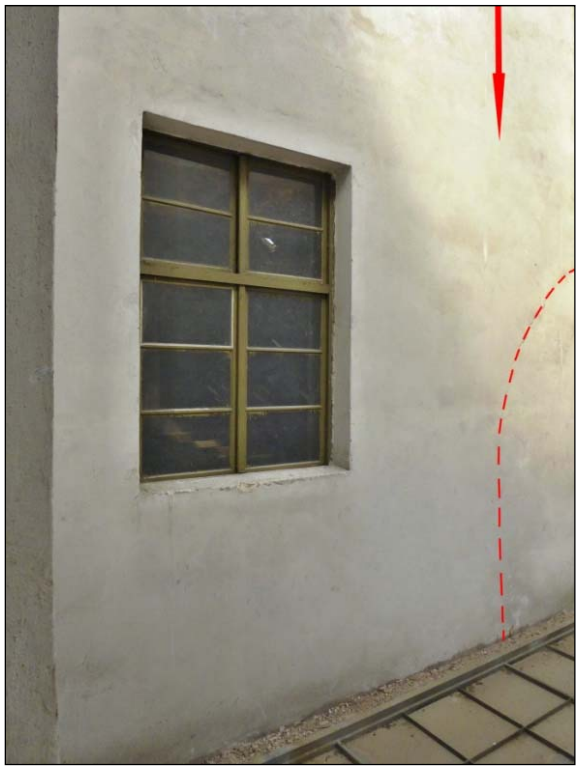

F_{krovy} 91

Pohled do světlíku na západní stěnu, členěnou oknem. Přerušovaná linie označuje spáru, vyznačující jižní komínový průduch, vytvářející u barokního komínu lomený oblouk, typický pro barokní komíny Invalidovny. Svislá šipka vyznačuje hranu horní části komína, která je však patrná ze strany krovu – viz následující (8. 6. 2018, J. Beránek).

F_{krovy} 92

Detail komínu, vystupujícího ze severozápadního rohu světlíku (po jeho přestavbě v roce 1921). Komín je ve hmotě barokní, byl však výrazně snížen již při zřízení stávajícího vaznicového krovu v letech 1881-1884, který je o více než 2 m nižší než původní (8. 6. 2018, J. Beránek).

F_{krovy} 93

Okno v horní části východní zdi světlíku, které osvětluje přilehlou část valbového východního zakončení krovu rizalitu (8. 6. 2018, J. Beránek).

F_{krovy} 94

Západní strana světlíku č. 4, který po rozšíření k severu (doleva) v roce 1921 stavebně splynul s původně samostatně stojícím barokním komínem č. 21. Pro ten bylo charakteristické kalhotové napojení dalších dvou sopouchů s nestejně vysokými hrotitými oblouky. Levý (severní) zůstal zachován v původní podobě, pravý byl zazděn, neboť za ním se dnes nachází vnitřní prostor k severu rozšířeného světlíku. Šipka naznačuje zachovanou severozápadní hranu původní barokní hmoty světlíku (8. 6. 2018, J. Beránek).

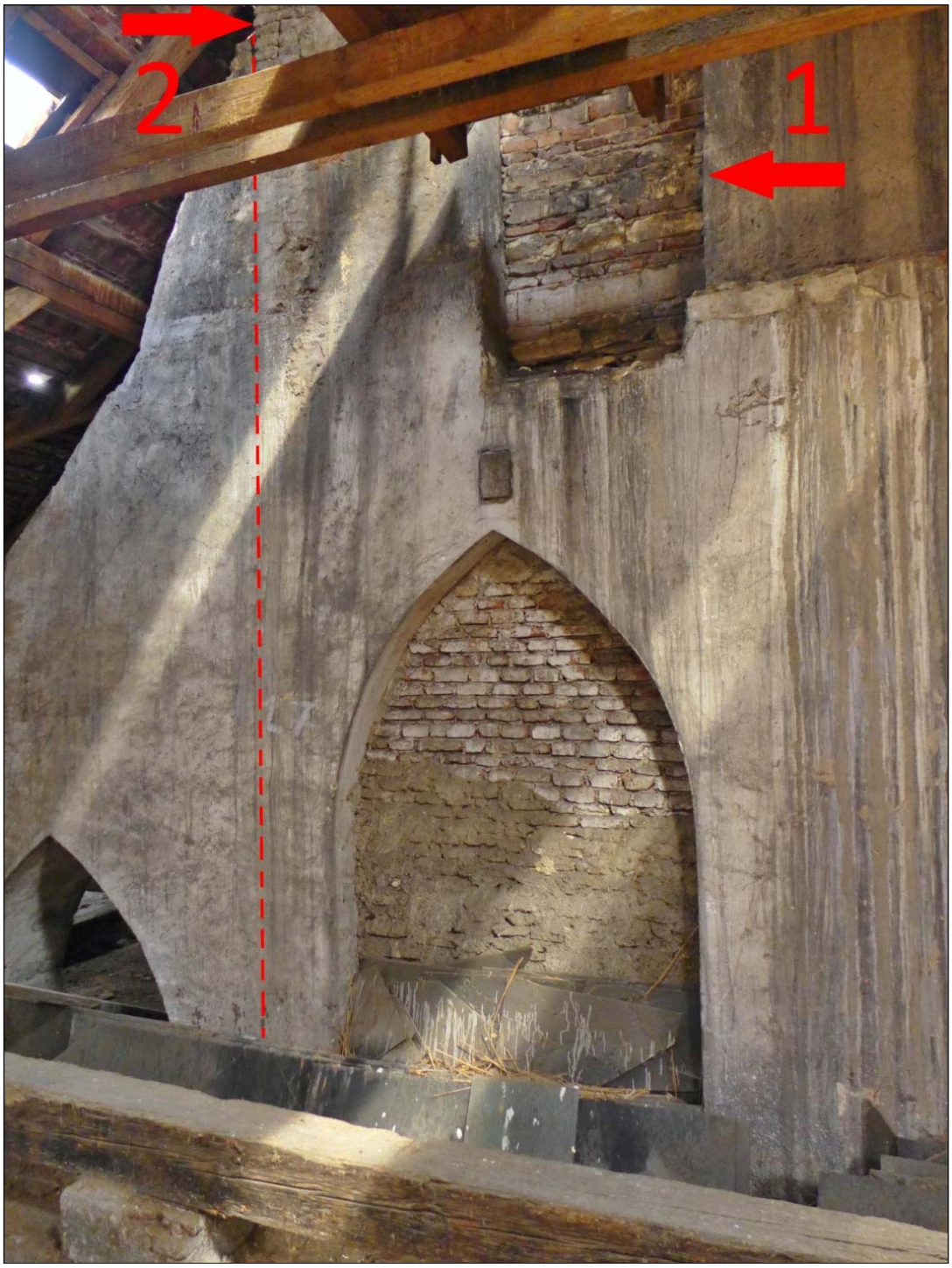

F_{krovy} 95

Detail situace na západní straně světlíku a komínu č. 21. Šipka č. označuje zmíněné severozápadní nároží barokního světlíku, šipka č. 2 pak hranu barokního komínu, dnes viditelnou těsně pod střešním pláštěm ve vrcholu stávajícího vaznicového krovu (8. 6. 2018, J. Beránek).

F_{krovy} 96

Detail situace v horní partii západní strany světlíku a komínu č. 21. Vpravo autentické, hladce omítané zdivo barokního světlíku, vlevo komínu č. 21. Režné smíšené zdivo náleží přestavbě z roku 1921 (8. 6. 2018, J. Beránek).

F_{krovy} 97

Šikmý pohled od severozápadu na celou situaci. Původně samostatně stojící barokní komín je dnes součástí hmoty k severu rozšířeného světlíku (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 98

Východní strana komína č. 21. Vlevo novodobá severní zeď rozšířeného světlíku. Vazný trám staršího vaznicového krovu z let 1881-1884 byl zdivem pohlcen (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 99

Severní strana světlíku č. 4. Novodobé smíšené zdivo je režné, neomítané. Omítané jsou všechny barokní komíny. Vpravo se nachází již zmiňovaný komín č. 21, vlevo při severovýchodním nároží světlíku je to část komína č. 23, původně samostatně stojícího (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 100

Východní strana světlíku č. 4. Podobně jako na protilehlé západní straně i zde stavebně splynul komín č. 23 (vpravo) se světlíkem rozšířeným k severu (na snímku vpravo). Levá šipka ukazuje autentické jihovýchodní nároží barokního světlíku, pravá šipka severovýchodní. Režné smíšené zdivo mezi barokním světlíkem a komínem č. 23 opět indikuje k severu rozšířenou část. Původní východní okno bylo umístěno v ose. Zazděno bylo patrně již při zřízení nového krovu v létech 1881-1884 (9. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 101

Horní rameno schodiště do krovu východního křídla, pohled k východu. Stupně schodiště jsou dřevěné, patrně původní barokní. Vlevo omítaná část náleží severní zdi schodiště, horní nahrubo nahazované zdivo patří protipožární příčce, postavené zřejmě až při přestavbě krovu v 80. letech 19. století (11. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 102

Pohled od schodiště do jižní části krovu východního křídla. Krov podobně jako v dalších křídlech je vaznicové soustavy, z let 1881-1884. Dva komíny v popředí jsou novodobé, z 2. poloviny 19. století. V pozadí jižní štít, uzavírající nedokončené východní křídlo (11. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 103

Pohled k jihu do severní poloviny krovu východního křídla. V pozadí protipožární příčka u schodiště. Samostatně stojící hranolové komíny jsou novodobé, souvisejí se změnou otopného systému po polovině 19. století. Tyto komíny byly postaveny patrně až po roce 1860, což dokládají dochované plány (22. 5. 2019, J. Beránek).

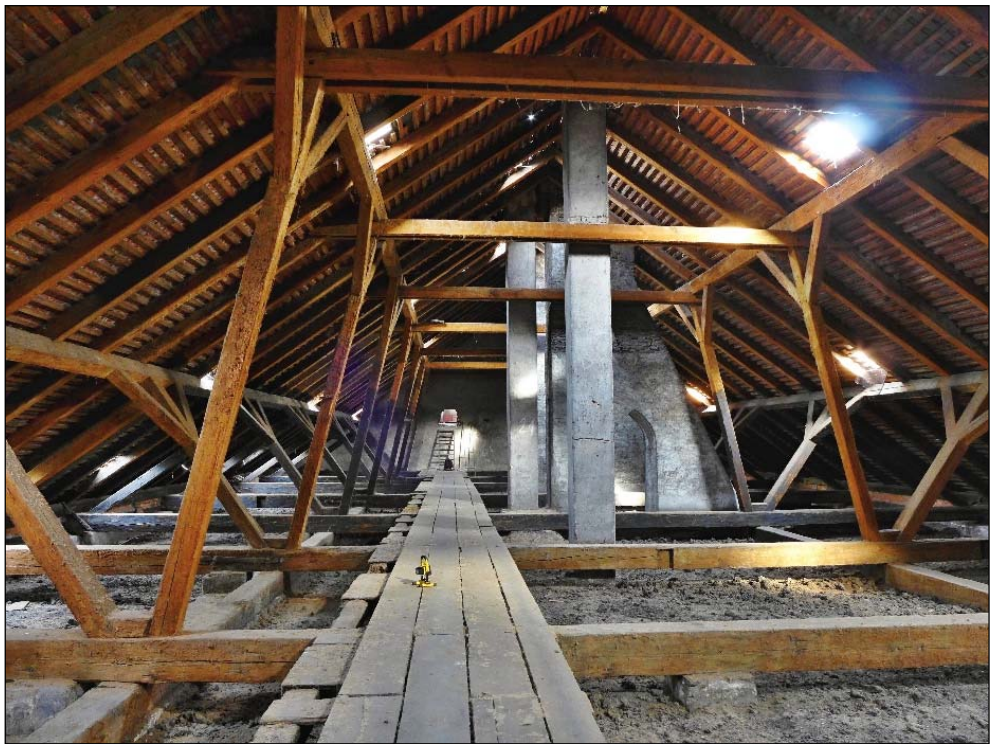

F_{krovy} 104

Pohled od protipožární příčky u schodiště do severní poloviny krovu východního křídla (11. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 105

Severní protipožární příčka, která zároveň odděluje krov východního od o něco vyššího krovu severního křídla, konkrétně valbové části východního rizalitu (11. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 106

Severní strana protipožární příčky u schodiště do krovu východního křídla. Původně samostatně stojící barokní komín č. 14 byl začleněn do hmoty příčky, zpevněné příložkami (11. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 107

Jižní strana protipožární příčky u schodiště do krovu východního křídla, s původními železnými protipožárními dveřmi (22. 5. 2019, J. Beránek).

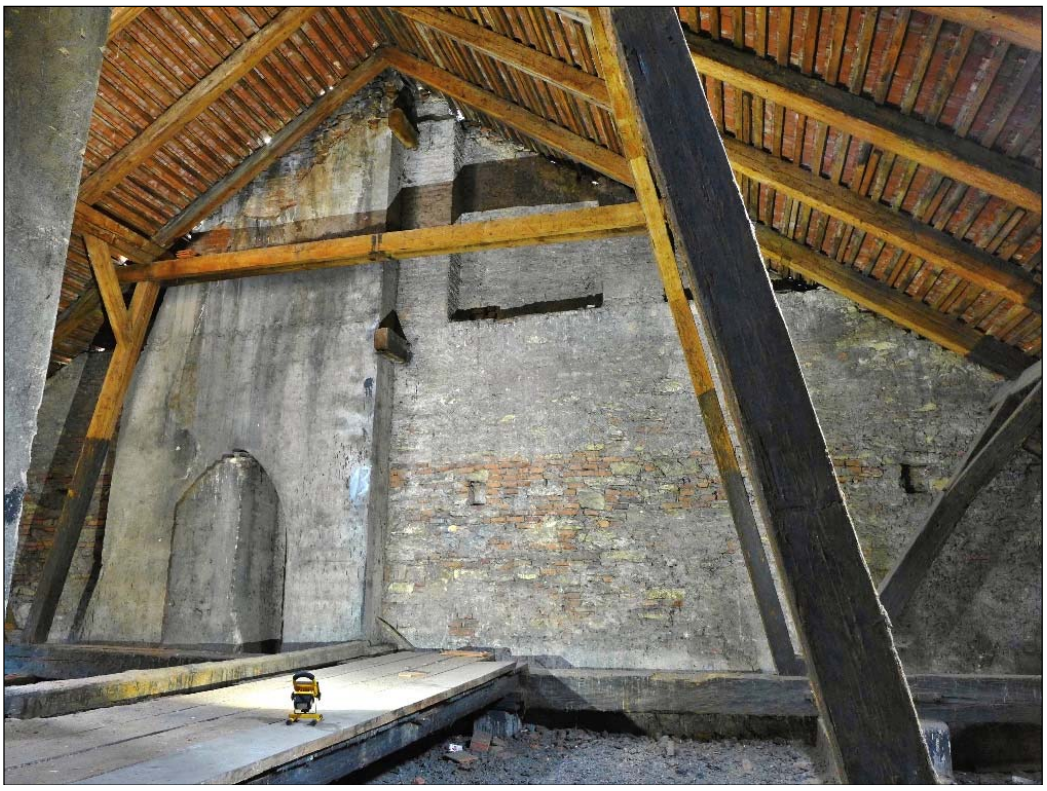

F_{krovy} 108

Pohled na jižní štít, uzavírající nedokončené východní křídlo. Že jde o dodatečnou zazdívku, dokládá barokní komín č. 18. K zazdění nedokončeného východního křídla došlo patrně již na počátku 40. let 18. století. Ve zdivu se nacházejí dvě osové vaznice – viz dále (11. 10. 2019, J. Beránek).

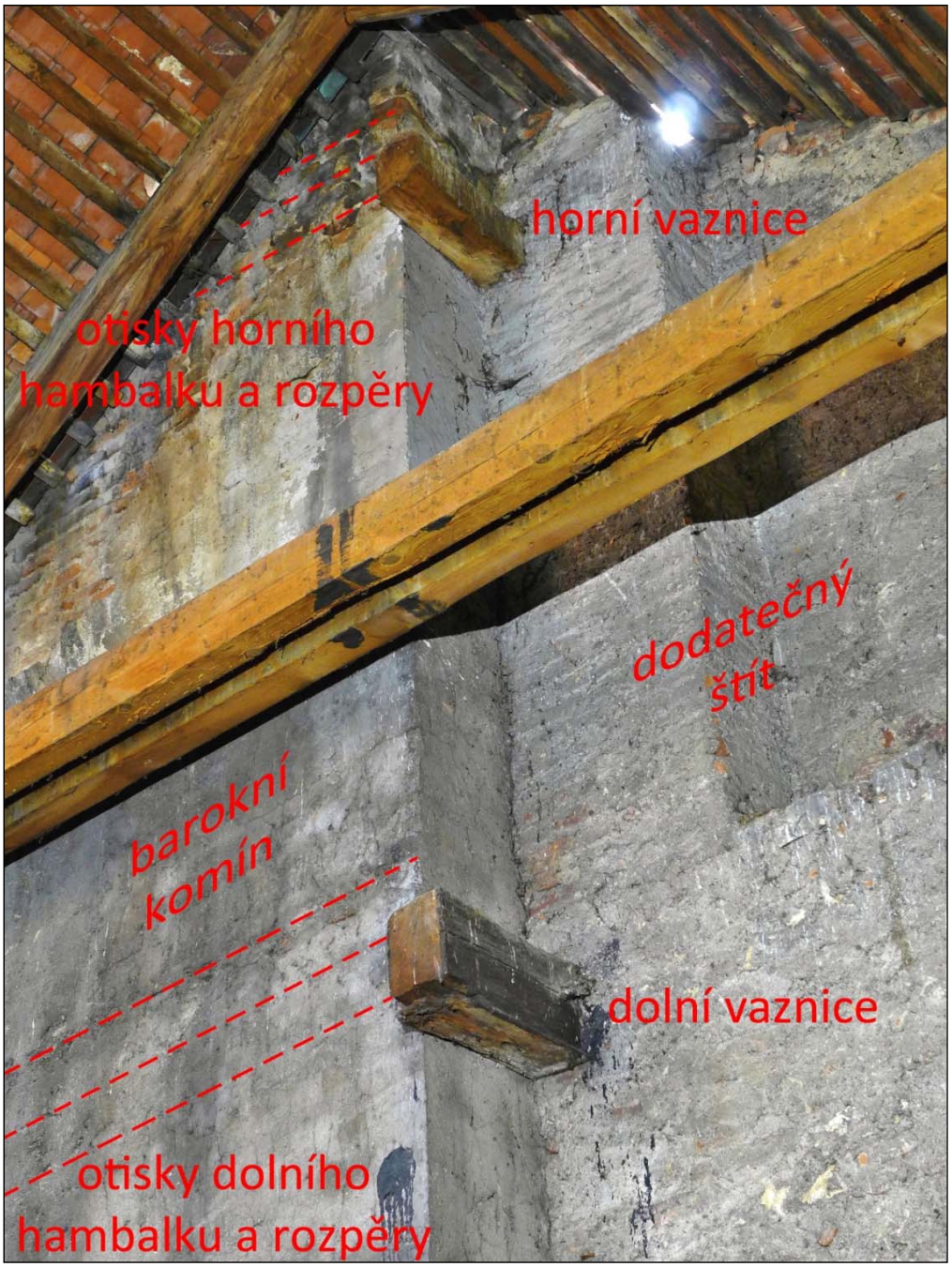

F_{krovy} 109

Detail horní části barokního komínu č. 18. a vnitřního líce jižního štítu. Na čelní straně komína se nacházejí otisky nedochovaného barokního krovu. V dodatečně vyzděném štítu zůstaly zachovány obě podélné vaznice. Spodní se „otiskla“ do hmoty komína. Znamená to, že nejprve byl vztyčen krov a teprve následně byly vyzděny komíny – tato situace je společná pro všechna křídla (11. 10. 2019, J. Beránek, úprava týž).

F_{krovy} 110

Dolní odříznutá vaznice (11. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 111

Dolní odříznutá vaznice, snímek s měřítkem (23. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 112

Horní odříznutá vaznice se nachází skoro ve vrcholu současného krovu. Z toho je zřejmé, že barokní krov byl vyšší (23. 10. 2019, J. Beránek).

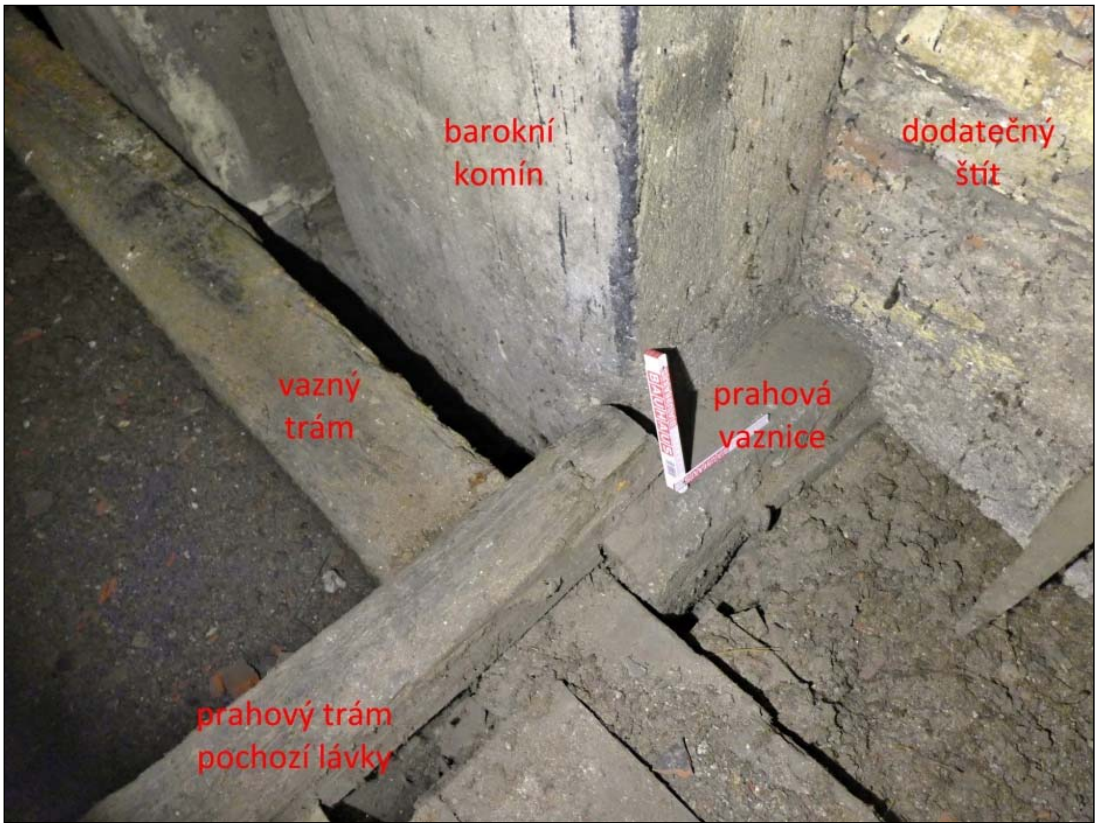

F_{krovy} 113

Pohled shora na situaci dřevěných a zděných konstrukcí při patě jižního štítu východního křídla. Z barokního krovu se zachovala rovněž prahová vaznice, rovněž odříznutá v souvislosti se zřízením nového vaznicového krovu (23. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 114

Detail prahové vaznice (23. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 115

Odříznutý trám po východním kraji jižního štítu. Není jasné, zda lze tento prvek ztotožnit s případnou výměnou mezilehlých vazeb barokního krovu. Prvek nemá podkorní letokruh a proto nebyl odebrán vzorek na dendrochronologii (23. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 116

Odříznutý trám po západním kraji jižního štítu. Podobně jako na druhé straně prvek nemá podkorní letokruh. Možnost, že jde o trám výměny od krátčat mezilehlých vazeb barokního krovu je oslabována skutečností, že trám se nachází velmi blízko obvodové zdi (23. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 117

Dvojice barokních komínů č. 1 a 2 v severní části krovu východního křídla, pohled k jihovýchodu. Oba komíny vyrůstají z bočních zdí kuchyně v patře i přízemí. Dvojice komínů s kalhotovým rozdvojením sopouchů umožňovala obsluhu celkem 4 otopných zařízení, které máme jednoznačně doloženy historickými plány a jejichž podesty jsou patrné v přízemí. Nápis azbukou (trans. DMB) s letopočtem 2000 na severní straně komína dokládá nějaké pokrývačské nebo klempířské práce provedené v tomto roce dělníky pocházejícími z východní Evropy (6. 11. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 118

Pata komínu č. 1 s otiskem podélné prahové vaznice barokního krovu (11. 10. 2019, J. Beránek).

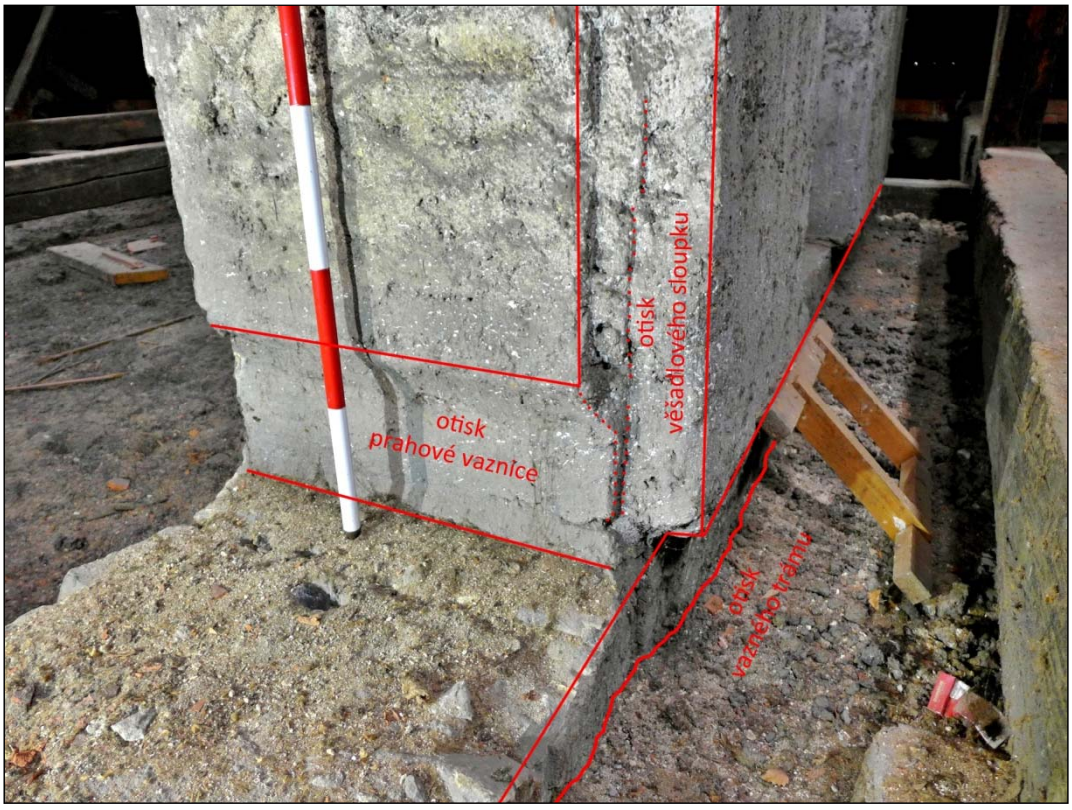

F_{krovy} 119

Detail boční západní strany komínu č. 1 s otisky po prvcích barokního krovu (6. 11. 2019, J. Beránek, úprava snímku týž).

F_{krovy} 120

Analýza nálezové situace, otisků na komínu č. 1, vztažených k dochovaným historickým plánům. Ačkoli z hlediska poměrových plány nejsou příliš přesné, z konstrukčního hlediska plány odrážely realitu. Není zde prostor pro podrobnější výklad, nicméně lze shrnout, že na kratší straně komína se objevují otisky po podélném vázání, na delší (příčné) pak otisky příčného uspořádání plné vazby barokního krovu (6. 11. 2019, J. Beránek).

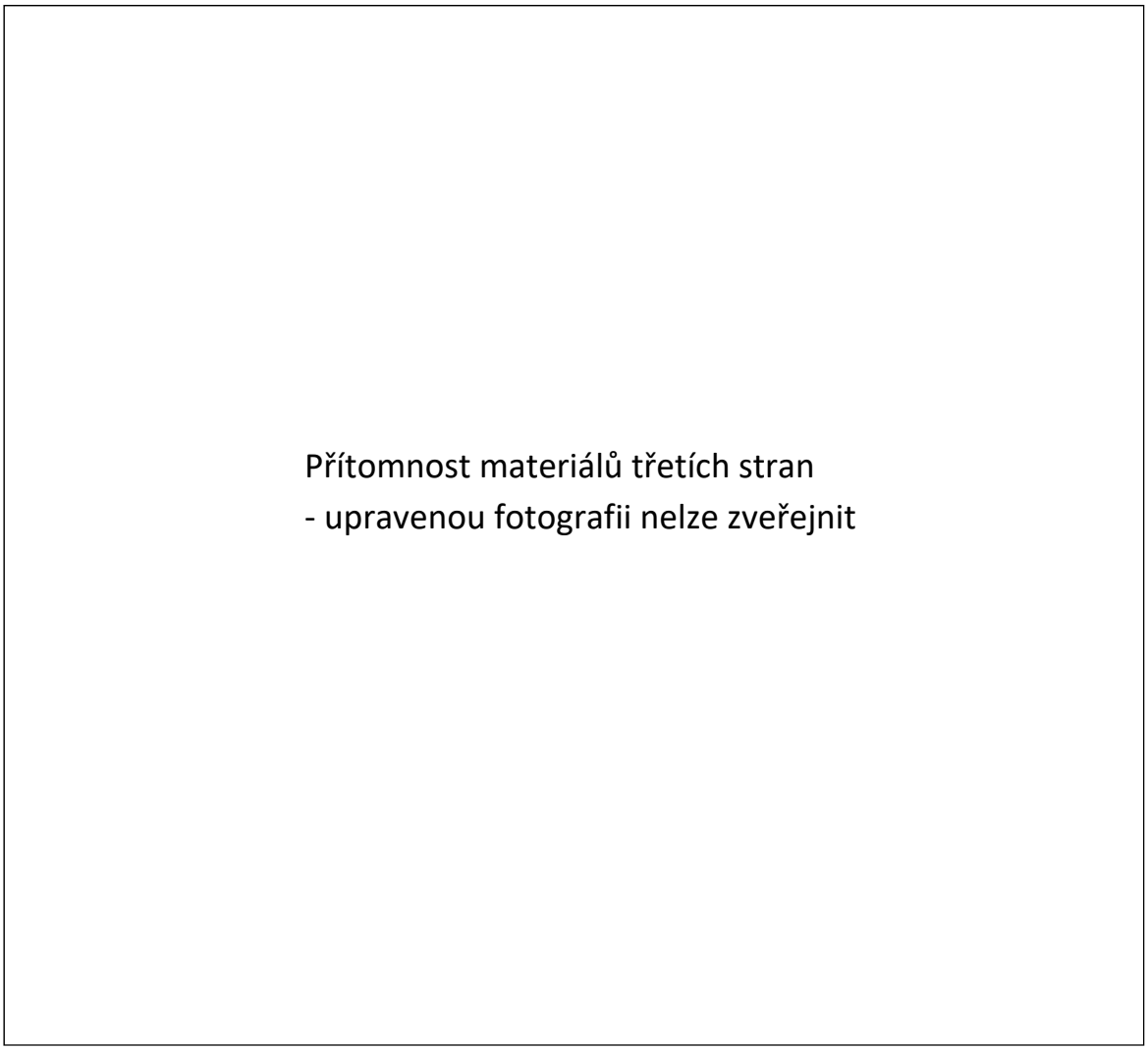

F_{krovy} 121

V horní části komína se dochovaly pozoruhodné negativní otisky po zdvojeném věšadlovém sloupku plné vazby barokního krovu. Při srovnání s jediným plánem, jenž zachycuje podélnou vazbu původního krovu (plán z roku 1860) je zřejmé, že odpovídá skutečnosti jen zčásti – na plánu není zachyceno spodní zúžení věšáku. Otisk na komínu jasně dokládá, že jde o chybu ve výkresu (6. 11. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 122

Severní strana komínu č. 1 s otiskem po dvou vodorovných prvcích, které k sobě přiléhaly - hambalek spodní stranou k rozpěře mezi ležatými sloupky barokního krovu (6. 11. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 123

Otisk na komínu č. 1 po horní podélné vaznici barokního krovu se dnes nachází pod vrcholem střechy stávajícího krovu, vztyčeného v letech 1881-1884 (6. 11. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 124

Pohled od severozápadu na rozměrný barokní komín č. 9 a hranolový komín č. 10, vyzděný až ve 2. polovině 19. století. Barokní komín na severní straně nese otisky po hambalku či rozpěře plné vazby barokního krovu (6. 11. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 125

Detail otisků na barokním komínu č. 9 a návalku zdiva na boční západní straně komína č. 10 (6. 11. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 126

Detail otisků na barokním i novodobém komínu. Na barokním komínu č. 9 je na delší straně otištěn hambalek či rozpěra, na kratší straně vpravo o něco níže spodní podélná vaznice. Ta se otiskla rovněž do mladšího komínu č. 10, jak dokládá výstupek na levé straně. Znamená to, že mladší komín vznikl ante quem 1881-1884, ale jistě po roce 1860, kdy ještě není zachycen plánem z tohoto roku. Komín č. 10 tak vznikl někdy v rozmezí let 1860 – 1881 (6. 11. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 127

Maltový štítek na vnitřní straně kalhotového rozdvojení komína č. 9 informuje o pokrývačské práci provedené v roce 1978 – k tomu srovnej podobný štítek ze severního krovu, s letopočtem 1979 – viz **F_{krovy} 9** (6. 11. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 128

Následující komínová dvojice, barokní komín č. 11 a vedle stojící novodobý komín č. 12. Zatímco barokní komín má otisky původního krovu, pak novodobý komín č. 12 nikoli. Znamená to, že byl vyzděn až po roce 1881-1884, kdy byl vztyčen stávající vaznicový krov (6. 11. 2019, J. Beránek).

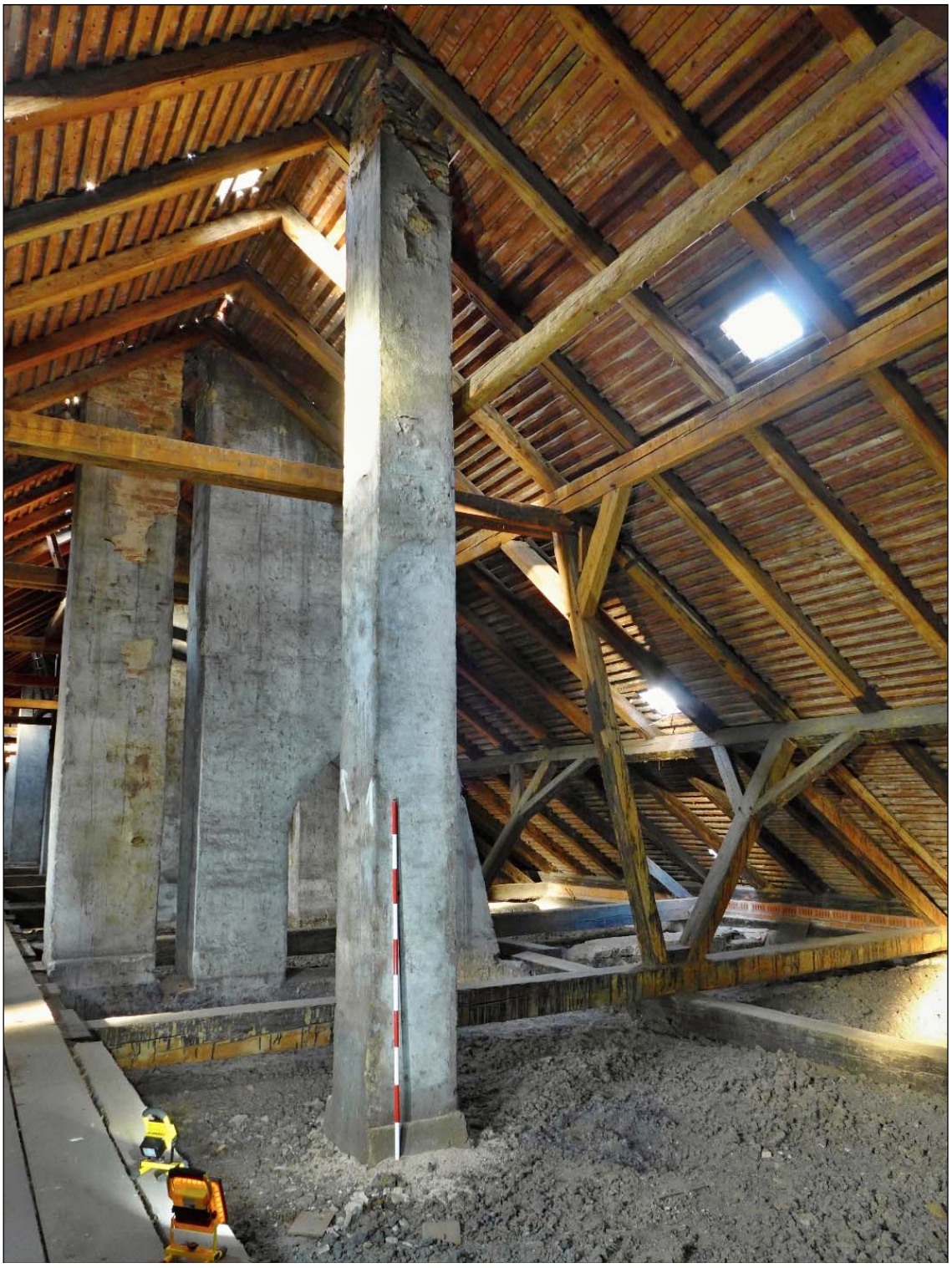

F_{krovy} 129

Pohled od jihozápadu na novodobý komín č. 13, poblíž 55. vazby stávajícího krovu (6. 11. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 130

Východní strana komínu č. 13 s maltovým štítkem – viz následující snímek (6. 11. 2019, J. Beránek).

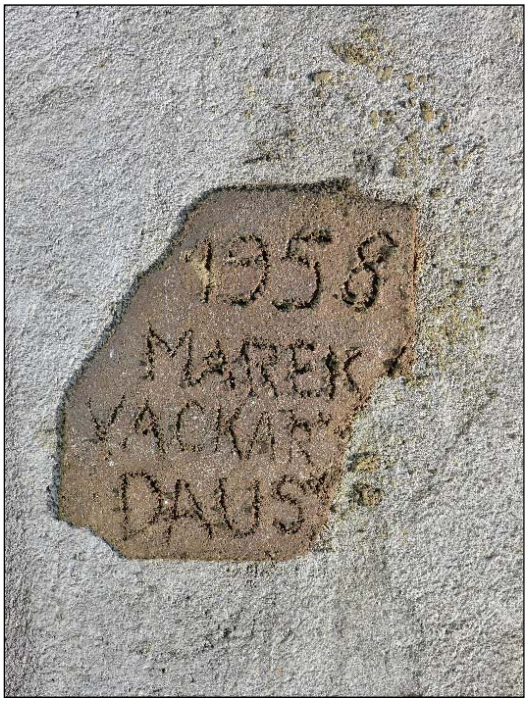

F_{krovy} 131

Detail maltového štítku z roku 1958, související patrně s pokrývačskými pracemi na střeše východního křídla (6. 11. 2019, J. Beránek).

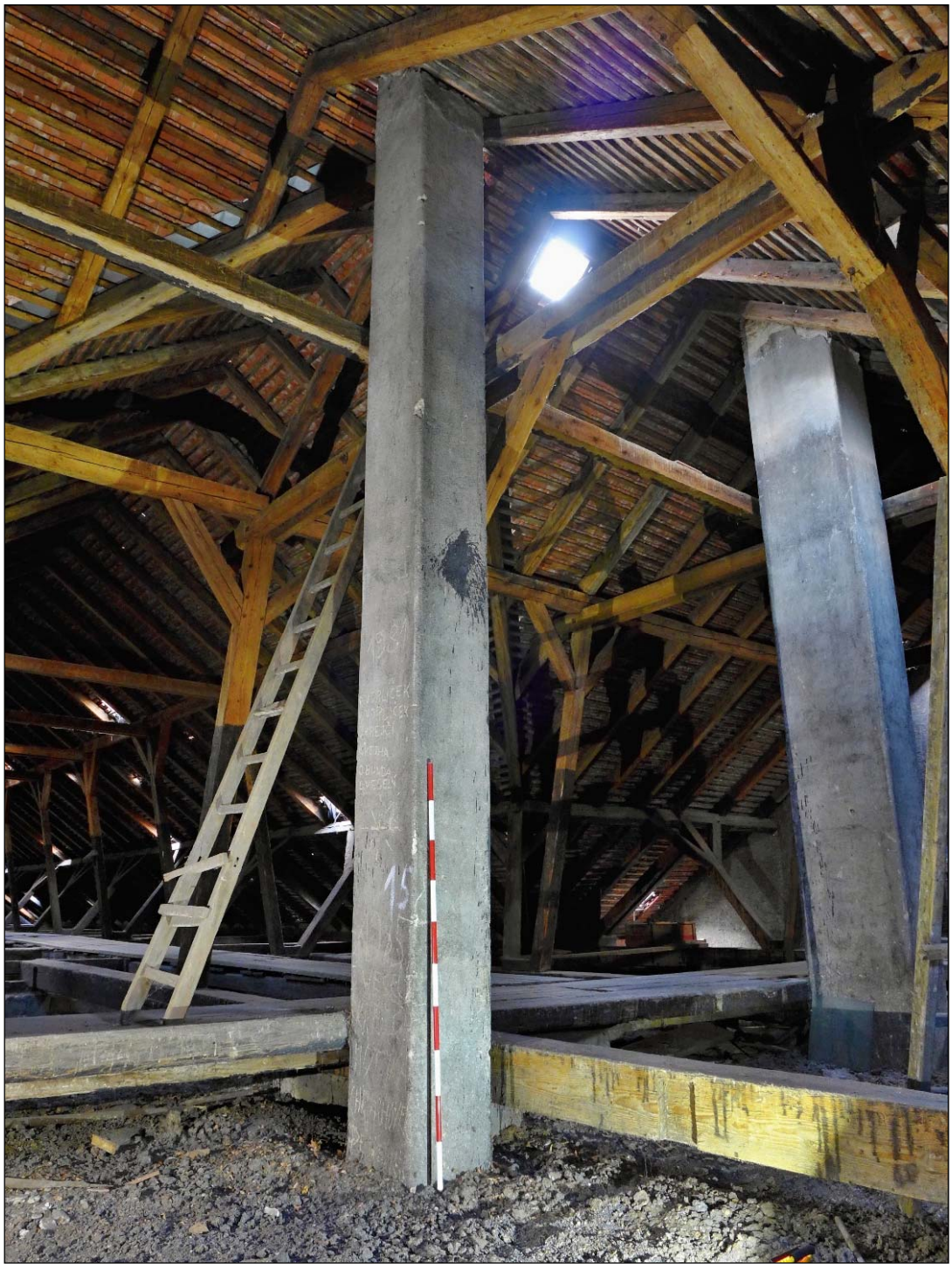

F_{krovy} 132

Komín č. 16 v jižní části krovu východního křídla, pohled od jihovýchodu. Na snímku vlevo kolmo navazuje krov jižního křídla (6. 11. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 133

Jižní strana komína č. 16, s dodatečně vyrytými nápisy s datací oprav prováděných v krovu, nejspíše pokrývačských prací na střeše východního křídla (6. 11. 2019, J. Beránek).

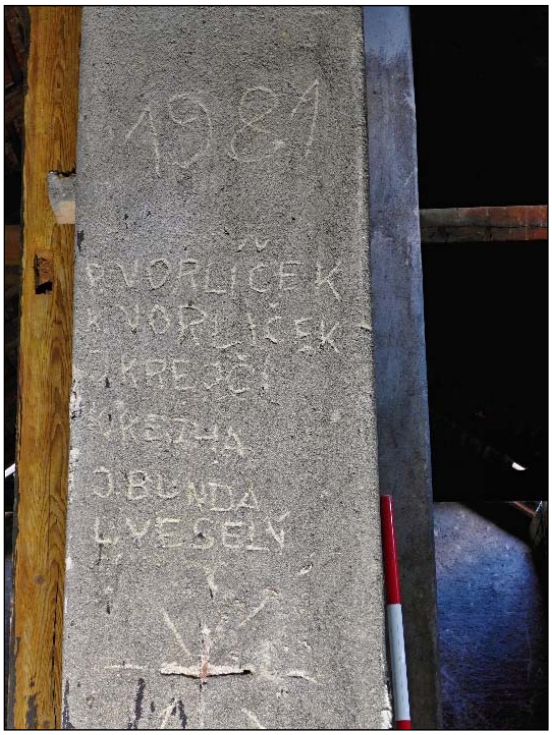

F_{krovy} 134

Horní nápis obsahuje jména pokrývačů a datum provedené práce – rok 1981 (6. 11. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 135

Dolní rytý nápis vztahující se patrně k práci na střeše je datován k roku 1985 (6. 11. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 136

Severní strana barokního komínu č. 17 na jižním konci východního křídla. Podobně jako jiné nese nepřehlédnutelné otisky po nedochovaném barokním krovu. V pozadí jižní štít uzavírající východní křídlo (6. 11. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 137

Detail otisku po hambalku či rozpěře na severní straně barokního komínu č. 17 (6. 11. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 138

Jižní strana východního sopouchu komínu č. 17, s maltovým reliéfem iniciál HV – detail viz následující snímek. Dole při patě komínu se nachází otisk po vazném trámu přilehlé plné vazby nedochovaného barokního krovu (6. 11. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 139

Detail maltového reliéfu s iniciálami HV vznikl patrně v souvislosti s omítáním komínu, situaci však bude třeba ověřit restaurátorským průzkumem. Pokud by tomu tak bylo, pak maltový reliéf s iniciálami vznikl v době dokončování stavebních prací v krovu východního křídla, patrně kolem poloviny 30. let 18. století (6. 11. 2019, J. Beránek).

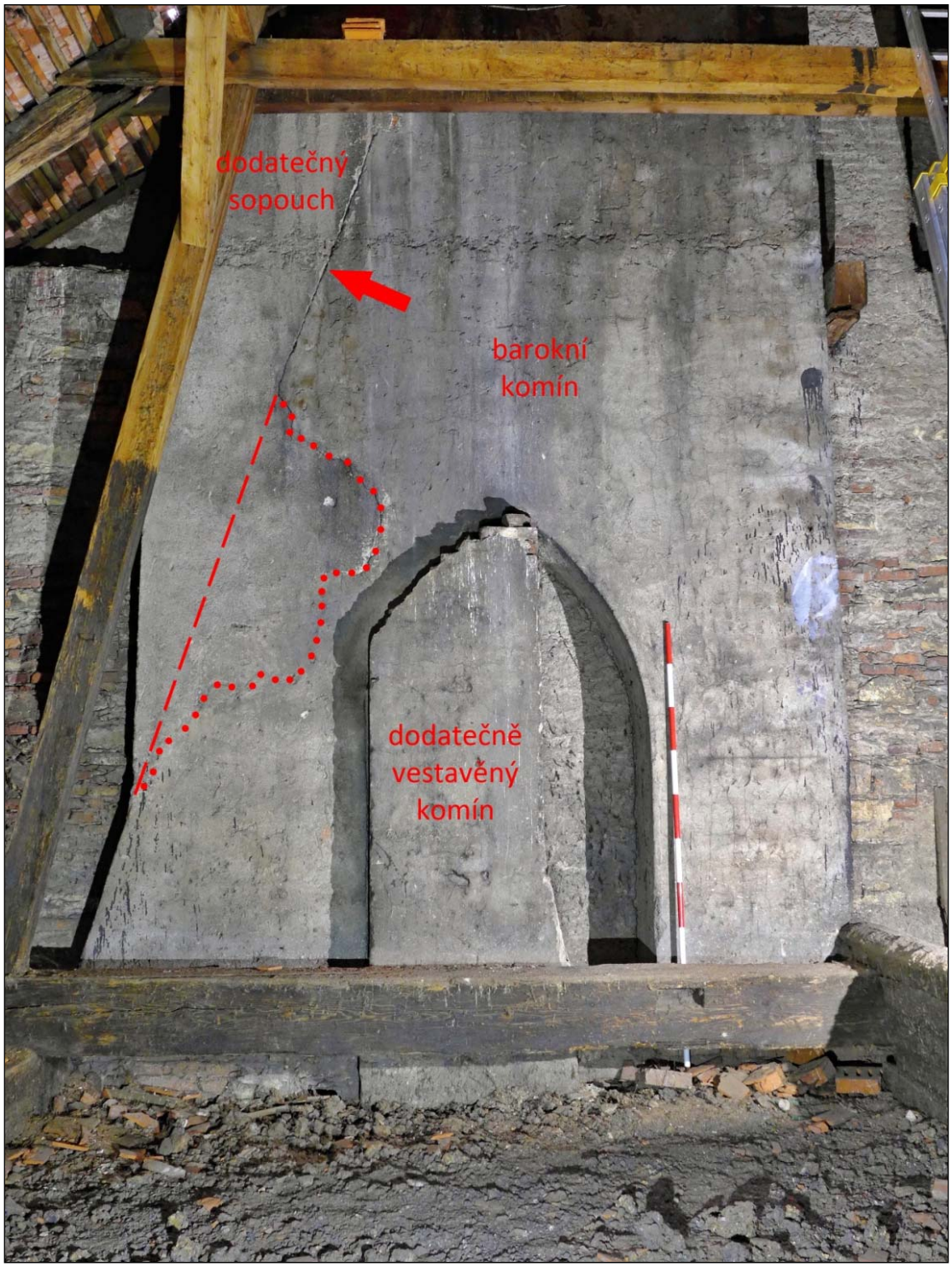

F_{krovy} 140

Komín č. 18 v jižním štítu východního křídla. Tento komín na konci jižního křídla stál v době výstavby ve 30. letech 18. století osamoceně, neboť se počítalo s další výstavbou. Nejpozději na počátku 40. let se na dostavbu Invalidovny v původním rozsahu rezignovalo a patrně provizorně uzavřený konec křídla byl opatřen zděným štítem, který do sebe pojal barokní komín. Komín byl později několikrát upravován, jak dokládá kresebná interpretace snímku (6. 11. 2019, J. Beránek).

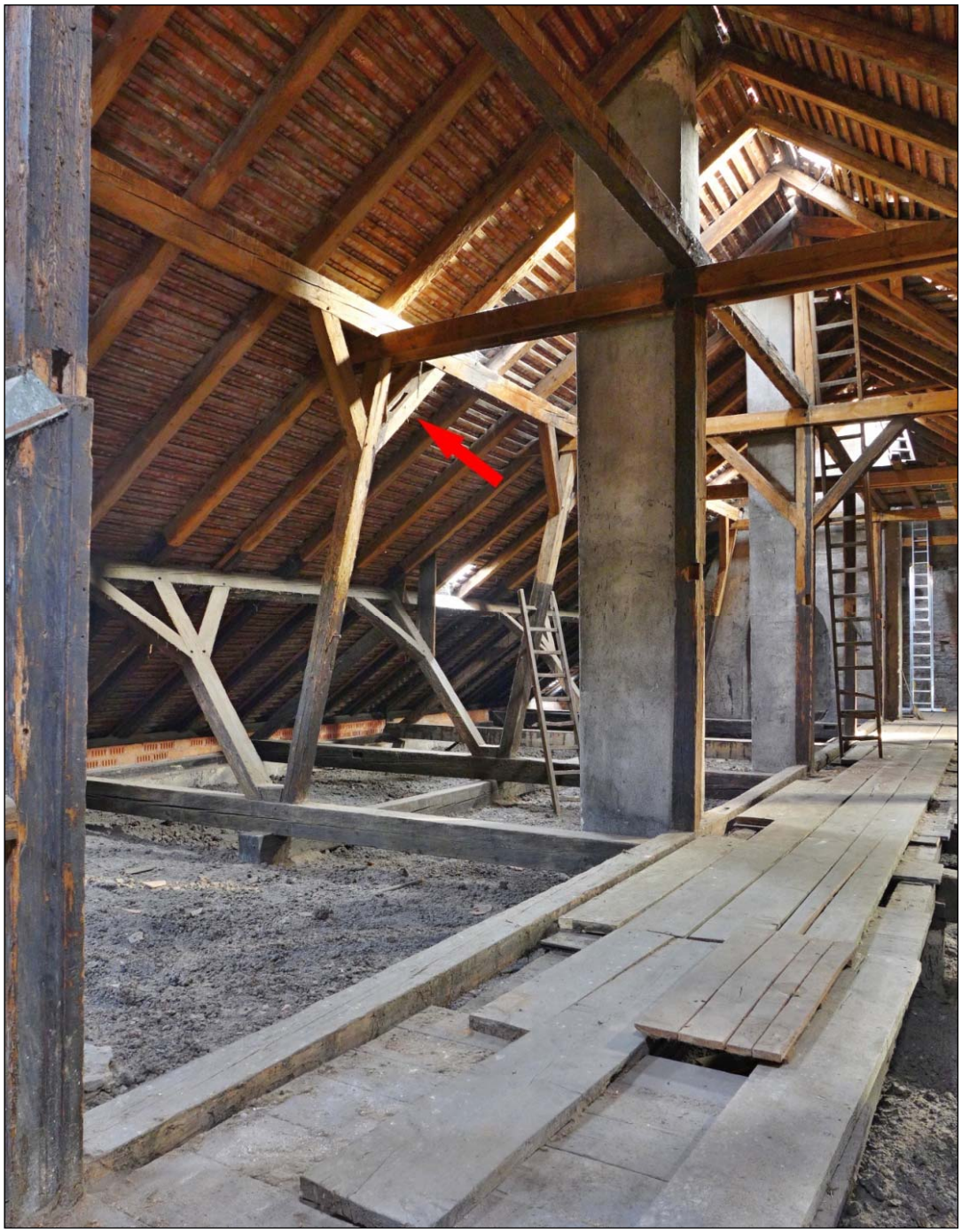

F_{krovy} 141

Pohled k jihovýchodu do jižní části krovu východního křídla. Šipka ukazuje na pásek mezi šikmým sloupkem a střední vaznicí, který byl vyhodnocen jako druhotně použitý prvek z původního barokního krovu. Je zřejmé, že kromě krokví a vazných trámů bylo použito do konstrukce stávajícího novodobého krovu podstatně více prvků, než by se dalo předpokládat – detail viz následující snímek (24. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 142

Detail pásku podporujícího šikmý sloupek vzpírající střední vaznici. Dlab s otvorem pro dřevěný kolík a číslování staré vazby jednoznačně dokládá barokní původ tohoto prvku (24. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 143

Množství prvků barokního krovu bylo použito do základové konstrukce stávajícího krovu vaznicové soustavy. V tomto případě jde nejspíše o původní pozednici s dlaby pro krátčata – viz stejná situace jako byla prezentována v severním křídle (24. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 144

Druhotně použitý prvek jako pozednice u jižního štítu východního křídla (24. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 145

Druhotně použitý vazný trám s řezaným barokním nápisem, jehož existenci dokládají i dobové prameny, účty z roku 1732; pohled k jihozápadu. Nachází se přibližně uprostřed krovu východního křídla, v polovině při dvorní straně. Druhý takový trám se nachází jen o dvě plné vazby dále k jihu (11. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 146

Přepis vyřezaného nápisu je následující: ERGO VIVAT CELSISSIMVUS DANIEL [ARCHIEPIS]. Písmena v hranatých závorkách jsou dochována fragmentárně, jejich význam je však zřejmý: ARCHIEPISCOPVS, tedy arcibiskup. V překladu tedy: „Nechť žije knížecí Milost Daniel arcibiskup ...“ (11. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 147

Druhý trám s řezaným nápisem; pohled k severozápadu. Trám s nápisem je proti původní poloze otočen vzhůru nohama (11. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 148

Přepis vyřezaného nápisu: [COPUS] PRAGENSIS, STROZZIANA FVNDATIONIS ADMINI … Písmena v hranatých závorkách jsou dochována fragmentárně, jejich význam je však zřejmý, doplňuje první část posledního slova prvně jmenovaného trámu: ARCHIEPISCOPVS, tedy arcibiskup. Překlad textu složeného z obou trámů zní: „*Nechť žije knížecí Milost Daniel arcibiskup pražský administrátor Strozziho nadace*“ (11. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 149

Detail ukončení trámu s řezaným nápisem na koruně zdiva. Je zde vyřezáno slovo ADMIN, tedy „*administrátor*“ (= administrátor zmíněné nadace, pražský arcibiskup Daniel, pán Mayern z Mayernu). Celý výše uvedený nápis není úplný, neboť oba dochované trámy tvoří trám jediný. Podle smlouvy byly ovšem zhotoveny trámy dva, se 130 literami, bohužel aniž by bylo uvedeno jeho znění (7. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 150

V krovu východního křídla se nachází rozbitý archivářský vozík, dokládající, že na Invalidovně sídlil Vojenský historický archiv (22. 5. 2019, J. Beránek).

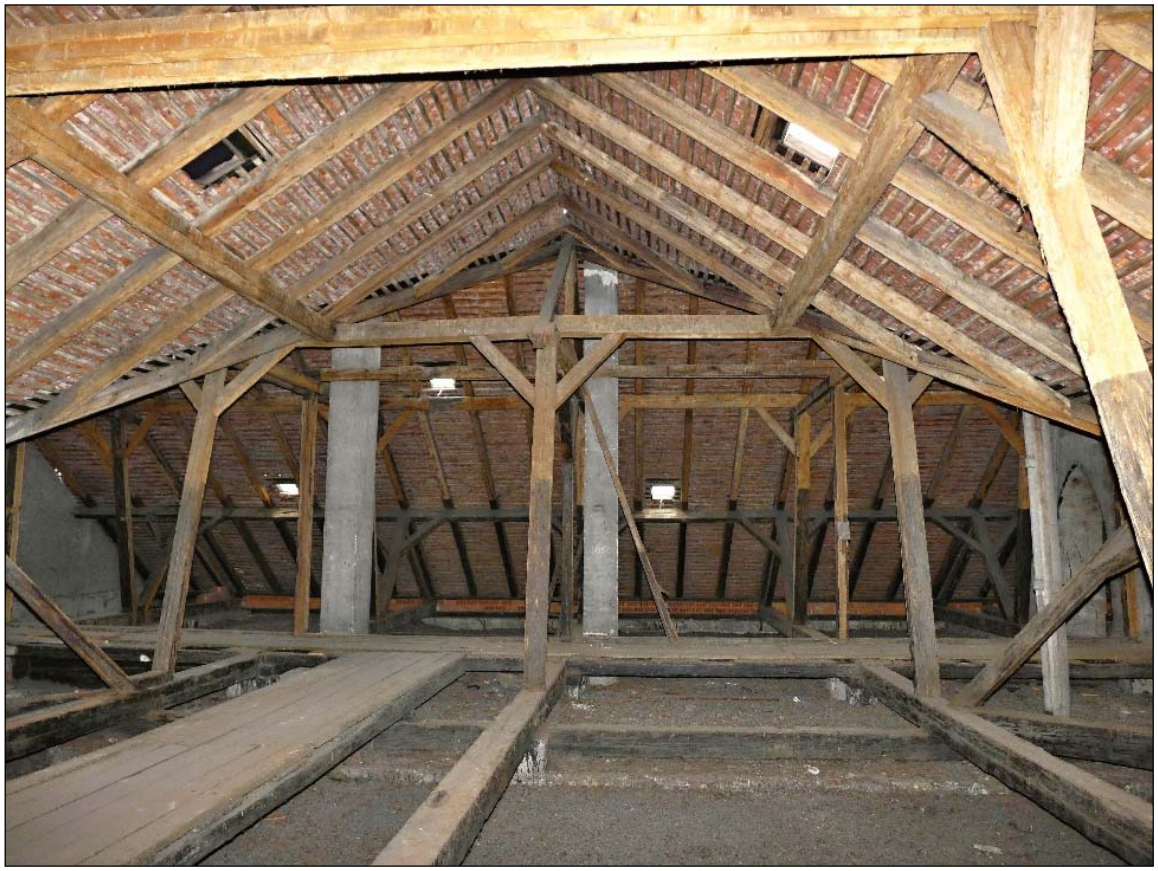

F_{krovy} 151

Východní zakončení novodobého vaznicového krovu jižního křídla. Sedlová střecha navazuje kolmo na sedlovou střechu východního křídla (v pozadí), takže se vytvářejí dvě společná úžlabí. Krov je konstrukčně identický s krovem východního i severního křídla, zcela shodných parametrů (11. 10. 2019, J. Beránek).

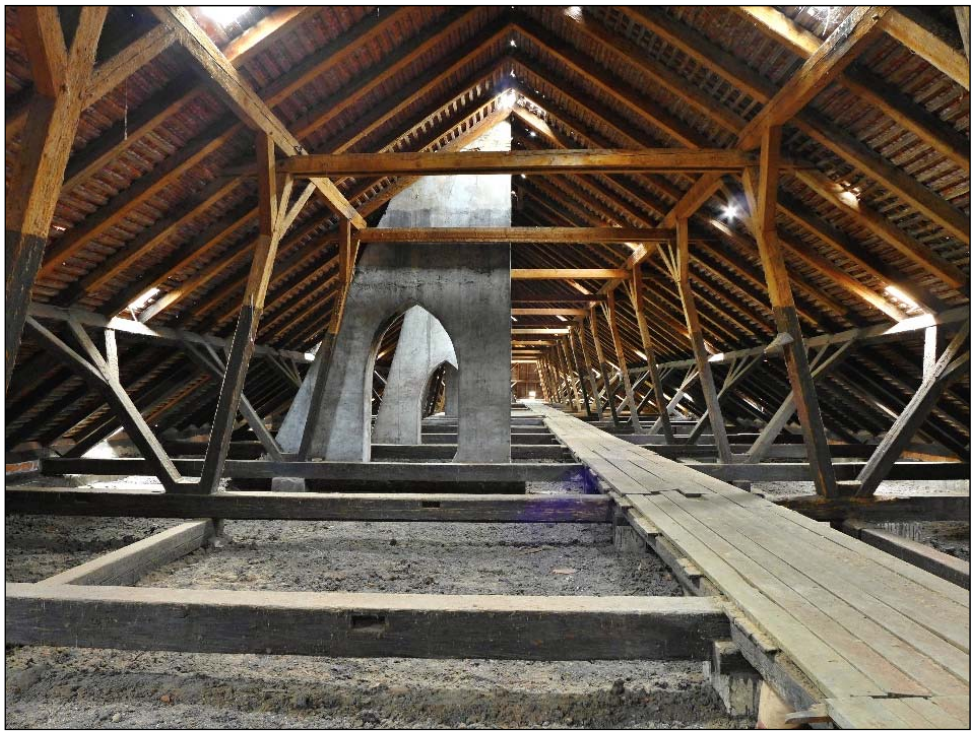

F_{krovy} 152

Pohled k západu do krovu jižního křídla. V popředí dvojice původních barokních komínů č. 1 a 2, podobně jako u ostatních křídel snížených při přestavbě krovu, spojené se snížením výšky střechy o více než 2 metry (11. 10. 2019, J. Beránek).

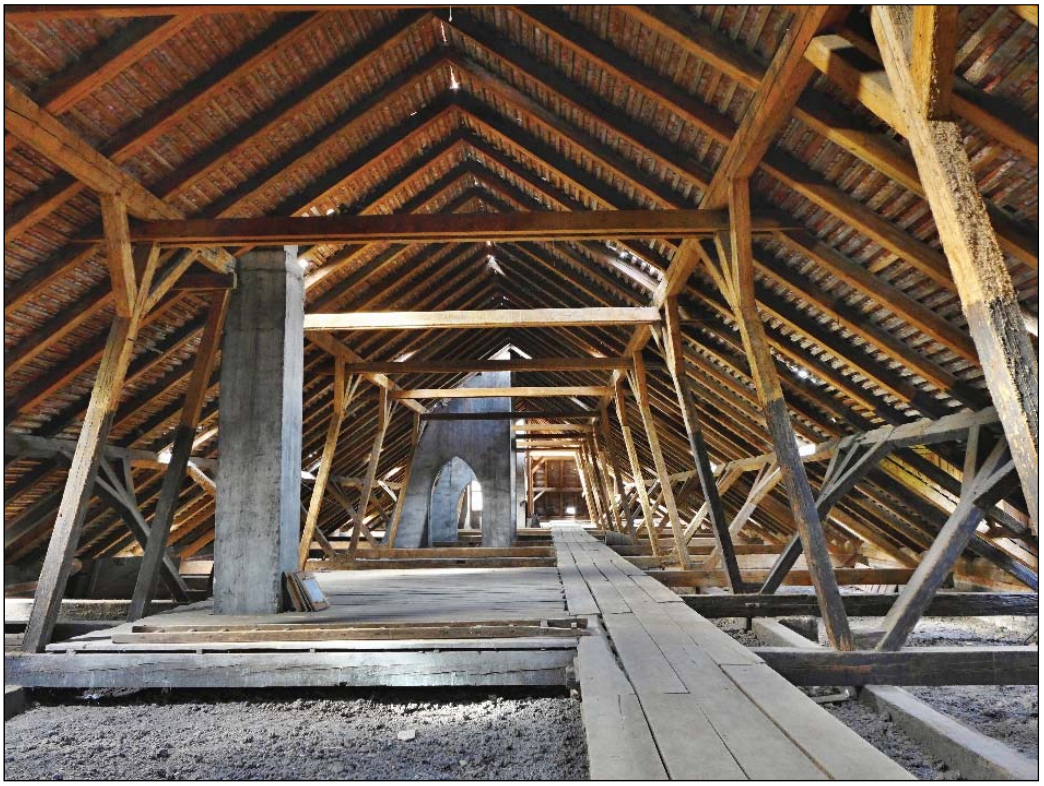

F_{krovy} 153

Pohled k západu přibližně ve třetině východní části krovu. V popředí komín č. 3, novodobý, z 2. poloviny 19. století (11. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 154

Pohled k východu do krovu jižního křídla přibližně ve třetině západní části krovu. V popředí novodobý komín č. 3 (8. 6. 2018, J. Beránek).

F_{krovy} 155

Pohled k západu do krovu jižního křídla. V popředí dvojice původních barokních komínů č. 4 a 5. Krovem jižního křídla prostupuje pouze pět komínů, z nichž dvě dvojice jsou barokní, pouze hranolový komín v ose dispozice je novodobý, z 2. poloviny 19. století (11. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 156

Východní zakončení novodobého vaznicového krovu jižního křídla. V pozadí světlík v jižní části kolmo navazujícího západního křídla (22. 5. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 157

Úžlabí mezi krovem západního (vlevo) a jižního křídla (vpravo); pohled k severovýchodu (11. 10. 2019, J. Beránek).

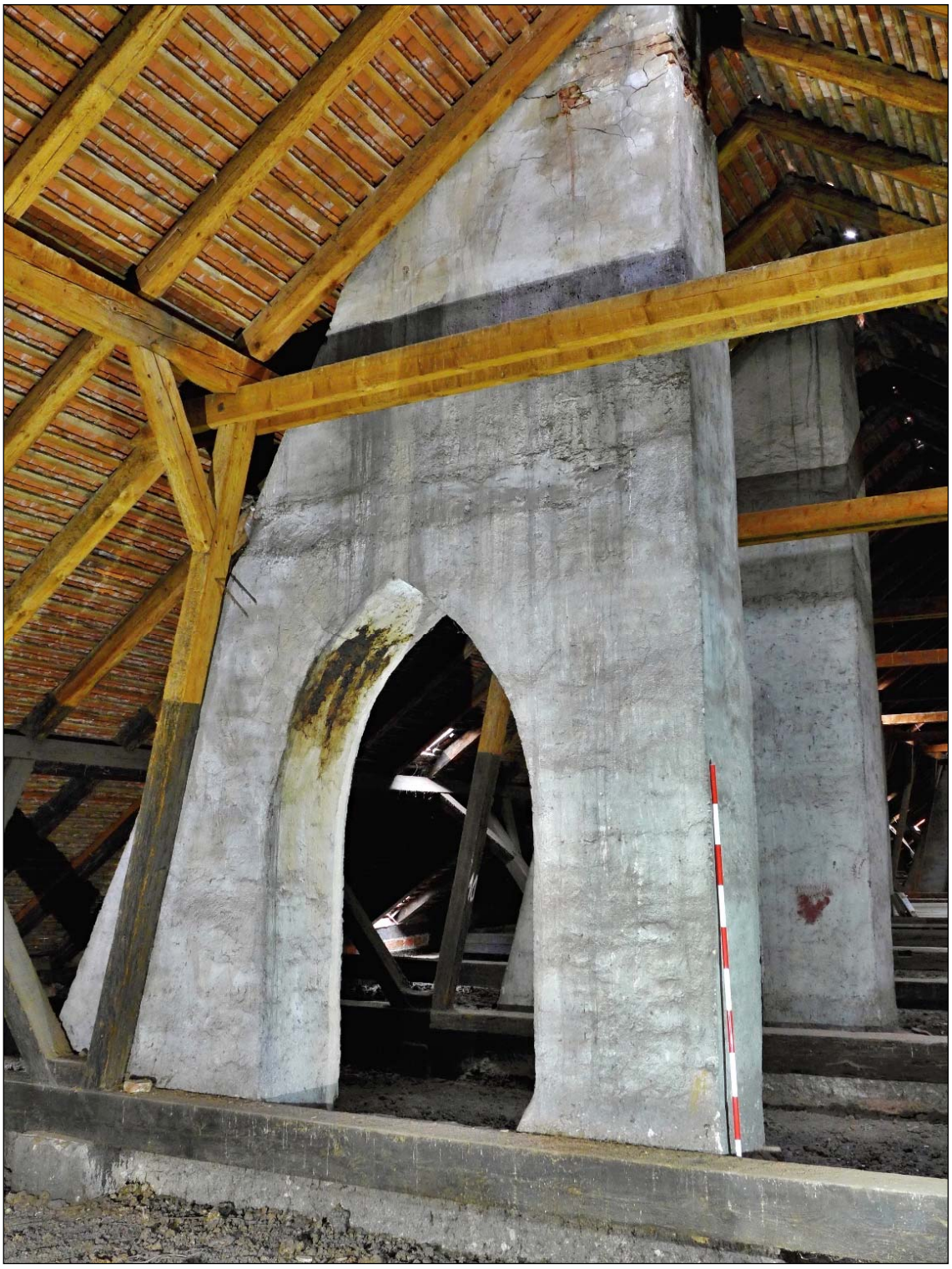

F_{krovy} 158

Komíny č. 1 a 2 ve východní části jižního křídla. Rozestup mezi oběma komíny je určen šířkou kuchyňské prostory v patře i přízemí, shodně jako v případě východního a západního křídla. Komíny jsou omítané a nesou otisky po trámech barokního krovu (6. 11. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 159

Západní strana komínu č. 1 v jižním křídle. V patě komínu je nepřehlédnutelný otisk po vazném trámu barokního krovu (22. 5. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 160

Komín č. 3 uprostřed jižního křídla, pohled k jihozápadu. Novodobý komín z 2. poloviny 19. století však nese otisky po prvcích barokního krovu (nahoře pod střechou). Podobně jako komíny východního křídla vznikl ještě před výstavbou nového, stávajícího krovu v létech 1881-1884, jistě však až po roce 1860. (6. 11. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 161

Komín č. 3, pohled k jihovýchodu (6. 11. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 162

Základové zdivo odbouraného komínu po jižním boku komínu č. 3. Komín se nacházel velmi blízko jižní obvodové zdi. O jeho podobě a stáří neznáme nic bližšího, pouze relikt zdiva dokládá jeho existenci (11. 10. 2019, J. Beránek).

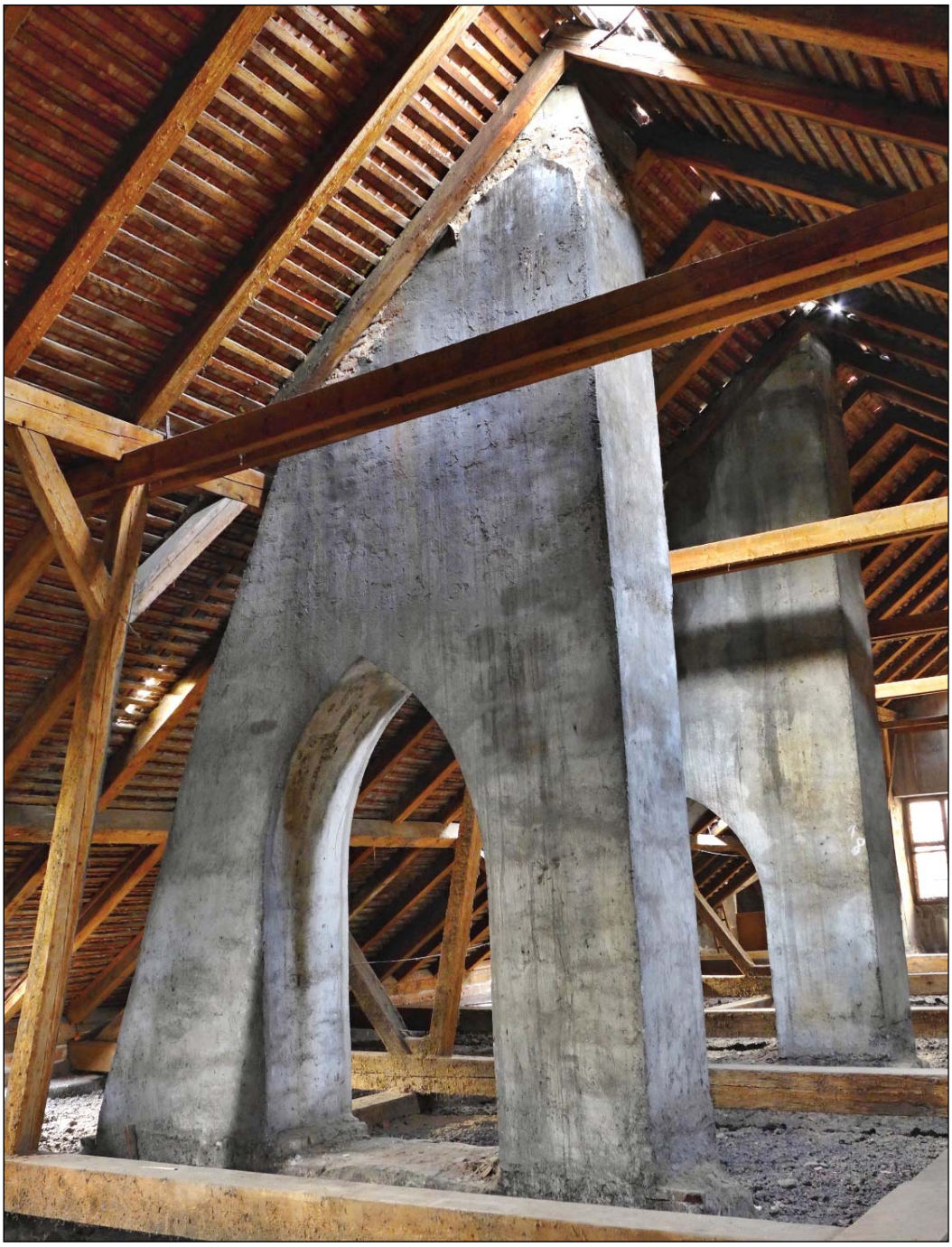

F_{krovy} 163

Západní dvojice barokních komínů č. 4 a 5 v krovu jižního křídla. Přední komín má v horní části maltové iniciály IK – viz následující snímek (11. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 164

Šipka ukazuje na maltové iniciály IK, nalézající se v horní části východní strany komínu č. 4. Podobně jako u komínu č. 17 ve východním křídle, předpokládáme, že jde o autentický barokní nápis z doby, kdy byly komíny dokončovány a omítány, případně lze nápis spojit s pokrývačskými pracemi (22. 5. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 165

Detail skružové hasičské káděv krovu jižního křídla (22. 5. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 166

Pohled k západu na vstupní rameno schodiště do krovu západního křídla. Režné smíšené barokní zdivo je neomítané, barokní komín vpravo je však omítaný v celé své výšce. V čele vstup z podesty schodiště ústícího do chodby v patře. Nelze vyloučit, že prkenná podlaha a dřevěné stupně jsou původní, barokní (22. 5. 2019, J. Beránek).

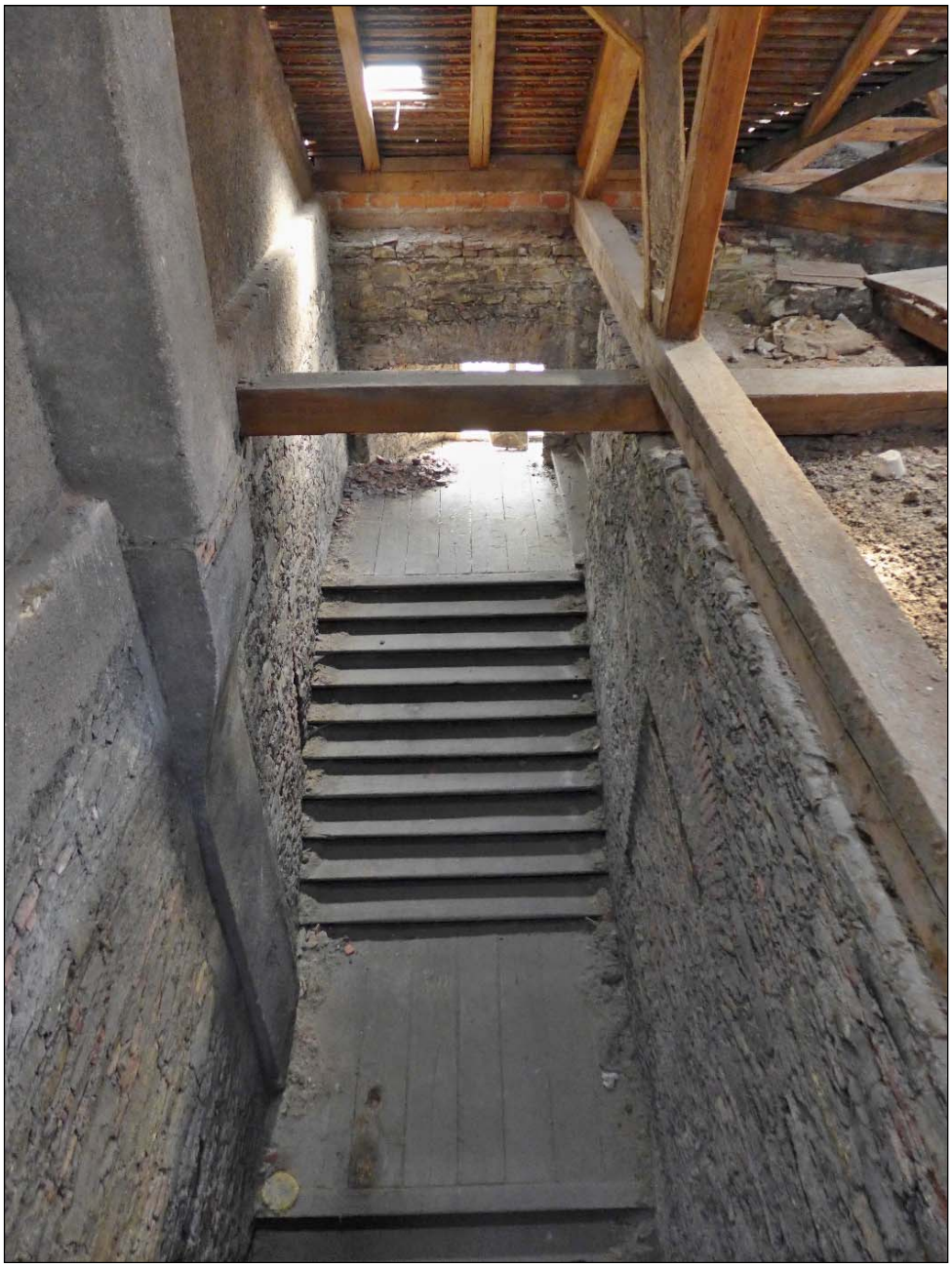

F_{krovy} 167

Pohled z krovu západního křídla k východu na schodiště. Vlevo ve zdi barokní komín, v pozadí okno ve dvorním průčelí, které osvětluje schodiště od východu (8. 6. 2018, J. Beránek).

F_{krovy} 168

Pohled na východní polovinu protipožární příčky, oddělující severní dvě třetiny krovu západního křídla od třetiny jižní. Novodobá příčka byla vystavěna pravděpodobně při výstavbě nového vaznicového krovu v létech 1881-1884. Do příčky je začleněn barokní komín č. 4, který je omítán hladkou vápennou omítkou, na rozdíl od hrubě nahozené malty na obou lících cihelné příčky (11. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 169

Pohled na jižní stranu protipožární novodobé příčky, oddělující krov západního křídla na dvě části. Krov vaznicové soustavy je konstrukčně i z hlediska parametrů zcela shodný s krovy ostatních křídel objektu, všechny vznikly ve stejné době (1881-1884). I v západním křídle bylo využito mnoho prvků původního barokního krovu, především pak krokví a vazných trámů (11. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 170

Pohled na jižní štít uzavírající nedokončenou stavbu západního křídla, resp. Nezapočatou stavbu křídla následujícího dvora, které mělo kontinuálně navazovat. Štít uzavřel stavbu patrně již na počátku 40. let 18. století. Komín č. 1 v popředí vlevo nese otisky po prvcích barokního krovu. Byl vystavěn někdy v rozmezí let 1860 – 1881 (11. 10. 2019, J. Beránek).

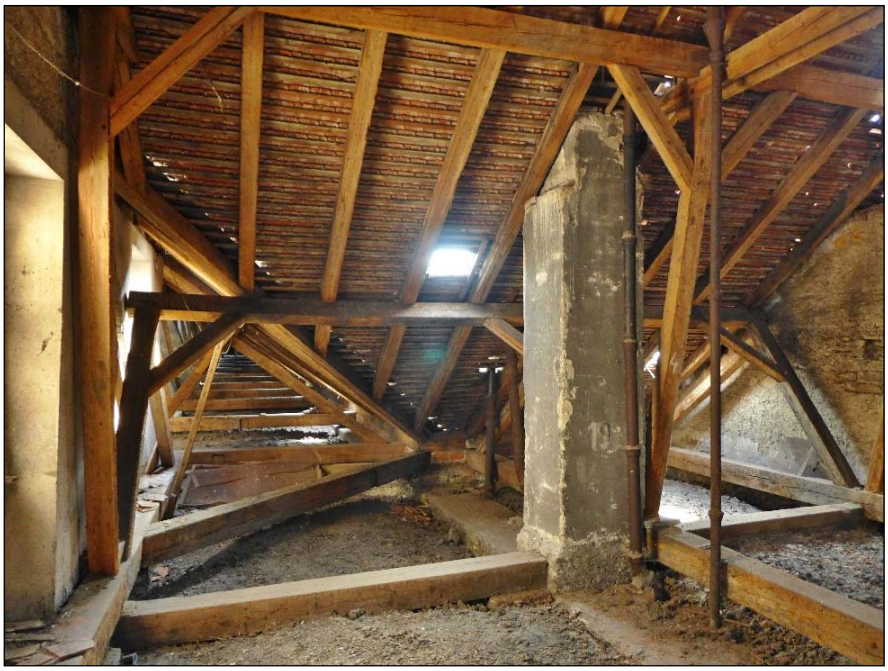

F_{krovy} 171

Pohled do jihovýchodního zakončení západního křídla krovu. Vlevo zděný barokní světlík, který prochází všemi podlažími západního křídla. Vpravo komín č. 2, hladce omítaný, vystavěný patrně až ve 2. polovině 19. století, s obligátními otisky po prvcích barokního krovu. Zcela vpravo východní část jižního štítu (8. 6. 2018, J. Beránek).

F_{krovy} 172

V koruně zdiva probíhajícího ve směru od jihu k severu (v pozadí světlík) se nachází kanálek patrně odvětrávacího otvoru – viz následující snímek. Kanálek směřoval ke světlíku, jeho napojení k němu je za současného stavu nejasné (21. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 173

Detail úzkého štěrbinového otvoru, patrně odvětrávacího průduchu, jenž prochází od přízemí až do krovu. Stěny nenesou žádné stopy po sazích, nesloužil tedy k odvodu kouřových zplodin. Jeho blízkost ve zdi původních barokních záchodů v přízemí i patře by mohlo vysvětlovat původní účel (21. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 174

Pohled k severu z jižní části krovu západního křídla. Vpravo západní stěna barokního světlíku, v pozadí již zmíněná protipožární příčka s původními železnými dveřmi (11. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 175

Pohled k západu na valbovou stříšku rizalitu vystupujícího ze západního průčelí západního křídla, plánovanou ale neprovedenou chodbu ke kostelu (23. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 176

Novodobý jednoduchý krov s hřebenovou vaznicí, nepochybně ze stejné doby jako krovy nad celou Invalidovnou. Krov obsahuje řadu druhotně použitých prvků (23. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 177

Detail paty severovýchodního koutu krovu valbové stříšky rizalitu. Krokev zcela vpravo nese dlab, což dokládá, že zde byl využit prvek z původního barokního krovu (23. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 178

Pohled na severní stranu protipožární novodobé příčky, oddělující krov západního křídla. Příčka je v horní části zpevněna pilířky. Vlevo prochází zdivem barokní komín č. 4. Při výstavbě novodobého vaznicového krovu bylo použito mnoho prvků původního krovu barokního. Zajímavostí krovu západního křídla a zčásti rovněž západní části jižního křídla je použití prvků řezaných na rychloběžné pile. Především jde o krokve, ale také o některé šikmé sloupky, zejména ty, které podpírají horní vaznici. Jde o typický projev dobově moderní technologie 2. poloviny 19. století při zpracování dřeva. V této části krovu lze proto dobře rozlišit původní prvky barokní, ručně otesávané, od prvků nových, řezaných na pile (11. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 179

Pohled k východu na průvlak/prahovou vaznici novodobého krovu při severním líci protipožární příčky. Prvek vlevo s dlabem má odlišné rozměry od trámu, procházející zdivem zmíněné příčky. Prvek pochází z barokního krovu (21. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 180

Pohled k severu do krovu severní části západního křídla. V popředí dvojice barokních komínů č. 5 a 6. Komíny vystupují za hřebenem ve dvorní části střechy (11. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 181

Detailní pohled na dvojici barokních komínů č. 5 a 6 ve střední části krovu západního křídla. Povšimněte si paty zdiva komínů s otisky po vazných trámech (na delší straně komínů a v podélném směru (na kratší straně) rovněž otisku po vaznici barokního krovu (11. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 182

Pohled od jihozápadu na novodobý komín č. 7, vystavěný ve 2. polovině 19. století, ale ještě před výměnou barokního krovu za současný vaznicový. Dokládá to výrazný „římsový“ výstupek zdiva na jižní straně komína, kterým se při jeho vyzdívání opřel o rozpěru či hambalek barokního krovu. Komín proto jistě vznikl v rozmezí let 1860 – 1881, tedy v době, kdy v širším středoevropském prostoru došlo k výrazné změně otopného systému dymníků s nepřímým přikládáním na tahové komíny, doprovázené rušením černých kuchyní a tzv. sporákovou „revolucí“ (21. 10. 2019, J. Beránek).

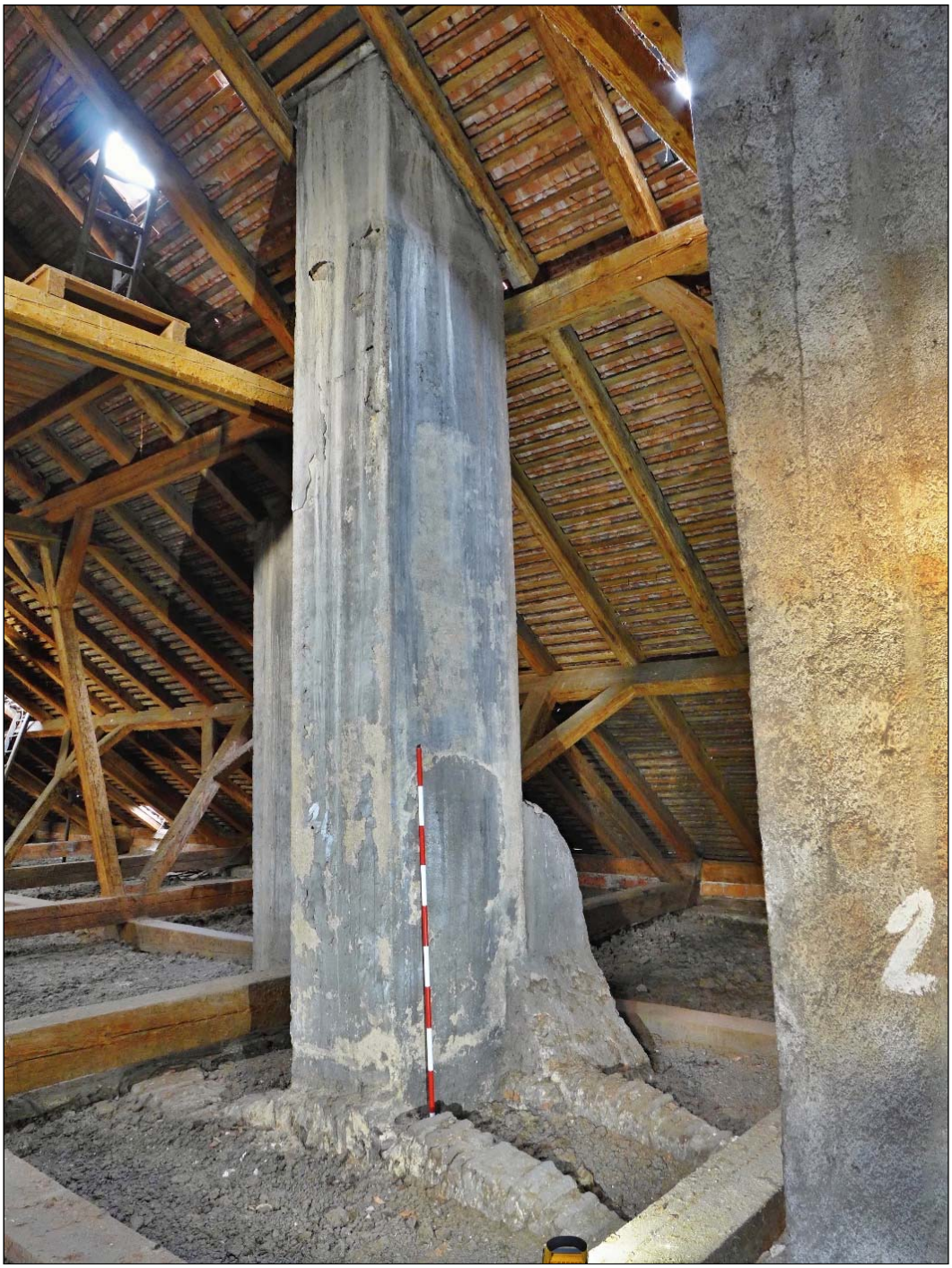

F_{krovy} 183

Pohled od jihozápadu na novodobý komín č. 8, rovněž vystavěný až ve 2. polovině 19. století. Pozoruhodné je konstrukční řešení základu komína, vyneseného dvojicí segmentových cihelných roznášecích pasů nad klenbou místnosti, nikoli, jak by bylo obvyklé, nad zděnou příčkou. I to je doklad skutečnosti, že jde o komín druhotný (21. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 184

Pohled k jihovýchodu na trojici novodobých komínů ve střední části krovu západního křídla. Lokalizace zleva doprava: komín č. 9, komín č. 8, komín č. 7. Komín č. 9 má na severní straně pod střešním pláštěm zděný výstupek, kterým komín opíral o vodorovný prvek barokního krovu – viz následující snímek (11. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 185

Komín č. 9, pohled k jihozápadu. Na severní straně komína dodatečně vyryté iniciály RV, další část nápisu s letopočtem je skryta pod mladším nátěrem (21. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 186

Pohled k jihozápadu na vnitřní stranu zděného štítu osového západního rizalitu západního křídla (11. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 187

Krokve západní poloviny krovu přiléhající k sedlové stříšce rizalitu. Krokve mají dlaby s odříznutými čepy, což dokládá jejich barokní původ – viz následující snímek (11. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 188

Detail dlabu s odříznutým čepem prvku barokního krovu. Jde o krokev, odříznutý prvek je velmi pravděpodobně zbytkem hambalku – mnohé krokve v dnešním vaznicovém krovu si i přes zkrácení dochovaly dva dlaby. Z historických plánů pak víme, že krov skutečně obsahoval dvě úrovně hambalků (11. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 189

Pohled od jihozápadu na jižní stranu dvojice barokních komínů č. 10 a 11 v severní části krovu západního křídla. Vlevo v pozadí severní protipožární cihelná příčka, oddělující krov západního křídla od vyvýšeného křídla severního – viz dále (21. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 190

Severní strana východního průduchu barokního komínu č. 10, s novodobým nápisem provedeným patrně pokrývači. Práce na střeše byly provedeny v 50. letech – poslední číslice není zcela jasná (0, případně 6 nebo 8). Iniciály řemeslníků jsou: J. F., M. H., R. V. Při patě komína naznačuje pás hrubší dohozené omítky existenci patrně hlubokého otisku po vazném trámu barokního krovu (21. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 191

Pohled na severní stranu komínu č. 11, V horní části jeho stěny se nachází vertikální stopa po otisku vodorovného prvku barokního krovu. Vlevo nápis z roku 1911 – viz následující snímek (21. 10. 2019, J. Beránek).

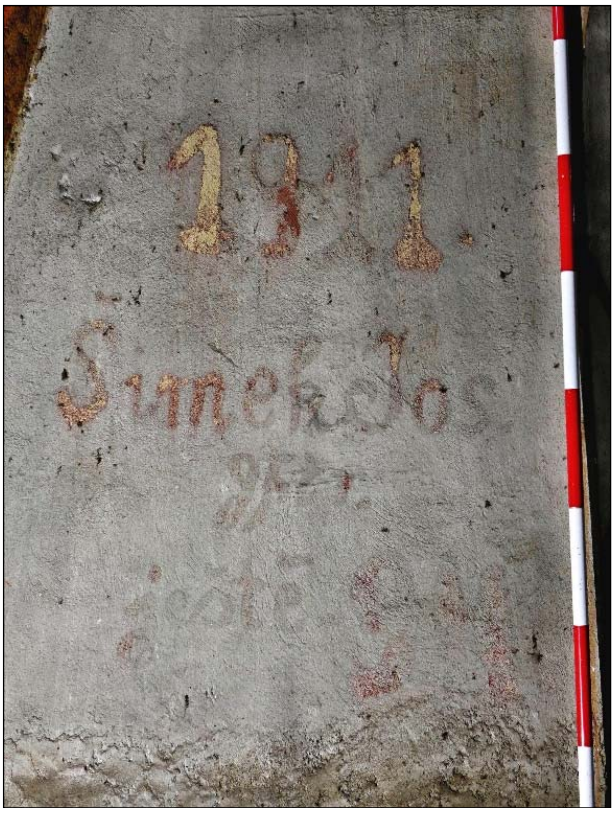

F_{krovy} 192

Nápis na severní straně komína č. 11: 1911 Šimek Jos. gftr. ještě 94. Jde o nápis svobodníka Josefa Šimka, který měl odsloužit ještě 94 dní vojenské služby - zkratka gftr. znamená Gefreite, tedy svobodník (21. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 193

Pohled do dvorní východní poloviny krovu severně od komínu č. 11. Zhlaví trámů plných vaze, stejně jako podélná okapová vaznice a pozednice jsou zčásti zazděny cihelným zdivem – viz následující snímek (11. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 194

Detail zazdívky na koruně obvodové dvorní zdi. Uzavření dřevěných konstrukcí při styku s korunou zdiva je pro dřevo historických krovů krajně nevhodným řešením – stav zhlaví trámů příčných vazeb i trámů podélného uložení je pravděpodobně špatný (11. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 195

Severní protipožární cihelná příčka, oddělující krov západního křídla od krovu křídla severního, které je přibližně o polovinu výšky patra vyšší. Svislé obdélné vpadlé a omítané pole náleží jižní stěně světlíku v rizalitu severního křídla, z větší části zakrytého novodobou příčkou (11. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 196

Východní strana světlíku v jižní části západního křídla, pohled od východu z prostoru krovu jižního křídla. Barokní světlík odvětrával a zároveň osvětloval vždy dvě protilehlé místnosti záchodů v přízemí i patře západního křídla. Světlík osvětluje okolní prostor krovu jižního a západního křídla celkem 9 okny ve dvou podlažích nad sebou. Okenní výplně pocházejí patrně z poloviny 19. století, barokní okna byla tedy vyměněna. Stěny světlíku jsou omítány hladkou vápennou omítkou, a jak dále uvidíme, nese řadu negativních otisků po barokním krovu. Světlík je tak velmi cenným zdrojem informací o podobě původního barokního krovu na styku jižního a západního křídla (6. 11. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 197

Pohled od severovýchodu na severní stranu světlíku, do které se obtiskly prvky barokního krovu. Hluboké negativní otisky zřetelně svědčí o skutečnosti, že v rámci stavby byl nejprve vztyčen krov, teprve následně byly vyzdívány komíny a světlíky (23. 10. 2019, J. Beránek, úprava snímku týž).

F_{krovy} 198

Detail 15 cm hlubokého negativního otisku po vzpěře barokního krovu. Prvek musel částečně zakrývat špaletu okenního otvoru. Mezi dolním a horním „podlažím“ světlíku probíhá ve zdivu výrazný horizontální ústupek, nad nímž jsou výrazně otištěné vodorovné prvky, hambalek a rozpěra plné vazby (23. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 199

Pohled od severozápadu na severní stranu světlíku. Při severozápadním nároží se nachází výrazný vertikální otisk po zdvojeném věšadlovém sloupku (na snímku jej zakrývá sloupek novodobého krovu). Z celkového rozvrhu lze rekonstruovat podobu příčného i podélného vázání barokního krovu a tyto výsledky lze následně srovnat s dochovanými historickými plány 18. a 19. století – viz dále (21. 10. 2019, J. Beránek, úprava snímku týž).

Přítomnost materiálů třetích stran
- upravenou fotografii nelze zveřejnit

F_{krovy} 200

Interpretace nálezové situace na severní straně světlíku a její porovnání s historickými plány z let 1819 a 1860. Oba plány zachytily barokní krov konstrukčně správně, odchylky však existují. Průzkum krovů spojený s rekonstrukcí podoby původního barokního krovu stále pokračují (21. 10. 2019, J. Beránek, úprava snímku a interpretace plánů týž).

F_{krovy} 201

Interpretace nálezové situace na kratší západní straně a její porovnání s historickými plány z let 1819 a 1860. Jednou z odchylek plánů proti zjištěným skutečnostem je absence zúžení věšadlových sloupků, jak je ukázáno na plánu z roku 1860, který zachycuje krov západního křídla v podélném směru. Na plánu kreslíř pominul zúžení sloupků ve spodní úrovni krovu, otisky ve zdivu světlíku je však dokládají. Na rekonstrukčním obrázku vpravo vyznačuje červená linie skutečnou podobu věšadlových sloupků (21. 10. 2019, J. Beránek, úprava snímku a interpretace plánů týž).

F_{krovy} 202

Šikmý pohled na západní stranu světlíku od jihozápadu. Za povšimnutí stojí zejména hluboký otisk po prahové vaznici podélného vázání barokního krovu. Zdivo světlíku „visí“ ve vzduchu, což je i doklad stavebních fází dokončování stavby – nejprve byl vztyčen krov, teprve následně byly vyzdívány světlíky a komíny (11. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 203

Detail severozápadního nároží světlíku, s otiskem věšadlového sloupku, který v patní části nasedal na prahovou vaznici podélného vázání – interpretace viz následující snímek (24. 10. 2019, J. Beránek).

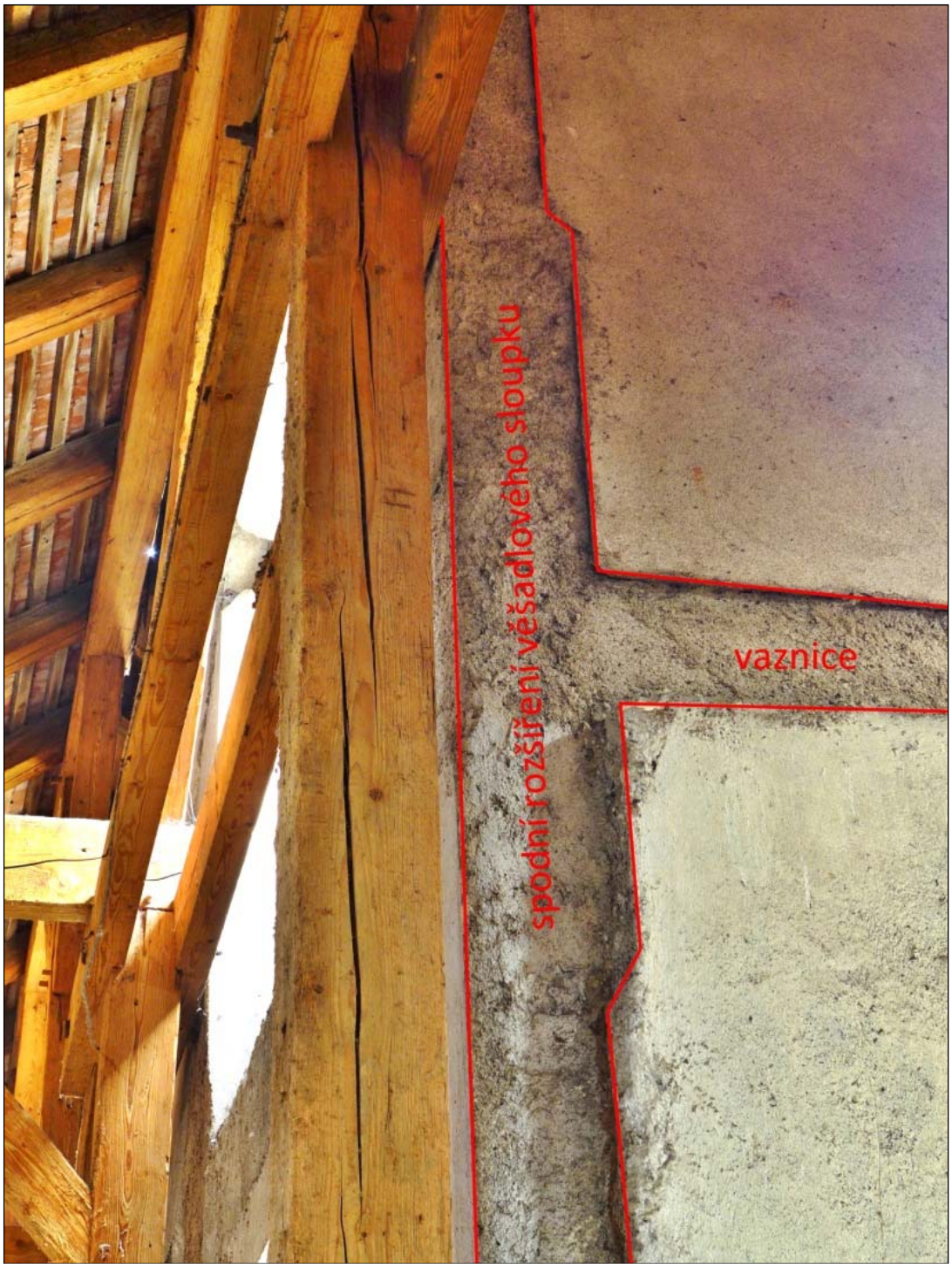

F_{krovy} 204

Detail dolního oboustranného rozšíření věšadlového sloupku (zdvojeného) při severozápadním nároží světlíku. Otisk prezentuje pouze jižní ze dvou prvků, ve zdivu přesto zanechal stopu, z níž lze vyčíst jeho podobu. Rozšíření sloupku (sloupků) nebylo samoúčelné nebo čistě dekorativní. Mělo za úkol zpevnit prvek v místech, kudy se napojovaly či procházely další prvky v příčném i podélném směru. Tato rozšíření měl sloupek ve dvou úrovních, neboť barokní krov měl dvě podlaží se dvěma úrovněmi hambalků. Vzhledem ke snížení krovů se však z horní části dochovaly jen fragmenty – viz následující snímky (24. 10. 2019, J. Beránek, úprava snímku týž).

F_{krovy} 205

Detail dolního oboustranného rozšíření věšadlového sloupku (zdvojeného) při jihozápadním nároží světlíku. Dtto předchozí interpretace. Rozdíl spočívá pouze v tom, že zde se neotiskl západní věšadlový sloupek, ale jeho severní dvojče (24. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 206

Detail fragmentu horního oboustranného rozšíření věšadlového sloupku (zdvojeného) při jihozápadním nároží světlíku. Vzhledem ke skutečnosti, že stávající krov je o 2,15 m níže než původní barokní a světlík byl snížen, dochoval se jen malý fragment spodního rozšíření pod hřebenem dnešní střechy. Otisk verifikuje detail horního rozšíření věšadlového sloupku v plánu z roku 1860 (24. 10. 2019, J. Beránek, úprava snímku týž).

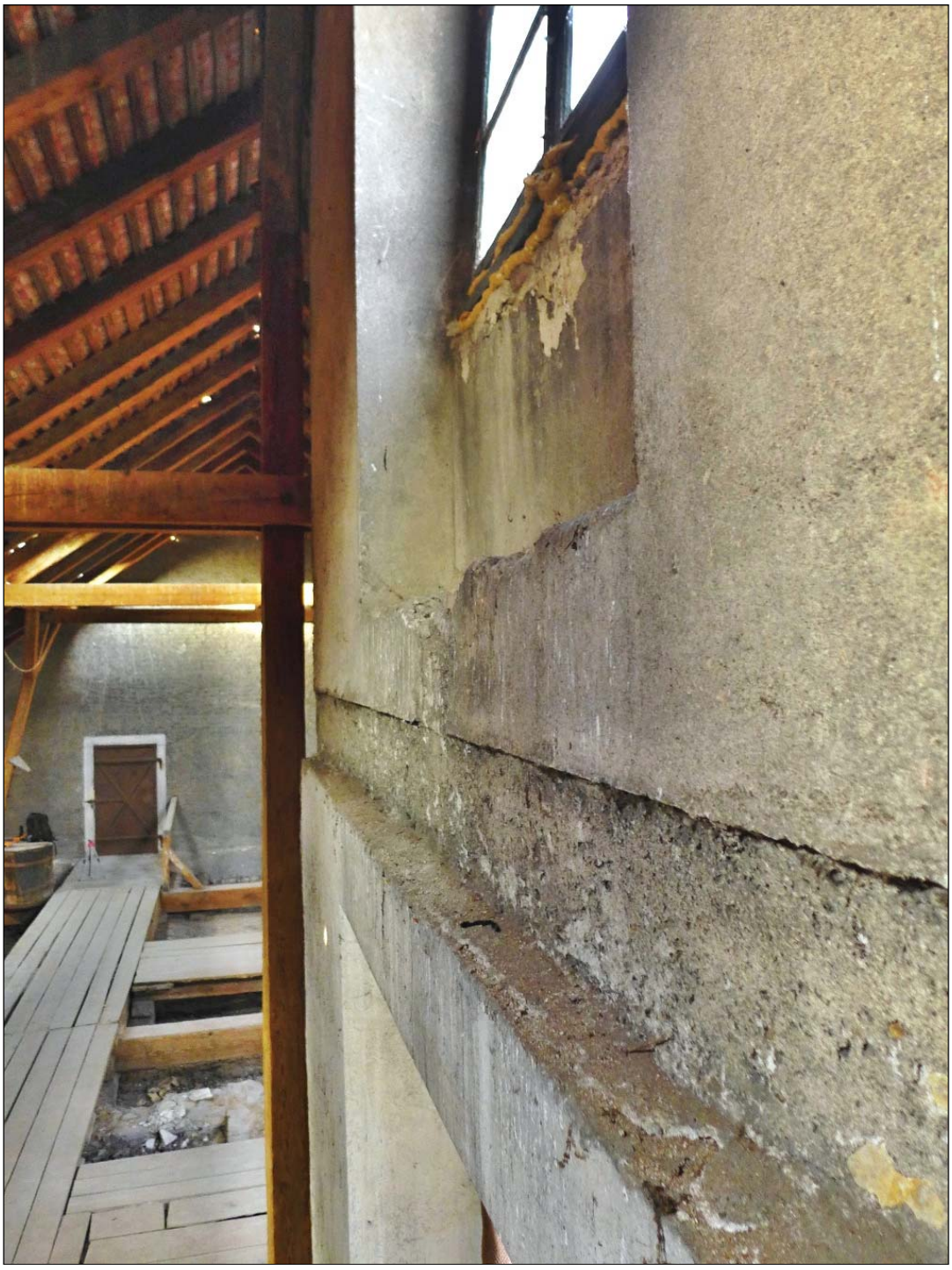

F_{krovy} 207

Šikmý snímek s pohledem k severu na západní stěna světlíku v úrovni dolního hambalku barokního krovu. V úrovni spodní hrany hambalku je zdivo odsazeno. Je to doklad stavební mikrofáze dokončování západního křídla, kdy byl nejprve vztyčen krov, pokryta střecha a následovaly zednické práce jak na klenbách patra, tak i na dalších prvcích, jako byly komíny a světlíky. Ačkoli byl půdorys Invalidovny přesně vyměřen, určité odchylky v řádu do 10 – 20 cm zde byly. Ty pak způsobily kolizi některých prvků krovu se zděnými konstrukcemi, které je obezdívaly (24. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 208

Interpretace nálezové situace na jižní straně světlíku. Na rozdíl od severní strany zde byla zjištěna poněkud odlišná nálezová situace. Na jižní straně světlíku se patrně dochovaly otisky po regulérní příčné plné vazbě barokního krovu, pro jehož konstrukci byla charakteristická dvě vzpěradla v horním podlaží krovu, osazená na dolní hambalek. Pokud to bylo možné, byly změřeny sklony prvků (sklon prvku č. 1 činil přesně 45°; sklon prvku č. 3 činil 36°; vzhledem k drobnému fragmentu otisku prvku č. 2 sklon nebylo možno změřit). Při porovnání nálezové situace se svislým řezem v plánu z roku 1819 lze konstatovat, že odpovídá skutečnosti (11. 10. 2019, J. Beránek, úprava snímku a interpretace týž).

F_{krovy} 209

Přiblížený detail otisku vzpěr, případně krokve na jižní straně světlíku mezi první a druhou okenní osou. Otisk č. 1 je dosti hluboký (okolo 12 cm). Otisk č. 2 je mělký, dochovaný pouze v drobném fragmentu, který neumožňuje subtilnější analýzu. Otisk č. 3 byl později zahozen či dozděn, takže jeho hloubku nelze určit bez případné sondáže. Tento otisk však s největší pravděpodobností odpovídá vnitřní vzpěře v horním podlaží krovu (23. 10. 2019, J. Beránek, úprava snímku a interpretace týž).

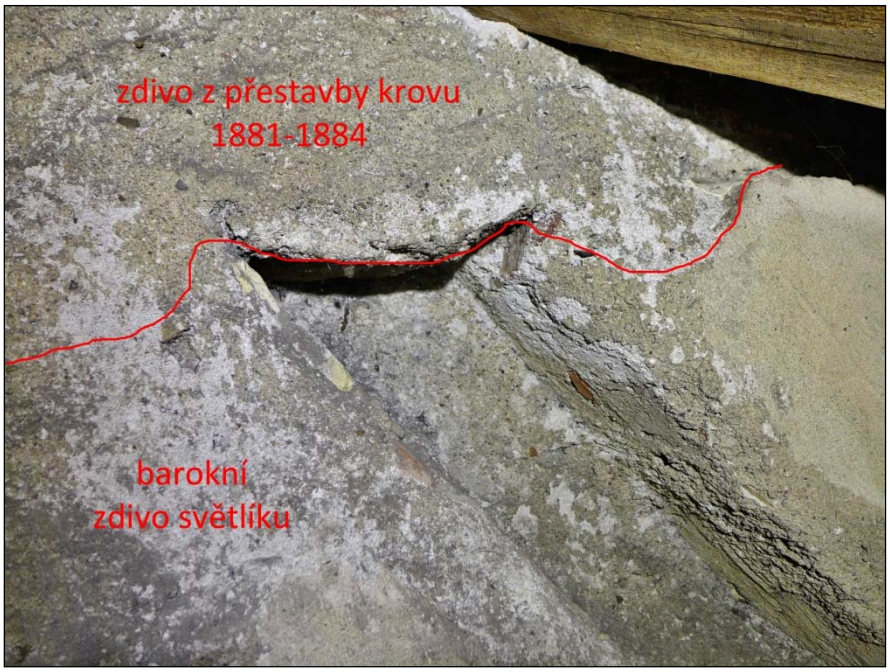

F_{krovy} 210

Detail horního zakončení otisku po trámu se sklonem 45°. Červená linie ukazuje rozhraní původního barokního zdiva světlíku a novodobé úpravy z doby, kdy byl vztyčen stávající vaznicový krov (1881-1884). Sklon prvku je 45° (24. 10. 2019, J. Beránek, úprava snímku týž).

F_{krovy} 211

Pravá (východní) špaleta západního z dvojice oken v jižní stěně světlíku západního křídla obsahuje dva letopočty nad sebou. Dolní letopočet 1853 doplňuje monogram J. R. Starší nahoře pochází z roku 1835 – viz následující snímek (21. 10. 2019, J. Beránek).

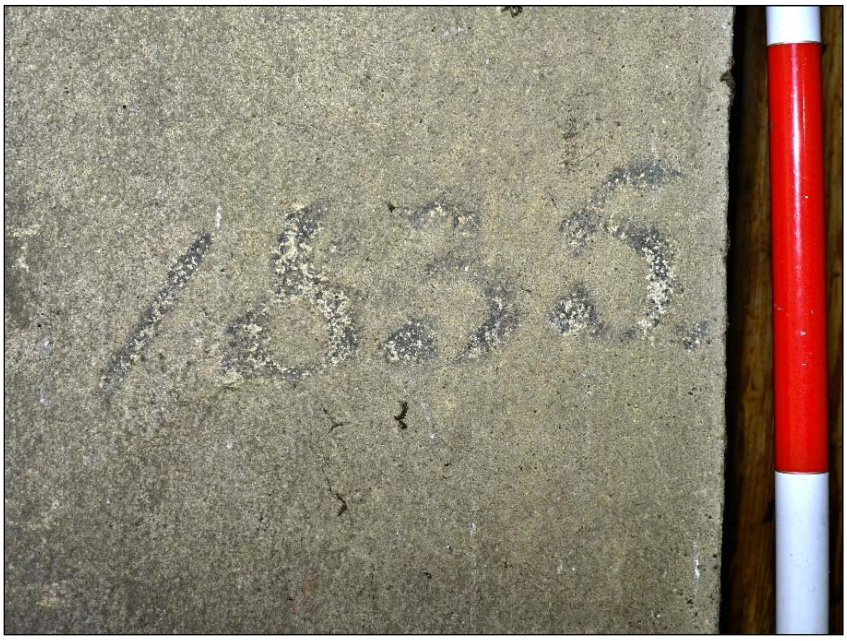

F_{krovy} 212

Detail vápnem natíraného letopočtu 1835 dokládá, že horní část světlíku v jižní části západního křídla pochází z doby před tímto datem. Světlík je, jak jsme ukázali, původní, barokní (21. 10. 2019, J. Beránek).

F_{krovy} 213

Dřevěná káď pojená dvojicí obručí, s poklopem svlakové konstrukce. Káď nepochybně sloužila jako zásobník vody pro případ požáru. Kádě byly umístěny v každém křídle krovu, mohou pocházet z doby jeho výstavby na počátku 80. let 19. století (8. 6. 2018, J. Beránek).

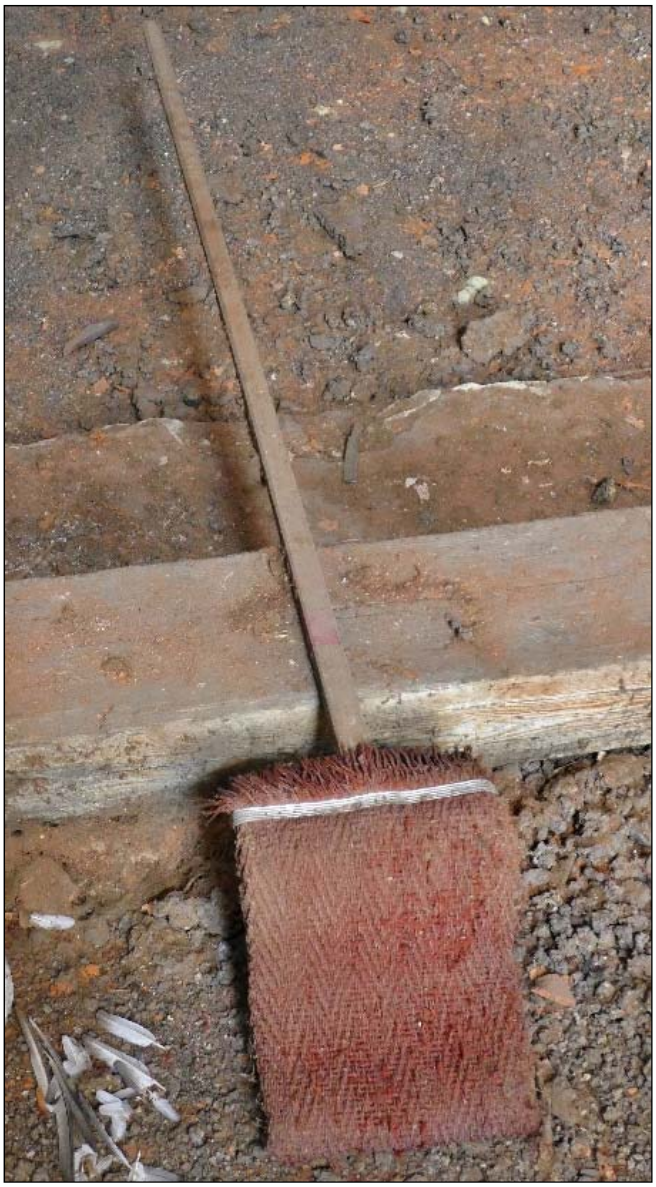

F_{krovy} 214

Protipožární dusadlo, sestávající z dřevěné násady a ústřižku části běhounu s kokosovým vláknem, tzv. kokosáku. Koberec patrně 50. léta 20. století. Aluminiový pásek by nasvědčoval možnosti, že předmět byl vyroben později, možná až v 70. létech (8. 6. 2018, J. Beránek).

11. SEZNAM PLÁNOVÝCH PŘÍLOH

0. MAPY

0.1 Invalidovna – mapa Prahy
- lokalizace Invalidovny (bez měřítka – A3)

0.2 Invalidovna – mapa
- rozsah navrhované Invalidovny (měřítko 1:6020 – A3)

0.3 Invalidovna – situace
- Mapa 1842 + současný stav, regulace toku Vltavy(bez měřítka– A3)

0.4 Invalidovna – situace
- soutisk - mapa 1842 + současný stav, regulace toku Vltavy 1926 (bez měřítka– A3)

0.5a Invalidovna – mapa
- současná s objekty (bez měřítka – A3)

0.5b Invalidovna – mapa DETAIL
- současná s objekty (bez měřítka – A3)

0.6 Invalidovna – Invalidovny ve světě
- srovnání (bez měřítka – A3)

1. STÁVAJÍCÍ STAV

1.0 Invalidovna – Stávající stav
- členění křídel – přízemí (měřítko 1:500 – A3)

1.1 Invalidovna – Stávající stav
- sklepy (měřítko 1:500 – A3)

1.2 Invalidovna – Stávající stav
- přízemí (měřítko 1:500 – A3)

1.3 Invalidovna – Stávající stav
- přízemí - mezipatro (měřítko 1:500 – A3)

1.4 Invalidovna – Stávající stav
- 1.patro (měřítko 1:500 – A3)

1.5 Invalidovna – Stávající stav
- 2.patro – mezipatro 1.patra (měřítko 1:500 – A3)

1.6 Invalidovna – Stávající stav
- podkroví (měřítko 1:500 – A3)

1.7 Invalidovna – Stávající stav
- střechy (měřítko 1:500 – A3)

1.8 Invalidovna – Stávající stav
- KAŠNA , VODÁRNA (měřítko 1:50 – A3)

1.9 Invalidovna – Stávající stav
- KAŠNA – Řez S-S´, Řez F-F´ (měřítko 1:50 – A3)

1.10 Invalidovna – Stávající stav
- KAŠNA – pohledy (měřítko 1:50 – A3)

1.11 Invalidovna – Stávající stav
- VODÁRNA – Řez CH-CH´, pohledy (měřítko 1:50 – A3)

1.12 Invalidovna – Stávající stav
- ORIENTACE ŘEZŮ (měřítko 1:500 – A3)

1.13 Invalidovna – Stávající stav
- Řez A-A´ SO 01 (měřítko 1:340 – A3)

1.14 Invalidovna – Stávající stav
- Řez B-B´ SO 01 (měřítko 1:340 – A3)

1.15 Invalidovna – Stávající stav
- Řez C1-C1´ SO 01 (měřítko 1:340 – A3)

1.16 Invalidovna – Stávající stav
- Řez C2-C2´ SO 01 (měřítko 1:340 – A3)

1.17 Invalidovna – Stávající stav
- Řez D-D´ SO 01 (měřítko 1:340 – A3)

1.18 Invalidovna – Stávající stav
- Řez E-E´ SO 02, SO 04 (měřítko 1:340 – A3)

1.19 Invalidovna – Stávající stav
- Řez F-F´ SO 02, SO 04 (měřítko 1:340 – A3)

1.20 Invalidovna – Stávající stav

- Řez G-G´ SO 02, SO 04 (měřítko 1:340 – A3)

1.21 Invalidovna – Stávající stav
- Řez H-H´ SO 02, SO 04 (měřítko 1:340 – A3)

1.22 Invalidovna – Stávající stav
- Řez I1-I1´ SO 02, SO 03, SO 04 (měřítko 1:340 – A3)

1.23 Invalidovna – Stávající stav
- Řez I2-I2´ SO 02, SO 03, SO 04 (měřítko 1:340 – A3)

1.24 Invalidovna – Stávající stav
- Řez J-J´ SO 02, SO 03, SO 04 (měřítko 1:340 – A3)

1.25 Invalidovna – Stávající stav
- Řez K-K´ SO 02, SO 03, SO 04 (měřítko 1:340 – A3)

1.26 Invalidovna – Stávající stav
- Řez L1-L1´ SO 02, SO 04 (měřítko 1:340 – A3)

1.27 Invalidovna – Stávající stav
- Řez L2-L2´ SO 02, SO 04 (měřítko 1:340 – A3)

1.28 Invalidovna – Stávající stav
- Řez M-M´ SO 01 (měřítko 1:340 – A3)

1.29 Invalidovna – Stávající stav
- Řez N-N´ SO 01, SO 04 (měřítko 1:350 – A3)

1.30 Invalidovna – Stávající stav
- Řez O1-O1´ SO 01, SO 04 (měřítko 1:340 – A3)

1.31 Invalidovna – Stávající stav
- Řez O2-O2´ SO 01, SO 04 (měřítko 1:340 – A3)

1.32 Invalidovna – Stávající stav
- Řez P-P´ SO 01, SO 04 (měřítko 1:340 – A3)

1.33 Invalidovna – Stávající stav
- Řez Q-Q´ SO 01, SO 04 (měřítko 1:340 – A3)

1.34 Invalidovna – Stávající stav
- Řez R-R´ SO 01, SO 03 (měřítko 1:340 – A3)

1.35 Invalidovna – Stávající stav
- Řez S-S´ SO 01, SO 03 (měřítko 1:340 – A3)

1.36 Invalidovna – Stávající stav
- Řez T-T´ SO 01, SO 03 (měřítko 1:340 – A3)

1.37 Invalidovna – Stávající stav
- Řez U-U´ SO 01, SO 03 (měřítko 1:340 – A3)

1.38 Invalidovna – Stávající stav
- Řez V1-V1´ SO 01, SO 02 (měřítko 1:340 – A3)

1.39 Invalidovna – Stávající stav
- Řez V2-V2´ SO 01, SO 02 (měřítko 1:340 – A3)

1.40 Invalidovna – Stávající stav
- Řez W-W´ SO 01, SO 02 (měřítko 1:340 – A3)

1.41 Invalidovna – Stávající stav
- Řez Z-Z´ SO 01, SO 02 (měřítko 1:340 – A3)

1.42 Invalidovna – Stávající stav
- POHLED SEVERNÍ F1 (měřítko 1:340 – A3)

1.43 Invalidovna – Stávající stav
- POHLED VÝCHODNÍ F2 (měřítko 1:340 – A3)

1.44 Invalidovna – Stávající stav
- POHLED JIŽNÍ F3 (měřítko 1:340 – A3)

1.45 Invalidovna – Stávající stav
- POHLED ZÁPADNÍ F4 (měřítko 1:340 – A3)

1.46 Invalidovna – Stávající stav
- POHLED JIŽNÍ DVORNÍ F5a, F5, F5b (měřítko 1:340 – A3)

1.47 Invalidovna – Stávající stav
- POHLED ZÁPADNÍ DVORNÍ F6 (měřítko 1:340 – A3)

1.48 Invalidovna – Stávající stav
- POHLED SEVERNÍ DVORNÍ F7 (měřítko 1:340 – A3)

1.49 Invalidovna – Stávající stav
- POHLED VÝCHODNÍ DVORNÍ F8 (měřítko 1:340 – A3)

2. STAVEBNÍ VÝVOJ

2.1 Invalidovna – Stavební vývoj

- sklepy (měřítko 1:500 – A3)

2.2 Invalidovna – Stavební vývoj
- přízemí (měřítko 1:500 – A3)

2.3 Invalidovna – Stavební vývoj
- přízemí - mezipatro (měřítko 1:500 – A3)

2.4 Invalidovna – Stavební vývoj
- 1. patro (měřítko 1:500 – A3)

2.5 Invalidovna – Stavební vývoj
- 2. patro – mezipatro 1.patra (měřítko 1:500 – A3)

2.6 Invalidovna – Stavební vývoj
- podkroví (měřítko 1:500 – A3)

2.7 Invalidovna – Stavební vývoj
- střechy (měřítko 1:500 – A3)

2.8 Invalidovna – Stavební vývoj
- výška původního krovu (měřítko 1:165 – A4)

2.9 Invalidovna – Stavební vývoj
- historický vývoj zahrad členů komise (bez měřítka – A3)

3. PAMÁTKOVÉ HODNOCENÍ

Legenda k památkovému hodnocení

3.1 Invalidovna – Památkové hodnocení
- sklepy (měřítko 1:500 – A3)

3.2 Invalidovna – Památkové hodnocení
- přízemí (měřítko 1:500 – A3)

3.3 Invalidovna – Památkové hodnocení
- přízemí - mezipatro (měřítko 1:500 – A3)

3.4 Invalidovna – Památkové hodnocení
- 1.patro (měřítko 1:500 – A3)

3.5 Invalidovna – Památkové hodnocení
2.patro – mezipatro 1.patra (měřítko 1:500 – A3)

3.6 Invalidovna – Památkové hodnocení
- podkroví (měřítko 1:500 – A3)

3.7 Invalidovna – Památkové hodnocení
- střechy (měřítko 1:500 – A3)

4. SITUOVÁNÍ SNÍMKŮ

4.1 Invalidovna – Situování snímků
- sklepy (měřítko 1:500 – A3)

4.2 Invalidovna – Situování snímků
- přízemí (měřítko 1:500 – A3)

4.3 Invalidovna – Situování snímků
- přízemí - mezipatro (měřítko 1:500 – A3)

4.4 Invalidovna – Situování snímků
- 1.patro (měřítko 1:500 – A3)

4.6 Invalidovna – Situování snímků
2.patro – mezipatro 1.patra (měřítko 1:500 – A3)

4.6 Invalidovna – Situování snímků
- podkroví (měřítko 1:500 – A3)

4.7 Invalidovna – Situování snímků
- střechy (měřítko 1:500 – A3)

5. NÁMĚTY NA DALŠÍ ZKOUMÁNÍ

5.1 Invalidovna – Náměty na další zkoumání
- Předpokládané zaniklé stavební konstrukce – ROZPRACOVÁNO - (měřítko 1:500 – A3)

INVALIDOVNA

Praha – Karlín

STANDARDNÍ STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM

PLÁNOVÁ PŘÍLOHA

ODDĚLENÍ VÝZKUMŮ A PRŮZKUMŮ

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV - GENERÁLNÍ ŘEDITELSTVÍ

detašované pracoviště: Liliová 219/5, Praha 1 - Staré Město

AUTORSKÝ KOLEKTIV

JAN BERÁNEK (garant)
PETR MACEK
FRANTIŠEK IŠA
MICHAL PATRNÝ
LUCIE BERÁNKOVÁ

NPÚ-GnŘ 2020

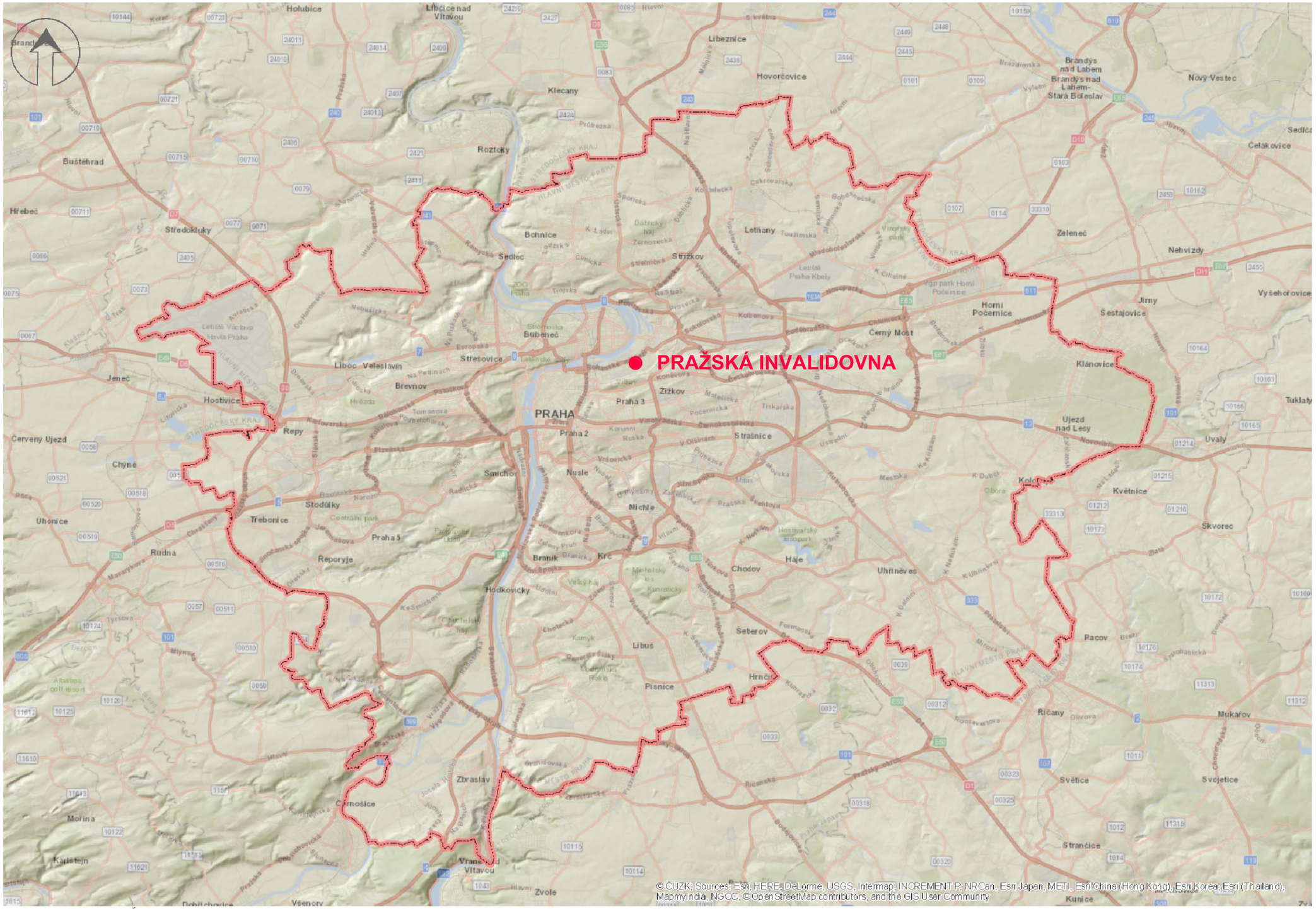

S

Tisk: S.Podrazilová, GnŘ dne 7. 8. 2019

0 km 10 km 30 km

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	0.1
MAPA PRAHY	LOKALIZACE INVALIDOVNY	B.M.	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019 A3		

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV | GENERÁLNÍ ŘEDITELSTVÍ

KARLÍN

SÍDLIŠTĚ INVALIDOVNA

OHRADA

FLORENC

BULHARA

PARUKÁŘKA

Invalidovna - původní návrh 1728 - 1731

Invalidovna - vystavěno 1731 - 1737

S

0m 100m 500m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136,Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	0.2
MAPA	ROZSAH NAVRHOVANÉ INVALIDOVNY	1 : 6020	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2018 A3		

Plány Prahy 1842 1884 1920-24 1938 1944 2016

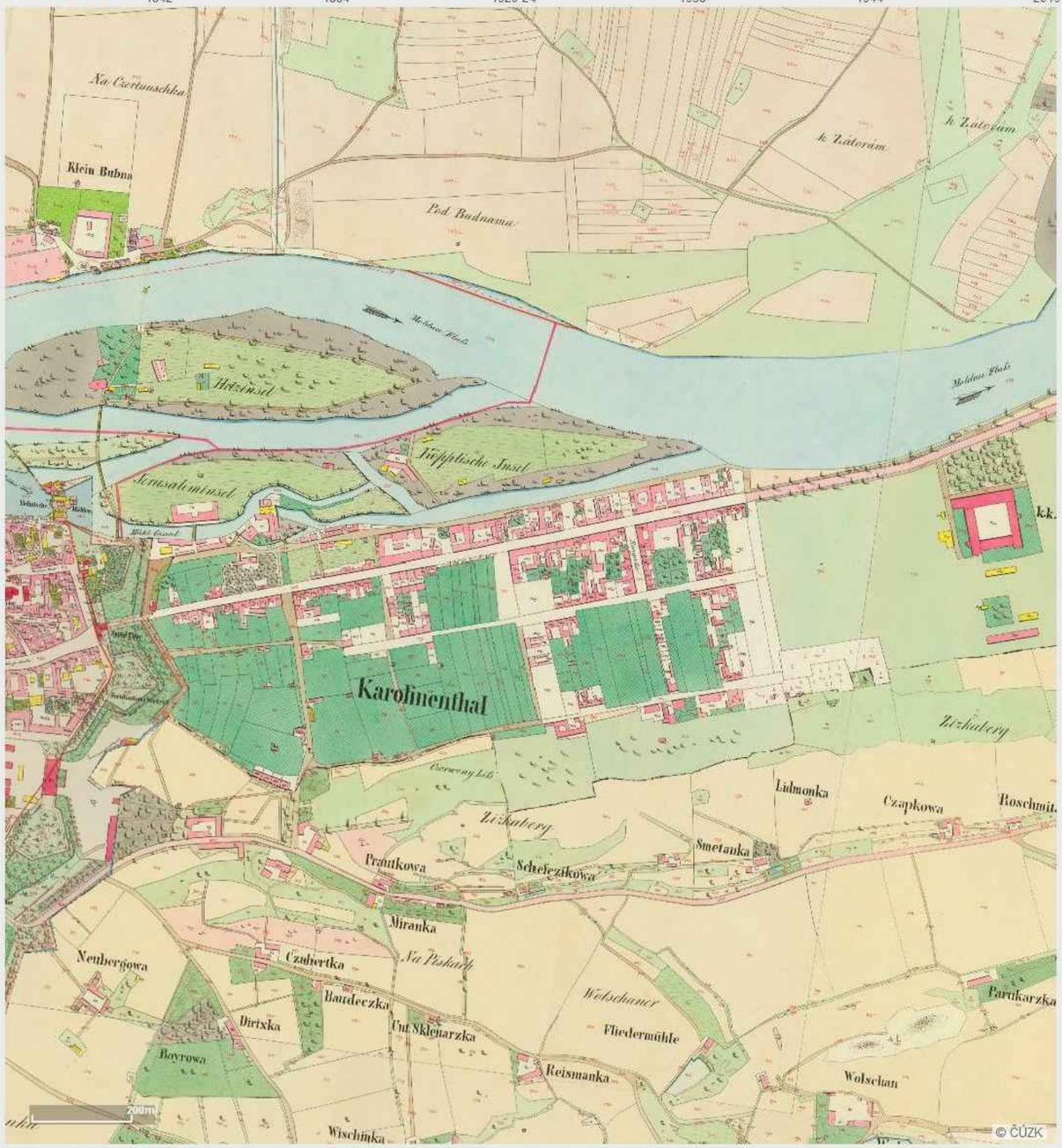

Letecké snímky 1938 1945 1953 1975 1988-89 1996 2018

STABILNÍ KATASTR 1842

SOUČASNÝ STAV 2018

S

0m 100m 500m 1000m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA			R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	
SITUACE	**MAPA 1842 + SOUČASNÝ STAV REGULACE TOKU VLTAVY 1926**	**DETAIL**	**B.M**	**0.3**
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2018 A3			

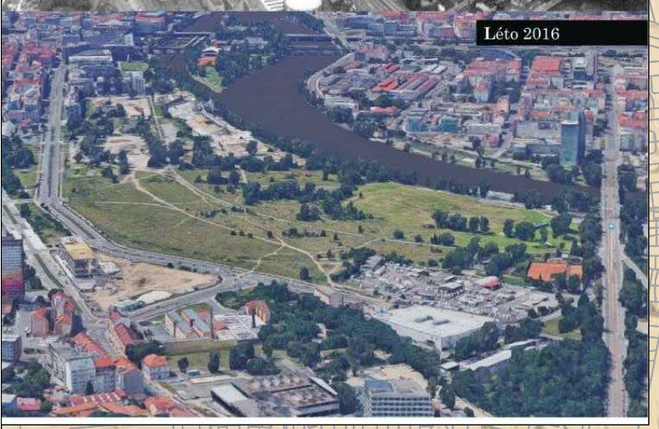

Ali Liebes

Kavčí hory

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	0.4
SITUACE	SOUTISK - MAPA 1842 + SOUČASNÝ STAV REGULACE TOKU VLTAVY 1926	B.M	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019 A3		

PRAHA 7
HOLEŠOVICE

PRAHA 8
LIBEŇ

Libeňský most

Hlávkův most

Negrelliho viadukt

Zájezdní hostinec
Myší díra
později Štrasburk

Hospodářský
dvůr
Sluncové

IV. Brněnská
kaple
(křížová cesta
do Staré Boleslavi)

VELKÁ
INVALIDNÍ LOUKA

INVALIDOVNA

Zámeček Sluncová,
později
Voříkovských z Kunratic

Invalidní
mlýny

Hostinec
Na posledním penízi

Dům
U Červené hvězdy

MALÁ
INVALIDNÍ LOUKA

Pivovar
později
Jezdecká kasárna

Jezdecká
kasárna

Poříčská
brána

Středověké
hradby

Petrská
věž

sv. Petr

Špitál s kostelem
Obrácení sv. Pavla

Špitálská
brána

Biskupský
dvůr

PRAHA 1
STARÉ MĚSTO

PRAHA 8
KARLÍN

Vojenský
hřbitov

Karlínská
kasárna

Evangelický
hřbitov

PRAŽAČKA

Hřbitovní kaple
Panny Marie
pod Vítkovem

Prašná brána

Drážní
brána

Vítkov

Národní památník
na Vítkově

Barokní
hradby

PRAHA 3
ŽIŽKOV

STÁVAJÍCÍ OBJEKTY

ZANIKLÉ OBJEKTY

STÁVAJÍCÍ TOK VLTAVY

ZANIKLÝ TOK VLTAVY
REGULACE 1926 - 1928

S

0m 100m 500m 1000m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA | R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583

MAPA SOUČASNÁ

STÁVAJÍCÍ A ZANIKLÉ OBJEKTY | B.M. | 0.5a

STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM | NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2018 A3

Rohanské nábřeží
Sokolovská
U Rustonky
Pod Plynojemem
K Olympiku
Nekvasilova
Molákova
U Sluncové
Za Invalidovnou
Křižíkova
Urxova
Petra Slezáka
Hybešova
Na Střelnici
U Invalidovny
Březinova
Pernerova
Šaldova
Na Špitálsku

Kaizlovy sady
Lyčkovo náměstí
Evangelický hřbitov
Vojenský hřbitov

VELKÁ INVALIDNÍ LOUKA
MALÁ INVALIDNÍ LOUKA
INVALIDOVNA

PRAHA 8
KARLÍN

IV. Brněnská kaple (křížová cesta do Staré Boleslavi)
Obelisk utonulých zákopníků 1890
busta hraběte Petra Strozziho *1626 †1664
Hřbitovní kaple Panny Marie pod Vítkovem

sklad pontonů
Areál vojenských skladů
venkovní jízdárna
závodiště
Zájezdní hostinec Myší díra později Štrasburk
Hospodářský dvůr Sluncové
Zámeček Sluncová, později Voříkovských z Kunratic
Pivovar později Jezdecká kasárna
Jezdecká kasárna

STÁVAJÍCÍ OBJEKTY
ZANIKLÉ OBJEKTY
STÁVAJÍCÍ TOK VLTAVY
ZANIKLÝ TOK VLTAVY REGULACE 1926 - 1928

S

0m 100m 500m 1000m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	0.5b
MAPA SOUČASNÁ	STÁVAJÍCÍ A ZANIKLÉ OBJEKTY DETAIL	B.M.	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2018 A3		

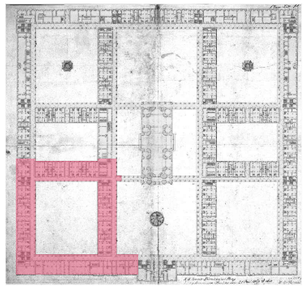

PRAHA - Invalidovna (Čechy)

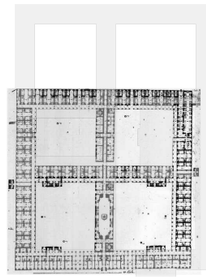

BUDAPEŠŤ - Invalidovna (Maďarsko)

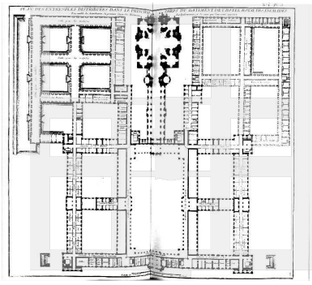

PAŘÍŽ - Invalidovna (Francie)

VÍDEŇ - Invalidovna (Rakousko)

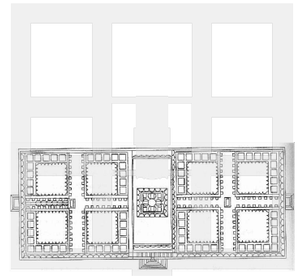

MILANO - Špitál (Itálie)

SANTIAGO DE COMPOSTELA - Špitál (Španělsko)

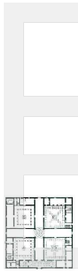

GRANADA - Špitál (Španělsko)

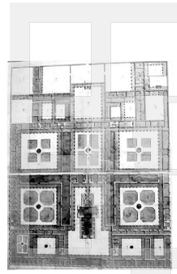

SEVILLA - Špitál (Španělsko)

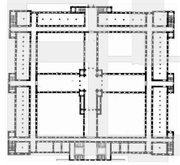

JANOV - Špitál, chudobinec (Itálie)

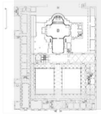

TOLEDO - Špitál (Španělsko)

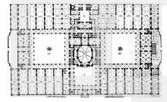

PALERMO - Špitál, chudobinec (Itálie)

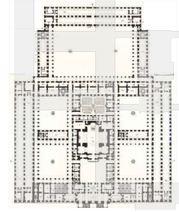

MADRID - Špitál (Španělsko)

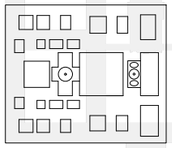

GUADALAJARA - Špitál (Mexiko)

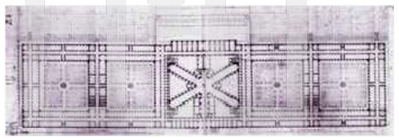

NEAPOL - Špitál (Itálie)

KODAŇ - Špitál (Dánsko)

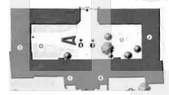

KUKS - Špitál (Čechy)

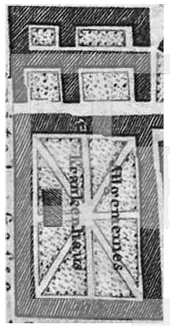

VÍDEŇ - Špitál (Rakousko)

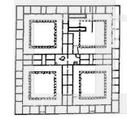

EPIDAUROS - ubytování, Špitál (Řecko)

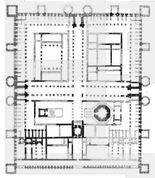

SPLIT - palác (Chorvatsko)

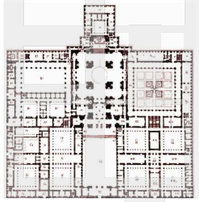

ESCORIAL - palác (Španělsko)

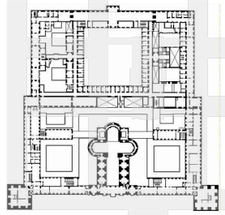

MAFRA - palác (Španělsko)

PRAŽSKÁ INVALIDOVNA V PLÁNOVANÉM ROZSAHU

SOUČASNÝ ROZSAH PRAŽSKÉ INVALIDOVNY

0m 100m 500m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA | R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583

INVALIDOVNY VE SVĚTĚ - SROVNÁNÍ

B.M.

0.6

STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM | NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2018 A3

SEVERNÍ KŘÍDLO

SO 02

S

SO 02

ZÁPADNÍ KŘÍDLO

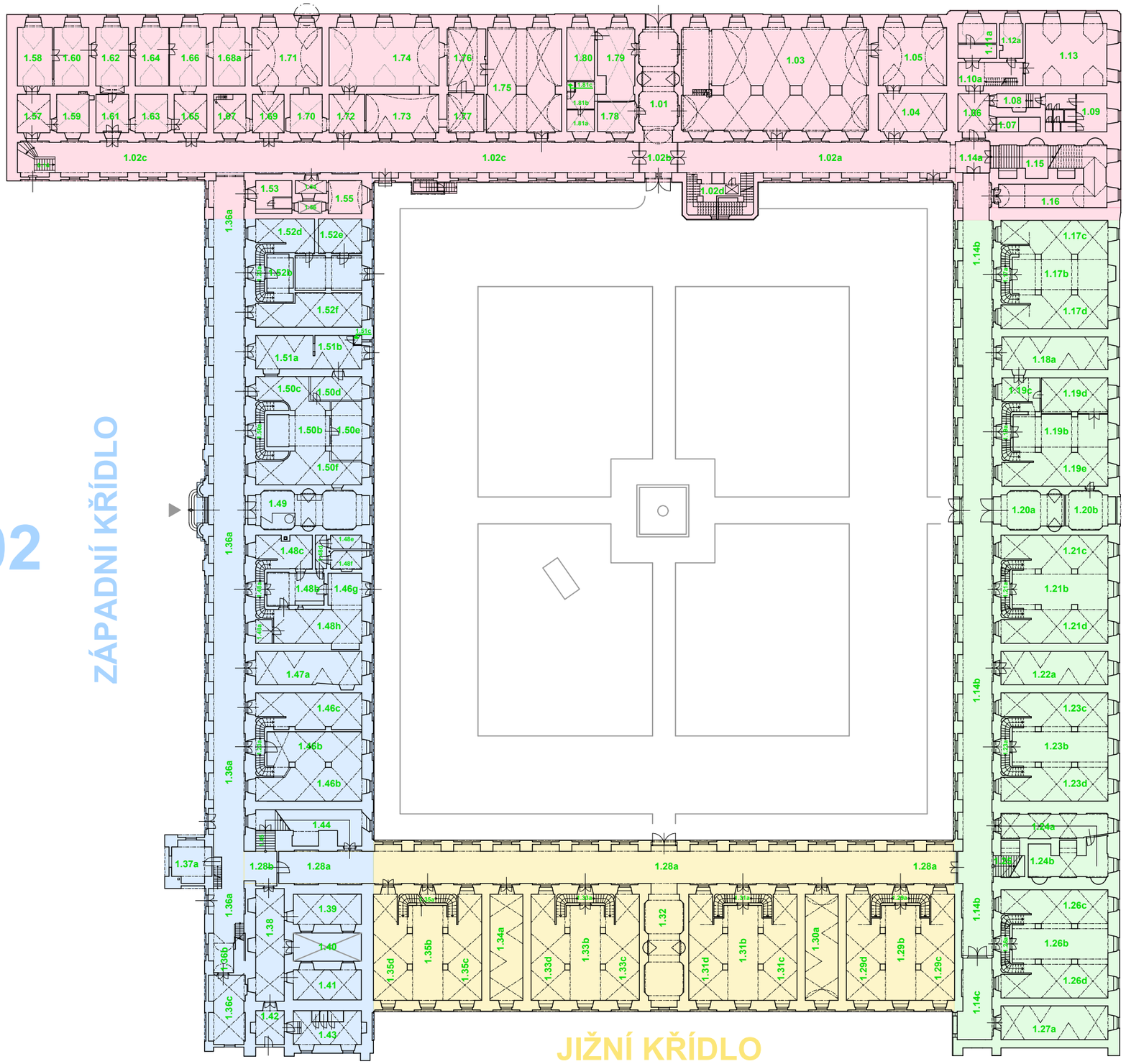

VÝCHODNÍ KŘÍDLO

SO 02

JIŽNÍ KŘÍDLO

SO 02

0m 10m 50m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136,Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	1.0
STÁVAJÍCÍ STAV	ČLENĚNÍ KŘÍDEL - PŘÍZEMÍ	1 : 500	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2020 A3		

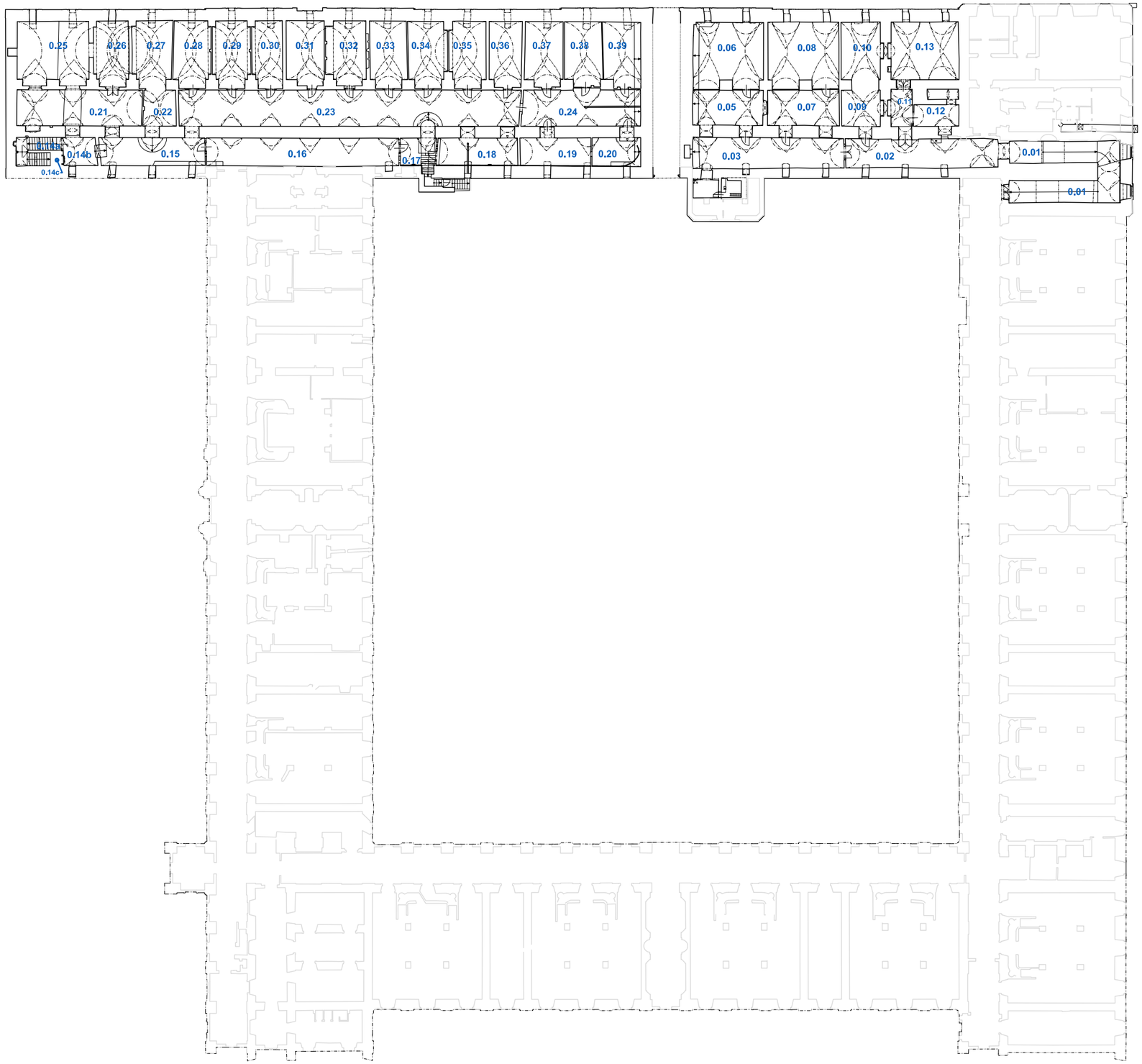

Řez Q - Q´

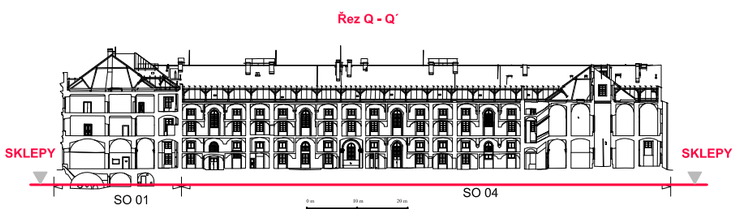

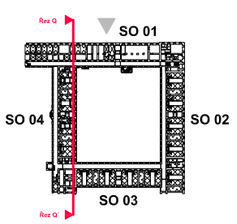

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	1.1
STÁVAJÍCÍ STAV	**SKLEPY**	1 : 500	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2018 A3		

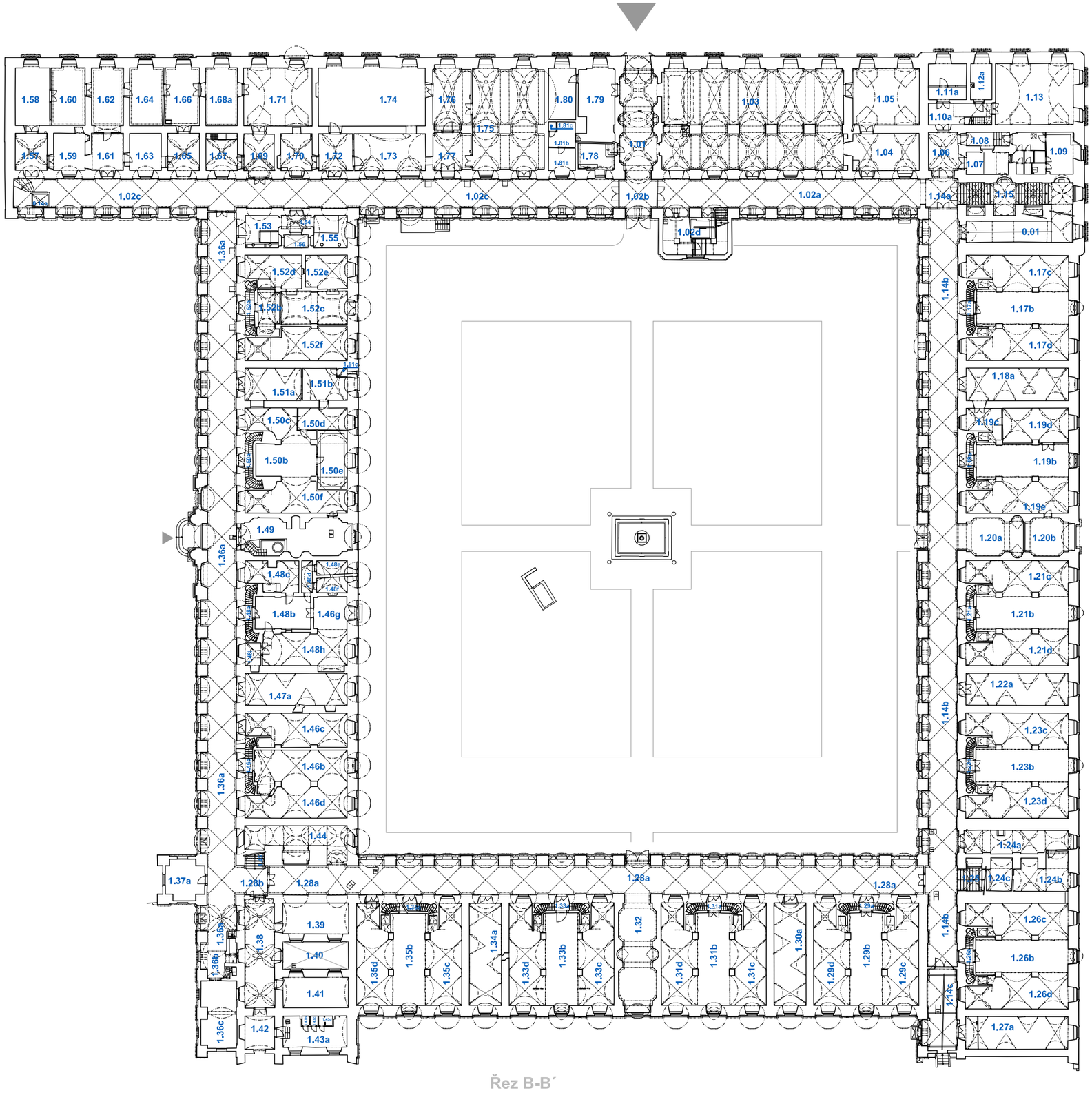

Řez B-B´

0m 10m 50m

S

Řez Q - Q´

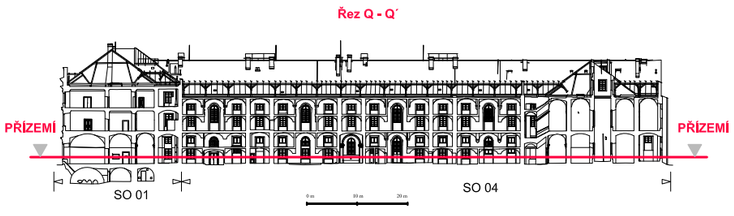

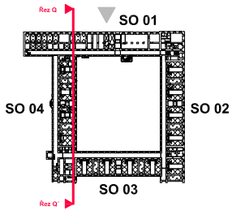

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	1.2
STÁVAJÍCÍ STAV	PŘÍZEMÍ	1 : 500	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2018	A3	

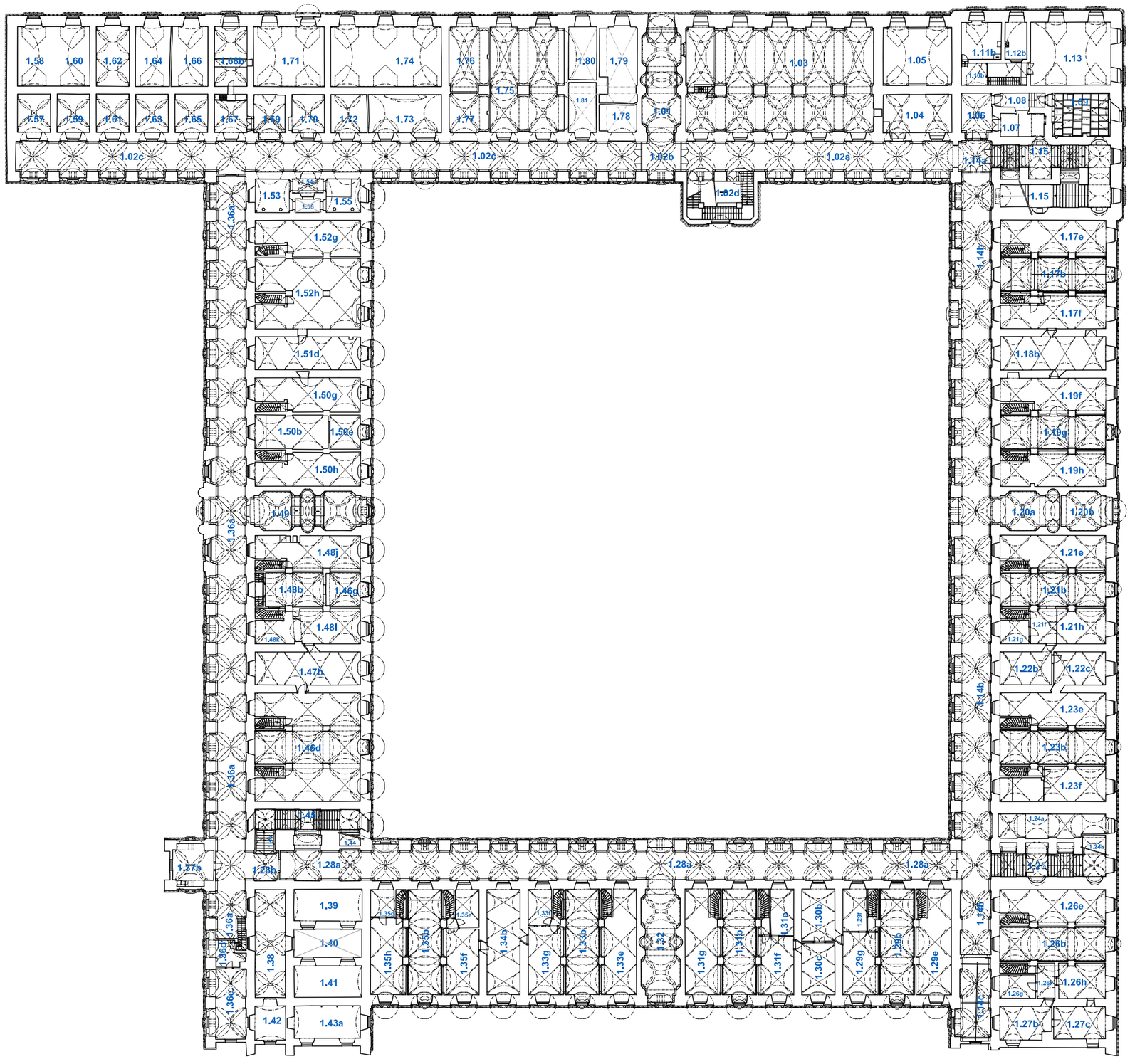

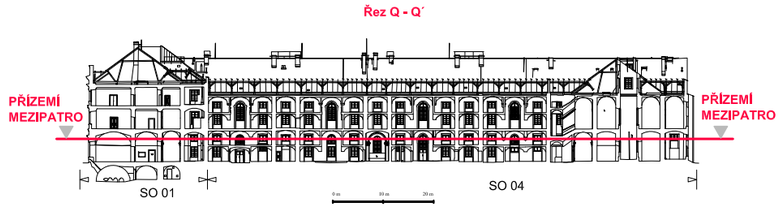

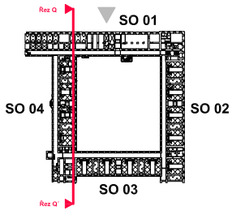

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	1.3
STÁVAJÍCÍ STAV	**PŘÍZEMÍ - MEZIPATRO**	1 : 500	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2018	A3	

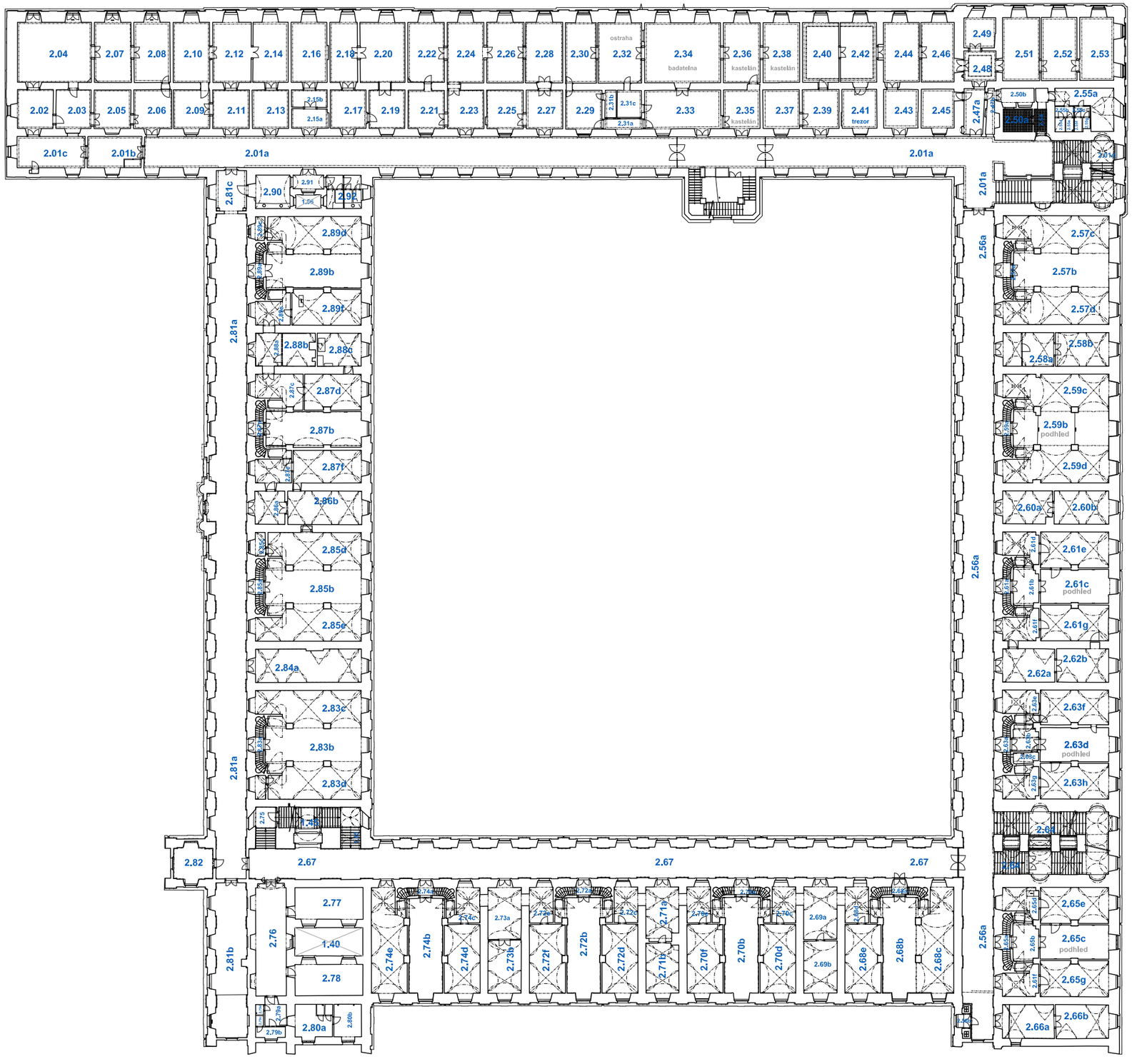

Řez Q - Q´

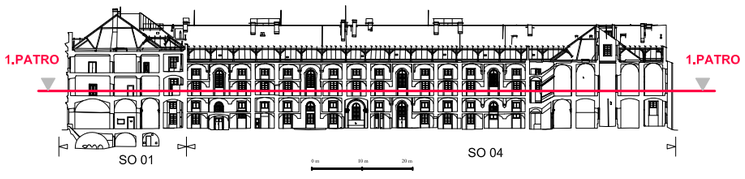

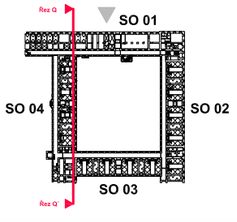

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	1.4
STÁVAJÍCÍ STAV	1.PATRO	1 : 500	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2018 A3		

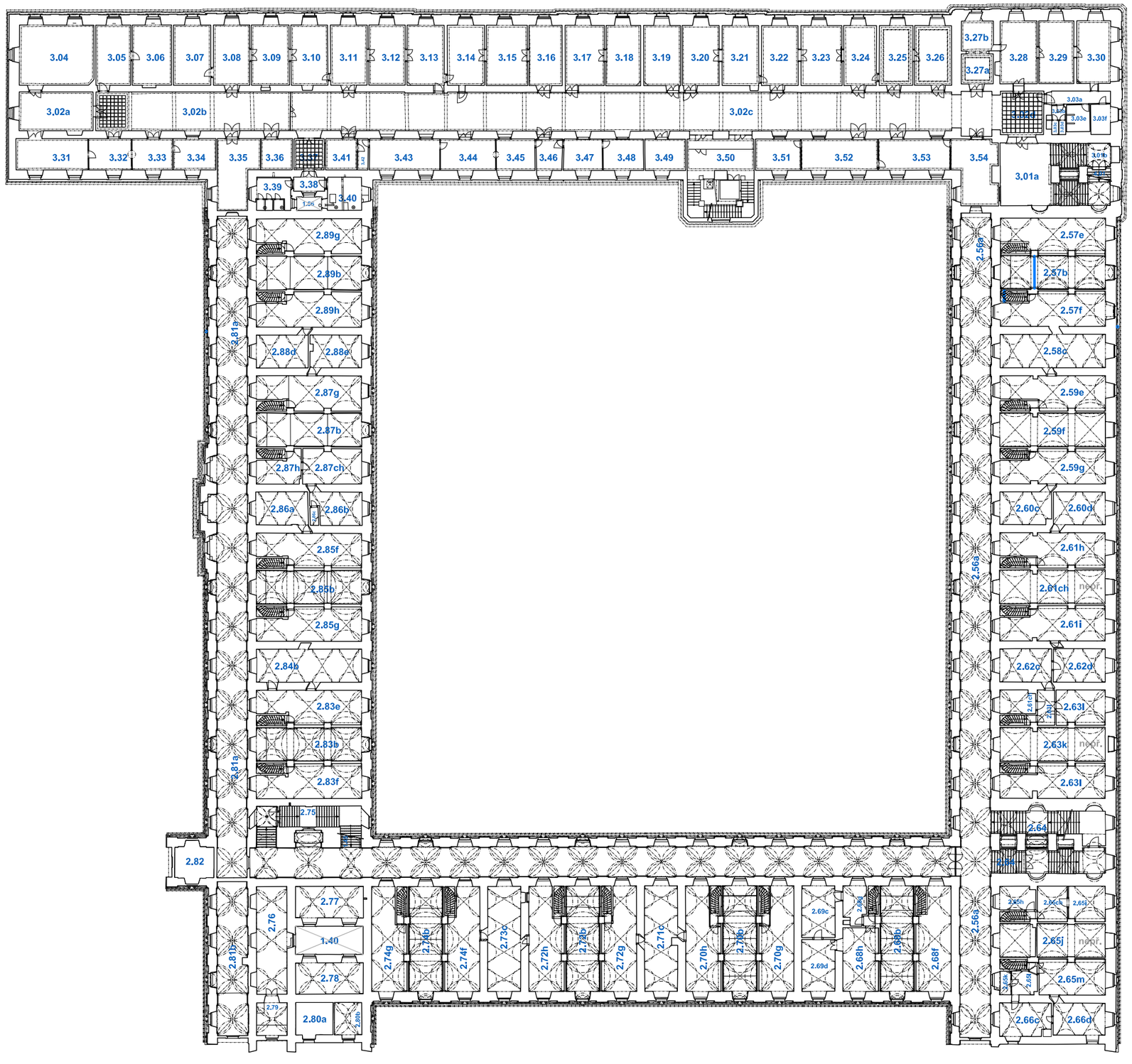

Řez Q - Q´

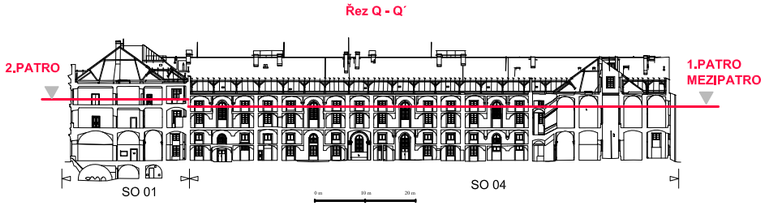

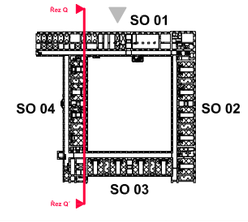

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA | R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583

STÁVAJÍCÍ STAV

2.PATRO - MEZIPATRO 1.PATRA | 1 : 500 | **1.5**

STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM | NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2018 A3

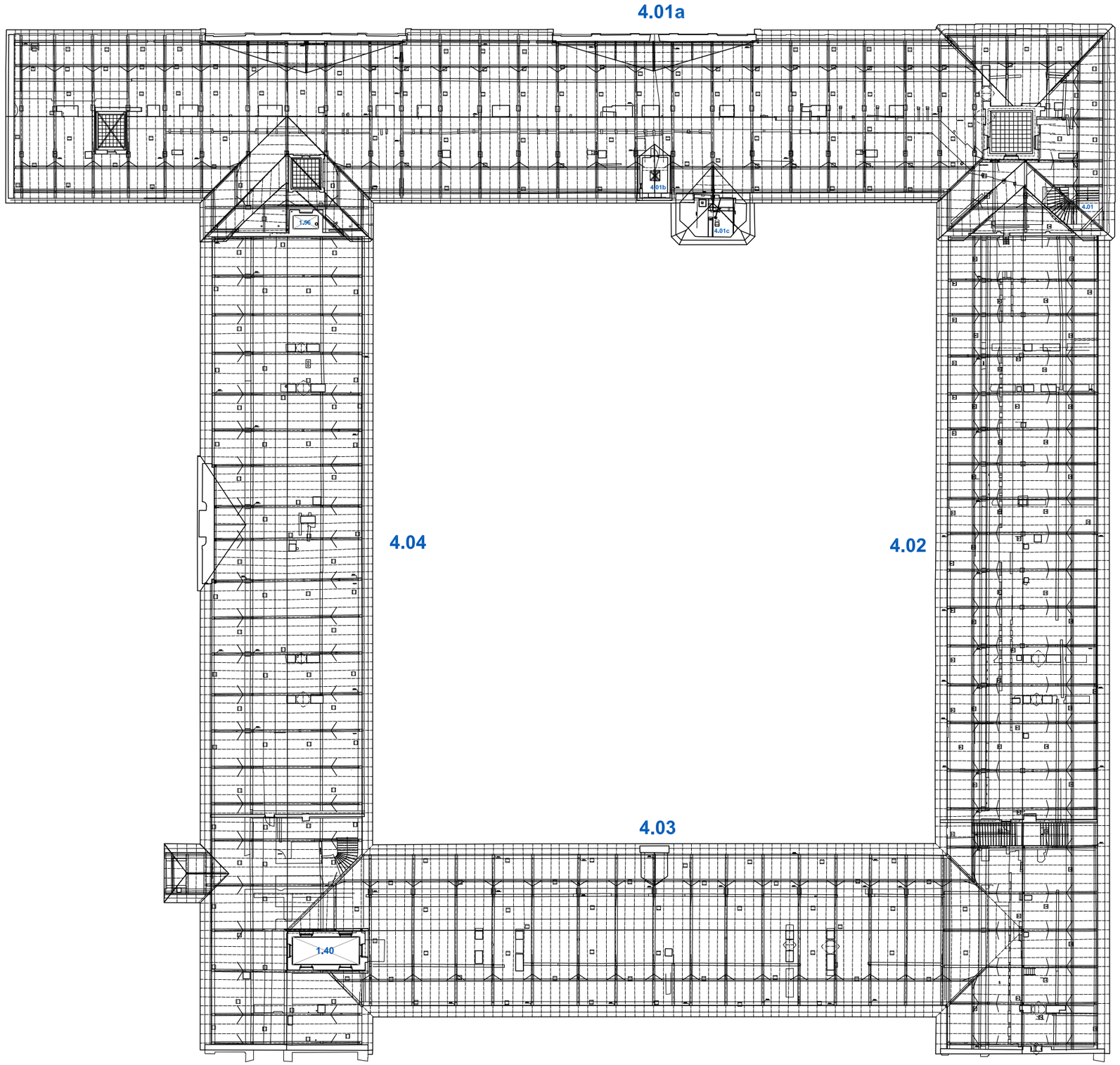

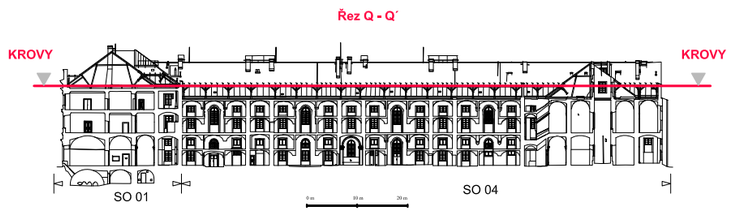

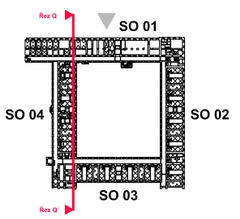

0m 10m 50m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	1.6
STÁVAJÍCÍ STAV	PODKROVÍ	1 : 500	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2018 A3		

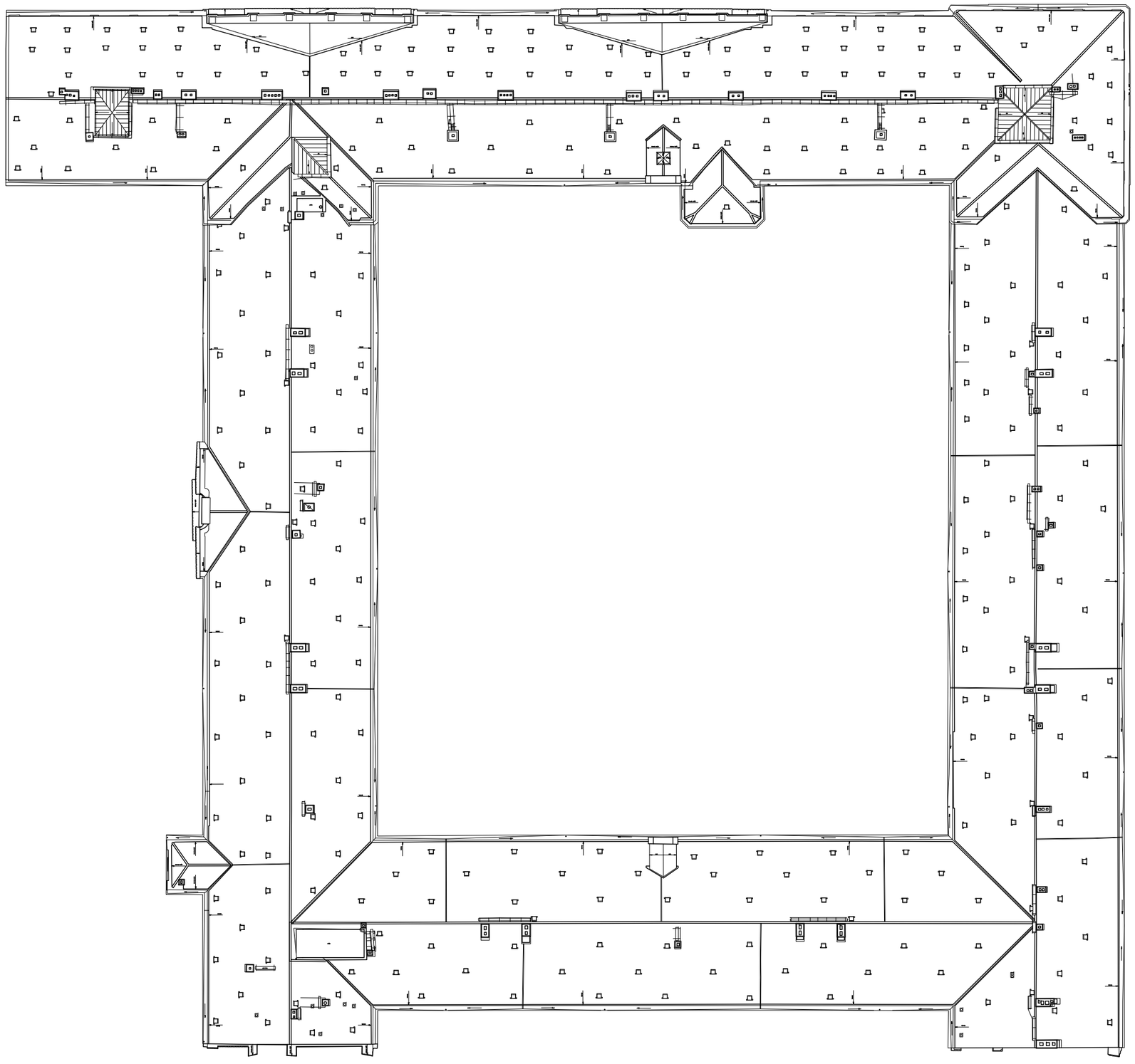

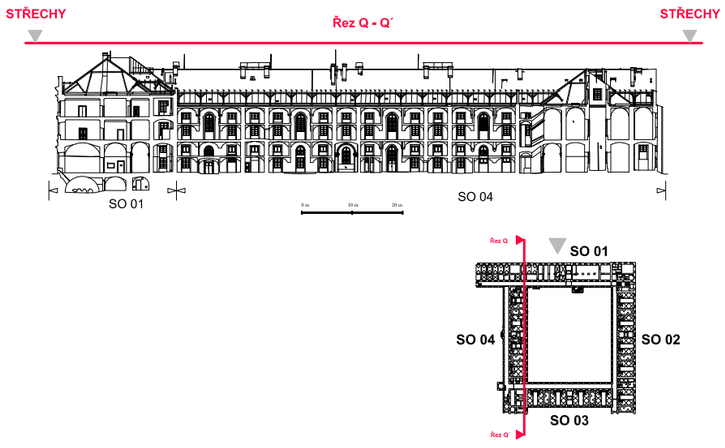

0m 10m 50m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	1.7
STÁVAJÍCÍ STAV	STŘECHY	1 : 500	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2018	A3	

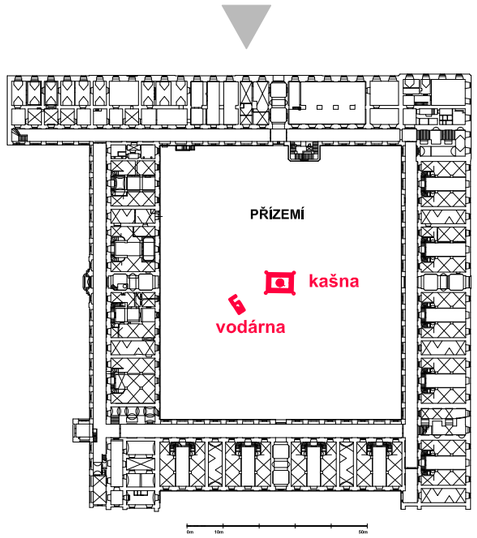

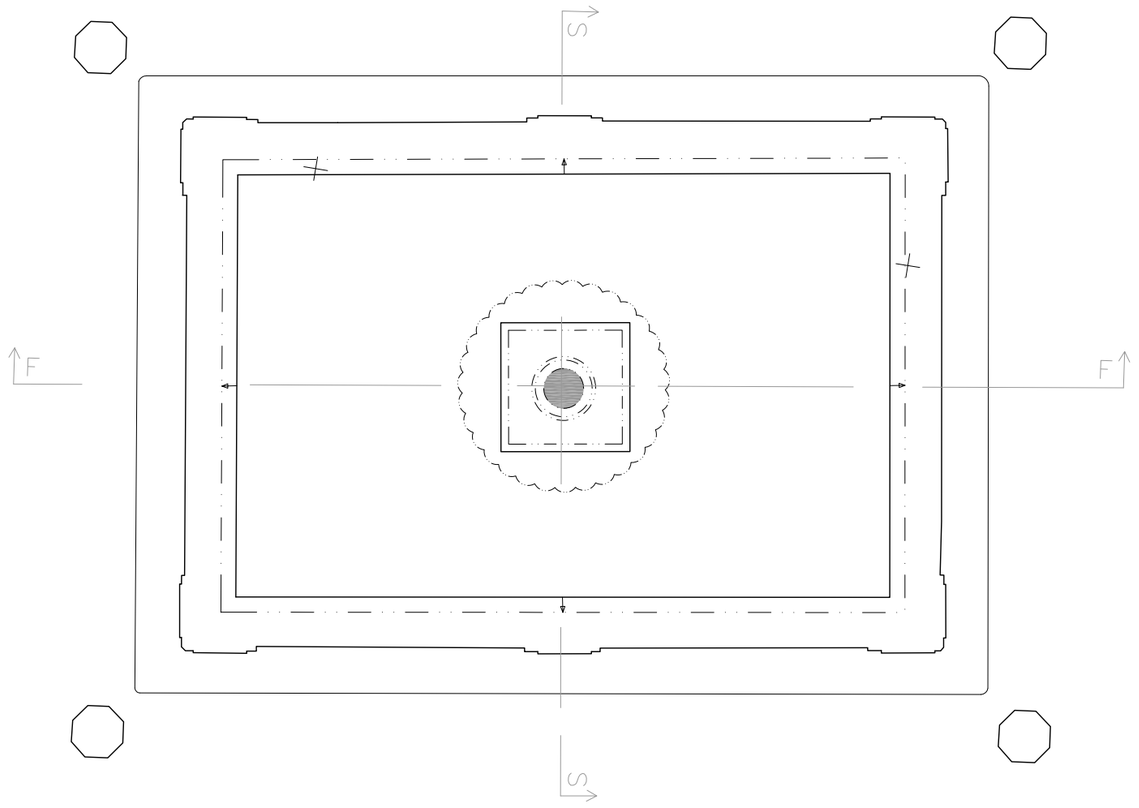

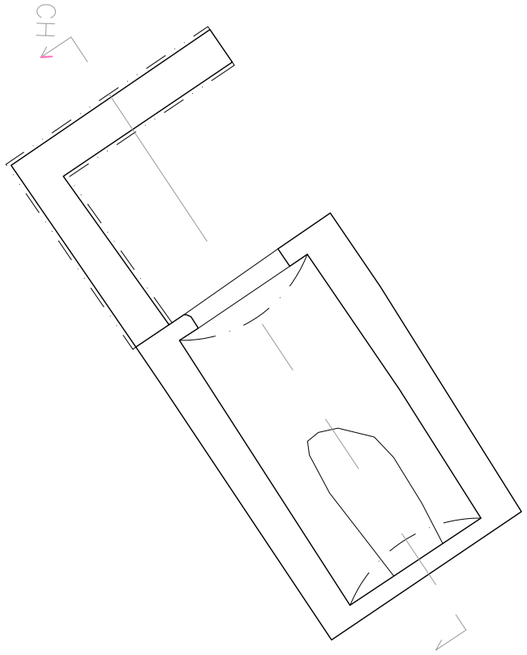

S

0 m 5 m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA **KAŠNA, VODÁRNA**		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	**1.8**
STÁVAJÍCÍ STAV	**PŮDORYS PŘÍZEMÍ**	**1 : 50**	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2018	A3	

Řez S

Řez S´

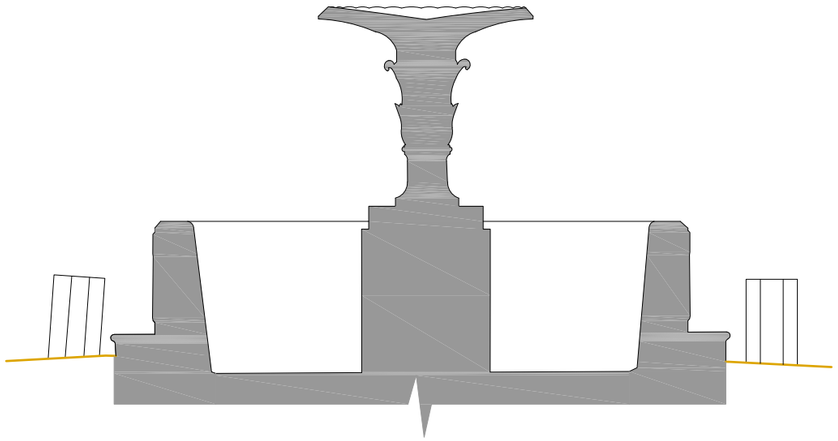

Řez S - S´

Řez F

Řez F´

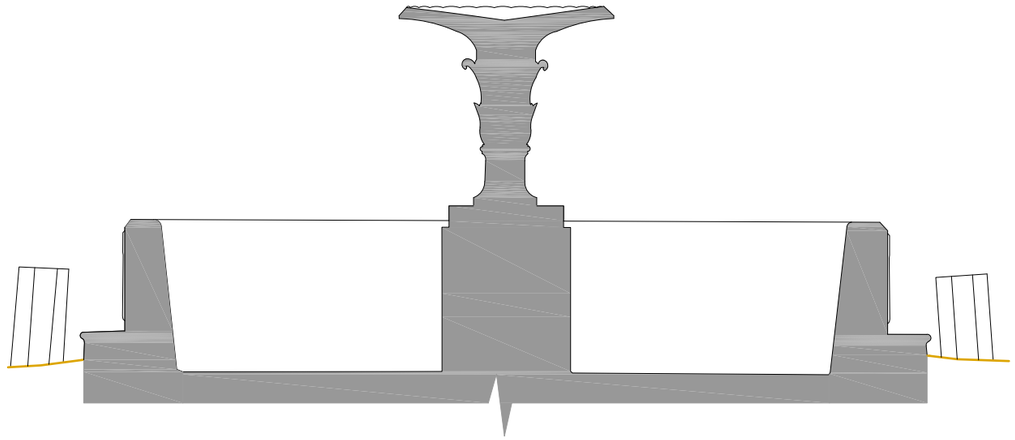

Řez F - F´

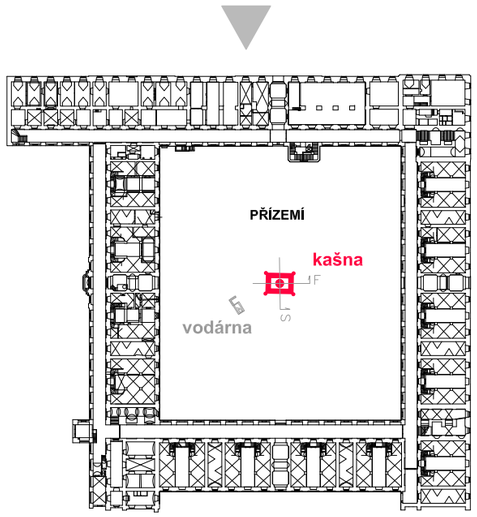

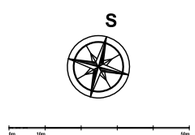

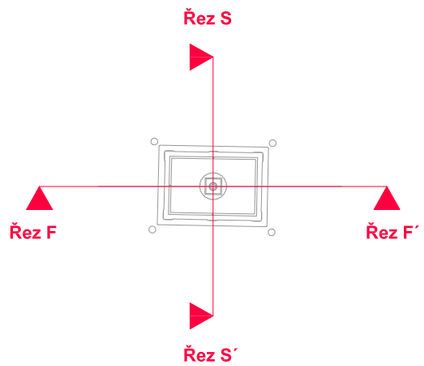

0 m 5 m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA **KAŠNA**		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	**1.9**
STÁVAJÍCÍ STAV	ŘEZ S-S´, ŘEZ F-F´	1 : 50	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2018 A3		

POHLED JIŽNÍ

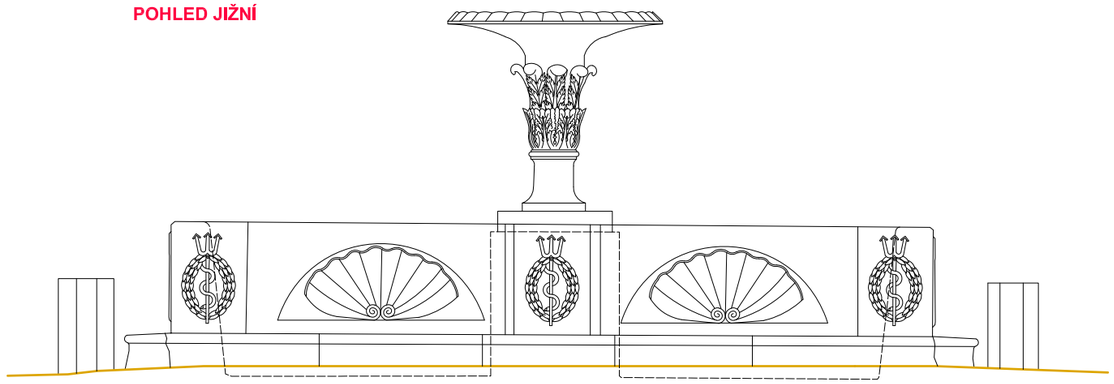

POHLED VÝCHODNÍ

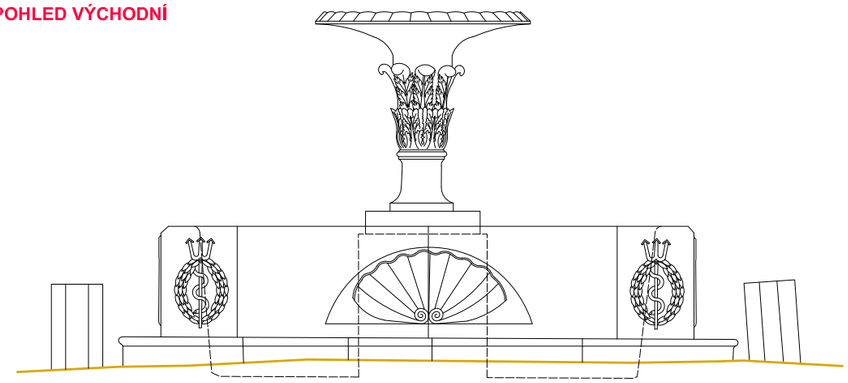

POHLED SEVERNÍ

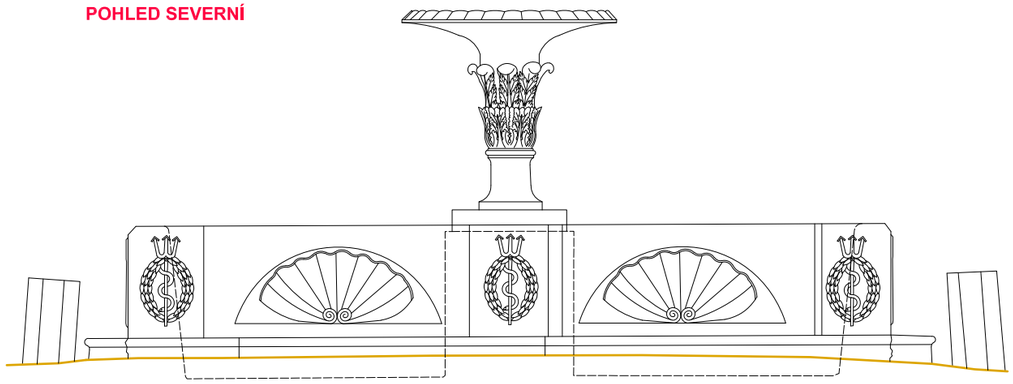

POHLED ZÁPADNÍ

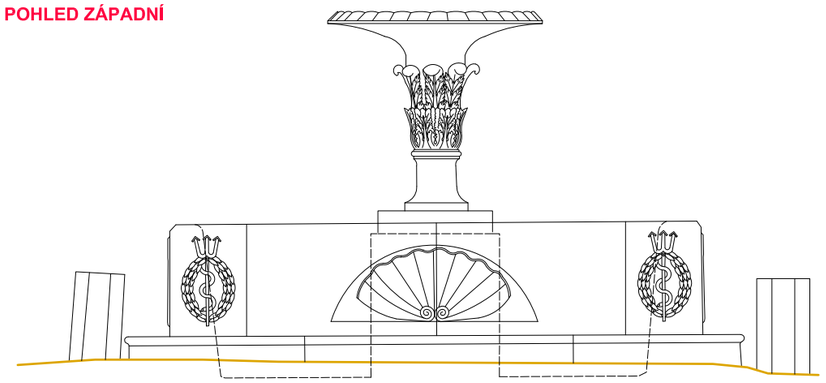

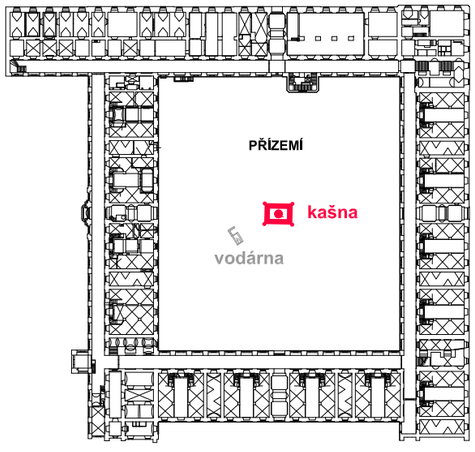

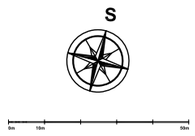

0 m 5 m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA	KAŠNA	R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	1.10
STÁVAJÍCÍ STAV	POHLEDY	1 : 50	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2018	A3	

POHLED JIHOVÝCHODNÍ

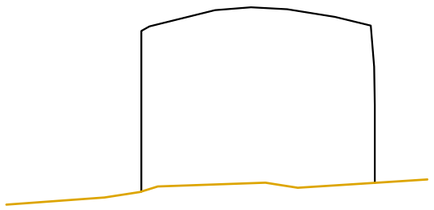

POHLED SEVEROZÁPADNÍ

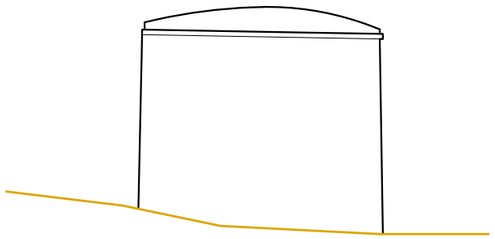

POHLED SEVEROVÝCHODNÍ

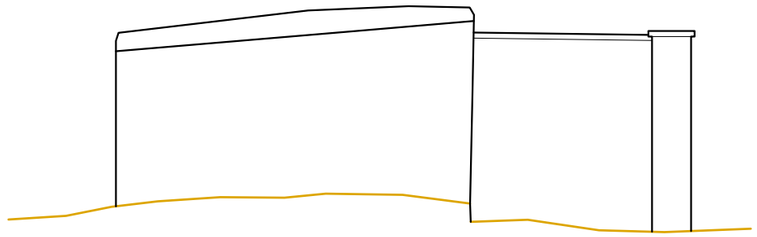

Řez CH

Řez CH´

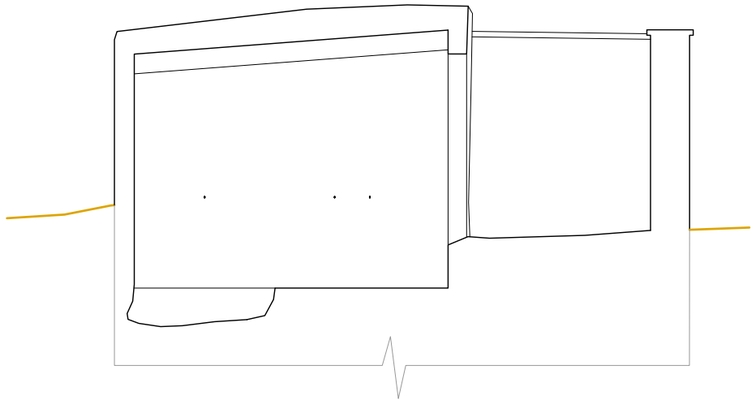

Řez CH - CH´

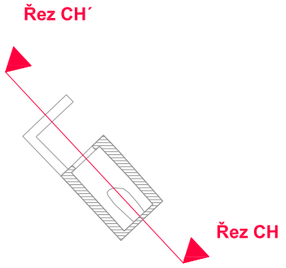

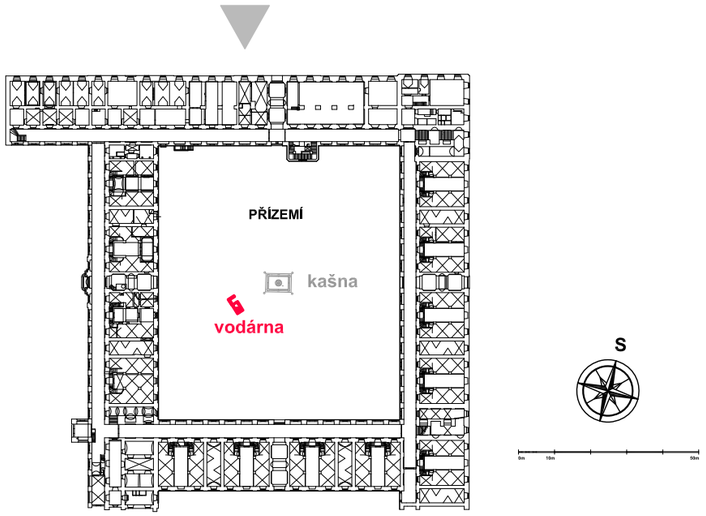

0 m 5 m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA	VODÁRNA	R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	1.11
STÁVAJÍCÍ STAV	ŘEZ CH-CH´, POHLEDY	1 : 50	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2018	A3	

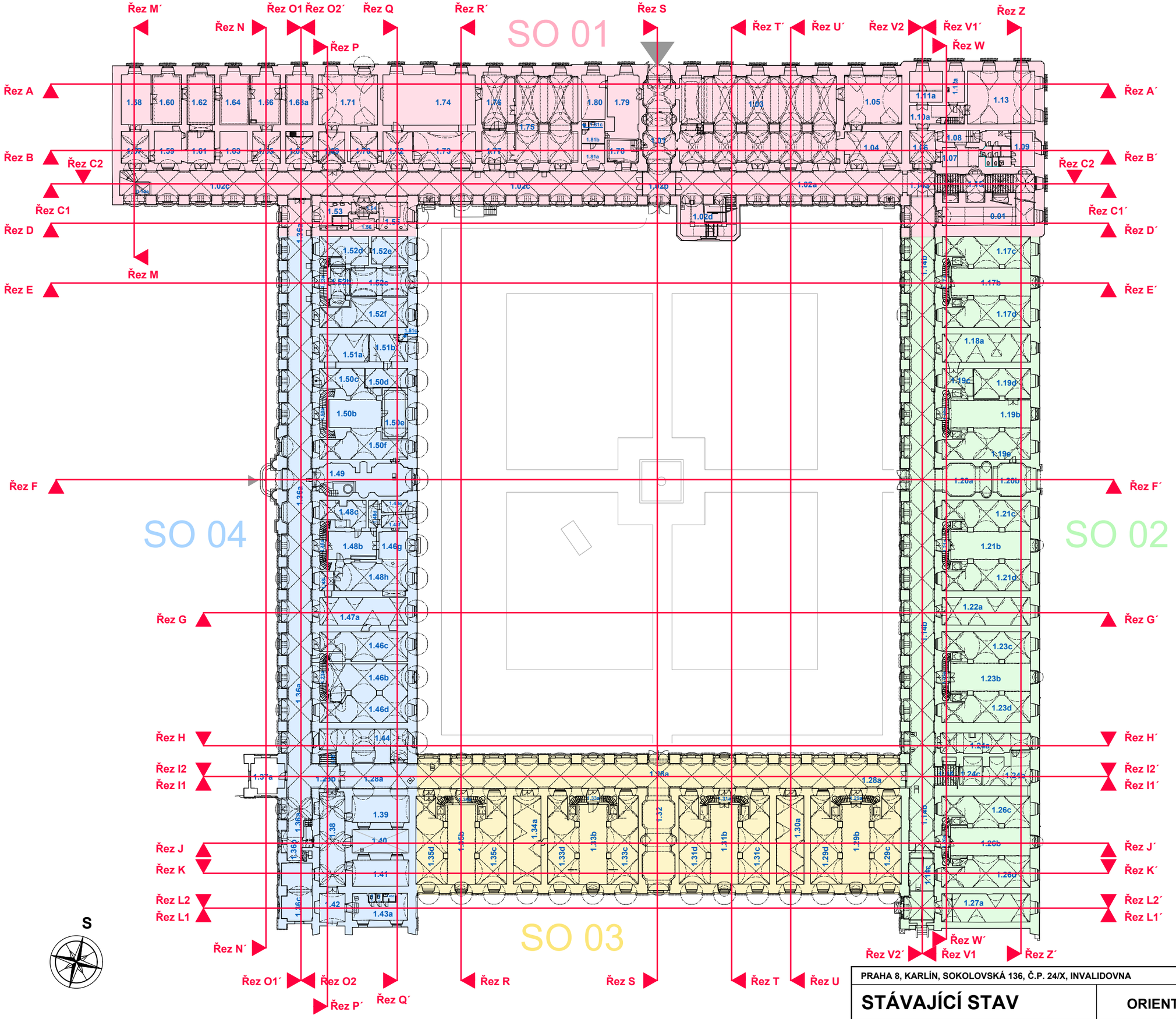

SO 01

Řez	č. výkr.
AA´	1.13
BB´	1.14
C1C1´	1.15
C2C2´	1.16
DD´	1.17
MM´	1.28
NN´	1.29
O1O1´	1.30
O2O2´	1.31
PP´	1.32
QQ´	1.33
RR´	1.34
SS´	1.35
TT´	1.36
UU´	1.37
V1V1´	1.38
V2V2´	1.39
WW´	1.40
ZZ´	1.41

SO 02

Řez	č. výkr.
EE	1.18
FF	1.19
GG	1.20
HH´	1.21
I1I1´	1.22
I2I2´	1.23
JJ´	1.24
KK´	1.25
L1L1´	1.26
L2L2´	1.27
V1V1´	1.38
V2V2´	1.39
WW´	1.40
ZZ´	1.41

SO 03

Řez	č. výkr.
I1I1´	1.22
I2I2´	1.23
JJ1´	1.24
KK´	1.25
RR´	1.34
SS´	1.35
TT´	1.36
UU´	1.37

SO 04

Řez	č. výkr.
EE´	1.13
FF´	1.14
GG´	1.15
HH´	1.16
I1I1´	1.22
I2I2´	1.23
JJ´	1.24
KK´	1.25
L1L1´	1.26
L2L2´	1.27
NN´	1.29
O1O1´	1.30
O2O2´	1.31
PP´	1.32
QQ´	1.33

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA | R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583

STÁVAJÍCÍ STAV

ORIENTACE ŘEZŮ | 1 : 500 | **1.12**

STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM | NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2018 A3

Řez A

Řez A´

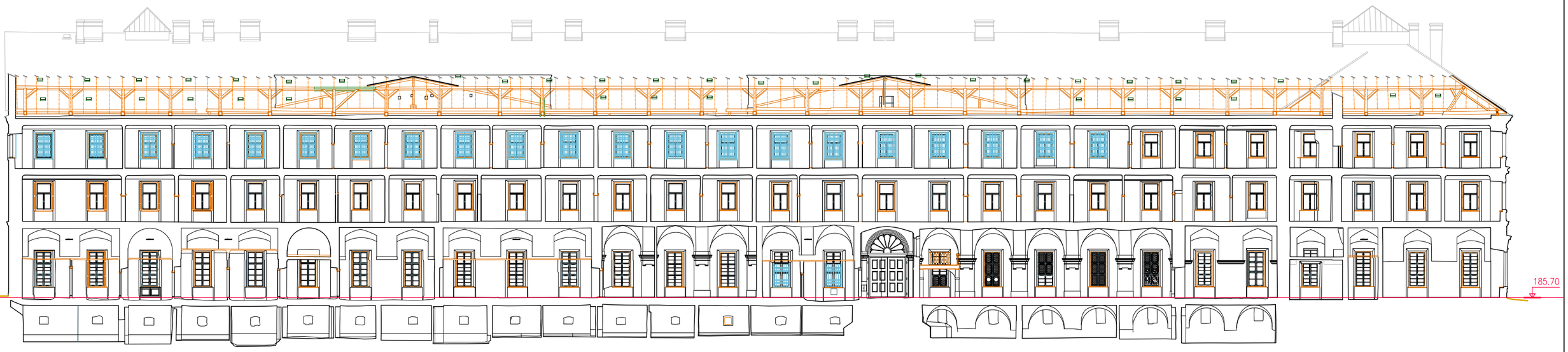

západ

Řez A - A´

SO 01

východ

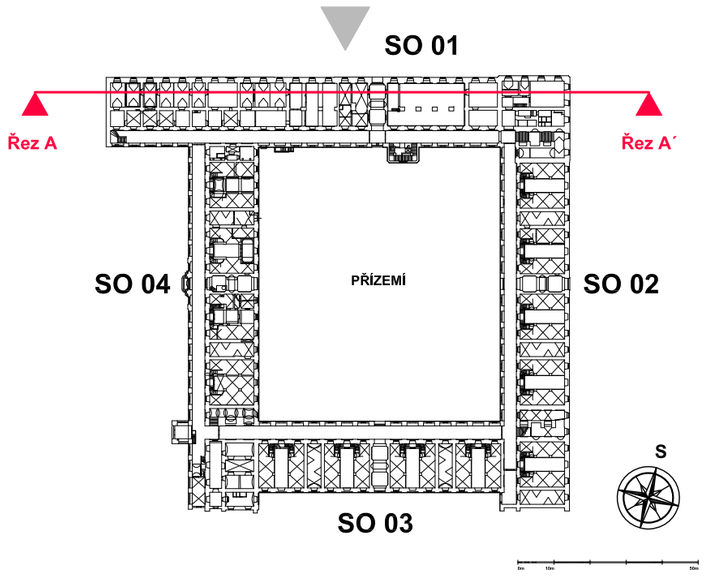

0 m 10 m 20 m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA			R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583
STÁVAJÍCÍ STAV	Řez A - A´ SO 01	1 : 340	1.13
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019	A3	

Řez B

Řez B´

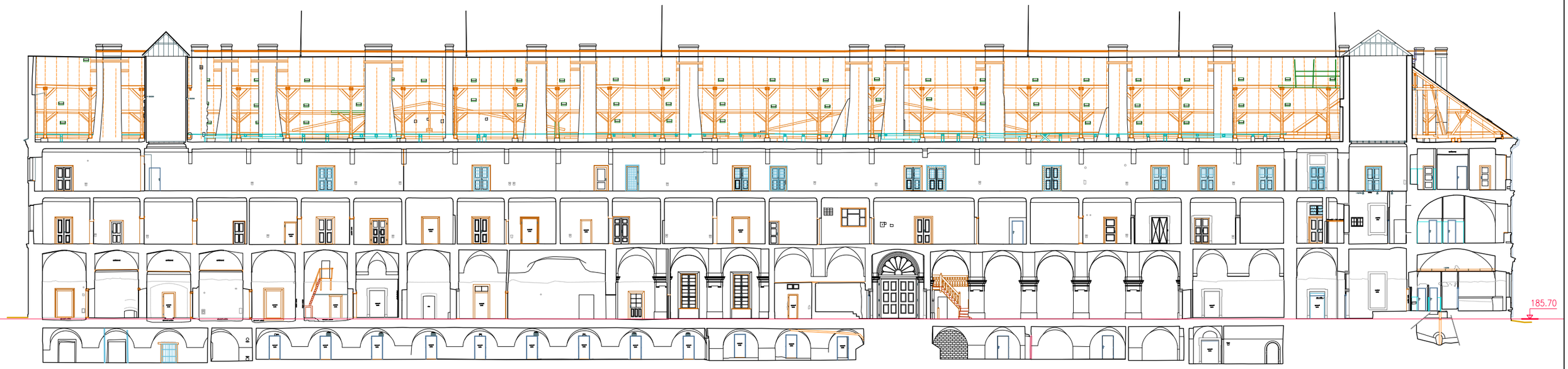

západ

Řez B - B´

SO 01

východ

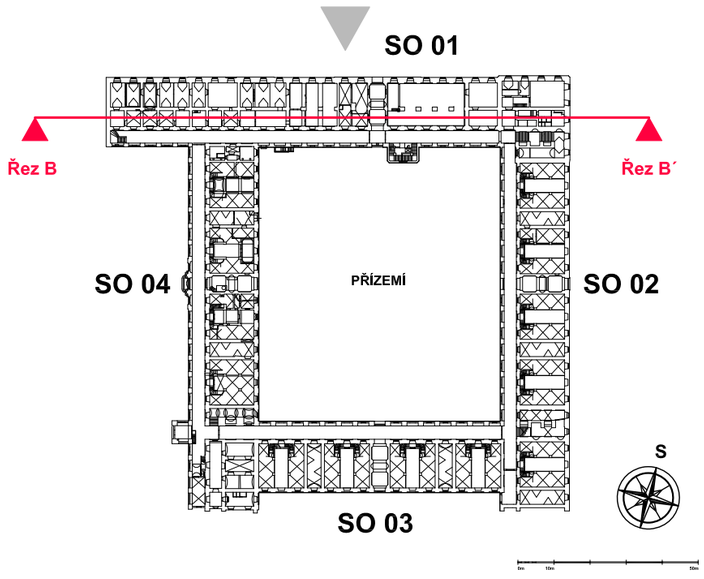

0 m 10 m 20 m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA			R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583
STÁVAJÍCÍ STAV	Řez B - B´ SO 01	1 : 340	**1.14**
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019 A3		

Řez C1

Řez C1´

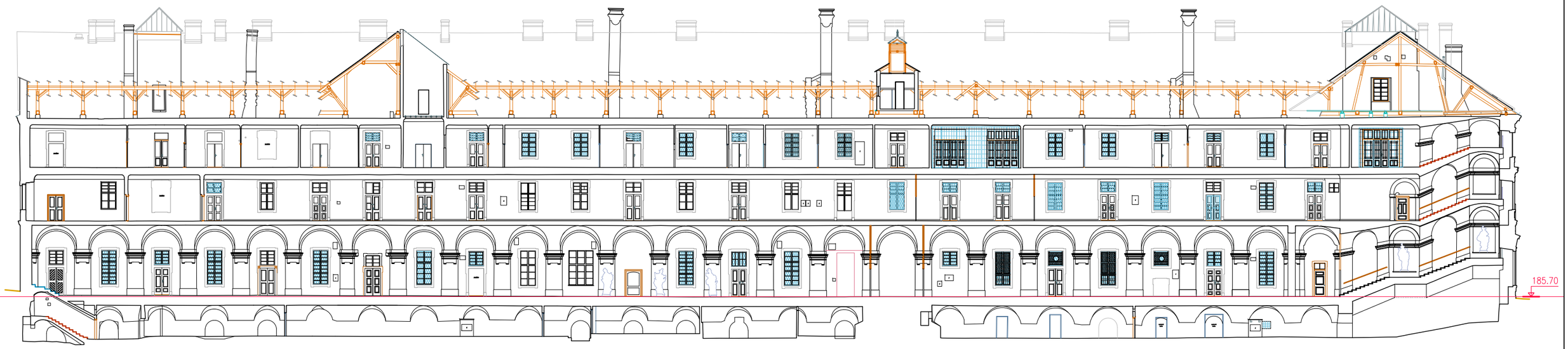

západ

Řez C1 - C1´

SO 01

východ

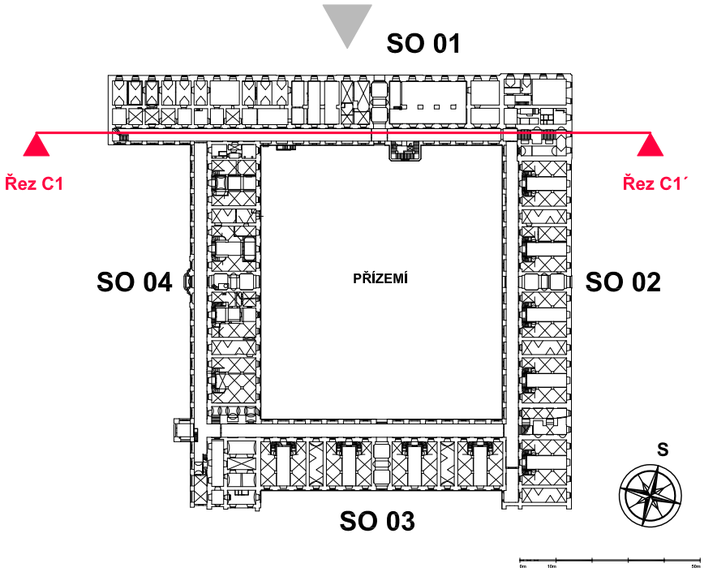

0 m 10 m 20 m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	1.15
STÁVAJÍCÍ STAV	Řez C1 - C1´ SO 01	1 : 340	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019 A3		

Řez C2

Řez C2´

východ

Řez C2 - C2´

SO 01

západ

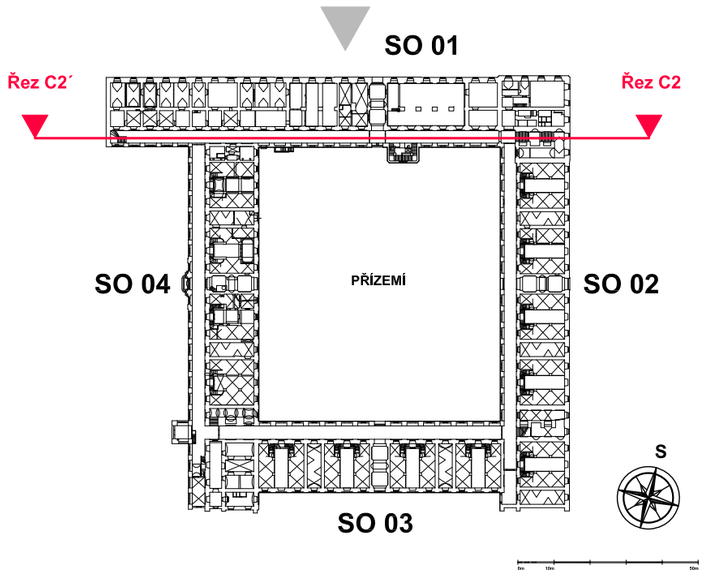

0 m 10 m 20 m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	1.16
STÁVAJÍCÍ STAV	Řez C2 - C2´ SO 01	1 : 340	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019	A3	

Řez D

Řez D´

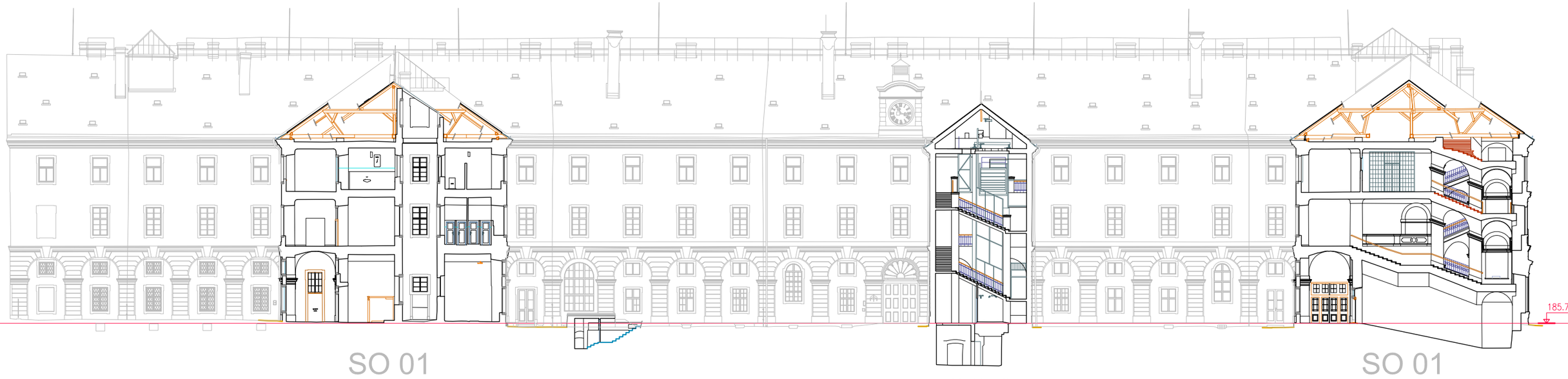

SO 01

SO 01

SO 01

západ

východ

Řez D - D´

F 5

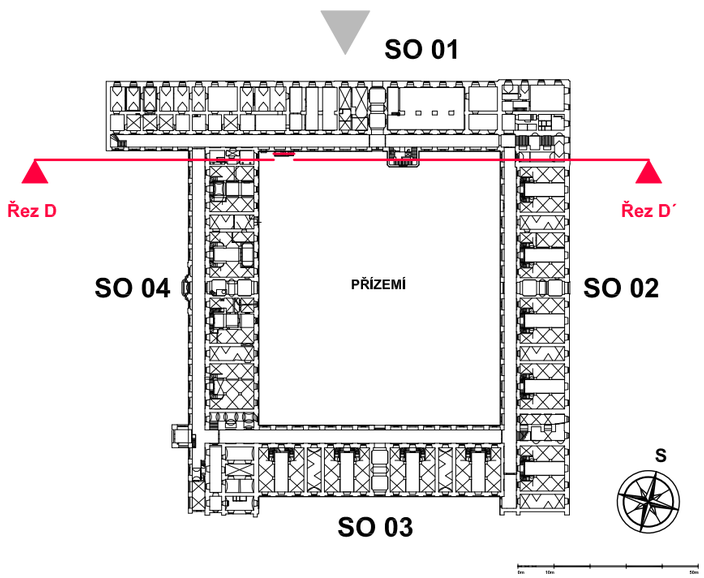

0 m 10 m 20 m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA			R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583
STÁVAJÍCÍ STAV	Řez D - D´ SO 01	1 : 340	1.17
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019 A3		

Řez E

Řez E´

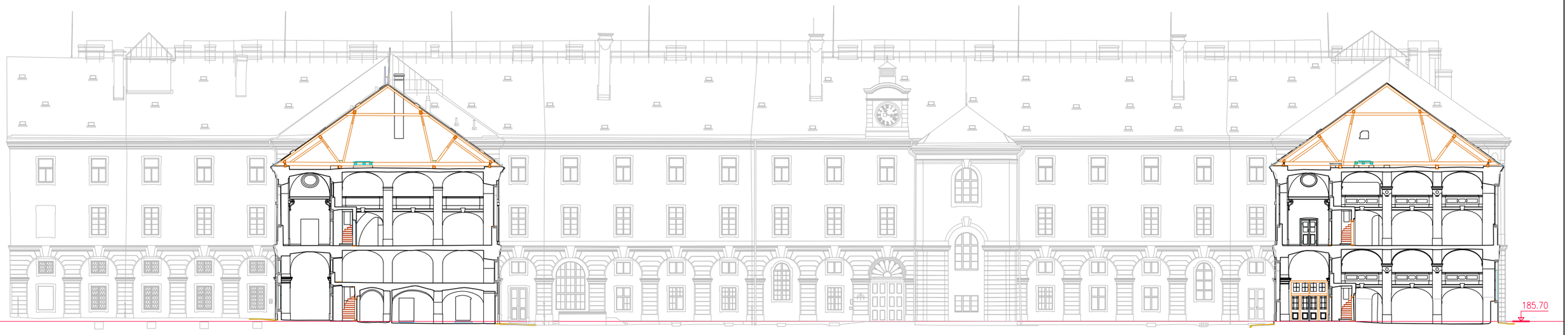

SO 04

SO 02

západ

Řez E - E´

F 5

východ

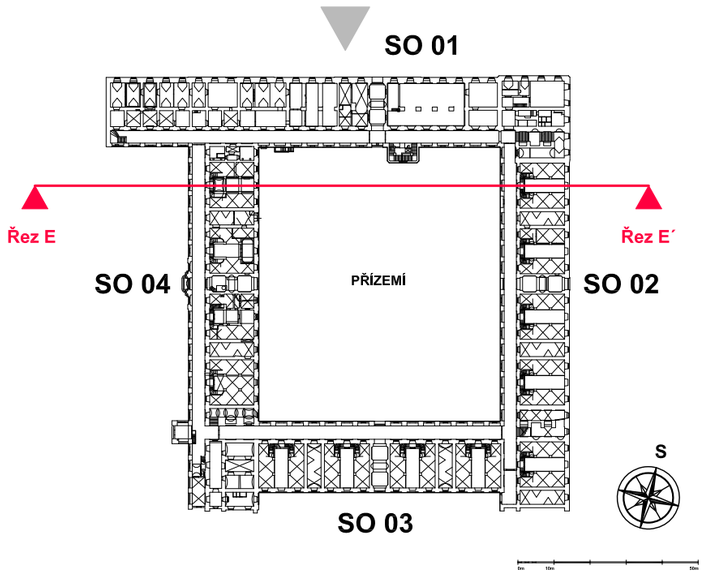

0 m 10 m 20 m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	1.18
STÁVAJÍCÍ STAV	Řez E - E´ SO 02, SO 04	1 : 340	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019 A3		

Řez F

Řez F´

SO 04

SO 02

západ

východ

Řez F - F´

F 5

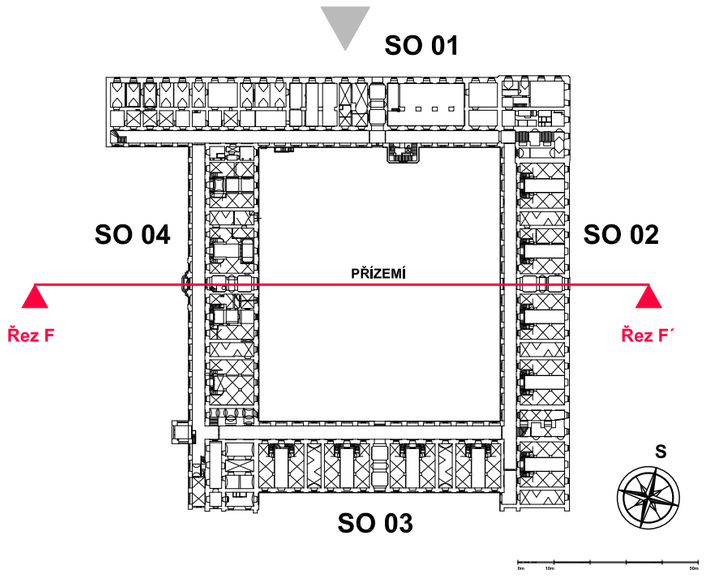

0 m 10 m 20 m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	1.19
STÁVAJÍCÍ STAV	Řez F - F´ SO 02, SO 04	1 : 340	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019	A3	

Řez G

Řez G´

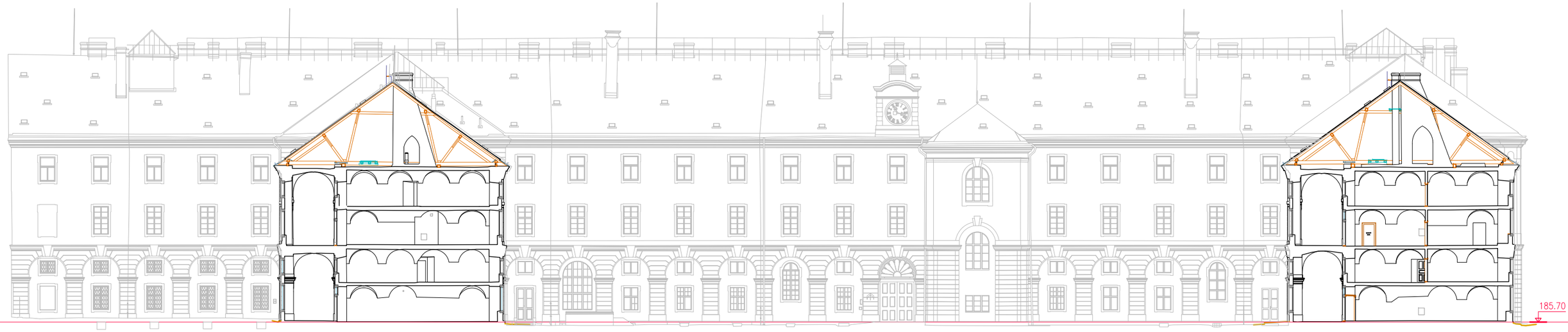

SO 04

SO 02

západ

Řez G - G´

F 5

východ

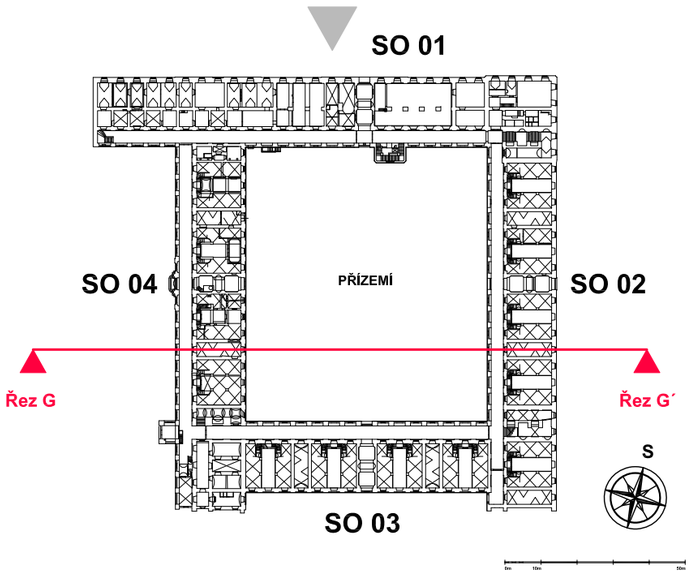

0 m 10 m 20 m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA			R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583
STÁVAJÍCÍ STAV	Řez G - G´ SO 02, SO 04	1 : 340	1.20
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019 A3		

Řez H

Řez H´

SO 02

SO 03

SO 04

východ

Řez H - H´

F 7

západ

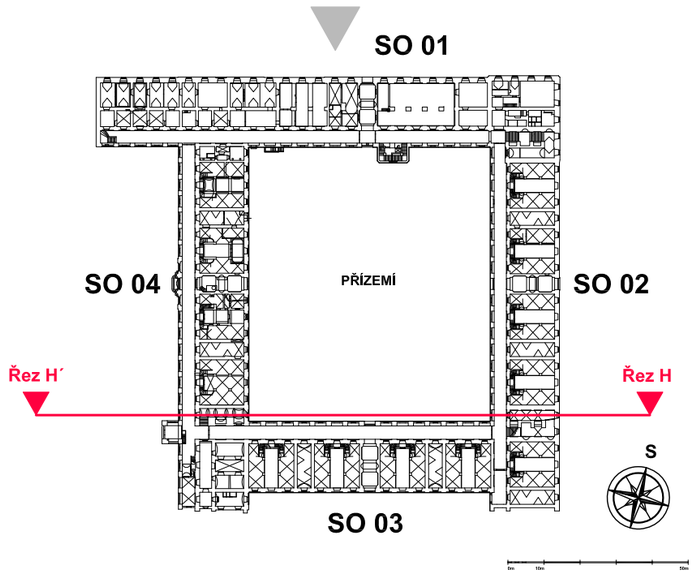

0 m 10 m 20 m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	1.21
STÁVAJÍCÍ STAV	Řez H - H´ SO 02, SO 04	1 : 340	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019 A3		

Řez I1

Řez I1´

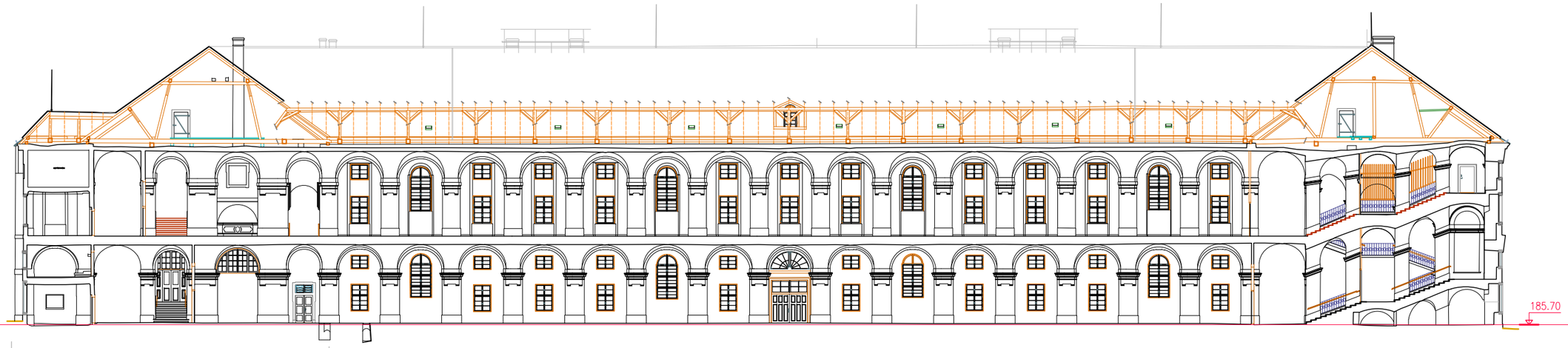

SO 04

SO 03

SO 02

západ

Řez I1 - I1´

východ

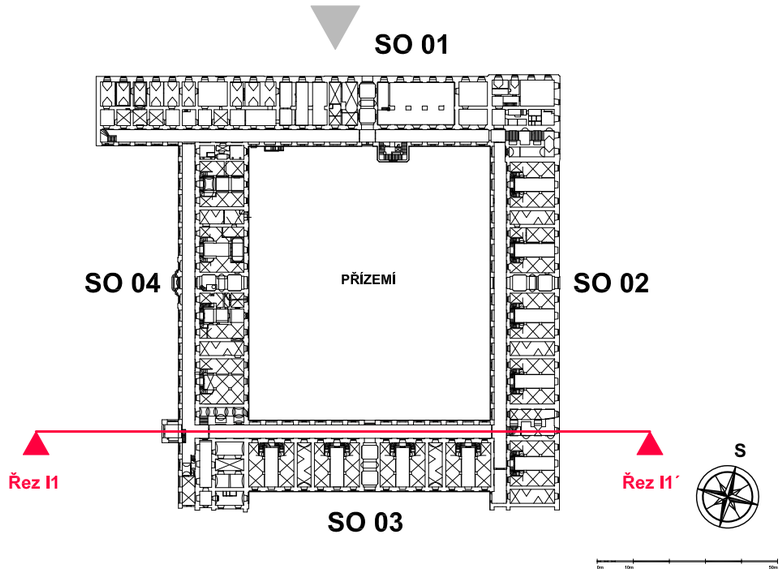

0 m 10 m 20 m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	1.22
STÁVAJÍCÍ STAV	Řez I1 - I1´ SO 02, SO 03, SO 04	1 : 340	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019 A3		

Řez I2

Řez I2´

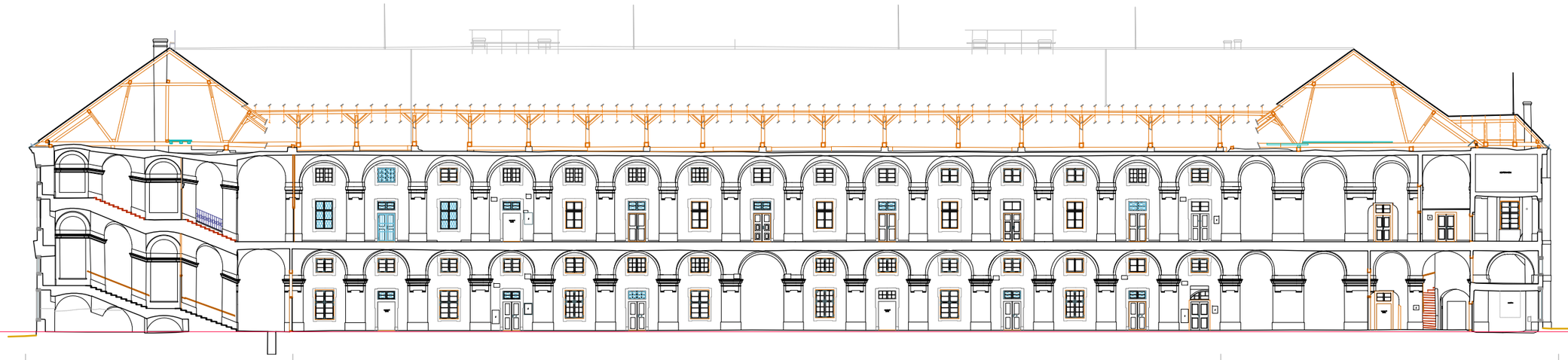

SO 02

SO 03

SO 04

východ

Řez I2 - I2´

západ

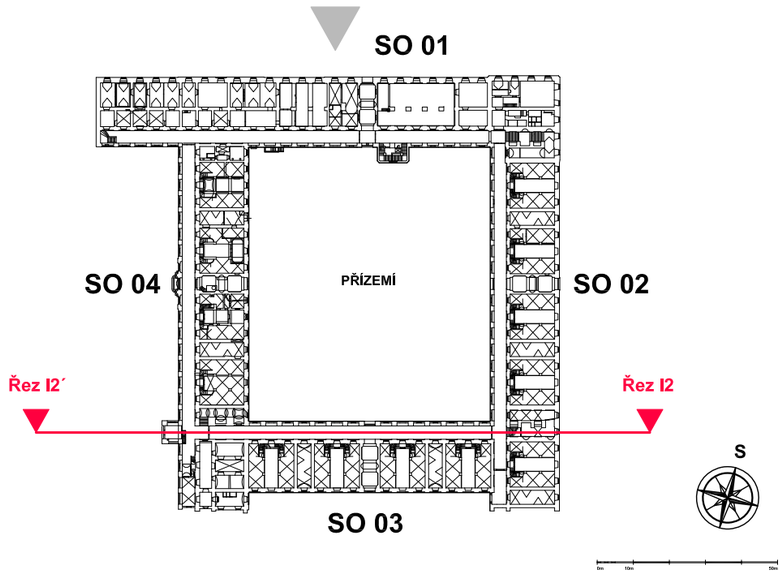

0 m 10 m 20 m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	1.23
STÁVAJÍCÍ STAV	Řez I2 - I2´ SO 02, SO 03, SO 04	1 : 340	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019	A3	

Řez J

Řez J´

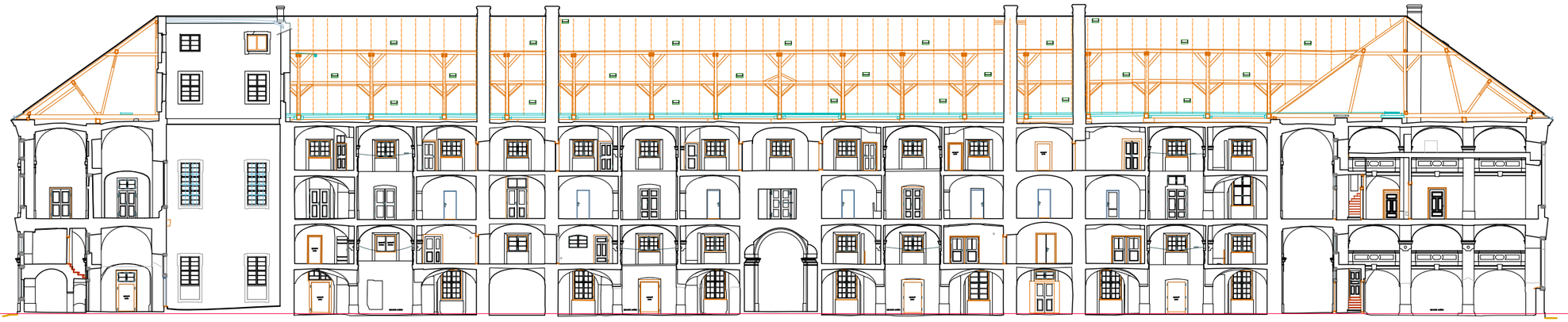

SO 04

SO 03

SO 02

západ

Řez J - J´

východ

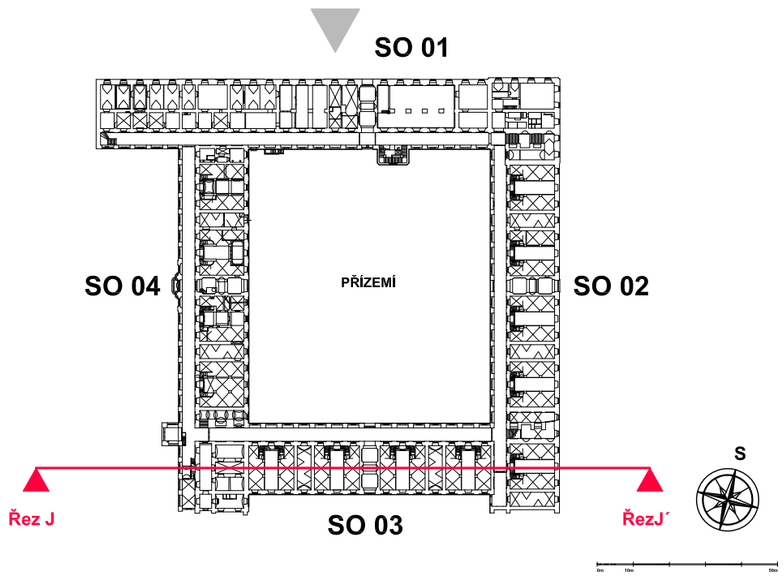

0 m 10 m 20 m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	1.24
STÁVAJÍCÍ STAV	Řez J - J´ SO 02, SO 03, SO 04	1 : 340	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019 A3		

Řez K

Řez K´

SO 02

SO 03

SO 04

východ

Řez K - K´

západ

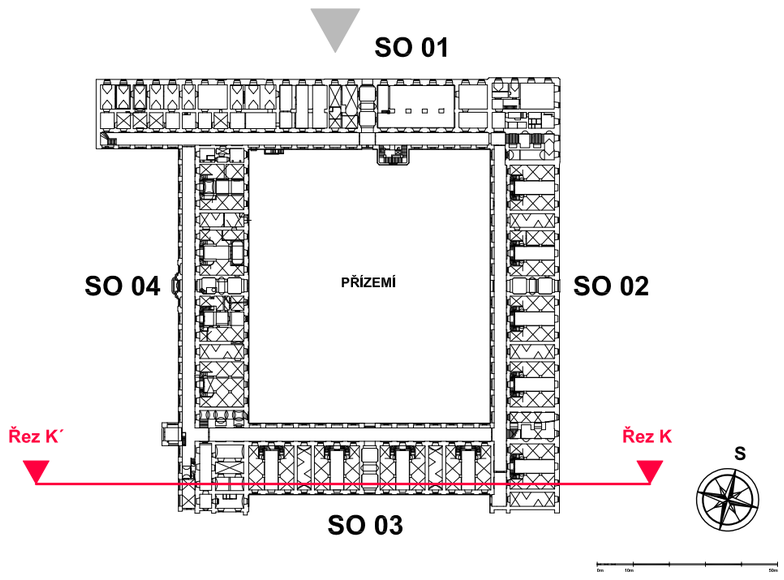

0 m 10 m 20 m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	1.25
STÁVAJÍCÍ STAV	Řez K - K´ SO 02, SO 03, SO 04	1 : 340	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019 A3		

Řez L1

Řez L1´

SO 04

SO 03

SO 02

západ

východ

Řez L1 - L1´

F 3

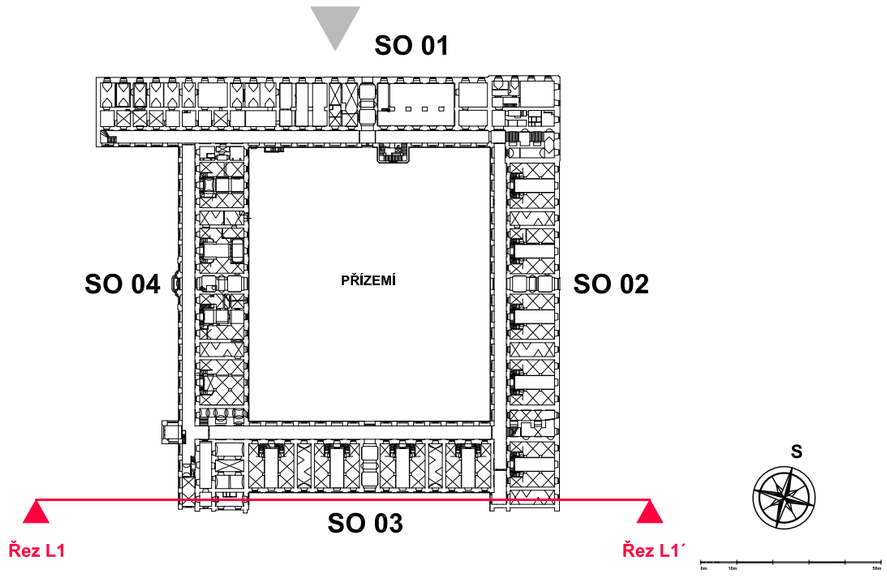

0 m 10 m 20 m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	1.26
STÁVAJÍCÍ STAV	Řez L1 - L1´ SO 02, SO 04	1 : 340	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019 A3		

Řez L2

Řez L2´

185.70

SO 02

SO 04

východ

Řez L2 - L2´

západ

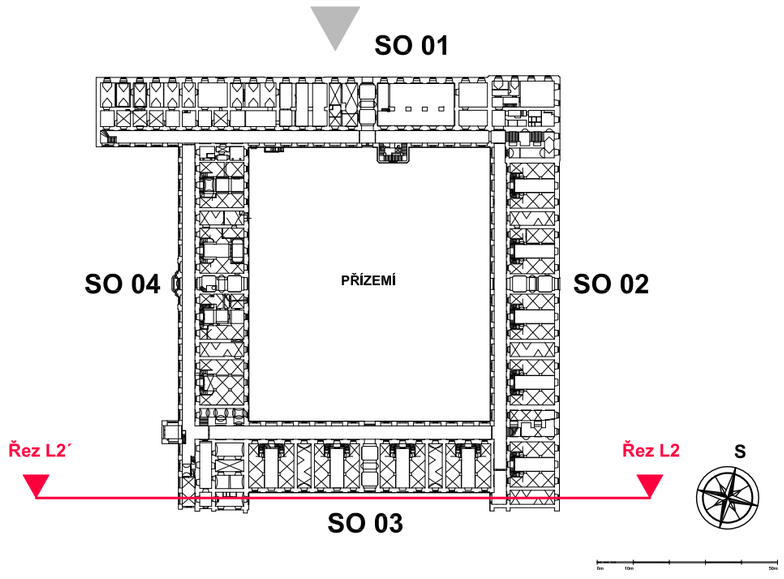

0 m 10 m 20 m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	1.27
STÁVAJÍCÍ STAV	Řez L2 - L2´ SO 02, SO 04	1 : 340	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019	A3	

Řez M

Řez M´

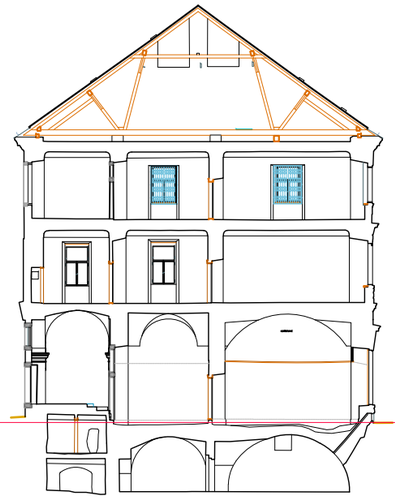

Řez M - M´

jih SO 01 sever

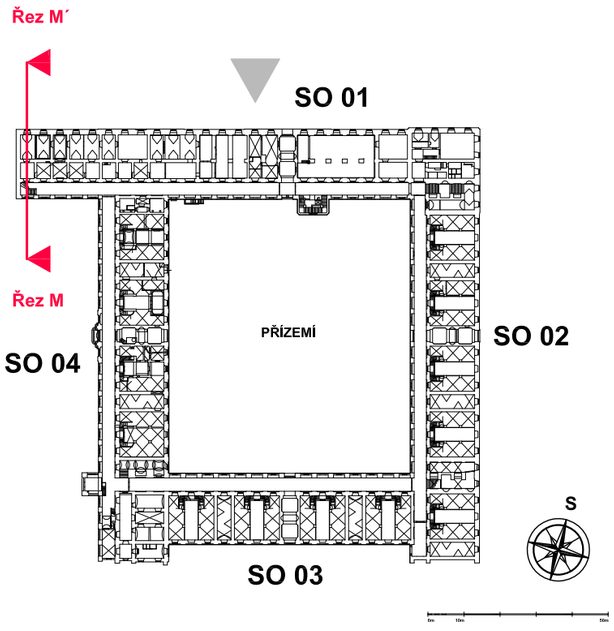

0 m 10 m 20 m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	1.28
STÁVAJÍCÍ STAV	Řez M - M´ SO 01	1 : 340	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019 A3		

Řez N

Řez N´

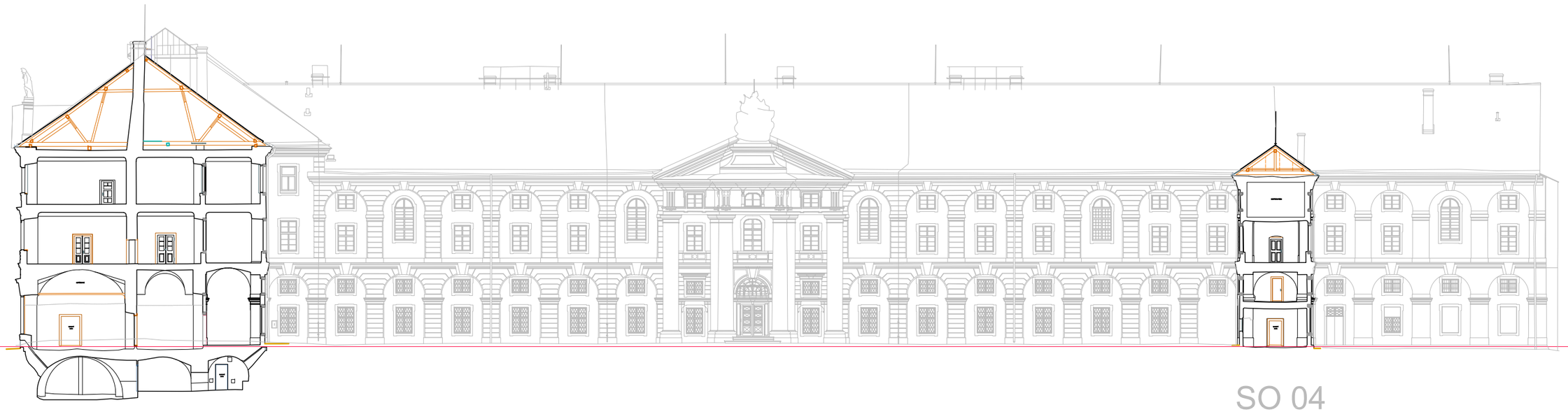

SO 01

SO 04

sever

jih

Řez N - N´

F 4

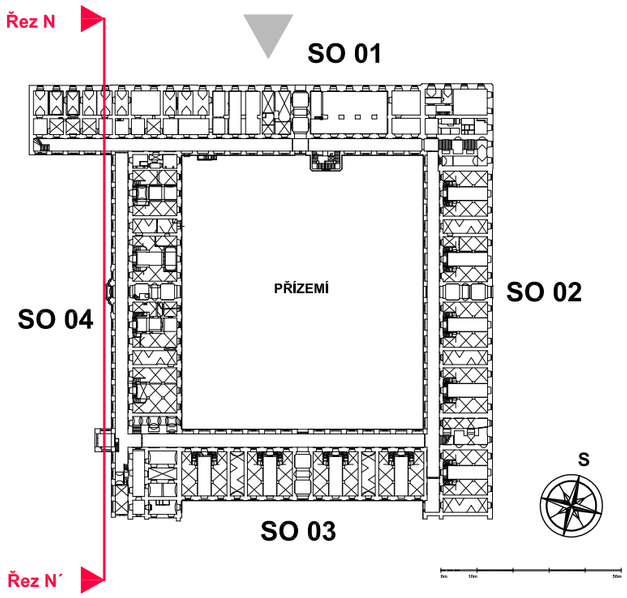

0 m 10 m 20 m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	1.29
STÁVAJÍCÍ STAV	Řez N - N´ SO 01, SO 04	1 : 340	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019	A3	

Řez O1

Řez O1´

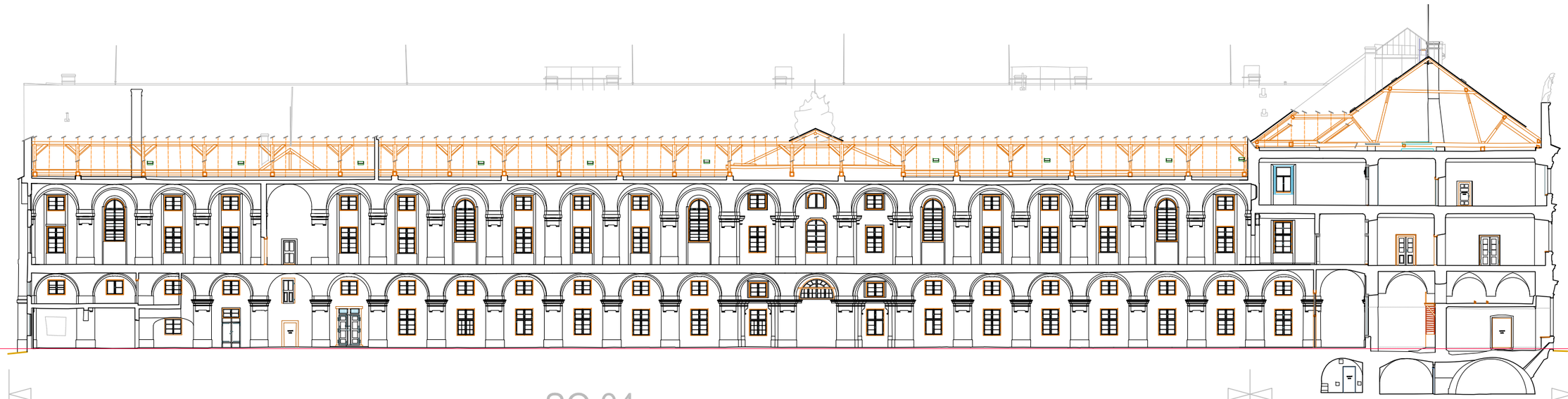

SO 04

SO 01

jih

sever

Řez O1 - O1´

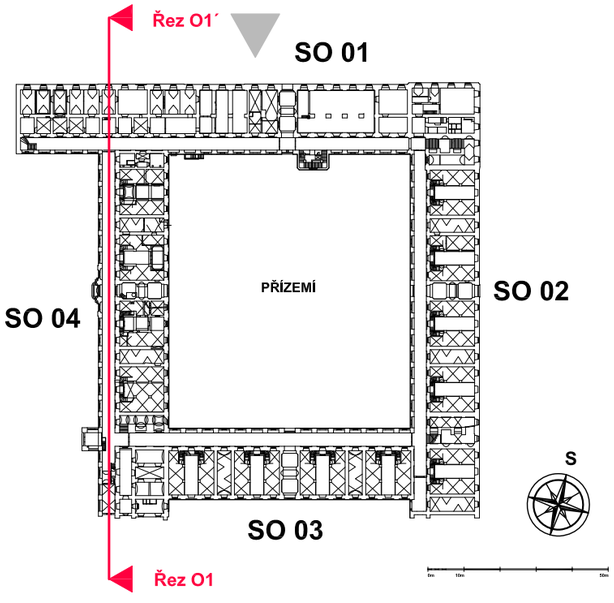

0 m 10 m 20 m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	1.30
STÁVAJÍCÍ STAV	Řez O1 - O1´ SO 01, SO 04	1 : 340	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019 A3		

Řez O2

Řez O2´

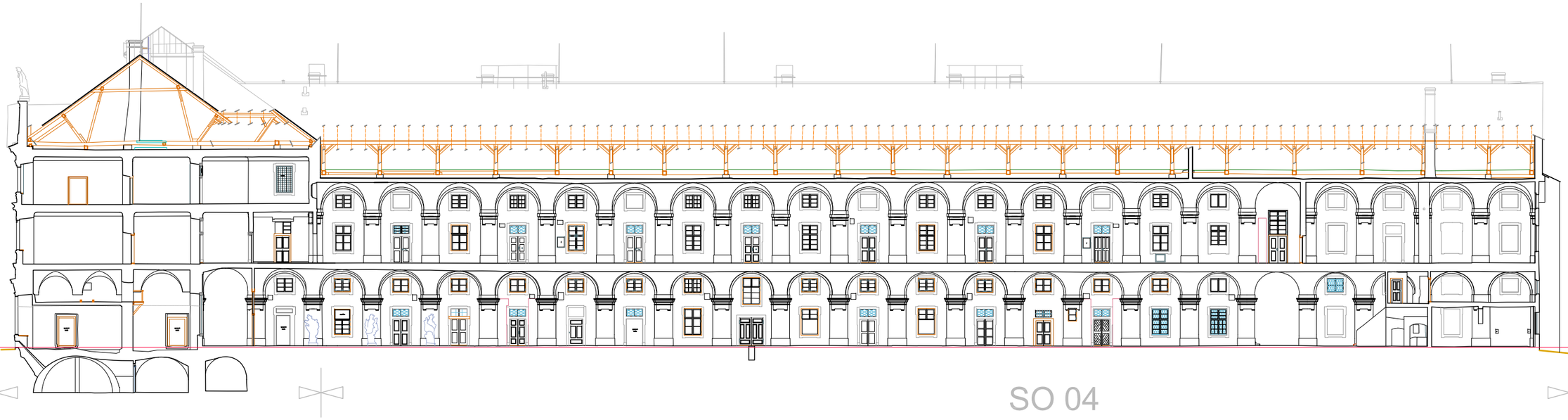

SO 01

sever

SO 04

jih

Řez O2 - O2´

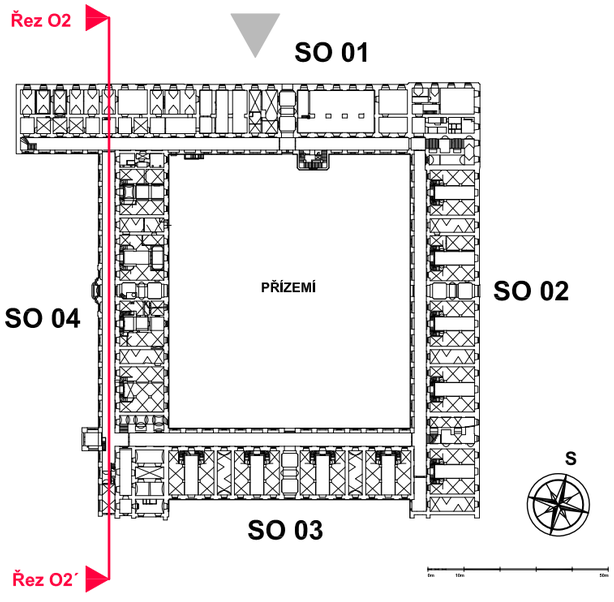

0 m 10 m 20 m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	1.31
STÁVAJÍCÍ STAV	Řez O2 - O2´ SO 01, SO 04	1 : 340	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019	A3	

Řez P

Řez P´

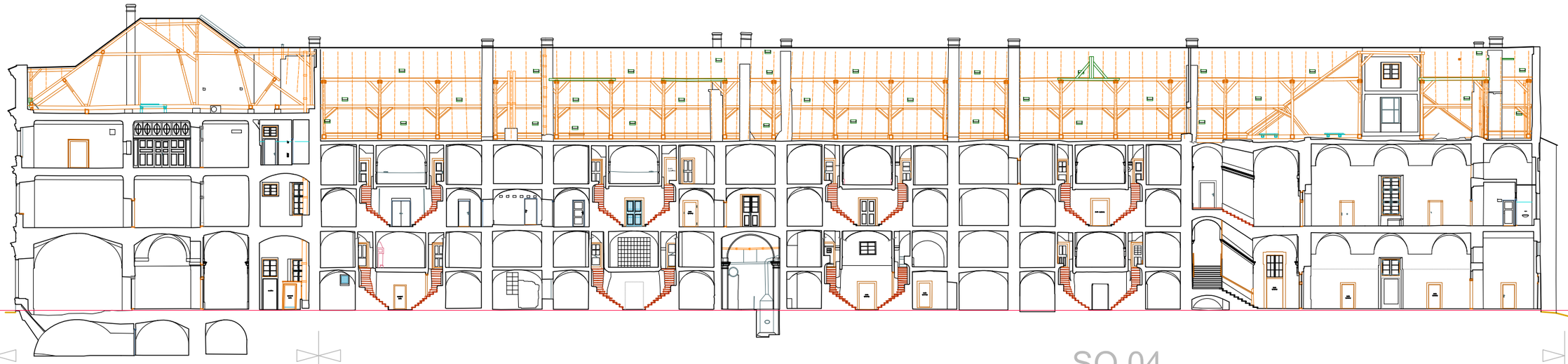

SO 01

sever

SO 04

jih

Řez P - P´

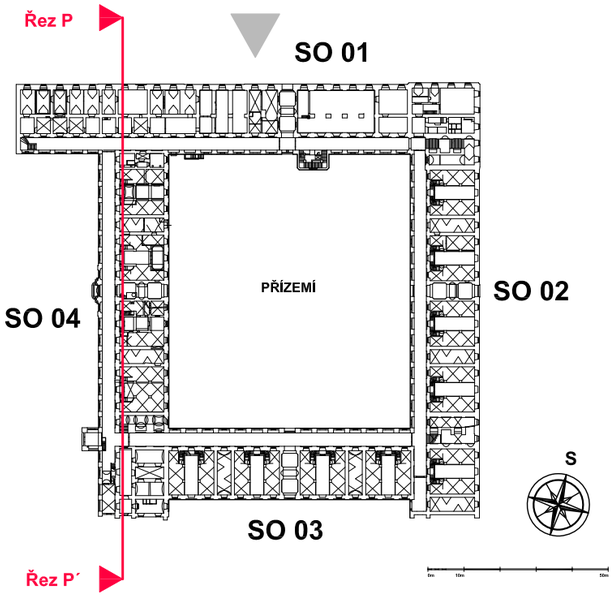

0 m 10 m 20 m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	1.32
STÁVAJÍCÍ STAV	Řez P - P´ SO 01, SO 04	1 : 340	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019 A3		

Řez Q

Řez Q´

SO 01

SO 04

sever

jih

Řez Q - Q´

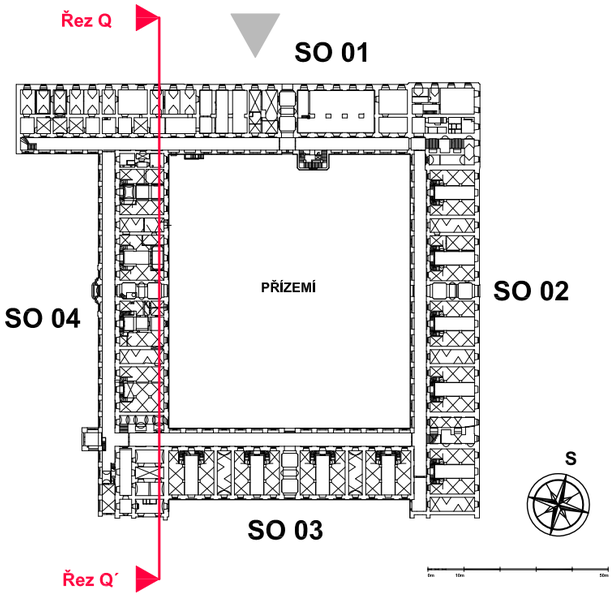

0 m 10 m 20 m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	1.33
STÁVAJÍCÍ STAV	Řez Q - Q´ SO 01, SO 04	1 : 340	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019 A3		

Řez R

Řez R´

SO 03

SO 01

jih

sever

Řez R - R´

F 8

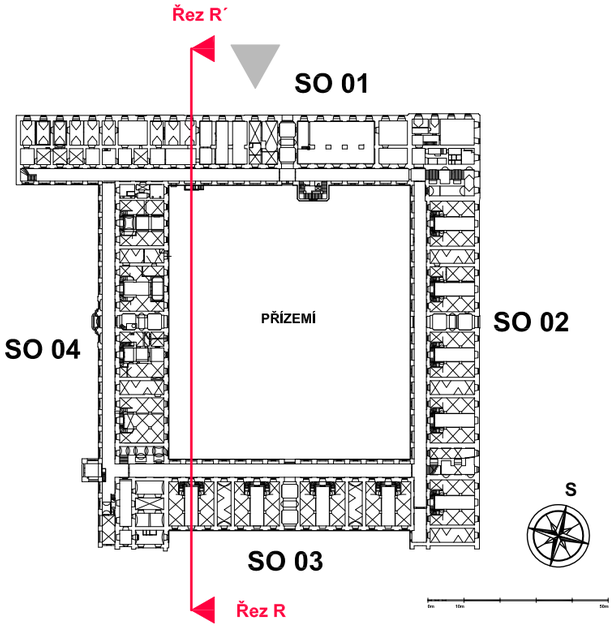

0 m 10 m 20 m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	1.34
STÁVAJÍCÍ STAV	Řez R - R´ SO 01, SO 03	1 : 340	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019 A3		

Řez S

Řez S´

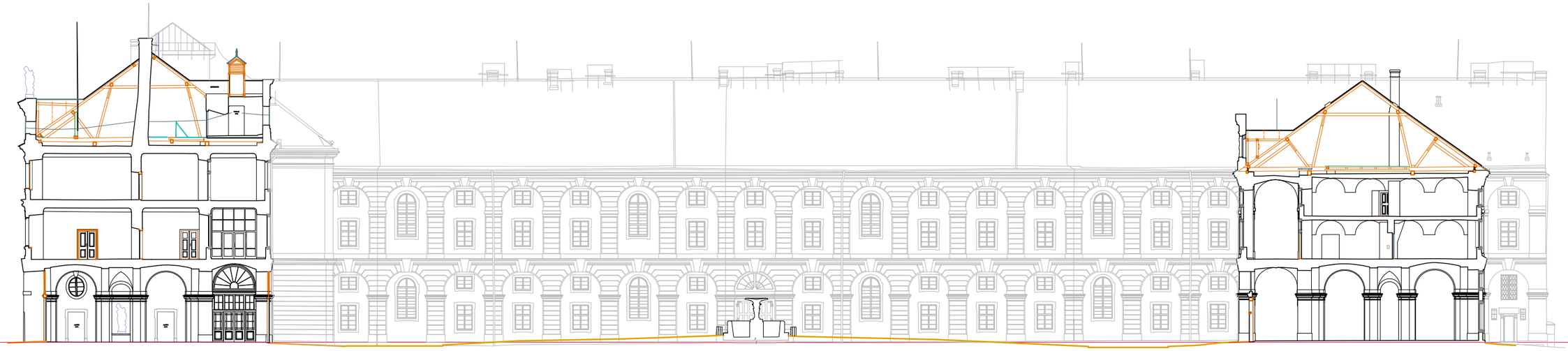

SO 01

SO 03

sever

jih

Řez S - S´

F 6

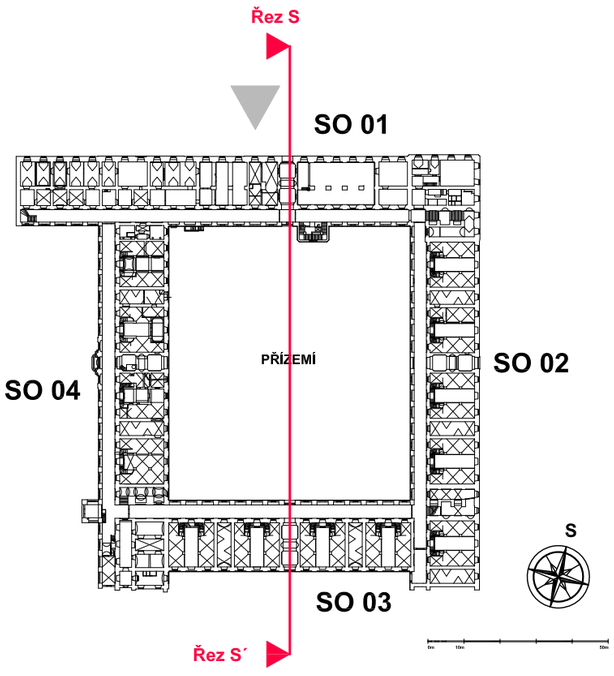

0 m 10 m 20 m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA			R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583
STÁVAJÍCÍ STAV	Řez S - S´ SO 01, SO 03	1 : 340	1.35
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019	A3	

Řez T

Řez T´

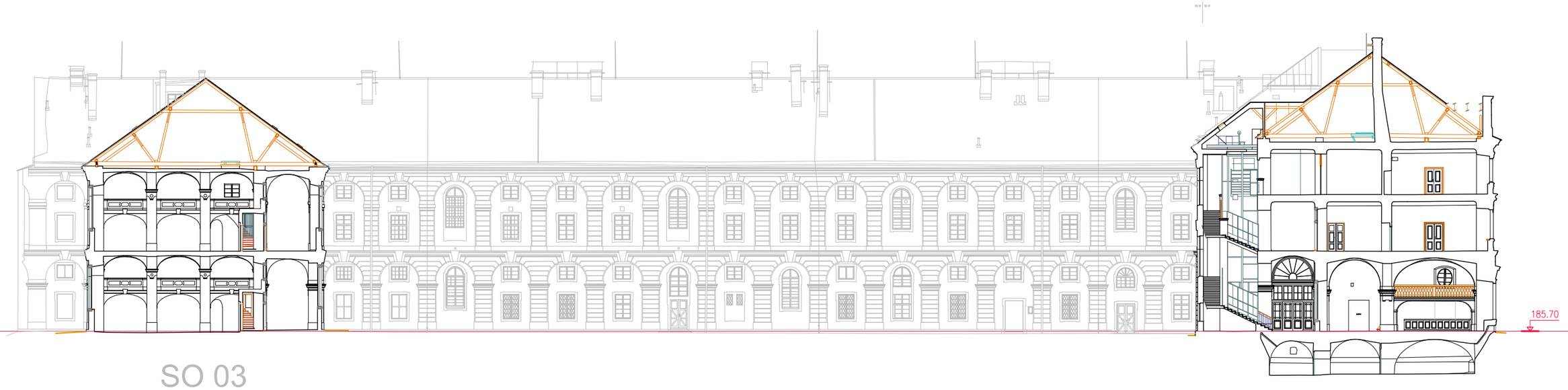

SO 03

SO 01

jih

sever

Řez T - T´

F 8

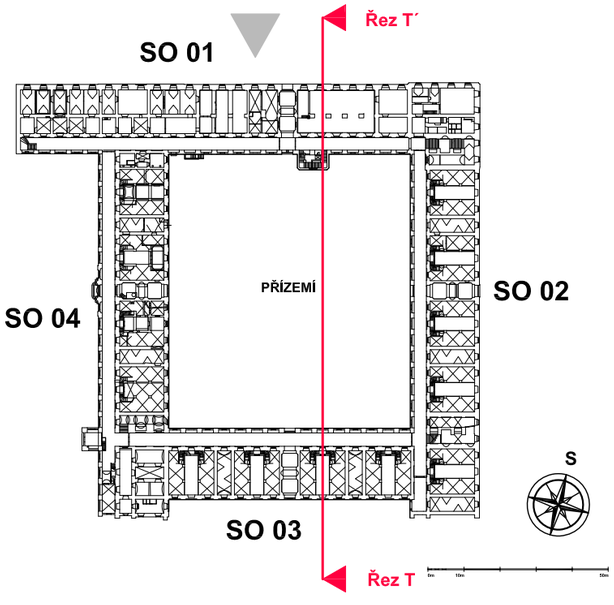

0 m 10 m 20 m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	1.36
STÁVAJÍCÍ STAV	Řez T - T´ SO 01, SO 03	1 : 340	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019 A3		

Řez U

Řez U´

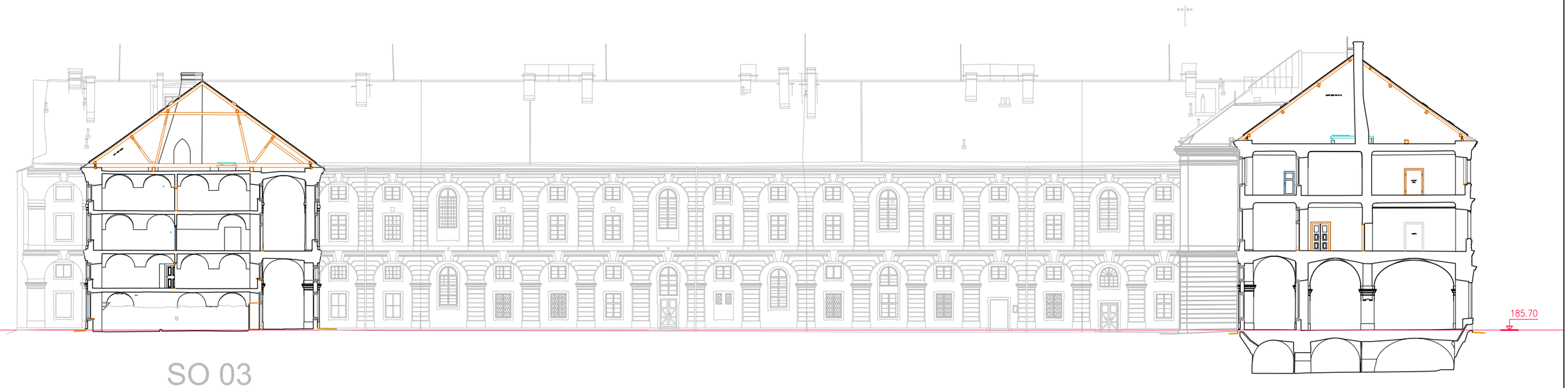

SO 03

SO 01

jih

sever

Řez U - U´

F 8

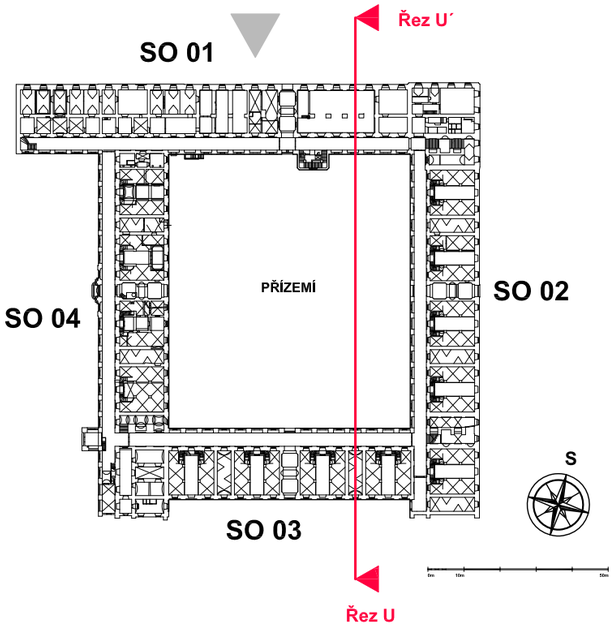

0 m 10 m 20 m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	1.37
STÁVAJÍCÍ STAV	Řez U - U´ SO 01, SO 03	1 : 340	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019 A3		

Řez V1

Řez V1´

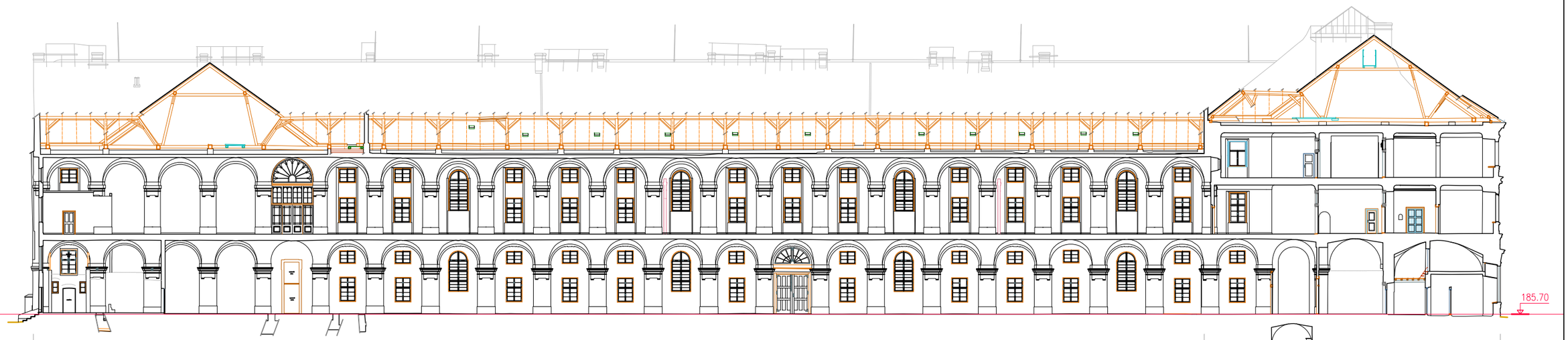

SO 02

SO 01

jih

sever

Řez V1 - V1´

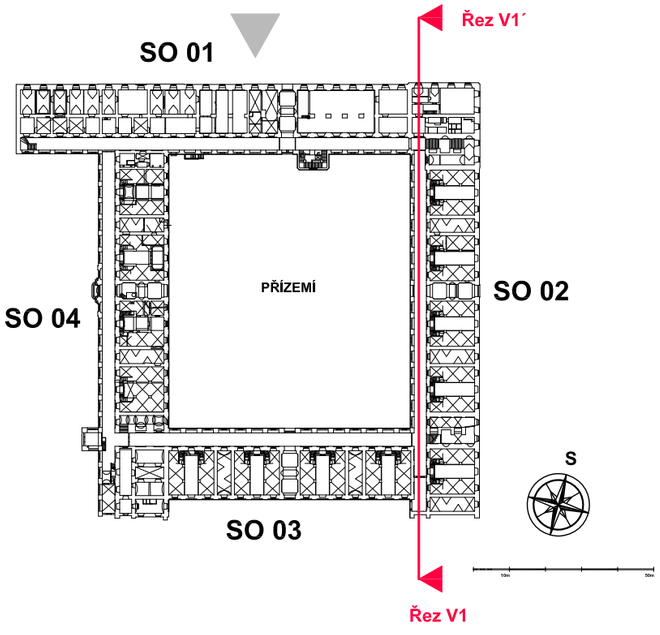

0 m 10 m 20 m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	1.38
STÁVAJÍCÍ STAV	Řez V1 - V1´ SO 01, SO 02	1 : 340	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019 A3		

Řez V2

Řez V2´

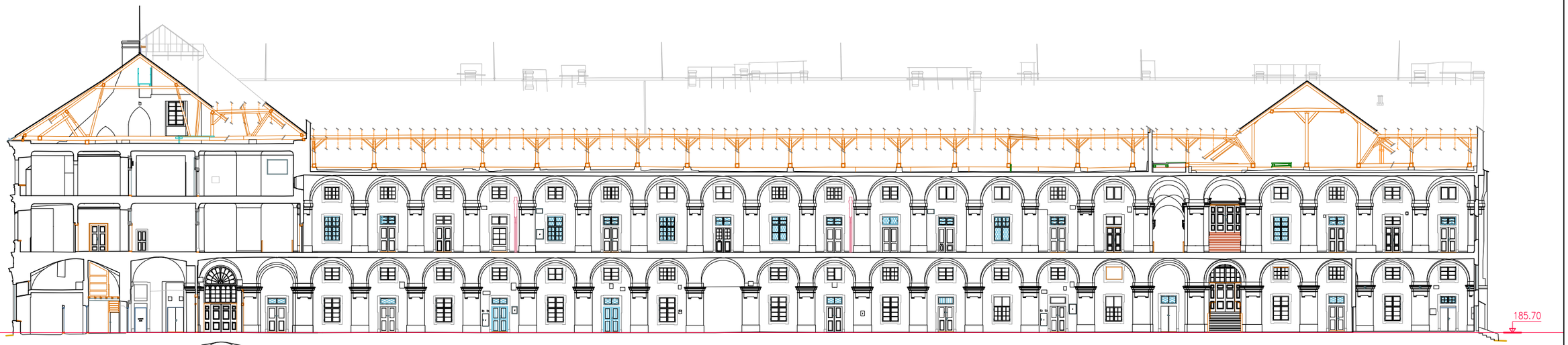

SO 01

SO 02

sever

jih

Řez V2 - V2´

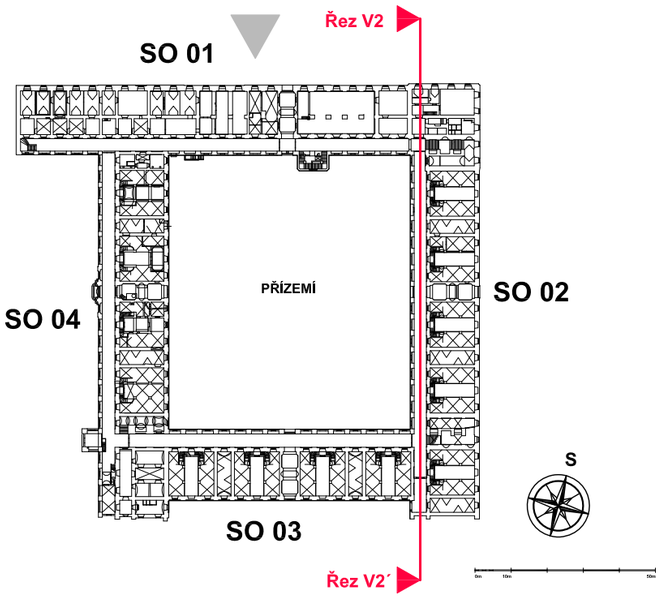

0 m 10 m 20 m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	1.39
STÁVAJÍCÍ STAV	Řez V2 - V2´ SO 01, SO 02	1 : 340	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019 A3		

Řez W

Řez W´

sever

jih

Řez W - W´

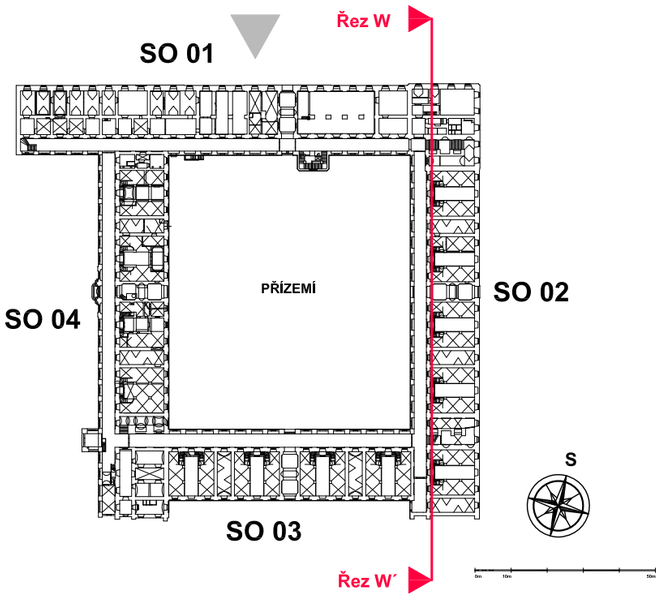

0 m 10 m 20 m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	1.40
STÁVAJÍCÍ STAV	Řez W - W´ SO 01, SO 02	1 : 340	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019	A3	

Řez Z

Řez Z´

sever

jih

Řez Z - Z´

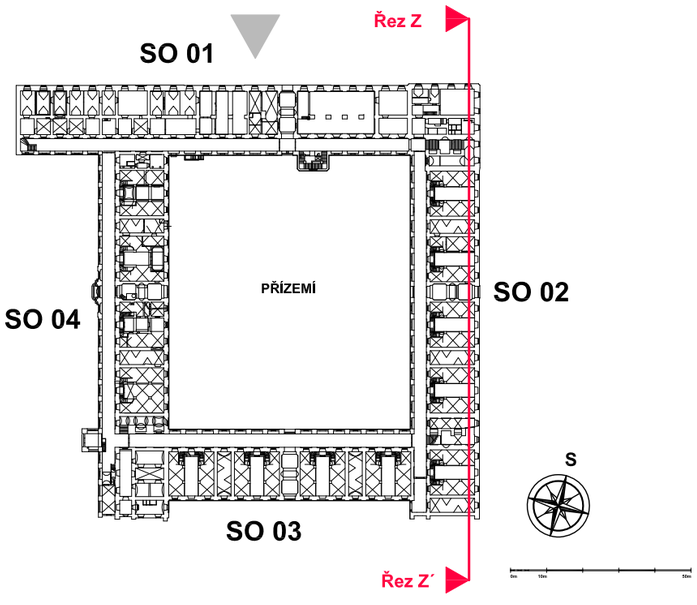

0 m 10 m 20 m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	1.41
STÁVAJÍCÍ STAV	Řez Z - Z´ SO 01, SO 02	1 : 340	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019 A3		

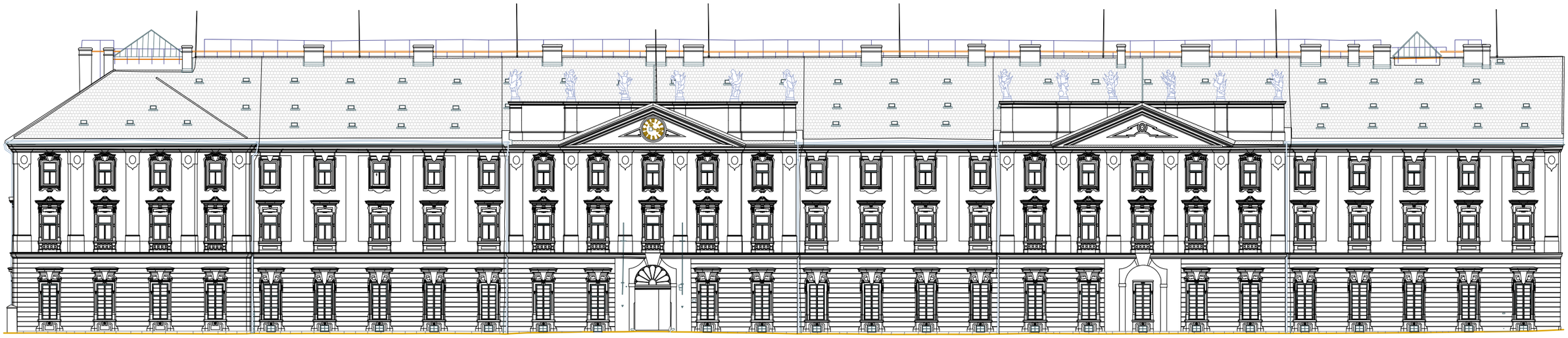

východ

POHLED SEVERNÍ

SO 01

F1

západ

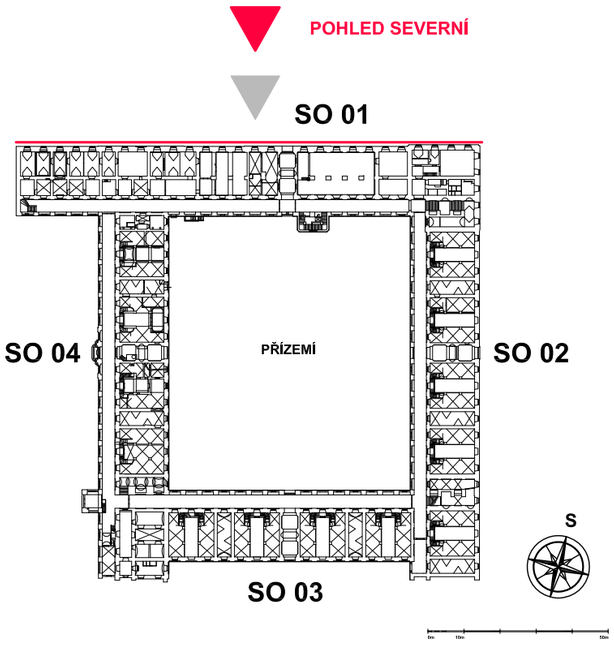

0 m 10 m 20 m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA			R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	1.42
STÁVAJÍCÍ STAV	POHLED SEVERNÍ	F1	1 : 340	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019		A3	

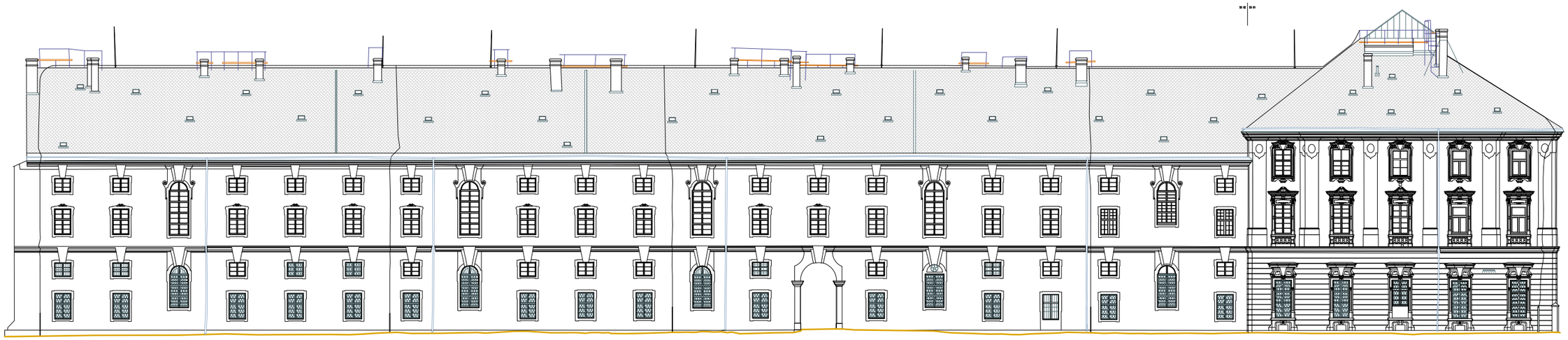

SO 02

SO 01

jih

sever

POHLED VÝCHODNÍ

SO 01 SO 02

F2

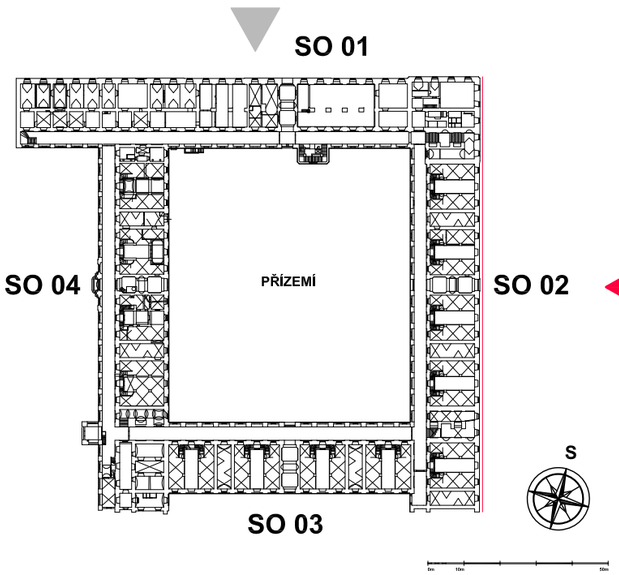

0 m 10 m 20 m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	1.43
STÁVAJÍCÍ STAV	POHLED VÝCHODNÍ F2	1 : 340	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019 A3		

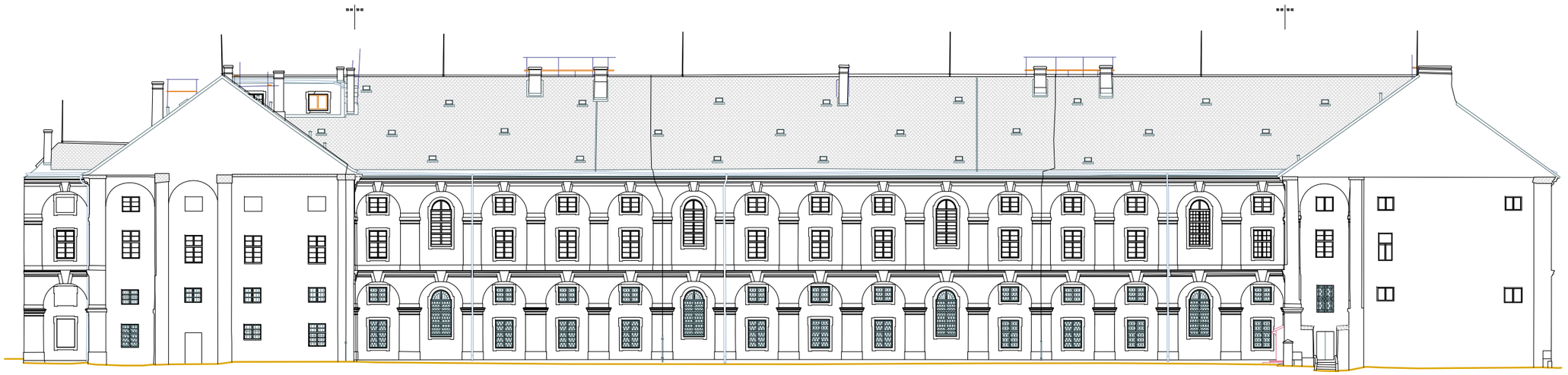

SO 04 SO 03 SO 02

západ východ

POHLED JIŽNÍ

SO 01

F3

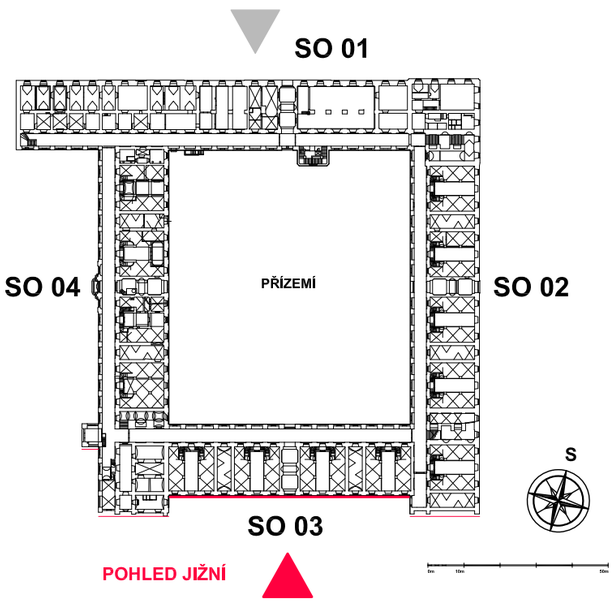

0 m 10 m 20 m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA			R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	1.44
STÁVAJÍCÍ STAV	POHLED JIŽNÍ	F3	1 : 340	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019		A3	

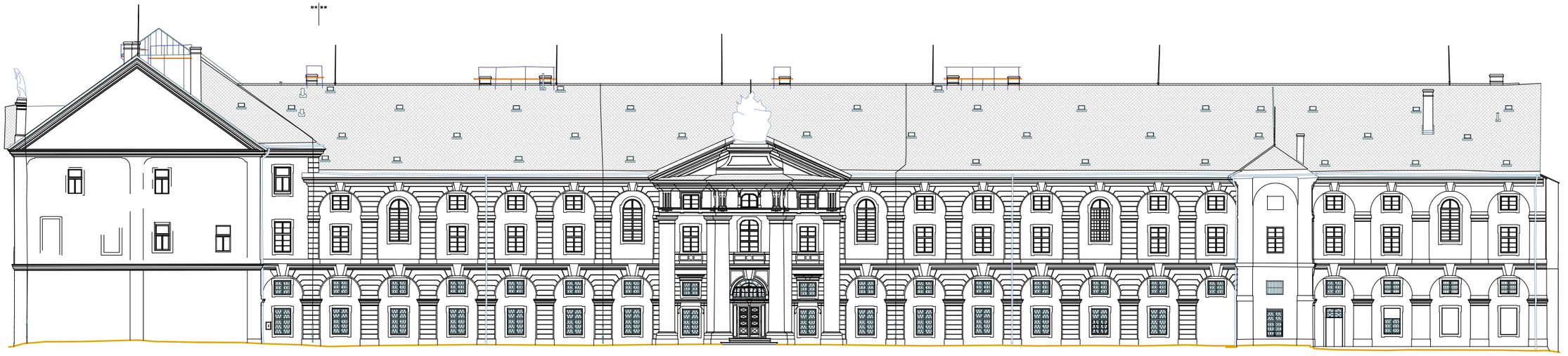

SO 01

SO 04

sever

jih

POHLED ZÁPADNÍ

SO 01 SO 04

F4

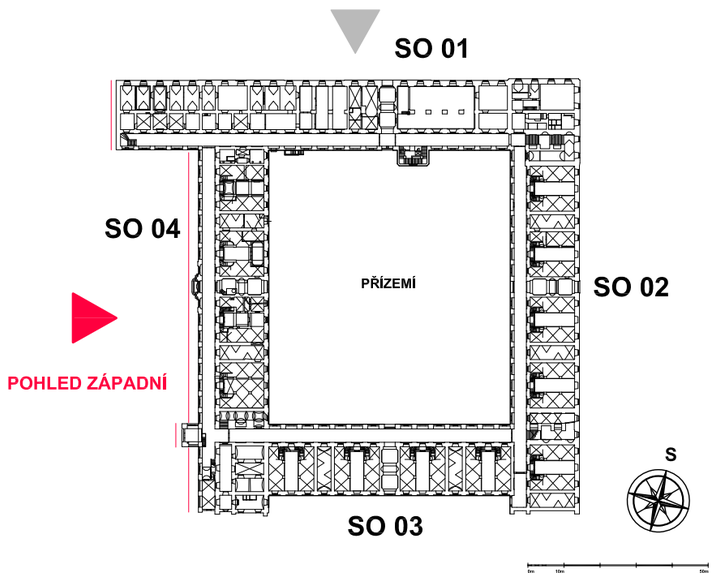

0 m 10 m 20 m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA			R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	1.45
STÁVAJÍCÍ STAV	POHLED ZÁPADNÍ	F4	1 : 340	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019		A3	

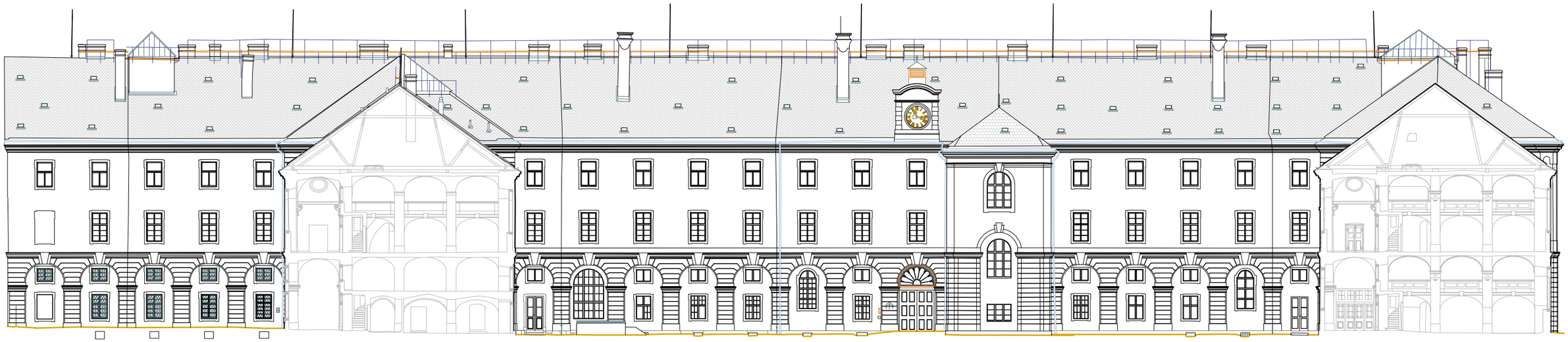

SO 01 SO 04 SO 01 SO 03

západ východ

POHLED JIŽNÍ DVORNÍ

SO 01

F5a

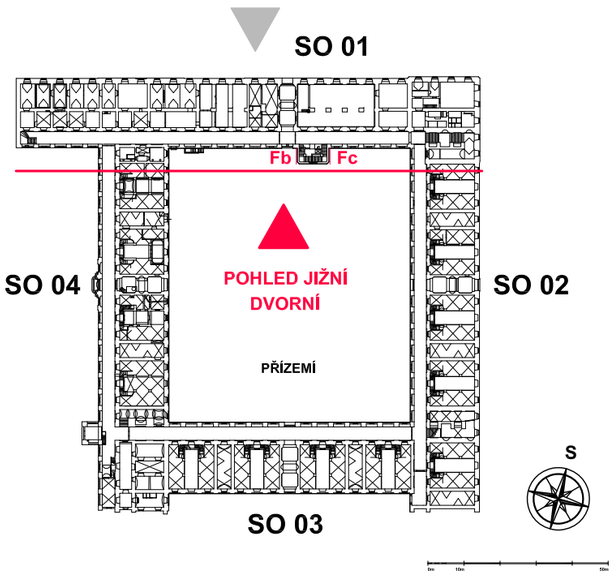

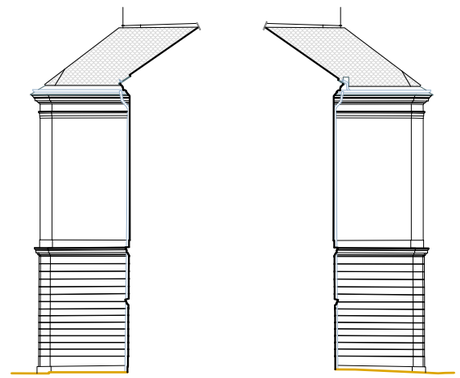

F5c F5b

boční fasády schodišťového risalitu

SO 01

0 m 10 m 20 m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA			R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	1.46
STÁVAJÍCÍ STAV	POHLED JIŽNÍ DVORNÍ	F5a F5,F5b	1 : 340	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019		A3	

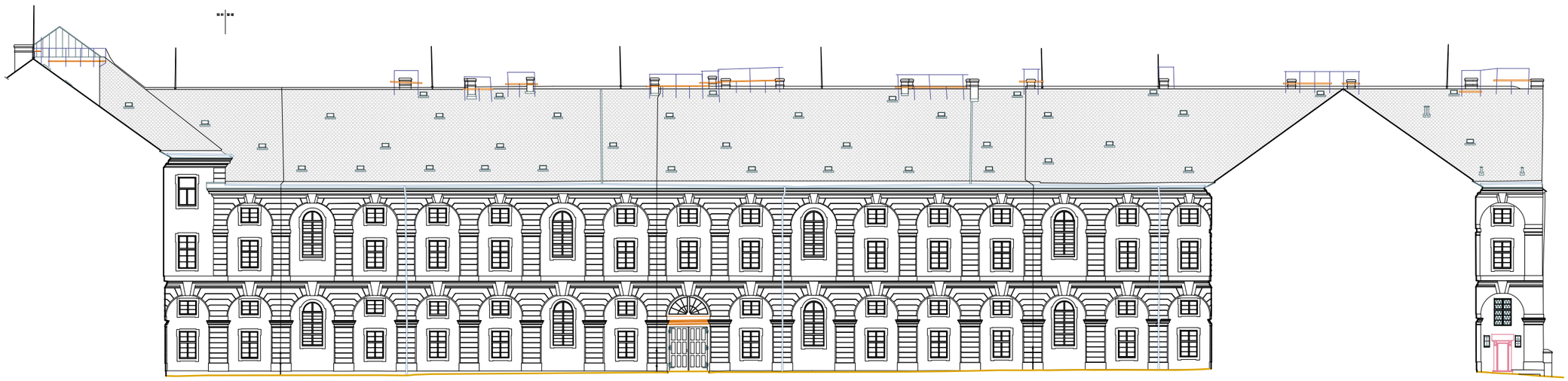

SO 01 SO 02 SO 03 SO 02

sever jih

POHLED ZÁPADNÍ DVORNÍ

SO 01 SO 02 SO 03

F6

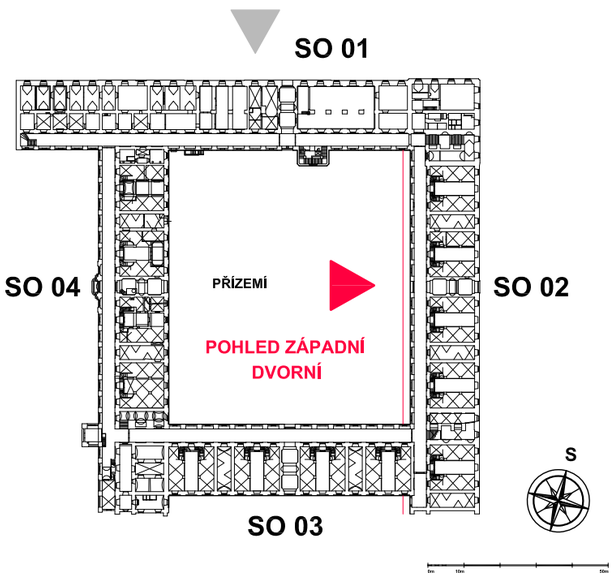

0 m 10 m 20 m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	1.47
STÁVAJÍCÍ STAV	POHLED ZÁPADNÍ DVORNÍ F6	1 : 340	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019 A3		

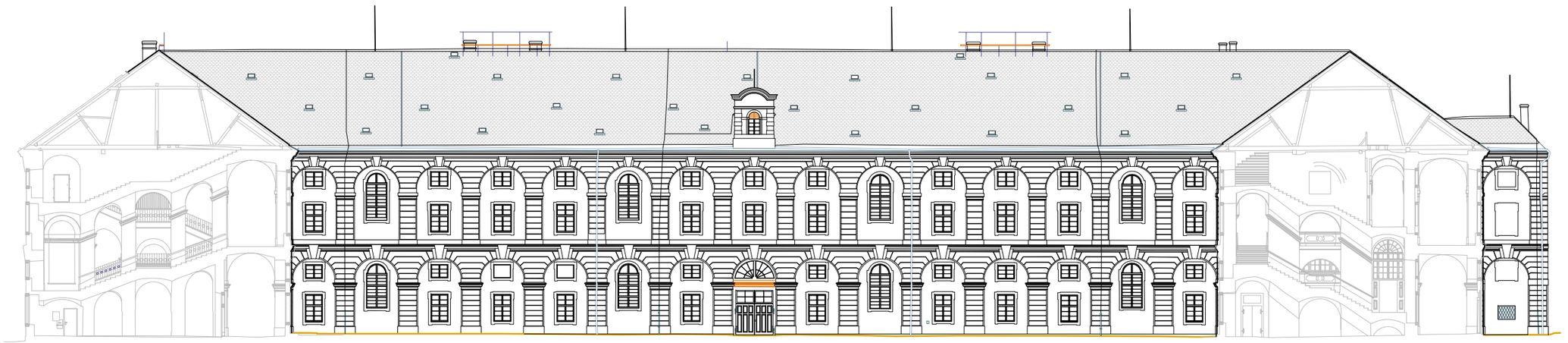

SO 02 SO 03 SO 04

východ

západ

POHLED SEVERNÍ DVORNÍ

SO 03 SO 04

F7

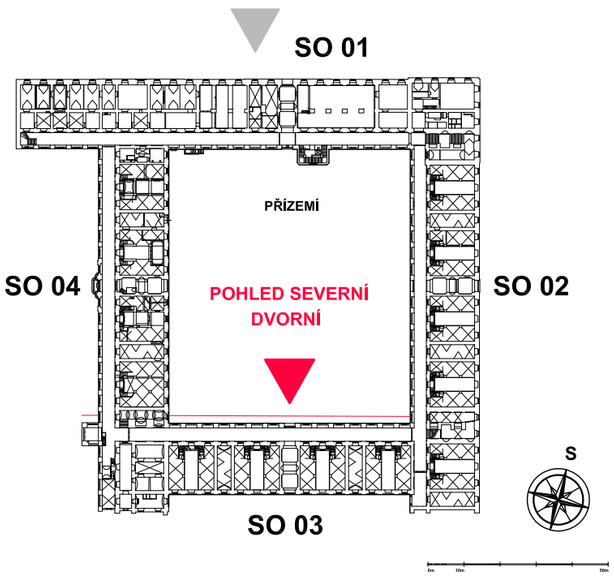

0 m 10 m 20 m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	1.48
STÁVAJÍCÍ STAV	POHLED SEVERNÍ DVORNÍ F7	1 : 340	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019 A3		

jih

SO 04

sever

POHLED VÝCHODNÍ DVORNÍ

SO 01 SO 04

F8

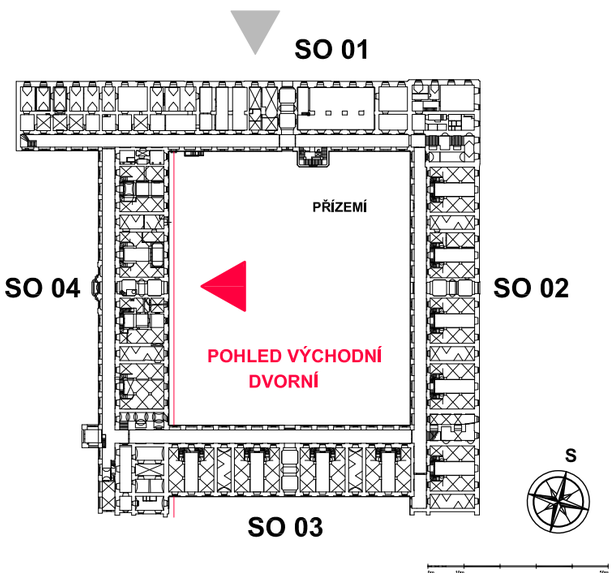

0 m 10 m 20 m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	1.49
STÁVAJÍCÍ STAV	POHLED VÝCHODNÍ DVORNÍ F8	1 : 340	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019	A3	

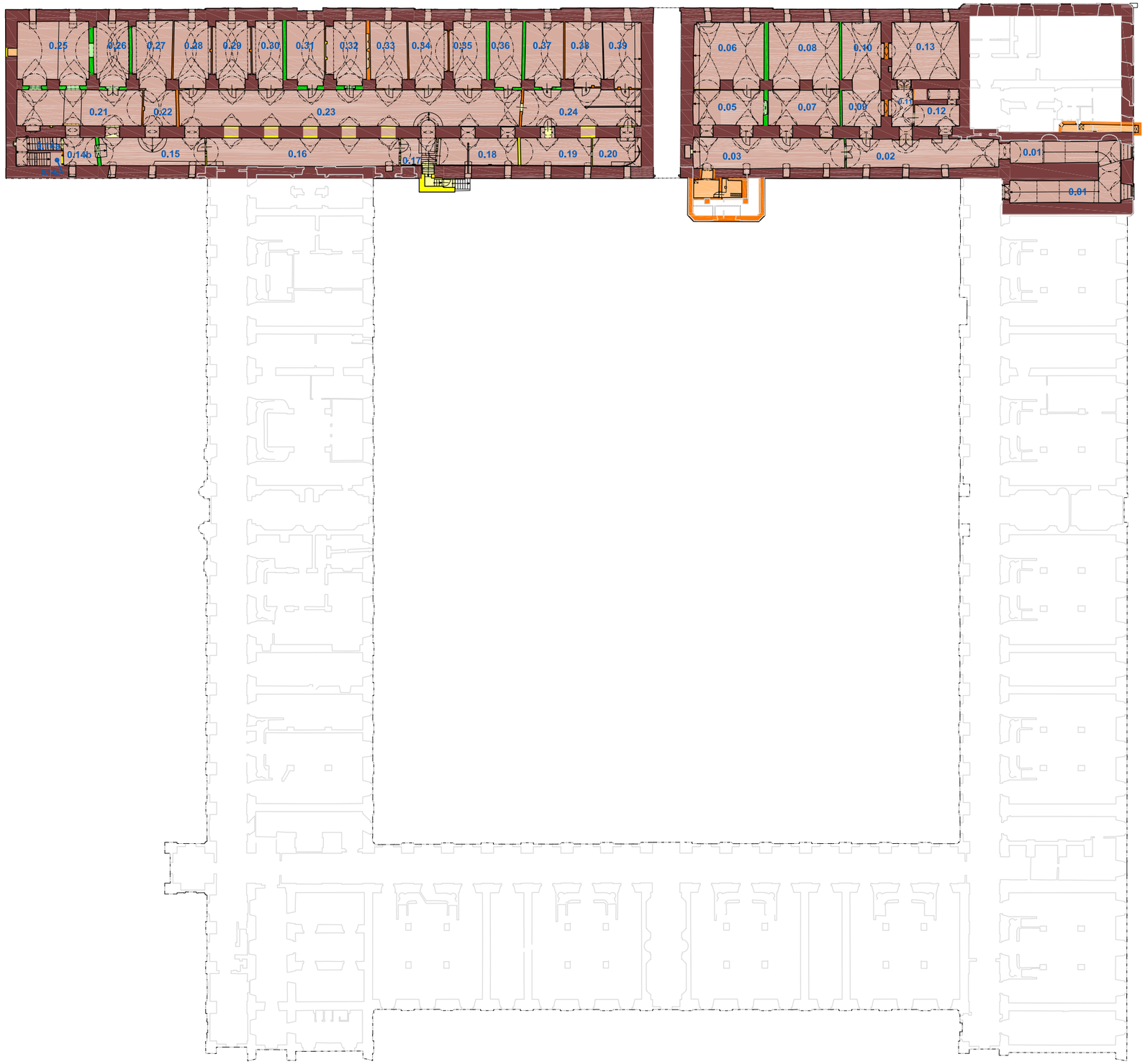

S

LEGENDA K VYHODNOCENÍ STAVEBNÍHO VÝVOJE OBJEKTU

Konstrukce a prostory barokní
- výstavba 1731 - 1738

Konstrukce a prostory barokní
- adaptace 1739 - 1769

Konstrukce a prostory klasicistní
- cca 1800 - 1850

Konstrukce a prostory období historizmů
- cca 1850 - 1918

Konstrukce a prostory novodobé
- 1918 - 1948

Konstrukce a prostory novodobé
- po roce 1948

Konstrukce a prostory zařazené hypoteticky

Řez Q - Q´

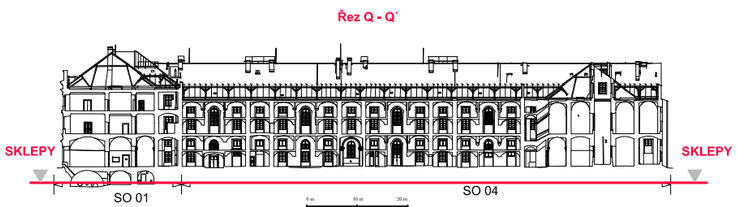

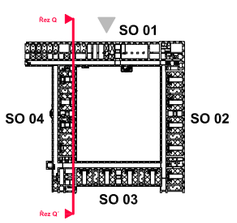

0m 10m 50m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	2.1
STAVEBNÍ VÝVOJ	SKLEPY	1 : 500	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019 A3		

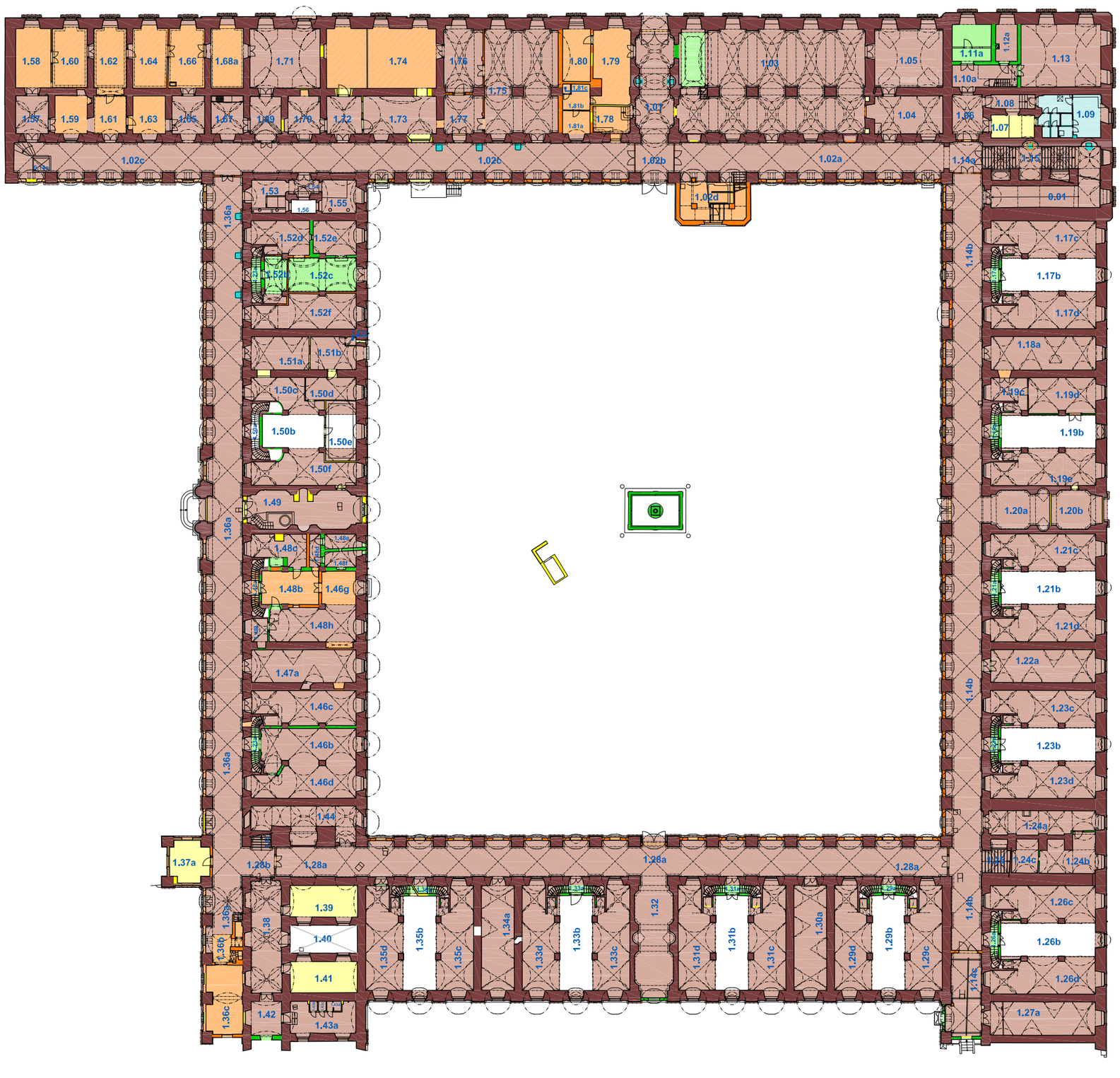

LEGENDA K VYHODNOCENÍ STAVEBNÍHO VÝVOJE OBJEKTU

Konstrukce a prostory barokní
- výstavba 1731 - 1738

Konstrukce a prostory barokní
- adaptace 1739 - 1769

Konstrukce a prostory klasicistní
- cca 1800 - 1850

Konstrukce a prostory období historizmů
- cca 1850 - 1918

Konstrukce a prostory novodobé
- 1918 - 1948

Konstrukce a prostory novodobé
- po roce 1948

Konstrukce a prostory zařazené hypoteticky

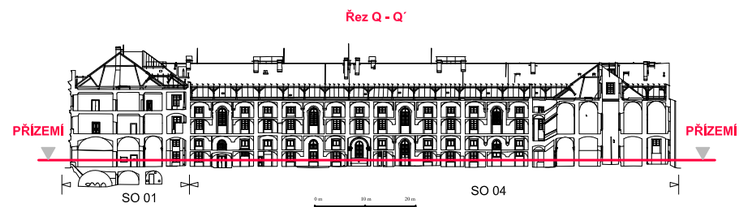

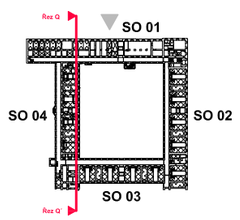

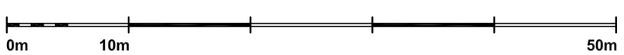

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA | R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583

STAVEBNÍ VÝVOJ

PŘÍZEMÍ

1 : 500

2.2

STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM

NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019 A3

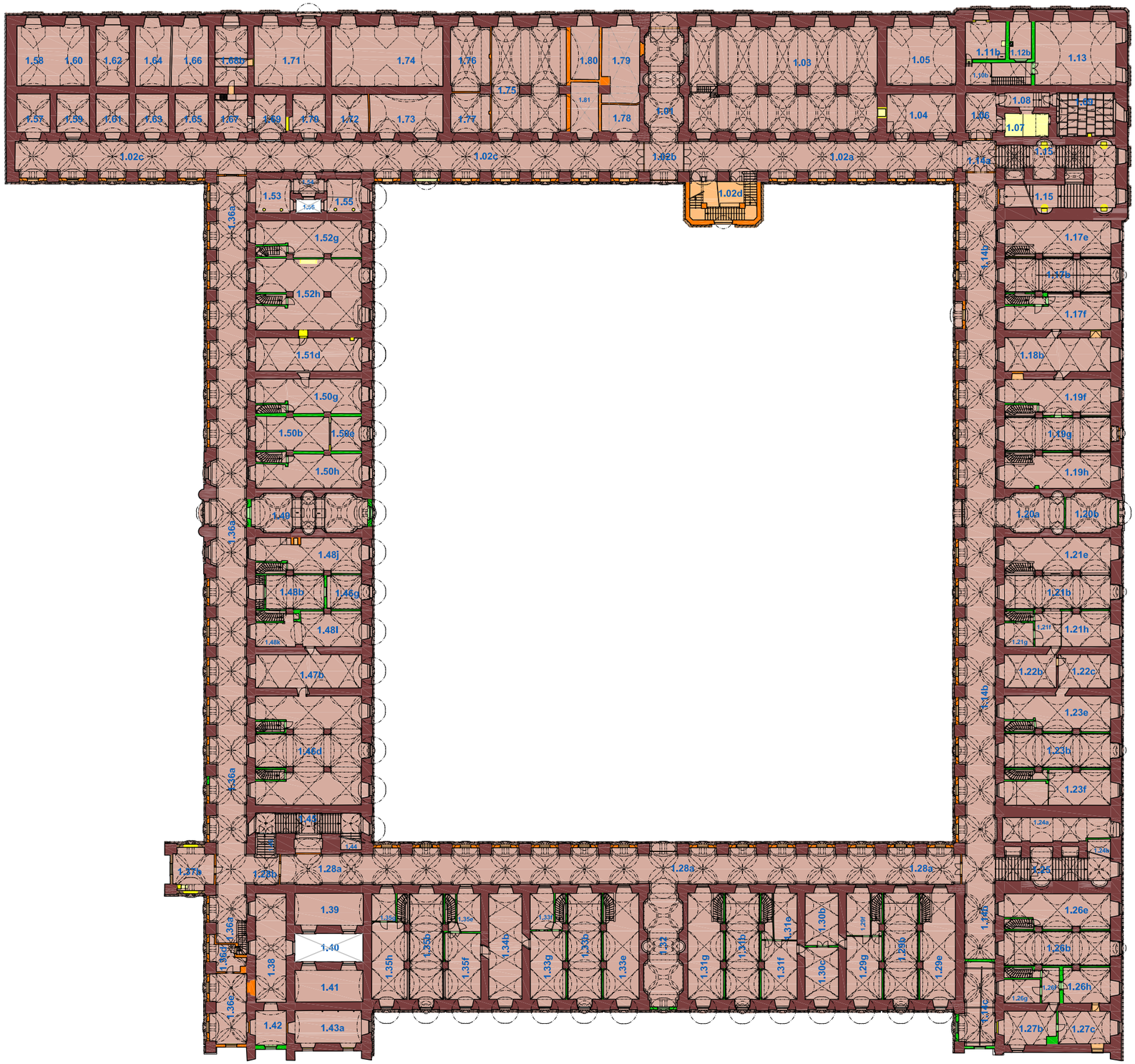

LEGENDA K VYHODNOCENÍ STAVEBNÍHO VÝVOJE OBJEKTU

Konstrukce a prostory barokní
- výstavba 1731 - 1738

Konstrukce a prostory barokní
- adaptace 1739 - 1769

Konstrukce a prostory klasicistní
- cca 1800 - 1850

Konstrukce a prostory období historizmů
- cca 1850 - 1918

Konstrukce a prostory novodobé
- 1918 - 1948

Konstrukce a prostory novodobé
- po roce 1948

Konstrukce a prostory zařazené hypoteticky

Řez Q - Q´

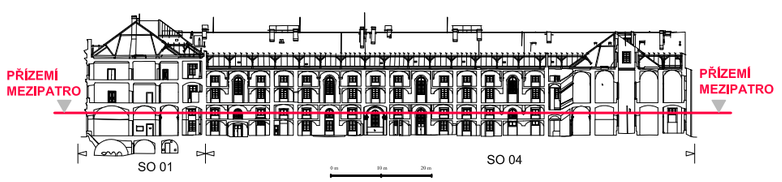

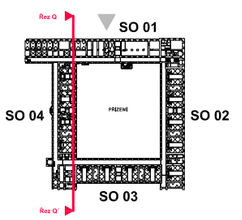

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA | R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583

STAVEBNÍ VÝVOJ

PŘÍZEMÍ - MEZIPATRO | 1 : 500 | **2.3**

STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM | NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019 A3

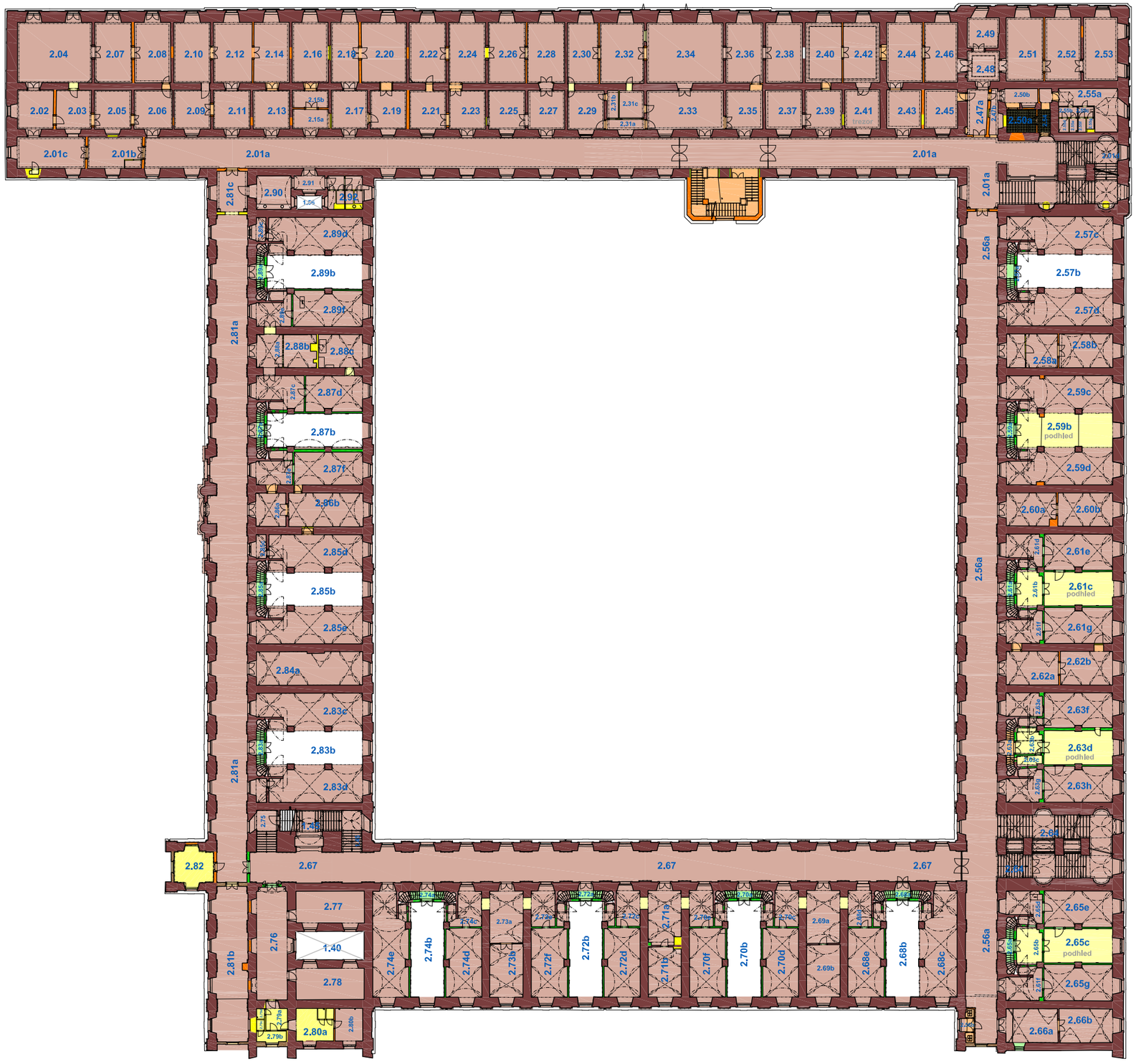

0m 10m 50m

S

LEGENDA K VYHODNOCENÍ STAVEBNÍHO VÝVOJE OBJEKTU

Konstrukce a prostory barokní
- výstavba 1731 - 1738

Konstrukce a prostory barokní
- adaptace 1739 - 1769

Konstrukce a prostory klasicistní
- cca 1800 - 1850

Konstrukce a prostory období historizmů
- cca 1850 - 1918

Konstrukce a prostory novodobé
- 1918 - 1948

Konstrukce a prostory novodobé
- po roce 1948

Konstrukce a prostory zařazené hypoteticky

Řez Q - Q´

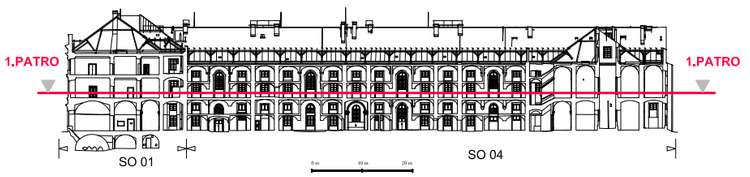

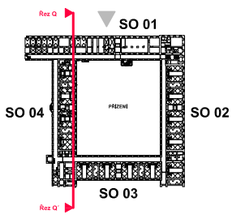

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	2.4
STAVEBNÍ VÝVOJ	1.PATRO	1 : 500	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019 A3		

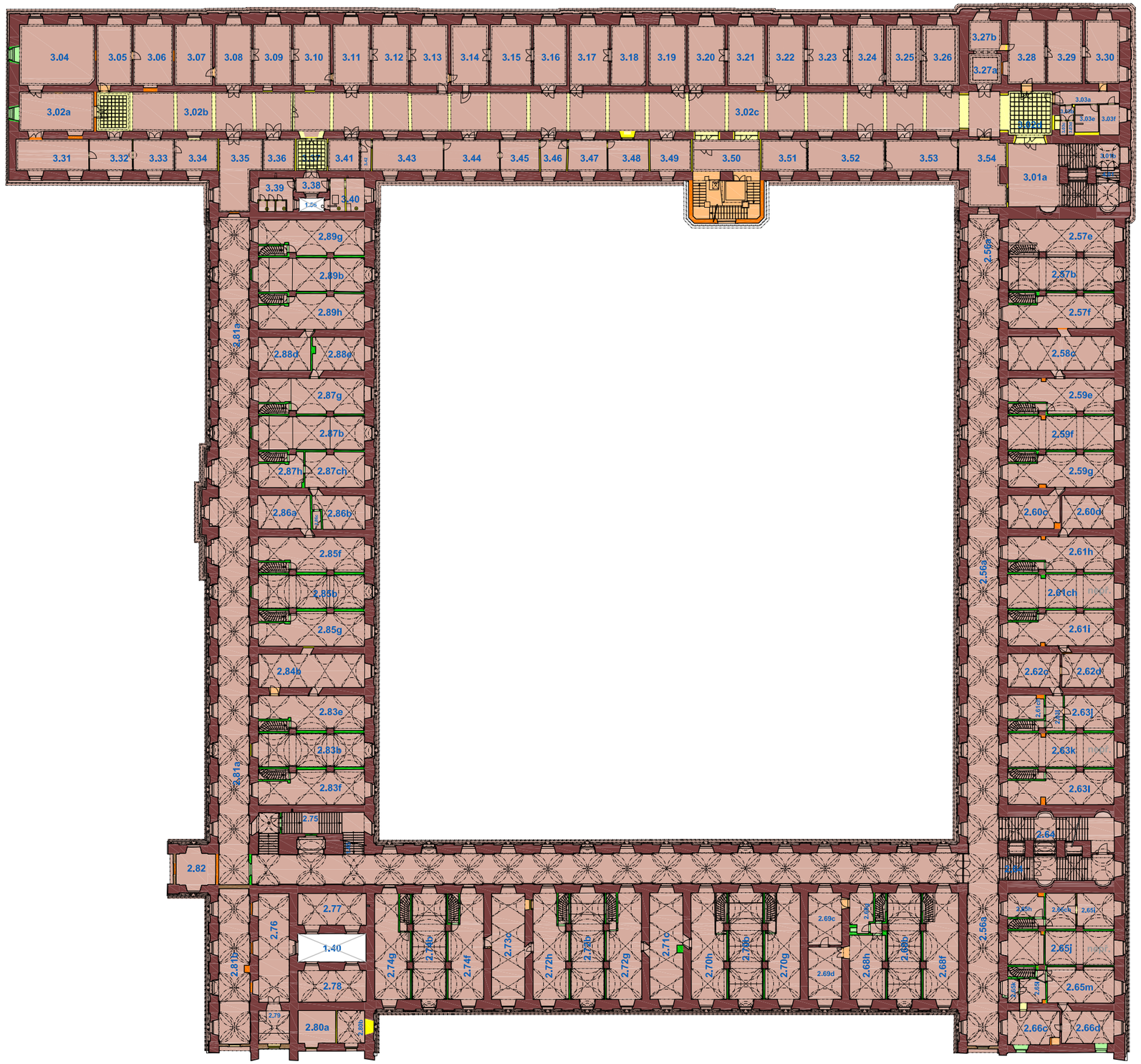

S

LEGENDA K VYHODNOCENÍ STAVEBNÍHO VÝVOJE OBJEKTU

Konstrukce a prostory barokní
- výstavba 1731 - 1738

Konstrukce a prostory barokní
- adaptace 1739 - 1769

Konstrukce a prostory klasicistní
- cca 1800 - 1850

Konstrukce a prostory období historizmů
- cca 1850 - 1918

Konstrukce a prostory novodobé
- 1918 - 1948

Konstrukce a prostory novodobé
- po roce 1948

Konstrukce a prostory zařazené hypoteticky

Řez Q - Q´

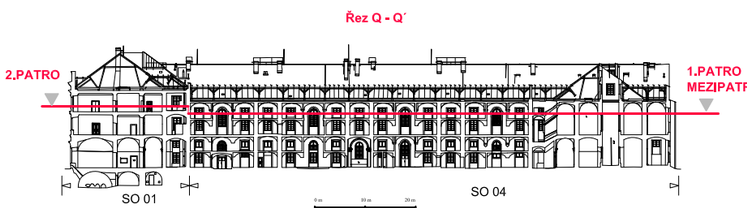

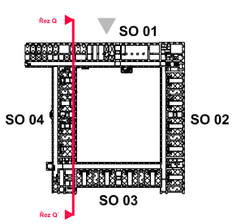

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	2.5
STAVEBNÍ VÝVOJ	2.PATRO - MEZIPATRO 1.PATRA	1 : 500	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019	A3	

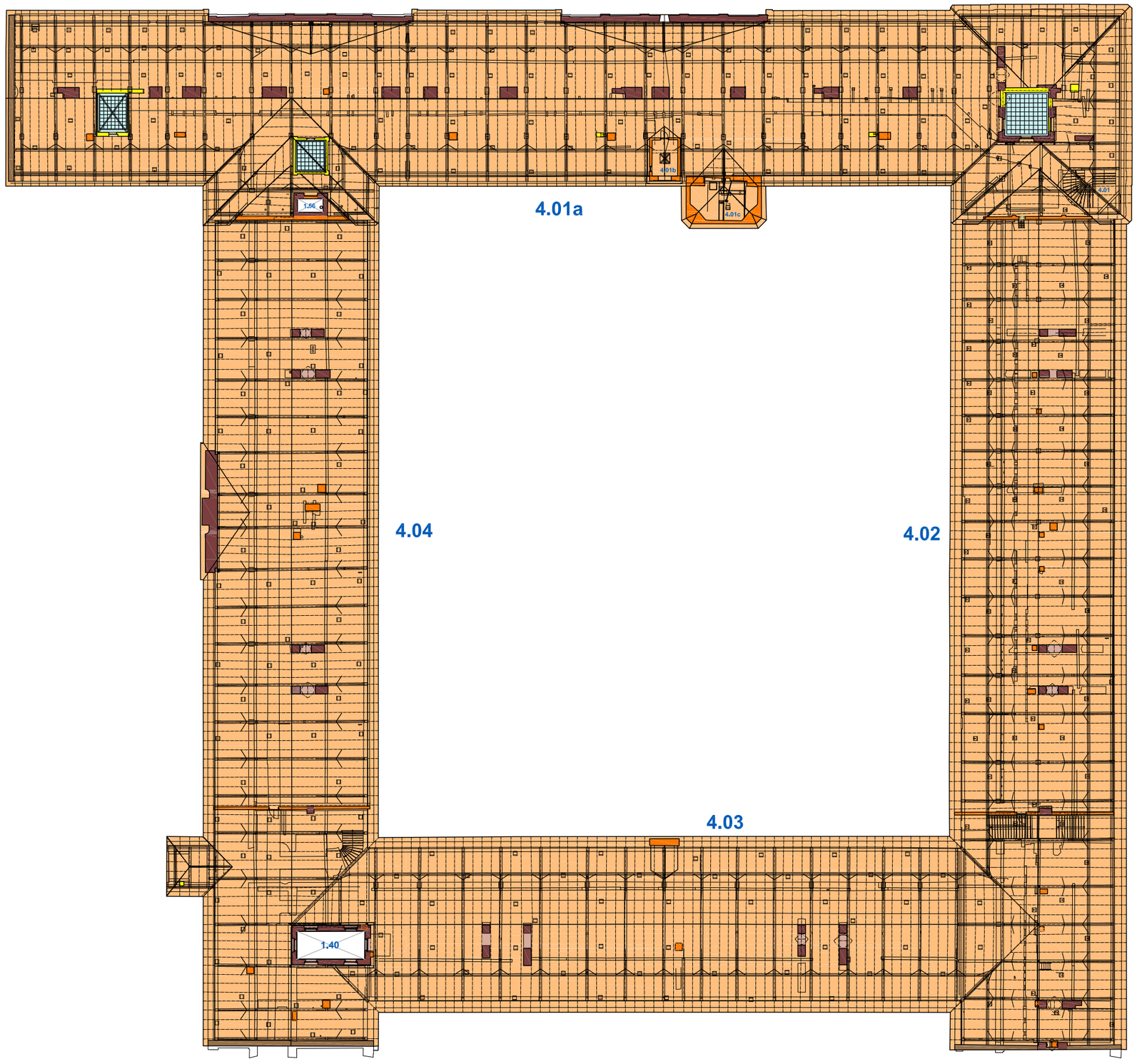

S

LEGENDA K VYHODNOCENÍ STAVEBNÍHO VÝVOJE OBJEKTU

Konstrukce a prostory barokní
- výstavba 1731 - 1738

Konstrukce a prostory barokní
- adaptace 1739 - 1769

Konstrukce a prostory klasicistní
- cca 1800 - 1850

Konstrukce a prostory období historizmů
- cca 1850 - 1918

Konstrukce a prostory novodobé
- 1918 - 1948

Konstrukce a prostory novodobé
- po roce 1948

Konstrukce a prostory zařazené hypoteticky

Řez Q - Q´

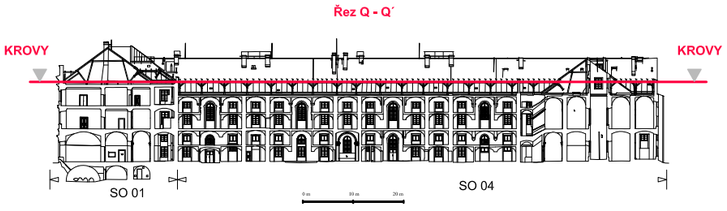

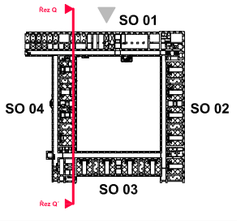

0m 10m 50m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	**2.6**
STAVEBNÍ VÝVOJ	KROVY	1 : 500	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019 A3		

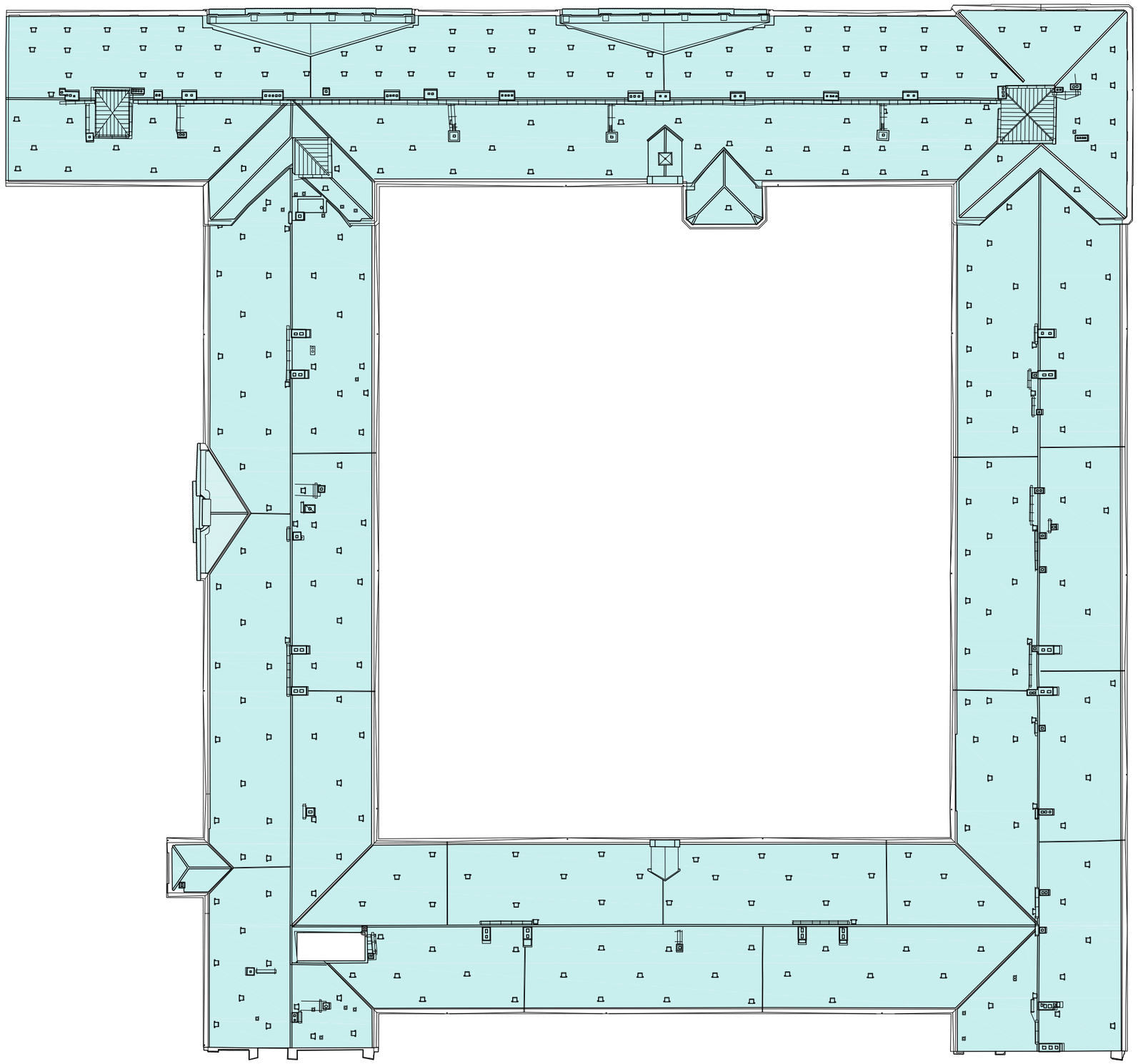

0m 10m 50m

S

LEGENDA K VYHODNOCENÍ STAVEBNÍHO VÝVOJE OBJEKTU

Konstrukce a prostory barokní
- výstavba 1731 - 1738

Konstrukce a prostory barokní
- adaptace 1739 - 1769

Konstrukce a prostory klasicistní
- cca 1800 - 1850

Konstrukce a prostory období historizmů
- cca 1850 - 1918

Konstrukce a prostory novodobé
- 1918 - 1948

Konstrukce a prostory novodobé
- po roce 1948

Konstrukce a prostory zařazené hypoteticky

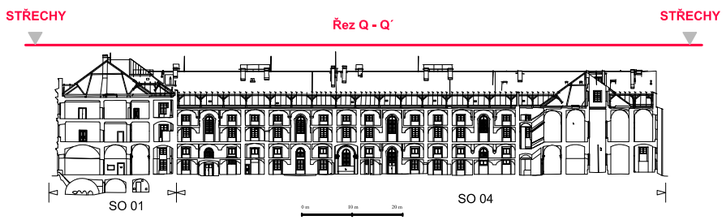

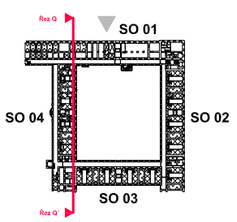

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	2.7
STAVEBNÍ VÝVOJ	STŘECHY	1 : 500	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019	A3	

Řez F - F´

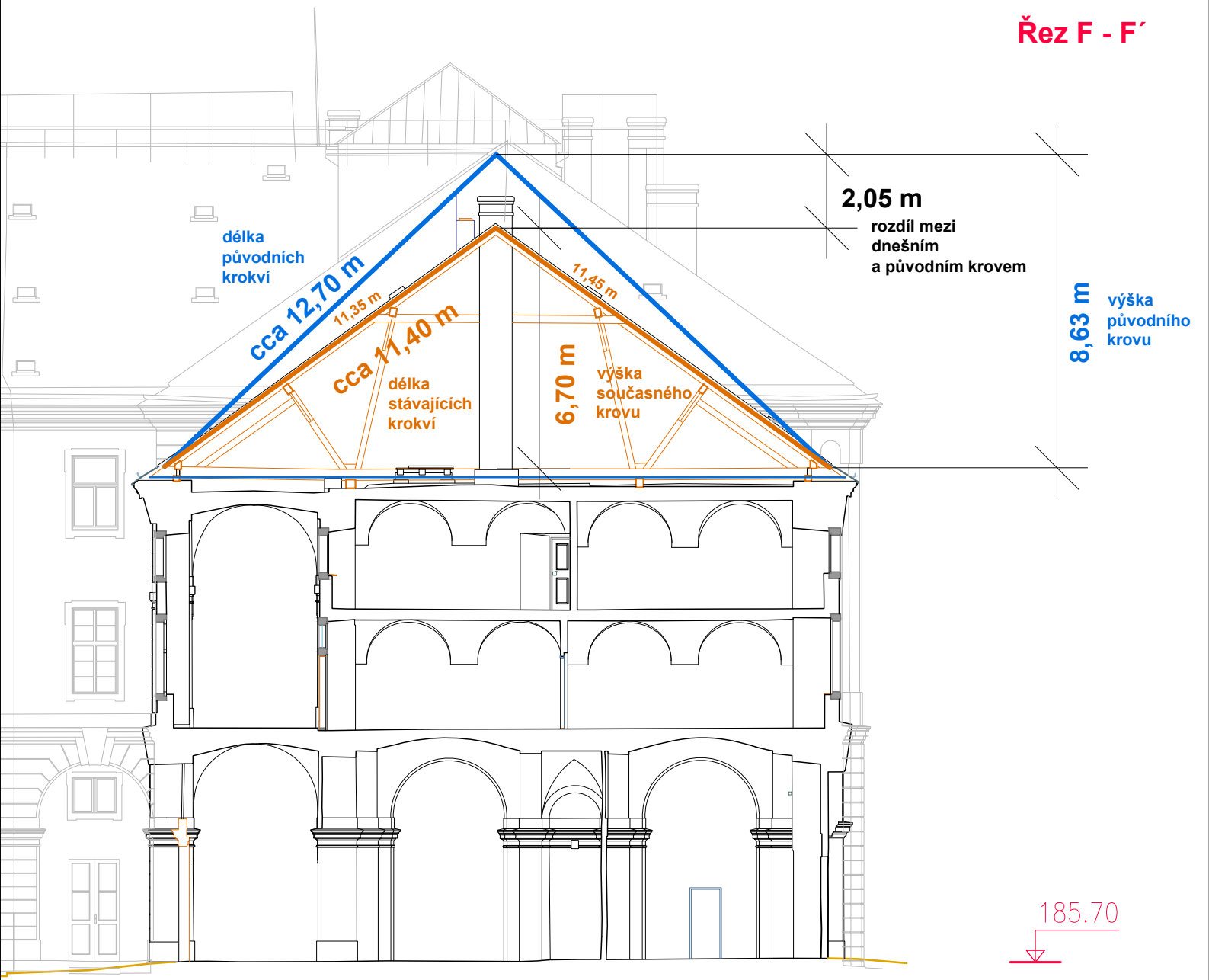

REKONSTRUOVANÁ VÝŠKA PŮVODNÍHO BAROKNÍHO KROVU SHODNÁ U VÝCHODNÍHO, JIŽNÍHO A ZÁPADNÍHO KŘÍDLA

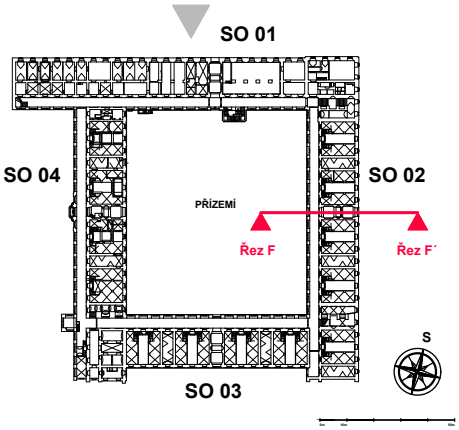

— současný krov

— původní krov 1730 - 1733

0m 10m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583
STAVEBNÍ VÝVOJ	VÝŠKA PŮVODNÍHO KROVU Řez F - F´ SO 02	1 : 165
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2018 A4	

2.8

Historický vývoj zahrad členů komise INVALIDOVNY - štábu (od 18. století do 1846, pak beze změn setrval do 20.století)

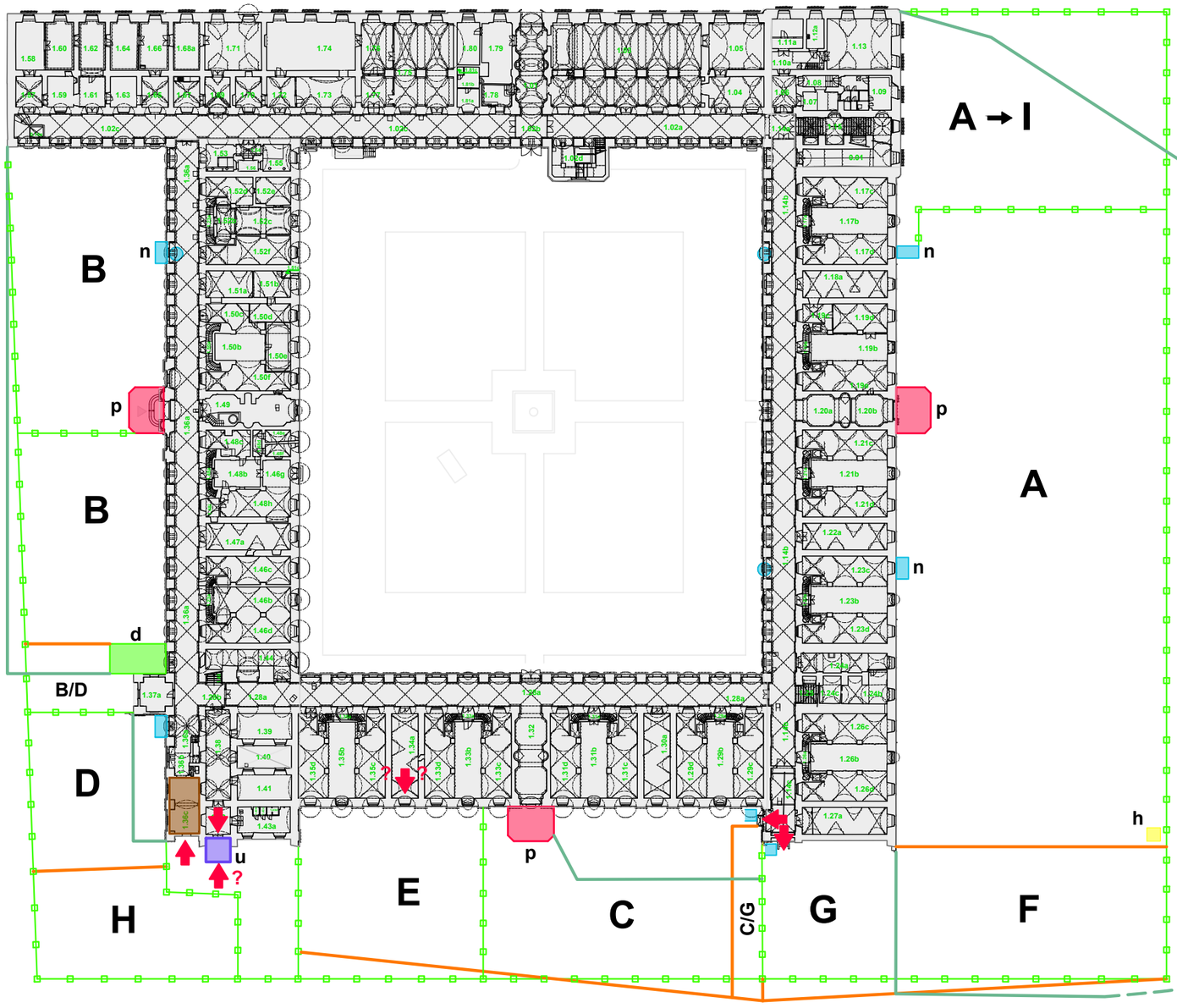

Zahrady byly téměř vždy přidělovány aktuálnímu držiteli následující služební pozice nebo hodnosti:

* - známý vznik zahrad

A - (původní) zahrada velitele (plukovníka) INV
(*před 1755, 1846 oddělena severní část pro zahradu štábního lékaře)

B - zahrada válečného komisaře (*před 1755, ke konci 18. stol. zúžena v jižní části při stavbě pontonů)

B/D - část zahrady válečného komisaře nárokovaná (neprávem) zástupcem velitele (*před 1755 - část severně od výstupku arkádové chodby)

C - zahrada účetního INV (* před 1755, 1833-1845 zmenšená o C/G)

C/G - část zahrady účetního, zabraná 1833-1845 ve prospěch velitele

D - zahrada zástupce velitele INV (majora, 2. štábního důstojníka;
(*asi před 1769, oficiálně až mezi 1796 1807, 1845 rozšířena o zahradu H)

E - zahrada auditora (soudce) a správce pozemkové knihy INV
(*údajně 1806, spíše 1807-1815 jako zahrada velitele ubytovacích místností mužstva, někdy po 1815 se stává zahradou auditora INV)

F - zahrada rozšiřující původní zahradu velitele A
(*asi před 1769, bezpečně a neoficiálně 1815-17, oficiálně až 1846)

G - zahrada rozšiřující původní zahradu velitele A
(*neoficiálně 1815-1817-? propůjčená zástupci velitele, oficiálně 1846)

H - zahrada rozšiřující původní malou zahradu zástupce velitele D (*1845)

I - zahrada štábního lékaře vydělená 1846 z původní zahrady velitele
(*před 1755 jako zahrada velitele,
1846 oddělena část I jako zahrada štábního lékaře)

- vstupy / výstupy (?- nejisté vstupy výstupy)

h - hraniční kámen - jediný z šestice označené v roce 1798, který se nalezl na jaře 1845 po povodni

n - zděné nádrže na vodu (k zalévání, vodní zdroj)

p - průjezdové polygonální bašty

d - zděný zahradní domek v jižní části zahrady válečného komisaře

u - umrlčí komora vysazená vně budovy (patrně přístupná i zvenčí)

t - truhlářství Invalidovny
(výroba rakví, kompenzační pomůcky pro invalidy)

hranice zahrad zachycené na Rennerově plánu přízemí INV (IK/1769)
dtto - hypotetický průběh zahrady velitele nacházející se mimo plochu Rennerově plánu přízemí INV (IK/1769)

hranice zahrad zjištěné na jaře 1845 po povodni (IK/1845, 28. duben a IK/1845, 3. červen)

hranice zahrad po úpravě vnějšího a vnitřního oplocení a rozdělení zahrad mezi členy komise INV
- stav 1846 - 20. stol. (IK/1846, 9. únor)

S

0m 10m 50m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	2.9
STAVEBNÍ VÝVOJ	Historický vývoj zahrad členů komise HI/1845, 30. srpen IK/1846, 9. únor	bez.měř.	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2020 A3		

LEGENDA K PAMÁTKOVÉMU HODNOCENÍ OBJEKTU

Konstrukce a prostory tvořící památkovou podstatu objektu

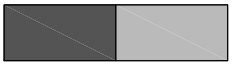

Konstrukce a prostory památkově hodnotné

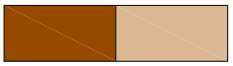

Konstrukce a prostory neutrální

Konstrukce a prostory částečně rušivé

Konstrukce a prostory zásadně rušivé

Konstrukce a prostory navržené k obnově

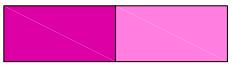

Konstrukce a prostory, u kterých je možno připustit obnovu

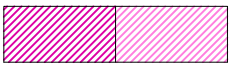

Prostor, u kterého je možno připustit dostavbu

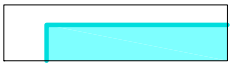

Hodnotná průčelí
- zachovaná
- narušená

Hodnotné prvky (svislé konstrukce)
- zachované
- narušené

Hodnotné prvky (technické)

Hodnotné prvky (stropy a klenby)
- zachované
- narušené

Hodnotné podlahy
- zachované
- narušené

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	3.0
PAMÁTKOVÉ HODNOCENÍ	LEGENDA		
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019 A3		

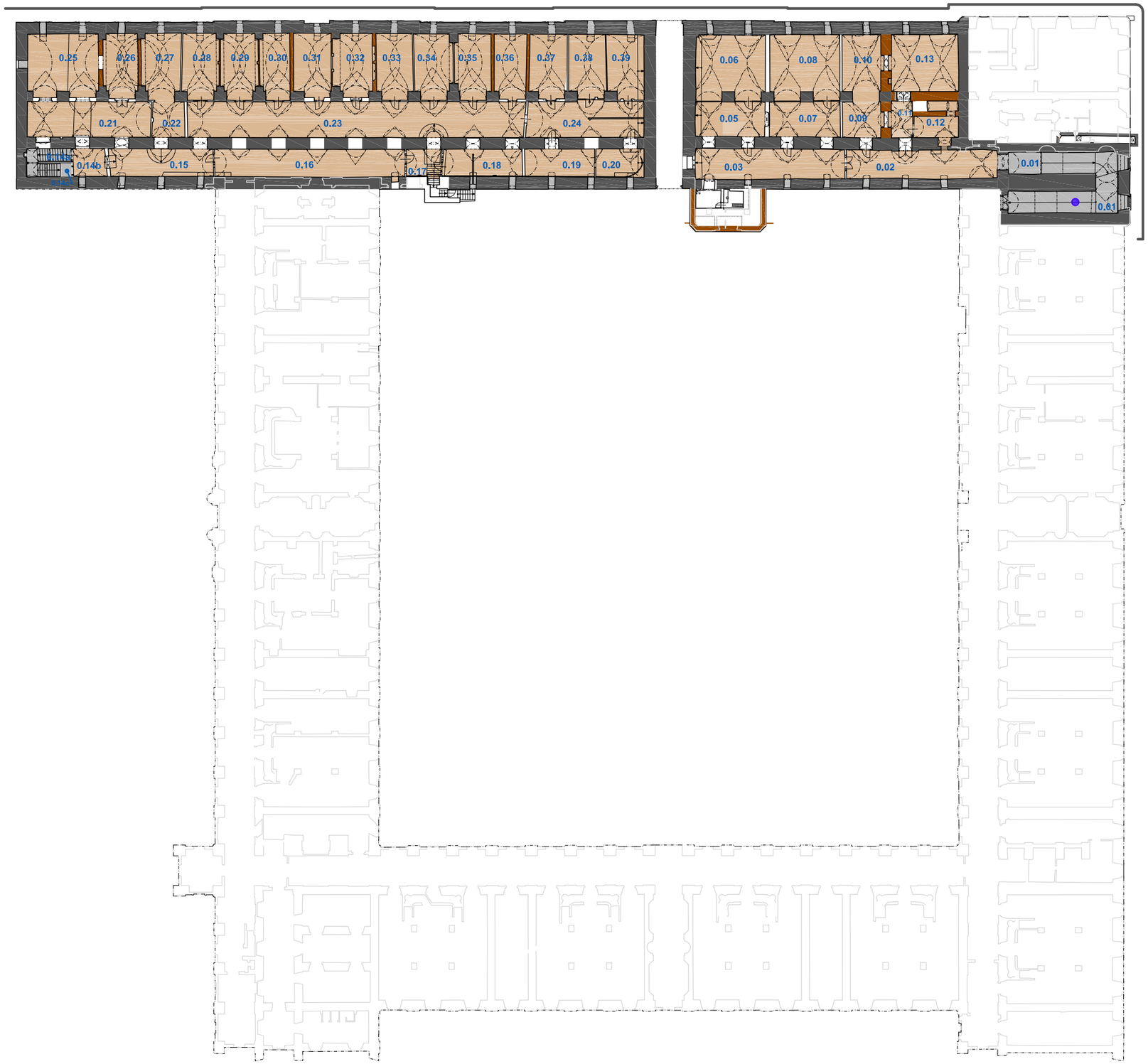

Řez Q - Q´

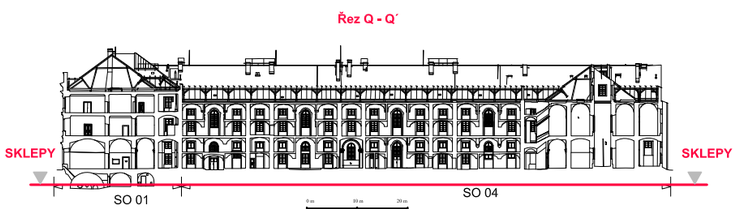

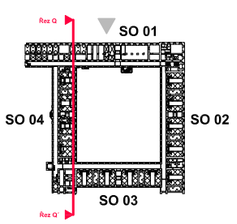

0m 10m 50m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	3.1
PAMÁTKOVÉ HODNOCENÍ	SKLEPY	1 : 500	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019 A3		

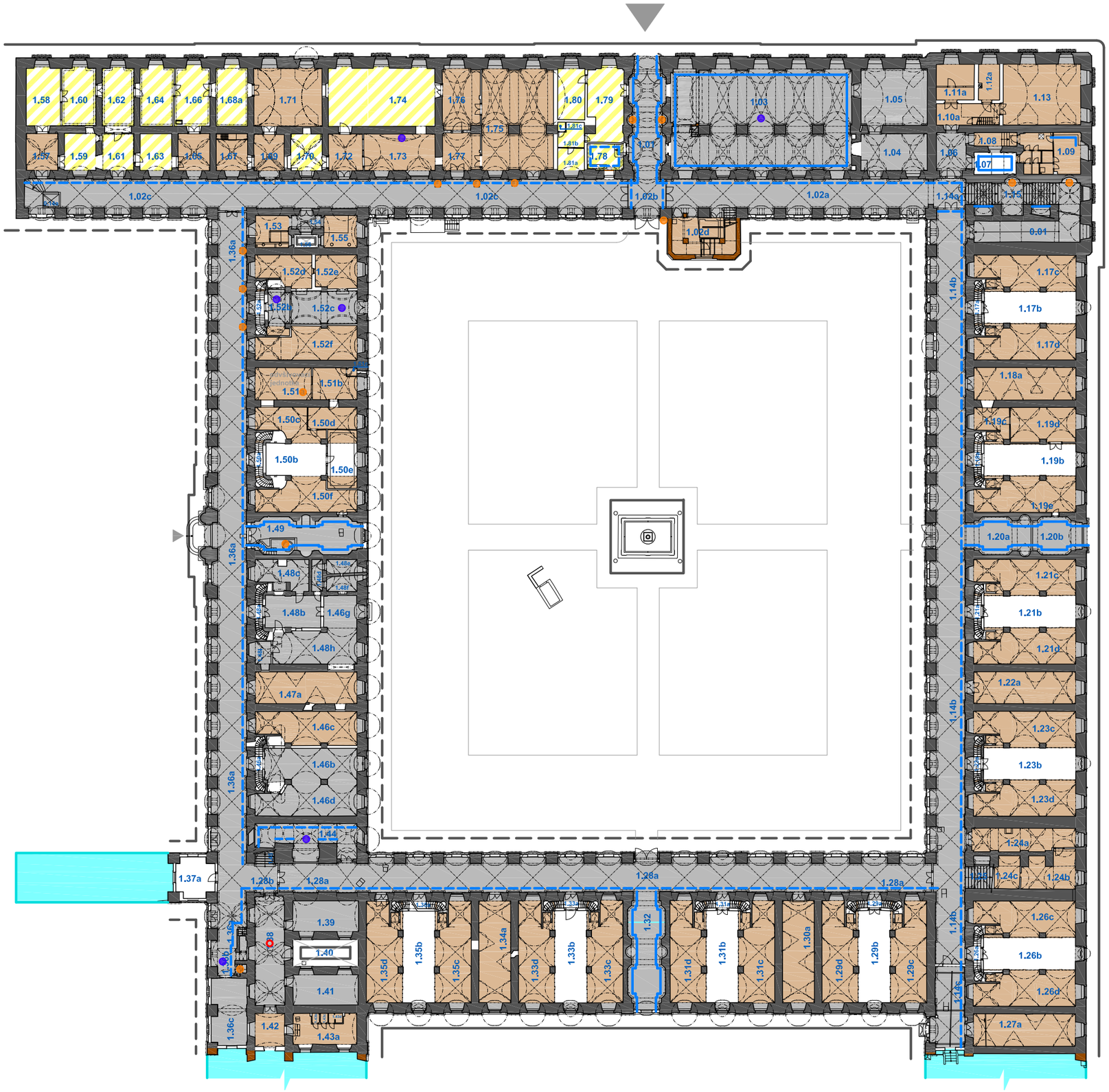

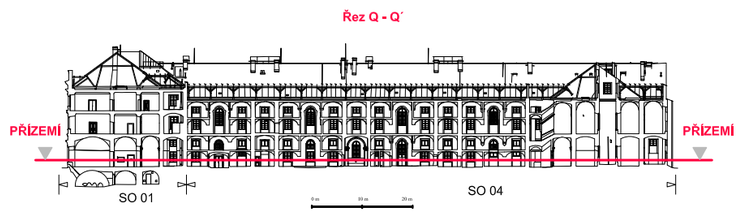

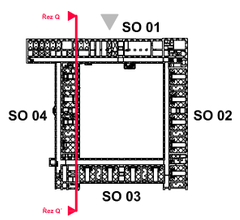

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA | R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583

PAMÁTKOVÉ HODNOCENÍ

PŘÍZEMÍ | 1 : 500 | **3.2**

STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM | NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019 A3

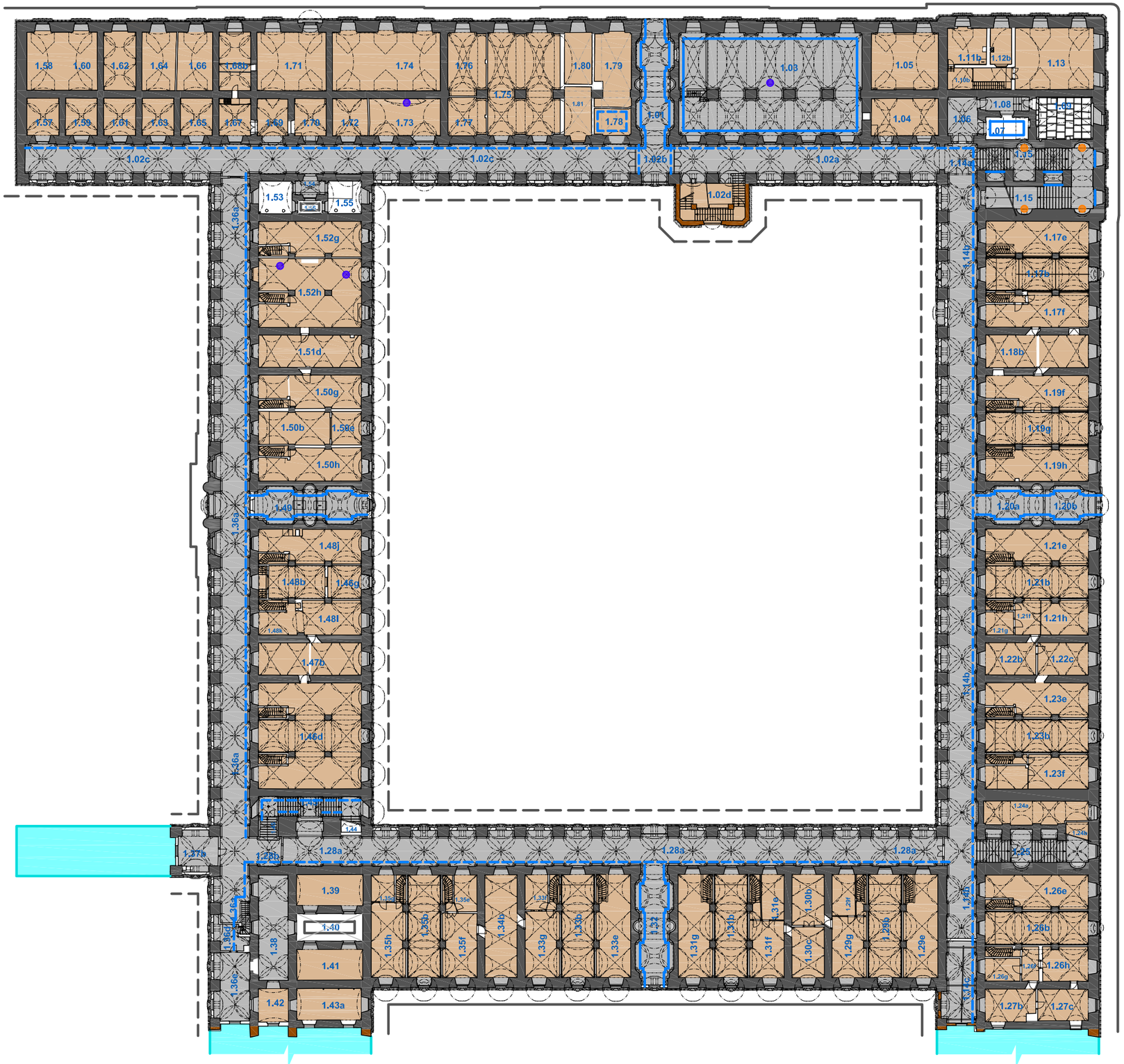

S

Řez Q - Q´

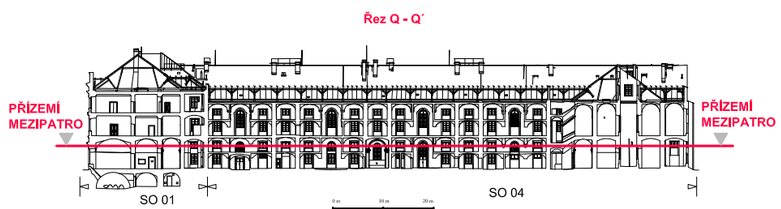

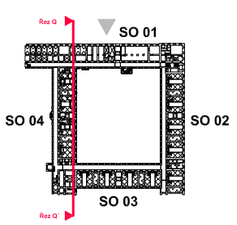

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA | R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583

PAMÁTKOVÉ HODNOCENÍ

PŘÍZEMÍ - MEZIPATRO | 1 : 500 | **3.3**

STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM | NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019 A3

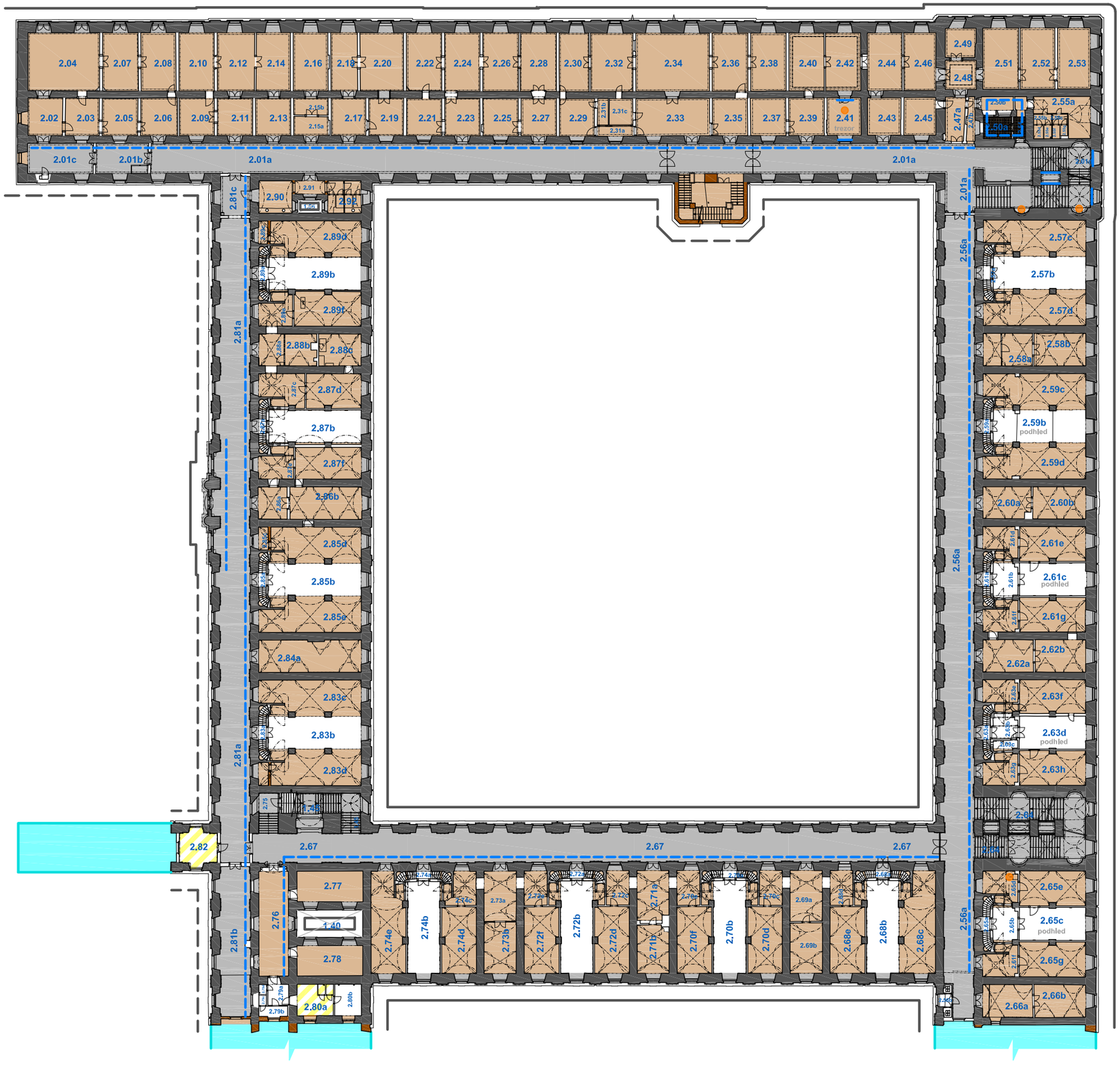

Řez Q - Q'

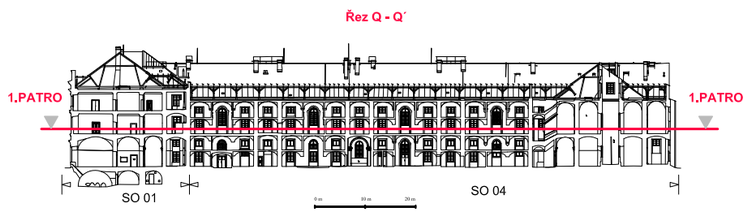

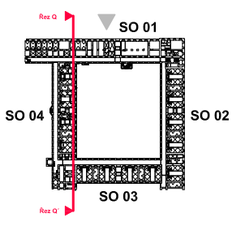

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	3.4
PAMÁTKOVÉ HODNOCENÍ	1.PATRO	1 : 500	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019 A3		

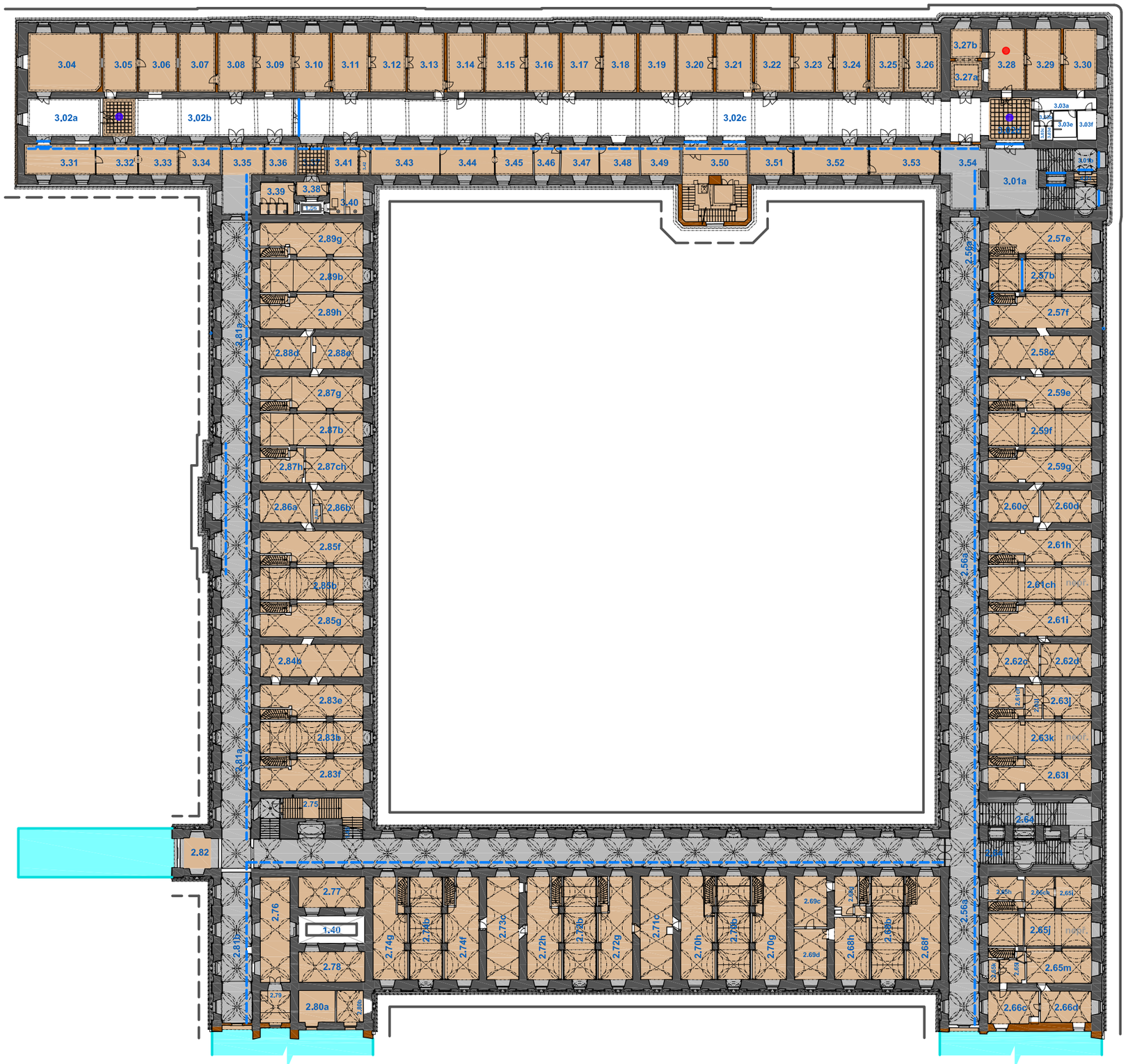
3.04
3.05
3.06
3.07
3.08
3.09
3.10
3.11
3.12
3.13
3.14
3.15
3.16
3.17
3.18
3.19
3.20
3.21
3.22
3.23
3.24
3.25
3.26
3.27b
3.27a
3.28
3.29
3.30
3,02a
3,02b
3,02c
3.03a
3.03e
3.03f
3.31
3.32
3.33
3.34
3.35
3.36
3.41
3.43
3.44
3.45
3.46
3.47
3.48
3.49
3.50
3.51
3.52
3.53
3.54
3.01a
3.39
3.38
3.40
2.89g
2.89b
2.89h
2.88d
2.88e
2.87g
2.87b
2.87h
2.87ch
2.86a
2.86b
2.85f
2.85b
2.85g
2.84b
2.83e
2.83b
2.83f
2.75
2.82
2.77
1:40
2.76
2.78
2.79
2.80a
2.74g
2.74b
2.74i
2.73c
2.72h
2.73b
2.72g
2.71c
2.70h
2.70b
2.70g
2.69c
2.69d
2.68h
2.68b
2.68f
2.57e
2.57b
2.57f
2.58c
2.59e
2.59f
2.59g
2.60c
2.60d
2.61h
2.61ch
2.61i
2.62c
2.62d
2.63j
2.63k
2.63l
2.64
2.65h
2.65i
2.65j
2.65m
2.66c
2.66d
2.56a
2.56b
2.81a
2.81b
2.81c
2.81d
2.81e
2.81f
2.81g
2.81h
2.81i
2.81j
2.81k
2.81l
2.81m
2.81n
2.81o
2.81p
2.81q
2.81r
2.81s
2.81t
2.81u
2.81v
2.81w
2.81x
2.81y
2.81z
2.81aa
2.81ab
2.81ac
2.81ad
2.81ae
2.81af
2.81ag
2.81ah
2.81ai
2.81aj
2.81ak
2.81al
2.81am
2.81an
2.81ao
2.81ap
2.81aq
2.81ar
2.81as
2.81at
2.81au
2.81av
2.81aw
2.81ax
2.81ay
2.81az
2.81ba
2.81bb
2.81bc
2.81bd
2.81be
2.81bf
2.81bg
2.81bh
2.81bi
2.81bj
2.81bk
2.81bl
2.81bm
2.81bn
2.81bo
2.81bp
2.81bq
2.81br
2.81bs
2.81bt
2.81bu
2.81bv
2.81bw
2.81bx
2.81by
2.81bz
2.81ca
2.81cb
2.81cc
2.81cd
2.81ce
2.81cf
2.81cg
2.81ch
2.81ci
2.81cj
2.81ck
2.81cl
2.81cm
2.81cn
2.81co
2.81cp
2.81cq
2.81cr
2.81cs
2.81ct
2.81cu
2.81cv
2.81cw
2.81cx
2.81cy
2.81cz
2.81da
2.81db
2.81dc
2.81dd
2.81de
2.81df
2.81dg
2.81dh
2.81di
2.81dj
2.81dk
2.81dl
2.81dm
2.81dn
2.81do
2.81dp
2.81dq
2.81dr
2.81ds
2.81dt
2.81du
2.81dv
2.81dw
2.81dx
2.81dy
2.81dz
2.81ea
2.81eb
2.81ec
2.81ed
2.81ee
2.81ef
2.81eg
2.81eh
2.81ei
2.81ej
2.81ek
2.81el
2.81em
2.81en
2.81eo
2.81ep
2.81eq
2.81er
2.81es
2.81et
2.81eu
2.81ev
2.81ew
2.81ex
2.81ey
2.81ez
2.81fa
2.81fb
2.81fc
2.81fd
2.81fe
2.81ff
2.81fg
2.81fh
2.81fi
2.81fj
2.81fk
2.81fl
2.81fm
2.81fn
2.81fo
2.81fp
2.81fq
2.81fr
2.81fs
2.81ft
2.81fu
2.81fv
2.81fw
2.81fx
2.81fy
2.81fz
2.81ga
2.81gb
2.81gc
2.81gd
2.81ge
2.81gf
2.81gg
2.81gh
2.81gi
2.81gj
2.81gk
2.81gl
2.81gm
2.81gn
2.81go
2.81gp
2.81gq
2.81gr
2.81gs
2.81gt
2.81gu
2.81gv
2.81gw
2.81gx
2.81gy
2.81gz
2.81ha
2.81hb
2.81hc
2.81hd
2.81he
2.81hf
2.81hg
2.81hh
2.81hi
2.81hj
2.81hk
2.81hl
2.81hm
2.81hn
2.81ho
2.81hp
2.81hq
2.81hr
2.81hs
2.81ht
2.81hu
2.81hv
2.81hw
2.81hx
2.81hy
2.81hz
2.81ia
2.81ib
2.81ic
2.81id
2.81ie
2.81if
2.81ig
2.81ih
2.81ii
2.81ij
2.81ik
2.81il
2.81im
2.81in
2.81io
2.81ip
2.81iq
2.81ir
2.81is
2.81it
2.81iu
2.81iv
2.81iw
2.81ix
2.81iy
2.81iz
2.81ja
2.81jb
2.81jc
2.81jd
2.81je
2.81jf
2.81jg
2.81jh
2.81ji
2.81jj
2.81jk
2.81jl
2.81jm
2.81jn
2.81jo
2.81jp
2.81jq
2.81jr
2.81js
2.81jt
2.81ju
2.81jv
2.81jw
2.81jx
2.81jy
2.81jz
2.81ka
2.81kb
2.81kc
2.81kd
2.81ke
2.81kf
2.81kg
2.81kh
2.81ki
2.81kj
2.81kk
2.81kl
2.81km
2.81kn
2.81ko
2.81kp
2.81kq
2.81kr
2.81ks
2.81kt
2.81ku
2.81kv
2.81kw
2.81kx
2.81ky
2.81kz
2.81la
2.81lb
2.81lc
2.81ld
2.81le
2.81lf
2.81lg
2.81lh
2.81li
2.81lj
2.81lk
2.81ll
2.81lm
2.81ln
2.81lo
2.81lp
2.81lq
2.81lr
2.81ls
2.81lt
2.81lu
2.81lv
2.81lw
2.81lx
2.81ly
2.81lz
2.81ma
2.81mb
2.81mc
2.81md
2.81me
2.81mf
2.81mg
2.81mh
2.81mi
2.81mj
2.81mk
2.81ml
2.81mm
2.81mn
2.81mo
2.81mp
2.81mq
2.81mr
2.81ms
2.81mt
2.81mu
2.81mv
2.81mw
2.81mx
2.81my
2.81mz
2.81na
2.81nb
2.81nc
2.81nd
2.81ne
2.81nf
2.81ng
2.81nh
2.81ni
2.81nj
2.81nk
2.81nl
2.81nm
2.81nn
2.81no
2.81np
2.81nq
2.81nr
2.81ns
2.81nt
2.81nu
2.81nv
2.81nw
2.81nx
2.81ny
2.81nz
2.81oa
2.81ob
2.81oc
2.81od
2.81oe
2.81of
2.81og
2.81oh
2.81oi
2.81oj
2.81ok
2.81ol
2.81om
2.81on
2.81oo
2.81op
2.81oq
2.81or
2.81os
2.81ot
2.81ou
2.81ov
2.81ow
2.81ox
2.81oy
2.81oz
2.81pa
2.81pb
2.81pc
2.81pd
2.81pe
2.81pf
2.81pg
2.81ph
2.81pi
2.81pj
2.81pk
2.81pl
2.81pm
2.81pn
2.81po
2.81pp
2.81pq
2.81pr
2.81ps
2.81pt
2.81pu
2.81pv
2.81pw
2.81px
2.81py
2.81pz
2.81qa
2.81qb
2.81qc
2.81qd
2.81qe
2.81qf
2.81qg
2.81qh
2.81qi
2.81qj
2.81qk
2.81ql
2.81qm
2.81qn
2.81qo
2.81qp
2.81qq
2.81qr
2.81qs
2.81qt
2.81qu
2.81qv
2.81qw
2.81qx
2.81qy
2.81qz
2.81ra
2.81rb
2.81rc
2.81rd
2.81re
2.81rf
2.81rg
2.81rh
2.81ri
2.81rj
2.81rk
2.81rl
2.81rm
2.81rn
2.81ro
2.81rp
2.81rq
2.81rr
2.81rs
2.81rt
2.81ru
2.81rv
2.81rw
2.81rx
2.81ry
2.81rz
2.81sa
2.81sb
2.81sc
2.81sd
2.81se
2.81sf
2.81sg
2.81sh
2.81si
2.81sj
2.81sk
2.81sl
2.81sm
2.81sn
2.81so
2.81sp
2.81sq
2.81sr
2.81ss
2.81st
2.81su
2.81sv
2.81sw
2.81sx
2.81sy
2.81sz
2.81ta
2.81tb
2.81tc
2.81td
2.81te
2.81tf
2.81tg
2.81th
2.81ti
2.81tj
2.81tk
2.81tl
2.81tm
2.81tn
2.81to
2.81tp
2.81tq
2.81tr
2.81ts
2.81tt
2.81tu
2.81tv
2.81tw
2.81tx
2.81ty
2.81tz
2.81ua
2.81ub
2.81uc
2.81ud
2.81ue
2.81uf
2.81ug
2.81uh
2.81ui
2.81uj
2.81uk
2.81ul
2.81um
2.81un
2.81uo
2.81up
2.81uq
2.81ur
2.81us
2.81ut
2.81uu
2.81uv
2.81uw
2.81ux
2.81uy
2.81uz
2.81va
2.81vb
2.81vc
2.81vd
2.81ve
2.81vf
2.81vg
2.81vh
2.81vi
2.81vj
2.81vk
2.81vl
2.81vm
2.81vn
2.81vo
2.81vp
2.81vq
2.81vr
2.81vs
2.81vt
2.81vu
2.81vv
2.81vw
2.81vx
2.81vy
2.81vz
2.81wa
2.81wb
2.81wc
2.81wd
2.81we
2.81wf
2.81wg
2.81wh
2.81wi
2.81wj
2.81wk
2.81wl
2.81wm
2.81wn
2.81wo
2.81wp
2.81wq
2.81wr
2.81ws
2.81wt
2.81wu
2.81wv
2.81ww
2.81wx
2.81wy
2.81wz
2.81xa
2.81xb
2.81xc
2.81xd
2.81xe
2.81xf
2.81xg
2.81xh
2.81xi
2.81xj
2.81xk
2.81xl
2.81xm
2.81xn
2.81xo
2.81xp
2.81xq
2.81xr
2.81xs
2.81xt
2.81xu
2.81xv
2.81xw
2.81xx
2.81xy
2.81xz
2.81ya
2.81yb
2.81yc
2.81yd
2.81ye
2.81yf
2.81yg
2.81yh
2.81yi
2.81yj
2.81yk
2.81yl
2.81ym
2.81yn
2.81yo
2.81yp
2.81yq
2.81yr
2.81ys
2.81yt
2.81yu
2.81yv
2.81yw
2.81yx
2.81yy
2.81yz
2.81za
2.81zb
2.81zc
2.81zd
2.81ze
2.81zf
2.81zg
2.81zh
2.81zi
2.81zj
2.81zk
2.81zl
2.81zm
2.81zn
2.81zo
2.81zp
2.81zq
2.81zr
2.81zs
2.81zt
2.81zu
2.81zv
2.81zw
2.81zx
2.81zy
2.81zz
2.81aaa
2.81aab
2.81aac
2.81aad
2.81aae
2.81aaf
2.81aag
2.81aah
2.81aai
2.81aaj
2.81aak
2.81aal
2.81aam
2.81aan
2.81aao
2.81aap
2.81aaq
2.81aar
2.81aas
2.81aat
2.81aau
2.81aav
2.81aaw
2.81aax
2.81aay
2.81aaz
2.81aba
2.81abb
2.81abc
2.81abd
2.81abe
2.81abf
2.81abg
2.81abh
2.81abi
2.81abj
2.81abk
2.81abl
2.81abm
2.81abn
2.81abo
2.81abp
2.81abq
2.81abr
2.81abs
2.81abt
2.81abu
2.81abv
2.81abw
2.81abx
2.81aby
2.81abz
2.81aca
2.81acb
2.81acc
2.81acd
2.81ace
2.81acf
2.81acg
2.81ach
2.81aci
2.81acj
2.81ack
2.81acl
2.81acm
2.81acn
2.81aco
2.81acp
2.81acq
2.81acr
2.81acs
2.81act
2.81acu
2.81acv
2.81acw
2.81acx
2.81acy
2.81acz
2.81ada
2.81adb
2.81adc
2.81add
2.81ade
2.81adf
2.81adg
2.81adh
2.81adi
2.81adj
2.81adk
2.81adl
2.81adm
2.81adn
2.81ado
2.81adp
2.81adq
2.81adr
2.81ads
2.81adt
2.81adu
2.81adv
2.81adw
2.81adx
2.81ady
2.81adz
2.81aea
2.81aeb
2.81aec
2.81aed
2.81aee
2.81aef
2.81aeg
2.81aeh
2.81aei
2.81aej
2.81aek
2.81ael
2.81aem
2.81aen
2.81aeo
2.81aep
2.81aeq
2.81aer
2.81aes
2.81aet
2.81aeu
2.81aev
2.81aew
2.81aex
2.81aey
2.81aez
2.81afa
2.81afb
2.81afc
2.81afd
2.81afe
2.81aff
2.81afg
2.81afh
2.81afi
2.81afj
2.81afk
2.81afl
2.81afm
2.81afn
2.81afo
2.81afp
2.81afq
2.81afr
2.81afs
2.81aft
2.81afu
2.81afv
2.81afw
2.81afx
2.81afy
2.81afz
2.81aga
2.81agb
2.81agc
2.81agd
2.81age
2.81agf
2.81agg
2.81agh
2.81agi
2.81agj
2.81agk
2.81agl
2.81agm
2.81agn
2.81ago
2.81agp
2.81agq
2.81agr
2.81ags
2.81agt
2.81agu
2.81agv
2.81agw
2.81agx
2.81agy
2.81agz
2.81aha
2.81ahb
2.81ahc
2.81ahd
2.81ahe
2.81ahf
2.81ahg
2.81ahh
2.81ahi
2.81ahj
2.81ahk
2.81ahl
2.81ahm
2.81ahn
2.81aho
2.81ahp
2.81ahq
2.81ahr
2.81ahs
2.81aht
2.81ahu
2.81ahv
2.81ahw
2.81ahx
2.81ahy
2.81ahz
2.81aia
2.81aib
2.81aic
2.81aid
2.81aie
2.81aif
2.81aig
2.81aih
2.81aii
2.81aij
2.81aik
2.81ail
2.81aim
2.81ain
2.81aio
2.81aip
2.81aiq
2.81air
2.81ais
2.81ait
2.81aiu
2.81aiv
2.81aiw
2.81aix
2.81aiy
2.81aiz
2.81aja
2.81ajb
2.81ajc
2.81ajd
2.81aje
2.81ajf
2.81ajg
2.81ajh
2.81aji
2.81ajj
2.81ajk
2.81ajl
2.81ajm
2.81ajn
2.81ajo
2.81ajp
2.81ajq
2.81ajr
2.81ajs
2.81ajt
2.81aju
2.81ajv
2.81ajw
2.81ajx
2.81ajy
2.81ajz
2.81aka
2.81akb
2.81akc
2.81akd
2.81ake
2.81akf
2.81akg
2.81akh
2.81aki
2.81akj
2.81akk
2.81akl
2.81akm
2.81akn
2.81ako
2.81akp
2.81akq
2.81akr
2.81aks
2.81akt
2.81aku
2.81akv
2.81akw
2.81akx
2.81aky
2.81akz
2.81ala
2.81alb
2.81alc
2.81ald
2.81ale
2.81alf
2.81alg
2.81alh
2.81ali
2.81alj
2.81alk
2.81all
2.81alm
2.81aln
2.81alo
2.81alp
2.81alq
2.81alr
2.81als
2.81alt
2.81alu
2.81alv
2.81alw
2.81alx
2.81aly
2.81alz
2.81ama
2.81amb
2.81amc
2.81amd
2.81ame
2.81amf
2.81amg
2.81amh
2.81ami
2.81amj
2.81amk
2.81aml
2.81amm
2.81amn
2.81amo
2.81amp
2.81amq
2.81amr
2.81ams
2.81amt
2.81amu
2.81amv
2.81amw
2.81amx
2.81amy
2.81amz
2.81ana
2.81anb
2.81anc
2.81and
2.81ane
2.81anf
2.81ang
2.81anh
2.81ani
2.81anj
2.81ank
2.81anl
2.81anm
2.81ann
2.81ano
2.81anp
2.81anq
2.81anr
2.81ans
2.81ant
2.81anu
2.81anv
2.81anw
2.81anx
2.81any
2.81anz
2.81aoa
2.81aob
2.81aoc
2.81aod
2.81aoe
2.81aof
2.81aog
2.81aoh
2.81aoi
2.81aoj
2.81aok
2.81aol
2.81aom
2.81aon
2.81aoo
2.81aop
2.81aoq
2.81aor
2.81aos
2.81aot
2.81aou
2.81aov
2.81aow
2.81aox
2.81aoy
2.81aoz
2.81apa
2.81apb
2.81apc
2.81apd
2.81ape
2.81apf
2.81apg
2.81aph
2.81api
2.81apj
2.81apk
2.81apl
2.81apm
2.81apn
2.81apo
2.81app
2.81apq
2.81apr
2.81aps
2.81apt
2.81apu
2.81apv
2.81apw
2.81apx
2.81apy
2.81apz
2.81aqa
2.81aqb
2.81aqc
2.81aqd
2.81aqe
2.81aqf
2.81aqg
2.81aqh
2.81aqi
2.81aqj
2.81aqk
2.81aql
2.81aqm
2.81aqn
2.81aqo
2.81aqp
2.81aqq
2.81aqr
2.81aqs
2.81aqt
2.81aqu
2.81aqv
2.81aqw
2.81aqx
2.81aqy
2.81aqz
2.81ara
2.81arb
2.81arc
2.81ard
2.81are
2.81arf
2.81arg
2.81arh
2.81ari
2.81arj
2.81ark
2.81arl
2.81arm
2.81arn
2.81aro
2.81arp
2.81arq
2.81arr
2.81ars
2.81art
2.81aru
2.81arv
2.81arw
2.81arx
2.81ary
2.81arz
2.81asa
2.81asb
2.81asc
2.81asd
2.81ase
2.81asf
2.81asg
2.81ash
2.81asi
2.81asj
2.81ask
2.81asl
2.81asm
2.81asn
2.81aso
2.81asp
2.81asq
2.81asr
2.81ass
2.81ast
2.81asu
2.81asv
2.81asw
2.81asx
2.81asy
2.81asz
2.81ata
2.81atb
2.81atc
2.81atd
2.81ate
2.81atf
2.81atg
2.81ath
2.81ati
2.81atj
2.81atk
2.81atl
2.81atm
2.81atn
2.81ato
2.81atp
2.81atq
2.81atr
2.81ats
2.81att
2.81atu
2.81atv
2.81atw
2.81atx
2.81aty
2.81atz
2.81aua
2.81aub
2.81auc
2.81aud
2.81aue
2.81auf
2.81aug
2.81auh
2.81aui
2.81auj
2.81auk
2.81aul
2.81aum
2.81aun
2.81auo
2.81aup
2.81auq
2.81aur
2.81aus
2.81aut
2.81auu
2.81auv
2.81auw
2.81aux
2.81auy
2.81auz
2.81ava
2.81avb
2.81avc
2.81avd
2.81ave
2.81avf
2.81avg
2.81avh
2.81avi
2.81avj
2.81avk
2.81avl
2.81avm
2.81avn
2.81avo
2.81avp
2.81avq
2.81avr
2.81avs
2.81avt
2.81avu
2.81avv
2.81avw
2.81avx
2.81avy
2.81avz
2.81awa
2.81awb
2.81awc
2.81awd
2.81awe
2.81awf
2.81awg
2.81awh
2.81awi
2.81awj
2.81awk
2.81awl
2.81awm
2.81awn
2.81awo
2.81awp
2.81awq
2.81awr
2.81aws
2.81awt
2.81awu
2.81awv
2.81aww
2.81awx
2.81awy
2.81awz
2.81axa
2.81axb
2.81axc
2.81axd
2.81axe
2.81axf
2.81axg
2.81axh
2.81axi
2.81axj
2.81axk
2.81axl
2.81axm
2.81axn
2.81axo
2.81axp
2.81axq
2.81axr
2.81axs
2.81axt
2.81axu
2.81axv
2.81axw
2.81axx
2.81axy
2.81axz
2.81aya
2.81ayb
2.81ayc
2.81ayd
2.81aye
2.81ayf
2.81ayg
2.81ayh
2.81ayi
2.81ayj
2.81ayk
2.81ayl
2.81aym
2.81ayn
2.81ayo
2.81ayp
2.81ayq
2.81ayr
2.81ays
2.81ayt
2.81ayu
2.81ayv
2.81ayw
2.81ayx
2.81ayy
2.81ayz
2.81aza
2.81azb
2.81azc
2.81azd
2.81aze
2.81azf
2.81azg
2.81azh
2.81azi
2.81azj
2.81azk
2.81azl
2.81azm
2.81azn
2.81azo
2.81azp
2.81azq
2.81azr
2.81azs
2.81azt
2.81azu
2.81azv
2.81azw
2.81azx
2.81azy
2.81azz
2.81baa
2.81bab
2.81bac
2.81bad
2.81bae
2.81baf
2.81bag
2.81bah
2.81bai
2.81baj
2.81bak
2.81bal
2.81bam
2.81ban
2.81bao
2.81bap
2.81baq
2.81bar
2.81bas
2.81bat
2.81bau
2.81bav
2.81baw
2.81bax
2.81bay
2.81baz
2.81bba
2.81bbb
2.81bbc
2.81bbd
2.81bbe
2.81bbf
2.81bbg
2.81bbh
2.81bbi
2.81bbj
2.81bbk
2.81bbl
2.81bbm
2.81bbn
2.81bbo
2.81bbp
2.81bbq
2.81bbr
2.81bbs
2.81bbt
2.81bbu
2.81bbv
2.81bbw
2.81bbx
2.81bby
2.81bbz
2.81bca
2.81bcb
2.81bcc
2.81bcd
2.81bce
2.81bcf
2.81bcg
2.81bch
2.81bci
2.81bcj
2.81bck
2.81bcl
2.81bcm
2.81bcn
2.81bco
2.81bcp
2.81bcq
2.81bcr
2.81bcs
2.81bct
2.81bcu
2.81bcv
2.81bcw
2.81bcx
2.81bcy
2.81bcz
2.81bda
2.81bdb
2.81bdc
2.81bdd
2.81bde
2.81bdf
2.81bdg
2.81bdh
2.81bdi
2.81bdj
2.81bdk
2.81bdl
2.81bdm
2.81bdn
2.81bdo
2.81bdp
2.81bdq
2.81bdr
2.81bds
2.81bdt
2.81bdu
2.81bdv
2.81bdw
2.81bdx
2.81bdy
2.81bdz
2.81bea
2.81beb
2.81bec
2.81bed
2.81bee
2.81bef
2.81beg
2.81beh
2.81bei
2.81bej
2.81bek
2.81bel
2.81bem
2.81ben
2.81beo
2.81bep
2.81beq
2.81ber
2.81bes
2.81bet
2.81beu
2.81bev
2.81bew
2.81bex
2.81bey
2.81bez
2.81bfa
2.81bfb
2.81bfc
2.81bfd
2.81bfe
2.81bff
2.81bfg
2.81bfh
2.81bfi
2.81bfj
2.81bfk
2.81bfl
2.81bfm
2.81bfn
2.81bfo
2.81bfp
2.81bfq
2.81bfr
2.81bfs
2.81bft
2.81bfu
2.81bfv
2.81bfw
2.81bfx
2.81bfy
2.81bfz
2.81bga
2.81bgb
2.81bgc
2.81bgd
2.81bge
2.81bgf
2.81bgg
2.81bgh
2.81bgi
2.81bgj
2.81bgk
2.81bgl
2.81bgm
2.81bgn
2.81bgo
2.81bgp
2.81bgq
2.81bgr
2.81bgs
2.81bgt
2.81bgu
2.81bgv
2.81bgw
2.81bgx
2.81bgy
2.81bgz
2.81bha
2.81bhb
2.81bhc
2.81bhd
2.81bhe
2.81bhf
2.81bhg
2.81bhh
2.81bhi
2.81bhj
2.81bhk
2.81bhl
2.81bhm
2.81bhn
2.81bho
2.81bhp
2.81bhq
2.81bhr
2.81bhs
2.81bht
2.81bhu
2.81bhv
2.81bhw
2.81bhx
2.81bhy
2.81bhz
2.81bia
2.81bib
2.81bic
2.81bid
2.81bie
2.81bif
2.81big
2.81bih
2.81bii
2.81bij
2.81bik
2.81bil
2.81bim
2.81bin
2.81bio
2.81bip
2.81biq
2.81bir
2.81bis
2.81bit
2.81biu
2.81biv
2.81biw
2.81bix
2.81biy
2.81biz
2.81bja
2.81bjb
2.81bjc
2.81bjd
2.81bje
2.81bjf
2.81bjg
2.81bjh
2.81bji
2.81bjj
2.81bjk
2.81bjl
2.81bjm
2.81bjn
2.81bjo
2.81bjp
2.81bjq
2.81bjr
2.81bjs
2.81bjt
2.81bju
2.81bjv
2.81bjw
2.81bjx
2.81bjy
2.81bjz
2.81bka
2.81bkb
2.81bkc
2.81bkd
2.81bke
2.81bkf
2.81bkg
2.81bkh
2.81bki
2.81bkj
2.81bkk
2.81bkl
2.81bkm
2.81bkn
2.81bko
2.81bkp
2.81bkq
2.81bkr
2.81bks
2.81bkt
2.81bku
2.81bkv
2.81bkw
2.81bkx
2.81bky
2.81bkz
2.81bla
2.81blb
2.81blc
2.81bld
2.81ble
2.81blf
2.81blg
2.81blh
2.81bli
2.81blj
2.81blk
2.81bll
2.81blm
2.81bln
2.81blo
2.81blp
2.81blq
2.81blr
2.81bls
2.81blt
2.81blu
2.81blv
2.81blw
2.81blx
2.81bly
2.81blz
2.81bma
2.81bmb
2.81bmc
2.81bmd
2.81bme
2.81bmf
2.81bmg
2.81bmh
2.81bmi
2.81bmj
2.81bmk
2.81bml
2.81bmm
2.81bmn
2.81bmo
2.81bmp
2.81bmq
2.81bmr
2.81bms
2.81bmt
2.81bmu
2.81bmv
2.81bmw
2.81bmx
2.81bmy
2.81bmz
2.81bna
2.81bnb
2.81bnc
2.81bnd
2.81bne
2.81bnf
2.81bng
2.81bnh
2.81bni
2.81bnj
2.81bnk
2.81bnl
2.81bnm
2.81bnn
2.81bno
2.81bnp
2.81bnq
2.81bnr
2.81bns
2.81bnt
2.81bnu
2.81bnv
2.81bnw
2.81bnx
2.81bny
2.81bnz
2.81boa
2.81bob
2.81boc
2.81bod
2.81boe
2.81bof
2.81bog
2.81boh
2.81boi
2.81boj
2.81bok
2.81bol
2.81bom
2.81bon
2.81boo
2.81bop
2.81boq
2.81bor
2.81bos
2.81bot
2.81bou
2.81bov
2.81bow
2.81box
2.81boy
2.81boz
2.81bpa
2.81bpb
2.81bpc
2.81bpd
2.81bpe
2.81bpf
2.81bpg
2.81bph
2.81bpi
2.81bpj
2.81bpk
2.81bpl
2.81bpm
2.81bpn
2.81bpo
2.81bpp
2.81bpq
2.81bpr
2.81bps
2.81bpt
2.81bpu
2.81bpv
2.81bpw
2.81bpx
2.81bpy
2.81bpz
2.81bqa
2.81bqb
2.81bqc
2.81bqd
2.81bqe
2.81bqf
2.81bqg
2.81bqh
2.81bqi
2.81bqj
2.81bqk
2.81bql
2.81bqm
2.81bqn
2.81bqo
2.81bqp
2.81bqq
2.81bqr
2.81bqs
2.81bqt
2.81bqu
2.81bqv
2.81bqw
2.81bqx
2.81bqy
2.81bqz
2.81bra
2.81brb
2.81brc
2.81brd
2.81bre
2.81brf
2.81brg
2.81brh
2.81bri
2.81brj
2.81brk
2.81brl
2.81brm
2.81brn
2.81bro
2.81brp
2.81brq
2.81brr
2.81brs
2.81brt
2.81bru
2.81brv
2.81brw
2.81brx
2.81bry
2.81brz
2.81bsa
2.81bsb
2.81bsc
2.81bsd
2.81bse
2.81bsf
2.81bsg
2.81bsh
2.81bsi
2.81bsj
2.81bsk
2.81bsl
2.81bsm
2.81bsn
2.81bso
2.81bsp
2.81bsq
2.81bsr
2.81bss
2.81bst
2.81bsu
2.81bsv
2.81bsw
2.81bsx
2.81bsy
2.81bsz
2.81bta
2.81btb
2.81btc
2.81btd
2.81bte
2.81btf
2.81btg
2.81bth
2.81bti
2.81btj
2.81btk
2.81btl
2.81btm
2.81btn
2.81bto
2.81btp
2.81btq
2.81btr
2.81bts
2.81btt
2.81btu
2.81btv
2.81btw
2.81btx
2.81bty
2.81btz
2.81bua
2.81bub
2.81buc
2.81bud
2.81bue
2.81buf
2.81bug
2.81buh
2.81bui
2.81buj
2.81buk
2.81bul
2.81bum
2.81bun
2.81buo
2.81bup
2.81buq
2.81bur
2.81bus
2.81but
2.81buu
2.81buv
2.81buw
2.81bux
2.81buy
2.81buz
2.81bva
2.81bvb
2.81bvc
2.81bvd
2.81bve
2.81bvf
2.81bvg
2.81bvh
2.81bvi
2.81bvj
2.81bvk
2.81bvl
2.81bvm
2.81bvn
2.81bvo
2.81bvp
2.81bvq
2.81bvr
2.81bvs
2.81bvt
2.81bvu
2.81bvv
2.81bvw
2.81bvx
2.81bvy
2.81bvz
2.81bwa
2.81bwb
2.81bwc
2.81bwd
2.81bwe
2.81bwf
2.81bwg
2.81bwh
2.81bwi
2.81bwj
2.81bwk
2.81bwl
2.81bwm
2.81bwn
2.81bwo
2.81bwp
2.81bwq
2.81bwr
2.81bws
2.81bwt
2.81bwu
2.81bwv
2.81bww
2.81bwx
2.81bwy
2.81bwz
2.81bxa
2.81bxb
2.81bxc
2.81bxd
2.81bxe
2.81bxf
2.81bxg
2.81bxh
2.81bxi
2.81bxj
2.81bxk
2.81bxl
2.81bxm
2.81bxn
2.81bxo
2.81bxp
2.81bxq
2.81bxr
2.81bxs
2.81bxt
2.81bxu
2.81bxv
2.81bxw
2.81bxx
2.81bxy
2.81bxz
2.81bya
2.81byb
2.81byc
2.81byd
2.81bye
2.81byf
2.81byg
2.81byh
2.81byi
2.81byj
2.81byk
2.81byl
2.81bym
2.81byn
2.81byo
2.81byp
2.81byq
2.81byr
2.81bys
2.81byt
2.81byu
2.81byv
2.81byw
2.81byx
2.81byy
2.81byz
2.81bza
2.81bzb
2.81bzc
2.81bzd
2.81bze
2.81bzf
2.81bzg
2.81bzh
2.81bzi
2.81bzj
2.81bzk
2.81bzl
2.81bzm
2.81bzn
2.81bzo
2.81bzp
2.81bzq
2.81bzr
2.81bzs
2.81bzt
2.81bzu
2.81bzv
2.81bzw
2.81bzx
2.81bzy
2.81bzz
2.81caa
2.81cab
2.81cac
2.81cad
2.81cae
2.81caf
2.81cag
2.81cah
2.81cai
2.81caj
2.81cak
2.81cal
2.81cam
2.81can
2.81cao
2.81cap
2.81caq
2.81car
2.81cas
2.81cat
2.81cau
2.81cav
2.81caw
2.81cax
2.81cay
2.81caz
2.81cba
2.81cbb
2.81cbc
2.81cbd
2.81cbe
2.81cbf
2.81cbg
2.81cbh
2.81cbi
2.81cbj
2.81cbk
2.81cbl
2.81cbm
2.81cbn
2.81cbo
2.81cbp
2.81cbq
2.81cbr
2.81cbs
2.81cbt
2.81cbu
2.81cbv
2.81cbw
2.81cbx
2.81cby
2.81cbz
2.81cca
2.81ccb
2.81ccc
2.81ccd
2.81cce
2.81ccf
2.81ccg
2.81cch
2.81cci
2.81ccj
2.81cck
2.81ccl
2.81ccm
2.81ccn
2.81cco
2.81ccp
2.81ccq
2.81ccr
2.81ccs
2.81cct
2.81ccu
2.81ccv
2.81ccw
2.81ccx
2.81ccy
2.81ccz
2.81cda
2.81cdb
2.81cdc
2.81cdd
2.81cde
2.81cdf
2.81cdg
2.81cdh
2.81cdi
2.81cdj
2.81cdk
2.81cdl
2.81cdm
2.81cdn
2.81cdo
2.81cdp
2.81cdq
2.81cdr
2.81cds
2.81cdt
2.81cdu
2.81cdv
2.81cdw
2.81cdx
2.81cdy
2.81cdz
2.81cea
2.81ceb
2.81cec
2.81ced
2.81cee
2.81cef
2.81ceg
2.81ceh
2.81cei
2.81cej
2.81cek
2.81cel
2.81cem
2.81cen
2.81ceo
2.81cep
2.81ceq
2.81cer
2.81ces
2.81cet
2.81ceu
2.81cev
2.81cew
2.81cex
2.81cey
2.81cez
2.81cfa
2.81cfb
2.81cfc
2.81cfd
2.81cfe
2.81cff
2.81cfg
2.81cfh
2.81cfi
2.81cfj
2.81cfk
2.81cfl
2.81cfm
2.81cfn
2.81cfo
2.81cfp
2.81cfq
2.81cfr
2.81cfs
2.81cft
2.81cfu
2.81cfv
2.81cfw
2.81cfx
2.81cfy
2.81cfz
2.81cga
2.81cgb
2.81cgc
2.81cgd
2.81cge
2.81cgf
2.81cgg
2.81cgh
2.81cgi
2.81cgj
2.81cgk
2.81cgl
2.81cgm
2.81cgn
2.81cgo
2.81cgp
2.81cgq
2.81cgr
2.81cgs
2.81cgt
2.81cgu
2.81cgv
2.81cgw
2.81cgx
2.81cgy
2.81cgz
2.81cha
2.81chb
2.81chc
2.81chd
2.81che
2.81chf
2.81chg
2.81chh
2.81chi
2.81chj
2.81chk
2.81chl
2.81chm
2.81chn
2.81cho
2.81chp
2.81chq
2.81chr
2.81chs
2.81cht
2.81chu
2.81chv
2.81chw
2.81chx
2.81chy
2.81chz
2.81cia
2.81cib
2.81cic
2.81cid
2.81cie
2.81cif
2.81cig
2.81cih
2.81cii
2.81cij
2.81cik
2.81cil
2.81cim
2.81cin
2.81cio
2.81cip
2.81ciq
2.81cir
2.81cis
2.81cit
2.81ciu
2.81civ
2.81ciw
2.81cix
2.81ciy
2.81ciz
2.81cja
2.81cjb
2.81cjc
2.81cjd
2.81cje
2.81cjf
2.81cjg
2.81cjh
2.81cji
2.81cjj
2.81cjk
2.81cjl
2.81cjm
2.81cjn
2.81cjo
2.81cjp
2.81cjq
2.81cjr
2.81cjs
2.81cjt
2.81cju
2.81cjv
2.81cjw
2.81cjx
2.81cjy
2.81cjz
2.81cka
2.81ckb
2.81ckc
2.81ckd
2.81cke
2.81ckf
2.81ckg
2.81ckh
2.81cki
2.81ckj
2.81ckk
2.81ckl
2.81ckm
2.81ckn
2.81cko
2.81ckp
2.81ckq
2.81ckr
2.81cks
2.81ckt
2.81cku
2.81ckv
2.81ckw
2.81ckx
2.81cky
2.81ckz
2.81cla
2.81clb
2.81clc
2.81cld
2.81cle
2.81clf
2.81clg
2.81clh
2.81cli
2.81clj
2.81clk
2.81cll
2.81clm
2.81cln
2.81clo
2.81clp
2.81clq
2.81clr
2.81cls
2.81clt
2.81clu
2.81clv
2.81clw
2.81clx
2.81cly
2.81clz
2.81cma
2.81cmb
2.81cmc
2.81cmd
2.81cme
2.81cmf
2.81cmg
2.81cmh
2.81cmi
2.81cmj
2.81cmk
2.81cml
2.81cmm
2.81cmn
2.81cmo
2.81cmp
2.81cmq
2.81cmr
2.81cms
2.81cmt
2.81cmu
2.81cmv
2.81cmw
2.81cmx
2.81cmy
2.81cmz
2.81cna
2.81cnb
2.81cnc
2.81cnd
2.81cne
2.81cnf
2.81cng
2.81cnh
2.81cni
2.81cnj
2.81cnk
2.81cnl
2.81cnm
2.81cnn
2.81cno
2.81cnp
2.81cnq
2.81cnr
2.81cns
2.81cnt
2.81cnu
2.81cnv
2.81cnw
2.81cnx
2.81cny
2.81cnz
2.81coa
2.81cob
2.81coc
2.81cod
2.81coe
2.81cof
2.81cog
2.81coh
2.81coi
2.81coj
2.81cok
2.81col
2.81com
2.81con
2.81coo
2.81cop
2.81coq
2.81cor
2.81cos
2.81cot
2.81cou
2.81cov
2.81cow
2.81cox
2.81coy
2.81coz
2.81cpa
2.81cpb
2.81cpc
2.81cpd
2.81cpe
2.81cpf
2.81cpg
2.81cph
2.81cpi
2.81cpj
2.81cpk
2.81cpl
2.81cpm
2.81cpn
2.81cpo
2.81cpp

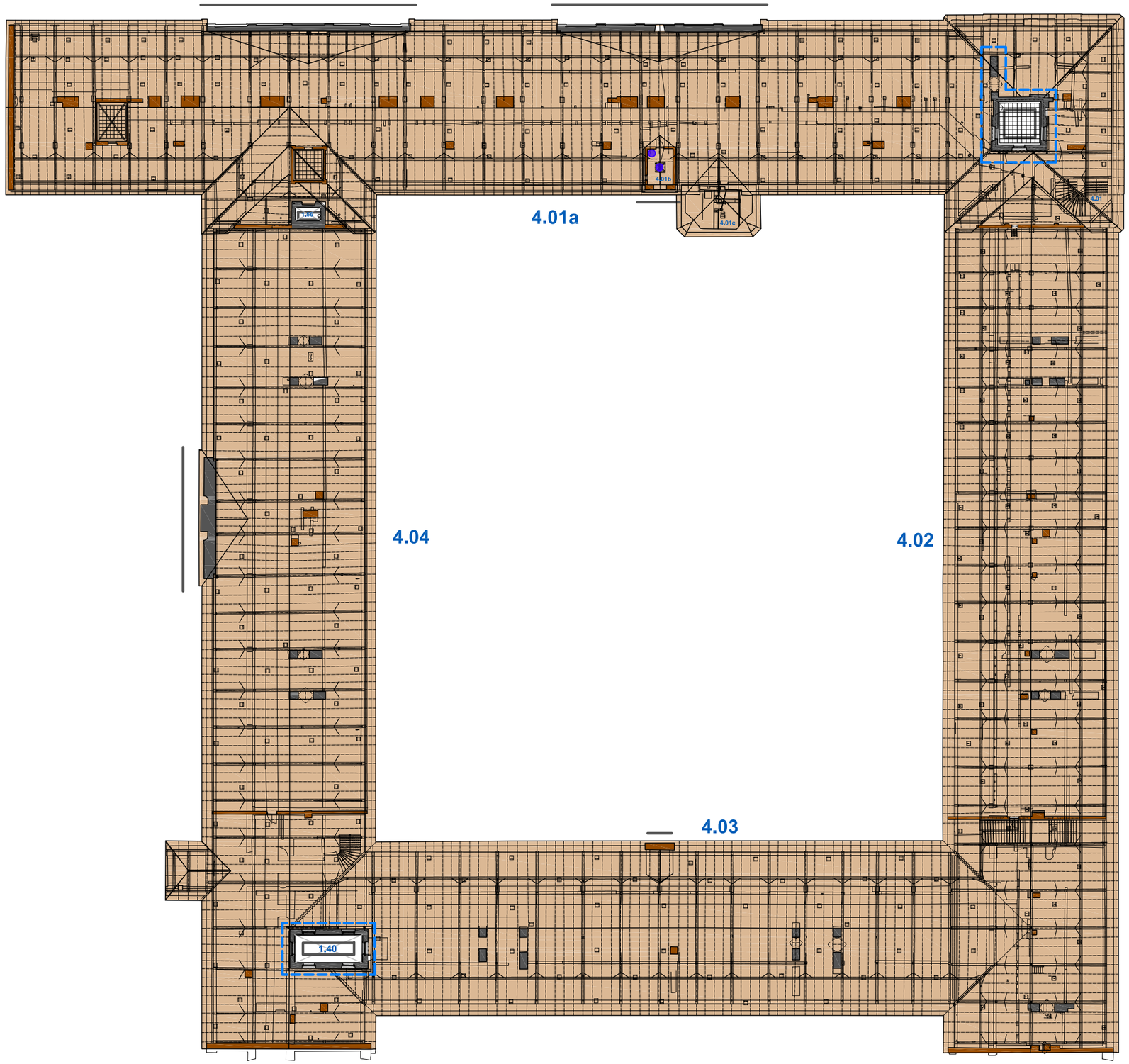

Řez Q - Q´

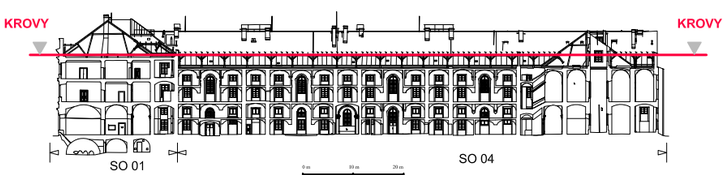

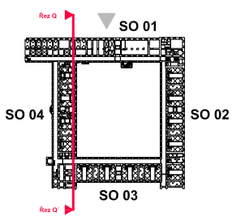

0m 10m 50m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	3.6
PAMÁTKOVÉ HODNOCENÍ	KROVY	1 : 500	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019	A3	

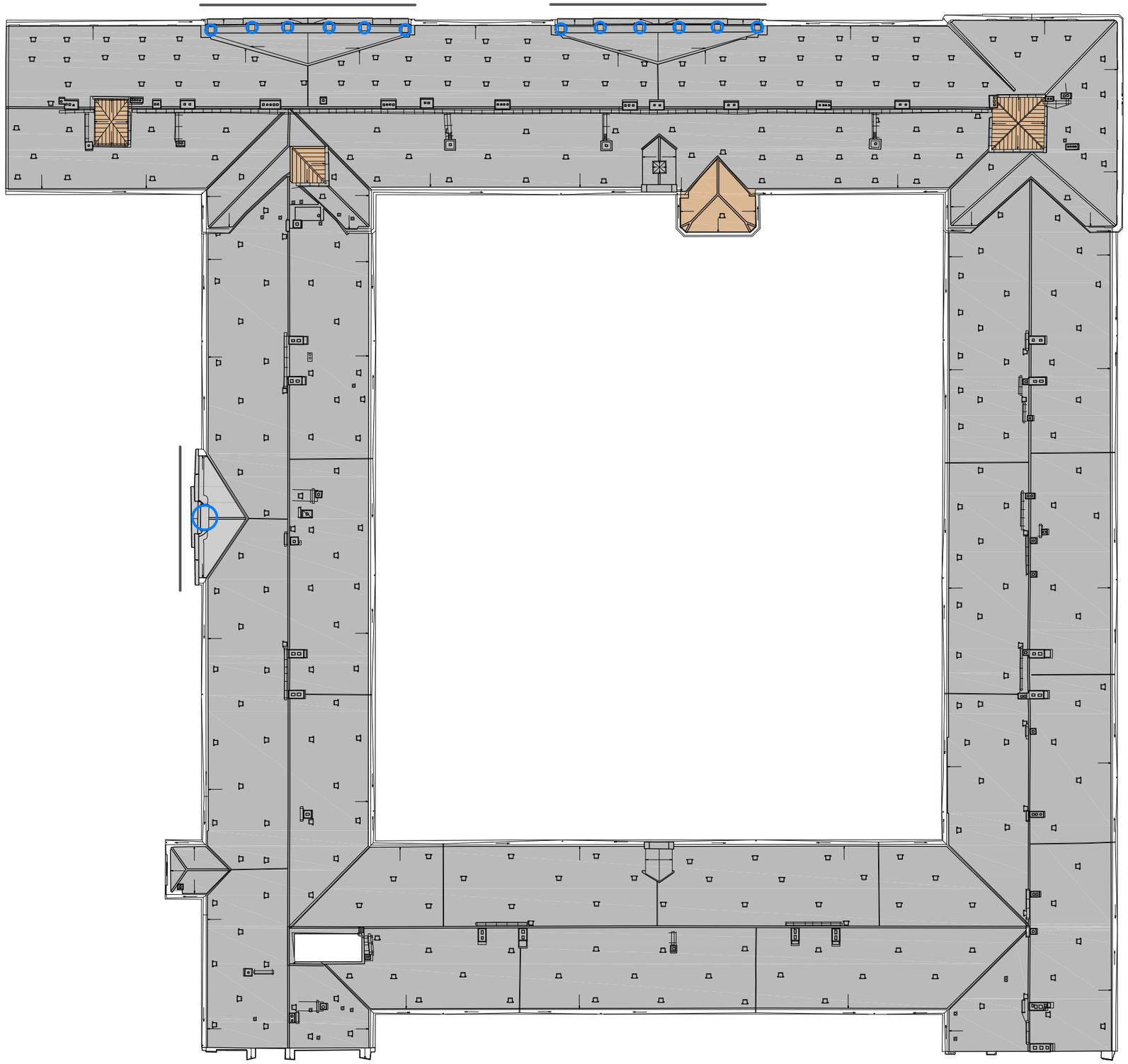

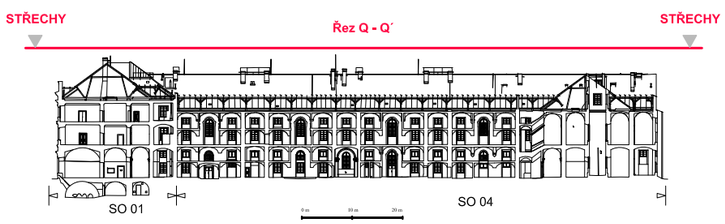

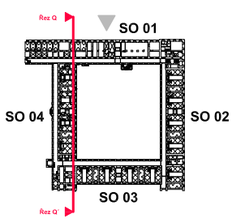

0m 10m 50m

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	3.7
PAMÁTKOVÉ HODNOCENÍ	STŘECHY	1 : 500	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2019	A3	

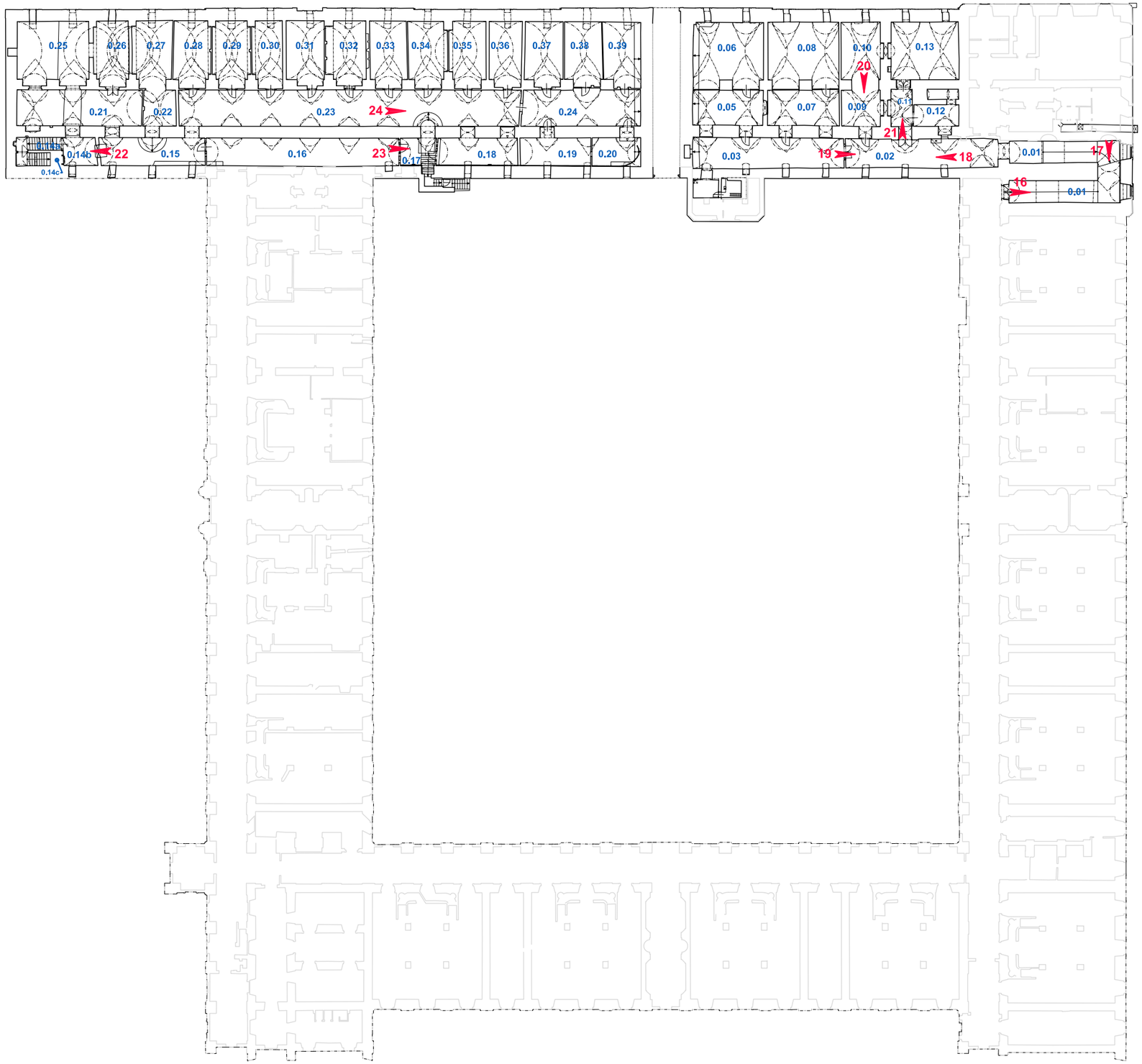

Řez Q - Q´

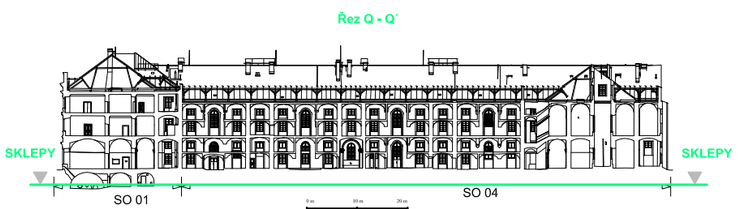

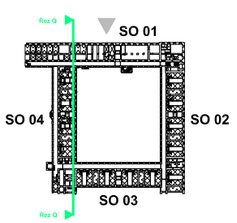

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	4.1
SITUOVÁNÍ SNÍMKŮ	SKLEPY	1 : 500	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2018 A3		

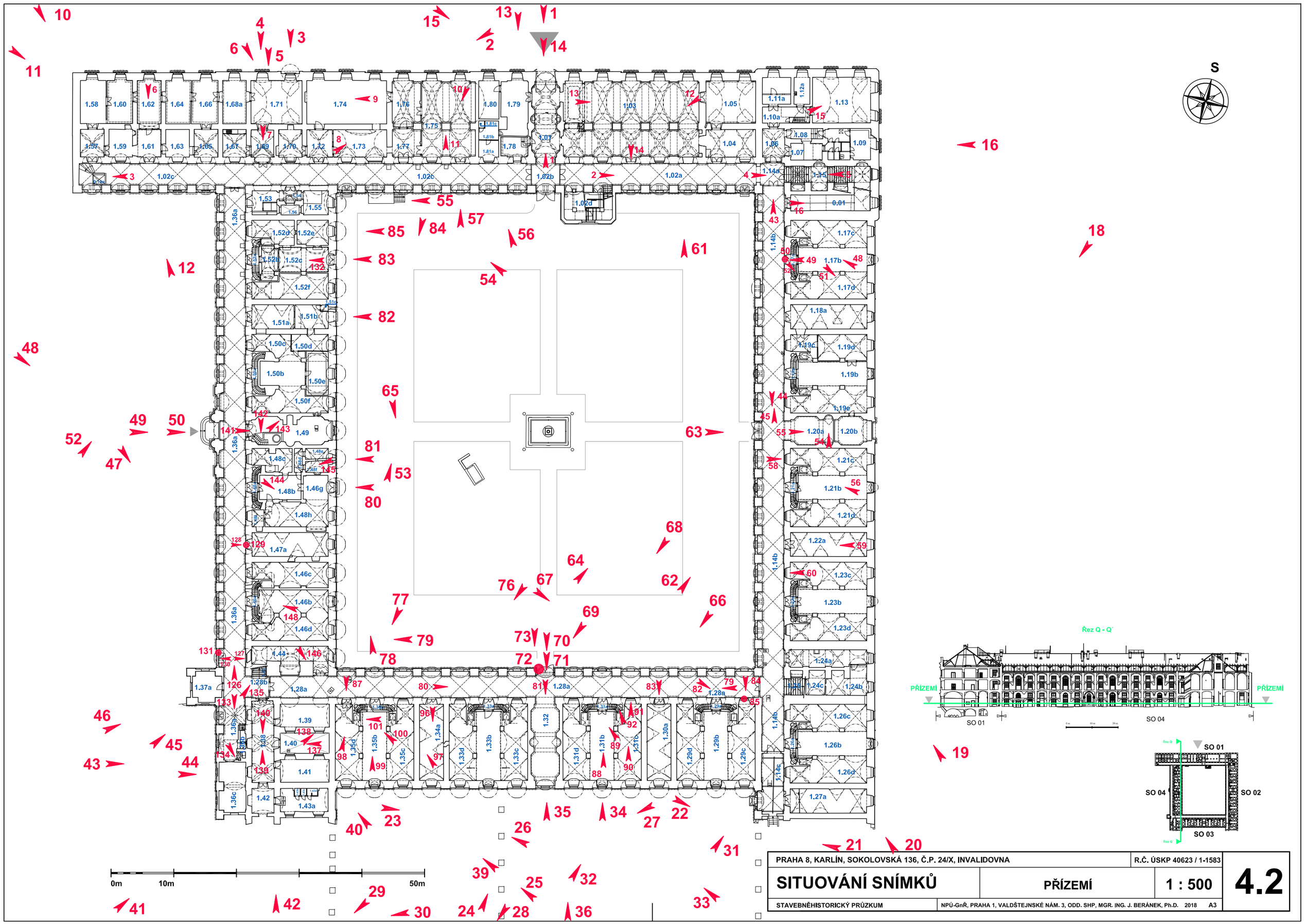

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA | R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583

SITUOVÁNÍ SNÍMKŮ

PŘÍZEMÍ | 1 : 500 | **4.2**

STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM | NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2018 A3

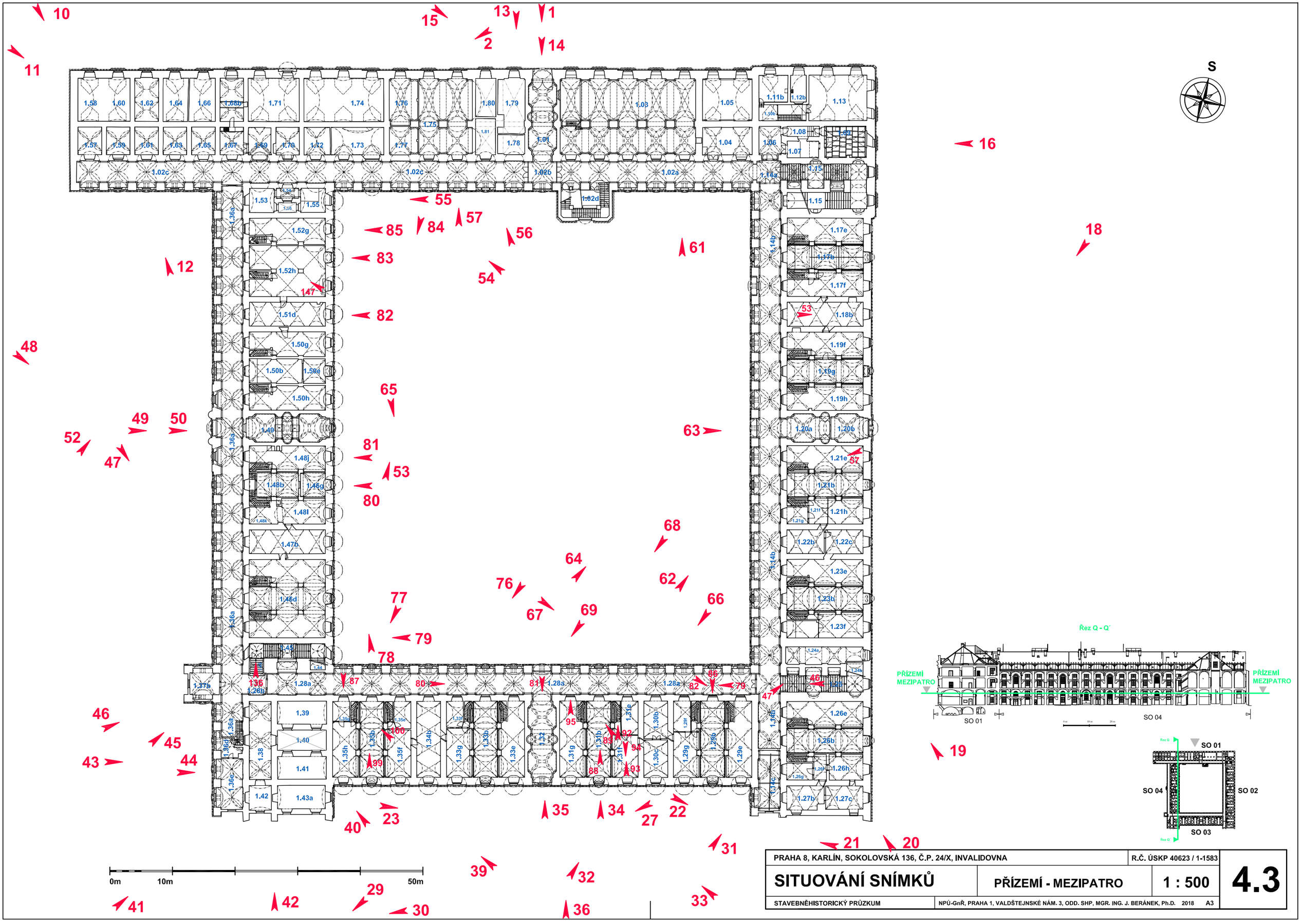

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA | R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583

SITUOVÁNÍ SNÍMKŮ

PŘÍZEMÍ - MEZIPATRO | 1 : 500 | **4.3**

STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM | NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2018 A3

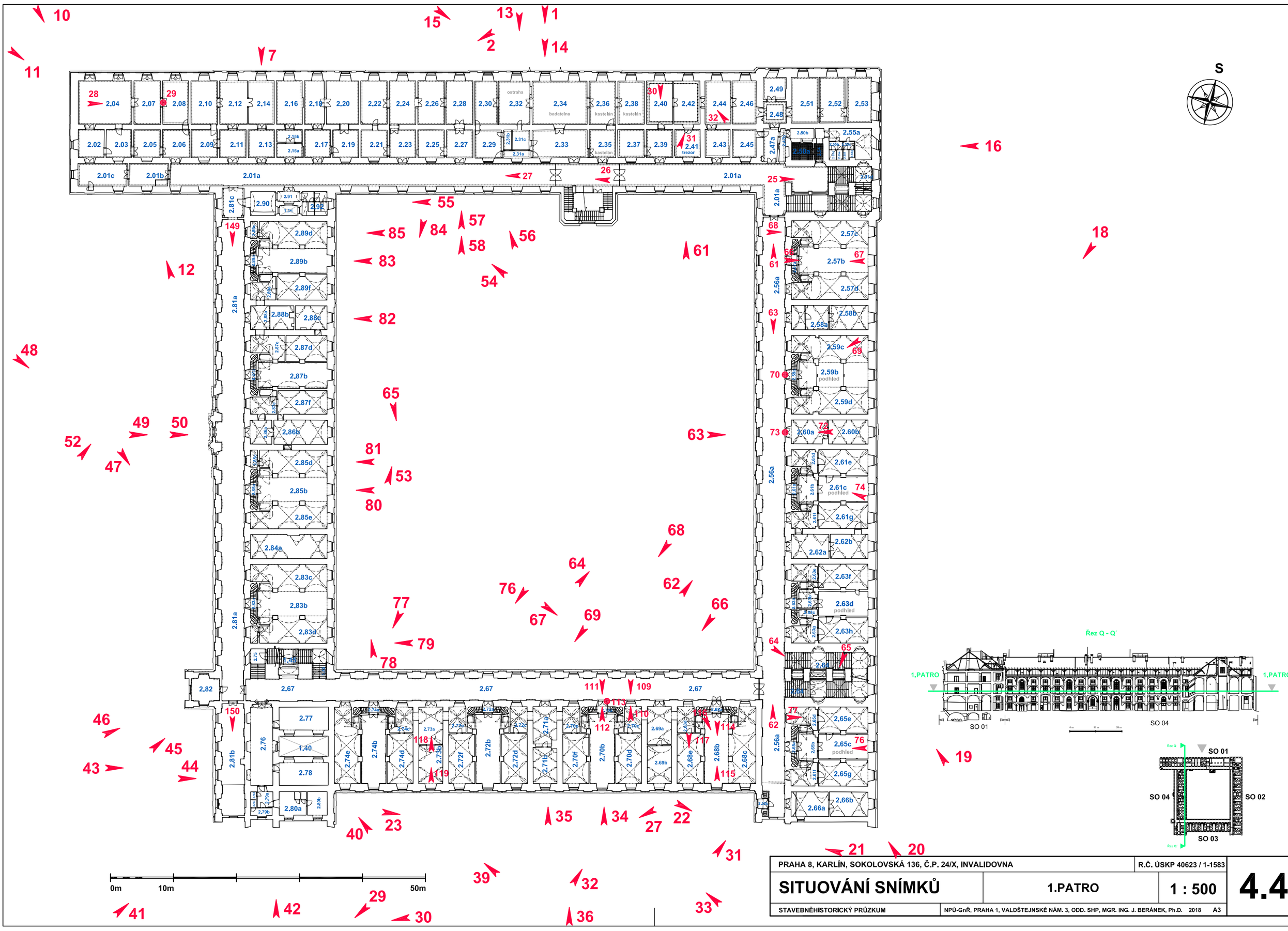

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	**4.4**
SITUOVÁNÍ SNÍMKŮ	1.PATRO	1 : 500	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2018 A3		

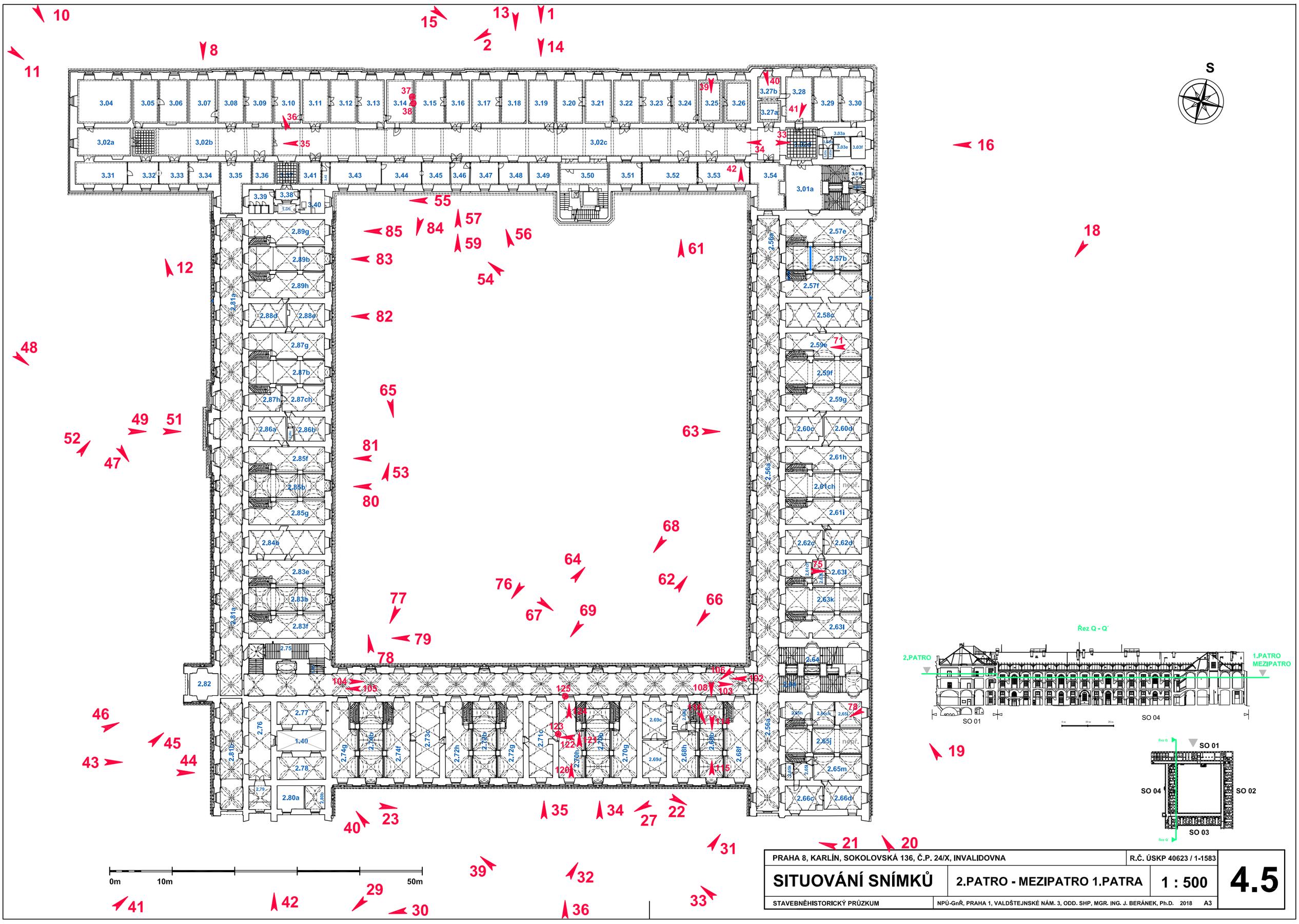

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA | R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583

SITUOVÁNÍ SNÍMKŮ

2.PATRO - MEZIPATRO 1.PATRA | 1 : 500 | **4.5**

STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM | NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2018 A3

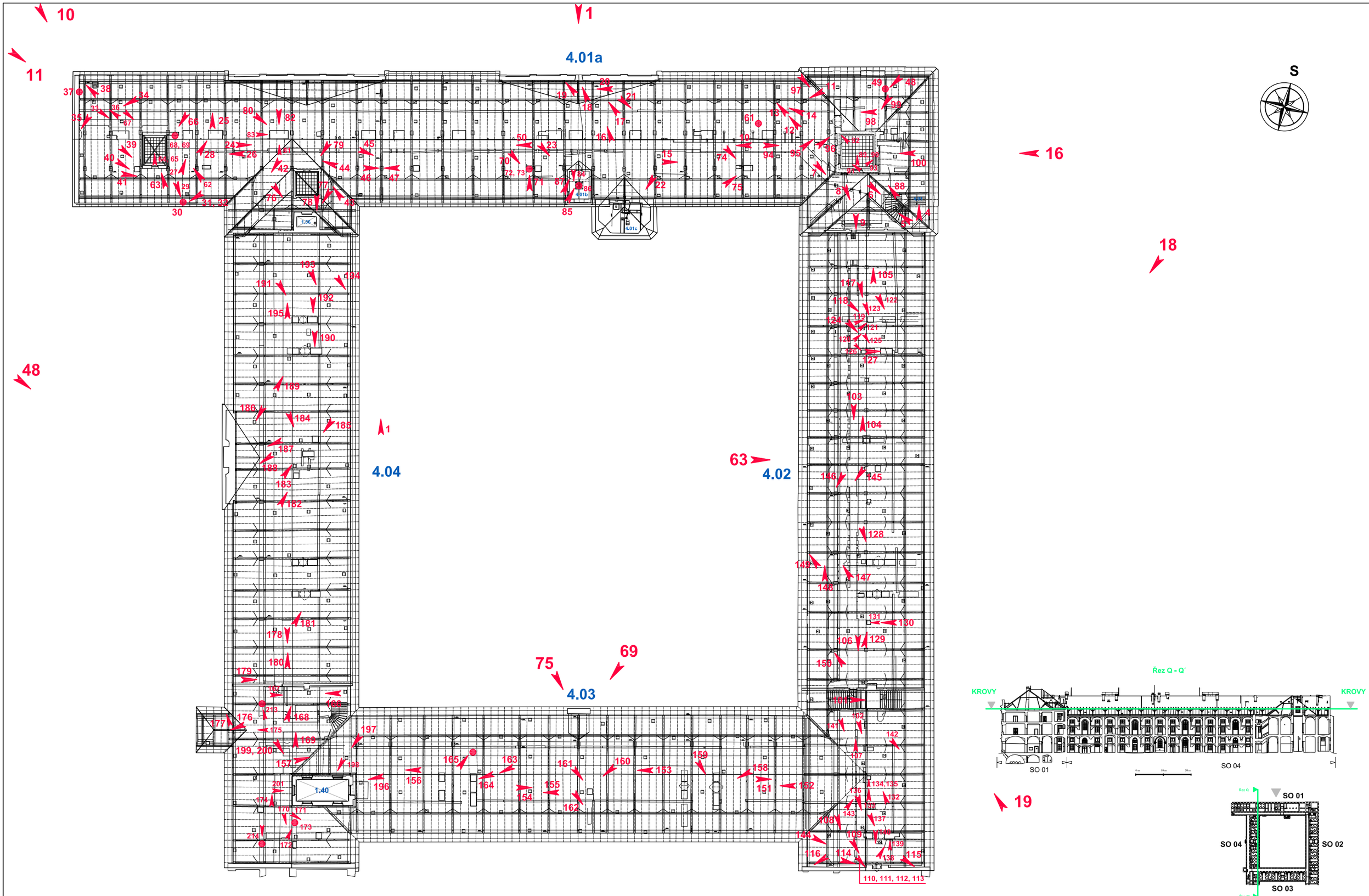

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	4.6
SITUOVÁNÍ SNÍMKŮ	PODKROVÍ	1 : 500	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2018 A3		

10

1

11

S

16

18

48

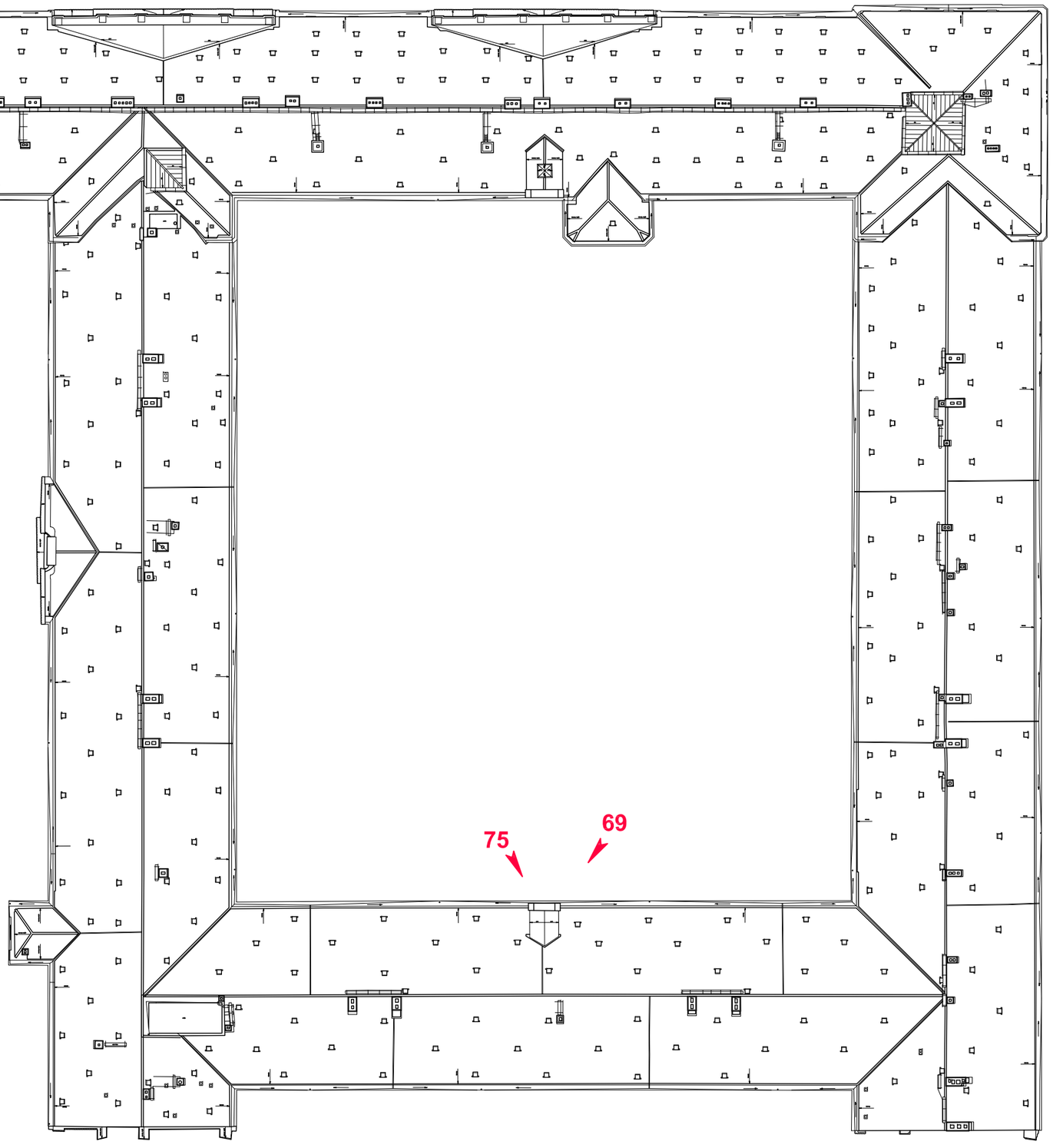

75

69

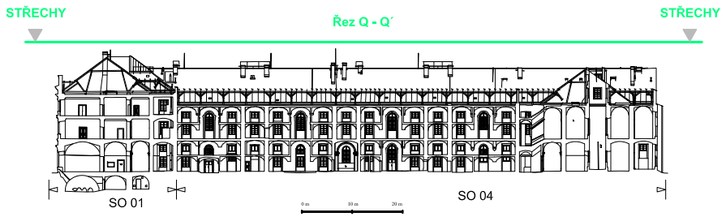

19

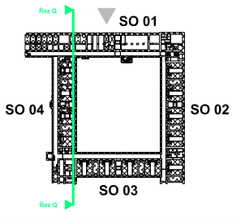

0m 10m 50m

41

42

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	4.7
SITUOVÁNÍ SNÍMKŮ	STŘECHY	1 : 500	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2018 A3		

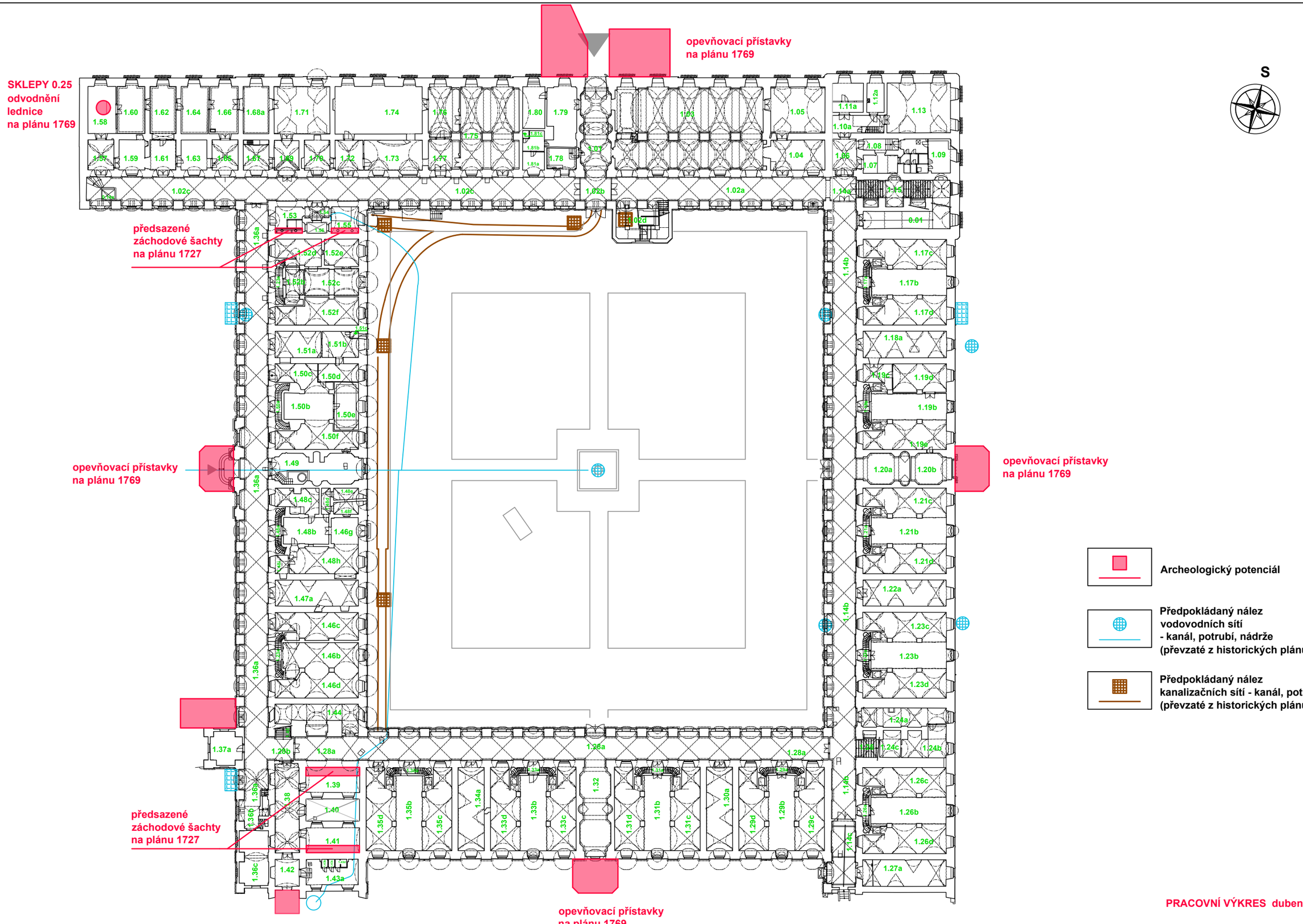

Archeologický potenciál

Předpokládaný nález
vodovodních sítí
- kanál, potrubí, nádrže
(převzaté z historických plánů)

Předpokládaný nález
kanalizačních sítí - kanál, potrubí
(převzaté z historických plánů)

PRACOVNÍ VÝKRES duben 2020

PRAHA 8, KARLÍN, SOKOLOVSKÁ 136, Č.P. 24/X, INVALIDOVNA		R.Č. ÚSKP 40623 / 1-1583	5.1
Náměty na další zkoumání	Přízemí Předpokládané zaniklé stavební konstrukce	1 : 500	
STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM	NPÚ-GnŘ, PRAHA 1, VALDŠTEJNSKÉ NÁM. 3, ODD. SHP, MGR. ING. J. BERÁNEK, Ph.D. 2020 A3		